

CORPVS
GRAMMATICORVM
LINGVAE HVNGARICAE
VETERVM.

CORPVS
GRAMMATICORVM
LINGVAE HVNGARICAE

VETERVM.

IVSSV

ACADEMIAE SCIENTIARVM HVNGARICAE

COLLEGIT, RECENSUIT,

EDIDIT

FRANCISCVS TOLDY,

ACAD. M.

PESTHINI,

PROSTAT APVD FERDINANDVM EGGENBERGER, ACAD. HVNG. LIBRARIVM.

M. DCCC. LX. VI.

Liskai János hagyatékán 1883.

A RÉGI

MAGYAR NYELVÉSZEK

ERDŐSITŐL TSÉTSIIG.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

MEGBÍZÁSÁBÓL

KIADTA

TOLDY FERENCZ.

M. AKAD. R. T.

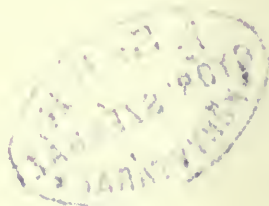
PEST,

EGGENBERGER FERDINÁND MAGYAR AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

1866.

PH
2101
T
6

ELŐSZÓ.

Íme együtt bírja irodalmunk e kötetben a magyar nyelvészkedő szellem két századbeli minden műveit; együtt az anyagot, melyen a *magyar nyelvészeti eszmék történetét* tanulmányozhatni; melyből meggyőződhetünk, hogy a magyar szellem e téren, kivált a XVII. század lefolyta alatt, nem kevés éleslátást s mélybe ható gondolkodást fejtett ki; hogy nyelvünk, leglényegesebb törvényei körül, azon állandóságot és megállapodottságot tünteti fel már, mely, összeköttetésben a középkori emlékek nyelvtani tényeivel, rendíthetetlen alapot nyújt nyelvészetünknek; nyelvtörténeti tekintetben pedig biztos fonalat a legfontosb igazságok megállapítására. *Nemzeti tudományunk* egyik legfontosabb részének okmánytárát képi e gyűjtemény, melylyel kezünkben, büszkén léphetünk az új népek közzé, s önérzettel mutathatunk azon eszmevillanatokra, melyeket a magyar nyelvészet, másfél századdal az újkori nyelvészet megszületése előtt, az ezt megelőzőtt sötétségbe vetett.

II. De nem csekély dicsőségünkre válik, hogy valamennyi európai nemzeteket megelőztünk időben is e téren. Így a németek első nyelvtana 1499, az

angoloké 1509, az olaszoké s az ószláv nyelvé 1516, a hollandiaké 1526, a francziáké 1530, a cseheké 1533, a portugalloké 1540, a lengyeleké 1563, minden más új népeké ennél is később, jelent meg, míg a mi nyelvészeink sorát az 1472-ben meghalt *Cesinge János* nyitja meg, mint ki első vette nyelvünk szabályait módszerbe; de munkája ki nem nyomtatván, a XVI. század végén immár elveszett volt. „Janus ille Pannonius — írja Decsi János, e század egyik legnevezetesebb magyar tudósa, Telegdi Jánoshoz 1598. martius 5. kelt levelében ¹⁾ — nostrorum poetarum celeberrimus, cum tanta doctrina et autoritate prae-dicatus fuisset, tamen non erubuit *Vngaricam Grammaticam* conscribere. Quam, si maiorum nostrorum negligentia non amisissimus, haberemus certe, quo in hoc quoque studii genere gloriaremur.“ Alig kétkedhetünk, hogy külföldi tudós barátaival folyt eszmecseréi üsztönözhatték Cesingét egy magyar nyelv-tan írására; s hogy benne megbecsülhetetlen kincset vesztettünk, főleg a nyelvtörténet tekintetében, mert hátán néhány paradigmánál egyébből nem állt volna is az, biztos kulcsot nyújtana többnyire évszám nélküli, középkori, nyelvemlékeink kora meghatározásához! De így ez időből, Mátyás király korából, csak *Martius Galeót* néhány érintéseit bírunk a magyar nyelvről, melyeket itt a Tördékek közt I. sz. alatt adtam (691, 2. ll.). Az első hely Commentáriusa XVII. fejezetében egy nyelvjárást tulajdonít a magyarnak, mit az olasz tudós onnan következtetett, mert úgy tapasztalta, hogy a magyar énekek egyformán értetnek a mívelt s míveletlen rendek által. A második hely, a

¹⁾ L. Baronyai Decsi János Magyar Historiája (Monumenta Hungariae Historica, II. Cszt. XVII. köt. LXVIII. sk. ll.).

XXVIII. fejezetben, tagadja egy magyar irodalom léteztét, mert ú. m. a magyar nyelv *nem könnyen írható*. A Mátyás kir. könyvtárnokát szerencsénkre megezáfolyják középkori irodalmunk fenmaradt emlékei; sőt hogy a „sola Hungaria... nonnisi latine scribit“ nála nem szó szerint veendő, azon magyar kéziratok is bizonyítják, melyeket hogy Mátyás is bírt, másutt már megmutattam. Érdekes egyébiránt hogy Martius e helyt már a keres (közvetlenebbül a ker vagy kér) közösségét a latin *quaer*-ittel felismerte, mely elsőbbet ő egyenesen deákból vettnek tartott.

III. Ezek szerint első nyelvészünknek *Erdösi János* marad, az Újtestamentom fordítója s a latin elegiai versforma első megpendítője a magyarban (1541), ki mint gymnásiumi tanár 1536-ban írta meg magyar-deák nyelvtanát. Ez kétségtelenül azon „Grammatica Hungaro-Latina“, melyet *Miskolczi István* 1610. június 4-kén küldött meg az akkor szinte magyar nyelvtan írásával foglalkodó Molnár Albertnek, ezt írván neki: „*Grammaticam Hungaro-Latinam* en mitto, quam in iuvamen tuae grammaticae exoravi a quodam nostrate. Dabis operam ne amittatur, sed a te reduce pristino possessori restitatur“²⁾; de úgy látszik, elveszett az a küldésben, a levéllel együtt, mert Molnár, ha őszintének tartjuk, nincs pedig okunk annak nem tartani, azt írja előszavában: „Ego vero quem sequerer, quemque fugerem, habebam prorsus neminem“ (113. l.). Miskolczi után első, ki Erdösi nyelvtanát említi, *Denis Mihály*, a cs. udvari könyv-

²⁾ L. *Bod Péter* Előszavát Tsétsihez (Pápai Páriz szótárában, Szeben 1767), de ki, nem ismervén Erdösiét, Janus Pannonius nyelvtanát sejtette e „Gramm. Hungaro-Latina“ alatt.

tár őre volt, 1782-ben ³⁾, de fájdalom, a nélkül hogy annak lehelvét feljegyezné. Tíz évvel utóbb *Weszpémi István* határozottan már önlátomás után, s bővebb tudósítást adott „a legrégibb magyar grammatikáról“ ⁴⁾, de eltitkolva birtokosát, *Sinai Miklós* debreczeni tanárt; s ezt csak *Kazinczy Ferencz*nek fedezvén fel, ez három évig sikeretlenül ostromolta Sinait, míg ennek fia Sándor titkon közölte azt a faggatóval, ki azt végre 1808-ban „Magyar Régiségek és Ritkaságok“ című gyűjteményében újra kiadta. Simai halála után az eddig egyetlen példány Fáy János egykori debreczeni tanácsbeli s egy nevezetes könyvtár gyűjtője —, s végre ennek egész gyűjteményével együtt Emődre, Fáy Alajos úr birtokába került, kinek szíves közléséből adhattam azt a jelen kötetben, magából az eredeti kiadásból. Ez kis 8-rétben 48 számozatlan levélből áll, szép erős papirosra van, igen apró s rossz metszetű betűkkel, s meglehetősen tisztátlanul nyomtatva, számtalan rövidítésekkel, mi az ügyetlen tabelláris szerkezet mellett majd nem használhatatlanná tehetette a könyvet tanítványok számára. Vége nincs, hibáztatva az egész II-dik könyv. E példány megmaradását a bekötöttő gazdálkodásának köszönjük, ki azt egy deák Iliás mellé köttette, melynek barnabőrrel bevont erős ké-

³⁾ Wiens Buchdruckergeschicht, 412. l. s ismét: Nachtrag zu seiner Buchdruckergeschicht Wiens, W. 1793. 21. l. S kétségtelenül utána *Wallaszky*, Conspectus Reipubl. Litt. in Hungaria, már az első (1785-ki) kiadásban, 113. l.

⁴⁾ Kazinczy szerint az 1792-ki újságlevelekben, majd a kassai Magyar Muzeum II. köt. 422—428. ll. — Ez utóbbi, némely jegyzéssel a budai Hess-féle nyomdáról, újra lenyomtatva e szerző „Magyarországi Öt különös Elmélkedései“ közt, Pozsony, 1795. a 81—88. lapokon.

regtáblája megóvta a már kötetésekor csonka ereklét az elveszéstől ⁵⁾). Kiadásunkban a rövidítések felvannak oldva; a Kazinczy kiadásába az általa használt hibás másolatból becsúszott igen számos hibák; közvetlenül az eredeti után, eltávolítva; az eredetinek kihagyásai zárjelek közt beiktatva.

IV. A XVI. században Erdősinek nem volt utódja a nyelvtan-írásban. Hanem ekkor jött szokásba az *olvasás eleit* („Abc“) a hittani elemekkel összekapcsolni. Tudtunkra elsők voltak e téren *Székely István* és *Dévai Mátyás*, kiknek elseje az 1538 és 1544-ben Krakóban kiadott „Keresztyénségnek fundamentomáról való Tanuság“ elibe ragasztott egy ily Abc-ét; emez, Révész Imre nem alaptalan gyanítása szerint, már 1539 előtt adta „Orthographia Vngaricáját“, mert Erdősi (nyelvtanában, l. itt a 28. l.) már hivatkozik Dévainak egy abban eléadott helyesírási tanára. Így Jankowich szerint *Gálszécsi István*, Hittana előtt (Krakó 1538.) is ily abc állott; így *Bornemisza Péter* „Négy Könyvetské“-jének elsejét szinte ily elemi olvasástan és hittan képezi ⁶⁾; valamint Szőnyi

⁵⁾ Homeri poetae clarissimi Ilias, per Laurentium Volenssem Romanum latina facta. Cum Indice. Coloniae apud Heronem Alopecium. *Colophon*: Mense Iunio Anni XXI. (1521). Kis 8r. 272 levél; az index külön két ív. Elül hátul Homérra szóló jegyzésekkel beírt fejtér papíros. Köztök magyar vocabulumok is, melyek az Új M. Múzeum 1858-ki folyamában, I. 390—2. ll. láthatók.

⁶⁾ „Az Első Könyvetske Tanyitya az kis Gyermeckekeket, Magyar iras oluasasnac modgyara. Es igen rőuideden: Az tiz paranczolatira. Az hit agazatira: Az VR Imatsagara, Az Kereztsegre, Es Az VR Vaczoraiara. Reggeli es estueli imatkozásra, Közönseges imatkozásra, Es Asztal aldasra.“ — Az első rész, t. i. az Olvasás, öt lapon előállítja a „Kezdő avagy

Nagy Istvánnál is együtt találjuk e két tárgyat még 1695-ben is (l. az 585. sk. ll.); sőt e kapcsolat egész maig fennmaradt protestánsainknál. A jelen tárba a XVI. századbéli ily elemi íráskák közül csak az úgynevezett Krakai Ábcé volt felveendő, s adatott a nemzeti muzeumban fennlevő; tudunkra második, kiadás szerint, melynek címe így van: „ORTHOGRAPHIA VNGARICA. Azaz, Igaz iraz Modiarol valo tudomán Magyar néluenn irattatott. Mostan pedig vionnan meg igazytatott, es ki niomtatott. MARCI 12. Nem azért téuelgetee é, hog' sem az írásocat nem tuggátoc, sem az Isten hatalmat? 1549.“ A kolophon, czifra keretben, ez: „Craccouiae, apud Viduam Hierony. Viet. 1549.“ (Vietoris Jeromos). Kis 4rétben az egész 15 levél, A—Diij ívjegyekkel, s egészen kerek betűkkel, az egy z-t kivéve, mely német ȝ-tel van. Ennek újabb (harmadik?) kiadásának látszik azon: „Praecepta Vngarica“ Craec. 1559“, mely a múlt században a müncheni választófejedelemi könyvtárban még megvolt. — Az Előszót, (mint itt a 97. lapon látható) „B.A.“ írta, s e névbetűk Szombathy János sárospataki tanárt arra bírták, hogy Batizi Andrásnak tulajdonítsa e kis könyvet⁷⁾, ami azonban nem lehet, miután Batizi, Dévai említett helyesírási elvét nem vallotta, mint ezt 1550-ben megjelent „Keresztyén Tudománya“ bizonyítja; míg ellenben az Orthographia *kiadója*, „B.A.“, a *maga* előszavában is követi

őreg Bôtűc“et, a „Kiszebb Bôtűc“et, a „Szolo Bôtűc“et (vocalis), a „Kettős szo téuő Bôtűc“et (ő, ű), a „Massal zengő bôtűc“et (consonans) s végre szótagfoglalásokat. (Egyetlen péld. a m. akad. könyvtárában).

⁷⁾ L. *Kazinczy Ferencz* *Magy. Régiségei és Ritkaságai* 170—178. lapjain erről értekező levelét.

azt ⁸⁾). A Révész Imre által összeállított okok több mint valószínűvé teszik, hogy e könyvecskének már első kiadását Abádi Benedek eszközölte, még pedig Krakóban, ahol 1534-től fogva folytatta tanulmányait, s hogy a „B.A.“ (Benedictus Abádi) őt vallja az előszó írójának; a könyv szerzőjének pedig, épen a többször érintett helyesírási tannál fogva, nem lehet mást mint *Dévai Mátyást* tartanunk ⁹⁾), mire csalhatatlanul mutat az AE-nek É helyett mind az Orthographiában, mind a Dévai hittani kézikönyvében használtatása is, mit minden más régi írónknál hiában keresnénk. — A nemz. muzeum unicumának Ragályi Tamás által készült igen hibás másolatából közölte e darabot is Kazinczy Ferencz, Magyar Régiségeiben. Én közvetlenül az eredeti kiadásból, teljes hűséggel.

V. Harmad helyt *Szenczi Molnár Albert* nyelvtana áll, melynek, eredeti kiadásában, teljes czíme ez: „*Novae Grammaticae Ungaricae succincta methodo comprehensae, et perspicuis exemplis illustratae Libri duo ad Mauritium iuniorum Hassiae Landgravium etc. Autore Alberto Molnár Szenciensi. Hanoviae, typis Thomae Villeriani, impensis vero Conradi Biermanni et Consort. 1610.*“ K8r. 202 l. — Adtam az egyetemi könyvtár példányából, csupán a toldalékul hozzá vett hittani czikkek latin fordításának elhagyásával.

VI. Molnárt *Alvinczi Péter* követné, ha nyelvtanát bírnök, melyről Benkő József, Transsilvániájában

⁸⁾ Bár a fennmaradt újabb (1549-ki) kiadásban ép úgy nem következetesen, mint magában az „Orthographiában“ sem; de e következetlenség, kétségtelenül, csak a betűszedő és krakkai corrector figyelmetlenségének tulajdonítandó.

⁹⁾ Révész kritikai fejtegetéseit l. Dévai Bíró Mátyásról írt jeles monographiája 99—116. lapjain.

(II. 362.) írja : „Grammaticam Hungaricam composuisse Petrum coniicimus ex eo, quod Anno 1639: publice in consistorio determinatum fuerit *Grammaticam Petri Alvinczi in usum scholarum Latinarum et Hungaricarum* typis excudi debere“; és ha az csakugyan a magyar nyelvet tárgyalta. Így közvetlenül *Geleji Katona István* grammatikája következik, melynek teljes címe a 293. lapon látható, eredeti kiadásában tizenkét levelet tölt be 4rétben, s tulajdonkép a szerző „Titkok Titka“ című munkájának toldalékát képezi, de külön ívjegyekkel s levélszámozással (Erre értendő a 295. lapon e hely : „tetszék e néhány observációcskákat ide a könyv végére ragasztanom“). Adtam a m. akadémiai könyvtár példányából, úgy még is hogy a szakaszoknak a betűszedő által megzavart rendét helyre állítanám.

VII. Gelejit *Komáromi Csipkés György* követi, ki nek nyelvtana ma már legritkább könyveink közzé tartozik. Én az Erdélyi Múzeum könyvtára példányát használtam. Eredeti címét a 331. lap adja, melyhez csak a nyomtatási helyet, Leydent, kell hozzá adnunk. Szerző, saját vallomása szerint (339. l.) tudott Molnár és Geleji-Katona nyelvtanaik létezéséről, de azokat nem használhatta.

VIII. Hatod helyt *Pereszlényi Pál* munkája következik : *Grammatica Linguae Ungaricae*. A P. Paulo Pereszlenyi e Societate Jesu. Juxta hanc methodum (?) concepta ac elaborata, et permissu Superiorum typis data. Tyrnaviae, typis Academicis excudebat Matthias Srnensky. 1682. Kis 8r. 167 számozott és 25 számozatlan lap. Második kiadása u. ott, typis academicis per Joannem Andream Hörmann, 1702-ben jött ki 166 lapon; s újra u. ott 1738-ban, typis aca-

demiceis, per Leopoldum Berger; mindkettőből kihagyatván úgy a szerző előszava, mint pótlékai, melyek itt az 534—48. lapokon állanak. Itt az első kiadást követtem, a nemz. muzeum példánya után. — Pereszlényi a katholikus iskolák classicus magyar nyelvtanítójává lett, kit nem sokára az ágostaiak részére *Kövesdi* követett:

IX. „*Elementa Linguae Hungaricae, Sive Grammatica Hungarica, succincta methodo comprehensa, et perspicuis exemplis illustrata. Authore Paulo Kövesdi, Ecclesiae Hungaricae Soproniensis olim Ecclesiaste. Leutschoviae, typis Samuelis Brewer. Anno 1686. K. 8r. 43. l.* A második kiadás, nyomtatási hely és év kitétele nélkül 35 lapra összeszorítva jelent meg, s mind e körülmény, mind az hogy a címlapon is, az előszó alatt is, Kövesdi ev. predikátorsága elhallgattatott, oda látszik mutatni, hogy e könyv, gyarlósága daczára, de rövidsége kedvéért a katholikus iskolákba is bevétetett, s hogy ezek számára készült e kiadás, melyet 1766-ban az Előszó kihagyásával, egy harmadik is követett *Cassoviae, typis Academicis Soc. Jesu Anno 1766. kis 8rétben 41 lapon, megtoldva huszonegy lapon „Excerpta ex Joannis Amos Comenii Orbe Sensualium trilingui“* cím alatt egy rövid vocabuláriummal Comeniusból. Ez utánnyomatokban csak a helyesírást változtatták meg, és a Kövesdi képtelen kettős passivumát (szerettettetik).

X. Nyolczad helyt *Szőnyi Nagy István* iskolakönyvecskéje áll. A talán egyetlen fenmaradt példány kész közlését Lugossy József akad. tagnak köszönöm. Címe: „*Magyar Oskola*, mellynek mesteriségével az okos és serény Tanító, kiváltképen az

idősbeket, irás olvasásra XII. Órák alatt meg taníthattya. (Mottók). Kolosváratt, Nyom. 4. M. Tótfalusi Kis Miklós által. 1695. Esztendőben.“ Kis 8rétben 16 számozatlan lap; a vég lapon az arab és romai számok 1-től 1000-ig. Az oktatás végén a szerző névbetűi : *Sz. N. I. Kol. R. E. P.* (Szőnyi Nagy István, kolosvári ref. ev. predikátor). Nem nyelvészeti, de *módszertani tekintetben nevezetes* kísérlet ez, különösen a szerző által sürgetett *hangoztató módszernél* fogva, melyet Németországban Ickelsamer ugyan már 1534. pendített meg, s Comenius is († 1671.), amennyiben az olvasástanításnak a betűk hangjaival megkezdését javasolta; de siker nélkül, úgy hogy a Szőnyinél újabb Zeidler is hiába csúfolta ki még a „syllabizálást“, s ez, és mások, a XVIII. században is hiába sürgették a hangoztató módszert. Szőnyi igyekvése is hang volt ugyan a pusztában, de a tudományt nagyon érdekli indokolása s az eszme szabatos kivitele; amiért hadd álljon ő ezentúl nyelvtanítóink között díszes helyen.

XI. Megelőzte őt, és Kövesdit, az írásban, de illető munkája közzé tételével utóbb jött, a jeles Miszt-Tótfalusi *Kis Miklós*, szigorúan tudományos védelmével a maga által 1684-ben Amsterdamban nyomatni kezdett Bibliában követett új helyesírásnak. Ismerve van az irodalmunk történetében részletesen jártasok előtt Tótfalusi javító eljárása a Szenczi Molnár Albert számos igazításai után is még hibáktól hemzsező Károli-féle bibliafordítás körül; tudva vannak az ellene emelt vádak, és üldöztetései, melyek végre is halálát okozták a nagyérdemű férfiúnak. Már 1584-ben intézett vala ő Tofeus erdélyi ref. püspökhöz egy „Epistola Apologeticát“, mely azonban ennek csakhamar

bekövetkezett elhúnyta miatt nem jött köz tudomásra. A Hollandból bibliáival visszatért férfiú szerencséje felzaklatta irígyeit, s az ellene emelt gáncsok és terjesztett rágalmak rá bírták őt ama védiratának némi pótlásokkal közzétételére, melyet saját nyomdájában ily cím alatt adott ki: „*Apologia Bibliorum Anno 1684. Amstelodami impressorum, ut et Orthographiae in iis observatae, in tres partes divisa*: I. Epistolam Apologeticam, in qua ut plurimum tractatur de alterationibus quibusdam, quae in ea editione contigerunt, earumque generibus, cum exemplis. II. Catalogum vocum ibi omissarum, hic restitutarum, ubi interim signantur (duntaxat) loca de necessariis mutationibus, vel aliis difficultatibus. III. Ratiocinationem de Orthographia eo modo instituenda. Ad multorum praeiudicia de iis concepta medendum cum coactione a nobis invisis expressa. Per Nicolaum Kis de M. Tótfalu. Claudiopoli Anno 1697.“ Kis 8r. 118 számozatlan lap. E helyen bennünket csak a harmadik rész érdekel, mely teljes címe alatt a 607—660. lapokon áll. Kénytelen lévén a szerző e könyvét „Mentségé“-vel együtt az 1698-ki kolosvári zsinatnak megsemmisítés végett kiadni, ez irodalmunk leg-ritkább darabjai közé tartozik; s egyedül Ballagi Móricz akadémiai rendestag szívességének köszönhetjük annak a feledéktől megóvatását, ki gazdag könyvtára e becses kincsét, *melylyel kezdődik sajátkép újabb nyelvészetünk*, készséggel közölte. T. i. ebben indokolja szerző nyelvtani és helyesírási újításait, melyeket, egyetértve Tsétsi János, utóbb pataki, és Kaposi Sámuel utóbb gyulafejérvári tanárokkal, kikkel együtt javította át a bibliát, vitt be ebbe. Nyomban követi Tótfalusit társa:

XII. *Tsétsi János*, ki a közös megállapodás alapján kezdte a pataki collegiumban tanítani az új írásmódot, s ennek szabályait rövid pontokba foglalta. *Brewer János*, a tudós lőcsei nyomdász, kiadván *Pápai Páriz Ferencz* szótárát, ebbe, a szerzőnek is beleegyeztével, a correctúrával megbízott *Tsétsi* helyesírását vitte be, s mellé a munkaközben meghalt férfit iskolai füzetét vetette azon cím alatt, mely itt a 663. lapon látható. Ekép a *Tótfalusi-Tsétsi-féle* helyesírás hosszú időre uralkodóvá lett irodalmunkban, és valódi kiinduló-pontjává új nyelvészetünknek.

XIII. Fordúlnak elé e tíz írón kívül itt-ott XVII. századbéli irodalmunkban némely nyelvészeti érintések, melyek közül, a historiai fonal kiegészítése végett, néhányat *Töredékek* címe alatt a 691—712. lapokon közlök. Ezek közül *Pázmány* jegyzete (693, 4. l.) a következő című könyve vég lapjáról vététt: „Az mostan támat vy tudomániok hamisságának, Tüz nilvan valo bizonisagai es reovid intes a teoreok birodalomrul, es vallásrul. Iratot Pazmani Petertvl. Graecii Stiriae, per Georg. Widmanstadium, Anno M.DC.V.“ 4r. — *Geleji Katona* töredéke (695—9. ll.) az első felszólamlás egy észszerű s etymologiai alapra fektetett helyesírási reform érdekében, melyet gyakorlatilag létesített is az általa szerkesztett *Öreg Graduálban*; míg *Medgyesi Pálnak* az etymologiai túlzások elleni tiltakozása (708—12. ll.) viszont az első fontosb vitát mutatja fel nyelvészetünkben. Egyébiránt hivatkozik e nyelvészünkre *Révai Miklós* is *M. Régiségeiben*. — *Mikolai Hegedüs János* darabja, mely az 1648-ban Utrechtben megjelent „Tüzes Oszlop“-ból vététt (itt a 700—704. ll.), a kor sokféle nyelvészeti vesződségeit mutatja; de utószava

az írásbeli takarékoság vítatásánál fogva érdemel figyelmet; míg *Turkovics Mihály* levelét (705—7. ll.) néhány más, szinte érdekes pont érintésénél fogva tartottam méltónak a felvételre, melyek az összetett betűk egyszerítése, a kétféle é-nek megkülönböztetése, melyeket ő hosszú és éles ének nevez, (helyesen tán *széles* és élesnek lehetne), s a nyelvjárások. Ez egy darabot mai helyesírással voltam kénytelen adni, mert nem az eredeti kéziratból, hanem egy névtelen után közölhettem csak (*Hasznos Mulatságok*, 1837. II. 321, 2. ll.), ki maga sem adott betűhív másolatot.

XIV. Betűhíven közlöttem a szövegeket, meghagyva, a legrégiebbekben, az eredetiek apróbb hibáit is, s az írásbeli következetlenségeket, mert jellemzők; voltak olyak is melyek világos hibák, de biztosan nem nyúlhattam a javításhoz. Positív hibáit a betűszedőnek megjavítottam, p. Erdősínél a 73. l. 4. sorában, hol *űdőtők* áll *űdőköt* helyett. Minden gond daczára íme egy hibalajstrom, melyet azon kéressel vetek ide, hogy a könyv használása előtt ónnal kijavíttassanak. Pusztá betűhibákat, miket a figyelmes olvasó azonnal észre vesz (p. *Hangaria*, *cnm stb Hungaria*, *cum* helyett) ki nem jegyeztem.

6. lap, 3. sor olv. authore

7. „ 2. „ „ az első y alja jobbra, a második balra rántva; mindkettő kétpontos.

11. „ 5. „ „ Et hic

15. „ al. 11. „ „ holdnap

16. „ 16. „ „ hetfű

18. „ 8. „ „ foco

— „ 27. „ „ Lilius áll az eredeti kiadásban. Nem tudom, Lilly Vilmost érti-e, ki a XVI. század elején grammatikát írt, vagy más Liliust, mert volt egy pár e században.

30.	lap,	21. sor olv.	fuerant
39.	" al.	2. " "	frater germanus
53.	" "	4. " "	en
—	" "	9. " "	reiciunt
69.	" "	20. " "	(þeretue) lendünk
101.	" "	15. " "	a vessző a micor elibe való
123.	" "	a Molnár Ajánló-levelében al. 7 sor olv.	cupiunt
—	" "	al. 13. sor olv.	Belgicam
—	" "	15. " "	tenera
178.	" "	18. " "	Imperativi bizonyosan tollhiba <i>Indicativi</i> helyett.
302.	" al.	13. " "	az első vessző kitörlendő.
388.	" "	12. " "	non szeretsed
389.	" "	9. " "	hinnejek — és quidem
400.	" "	15. " "	praeponibiles
401.	" "	6. " "	praefixae
408.	" al.	5. " "	Röytem vel röytöm
—	" "	13. " "	c. 3. §. 1. p. 442.
410.	" "	15. " "	terminationes után vessző kell.
417.	" "	5. " "	főjé,
430.	" "	18. " "	szép
432.	" al.	13. " "	Celer, is, e után olv. habet Alvar. ex Varrone, sed nunc <i>celer</i> usitatus est in genere omni.
435.	" "	a cím második sorában olv. :	aequivalent,
475.	" al.	6. sor olv.	felebaráttya
506.	" "	14. " "	499.
540.	" utolsó	" "	adde
629.	" "	18. " "	Derivationum
630.	" al.	14. " "	szoross
—	" "	16. " "	kegy-es
633.	" "	a szak végpontja	kitörlendő.

CORPVS
GRAMMATICORVM
LINGVAE HVNGARICAE
VETERVM

И. П. АЛЕКСАНДРОВ

ПЕЧАТНИКОВ

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ

I.

GRAMMATICA HVNGARO-LATINA

IN VSVM PVERORVM RECENS SCRIPTA

IOANNE SYLVESTRO PANNONIO AVTORE.

NEANESI, AN. 1539. DIE 14. JUNII.

DE NOVA APVD NOSTROS BENEFICIO PRINCIPIS NOSTRI *)
IMPRIMENDI ARTE, AD IVVENES HEXASTICHON.

Quisquis in hoc ludo studiis incumbis honestis,
Haec noua, quae cernis, iam cape dona libens.
Progressum spondent studiorum namque tuorum,
Dives, quae nunquam Pannonis ora tulit.
Atque tuo meritis noctesque diesque referre
Ne cesses grates, qui exhibet ista, Duci.

TETRASTICHON AD PVEROS.

Prima puer primis discas rudimenta sub annis,
Imis contemptis nec cito summa petas.
Icarus et Phaeton exemplo sint tibi, quorum
Interitum fluuius sensit et unda maris.

AD THEODORVM FILIVM
CARMEN ENDECASYLLABVM.

Sub luna genito noua, nouum nunc,
Nato, prodit opus nouo, nouum sit
Vt munus pueris, nouo sub anno,
Qui formam studii nouam sequuntur,
Vt dictat schola, quam nouam nouellus

*) Thomae nimirum de Nádasd. E d.

Erexit pueris, in vrbe noster
 Princeps, quae noua dicta, quod sit inter
 Curuos insula fluminum recessus.
 Quia tu nate, nouum, precamur, vt sis
 In Christi populo nouo per orbem,
 Coecas pellere quod queat tenebras,
 Astrorumque ducem piis oriri
 Curet pectoribus, tenelle, sydus.

I N O S O R E M.

Liuide, quid nostrum mordaci dente libellum
 Conficis? explere hoc non potes ingluuiem.

EPISTOLA NVNCVPATORIA

AD THEODORVM FILIVM.

Visum est mihi imprimis utile esse, Theodore fili mi, antequam Nouum Testamentum sermone nostro patrio, nostra opera in manus exeat hominum, haec scribere προπαιδευματα, nominatimque tibi, quem in exilio super exilium genui, nuncupare. Dupplici quippe nomine. Primum quod puerilia pueros maxime decent. Deinde quod cui haec praeter te inscriberem, habebam neminem. Prius enim haec a quibusdam contempta sunt, prius της μαθαιολογηρίας nomine damnata, quam lucem essent adepta. Id autem usu venire solet partim ob malignantem hominum naturam, partim vero et potissime quod hi nondum satis intelligunt quantum hoc studiorum genus totis studiis momenti praebeat, quantumque referat ex naturali sermone peregrinum comparare. Et quamquam haec alijs parua nimis ac contempnenda uideantur, tibi tamen, fili mi, magnum debet uideri quidquid a parente tuo singulari profisciscitur affectu. Insaniam sane ego cum caeteris nationibus modo cum tuo ac tui similium commodo qualicunque. Ad hunc enim modum et reliquae nationes tenuibus in suis ipsorum linguis propositis praeceptis teneram aetatem sensim ad altiora provehunt studia, et quasi praemansum illis praebent, nec patiuntur prius ad summa gradum facere, quam, quae primo discenda erant, probe tenuerint. Qua re quantum rectis studiis consulant, res ipsa loquitur. Videmus enim apud illas inuentutem in literarum studio breui ad aliquod ingenii nomen

peruenire, ac mox ad eruditionis fastigium ascendere. In qua etiam completur, quod proverbio dici solet, generosi arboris plantam statim cum fructu esse, cui etiam candidus studiosorum grex de profectu studiorum hisce gratulatur uerbis *Οναι οσὸν παντὸς πολυμαθίας*. Contra nostra iuventus aut raro admodum aut nunquam ad bonam peruenit frugem. Id quod haud dubie euenire solet quod studiorum uerum negligat ordinem, statimque ad summa illa, neglectis aut etiam contemptis humilibus rei Grammaticae praeceptis, prosiliat. Summa enim illa (ut uere Fabius sensit) sine horum tenuium praeceptorum fundamentis stare nequeunt. Et quamuis multum laboret, eodem tamen iuxta Prouerbum in statu semper esse deprehenditur, ut mirari possis quanta rebus in omnibus recti ordinis sit uis. Scribimus enim haec ad reliquarum nationum exemplum in usum Elementariorum puerorum, quos publice docemus, illorum quidem praesentem, tuum uero, fili mi, futurum. Scribimus autem non otii abundantia, sed necessitate compulsi. Nam posteaquam me fortuna eo detrusit, ut elementariorum puerorum sim praeceptor, re ipsa comperi, opus esse institutionis pueris in patria quoque lingua ad pernoscendas casuum doctrinas, reliquamque linguae proprietatem. Accipe itaque, Theodore fili, hoc quidquid est muneris, accipe inquam quasi bonâ a parente tuo tibi debita. Neque enim aliud bonorum genus tibi nunc donare possum. Bona enim et patria et auita iure haereditario tibi debita, partim improbi ciues, partim ij, qui praesbyterorum sese nomine uenditant, indigne possident. Habebis tamen haud dubie sat bona, si procedente aetate deum timere occiperis. Qui enim te intra abditos materni uteri sinus admirabili sua prouidentia mensibus compluribus fuit, idem aediti in lucem de uictu caeterisque uitae necessarijs prouidebit. Quod autem ad curam attinet paternam, nec ipse tibi deero, iuuante me ad hoc principe meo, qui non uulgarem mei una tecum curam se gerere mihi iam olim recepit. Det tibi Deus, fili mi, incrementum. Neanesi 18. Kal. Nouembr. An. M. D. XXXVI.

GRAMMATICA HVNGARO-LATINA

IN VSVM PVERORVM NVNC PRIMVM SCRIPTA IOANNE SYLVESTRO AVCTORE.

Grammatica, est ars recte loquendi et scribendi, autoritate optimorum poetarum et oratorum constans. Docet enim primum, quae vocum inter se sit differentia; deinde quae dictionum componendarum ratio. Ac doctrinam quidem tradit, quae est circa *litteras, syllabas et casus*; Constructionem vero, quae est circa voces *recte scriptas, modulatas et inflexas*: quae singula nisi probe tenuerimus, nihil vnquam recte vel scribimus, vel enunciamus. In hoc ergo Grammatica inuenta est, vt recte tum loquendi, tum scribendi esset magistra. Γραμματική graeca vox est; latine dici potest *Literatura*; Betűkrűl ualō tudomāñ.

Partes Grammaticae sunt: *Litera*, Betű; vt: *D.* — *Syllaba*, Eggbefoglalās; ut: *Dul.* — *Dictio*, Ighe; vt: *Dulcis.* — *Oratio*, Besíd; vt: *Dulcis amor Patriae*, Ides az hazānak szerelme.

LITERA. *Litera* est minima pars vocis articulae. Az Betű az Szonak mentűl kűssebb risze, mellet betűkuel meg irhatnak.

Litterae, quibus latini vtuntur, sunt tres et viginti: a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, x, y, z.

Ex his quasdam certis distinguimus notis, quas-

dam geminamus, quo patrii sermonis voces commodius possimus ducere: \bar{x} , \acute{c} , cz , e , \acute{g} , gh , \bar{y} , \bar{y} , \bar{l} , \bar{n} , \acute{o} , \acute{f} , \acute{f} , \acute{t} , \acute{u} .

Sunt, qui his latinorum literis graecas censeant miscendas, quod equidem non probo: neque enim sumus $\alpha\gamma\rho\acute{\alpha}\mu\mu\alpha\tau\alpha\ \zeta\omega\alpha$, vt his latinorum literis sermo noster hungaricus exprimi nequeat.

Divisio literarum: *Vocales*, Sotiuõk; *Consonantes*, Māsualzenghõk.

Literarum aliae: *Mutae*, Nimak; *Semivocales*, Félkötüõk; *Liquidae* Eloluadok.

Vocales sunt quinque: A, E, I, O, V.

Vocales numero licet sint quinque, potestate tamen sunt septem. Quandoquidem (iuxta *Diomedis Grammatici* sententiam) *e* et pro *e* et pro *η* graecis vocalibus latini solent ponere; *o* vero et pro *o* et *ω*. Praeter necessitatem itaque quidam *ω* in orthographia nostri sermonis literis putat miscendum esse latinis.

Vocales omnes in nostra lingua, vt in hebraea. duplicis sunt et potestatis, et figurae, demta I litera. Nunc enim sunt rectae, nunc obliquae. A aliud rectum, vt: *dixit*, mondā, azt mondā; obliquum, vt: *dixit*, monda, vg monda. — E rectum, vt: *quaesiuit*, keresē, keresē ūtet; obliquum, vt: *quaesiuit*, keresē, keresē enghemet. — O rectum, vt: *fastigium*, orom; obliquum, vt: *gaudium*, ôrôm; *fuligo*, korom; *unguis*, kôrôm. — V rectum, vt: *caro*, hūs; obliquum, vt $\mu\epsilon\lambda\lambda\acute{o}\pi\omicron\varsigma\iota\varsigma$, Hūs (*fur turus sponsus*).

Ex vocalibus fiunt *diphthongi*, kēt kötüõk: a e, *Musae*; o e, *foedus*; a u, *audax*; e u, *Euryalus*.

Vocales dicuntur, quod ad scribendas voces articulatas sint necessariae; hõg búksighesek lege-

nek az ollan ßōknak meg irasāra, melleket Betūkuel meg irhatnak.

Diphthongus graece, *geminus sonus* latine; qui maxime apparet in his duabus diphthongis: *au* et *eu*.

Consonantes sunt sedecim: *b, c, d, f, g, h, k, l, m, n, p, q, r, s, t, x*; quibus quidam *z* adiiciunt.

Consonantes dicuntur, quod interdum praepositae, interdum subiectae vocalibus consonant; Hōg niha elōl niha utōl uettetuīn, az Szotiuōkuel egetembe tißnek zenghist.

Mutae, quod sine vocalium adminiculo non possint enunciari; hōg az ßōtiuōknek seghyeczighe nēkül ki nem mondathatnak.

Sunt autem numero nouem: *b, c, d, f, g, k, p, g, t*.

Semivocales, quod dimidium vocalium potestatis habeant; hōg az ßōtiuōknek fēl hatalmāt biriāk. Sunt autem septem: *f, l, m, n, r, s, x*.

Liquidae, quod interdum in breui syllaba liquescant; hōg niha az rōuid eggbe foglalāsban el oluagganak; et sunt quatuor: *l, m, n, r*.

SYLLABA. Syllaba est proprie comprehensio literarum enunciata; Az eggbefoglalās semmi nem egēb, hanem az ki mondott betūknek eggbefoglalāsa.

Syllaba dicitur a graeco verbo *συλλαβανειν*, quod significat *comprehendere*, eggbefoglalni. Latine *connexiones* dici possunt.

Syllabarum aliae *longae*, aliae *breues*, aliae *communes*.

Literarum comprehensio:

Ū rectum: *ā, bā, dā, fā, gā, hā, kā, lā, mā, nā, pā, rā, sā, tā, uā, xā, zā*.

A obliquum: a, ba, da, fa, ga, ha, ka, la, ma, na, pa, ra, sa, ta, ua, xa, za.

E rectum: e, be, de, fe, ge, he, ke, le, me, ne, pe, re, se, te, ue, xe, ze.

E obliquum: e, be, de, fe, ge, he, ke, le, me, ne, pe, re, se, te, ue, xe, ze.

I: ai ei, ŷ, oi, ui. **Aut:** ay, ey, iy, oy, uy. Ja, ie, ŷ, io, iu.

O rectum: o, bo, dō, fo, gō, ho, ko, lo, mo, no, po, ro, to, uo, xo, zo.

Ō Obliquum: ō, bō, dō, fō, gō, hō, kō, lō, mō, nō, pō, rō, sō, tō, uō, xō, zō.

V rectum: v, bu, du, fu, gu, hu, ku, lu, mu, nu, pu, ru, su, tu, uu, xu, zu.

V obliquum: v, bū, dū, fū, gū, hū, kū, lū, mū, nū, pū, rū, sū, tū, uū, xū, zū.

Dictio. Dictio est vox articulata, cum aliqua significatione, ex qua instruitur oratio, et in quam resolvitur. Az ighe semmi nem egeb, hanem oll' űo, mellet meg irhatnak es ualamit iegez, mell' űobol űobesid liűen es mell' űoba az űobesid esmeglen el űstatik.

Dictionum aliae *simplices*, aliae *compositae*. *Compositarum* item multiplex forma. *Exempla ex Donato* petat puer.

Oratio. Oratio est sermo, quae dictionibus constat; Az űobesid semmi nem egeb, hanem oll' beűillis, mell' ighikbōl uagon.

Partes Orationis sunt octo: *Nomen, Pronomen, Verbum, Aduerbium, Participium, Coniunctio, Praepositio, Interiectio*; New, Newirtualō, Beszid, Beszidhezualō, Fēlriszuiuō, Eggbefoglalō, Elōluetō, Kōzbeuetō.

Recensentur Grammaticae partes; et hae: *Orthographia*, Igaz irásnak tudománya. *Prosodia*, Ineklishez ualo tudomán. *Etymologia*, Ighiknek igaz tulajdonságáról ualó tudomán. *Syntaxis*, Bekidnek éggbeferzisirül ualó tudomán.

Quae superioribus ita sunt cognatae, vt ab illis separari nullo modo possint. *Orthographia* enim literarum est, *Prosodia* syllabarum, *Etymologia* dictionum, *Syntaxis* orationum. — De quibus singulis consilium non est hoc loco agere, sed de *Orthographia* tantum, et quidem, quoad eius fieri potest, breuissime. Si quis plura his hac de re desiderat, legat ea, quae secundo tractantur libello.

DE ORTHOGRAPHIA HVNGARICI SERMONIS.

DE VOCALIVM ORTHOGRAPHIA.

Regula Prima. Rectam *vocalium* vtriusque ordinis scripturam ex superioribus puer vna cum exemplis facile discet.

DE CONSONANTIVM ORTHOGRAPHIA.

Regula Secunda. Hae quinque *consonantes*: C, G, L, N, T, et praepositae et postpositae vocalibus, nonnunquam vt peregrino nescio quo sono efferuntur: ita literarum combinationes figurasque requirunt nouas. Verum vt haec facilius assequantur pueri, voces latinas cum peregrinis coniungemus. Sunt autem hae:

Ac, ec, ic, oc, uc. Ca, ce, ci, co, cu.

Acz, ecz, icz, ocz, ucz; ôcz, ûcz. Cza, cze, czi, czo, czu, czô, czû.

Aut

Ácz, écz, ícz, ócz, úcz, ôcz, ûcz, Cza, ce, ci, ézo, ézu, ézô, ézû.

Ex his *ce, ci*, voces sunt latinae.

Ag, eg, ig, og, ug. Ga, ge, gi, go, gu.

Ag, eg, ig, og, ug, ôg, ûg. Ġa, ghe, ghi, ġo, ġu, ġô, ġû.

Ex his *ge, gi*, voces erant latinae.

Al, el, il, ol, ul. La, le, li, lo, lu.

Al, el, il, ol, ul, ôl, ûl. Ĺa, le, li, lo, lu, lô, lû.

An, en, in, on, un. Na, ne, ni, no, nu.

Añ, eñ, in, oñ, uñ, ôñ, ûñ. Ña, ñe, ñi, ño, ñu, ñô, ñû.

At, et, it, ot, ut. Ta, te, ti, to, tu.

Ať, eť, it, ot, ut. Ĥa, ĥe, ĥi, ĥo, ĥu, ĥô, ĥû.

DE TRIBVS GENERIBVS LITERAE S ET EORVM ORTHOGRAPHIA.

Regula Tertia. Cum latinus sermo vnum tantum *s* habeat, noster tria, idque iuxta hebraeae linguae proprietatem vnum *asperius*, aliud *mollius*, tertium quod inter haec *medium* est: *S asperum* quidam per *sch* scribunt, nos facilius tum scribendi tum legendi gratia per *s* simplex; *mollius* per *š*, sic et nos; tertium item per *s* simplex, sicut et primum illud, nos differentiae caussa sic *š*. Primum genus hebraei ש *schin dextrum*, secundum ס *samek*, tertium ש *schin sinistrum* vocant.

As, es, is, os, us, ôs, ûs. Sa, se, si, so, su, sô, sû.

Aš, eš, iš, oš, uš, ôš, ûš. S'a, še, ši, šo, šu, šô, šû.

Aš, eš, iš, oš, uš, ôš, ûš. Sza, še, ši, šo, šu, šô, šû.

Regula Quarta. Vocales in dictionibus geminari non debent, nisi vbi ratio exigit, vt in his et similibus dictionibus: *Abraham, Aaron, Isaac*, etc

nec accentuum notis figurari, nisi in perquam paucis locis. Fit enim, ut ibi vocales gementur, ubi natura erant longae, aut maiore oris gestu efferendae. Dictionum quippe accentum unicuique natura in patrio sermone, absque ullis praeceptis, suppeditat. Exempla peregrinarum harum vocum copiosa ex libro secundo, quem nominatim huic rei dicauius, peti cum possint, nullis hic nos vsi sumus exemplis.

Nomen est pars orationis cum casu, corpus aut rem proprie communiterue significans. Az new az šobefidnek egg riše, mell tulaýdon kippen, auag kôzônsiguel iegez testes auag test nilkül ualo allatot, ešetuel egetembe.

Accidentia Nominis. Nomini accidunt sex: *Qualitas, Comparatio, Genus, Numerus, Figura, Casus.*

QUALITAS. Minemúsig.

Qualitas in Nomine duplex est: *propria*, quae est nomen unius; *appellatiua*, quae est nomen multorum.

COMPARATIO. Eggbehasonlās.

Comparatio item duplex: *Regularis*, quae certam sequitur regulam; *Irregularis* quae non.

Gradus Comparisonis tres: *Positiuus, Comparatiuus, et Superlatiuus.*

Gradus Comparisonis formatur in patrio nostro sermone iuxta hebraeae linguae phrasim, addita aut litera, aut particula. Litera apud hebraeos quae vicem supplet comparatiui, est ב, apud nos B; particula vero eadem apud nos, quae apud illos, et Comparatiui et Superlatiui, nempe יותר *magis*, inkābb et קר *valde*, ighen, sine quibus gradus nullo modo possunt

formari apud nos aequae ac apud illos. Exemp: *albus*, feýr; *albior*, feýrb, auág inkābb feýr; *albissimus*, felette igen feýr. *Bonus*, io; *melior*, iobb, auág inkább io; *optimus*, felette íghen io. Est enim tam regularium, quam irregularium vna formatio. Porro vt apud latinos, ita apud nos, diminutionem accipiunt quaedam comparatiuorum, vt *grandiusculus*, *minusculus*: Nagubbadka, Kússebbedke.

Exemplum Comparationis Regularis:

M. Albus.	albior,	albissimus.
F. Alba,	albior,	albissima.
N. Album,	albius,	albissimum.
M. Felix,	felicior,	felicissimus.
F. Felix,	felicior,	felicissima.
N. Felix,	felicius,	felicissimum.
Integer,	integrior,	integerrimus.
Integra,	integrior,	integerrima.
Integrum,	integrius,	integerrimum.

Exemplum Irregularis.

Bonus,	melior,	optimus.
Bona,	melior,	optima.
Bonum,	melius,	optimum.

GENVS. Nem.

Genera Nominum sunt quinque:

Masculinum, vt *hic Magister*.

Foemininum, vt *haec Musa*.

Neutrum, vt *hoc Scamnum*.

Commune, vt *hic et haec Homo*.

Omne, vt *hic et haec et hoc Felix*.

Sunt, qui hoc nomen *homo*, et apud graecos, et latinos existiment masculini tantum generis esse, sub

vno tamen genere foemininum pariter significare; quod in nostra lingua imprimis verum esse vsus ostendit. Cum enim haec vox patria: ember, propria sit virorum: vsurpatur tamen interdum et de foeminino sexu, addita voce אֵשׁ, quae sexus distinguat, vt אֵשׁ ember. Cui tamen opinioni graeci reclamant grammatici; similiter et *Priscianus*, qui communis dicunt esse generis. Quin et apud hebraeos hominis vocabulum vno exprimitur verbo אָנִישׁ quod tamen sub vno genere foemininum quoque significat sexum. Est tamen et apud illos, quod genus distinguat. Nam cum verbum hoc sexum significat virilem, nihil de literis vocabuli decedit; cum vero foemininum, prima in plurali numero amittitur litera, vt אֲנָשִׁים *homines*; נְשִׁים *mulieres*. Porro ut apud hebraeos duo tantum sunt genera praecipua, ita et apud nos: *masculinum* scilicet, et *foemininum*; quae interdum per hasce particulas him, nōstiñ, eme, etc eloquimur.

REGVLAE GENERALES DE NOMINVM GENERIBVS.

Regula Prima. Nomina virorum, officiorumque virilium, item mensium, ventorum, fluviorum, generis sunt masculini. Virorum: hic *Atila*, hic *Joannes*; Officiorum: hic *Consul*, *Dictator*, *Praetor*; Mensium: *Januarius*, *Februarius*, *Martius*, *Aprilis*, *Maius*, *Junius*, *Julius*, *Augustus*, *September*, *October*, *November*, *December*.

Mensium, quibus nunc vtimur, vocabula subiungere nolui, propterea, quod haec rebus non respondent; quae, manifestum est, nuper esse conficta: ab homine nescio quo. Suspicio tamen aut monachorum, aut sacrificulorum esse inuentum. Nec semper nostros his mensium appellationibus vsos fuisse manifestum est, cum ex

aliis, tum ex hoc, quod manent adhuc apud nos quaedam germana mensium vocabula. Vt omittam interim, quod ex his quaedam nostra non sunt, vsu tamen ita recepta, vt peregrinum videantur exuisse sonum; nempe haec: Pũnkõst, Iuan, Karaczon.

Quemadmodum Itali à re ipsa, nempe a qualitate regionis propriae, sumto vocabulo, mensibus nomina imposuere: ita et Scythae nostri. Italia calidissima est regio, et propterea imbrifera. Contra Scythia frigidissima et ob eam rem niuifera. Itaque ab imbribus Itali mensium vocabulum traxere, Scythae nostri a niuibus. Id verum esse apud illos ostendunt *September, October, Nouember, December*. Apud nos ratio vocabuli ho; dicimus enim Bũyt elõ ho, Bũyt mäs ho; item Pũnkõst haua, Iuan haua, Karaczon haua. Verum posteaquam partim maiorum nostrorum virtute, omni memoria digna, partim et potissimum Dei benignitate, mitius nacti sumus coelum, ac scythicam regionem pannonica commutauimus, non erat forte ineptum et vocabuli ho rationem mutare, si modo id vsus (apud quem est et uis et norma loquendi) nobis permitteret; ac cum reliquis nationibus, quae omnes fere a lunae cursu mensem denominant, dicere holnap, et non honap, aut vt imperiti loquuntur, holnap. Neque enim aliud sunt menses, quam dies lunares; mense enim luna cursum suum explet. Porro quae est differentia apud latinos inter haec duo verba: *mensis* et *cras*, ea est apud nos inter holdnap et holnap. — Haec quamquam erant minutula, arbitrati tamen sumus non nihil referre, si horum pueri admonerentur, ne vnam vocem pro alia in lingua patria usurparent. Et latini, ne voces coincidunt, diligentissime vitant. Caeterum quisquis tandem ille fuit, qui mensibus apud nos no-

mina imposuit, poterat id aut ab anni partibus commodius facere, vnicuique parti suostribuendo menses; ex . gr. quemadmodum nunc dicimus: Būyt elō hō, Būyt mās ho, pro *Februario* et *Martio*, sic dicere poteramus: Tēl elō, Tēl mās, Tēl harmad hō; Tauaß elō, Tauaß māsod, Tauaß harmad hō etc. Aut more Romanorum numerum sequi, apud quos mensis quisque posterior incipit a numero; dicunt enim: *Quintilis*, *Sextilis*, *September*, *October*, etc. Sic et nos poteramus elsō hō, māsod, harmad, neged, etc.

Sunt et apud poetas pulcherrimae mensium descriptiones, quae etiam huic rei materiam praestare poterant sufficientem, quas non grauabor hoc loco subiungere.

Januarius. Fū hō auag Erōss ho. Hoc modo *diem lunae* vocamus hetfū, quod initium sit hebdomadae.

Iane biceps, anni tacite labentis origo,
Solutus de superis qui tua terga vides.

Ouid. 1. *Fastorum*. — et

Ergo vbi Jane biceps, longum reseraueris annum, etc.

Ouid. 4. de pōn. El. 4. — et

Ipsae vides certe glacie consistere pontum,

Ipsae vides rigido stantia vana gelu.

Ipsae vides, onerata ferax ut ducat Iazis

Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.

Idem. — et

Vndaque iam tergo ferratos sustinet orbes, etc.

Virgil. Georg. 3.

Februarius. Fağ hō.

Vere nouo gelidus canis cum montibus humor

Liquitur et Zephyro putris se gleba resoluit etc.

Hunc quidam etiamnum assu ho vocant, sicut
et sequentem fū heg. — et

Annus erat breuior, nec adhuc pia Februa norant,

Nec tu dux mensum Iane biformis eras.

Ouid. *Fast.* 5.

Martius. Fű heg.

Iam violas puerique legunt, hilaresque puellae,
Erumpunt passim gramina, veris honos.

Ouid. 3. Trist.

Aprilis. Nos: Ki nīlo ho.

Aprilem memorant ab aperto tempore dictum,
Quem Venus iniecta vindicat alma manu.

Ouid. 4. Fast.

Maius. Nos: Elő gőmőlczű ho.

Arboreos foetus et humi nascentia fraga,
Primus dat suaues Maius odore rosas.

Ab hoc mense nunc quoque nostri rosas deno-
minant, cum dicunt: Pünkősti rosa.

Iunius. Káňalo ho.

Pabula laeta boum viridantia falce recurua.
Attendant Iunio gramina foenisecae.

Iulius siue Quintilis. Nos: Hewho, auag. Arato ho.

Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis, et inde
Incipit a numero, nomina quisquis habet.

Ouid. 3. Fast. — et

Siccas insana Canicula messes
Iam dudum coquit, et patula pecus omne sub ulmo est.

Persius Sat. 3.

Albescit maturis messis aristis.

Ouid. 5. Fast.

Augustus siue Sextilis. Szőľő irlőľ ho.

Variis mitis solet vva racemis
Ducere purpureum nondum matura colorem.

Ouid. Metamor. 3. et

Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.

Virgil. 2. Geor.

September. Nos: Szőľő szedő ho.

Lenobathes gestit caleatis sordidus uuis,
Menseque castrantur vina sequente noua.

October. Nos: Bor uető ho.

Vt durare queant longos noua musta per annos,
October cellis condit et illa canis.

November. Nos: Borlatogatő ho.

Conditā num valeant consistere, vina probantur
Illo, qui nomen, mense, Nouembris habet.

December. Vigan̄ lako ho.

Vester honor veniet, cum Laurentalia dicam,
Acceptus Geniis illa December habet.

Ouid. 5. Pastor.

Martialis Decembrem *fumosum* dixit Epigramm.
Lib. 5.

Sed lege fumoso non aspernanda Decembri, siue quod hic mensis homines fogo solet admouere, siue quod hyeme coelum atris obducitur nubibus. Hinc opinor et nostros hyemem vocare sōtit tel.

Caeterum ut hae mensium descriptiones nostrae optime respondent regioni: ita non omnibus. Nec nostros maiores his mensium appellationibus in regione scythica vti potuisse manifestum est cum ex aliis, tum Ouidio, quī regionis scythicae, in qua hyems continuatur hyemi, sterilitatem his describit carminibus:

Non hic pampinea dulcis latet vva sub umbra,
Nec cumulant altos feruida musta lacus. — et
Non ager hic pomum, non dulces educat vvas,
Non salices ripa, robora monte virent. etc.

Est et in encheiridio piarum precationum similis quaedam mensium descriptio versibus endecasyllabicis facta, quam huic loco subiungerem, nisi is libellus iam puerorum manibus passim tereretur. Et haec addidi, non quo nouus vellem haberi author, sed vt ostenderem, quid nostri in appellationibus mensium poterant sequi.

Ventorum: hic *Eurus*, qui ab ortu, Nap keti sēl; *Zephyrus*, qui ab occasu, Nap eseti sēl; *Auster*, qui a meridionali plagā, Al sēl; *Aquilo*, qui a septentrione, Fel sēl.

Cum et in profanis litteris plurima sint ventorum vocabula, et in sacris non pauca, nos plura non noui-

mus, quam haec quatuor cardinalia, idque iuxta Homeri positionem. Et haec quibus utimur, circumlocutiones, verius sunt, quam vocabula. Proinde cum inventorum inciderimus nomina, necessitas ipsa nos cogit, in interpretando, aut alienis pro nostris uti, aut reliqua quoque ad hunc modum circumloqui. *Austrum* audio a quibusdam vocari *Juh bēl*, quemadmodum *Circium* *Forgo bēl*, a re scilicet ipsa qui alias *iapix* dicitur, quem A. Gellius *Caurum* propemodum existimat esse. — *Tengher bēl* is est forte, qui *Zephyrus*.

Fluuiorum: *Danubius*, *Duna*: *Sauus*, *Szāua*; *Draus*, *Draua*; *Chrysus*, *Kereš*.

Excipiuntur ab his: *Albula*, *Allia*, *Styx*, *Lethe*, quae sunt foeminina. Non desunt, qui putent, cum haec in foeminino vsurpantur ab authoribus, subintellegi debere *aquam*. Caeterum cum plura sint flumina Pannoniae nostrae, quam illa celebrata, et quorum Plinius quoque meminit, non omnia tamen vocabula habent latina. *Tisa* fluius est Patriae nostrae, quemadmodum et *Szamos*, uterque nauium patiens, qui magno Hungariae nostrae sunt vsui. Nam et piscosi sunt, et per hos e salinis patriae nostrae ingentes micas salium fossilium forma quadrata excisas, trabicis nauibus salium praefecti, quos graeci *halabarchas* vocant, secundo amni curant deferri, ac certis locis in vsum regionis nostrae exponi. Horum alterum alii *Tiscium*, alii *Tibiscum*, appellandum censent, alterae *avovvuoç* manet. Quemadmodum plurima alia patriae nostrae flumina, quae recensere infiniti fuerat laboris.

Regula Secunda. Mulierum, ac officiorum muliebrum, vrbium, arborumque nomina generis sunt

foeminini. Mulierium: vt haec *Maria, Anna, Ely-sabet, Elſebet*. — Officiorum muliebrium: vt Obstetrix, Baba. — Vrbium: haec *Buda, Alba Regia, Szekes feyr vār, Cassouia, Kalsa*.

Excipe ab his, quae *um* aut *ur* finiunt, quae sunt generis neutri, vt: hoc *Pestum, Pest*, germanice *Ofen; Strigonium, Elſtergum; Varadinum, Varad; Seghedinum, Szeghed; Cibinium, Szeben; Tibur*.

Oropus nunc masculino, nunc foeminino genere inuenitur. Sunt etiam vrbium nomina, quae pluralis sunt tantum numeri, vt: *Athenae, Thebae, Quinque Ecclesiae*. — *Quinque Ecclesiam* vsurpauit Guarinus Veronensis in carminibus ad Ioannem Pannonium scriptis:

Hinc vrbs pontificem te Quinque-Ecclesia cepit.
Metri scilicet coactus necessitate.

Obseruandum est hoc in loco omnes fere vrbes ac oppida Hungariae nostrae latinis carere vocabulis; et quae latina videntur habere, a peregrina sunt omnia fere deducta voce. Ab *Ister* et *Gum* (vt quidam putant) *Elſtergum*, et ab hac rursum *Strigonium*. A *Varad* *Varadinum*; a *Szeghed* *Seghedinum*; a *Pest* *Pestum*; a *Vacz* *Vacia*; a *Bacz* *Bacia*, a *Gewr* (nē omnes recenseam vrbes) *Gewrinum*. Sic enim huius vrbis nomen in antiquis regum diplomatibus inuenitur scriptum; nunc *Iaurinum* et scribitur, et proferitur. Non inutilem itaque operam sumserit, si quis aut vera vrbium nostrarum vocabula exquirat, aut quae dignis carent appellationibus, noua imponat. Qua in re, si non alia, haec certe non parua erat incommoditas, quod vrbium quibusdam vocabulis, cum ipso sint prope tremenda sono, cum volumus, vti non possumus. Neque id nouum debet videri; constat enim quaedam vr-

bium vocabula et olim fuisse immutata. Vrbs, quae nunc *Roma*, olim *Valentia* dicta. Quae prius *Maleuentum*, post *Beneuentum* vocari cepta; quemadmodum quae ante *Byzantium*, nunc *Constantinopolis*. Urbibus caeterarum regionum nomina, partim graeca, partim latina voce sunt imposita; id quod et nostri sequi poterant. Graeca sunt *Roma*, *Basilea*, *Constantinopolis* etc. Latina *Florentia*, *Argentina*, *Constantia* etc. Quia vero difficile est vsum diu receptum antiquare, poterat vti vulgus imperitum vocabulis a se impositis, seque dignis; reliquos quis prohibuerit veris vti urbium vocabulis? — *Buda* metropolis est Hungariae nostrae inter omnes Europae vrbes amoenissimo simul et commodissimo sita loco; quam cur germani nostri sua lingua *Ofen* vocent, nondum plane intelligo, cum alia sit vrbs *Pest*, alia *Buda*. Est oppidum in ea patriae nostrae ora, quam *Meggésala* vocant, ditioni Magnifici domini D. IOANNIS a PEREN, mihi gratiosissimi, subiectum, septem amoenissimis collibus, et illis quidem vitiferis, conspicuum, agri fertilitate laetum, pascuis pingue, campis ac pratis floridum, fontibus ac fluminibus irriguum, sylvis caeduis simul et intactis amoenissimum, fructibus omnigenis arborum fertile, auro, argento, sale diues, vbi ipse huius lucis hausi primordia, et cui me totum debeo, *Sinirvāralla* a nostris dictum, quod a re ipsa, nempe quod septem subiaceat collibus, graeca compositione *Heptoropolis*, het hegű uāros, commodius appellari poterat. Cuius Patriae, alioqui dulcis, vocabulum, quo minus in scriptis meis usurpare possim, eius fit asperitate. Neque enim pudet me patriae, non prorsus humilis; cui etsi ipse iusto nequeam ornamento esse, ipsa tamen mihi dedecori non potest esse. Poteram autem postremo hoc

vocabulo commodissime vti, si mihi id per quosdam liceret. Est ab hac patria nostra vrbs tria distans milliaria, opibus, situ, aedificiis, optimis ciuibus inclyta, quam nostri *Riuulum Dominarum* vocant; quod vocabulum germani nostri aspernati, eam rectius *Neapolim*, hoc est *nouam ciuitatem*, appellant. Quae etiam a re ipsa, nimirum a venis auri et argenti ibi reperi-
tis *Arrugiae* vocabulo dignari poterat; quae vox idem fere significat, quod in nostro sermone Baña; vt intelligas, hanc urbem nostros vero vocare nomine. — Szighet oppidum est arci, quam vocent Sārvār adiacens, vbi primum diuinam hanc imprimendi artem, opera quidem et impensa Principis nostri, Magnifici domini D. THOMAE a NADASD, Comititis ac Bani, ministerio vero etiam nostro, in Hungaria nostra excolere cepimus, et vnde haec Rudimenta in vsum inuentutis qualemcunque emisimus; a re ita dictum, quod duobus fluminibus, quorum alteri *Rabae*, alteri *Gemmeo* nomen est, circumfunditur, nobis *Neanesus*, Vyſi-ghet dicitur, quod hoc Princeps ipse in nouam redegit formam. Primum quidem illud fossa et vallo ita muniendo, vt ne furori quidem Turcae anno 1532 obsidentis patuerit. Nam clade accepta ab hoc discedere coactus est. Deinde flumina retando, mox densissimae syluae, huic imminentis, arbores lucando, et huius locum hortis amoenissimis ac pomariis consecrando; postremo ludum literarium opere latericio in hoc exstruendo. Ad hunc modum et reliquis vrbibus nostris sua poterant reddi vocabula. Verum non deerunt, certo scio, qui haec quoque rideant. Ridenda tamen non erant, in quibus constat et magnos viros operam suam collocasse. Nam et *Stephani* de vrbibus nobilissimum exstat opus, et quidam nostro etiam se-

culo ad exemplum huius non contemnendum opus edidit, in quo et nostrae Hungariae urbium non paucarum meminit.

Arborum: *pirus*, kôrtuil' fa; *pomus*, alma fa; *prunus*, bilua fa; *ficus*, fighe fa.

Masculina sunt haec: *oleaster*, *rubus*, *dumus*, *spinus*. Authore Seruio *siler* neutrum est. Reperitur et *ficus* interdum masculino genere. *Oleaster* Cicero in foeminino videtur protulisse, Actionis in Verrem V. *hominem*, inquit, *corripi ac suspendi iussit in oleastro quadam*, etc. Verum ibi *oleaster* ad arborem refertur, ut sequentia satis indicant. — Multae sunt arbores, quarum Hungaria nostra ferax est, multae quarum non. Tantum autem abest, ut omnium arborum nostro sermone habeamus vocabulum, ut in nostrae quoque regionis arborum vocabulis laboremus. Quod de arboribus dico, idem de aliis rebus, herbis, lapidibus, gemmis etc. sentiendum. Nec soli nos, sed et aliae gentes, cum quibus (si *Celso* credimus) et Graeci; ne sit ut quis ex nostris ob hoc ipsum sibi ipsi displiceat.

Tertia Regula. Nomina fructuum generis sunt neutri, ut *pomum*, *pirum*, *persicum*, etc.

Haec de generalibus regulis sufficiant. Reliquas, tum generales, tum speciales commodius pueri discent ex aliis, maxime iis, qui eas carmine sunt complexi; inter quos sunt ex recentioribus Sulpitius et Liuius. Ut enim facilius discuntur praecepta, quae carminibus sunt inclusa, ita firmiter retinentur.

NUMERYS, Szām.

Numeri norinum sunt duo: *singularis*, quae singulariter profertur, ut *hic magister*, *az mester*;

pluralis, quae pluraliter profertur, vt *hi magistri*, az mefterek.

De numeris. Regula Prima. Et hic animaduertat puer patrii nostri sermonis phrasim esse, vt nominibus pluralis numeri vtantur interdum aequae ac singularibus, tum scilicet cum nominibus numeralibus aut per se multitudinem significantibus nomina adduntur pluralis numeri. Cum enim huiusmodi nomina per se satis distinguant numerum, ad rem, non verba, respicientes, satis ducimus id altero significasse verbo. Sicut enim efferimus: *unus homo*: sic *duo, tres, decem, centum, mille homines*: egg ember, ket ember, harom ember, tiz ember, fāz ember, ezer ember. Quodsi his iuxta latini sermonis proprietatem vti voles orationibus: *vnus homo, duo homines, tres homines*, egg ember, ket emberek, harom emberek etc. in patrii sermonis peccas proprietatem. Sua est vnus cuiusque linguae phrasis, quam qui in linguis diligenter non observant, dum aliquid interpretandum suscipiunt, in primo statim (vt in prouerbio est) limine solent impingere, ac monstro quid simile edent. Sed vt res fiat manifestior, exemplis quoque id ostendemus sequentibus. *Duo homines ascendebant in templum*, Lucae 18. ket ember megen uala fel az templumba; Domine, decem talenta tradidisti mihi, Matth. 25. Vram, tiz talentot adal ennekem; *Si quis habet centum oues*, Lucae 15. Ha kinek fāz iuha uagon. Porro *qui comederant, erant quinques mille*, Matth. 14. To-uabbā az kik ūttenek uala, ōt ezereñ ualānak. *Multi sunt vocati, pauci vero electi*. Matth. 14. 20. 22. Sok az hiuatalos, keues az ualaftott; auag: sokañ uadnak az hiuatalosok, keuesen uadnak az ualaftottak. Nec

dicimus: fokak az hiuatalosok, keuesek az ualaftottak, vt verba ipsa latina sonant.

Regula Secunda. Sunt et nomina apud latinos pleraque pluralis tantum numeri, quae apud nos singularia sunt, inter quae *nuptiae*, *inferi*, etc. Nuptiae factae sunt in Cana Galilaeae Ioann. 2 Meñekezõ lñn. Descendit ad inferos, pokolra lefãlla etc.

Regula Tertia Dum singulis quibusdam rebus aliquid aequali ac pari numero inesse significare volumus, numerum geminamus. Atque id iuxta linguae habraeae vsum:

שְׂרָפִים עֲמִידִים מִמַּעַל לָרֶשֶׁת בְּכַפּוּסִים שֵׁשׁ בְּכַפּוּסִים לְאַהֲרֹן Sera-
 phim stabant super illud, sex sex alae uni, et sex sex alae alteri. Esaiæ 6. Eëgiknek es hat hat barña uala, az mafiknak es hat hat barña uala. Quin et graecis hoc genus loquendi videtur esse familiare. Notum est enim sequens orationis genus apud Marcum: Καὶ ἐπεταξεν αὐτοῖς ἀνακλῶσαι πανγῆς συμπόσια ἐπὶ χλωρῷ χορτῷ. Καὶ ἀνέπεσαν πρᾶσιαι, ἀνα ἑκατόν, καὶ ἀνα πεντηκοντᾶ. Es paranczola űnekiek, hog mind le űltetnek űkõt egg egg lakodalomhelt oűtuān mindennek az zõld fũõn. Es letelepedinek egg egg űlist foglaluān az zõld fũõn fãzañ es õtuenen. Hoc orationis genus latinis minus familiare est, id quod ex Erasmi nostri interpretatione satis apparet: *Et praecepit, vt accumbere facerent omnes, distributis conuiujs in viridi gramine. Et discubuerunt divisi in viridaria centeni et quinquageni.*

Regula Quarta. Cum pronomen, quod vim obtinet pluralis numeri, additur nomini singularis numeri, et nomen, quod in latino sermone erat singulare, efferimus in plurali, vt: *Pater noster*, mũ atãnk; *anima nostra*, mũ lelkũnk. Neque enim dicimus: az

mŭ aŭa, az mŭ lilek, vt verba sonant latina, aut vt imperiti linguae patriae loquuntur: az mięnk aŭa, az mięnk lilek.

Regula Quinta. Vbi verò vno verbo vtimur plurali, et reliquo, quod graecis et latinis fuerat singulare: Ὁπου γὰρ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐστὶν ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν. Vbi enim est thesaurus vester, ibi est et cor vestrum. Mert az holott uagon az tŭ reytek marhātok, ott uagon az tŭ ſŭetek es. etc.

FIGURA. Abrazat.

Figura nominum duae: *Simplex*, quae simpliciter profertur, vt *sapiens*, *ekes*; *composita*, quae suas habet partes, ex quibus componitur, vt *insipiens*, *ektelen*.

Nomina apud latinos, auctore *Donato*, quatuor componuntur modis; tot et apud nos. Ex *duobus corruptis* vt: *iāmbor*, *ūdneþ*; ex *integro et corrupto*, vt: *hufit*: ex *corrupto et integro*, vt: *alpinz*, *alkocz*. Integra fuerat: *iō ember*, *ūdōs nap*, *hus itel*, *alnak-sagual uert pinz*, *alnakfagual czinalt kolecz*, etc.

CASVS. Eset.

Casus nominum sunt sex: *Nominatiuus*, *Neuezō*; *Genitiuus*, *Nemzō*; *Datiuus*, *Ado*; *Accusatiuus*, *Vadolo*; *Vocatiuus*, *Hiuo*; *Ablatiuus*, *Elniudō*.

DE ARTICVLO HVNGARICI SERMONIS.

Philippus Melanchthon, praeceptor noster, scribens in Grammatica sua Graeca de graeci sermonis articulis, primum *Priscianum* sequutus, latinam linguam articulum habere negat, grammaticosque latinos nominum casibus *hic*, *haec*, *hoc*, docendi gratia addidisse, non quod sermo latinus hos nosset articulos. Deinde germanicam linguam, aequae ac graecam, articulum habere; vbi etiam hoc addit, neminem posse vim articulorum graeci sermonis exacte cognoscere,

nisi ex germanico idiomate. Quae verba *Philippi* cum plerique sinistre interpretentur, sentio illum de suae tantum gentis hominibus loqui, quibus praecipue illa tradebat rudimenta, et quorum linguae proprietatem probe nouerat, non etiam reliquarum nationum, (licet sit ille *πολυγλωσσος*) vt linguas non nouit, ita de his pronunciare non poterat. Neque enim adduci possum, vt credam *Philippum* (quamuis tum, cum illa scriberet, admodum iuuenem) aut sui fuisse oblitum, vt, quid scriberet, nesciret, aut studio, quod erga suam gentem habebat, lapsus. Nihil enim dici poterat absurdius, si haec ita accipiantur, vt sentiat, nullam orbis terrae nationum linguam habere articulum nisi germanicam et graecam; habet enim et sermo noster hungaricus, perinde ac graecus. Nam de caeterarum gentium linguis iudicare nequeo. Articulus est in nostro sermone particula *az*, omnium generum et numerorum, quae inflecti nescit; nam quae inflectitur, pronomen est; minima quidem illa, sed quae magnam orationi addat tum maiestatem, tum splendorem, si quis illa recte vtatur. Quemadmodum in graeco, sic in nostro sermone suus articulo est locus. In tenuique labor est, at gloria non tenuis. *Hic* in sacris literis non loco additus, aut loco detractus (vt vere Chrysostomus et Augustinus senserunt) sensum facit aut orthodoxum, aut haereticum. Sed vt praedicta facilius assequantur pueri, sequens placuit subiicere exemplum: *Και εσαι εν ταις εχαις ημεραις, λεγει ο Θεος, εκχεω απο του πνευματος μου επι πασαν σαρκα, και προσφηγευσουσιν οι υιοι υμων, και αι δυνατερες υμων. Και ο νεανισκοι υμων ορασεις οπονται, και οι πρεσβυτεροι υμων ενυπνια ενυπνιασθησονται. Και γε επι τους δουλους μου, και επι τας δουλαις μου εν ταις ημεραις εκει-*

ναις εκχεω απο του πνευματος μου, και προφητευ-
σουσι.

Es líſen az utolſo napokban, az Iſten monga, ki fogok őtteni az en lelke mből minden teſtre, ęs profetalni fognak az tŰ fiaitok ęs az tŰ leañitok Az tŰ iffiaitok lātāſt fognak lātni, ęs az tŰ uineitek āl-
mat fognak lātni. Eſ bizonāual az napokban ki fo-
gok őtteni az en lelke mből, az en ſolgaimra, ęs az en ſolgalō leañimra, ęs profetalni fognak. In hoc exemplo videre eſt, quod ſicut graeci, ita noſ articulo vtimur; to-
ties enim repetitur articulus in noſtro ſermone, quoties in graeco, qui tamen in latino non eſt. Quod vt ſit mani-
feſtum, hunc Prophetæ locum latine quoque ſubiiciam: *Et erit in nouiſſimis diebus, dicit Deus, effundam de ſpi-
ritu meo ſuper omnem carnem, et prophetabunt filii ve-
ſtri et filiae veſtræ. Iuvenes veſtri viſiones videbunt, et ſeniores veſtri ſomnia ſomniabunt. Et quidem ſuper ſervos meos, et ſuper ancillas meas, in diebus illis effundam de ſpiritu meo, et prophetabunt.* Hoc vnico exemplo vtī ad rem, quam quaerimus, demonſtran-
dam ſatis eſſe duxi, quod pueri hæc tūm demum rectius intelligent, cum per ætatem robur in literis colligere ceperint, ac graecos verſando auctores patrii ſermonis phraſim vſu in his deprehendent.

Dévaius noſter literis prodidit, huius articuli extremam literam z ad omnes eam ſequentes literas immutari debere, non ſecus ac apud latinos vſu venire ſolet in præpoſitione *ad* cum in compositionem venit: ab barat, ac Chriſtus, ad doctor, af farkas, ag galamb, ah harang, ak kalan, al lō, am meſter, an nemzet, ap pap, ar remete, as ſereg, at tengher, au uarga, etc. his enim, et ſimilibus, vtitur exemplis. Cuius ratio, quamvis amici, mihi haud probatur. Pri-

mum, quod etsi vulgus imperitum ad hunc loquatur
 modum, non continuo tamen illius errori patrocinan-
 dum est, quin potius remedium illi quaerendum. De-
 inde quod particulae *ab, ac, ad, af* etc. in nostro
 sermone omni prorsum carent significatione, prae-
 sertim extra compositionem. Nam in latino praepo-
 sitiones sunt, vt *abbrevio, acclamo, affero, aggrauo,*
alleuo etc. pro: *adbreuio, adclamo, adfero, adgrauo,*
adleuo, etc. Postremo, quod in omni fere lingua est
 quaedam in pronunciando varietas, ratio tamen or-
 thographiae apud omnes certa est. Hebraei scribunt
 יהוה et יי, proferunt autem non quod verba ipsa so-
 nant, sed aliud quiddam. Graeci ἀγγελος, σφινξ, ἐγ-
 χειριδιον, pronunciant autem: *angelos, sphinx, enchi-*
ridion. Latini, Quintiliano teste, quasdam literas
 scribunt quidem, parum tamen exprimunt; non exi-
 munt, sed tantum in pronunciando obscurant. Et
 nunc Itali multa secus pronunciant tum in latino, tum
 in vernaculo sermone, quam literis notentur. Ger-
 manos nostros, audio ab illis, qui huius linguae periti
 sunt, idem facere. Horum exemplo et apud nos, etsi
 sunt, qui pronuncient *ab barat, af farkas, ap pap,*
ad diak etc. articuli tamen extrema litera perpetuo
 scribenda est per *z*, non alias consonantes, vt ratio
 Orthographiae constet apud nos aequae ac apud cae-
 teras nationes. Neque enim video, quid obstet, quo-
 minus praedictae voces per hoc literarum genus et-
 scribantur et proferantur. Illud manifestius est, quam
 vt negari possit, esse in nostra etiam lingua, vt in
 aliarum gentium, literarum transmutationes, de qui-
 bus in sequentibus non nihil attingemus, cum de in-
 flexionibus orationis partium agere ceperimus, in
 quibus potissimum haec vsu venire solet transmuta-

tio. Az particula cum inflectitur, vt initio dixi, pronomen est, non articulus, in cuius inflexione extrema litera z aliquoties in aliam transit literam, vt in Capite: de *Pronomine* videbimus. Nunc, quae ad *nominum pertinent inflexiones*, trademus, in quibus suis cuique casui est articulus.

DECLINATIO. Haytogatas.

Declinationes in Nomine sunt quinque: *Prima*, Elsô; *Secunda*, Māsod; *Tertia*, Harmad; *Quarta*, Neğed; *Quinta*, Ôfôd.

Primum, noster sermo vnam tantum nouit nominum omnis generis inflexionem. Deinde sicut apud hebraeos, sic apud nos, casus certis distinguuntur literis et syllabis: hoc tamen nostra declinatio ab illorum differt declinandi ratione, quod illi literas ad casuum adiiciunt principia, nos ad finem. Postremo, vt apud illos *Nominatiuus* nullis distinguitur literis, sic etiam apud nos; *Genitiui* singularis litera significatiua est e; *Datiui* k; *Vocatiui* eadem quae *Nominatiui*; *Ablatiui* l. — *Nominatiui* pluralis k; reliquorum eadem, quae fuerat singularium. — Facile autem puer distinguere poterit numerum: si ad literam k respiciat, cui reliquorum casuum literae semper subiiciuntur. Hic tamen notandum, quod *nominatiuus* pluralis pro k i literam habebit, si aliis nominum casibus addatur *nominatiui* vel singularis k pluralis; *Videntes filii dei filias hominum*: Lātuān az İstennek fiaı az embereknek leānit etc.

Hae praedictae literae, tametsi certissimae sint casuum notae, videntur tamen casus varias habere literas, cum non habeant. Idque multis causis vsu euenire solet. Primo, *ratione Constructionis*; alia enim est ratio syntaxeos nostrae linguae, alia latinae.

Non semper iisdem casibus oratio absoluitur in nostro sermone, quibus in latino. In hoc enim, vt paucis quibusdam vtar exemplis, alterum duorum substantiuorum nominum coniunctim positorum ponitur in *genitiuo*, possessionem significante: in illo in *datiuo*, adquisitionem denotante. *Filius hominis* dicunt latini; nos: *filius homini*, az embernek fia. Nec dicimus iuxta latinae linguae phrasim: az emberę fiu, in *genitiuo* possessionem notante. Quodsi possessionem significare volumus, dicimus: ez fiu ez emberę. Sic coniunctim nunquam duobus vtimur *ablatiuis* in oratione patria, sed pro altero alterum vsurpamus casum, aut eum, qui latinis erat *nominatiuus*, aut *accusatiuus*, aut alius quispiam ex caeteris. *Nominatiuum* vsurpamus in hac et similibus: *herode regnante* az herodes orszagot biruān; *accusatiuum* in hac et huic simili: *mendicato pascitur ille cibo*, kuldult eledehuel il. Qua forma loquendi si seiunctim vtamur, latinos imitari possumus: *eledelhuel il*, de kuldultual, az az, mellet kuldultanak. — Quaedam orationes vsu formam induerunt latinam. Verbum: *metuo*, in latino sermone nunc *accusatiuum* requirit casum: vt *metuo te*, nunc *datiuum*: *metuo tibi*: in nostro sermone autem *ablatiuum cum praepositione*, aut *accusatiuum*. Exemplum primi fuerit: *filek te tñled*. Exemplum secundi: *filtelek tighedet*. Vitiose itaque loquuntur, qui dicunt: *fillek tighedet*, aut: *filek teneked*. Quod de his orationibus sentio, idem de multis aliis iudica; sed non ratione pronominum separatorem, vt: *pater noster*, *anima nostra*, mñ aťānk, mñ lelķñk. Neque enim dicimus: *mienk aťa*, *mienk lilek*, vt verba ipsa latina sonant; etc. — Tertio, *ratione pronominum affixorum*, vt: *Monachus factus*,

scholasticus factus; diues factus, Barattā, diakkā, kazdaggā lūn; in quibus orationibus extrema nominatiui litera geminatur, vt vides, et illi ā rectum, nota nimirum pronominum affixorum, additur, de quibus suo loco copiosius. Nominatiui erant seiunctim: barat, diak, kazdag. — Quarto: *Nominum deriuatorum*; vt: *diuina sapientia, humana stultitia*, Isteni bôlczeffig, emberi balgatagfag etc. et hic ad extremam nominatiui literam i apponitur; nota nimirum nominum deriuatorum. Nominatiui erant seorsim positi: Isten; ember etc. — Quinto: *ratione participiorum*, vt: *Videns autem phariseus*, latuan̄ az far; *videntes Magi stellam*, lātuān az czillagot az bôlczek; *Herode regnante*, az Herodes az orfagot biruān. — Sexto: *ratione praepositionum*; cum enim praepositiones fini adiiciantur casuum in patrio nostro sermone, non principio, vt verius *postpositiones* eas appellare debeamus, quam *praepositiones*, varietati materiam interdum ministrant, idque in accusatiuo magis, quam ablatiuo; quamquam et in hoc. Exemplum primi: *in domo*, az hāzban; *in agro*, az mezōn; *in templo*, az templumban. Exemplum secundi: *a nobis*, mû tûllūnk, *a vobis*, tû tûlletek, *ab illis*, ũ tûllōk, etc.

Ex his et similibus dicendi formis facile datur intelligi, tota via, totoque coelo errare illos, qui nil putant inter patriae nostrae et latinae linguae constructionem differre; quique in interpretando genus omne orationis ad latinae linguae loquendi formam exigunt. Quamvis in quibusdam loquendi formulis communicemus cū illis, tamen pars ea non est centesima pro his quibus ab illis variamus. Id verum esse intelliget, quisquis ad linguarum proprietates

diligenter respiciat. quod omnino faciendum est iis, qui e studiorum suorum messe copiosa non inanes culmos aut leves stipulas, sed ipsissimam frugem colligere volent. Verum quotusquisque est, qui id praestet? Nam is demum doctissimus omnium habetur, qui quam plurima edat, non qui quam optima. — Sed iam nos ad id, quod consectaneum est veniamus:

Prima Declinatio. Est, quae mittit genitium singularem et datium singularem in *ae*; vt *Musa, Musae, Musae*.

Paradigma Primae Declinationis.

Singularis :

N. haec	sa,	zōn,
G. huius	sae	zōnē,
D. huic	sae	zōnāk,
Acc. hanc	Mu sam az Istenaff	zōnt,
V. o	sa	o . . zōn,
Abl. ab hac	sa.	zontul.

Pluralis :

N. hae	sae,	zōnok,
G. harum	sarum,	zōnokē,
D. his	sis,	zōnoknak,
Acc. has	Mu sas, az Istenaff	zōnokot,
V. o	sae,	o . . zōnok.
Abl. ab his	sis.	zōnoktul.

Sic: *Aeneas, Aeneae, Enchises, Enchisae*. Sic hebraea: *Adam, Abraham*, inflectat puer.

Secunda Declinatio. Est quae mittit genitium singularem in *i* et datium in *o*, vt: *magister, stri, stro*.

Paradigma secundae Declinationis.

Singularis :

N. hic	ter,	ter,
G. huius	tri,	terę,
D. huic	tro,	ternek,
Acc. hunc Magis	trum, Az Mes	tert,
V. o	ter,	o . . ter,
Abl. ab hoc	tro.	tertŭl.

Pluralis :

N. hi	tri,	ek,
G. horum	trorum,	ekę,
D. his	tris,	eknek,
Acc. hos Magis	tros az Mester	eket,
V. o	tri,	o . . ek,
Abl. ab his	tris.	ektŭl.

*

Singularis :

N. hoc	num,	d,
G. huius	ni,	dę,
D. huic	no,	dnak,
Acc. hoc Scam	num, Az pa	dot,
V. o	num,	o . . d
Abl. ab hoc	no.	dŭl.

Pluralis :

N. haec	na,	dok,
G. horum	norum,	dokę,
D. his	nis,	doknak,
Acc. haec Scam	na, az pa	dokot,
V. o	na,	o . . dok,
Abl. ab his	nis,	doktŭl.

Tertia Declinatio. Est, quae mittit *genituum singularem* in *is* et *datium* in *i*; vt *Sacerdos, dotis, doti.*

Paradigma tertiae Declinationis.

Singularis :

N. hic et haec	dos,	ember,
G. huius	dotis,	emberę,
D. huic Sacer	doti, Az Egğ-	ębernek,
Acc. hunc et hanc	dotem házi	embert,
V. o	dos	o . . ber,
Abl. ab hoc et ab hac	dote vel ti.	. . tül.

Pluralis :

N. hi et hae	dotes,	ek,
G. horum et harum	tum,	ekę,
D. his Sacer	dotibus	eknek,
Acc. hos et has	dotes	eket,
V. o	o . . dotes	o . . rek,
Abl. ab his	ab his dotibus	tül.

*

Singulariter :

Pluraliter :

N. hoc	ma,	haec	ta,
G. huius	tis,	horum	torum,
D. huic	ti,	his	tibus,
Acc. hoc Dog	mą,	haec Dogma	ta,
V. o	ma	o	ta,
Abl. ab hoc	dogmate	ab his	ab his dogmatibus.

Quarta Declinatio. Est, quae mittit *genituum singularem* in *us*, et *datium* in *ui*, vt *fructus, fructui.*

Paradigma quartae Declinationis.

Singularis:

N. hic		ctus,		cz,
G. huius		ctus,		cze,
D. huic		ctui,		cznek,
Acc. hunc	fru	ctum,	Az gômôl	ózôt,
V. o		ctus,		o . . . cz,
Abl. ab hoc		ctu.		cztûl.

Pluralis:

N. hi		tus,		czôk,
G. horum		tuum,		czôke,
D. his		tibus,		czôknek,
Acc. hos	fruc	tus,	Az gômôl	czôket,
V. o		tus,		o . . . czôk,
Abl. ab his		tibus		czôktûl.

Quinta Declinatio. Est, quae mittit *genituum singularem* in *ei*, et *dativum* similiter, vt: *species, speciei, ei*.

Paradigma quintae declinationis.

Singularis:

N. haec		es,		p,
G. huius		ei,		pē,
D. huic		ei,		pnek
Acc. hanc speci		em,	Az ki	pet,
V. o		es,		o . . p.
Abl. ab hac		e		ptûl.

Pluralis :

N. hae	es,		pek,
G. harum	erum,		peke,
D. his	ebus,		peknek,
Acc. has	speci	es,	Az ki
V. o	es,		peket,
Abl. ab his	ebus.		o . . pek,
			pektül.

In his nominum inflexionibus facile est cernere latinum sermonem articulo carere. Cum enim dicimus : *hic magister*, az mester, articulo nos vtimur ; alioquin dicendum erat : *hic magister*, ez mester ; *huius magistri*, ez mestere ; per pronomina scilicet, quae ad generum et casuum doctrinam faciendam grammatici addidere latini , non vt essent articuli. Jure igitur haec *Donatus* pronomina vocat *articulabilia*. Quia vero vtilissimum est, iuxta *Diomedis Grammatici* praeceptum, pueros per Chrias exercere, vt hoc exercitii genere doctrinas casuum in orationibus facilius possint animaduertere , huius rei hoc sit exemplum :

Singularis :

Nominatiuus : Magister doctus doctos reddit discipulos ; Az tudos mester tudos tanýtuānokot tiſen.

Genitiuus : Magistri docti est doctos reddere discipulos ; Az tudos mesterE, hog tudos tanýtuānokot tegan.

Datiuus : Magistro docto docti sunt discipuli ; Az tudos mesterneK tudos tanýtuāni uadnak.

Accusatiuus : Magistrum doctum decet doctos habere discipulos : Az tudos mesterT illeti, hog tudos tanýtuāni legenek.

Vocatiuus : Magister docte, tuum est doctos red-

dere discipulos; O te tudos mester, te hazzād illik, hog tudos tanýtuānokot tig.

Ablatiuus: A magistro docto docti prodeunt discipuli; Az tudos mestertűL tudos tanýtuānok liűnek.

P l u r a l i s :

Nominatiuus: Magistri docti doctos reddunt discipulos; Az tudos mestereK tudos tanýtuānokot tiűnek.

Genitiuus: Magistrorum doctorum est, discipulos doctos reddere; Az tudos mestereKÉ, hog tudos tanýtuānokat tiűnek.

Datiuus: Magistris doctis docti sunt discipuli; Az tudos mestereKNEK tudos tanýtuāni uadnak.

Accusatiuus: Magistros doctos decet doctos habere discipulos; Az tudos mestereKET illeti hog tudos tanýtuāni legenek.

Vocatiuus: Magistri docti, doctos reddite discipulos; Tű tudos mestereK, tudossokkā tegitek tanýtuānitokot.

Ablatiuus: A magistris doctis docti prodeunt discipuli; Az tudos mesterektűL tudos tanýtuānok liűnek.

In his orationibus videre est suum vniciue casui esse articulum, suas casuum notas, iuxta praeceptiones superius a nobis traditas. Ad hanc formam poterunt pueri in omnibus declinationibus exerceri.

Pronomen est pars orationis, quae pro nomine posita, tantumdem pene significat, personamque interdum recipit. Az newirtualo az őo beűidnek egűik riűe, mell' az newirt uettetuī, kőzel ugan aűűit iegez, es niha űemilt uűűen fel.

Vt in hebraea lingua, ita in hungarica, sciat puer pronominum aliud esse *affixum*, aliud *separatum*. *Affixa* dicuntur, quae dictionibus sic cohaerent, vt seorsim stare non possint; *separata* vocantur, quae in orationis contextu per se stare possunt, nec faciunt vnum cum alia dictione corpus. Adhaerent autem affixa nominibus et verbis. Affixorum *cum nominibus* notae sunt in patria nostra lingua primum *vocales* et *rectae*, et *obliquae*; deinde consonantes m, d etc. et cum his syllabae quaedam. — *Cum verbis*, praeter vocales praedictas i, m, d; l, et syllabae quaedam; de quibus ordine exempla trademus Ac primum

De affixis cum Nominibus.

De A recto.

Monachus		barattā
scholasticus	factus	diākkā
diues	etc.	kazdaggā
impius		gonosszā lūn.

De A obliquo.

Pater		aſſa.
mater		añña.
filia	illius	leana.
soror		hūga.

De E recto.

Homo		emberre
puer		gyermekke
pauper	factus	ſeghiñne
insolens		keuille.

De E obliquo.

Vxor		felefighe,
filius		germeke,
frater et nanus	illius	űccze
leuir		Sűe.

In his exemplis extremae vocales ā, a, e, é, sunt notae affixorum pronominum. Maior est autem emphasis in his et similibus orationibus: Pappā, barattā, diakkā. emberre, ðeghinne lūn etc. quam in his: Ember, pap, diak lūn benne, etc. Idque haud dubie ratione pronominum affixorum vsu venire solet, quorum vim praedictae orationes includunt; cum enim ad hunc loquor modum: pappā, diakkā, barattā lūn, rem et personam quasi digito demonstrō, vt: *hoc factus est, illud factus est*; imezze lūn, amazzā lūn.

De Consonantibus.

De M. — *Pater meus*, aīām; *mater mea*, aīām; *filius meus*, fiam.

De D. — *Pater tuus*, aīād; *mater tua*, aīād; *filius tuus*, fiad.

De Syllabis.

Pater noster, aīānk; *mater nostra*, aīānk; *Filius noster*, fiunk.

Pater vester, aīātōk; *mater vestra*, aīātōk; *filius vester*, fiatōk.

Pater, mater, filius illorum, Aīātōk, aīātōk, fiōk etc. et hic consonantes m, d, et syllabae nk, tok, ok notae sunt affixorum pronominum.

Ex his iam facile est cernere, latinam linguam affixis pronominibus prorsus carere, nostram vero illa, perinde ac hebraeam, habere; quod vt sit manifestius, hebraea cum nostris coniungam:

אָבִי	אָבִיךְ	אָבִי
atīa,	aīād.	aīām
אָבִיךְ	אָבִיכֶם	אָבִינוּ
atīōk.	aīātōk.	aīānk.

Haec enim praedicta idem prorsus significant quod sequentia: *pater meus, pater tuus, pater suus, pater noster, pater vester, pater illorum*: Az en aťam, az te aťad, az ũ aťa, az mŭ aťank, az tŭ aťatok, az ũ aťtok. Satis enim distinguunt personam ac numerum vel citra horum pronominum separatorum adiunctionem. In graeco et latino sermone personae subintelliguntur, in hebraeo et hungarico dictionibus includuntur. Vt autem facilius possint pueri assequi, quo pacto pronomina affixa nominibus et verbis adhaerent, primum nomina ipsa placuit seorsum ponere, deinde cum affixis pronominibus diversi numeri ac personae.

Pronomina affixa primae personae singularis numeri.

Auus, ōs, auus meus, ōsōm.

Socer, Īp, socer meus, ipam.

Socrus, nap, socrus mea, napam.

pater, ať, pater meus, aťam.

mater, ań, mater mea, ańam.

frater maior natu, Bať, frater meus, baťam.

frater minor natu, Vcz, frater meus, Vczem.

filia, leāń, filia mea, leāńom.

Soror, hŭg, soror mea, hugom.

leuir, fŭ, leuir meus, fŭem.

His nominibus seorsum sumtis affixa pronomina adhaerent ad hunc modum vt superius vides.

Secundae personae singularis numeri ad hanc formam:

Auus tuus, ōsōd; socer tuus, ipad; socrus tua, napad; pater tuus, aťad; mater tua, ańad; frater tuus, baťad, vczed; filia tua, leāńod; soror tua, hugod; leuir tuus, fŭed.

Item: *tu pater*, aťa; *tu mater*, aňa; *tu frater*, baťa, v̇cze. Ista enim nomina non sunt seorsum sumpta, sed cum affixis pronomibus, siquis diligenter rem aestimare velit. Vsu tamen receptum est, vt his vtamur interdum; vt simplicibus.

Tertiae personae singularis numeri hoc pacto:

Auus illius, ôse; *socer*, ipa; *socrus*, napa; *pater atťa*; *mater*, aňňa; *frater*, baťa, v̇czę; *filia*, leaňa; *soror*, huga; *leuir*, sũe.

In hac persona quaedam nomina extremam litteram geminant, quaedam non; de quo paulo inferius.

Primae personae pluralis numeri sic:

Auus noster, Ôsũnk; *socer noster*, ipũnk; *socrus nostra*, napũnk; *pater noster*, aťank; *mater nostra*, aňank; *frater noster*, Batĩank, v̇czēnk, *filia nostra*, leañunk, *soror nostra*, hũgunk; *leuir noster*, Sũũnk.

Secundae personae pluralis numeri hoc modo:

Auus uester, Ôsõtõk; *socer uester*, ipatok; *socrus uester*, napatok; *pater uester*, aťatok; *mater uestra*, aňatok; *frater uester*, baťatok, v̇czetek; *filia uestra*, leañotok; *soror uestra* hũgotok; *leuir uester*, sũetek.

Tertiae personae pluralis numeri ad hunc modum:

Auus illorum, Ôsõk; *socer*, ipok; *socrus*, napok; *pater*, aťtok; *mater*, aňnok; *frater*, batťok, v̇czõk; *filia*, leañok; *soror*, hũgok; *leuir*, Sũõk.

REGULAE DE CONIUNCTIONE NOMINUM CUM AFFIXIS PRONOMINIBUS.

Regula Prima. Si nominis postrema littera vocalis fuerit, ipsa non geminatur, sed illi affixum simpliciter additur; Exemplum: *Judex factus*, Bírõa

lûn; *Iudaeus factus* fidōā lûn; *adoptavit in filium*, fiuā fogadā, etc.

Excipe ab hac regula sequens orationis genus: embernek fia. Neque enim dicimus: embernek fiua, iuxta regulam prius a nobis positam.

Secunda Regula. Si nominis extrema litera consona fuerit, interdum ipsa geminatur, et illi affixum additur pronomen, interdum vero non geminatur. Exemplum primi: atťa, aūña, batta, űccze; item: pappā, barättā, deakkā lûn, etc. Exemplum secundi: ipa, napa, fűe, huga. Nomina erant seorsum posita: at, an, űcz, pap, barat, deak; ip nap, fű, hug etc.

Hactenus quomodo affixa pronomina nominibus adhaereant, diximus: nunc quo pacto eadem verbis addantur ostendemus:

De Vocalibus, quae vim affixorum Pronominum in verbis aequè vt in Nominibus retinent.

De A recto tertiae personae singularis numeri.

Praecepit ille, megparanczolā; *Iussit*, meghagyā; *benedixit*, megaldā; *maledixit*, megatkozā; *dixit*, azt mondā.

De A obliquo tertiae personae singularis numeri.

Dixit ille, űg monda: *Optavit*, kiwana; *reliquit*, elhaga.

De E recto tertiae personae singularis numeri.

Creavit ille, teremte; *fecit*, tive; *genuit*, nemze.

De E obliquo tertiae personae singularis numeri.

Tulit ille, benuede; *quaesivit*, kerefe; *pepercit*, meg kimille.

De I. tertiæ personæ singularis numeri.

*Pulsat ille, ūti: ferit, ueri; facit, tiſi; amat, be-
reti; contemplatur, nizi.*

*De Consonantibus notis affixorum Pro-
nominum cum Verbis.**De M primæ personæ singularis numeri.*

*Ego amo, Szeretem, doceo, tanýtom, lego, oluasom,
audio illum, halgatom.*

De D secundæ personæ singularis numeri.

*Tu amas, Szereted, doces, tanýtod, legis, oluasod,
audis, halgatod hunc aut illum.*

De L primæ personæ singularis numeri.

*Ego amo, doceo, lego, audio, adiuvoo te. Szeretlek,
tanýtlak, oluaflak, halgatlak, seghýtlek.*

De syllabis quibusdam primæ personæ pluralis numeri.

*Nos amamus, docemus, legimus, audimus. Szeretünk,
tanýtunk, oluasunk, hallgatunk.*

Secundæ personæ pluralis numeri.

*Vos amatis, docetis, legitis, auditis. Szerettek,
tanýtotok, oluaftok, halgattok.*

Tertiæ personæ pluralis numeri.

*Illi amant, docent, legunt, audiunt. Szeretnek,
tanýtnak, oluasnak, halgatnak.*

*Libet autem verba primum seorsum ponere, id
quod in nominibus fecimus; deinde cum pronomini-
bus affixis, quo facilius hæc pueri assequantur.*

Inflexio verborum seorsum positorum.

*Ego amo, Szeretek; amas, Szerecz; amat, Szeret. —
doceo, tanýtok; doces, tanýtaſ; docet, tanýt. — lego,*

oluafoĳ; *legis*, oluaſſ; *legit*, oluas. — *audio*, halga-
tok; *audis*, halgaccz; *audit*, halgat.

Inflexio cum pronominiſ affixis.

Ego amo hunc aut illum, ſeretem; *amas*, ſereted; *amat*, ſereti; — *doceo*, tanýtom; *doces*, tanýtod; *docet*, tanýtá. — *lego*, oluaſom; *legis*, oluaſód; *legit*, oluaſſa; — *audio*, halgatom; *audis*, halgatod; *audit*, halgatá.

Ego amo te, ſeretlek; *amas*, ſereccz; *amat*, ſeret; — *doceo*, tanýtłak; *doces*, tanýtáſ; *docet*, tanýt; — *lego*, oluaſłak; *legis* oluaſſ; *legit* oluas; — *audio*, halgatłak; *audis*, halgaccz; *audit*, halgat.

Obſeruet puer: Cum verba inflectimus ad hunc modum: ſeretek, ſereccz, ſeret, etc. nullis vtimur pronominiſ affixis. Caeterum cum idem verbum inflecto ſic: ſeretem, ſereted, ſereti, aut: ſeretlek, ſereted, ſereti, affixis vtor pronominiſ, quorum vim literae i, m, d, l. etc. exprimunt, numerorumque, temporum, ac personarum differentias ſuapte natura ſatis indicant. Cum enim ad hunc loquor modum: ſeretem, ſereted, ſereti, aut: ſeretlek, ſereccz, ſeret, ſignificanter loquor, non minus, quam ſi hoc pacto loquar: En ſeretem, te ſereted, ũ ſereti. En ſeretlek, te ſereccz, ũ ſeret. Quae res maniſteſſime oſtendit, magnam noſtrae linguae cum ſacra illa, nimirum hebraea, eſſe affinitatem. Vt autem id cunctis ſit maniſteſtum, noſtram linguam cum hebraea hic quoque coniungemus:

פִּקְדָּתוֹ

פִּקְדָּתְךָ

פִּקְדָּתִי

visitavit eum, visitasti eum, visitavi te,
meglatogatá, meglatogatád, meglatogatálak,

פְּקַדְתִּיהֶוּ	פְּקַדְתֶּם	פְּקַדְתֶּיהוּ
visitavi eum,	visitaverunt te,	visitastis eum,
meglätogatām,	meglätogatānak,	meglätogatātōk,
	פְּקַדְבֵּיהֶוּ	פְּקַדְבֵּיהֶוּ
	visitavimus te,	visitavimus eum,
	meglätogatānk,	meglätogatōk.

Quae verba re ipsa idē significant cum affixis, quod cum separatis, meg lātogatām ūtet, meg lātogatālāk tighedet, meg lātogatām azt etc.

Pronomini accidunt sex; *Qualitas, Genus, Numerus, Figura, Persona, Casus.*

QUALITAS.

Qualitates pronominum sunt tres: *Finita, Infinita, Minusque finita.*

Finita, quae certum notat numerum et orationem dirigit ad certam personam, vt: *Ego, En;*

Infinita, quae certam non recipit personam vt: *quis, quae, Kiczoda, quod, Miczoda;*

Minusque finita est quae certis et incertis personis aptari potest, vt: *ipse, V̄.*

GENVS.

Genera pronominum sunt quatuor: *masculinum*, vt: *hic*; *foemininum*, vt: *haec*; *neutrum*, vt: *hoc, ez*; *commune*, vt: *ego. en; tu, te.*

Diximus supra, cum de articulo nostri sermonis ageremus, particulam az articulum esse, qui omnia complecteretur genera et numeros. Hic rursus admonendi sunt pueri, particulas Amaz, Ez, pronomina esse, quae ad omnia referantur genera, masculinum, foemininum, et neutrum; idque contra hebraei, graeci pariter et latini sermonis proprietatem. Dicimus enim *ille homo, amaz ember, illa mulier, amaz affzōn ember*;

illud ens, amaz āllat; hic homo, ez ember; haec mulier, ez asszōnember; hoc ens, ez āllat.

NVMERVS.

Numeri pronominum sunt duo: *singularis*, vt: *ego*, en; *pluralis*, vt: *nos*, mñ.

FIGVRA.

Figurae pronominum sunt duae: *simplex* vt: *quis*, kiczoda; *composita*, vt: *quisquis*, valakiczoda.

PERSONA.

Personae pronominum sunt tres: *prima*, vt: *ego*, en; *secunda*, vt: *tu*, te; *tertia*, vt: *ille* amaz.

CASVS.

Casus pronominum sunt sex, vt et nominum: *Nominatiuus*, *Genitiuus*, *Datiuus*, *Accusatiuus*, *Vocatiuus*, *Ablatiuus*.

Obseruet puer, vt nomina, ita pronomina quaedam esse; quae Vocatiuum non habeant; cum autem Vocatiuus vsurpatur, id fieri per aduerbium. Caeterum quae de nominum inflexionibus tradidimus, hic quoque locum habent. Pauci enim sunt pronominum casus, qui a Nominum in nostro sermone varient casibus. Id uno aut altero paradiigmate pueris demonstrasse sufficiat, quos volumus absolutam pronominum inflexionem ex *Donato* petere. Diuisimus autem pronomina in duas classes, quo facilius pueri vnum quodque pronomen eiusdem formae in suo ordine discant inflectere, quod fieri in turba non poterat.

DECLINATIO.

Declinationes in pronomine sunt quatuor:

Prima Declinatio. Est, quae mittit Genitiuum singularem in: *i* vel *is*, et Datiuum in: *i*. vt: *ego*, *mei* vel *mis*; *mihi*; et huius ordinis pronomina sunt tria: *ego*, *tu*, *sui*.

Secunda Declinatio. Est, quae mittit genitium singularem in *i*us, et datium in *i*, vt: *ille, illius, illi*. Et huius ordinis pronomina sunt quinque, scilicet: *ille, ipse, iste, hic, is*.

Tertia Declinatio. Est, quae mittit genitium singularem in *i*, et datium in *o*, vt: *meus, mei, meo*; vel: *meum, mei, meo*; aut in *ae* diphthongon; et datium similiter, vt: *mea, meae, meae*; et huius ordinis sunt quinque pronomina: *meus, tuus, suus, noster, vester*.

Quarta Declinatio. Est, quae mittit genitium singularem in: *atis*, et datium in: *ati*, vt: *nostras, nostra tis, nostrati*; *vestras, vestratis, vestrati*. Cuius ordinis Pronominum sunt duo: *nostras* et *vestras*.

Paradigmata Pronominum primiordinis:

EGO.

Singulariter

N. Ego, en,
G. mei, enmagamnak,
D. mihi, ennekem,
Acc. me, enghemet,
V. — — — — —
Abl. a me, en tûlem.

Pluraliter

N. Nos, mû,
G. nostrum vel nostri, mięnk,
D. nobis, mûnekûnk,
Acc. nos, mûnkôt,
V. o nos, o mû,
Abl. a nobis, mû tûlûnk.

TV.

Singulariter

N. Tu, te.
G. tui, vel tis, temagadnak,

D. tibi, teneked,
 Acc. te, tighedet,
 V. o tu, o te,
 Abl. a te, te tûled.

Pluraliter.

N. Vos, tû.
 G. vestrum vel vestri, tietek,
 D. vobis, tûnektek,
 Acc. vos, tûtôkôt,
 V. o vos, o tû,
 Abl. a vobis, tû tûletek.

SVI.

singulariter et pluraliter.

G. Sui, Vmaganak, Vmagoknak,
 D. sibi, ûneki, ûnekiek,
 Acc. se, ûtet, ûkôt,
 Abl. a se, û tûle, û tûlök.

Huius ordinis pronomina degenerant, vt vides a nominum inflexione, praeterquam in accusatiuo, in quo casu semper literam retinent *t*.

Paradigmata Pronominum secundi
 ordinis.

ILLE.

Singulariter.

N. Ille, illa, illud, Az.
 G. Illius, Aze.
 D. Illi, Annak.
 Acc. Illum, illam, illud, Azt.
 Abl. Ab illo, ab illa, ab illo, Attul.

Pluraliter.

N. Illi, illae, illa, Azok.
 G. Illorum, illarum, illorum, azoke.

D. Illis, Azoknak.

Acc. Illos, illas, illa, azokat.

Abl. ab illis, azoktól.

Literarum mutationem obseruet puer; hic enim z in n et t facile transit; quod in omnibus fere linguis vsu venire solet.

Illud etiam obseruatione dignum est, quod quaedam pronomina singularis numeri adduntur nominibus pluralis numeri, vt: *illi ergo homines cum vidissent signum*, Az emberek mikorōn látták uolna az czudat etc.

Sic et haec pronomina inflectuntur composita :

Singulariter :

N. Amaz, Imez.

G. Amaze, imeze.

D. Amannak, imennek.

Acc. Amazt, imezt.

Abl. Amattul, imettől.

Pluraliter :

N. Amazok, imezek,

G. Amazoke, imezeke.

D. Amazoknak, imezeknek.

Acc. Amazokot, imezeket.

Abl. Amazoktul, imezecktől.

IPSE.

ISTE.

Singulariter :

N. *Ipsa, ipsa, ipsum*; *Ū*. — *iste, ista, istud*; Ez

G. *Ipsius*; őve. — *istius*; éze.

D. *Ipsi*; űnekie. — *isti*; ennek.

Acc. *Ipsam, ipsam, ipsum*; űtet. — *istum, istam, istud*; ezt.

Abl. *ab ipso, ab ipsa, ab ipso*; ű *tűle*. — *ab isto, ab ista, ab isto*; *ettűl*.

Pluraliter :

N. *ipsi, ipsae, ipsa*; űk. — *isti, istae, ista*; Ezek.

G. *ipsorum, ipsarum, ipsorum*; őuek. — *istorum, istarum, istorum*; ezeke.

D. *ipsis*; űnekiek. — *istis*; ezeke.

Acc. *ipsos, ipsas, ipsa*; űkűt. — *istos, istas, ista*; ezeke.

Abl. *ab ipsis*; ű *tűlűk*. — *ab istis*; ezeke.

HIC.

IS.

Singulariter :

N. Hic, haec, hoc; Ez. — Is, ea, id; Az.

Et hoc pronomen in singulari numero plerumque nominibus pluralis numeri addi solet; idque iuxta hebraeae linguae vsum: *הוּא זֶה* ez napokba. Dicere nempe: *hac diebus*, latina non patitur lingua.

G. *huius*; eze. — *eius*; aze.

D. *huic*; ennek. — *ei*; annak.

Acc. *hunc, hanc, hoc*; ezt. — *eum, eam, id*; azt.

Abl. *ab hoc, ab hac, ab hoc*; ettűl. — *ab eo, ab ea, ab eo*; attul.

Pluraliter :

N. *hi, hae, haec*; ezek. — *ii, eae, ea*; azok.

G. *horum, harum, horum*; ezeke. — *eorum, earum, eorum*; azoke.

D. *his*; ezeke. — *iis*; azok.

Acc. *hos, has, haec*; ezeke. — *eos, eas, ea*; azok.

Abl. *ab his*; ezeke. — *ab eis*; azok.

QVIS.

Singulariter :

N. *Quis, quae, quod* ; ki, kiczoda, mell.

G. *cuius* ; kię, kiczodae, mellę.

D. *cui* ; kinek, kiczodānak, mell'nek.

Acc. *quem, quam, quod* ; kit, kiczodāt, mellet.

Abl. *a quo, a qua, a quo* ; kitűl, kiczodātul, mell'tűl.

Pluraliter :

N. *Qui, quae, quae vel qua* ; kik, kiczodāk, mellek.

G. *quorum, quarum, quorum* ; kike, kiczodāke, melleke.

D. *quis vel quibus* ; kiknek, kiczodāknak, melleknek.

Acc. *quos, quas, quae vel qua* ; kiket, kiczodākat, melleket.

Abl. *a quis vel a quibus* ; kiktűl, kiczodāktul, mellektűl.

Tribus enim modis hoc pronomen efferimus :
verum postremum illud rebus fere inanimis addi solet.

MEVS.

Singulariter :

N. *Meus, mea, meum* ; az enim.

G. *mei, meae, mei* ; az enimeę.

D. *meo, meae, meo* ; az enimnek.

Acc. *meum, meam, meum* ; az enimet.

Voc. *o mi, o mea, o meum* ; o enim.

Abl. *a meo, a mea, a meo* ; az enimtűl.

Pluraliter :

N. *mei, meae, mea* ; az enimek.

G. *meorum, mearum, meorum* ; az enimekeę.

D. *meis* ; az enimeknek.

Acc. *meos, meas, mea* ; az enimeket.

Voc. *o mei, o meae, o mea* ; o enym.

Abl. *a meis* ; az enymtűl.

Sic : *tuus, suus, noster* etc. inflectat puer.

Doctrinas casuum horum pronominum in orationis maxime contextu puer poterit observare. Reiciunt enim casum in dictionem, cui adhaerent, vt: *filius meus est*; en fiam pro eo, quod est *enim*, filii tui est, az te fiade, pro tiede; filio tuo, nostro, vestro, az te fiadnak, az mŕ fiunknak, az tŕ fiatoknak, etc.

Caeterum vt apud graecos, ita apud nos, pronomibus possessivis articuli adduntur.

Haec pronomina, vt dixi, reiciunt notam casus in dictionem cui adhaerent, vt: *pater noster*, mŕ aŕank; *anima nostra*, mŕ lelkŕnk; neque enim dicimus: mŕnk aŕa, mŕnk lilek, vt imperiti linguae loquuntur.

Verbum est pars orationis cum tempore et persona, sine casu; aut agere aliquid, aut pati, aut neutrum significans. Az beŕid, az ŕobefidnek riŕe, ŕdŕuel es ŕemilŕel, eset nelkŕl, mell' ualami czelekedist iegez, auag' ŕenuedist, auag', czekeknek eggiket sem.

Accidentia Verbi:

Verbo accidunt septem: *Qualitas, Coniugatio, Genus, Numerus, Figura, Tempus, et Persona.*

QUALITAS.

Qualitas verborum est in modis et formis.

MODI. Modi sunt quinque: *Indicativus*. Mutato, vt: *lego*, oluafok; *Imperativus*, Paranczolo, vt: *lege*, oluafs; *Optativus*, Kiutano; vt: *utinam legerem*, uayha oluasnik; *Coniunctivus*, eggbefoglalo, vt: *cum legam*, mikoron oluaffak; *Infinitivus*, vighezis nelkŕl ualo, vt: *legere*, oluafni.

FORMAE. Formae verborum sunt quatuor: *Perfecta*; Eluighezett, vt: *lego*, oluafok; *Meditativa*, Gondolkodo, vt: *lecturio*, oluafni gondolkodom;

Frequentatiua, gakorlo, vt: lectito, gakorta oluafok;
Inchoatiua, kezdis tiuõ, vt: feruesco, meg kezdek
 heuûlni, calesco, meg kezdek meleghedni.

CONIVGATIO. Donatus distinxit Coniugationes literis et syllabis per secundas personas praesentis indicatiui singularis numeri, qui etiam ob hoc ipsum obscurior est, quam vt a pueris commode possit intelligi, quod coniugationes, et genera confundit. Propterea nos Coniugationes ad puerorum captum distinximus.

Coniugationes verborum sunt quatuor: *Prima*, est in A. productam. — *Secunda*, est in E. productam. — *Tertia*, est in E. vel I. correptam. — *Quarta*, est in I. productam.

Coniugatio *Prima, Actiuorum et Neutralium*, est, quae in Indicatio modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona, A. productam habet ante nouissimam literam S; in futuro vero BO syllabam; vt: *amO*, *amAS*, *amaBO*. — *Passiuorum, Communium et Deponentium*, est, quae in indicatio modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona A. productam habet ante RIS; in futuro vero BOR syllabam, vt: *amoR*, *amARIS*, *amaBOR*.

Secunda Coniugatio Actiuorum et Neutralium, est, quae in indicatio modo, tempore praesenti, nominatio singulari, secunda persona, E productam habet ante nouissimam literam S, in futuro vero BO, vt: *doceO*, *docES*, *doceBO*. — *Passiuorum Communium et Deponentium* est, quae in indicatio modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona E productam habet ante RIS, in futuro vero BOR, vt: *doceoR*, *docERIS*, *doceBOR*.

Tertia Coniugatio Actiuorum et Neutralium, est, quae in indicatiuo modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona I. correptam habet ante nouissimam literam S; in futuro vero AM, vt: *lego, legis, legam.* — *Passiuorum, Communium et Deponentium*, est, quae in indicatiuo modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona pro I E correptam habet ante nouissimam syllabam RIS; in futuro vero AR, vt: *legor, legERIS, legAR.*

Quarta Coniugatio Actiuorum et Neutralium est, quae indicatiuo modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona I. productam habet ante nouissimam literam S; in futuro vero AM; vt: *audio, audIS, audiAM.* — *Passiuorum et Deponentium* est, quae in indicatiuo modo, tempore praesenti, numero singulari, secunda persona I. productam habet ante vltimam syllabam RIS; in futuro vero AR; vt: *audior, audIRIS, audiAR.*

Coniugationes hebraei certis quibusdam punctis distinguunt, sicut graeci certis literis, quae statim admonent, quodque verbum cuius sit coniugationis. Possumus et nos illas commodissime diuidere hebraeorum more in nostra lingua, vt sit *prima Coniugatio*, quae in indicatiuo modo, numero singulari, tempore praeterito perfecto, tertia persona, in *Ā* rectum exit; *Secunda*, quae in eodem modo, numero, tempore indefinito, tertia persona in *A.* obliquum desinit; *Tertia*, quae in eodem modo, numero, tempore, persona in *E.* rectum; *Quarta*, quae item in eodem modo, numero, tempore, persona in *E.* obliquum. — *Paradigmata primae Coniugationis* possunt sumi ex his et similibus verbis: *praecepit, iussit, benedixit, maledixit*; vt: *praecepit Deus Moysi, azt*

paranczolā az Isten Moifesnek, azt hagā; *benedixit Deus* Noë, meg aldā az Isten Nōct; *maledixit Deus Caim*, meg atkozā az Isten Kaimot etc. — *Secundae* ex his: *reliquit, dixit* etc. vt: *reliquit me* febris, elhaga enghemet az hideglelisnek betegfighe; και ειπεν ο Θεος Math. 8. *dixitque Deus*, es azt mondā az Isten. Genes. I. — Huic orationi si particulam azt addideris, primam facies Coniugationem, azt mondā. Contra si aliam addideris, nempe hanc: v̄g, extrema vocalis verbi erit *a obliquum*, non *rectum*, v̄g monda, hog etc. Idem fit in superiori quoque verbo, vt: *reliquit eam* febris, el hagā ūtet az hideglelisnek betegfighe, sicut apud hebraeos, graecos et latinos fit transitus ab vna coniugatione ad aliam, addita vel detracta aut litera, aut syllaba, vt: פָּקַדְתִּי etc. *visitauit, visitatus sum, visitatus sum, visitauit.* τυπτω, τυπτομαι, τυπτομαι, τυπτω. Verbero, verberor, verberor, verbero. — *Tertiae* ex his: *creauit, fecit, genuit*, etc. *In principio creauit Deus coelum et terram*, Genes. I. Ez vilāghnak kezdetiben teremtē az Isten az eghet es az földet. *Abraham autem genuit Isaac*, Matth. I. Abraham kediglen nemzē Isaa-kot. etc. — *Quarta* ex his: *tulit, quaesinit*, etc. *Multa tulit fecitque puer*, Sokat bennede es tūn germekfighiben. *Quaesinit lanam et linum*, gapiut es lent kerese etc.

Est et Coniugatio apud hebraeos, quam illi Hiffil vocant, qua noster sermo creberrime vtitur, quae cum multas habeat species, haec inter alias praecipua est, quae habet verba, quorum significatio tres in se personas includit. *Prima* est, a qua agendi origo exit; *secunda* cuius medio operatio perficitur; *tertia* in quam illa transit. Huius coniugationis vsum cum graecus et latinus ignoret sermo,

exempla de hac in graeca et latina lingua dari nequeunt, nisi per circumlocutionem. Quorum tamen verborum huius ordinis germanam significationem sermo noster hungaricus, perinde ac hebraeus, vno commodissime exprimit verbo: *האכיל* *comedere fecit*. Itetę, itete; *fecit occidere*, meg őlete, meg őlete; *fecit sanare*, meg gőgýtata, meg gőgitata. Quae verba, vt vides, iuxta alium atque alium orationis tenorem in nostra lingua in omnes ordines possunt referri. Alia enim formatiuas literas habent rectas, alia obliquas. Meg gőgýtata ütet, *primi* ordinis est, Meg gőgýtata enghemet, *secundi*; Meg őlete ütet, *terti*, meg őlete enghemet, *quarti*. Ex ordine eorum verborum est, quod Hiffil ab hebraeis diximus vocari, et hoc sequens *האזין* filele, quod quidam vno volens reddere verbo *aurisauit* dixit. Cuius verbi vim cum latinus sermo vno verbo exprimere commode nequeat, noster commodissime. Dicimus enim: mit filels? nágon foga filelni etc. circumlocutione enim latini vtuntur, cum dicunt: *obsidere aures*.

GENVS.

Genera verborum sunt quinque: *Actiuum*, *Passiuum*, *Neutrum*, *Deponens*, *Commune*. — *Actiuum* verbum est, quod desinit in *o*, et accepta *r* litera, format ex se *passiuum*, vt: *lego*, oluafo; *legor*, oluaftatom. — *Passiuum* verbum est, quod desinit in *r*; qua detracta redit rursus in *actiuum*, vt: *amor*, ferettetem, *amo*, feretem. — *Passiua* verba et *Communia* in nostro idiomate, aucta vna litera et syllaba, iuxta graeci sermonis vsum exeunt, vt: *amo*, feretem; *amor*, ferettetem; *doceo*, tanytom, *doceor*, tanytatom; *crimino illum*, buntetem azt, *crimino ab illo*, buntetetem attul. — *Neutrum* est, quod in *o* desinit, vt

actiuum, cui si *r* litera accedat, latinum non est, vt: *sēdeo*, ūlōk. *Neutrum passiuum* dicitur, quod partim neutri, partim passiui generis vocem habeat, vt: *gaudeo*, ōrūlōk; *gaudes*, ōrūlē; *gauius sum*, ōrūlik. — *Deponens* est, quod in *r* desinit, vt *passiuum*: sed ea demta, desinit esse latinum; vt: *loquor*, ſōlok; *sequor*, kōuetek. — *Commune* est, quod in *r* desinit, vt *passiuum*, et tum agentis, tum patientis in se includit significationem, vt: *criminoꝛ te*, būntetlek tighedet; *criminoꝛ a te*, būntettetem te tūled.

NVMERVS.

Numeri verborum sunt duo: *Singularis*, vt: *lego*, oluafok; *Pluralis*, vt: *legimus*, oluafunk.

FIGVRA.

Figurae verborum sunt duae: *Simplex*, vt: *lego*, oluafom; *Composita*, vt: *relego*, megoluafom.

TEMPVS.

Tempora verborum sunt tria: *Praesens*, vt: *lego*, oluafok; — *Praeteritum*, vt: *legi*, oluafik; — *Futurum*, vt: *legam*, oluafok iōuendōre.

PERSONA.

Personae verborum sunt tres: *Prima*, vt: *lego*, oluafok; — *Secunda*, vt *legis*, oluafē; — *Tertia*, vt: *legit*, oluas.

CONIVGATIO.

In verborum coniugationibus diligenter obseruet puer, verba in patrio nostro sermone iuxta aliam atque aliam orationis constructionem varie inflecti. Idque vsu venire solet in verbis duntaxat actiuis; non tamen in omnibus modis et temporibus. Nam verbum: *faciam diligi*, ſerettetlek, ad Hiffil pertinet. Si ergo verbum sumas aut absolute, aut transitue, iuxta variam eius cum aliis partibus syntaxim, propriam sibi

et ab aliis eiusdem ordinis verbis diuersam habebit inflexionem. Contingit autem id contra graecae et latinae linguae vsum, nec id in vna aut altera coniugatione, sed in omnibus. Nam haec, qua in re nostra lingua ad hebraeam proxime accedit, in qua nominum et verborum inflexionibus, pronomina adhibentur affixa, ratione quorum haec coniugandi in nostro sermone accidit varietas. Porro vt in nominum inflexionibus certae sunt literae, quae vicem supplent affixorum pronominum; ita et in verborum coniugationibus; vt supra in Capitulo de pronomine ostendi. Vt autem res fiat dilucidior, de singulis ordine ponam paradigmata:

Amo, absolute acceptum, sic coniugatur:

Amo, *ſeretek*; *amas*, *ſereccz*; *amat*, *ſeret*; *amamus*, *ſeretünk*; *amatis*, *ſerettek*; *amant*, *ſeretnek*. — Reliqua quoque eodem modo.

Idem verbum si construatur cum accusativo, pronominis secundae personae *l* literam ante vltimam verbi adsciscit syllabam, quae haud dubie affixorum pronominum vim obtinet: *Amo te*, *ſeretelek*; *amas*, *ſereccz*; *amat*, *ſeret*; *amamus*, *ſeretünk*; *amatis*, *ſerettek*; *amant*, *ſeretnek*. *Praeterito imperfecto*: *Amabam te*, *ſeretelek uala*; *amabas*, *ſereccz uala*; *amabat*, *ſeret uala*. Quodsi idem verbum construatur aut cum nomine siue proprio, siue appellatiuo, aut etiam pronomine accusatiui casus, tertiae personae, pro extrema litera *k*, *m* obtinebit, notam nimirum pronominum affixorum cum caeteris. *Ama Petrum aut illum*, *amas*, *amat*, *amamus*, *atis*, *ant*, *Szeretem*, *ſereted*, *ſereti*, *ſeretők*, *ſeretitek*, *ſeretik*. *Praeterito imperfecto*: *amabam*, *bas*, *bat*, *Szeretem uala*, *ſereted uala*, *ſereti uala*. Nam quod superius diximus, nostrum ser-

Futurum exprimere nequimus, nisi circumloquamur; quae etiam circumlocutio distinguitur inter personas et hoc ipsum tempus:

Imperatiuo. *Sing: ama, bereff; amet, bereffen.*
Plur: amemus, bereffünk; ametis, bereffetek; ament, bereffenek.

Futuro. *Sing: amato tu, bereff te iöuendöre; amato ille, bereffen az. Plur: amemus, bereffünk; amatote, bereffetek; amanto, bereffenek.*

Optatiuó. Tempore praesenti et praeterito imperfecto: *Singul: Vtinam amarem, amares, amaret, uayha beretnik, beretnil, beretne.*
Plur. vtinam amaremus, amaretis, amarent, uayha beretnink, beretnitek, beretninek.

Praeterito perfecto. *Sing: Vtinam amauerim, amaueris, amauerit, Uayha berettem, berettél, beretett lígen. Plur: Vtinam amauerimus, amaueritis, amauerint, Uayha berettünk, berettetek, berettenek lígen.*

Praeterito plusquam perfecto. *Sing.: Vtinam amauiissem, amauiisses, amauiisset, Uayha szerettem, berettél, beretett uolna. Plur.: Vtinam amauiissemus, amauiissetis, amauiissent. Uayha berettünk, berettetek, szerettenék uolna.*

Futuro. *Sing.: Vtinam amem, ames, amet, Uayha bereffek, bereff, bereffen. Plur.: Vtinam amemus, ametis, ament; Uayha bereffünk, bereffetek, bereffenek.*

Coniunctiuo modo, tempore Praesenti, *Sing.: Cum amem, ames, amet; mikorön bereffek, bereff, bereffen. Plur.: Cum amemus, ametis, ament; mikoron bereffünk, bereffetek, bereffenek.*

Praeterito imperfecto. *Sing.*: *Cum amarem, amares, amaret*; mikorön feretnik, feretnil, szeretne. *Plur.* *Cum amaremus, amaretis, amarent*; mikorön feretnink, feretnitek, feretninek.

Praeterito perfecto. *Sing.*: *Cum amauerim, amaueris, amauerit*; mikoron ferettem, ferettel, feretett ligen. *Plur.*: *Cum amauerimus, amaueritis, amauerint*; mikoron ferettünk, ferettetek, ferette nek ligen.

Praeterito plusquam perfecto. *Sing.*: *Cum amavissem, amavisses, amavisset*; mikoron ferettem, ferettil, feretett uolna. *Plur.* *Cum amavissemus, amavissetis, amavissent*; mikoron ferettünk, szerettetek, ferettenek uolna.

Futuro. *Sing.* *Cum amauero, amaueris, amauerit*; mikoron feretendek, feretendek, feretend. *Plur.* *Cum amauerimus, amaueritis, amauerint*. mikoron szeretendünk, feretendetek, feretendenek.

In Infinitiuo modo, sine numeris et personis, tempore praesenti et praeterito imperfecto: *amare, feretni*.

Obseruet puer particulas in inflexionibus, quae tempora commodissime distinguunt: Vala *praeteriti imperfecti temporis Indicatiui modi* est: Ligen *praeteriti perfecti Optatiui et Coniunctiui modi*.

Scholion. *Amauerim, ferettem ligen*; oll üdöt iegez, ki el mult, es kirül bizonos kippen meg emlékezni nem ügekezünk. Pilda: Uayha ferettem ligen ualaha az iftent!

Scholion. *Amavissem, Szerettem uolna*, oll üdöt iegez, kirül bizonos kippen ügekezünk meg emlékezni. Pilda: Uayha iletemben ferettem uolna az iftent.

Indicatiui praesens, *Sing.* DOCEO, *doces, docet*; Tanýtok, tanýtaß, tanýt. *Plural.* *docemus, docetis, docent*; tanýtunk, tanýtotok, tanýtanak.

Praeterito imperfecto, *Sing.* *Docebam, bas, bat*; tanýtok, tanýtaß, tanýt uala. *Plural.* *bamus, batis, bant*; tanýtunk, tanýtotok, tanýtanak uala.

Praeterito perfecto, *Sing.* *Docui, cuisti, cuit*; tanýtik, tanýtāl, tanýta. *Plural.* *cuimus, cuistis, cuerunt vel cuere*; tanýtānk, tanýtātók, tanýtānak etc.

Indicatiui Praesens, *Singul.* LEGO, *legis, legit*; oluafok, oluafß, oluas. *Plural.* *legimus, legitis, legunt*; oluafunk, oluafstok, oluafsnak.

Praeterito imperfecto, *Sing.* *Legebam, ebas, ebat*; oluafok, oluafß, oluas uala. *Plural.* *ebamus, ebatis, ebant.* oluafunk, oluafstok, oluafsnak uala.

Praeterito perfecto, *Sing.* *Legi, isti, it* oluafik, oluafāl, oluafa. *Plur.* *gimus, gistis, runt vel re.*; oluafānk, oluafātók, oluafānak, etc.

Indicatiui Praesens, *Sing.* AVDIO, *audis, audit*, halgatok, gacez, gat. *Plur.* *audimus, ditis, diunt*; halgatunk, gattok, gatnak; et per contractionem: hallok, hallaß, hall, hallunk, hallótók, hallanak.

Praeterito Imperfecto, *Sing.* *Audiebam, ebas, ebat*; halgatok, halgacez, halgat uala. *Plur.* *ebamus, ebatis, ebant*; halgatunk, halgattok, halgatnak uala; et per contractionem: hallok uala, hallaß uala, hall uala.

Praeterito Perfecto, *Sing.* *Audiui, audi- uisti, audiuit*; halgatik, halgatāl, halgata. *Plur.* *audi-*

uimus, uistis, uerunt vel uere; halgatānk, halgatātók, halgatānak; per contractionem: hallik, hallāl, halla, hallānk, hallātók, hallānak.

ORDO PRIMVS *),

VERBORVM TRANSITIVAE FORMAE CVM AFFIXIS.

Sing. amo te, amas, amat; ſeretlek, ſereccz; ſeret. *Plural. amamus, amatis, amant*; ſeretŭnk, ſeret-tek, ſeretnek.

Sing. amabam, bas, bat; ſeretlek uala, ſereccz uala, ſeret uala. *Plur. amabamus; batis, bant*; ſeretŭnk uala, rettek uala, retnek uala.

Sing. amaui, uisti, ... uit, ſeretilek, ſeretil, ſere-
rete. *Plur. ... uimus, ... uistis, ... uerunt vel ...*
vere, ſeretink, ſeretitek, ſeretinek etc.

Sing. Doceo, ces, cet; Tanŷtlak, tanŷtaſ, ta-
nŷt; *Plur. cemus, cetis, cent*; tanŷtunk, tanŷtotók
tanŷtanak.

(*Sing.*) *Docebam bas, bat*; tanŷtlak uala, tanŷtaſ
uala, tanŷt uala. *Plur. ... ebamus, ... batis, ... bant*;
tanŷtunk uala, tanŷtotók uala, tanŷtanak uala.

Sing. Docui, ... uisti, ... uit; tanŷtālak, tanŷtāl,
tanŷta. *Plur. ... uimus, ... istis, ... erunt vel ... ere*;
tanŷtānk, ... tātók, ... tānak. etc.

Sing. Lego, legis, legit; oluaſlak, oluaſſ, oluaſ.
Plur. legimus, ... itis, ... gunt; oluaſunk, oluaſtók, ol-
uaſnak.

*) Az eredeti kiadásban hibásan Secundus áll.

Sing. Legebam, bas, bat; oluaflak uala, oluaß uala, oluas uala. Plur. bamus, batis, bant; oluafunk uala, oluastok uala, oluafnak uala.

Sing. Legi, legisti, legit; oluafälak, oluafäl, oluafa. Plur. legimus, legistis, legerunt vel legere; oluafänk, oluafätok, oluafänak etc.

Sing. Audio, audis, audit; halgatlak, halgaccz, halgat. Plur. audimus, auditis, audiunt, halgatunk, halgattok, halgatnak.

Sing. Audiebam, bas, bat; halgatlak uala, -gaccz uala, -gat uala. Plur. bamus, batis, bant; -tunk uala, -ttok uala, -tnak uala.

Sing. Audiui, isti, it; halgatälak, halgatäl, halgata. Plur. uimus, uistis, uerunt vel uere; gatänk, gatätok, tänak etc.

•• Vides *l* literam cum reliquis in hoc verborum ordine perpetuo inseri ante vltimam verbi, vt constant ea, quae supra de affixorum pronominum natura disseruimus.

ORDO SECVNDUS

TRANSITIVORVM CUM AFFIXIS PRONOMINIBVS.

Sing. Amo Petrum vel illum, amas, amat; Szere-tem, ßereted, ßereti. Plur. amamus, atis, ant; ßeret-ük, ßeretitek, ßeretik.

Sing. amabam, bas, bat; ßeretem uala, reted uala, reti uala. Plur. bamus, batis, bant; retük uala, titek uala, tik uala.

Sing. amaui, amauiſti, amaui; ßeretim, tid,

ĕerete. Plur. *uimus, uistis, uerunt*; *retōk, retetek, reteĕk*. etc.

Sing. *Doceo Petrum vel illum, ces, cet*; *tanÿtom, tod, ĩa*. Plur. *cemus, cetis, cent*; *tanÿtūk, ĩatok, ĩak*.

Sing. *Docebam, bas, bat*; *tanÿtom uala, tod uala, ĩa uala*. Plur. *banus, batis, bant*; *tanÿtūk uala, ĩatok uala, ĩak uala*.

Sing. *Docui, cuisti, cuit*; *tanÿtām, tād, tā*. Plur. *cuimus, cuistis, cuerunt*; *tōk, tātōk, tāk* etc.

Sing. *Lego hoc aut illud, gis, git*; *oluafom, oluafod, oluaffa*. Plur. *gimus, gitis, gunt*; *oluaffuk, oluaffātōk, oluaffāk*.

Sing. *Legebam, ebas, ebat*; *oluafom uala, fod uala, ffa uala*. Plur. *legebamus, ebatis, ebant*; *oluafuk uala, ātōk uala, āk uala*.

Sing. *Legi, legisti, legit*; *oluafām, oluafād, oluafā*. Plur. *imūs, ĩstis, gerunt vel gere*; *oluafōk, oluafātōk, oluafāk*.

Sing. *Audio hoc aut illud, audis, audit*; *halgatom, halgatod, halgatĭa*. Plur. *halgaĭtūk, halgatĭātōk, halgatĭāk*; et per contractionem: *hallom, hallod, halla, hallūk, hallātōk, hallāk*.

(Sing.) *Audiebam, bas, bat*; *halgatom, hallom uala; gatod, lod uala, gatĭa, halla uala*. Plur. *banus, batis, bant*; *halgatĭūk, hallūk uala, hallgatĭātōk, hallātōk uala, halgatāk, hallāk uala*.

Sing. *Audiui, uisti, uit*; *halgatām, halgatād, halgatā, vel: hallām, hallād, hallā*. Plur. *uimus, uistis, uerunt vel uere*; *gatōk, gatātōk, gatāk, vel: hallōk, hallātōk, hallāk*.

Et hic vides *M* cum caeteris proprietate affixorum pronominum fungentibus verbis in coniugando perpetuo adiungi.

ORDO TERTIVS.

qui est : P a s s i u o r u m.

Passiua verba in nostro sermone formantur a verbis transitivis secundi ordinis litera : *t* et syllaba : *te* ante ultimam verbi syllabam inserta, vt: *amo hunc aut illum*, *feretem*; *amor*, *ferettetem*.

Aduertat etiam puer non esse eam in passiuorum verborum inflexione varietatem, quae erat in actiuorum coniugationibus. Est enim passiuorum inflexio vniformis.

Ind. Praesens. Sing. *amor*, *amaris* vel *amare*, *amatur*; *Szerettetem*, *ferettetel*, *ferettetik*. Plur. *amamur*, *amamini*, *amantur*; *ferettetünk*, *ferettettek*, *ferettetnek*.

Praeterito Imperfecto. Sing. *amabar*, *baris*, vel *bare*, *batur*; *ferettetem uala*, *tel uala*, *tik uala*. Plur. *bamur*, *bamini*, *bantur*; *ferettetünk uala*, *tettek uala*, *tetnek uala*.

Praeterito Perfecto. Sing. *amatus sum*, *es*, *est*, vel : *fui*, *fuisti*, *fuit*; *ferettetim*, *til*, *tetek*. vel : *ferettettem uolt*, *tél uolt*, *tett uolt*. Plur. *amati sumus*, *ti estis*, *ti sunt*, vel : *fuimus*, *fuistis*, *fuērunt*, vel : *fuere*; *ferettetink*, *tetitek*, *tinek*, vel : *ttünk uala*, *ttek uala*, *ttenek uala*.

Praeterito plusquam Perfecto. Sing. *amatus eram*, *eras*, *erat*, vel : *fueram*, *fueras*, *fuerat*; *ttettem uala*, *uolt*, *tél uala*, *uolt*, *tett uala*, *uolt*. Plur. *amati eramus*, *eratis*, *erant*, vel : *fueramus*, *fueratis*, *fuerant*; *ttünk uala*, *uolt*, *ttettek uala*, *uolt*, *ttetnek uala*, *uolt*.

Futuro Sing. *amabor, beris, bitur*; *berette-*
tem iðuendôre, tetel, tetik. Plur. bimur, bimini, bun-
tur; *berettetünk, tettek, tetnek.*

Imperatiuo. (Praesens.) Sing. *amare, ametur*;
beretteffel, teffik. Plur. amemur, amemini, amentur;
teffünk, teffetek, teffenek.

Futuro. Sing. *amator tu, amator ille*; *beretteffel*
te iðuendôre, teffik az. Plur. amemur, ameminor,
amator; *teffünk, teffetek, teffenek.*

Optatiuo. (Praesens.) Sing. *Vlinam amarer,*
reris vel re, tur; *Uayha berettetnim, tetnil, tetnek.*
Plur. *Vlinam amemur, mini, rentur*; *uayha berettet-*
nink, nitek, ninek.

Praeterito perfecto et plusquam
perfecto. Sing. *Vlinam amatus essem, esses, esset,*
vel: fuissem, fuisses, fuisset. Uayha berettettem uolna,
(uayha beretue) uoltam uolna, — uayha berettettel
uolna, (u. ß.) uoltal uolna, — uayha berettetett uolna,
(u. ß.) uolt uolna. Plur. vlinam amati essemus, esse-
tis, essent, vel: fuissemus, fuissetis, fuissent. Uayha
berettettünk uolna, (uayha beretue) uoltam uolna —
uayha berettettetek uolna, (u. ß.) uoltatok uolna, —
uayha berettettenek uolna, (u. ß.) uoltak uolna.

Futuro. Sing. *amer, ameris vel amere, ame-*
tur, Uayha beretteffem iðuendôre, teffel, teffik. Plur.
amemur, amemini, amentur; *Uayha beretteffünk iðu-*
dôre, teffetek, teffenek.

CONIUNCTIVO. Praesens. Sing. *Cum amer, ama-*
ris, vel amere, ametur; *Mikoron beretteffem, berettef-*
fel, beretteffik. Plur. Cum amemur, amemini, amentur;
mikoron beretteffünk, teffetek, teffenek.

Imperfect. Sing. *Cum amarer, reris vel rere;*
retur. Mikoron berettetnim, nil, nek. Plur. Cum

amaremur, remini, rentur. Mikoron̄ ſerettetnink, nittek, ninek.

Praeterito Perfecto. Sing. *Cum amatus sim, sis, sit,* vel : *fuero, fueris, fuerit;* Mikoron̄ ſerettettem ligen, ttel ligen, tetett ligen. **Plur.** *Cum amati simus, sitis, sint,* vel : *fuimus, fueritis, fuerint.* Mikoron̄ ſerettettünk ligen; tetek ligen, tenek ligen; vel : lüttem, lütt(ē), lütt, lüttünk, lüttetek, lüttenek.

Praeterito plusquam perfecto. Sing. *Cum amatus essem, esses, esset,* vel : *fuissem, fuisses, fuisset.* Mikoron̄ ſerettettem uolna, ttel uolna, tett uolna v. (ſeretue) uoltam, uoltāl, uolt uolna. **Plur.** *Cum amati essemus, essetis, essent,* vel : *fuissemus, fuissetis, fuissent.* tettünk uolna, tetek uolna, tenek uolna, v. (ſeretue) uoltunk, uoltatok, uoltanak uolna.

Futuro. Sing. *Cum amatus ero, eris, erit;* vel *fuero, fueris, fuerit;* Mikoron̄ ſerettetendem, del, dik, v. (ſeretue) lendeck, lendeß, lend; **Plur.** *cum amati erimus, eritis, erunt,* vel : *fuimus, fueritis fuerint.* m. ſerettetendünk, detek, denek, vel : lendünk, lendetek, lendenek.

Infinitiuo : amari, Szerettetni.

ORDO QVARTVS

qui est: verborum defectivorum.

INDICAT. Praesens. Sing. *Sum, es, est.* uágok, uág, uágón. **Plur.** *sumus, estis, sunt.* uágunk, uattok, uadnak.

(Imperf.) Sing. *Eram, eras, erat;* ualik, ua-

lāl, uala. Plur. *eramus, eratis, erant*; ualānk, ualātok, ualānak.

(Perfect.) Sing. *Fui, fuisti, fuit*; Uoltam, uoltal, uolt. Plur. *fuimus, fuistis, fuerunt*, vel: *fuere*. uoltunk, uoltatok, uoltanak.

(Plusquā perf.) Sing. *fueraam, fueras, fuerat*; Uoltam uala, uoltāl uala, uolt uala. Plur. *fueramus, fueratis, fuerant*; uoltunk uala, uoltatok uala, uoltanak uala.

Formatur enim ex *fui*, et *eram*; *fueram*.

Futuro. Sing. *Ero, eris, erit*; Lišek, lišē, lišen. Plur. *erimus, eritis, erunt*; lišūnk, lišētek, lišēnek.

Imperatiuo. (Praesens.) Sing. *Sis, sit*; lig, ligen. Plur. *simus, sitis, sint*; ligūnk, ligetek, ligenek.

Futuro. Sing. *Esto tu, esto ille*; ligte, ligen az. Plur. *simus, estote, sint*. ligūnk, ligetek, ligenek.

OPTATIVO. Praesens. Sing. *Vtinam essem, esses, esset*; uāyha uolnik, uolnāl, uolna. Plur. *vtinam essemus, essetis, essent*; uāyha uolnānk, uolnātok, uolnānak.

(Praeteritum) Sing. *utinam fuisset, fuisses, fuisset*; uāyha uoltam uolna, uāyha uoltāl uolna, uāyha uolt uolna. Plur. *Vtinam fuissetis, fuissetis*. uāyha uoltunk, uoltatok, uoltanak uolna.

Futurum. Sing. *Vtinam sim, sis, sit*; uāyha ligek, lig, ligen. Plur. (vtinam) *simus, sitis, sint*; uāyha ligūnk, ligetek, ligenek.

CONIUNCTIVO. (Praesens) Sing. *Cum sim, sis, sit*; mikorōn ligek, lig, ligen. Plur. *Cum simus, sitis, sint*; m . . . ligunk, legetek, legenek.

(Praeter. Imperf.) Sing. *Cum essem, es-*

ses, esset; mikoron uolnik, uolnāl, uolna. Plur. *Cum essemus, essetis, essent*; mikoron uolnānk, uolnātok, uolnānak.

(Praeter. Perfect.) Sing. *Cum fuerim, fueris, fuerit*; mikoroñ lüttem ligen, lüttel ligen, lütt ligen. Plur. *Cum fuerimus, fueritis, fuerint*; mikoroñ lüttünk ligen, lüttetek ligen, lüttenek ligen.

Praeterito plusquam perf. Sing. *Cum fuisset, fuisses, fuisset*; mikoroñ uoltam uolna, uoltāl uolna, uolt uolna. Plur. *Cum fuissetis, fuissetis, fuissent*. mikoroñ uoltunk uolna, uoltatok uolna, uoltanak uolna.

Futuro. Sing. *Cum fuero, fueris, fuerit*; mikoroñ lendek, lendeß, lend. Plur. *Cum fuerimus, fueritis, fuerint*; mikoroñ lendünk, lendetek, lendenek.

INFINITIVO. (Praesens.) *Esse*; lenni.

Praeter. perf. et plusquam perf. *Fuisse*; lütt lenni.

VOLO verbum anomalum ad primum Actiuorum ordinem refertur et secundum.

Ind. Praesens Sing. *Volo, vis, vult*; akarok, akarß, akar; akarlak, akarod, akaria. Plur. *Volumus, vultis, volunt*; akarunk, akartok, akarnak; akariuk, akariātok, akariāk.

(Imperf.) Sing. *Volebam, bas, bat*; akarok uala, akarß uala, akar uala; akarlak, akarod, akaria uala. Plur. *Volebamus, batis, bant*; akarunk, akartok, akarnak uala; akariuk, akariātok, akariāk uala.

(Perfectum.) Sing. *Volui, voluisti, voluit*; akarik, akarāl, akara. Plur. *Voluimus, voluistis, voluerunt, vel re. akarök, akarātok, akarānak; akarālak etc.*

Adverbium est pars orationis, quae adiecta verbo, significationem eius explanat atque implet. Áz befíðhez ualo az fobefíðnek egg rífe, mell az befíðhez uettetuīn, az ū ieccezifit iobban kimaga-rāzza es bē tólti.

Accidentia Adverbii.

Aduerbio accidunt tria: *Significatio, Comparatio, et Figura.*

Significationum Aduerbiorum species puer ex Donato petat.

Particula *penig* adverbium est optandi in nostro sermone, qua pro : *autem*, *kedig* vel *kedigleñ* (utroque enim modo loquimur) vulgus imperitum solet vti. Dicimus enim : *opto quod adueneris* : *penig* el iúttēl, etc. Neque enim est adverbium huius ordinis apud latinos, quo natuiam huius particulae significationem exprimere possis. Quemadmodum enim apud latinos sunt quaedam particulae indeclinabilium orationis partium, quae apud nos voce carent : ita e contra sunt in nostra lingua, quae latinam vocem non habent.

Comparatio. Aduerbia comparantur tribus gradibus comparationis; *positiuo*, vt : *docte* bōlczen; *comparatiuo*, vt : *doctius*, bōlczebben; *superlatiuo*, vt : *doctissime*, annāl is bōlczebbeñ, auag ighen bōlczeñ.

Figura. Aduerbiorum figurae sunt duae : *simplex*, vt : *prudenter*, bōlczen; *imprudenter*, bōlczefig nēlkūl.

Participium est pars orationis partem capiens nominis et verbi; recipit enim a nomine genera et casus, a verbo autem tempora et significationes, ab

vtroque numerum et figuram. Az fél ríð uiuó az fő-
beszédnek éggik rífe, mell az newnek és az ighinek
égg rífit uífi el; mert az newtúl nemet és esetet
uífen, az ighitúl kediglen űdőkót és ieccziseket,
mind az kettőtúl Szāmot s ābrāzatot.

Accidentia Participii.

Participio accidunt sex : Quae : *Genus, Casus, Tempus, Significatio, Numerus et Figura.*

GENVS.

Genera participiorum sunt quatuor : Masculinum, vt: *hic lectus*; foemininum, vt: *haec lecta* neutrum, vt : *hoc lectum*; omne, vt: *hic et haec et hoc legens* Irāsoluafō.

CASVS.

Casus participiorum sunt sex : *Nominatiuus, Genitiuus, Datiuus, Accusatiuus, Vocatiuus, Ablatiuus.*

TEMPVS.

Tempora participiorum sunt tria : *Praesens, Praeteritum et Futurum.*

SIGNIFICATIO.

Significationes participiorum trahuntur a verbis, a quibus descendunt. Alia est enim significatio *actiua*, alia *passiua*, alia *neutra*, alia *deponens*, alia *communis*. Actiuam significationem habent participia, quae a verbis actiuis descendunt; passiuam, quae a passiuis; neutram, quae a neutris, etc. de quibus *Donatus* copiose.

NVMERVS. Numeri participiorum sunt duo : *singularis* : *hic legens*, az irāsoluafō; *pluralis*, vt : *hi legentes*, az irāsoluafok.

FIGVRA.

Figurae participiorum sunt duae. *Simplex*, vt: *legens*; *Composita*, vt : *negligens*.

DECLINATIO.

Leges declinationis tertiae, quia mittit geni-

tium singularem in *is*, et datium in *i*, vt : *legens, legentis, legenti*.

Cum participiorum declinatio nihil differat a nominum declinatione, vnum tantum inflexionum participiorum paradigma hic subiiciemus. Reliquas ex Donato puer facile discet.

Singulariter :

N. hic et haec et hoc	legen s	fo,
G. huius	tis	foe,
D. huic	ti	fonak,
Acc. hunc et hanc legen-	Az Irāsolua	
tem, et hoc legens		fof,
Voc. o	ens	o fo,
Abl. ab. hoc et ab hac et		
ab hoc legente		fotol.
vel legenti.		

Pluraliter :

N. hi et hae legentes, et haec legentia;	Az
Irāsoluafok.	
G. horum et harum et horum legentium;	oke.
D. his legentibus;	oknak.
Acc. hos et has legentes, et haec legentia;	okot.
Voc. o legentes et legentia;	ok.
Abl. ab his legentibus;	oktul.

Complexi sumus eam Grammaticae partem, quae declinabiles orationis continet partes, in qua adeo nihil est, vt quisquam in nostra desideret lingua, vt hoc ipso, quod ad inflexiones adtinet et nominum et verborum, omnes omnium linguas facile exuperet.

Est enim regulatissima, vt vocant, non minus quam una ex primariis illis, hebraea, graeca, et latina. Quo iniquior sum illis, qui hanc vtpote indignam qua homines vtantur, non contemserunt modo, verum etiam linguam linguae virulentia conspurcare veriti non sunt. Quare non nobis solum, verum etiam Deo, qui liugarum auctor est, iniuriam intulere. Et hanc *γλοττωμαχίαν* in se indignissime diu nostra lingua pertulit, quam nostri ab hac virulenta violentia facile potuissent tueri, simodo eius defensionem voluissent suscipere. Quid enim indignius Christianis maxime, quam, omisso vero linguae vsu, serpentium in morem linguas in linguam, nihil commeritam, acuiere, ac venenum, quod mox in illam euomas, sub labiis occultare? Quin et nobis non secus accidit, quam illis, qui ingentem intra parietes priuatos thesaurum reconditum habent quidem, verum illo licet sint tenuis fortunae, frui nequeunt, cum ignorent, vbi locorum sit defossus. Habuimus thesaurum hunc linguae patriae hactenus absconditum, quem nunc primum repertum eruimus, in lucemque proferimus; quo si frui non recusauerimus, breui (vt spero et opto) ex inopibus diuites euademus abunde. Nescio enim qui fit, vt nobis nostra etiam praeclara quaeque interdum sordent, cum aliis gentibus sua etiam humilia placeant arrideantque. Hoc re ipsa indignum sane erat; illud quis non summe detestetur, quod interdum non solum nostram negligimus linguam et alienam discimus, sed eas etiam, quibus omnes bonae literae sunt proditae.

Coniunctio est pars orationis, annectens ordinansque sententiam. Az eggbefoglalās az ſobefidnek eggik riſe, mell' az befidnek értelmit eggbe ragakia es eggbe ſerzi.

Coniunctionis accidentia.

Coniunctioni accidunt tria : *Potestas, Figura, Ordo.*

POTESTAS.

Potestatis Coniunctionum quinque species; sunt enim aut *copulatiuae*, aut *disiunctiuae*, aut *expletiuae*, aut *causales*, aut *rationales*. — Copulatiua coniunctio est in nostro sermone, (vt in *Donato*) es, qua et in scribendo, et in pronunciando quidam vitiose vtuntur. Nunc enim primam huius partis orationis literam nempe e absorbent, nunc in i mutant. Exemplum primi fuerit : *Respondit et dixit*; felele f monda. Secundi : *Ite et vos in vineam meam*; Meñnetek el tū is. Scribendum enim est et proferendum : felele es monda. Item : meñnetek el tū ef. Quodsi ob crebrum vocalium concursum praedictam literam e in pronunciando obscurare volumus, optimum erit graecorum more id per apostrophem facere : felele'f monda; nec sequentis dictionis corpus postrema huius coniunctionis litera f onerare, atque adeo ipsam penitus corrumpere. Monda, vox est patria integra ac significans : smonda corrupta, ac omni prorsus significatione carens. Simile est iudicium de sequenti voce : sinez, et aliis quibusdam, qua vulgus vtitur, pro eo quod est : ef ninez, quae etiam scribi potest modo iam dicto : 'f ninez; dissimile : de sem. Nam hac voce nostri vtuntur composita perinde ac latini, nec quodsi seiunctim vtamur, dicimus *et non*, es nem. In qua compositione primae, vt vides, harum orationis

partium litterae e et n absorbentur penitus; quin et vltima interdum, m scilicet. Cuius rei exemplum sequens oratio subministrabit : *Nec hoc, nec illud feceris*; se ezt, se azt ne teged, etc.

FIGURA.

Figurae coniunctionum duae; *Simplex*, vt: *nam*; *Composita*, vt: *namque*.

ORDO.

Coniunctionum tres ordines; Sunt enim aut *praepositivae* coniunctiones, vt: *at, ac, ast*; aut *subiunctivae*, vt: *que, ne, ue*; aut *communes*, vt: *ergo, ideo, igitur*.

Praepositio est pars orationis, quae praeposita aliis partibus in oratione, significationem earum aut implet, aut mutat, aut minuit. Az elől uestő az főbeídnék eggő része, mellő az egyéb részeknek előtté vettetiűnő az főbeídnő, azoknak ő iecőzilitő auagő be tőlti, auagő el ualtoztatja, auagő meg külfébbiti.

Accidentia Praepositionis.

Praepositio vnum tantum habet accidens, nempe *Casum*. Casus autem sunt duo: *Accusatiuus* et *Ablatiuus*. — *Praepositiones Accusatiui casus* sunt: *ad, apud, ante, aduersum, cis, citra, circum, circa, contra, erga, extra, inter, intra, infra, iuxta, ob, pone, per, prope, propter, secundum, post, trans, praeter, supra, circiter, vsque, secus, penes*. — *Praepositiones Ablatiui casus* sunt: *a, ab, abs, cum, coram, clam, de, e, ex, pro, prae, palam, sine, absque, tenus*. — *Praepositiones utriusque casus* sunt: *in, sub, super, subter*. *Praepositiones inseparabiles* sunt: *di, dis, re, se, an, con, o*.
Exempla singularum in Donato.

Praepositiones inseparabiles in nostro sermone sunt particulae : el, meg, le, fel, alā, et si quae sunt his similes; vt : *dimitto*, el boczātom; *occido*, meg ōlōm; *ascendo*, fel megek; *descendo*, le fāllok, auag alā megek. Ac propterea non sunt in scribendo a uerbis separandae; habentque eandem fere vim in nostra lingua, quam *παλιν* in graeca; addunt enim verbis, quibus associantur, *επιτάσιν*, hoc est intensionem et vehementiam, vt in his et similibus orationibus cernere est : *mitto te*, boczātalak tighedet; *dimitto te*, el boczātalak tighedet; *caedo te*, ōllek tighedet; *occido te*, meg ōllek tighedet.

Praepositiones, quae verbis coniungi non possunt, sunt: *apud* et *penes*. Illudque non est omittendum, quod praepositiones in nostro sermone non semper praeponuntur reliquis orationum partibus, sed nonnunquam postponuntur; vt: *in illo tempore*, az ūdōbēn; *in domo*, az hazban; *in agro*, az mezōn, etc. Praeponuntur his: *exeo*, kimegek; *intro*, bemegek, *descendo*, lefāllok, etc.

Interiectio est pars orationis significans mentis affectum voce incognita. Az kōzbe uetis az fobefidnek egg riķe, mell lileknek indulatfāt iecőzi esmeretlen fōual.

Accidens interiectionis.

Interiectioni accidit vnum tantum, *significatio* scilicet. *Significatio interiectionum* in quadruplici est differentia; aut enim per hanc postremam orationis partem *laetitiam mentis* significamus, vt: *Eux*, haĳa! aut *dolorem*, vt: *heu!* iaĳ! aut *admirationem*, vt; *Papae*, aa, ee! aut *metum*, vt: *atat*, Im lass, lass, lass!

(A II. Könyv elveszett).

II.

ORTHOGRAPHIA VNGARICA

CRACOVIENSIS

1549.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1900

AZ OLVASONAC ISTE- ni keduet kēr B. A.

Am mi űduőzitęnc az řent íráfra igazitá mindenűtt az tēuelgőket : az többi kőzűtt řēt Iánosnál v. cap. vğ mond. Haníátoc iol meg az íráfocot, azoc bizoňfagot tēřnek ęn rűlam. Erre kedig hog ac keřřeghęs oluashaffa az řent írářt, nağ řegęťřęget tēřnec am mi řeluőncre forditott kőňűuec. De az íráfra ab be-ťűcneć efmerete, ęs az oluafafnac tudáfa vtone. Meg kell azért azt nekőnc tanulnone, hog oluashaffuc minńaian az řent írářt, tudaczozhaffone az Iřten acar-ťűaiarűl, ęs hog enńi řoc tēuelgęsbe legen mihez řamazcodnone, lęřen kedig ha cűac az Iřten beřędę-
hez ragazcodone, mert az řemmi nem eęęb hanem (mint řent Iános monga) igaffág.

Touábbá ez tudomán, hog oluafni ęs irni tudone, annękűl, hog vtone az řent íráfra kiben űduőřřę-
gőňket talalluc, imerreis hařnos, hog eęmářnac mindenikőnc irhaffon, ne kellen minden ketřin do-
logęrt mäs ember vtűn iarni. Az tanuláfa kedig ighen keues muncaual lęřen, minem nağ dologgal efmerhetni meg eęněhűn beťűť. Embernec keues muncát felkell venni nağ hařőęrt, kiuel mind teťř-
ben lelkęben ęlhet. Tartřon meg az Iřten.

A B C D E F G H I K L M N O P Q
R S T V W X Y Z.

A a á b c d e e é f g g h i k l l m n n o o
p q r r s s ff t v u ű ű ű ű w ű x ŷ z z.

Mind az betűket két rébre szokás osztani, eggyé
rébre Vocalis, másik Consonans. Az vocalist Magyarúl
szolnac mondhatnók, az az, oll' betűnec, kinec
vmmagatúl vagon sáua, ha más betűt hozzá nem
tésnekés. Effele betű öt vagon: *a e i o u*. Micor
kedig ezeből kettőt esue tésnec, Diphthongus léßen,
azaz, oll' betű ki mind az két vocalisnac meg tartá
erejét. Effeleis öt vagon, *é ő ű ú ű*.

Az Consonans oll' betű, kit ki nem mondhatni
hanem czac vocalissal, mint, *b c d*. Mind az három-
ban benne vagon az *e*. ezenképpen at többibenis
vocalis vagon. Effele tizenhet vagon. *b c d f g h k l
m n p q r s t x z*.

Az *i* és az *u* consonansá léßen micor más vocalis
vagon vtánna, illen modoñ, iambor vala. Az *y* is
consonans ganánt vagon ha vocalis esic elötte, mint,
vay iay hiy.

AZ VOCALISOCRÚL rendel.

a á, ezt miert hog két modra szokas mondani
meg iegezzük eggyiket hog meg esmerük am másictúl,
micor hárántocon vagon vonitás felette, accor iol fel
tátott sáual kell ki mondani, mint ez igheben, Bá-
ráñ. Mikor kedig semmi nincz felette, accor nem
monguc ollan fel tátott sáual, mint, arañ.

e e, ennec micor meg vonitua vagon az alfo fele, accor iol meg kell vonni mintha kettős volna, mint itt, eles keş. Egebcor nem kell meg vonni, mint itt, eleuen ember.

i. mint ez ighében firo biro.

o. mint, on ollo onto.

u. mint, buza, lug, ſoctác irni igés, v w. nelw vallás. Ezeketis ettzer incább meg vonſác hog nem maſſor, micor meg vonſác ig ſoctác irni, î ô û tanit tûd tû.

AD DIPHTHONGUSOCRÛL.

é. effelett az kis vonitâs i helett vagon, ig kell mondani ſep lépes méz.

ô. mint, tûmlô ſûlô.

û mint tû, kû, fû. igis iriác w tûle iûtt.

û. az u felett ac ket kis pont i helett vagon ig kell mondani, fû fûl tûz.

û. mint, hûn az lû, vrtûl paptûl.

AZ CONSONANSOCRÛL.

b. mint, bab bába bël bor.

c. euuel ad Deác nelwbenis ket modra élnec, micor confonans vagon az c vtañ auuag ez három vocalifnac a o u valamellie, acarmi legen elôtte, accor vg mongác mintha k volna, mint mondanám: victum vicarium necat. Illen helen ammi neluõnchen k ſocot lenni, de hog az k ollan nag ágas betû meg rutitîa az nomast, iobb azért am mi neluõnchenis az c ollan helen mint az k.

Micor kedig az Deác nelwben az c vtánn e i. vagon, accor más ereie vagon, mint ez ighében, cecidit.

De am mi neluõncben nem czac az ket betű előtt vagõn ollan ereie, hanem mindenie vocalis  s mindenie diphthongus el tt, ez illen ighecben, metcz  czucza czipo czompo, iobbis az rt mert eg  modra vadnac, eg  modon irnonc azaz, ez illen hel n az c vt nn zet vels nc.

Ha ki kedig az c helett itt tet vettend, ill n modon, luttza apattza tzutza, iol t   i, mert m futt kellene az c, imill n helenn, g cz v cz r cz. Iol-lehet ez igh ket ig is irhatn c, ett  er k tt  er, r c   g cz, de n kem    ndocom az volna hog  am mennire lehetne meg ne rutulna a n n m s, az z kedig   bnec tettzie mint az  , azt az rt  r mesben vetem.

N mellec imez illen igh ketis, but u b  ts, ig iri c, bucu, b  cz, n mellec ig, bech: n mellec ig, b  cy: de ezecnec eg  icnec   nt  en ollan nag ereie, ha minden tt e ar nt monguc az bet ket. Az r  ghiec ez illen igh ket ig irt c, b  l n   . de ez nem de c bet , nem ighen iol is illic az n m    s. Mi ig iriuc, czac cz  pl  az z felire eg  pontot vet nc, hog  meg esmeri c imezect l, g cz vacz, k ket g ng bben mondonc. Ez kedig az igh  cnec cz k az elein vag n, k  z bben  s v ghen t  vag n, mert ha ki iol e   be v   i, ez ket bet nec ollan ereie vag n minem  itt kellene, mint, Luc ts niutsen b  ts. De hog  meg ezt meg nem  oct c cz k k  z bbe  s v ghen iriuc ig, hol k     bb ki mondani: nem gon   ol mieli acki el  lis ig iria, t  c t     r ts   el.

d. mint, dar s demeter dob.

f. mint, fa f  ld f  l.

g. euuel az De c nelwbenis ket modra     c, eg  modon ig, gallus gula, am mi nelu  ncbenis igen.

gál ghēm gilizta, gomba, itt nemellec hát vetnec az g vtánn.

Más modonn ad Deác nélwben íg, genus gignit germen, am miēnchenis igen, germec gic gapiu gónás gőzés

De am mi néluőnben acar mi vocalifoc ęs diphthongosoc kőzibe vetteséc az g mindenütt lehet illen ereie, nē czac micor e i vagon vtánná mint az Deácban, azért hog kőnnēbben meg esmeriűc illen helen egg pontot vetőnc felire. Igaz elég kedig hog itt az pontot felire vetűc meg esmerhetni azoñ, hog ahhol az pont nints kűlőmben kell mondani, nem bűcseg azért ott h vtánná

h. mint, ház hel ho hollo.

k. kis ķes kű kűlő micor, ez a o u vocalifoc előtt esnec az k accor az c iobb az k helēnn, mint meg mondám oda fel.

l. eztis ķet modra monguc, ettzer íg, láda leuel. Maßor mintha y volna vtánná, accor egg kis linna vagon rayta íg, telles hel.

m. mint, ma maria marton.

n. eztis ķet modra monguc, ettzer íg nád nap. Maßor ac kis vonitással íg, nálas nélues.

p. mint, pap palást.

q. nints am mi néluőnben, hanem micor Deác igéuel előnc, mint, quarta.

r. mint rác reż riuo.

s. mint sár ser fir. Micor kedig íghen ſ alá vonűc ah horgát mintha z volna vtánná accor genģben monguc, mint, ſánto ſent.

Harmad képpen is ſoctuc mondani, de ott mi vģan azon első effet vetűc, mert az ritcábban esic, megis tudhatia kedig acki az néluet erti az tőbb ighécből:

mint az Deác nélwbenis vágon, hog' egg' ighében külömben monguc mint másban. De mind az által acki meg acaria tartani, ig' ſoctác irni, ſ fáac ſeb ſir.

t. mint ha mondom, tar tata. Micor az kis linna felette accor ig', aſám ſukia. Valamicor kedig ez nég' betű közzül g' l' n' i kettő efic eggűtt, czac az vtolfo felett vágon az kis linna, mint az y czac az vtolfo vtánn vágon ac ki helett vettűc az kis linnát, de azért vg' kell mondani mintha mind az kettő felett volna, mint itt, egget mellet annat atját.

x. az mi néluõncben nints.

z. mint, zab zálog. láfd az c helénnis.

Ez elég légen moſtan az betűc nec ereiérűl. Ha ki kedig focalla, es alitja hog' nem ſűcfég mind meg tartani vg' ammint vetettem, elhaghat néhol benne, mint az a felett gacorta el haghatja ah hárántoc linnát, azonképpen az e alfo felénec meg horgafítát, az ű helenn vefſe czac eggiket az kettő nec, mert az Deác nélwbenis néha vgan egg' ighében az vocaliſt eggűtt külömben monguc hog' nem máfutt, mint ez ighében, *mula leget*, az elein mind az két ighénec meg vonſuc az vocaliſt ſnem iegezzűc kedig meg, de azért ackic az nélwben tudofoc meg tugác hol kell meg vonni. Ig' léſen az mi néluõncbenis, ha meg ſokiuc az oluafát. De agdig nem kell mindenűtt el hadnonc az apro vnitáfocat, mert kőnnében es igazbban oluazhatni velec.

EZ KAET IGHE'TS-

kərűl, Az Ez.

Micor ec két ighétske, az ez, oll' ighe eleibe vettetic, ki conſonanſrol kezdetic el, accor azocotis

vágon azon consonanffal kell írni, ki az vtánnoc való ighénec elein vágon, mint, az barát az pap ez mester ez Deác és az többi.

Micor kedig vocalifrol kezdetic az vtánnoc való ighe, accor zeuel kell mindenütt írni, mint az vr az vt ez ember ez irás.

Az réghiec micor consonanfrol kezdetett az vtánnoc való ighe accor nem irtác consonanffal, hanem illen modon à é, az két kis vonitással töltöttéc be az consonans helét: mint à pape è köntös.

Az betüket, ielesben azocat kic az Deác nélwben nintsenec, egg versbe soritom, hog azocat ac ki acaria hamar meg tanulhassa, oztān az több íräft ezechez képeft könnyen el oluashassa, az vers kedig ez.

Az aia Isten ada az ű bent fiát üduóffégül és váltságul nekőnc hog valamennēn ű benne hiőnc Isten fiai legőnc, azért ha czac az fiuhoz folamz Istenhez iuthatz.

AT TIZ PARANTSOLAT.

Exodi XX. Deutero. V.

Ne legénec ideghen Istenid en előttem.

Ne veged az te vrad Istened neuét hijaba.

Meg emlekezzel rola hog az űombatot űenteld.
azaz, űent dolgoeba foglald.

Aiádat anádat tiztelled.

Ne őll.

Ne paráznákoggál.

Ne orozz.

Ne lég hamis tanu felebarátod ellen.

Ne kénánd felebarátod házát.

Se feleségét ne kéuánnad, se bolgáiát, se bolgálo
leánát, se őcrét, se samárát, se egeő iofágát, am-
mi wue.

AH HITNEC TIZENKET

ágazat̃a.

Hišec Istenbe, mindenhato aŭaba, mennec föld-
nec teremtoiébe. Es Iesus Christusba, w fiába, mi
eggetlen egg vroncŭba. Ki fogontatec ſent lélektül,
ſületec ſüſ Mariátül Kénzatec Poncius Pilátuf-
nac alatta, meg feſittetec, meg hala, el temettetec.
ſálla polocra Harmad naponn halottaibol feltámada,
Méne mennecbe, ül aŭa Iſten mellet iobb felöl.
Onnet léſen megíuendõ itélſi eleueneket eſ holta-
cot. Hišec ſent lélecbe. Kerezſen aŭa ſent eggházat.
ſentecnec eggeſſéghét. Bünöcnec botfánatſát. Teſtne-
fel támadatſát.

Es. őrök életem Amen.

AM MI ˘VDVÓZITAENC SZÁIA ÁLTAL
SZÁRMAZOTT IMATSAG.

Mat. VI. Lu. XI.

Mi Añanc ki vağ mennecken , benteltefféc te neued. Iñiñ te orñagod. Legén te acaratód efföldöñn is, mint am menben. Am mi minden napi keñeröñket agğad neköñc ma Es botfáfd meg neköñc am mi vétkeinket, mint mijs meg botfátöñc neköñc vétetteñc. Es ne viğ minket kéfértetbe. De ñabadits meg minket az gonöztúl. Amen.

AZ ANGALI ŰDUÓZLET.

Vduóz lég Maria malazttal telles, vr vagon te veled, te vag áldott aßonocnac közötte, es áldott az te méhednec gömöltse JESVS Christus. Am.

KEREZT'AEN EMBER

illen modon valo Isteni foglalatra tanithatta gyermekét. Réggel micor fel kél vessen kereztet magára ezt monduán.

Aia, fiu, fent lélec neuében.

Oztán monga el az Mi aiancot az vtánn ez imátságot.

Hála légen vram mindenható Isten teneked, hog ez éiel enghem minden gonosztól meg őriztel: es kérlec téghedet, hog otalmazz meg engem ez naponn-is minden büntől, es vesedelemtől, es igazgals az te vtaidra az mi vronc Iesus Christufért. Amen.

ESTVE MICOR LE ACAR

fekenni vessen kereztet magára ezt monduán.

Aia, fiu, fent lélec neuében.

Oztán monga el az Mi aiancot, annac vtanna ez imátságot.

Hála légen vram mindenható Isten teneked hog enghem ez naponn minden gonosztól meg otalmasztál: kérlec téghedet botfájd meg büneimet, es őrizz meg enghem ez éielis minden büntől es vesedelemtől az mi vronc Iesus Christufért. Amen.

AZTAL ALDAS.

Vram ISTEN mindenecec ſemei te benned
biznac, és io cor meg adod az ű eledeleket.

Fel nitod te kezedet, és minden lelkes álatot
bę tölteſ az te io adománoddal.

Monga el az Mi at'ancot. az vtánn ez imátfágot.

Vram mindenható Iſten alğ meg minket és ez
aiándéccat, kiket, az te béwségheſ io voltodbol éle-
tőncze attál. az mi vronc IESVS Chriſtufnac ál-
tala. Amen.

HALA ADAS.

étel vtánn.

Ditſériétec az vr Iſtent, mert io ű, és őrócke
valo az ű irgalmaſſága.

Emlekezetet tŵtt az ű czuda dolgairol az ir-
galmas és kegelmeſ vr Iſten, eledelt adott az ŵtet fe-
lőncze. monga el az Mi at'ancot az vtánn ez imát-
fágot.

Hálát adonc vram mindenható Iſten tenęked az
mi vronc Ieſuf Chriſtus által minden io tétéménidrűl,
ki őróckűl őrócke élſ és vralcodol. Amen.

EG'NE'HA'N HELEC AZ

ſent irásbol, kiket azért vetettem ide, hog ke-
reztęn ember germeke oluafniſ tanulhat azocon,
annac felette ighen haſnál illen mondáfocot mindenha
elméiében forgatni.

AZ ISTENI TÖRÜÉNNEC Sommáia.

Szereffed az te vradat Iftenedet telles ſüuedből, telles lelkedből, telles elmédből, telles erődből. Ez, elfő parantfolat : ez másodis hafonlatos ehez : ſereffed az te felebarátodot mint ténnen magadot. Egge parantfolat ezeceñ nagobb nintsen. Mar. xij. Matth. xxij. Luc. x.

Valamit acartoc hog emberec tegenec veletec, tijs azt tegétec w velec. Matth. vij.

Vy parantfolatot adoc tinectec, hog ſereffétec egmáft : mint en ſerettelec titeket, hog tijs ſereffétec egmáft. Errul esmeric meg mindenec, hog en tanituanim vattoc, ha egmáshos valo ſeretettec léſen. Ioan. xiiij.

Senkinec femmiuel ne tartozzatoc, hanem czac euuel hog egmáft ſereffétec. Mert ac ki máft ſeret az törüént be tellesítette. Roma xiiij.

Mind az eghéſ törüén ez egg beſédben telic be, tudnia mint ebbe : ſereffed az te felebarátodot mint ténnen magadat. Galat. v.

Az Chriſtus Ieſusban ſem kőrnül metelés nem haſnál ſemmit, ſem kőrnül metéletlenſég : hanem ſeretetből czelekedő hit. Gala. v.

Egmás terhét viſelétec, es vg tőltitec be az Chriſtus törüénét Galat. vi.

Szeretőim ha az Iſten vg ſeretett minket hog az w eggetlen egg fiát ūduőſségőnkért atta, mijs tartozonc vele, hog egmáft ſereffüc. i. Ioan. iiij.

Az Iſten ſeretet, es ac ki az ſeretetben lakic, az Iſtenben lakic, es az Iſten abban.

Ha ki azt mondanga, hog, ſeretem az Iſtent, es atſafiát gülőli, hazug az : mert acki nem ſereti atſa-

fiát ac kit lát, hog' ſeretheti az Iſtent ac kit nem lat? v'gan ottan.

Iſtentűl ez parantsolatonc vagon, hog' ac ki az Iſtent ſereti, ſereſe attafiát is. ottan.

Micor mind bę tellesititec ammi parantsolua vagon nectec, azt mongátoc: Haſnálatlan ſolgác vagonc, mert ammiuel tartoztone azt tűttűc. Lu. xvij.

HO' CZAC AZ ISTEN IRGALMASSÁGÁBOL VAGON ŰDUŐSSÉGÖNC.

Vralcodo vr Iſten, irgalmas ęs kegelmes, nag' tőrő, bęw irgalmű ęs igaz, ki meg tartod irgalmalságodot ſoc ezerre, ki el véſed ember nec hamifságát, vétkei, ęs bűnei. Es ſenki wnnőn magátűl te nálad nem igaz. Exod. xxxiiij.

Bodogoc azoc, kicnec meg botsáttatott hamifságoc, ęs kicnec el fedeztetett bűnőc. Bodog férfiu az, kinec az vr Iſten ſemére nem veti bűnét. Psal. xxxi.

En vagoc, ęn vagoc az, ki el moſom az te hamifsághidot ęn érettem, ęs az te bűneidrűl meg nem emlekezem. Esa. xliij.

A Chriſtus meg ſebefittetett az mi hamifságin-cért w faggattatott az mi vétkeinkért. Az vr Iſten mindenikőncnec hamifságát w reá vetette. Eſaię. liij.

Azt monga az vr Iſten: ęlec ęn, nem acarom az bűnőſnec halálát, hanem hog' meg fordullon ęs ellen.

Az igazat az w igalsága meg nem menti valamell' napon vétkezendic. Es az bűnőſnec ki Iſteni félelem nekűl él az w gonofsága nem árt, valamell' napon meg forduland az w hitetlenſégérűl. Ezech. xxxiiij.

Ac ki hiend és megkereztelkedendic űduőzűl, ac ki kedig nem hiend cārhozic. Mar. xvi.

Adatec halálra az Christus az mi bűneincért, fel támada az mi meg igazulásonkért. Roma. iiij.

Az ű tulaydon fiánac nem enghede az vr Isten, hanem minnáian mi érettőnc halálra adá űtet. Roma. viij.

Ac Christus vifele az ű testén az mi bűneinket az kerezt fänn : Es az ű testénec kékéuel gógultonc meg. i. Petr. ij.

Ha azt mondánguc, hog nintsen bűnőnc, meg czalluk magoncat, és igafság nints bennőnc. Ha meg vallanguk az mi bűneinket, hiw és igaz az Isten, hog megbotfátia nekőnc bűneinket, és meg tiztit minden hamifságoncbol. i. Joan. i.

HOG KEREZTAENNEC KEREZTET

kellen vifelni, azaz, Háborufágot űenuedni.

Bodogoc ac kic háborufágot űenuednec az igafágért : mert űuec az menőecnec orőága.

Bodogoc vattoc, micor űidalmazandanac titeket emberec, és kerghetendenec, és mondándnac minden gonof mondást tireatoc (hazuduán) en érettem. Ewrűlletec és vigaggatoc mert az ti iutalmatoc bėw az menőecben. Ig kerghettēc az előttetec valo prophetacotis. Matthe. v.

Vg mond űduőzitetnc. En azt mondom nectec, űereffētec ellensēgteket, iőt mongatoc azocra, kic titeket átcoznac: iol tegetec azoccal, kic titeket gűlőlnec : imággatoc azokért, kic titeket háborgatnac és kerghetnec. vgan ottan.

Ha ki acar ęn vtánnam iűni, tagaggá meg magát s vege fel az ű kerezttét minden napon ęs kőneffen enghemet. Luc. ix. Matth. xvi.

Iay tinectec cazdagoc, mert (ezen velágon) meg vágon az ti vigasztalástoc. Iay nectec kic meg eléghettetec, mert meg ęheztec. Iay nectec kik neuettec most, mert meg gáboltoc ęs firtoc. Iay nectec micor ditférnec titeket az emberec, mert ezenképpen téfnec vala az hamis prophetácnak is az ű atťoc. Lu. vi.

Ha ez világ gülől titeket, tuggáto: hog enghemet elebb gülölt mint titeket.

Nem nájobb az ęolga vránál : Ha enghem kergettec titeketic kergetnec. Io. xv.

El iű az ődő, hog valaki meg ől titeket, azt alitű, hog Istennec tiztelséget téfen vele. Ioan. xvi.

Minnaian, az kic kerezťenűl acarnac ęlni, habo-
rufágot ęenuednec. ij. Timo. iij.

HOG' N'OMORVSAGONCBAN

czac az Istenhez folámionc, ęs mindent űtűle
kériőnc.

Hiy enghemet seghétfégűl ńomorufágodnac űdeiėnn, ęs ęn megűabaditlac téghedet. Psal. xlix.

Miért hog ęn bennem bizęc, meg űabaditom űtet, meg otalmazom űtet, mert meg ęfmerę az ęn neuemet.

En reám kiálta, ęs ęn meg halgatom űtet, űuele vágoc ńomorufágában, ki vēfem űtet belőlle, ęs meg ditűőitem űtet. Psal. xc.

Az vr Istenbe bizzál telles búuedből, ęs az te eřeségedre ne támařcoggal.

Minden vtaidban ętet gondold, ęs ę el igazgatia az te iarářidot. Prouer. iij.

Micor kereřendetec enghemet az ti telles búuetecből, meg leltec enghemet. Azt monga az vr Isten. Hiere. xxix.

Minden ac ki az vr Isten neuét seghétfégűl hiya řiduőzűl. Iohel. ij.

Valamit imátfágtocban kérendetec, higgetec hog, el véřitec, ęs nectec léřen. Matth. xxi. Mar. xi.

En azt mondom nectec : Kériétec (am mi nekűl búkőlkődtőc) ęs el véřitec, kéreřsetec, řmeg lélitec, zőrgesřetec, ęs meg nittatic nectec. Mat. vij. Lu. xi.

Vigazzatoc ęs imátcozzatoc, hog kéřértetbe ne esřetec Mat. xxvi. Lu. xxij.

Mindencor kell imátcozni, ęs meg nem kell reřtűlni. Lu. xvij.

Ha ęn bennem maradandotoc, ęs az ęn beřédim ti bennetec maradandnac, valamit acartoc, kériétec, ęs meg léřen nectec. Ioan. xv.

Mindencor ęrűlletec, búnőtlen imátcozzatoc, mindenben hálát aggatoc. i. Theřřal. v.

Nagot tehet az igaz ember buzgo kőnőřghése. Ilřes illen ģarlo ember vala mint mi, ęs kėrue kėre, hog eřő ne lenne, řnem lűn az földőnn három ezten-deig řhat holnapig.

Eřmeg kėre, ęs eřő lűn az ęgből, ęs az föld ģő-mőltřét adá. Jacob. v.

AZ VTOLSO ITELLETREVL

Matthę xxv.

Micoron el iūuend az ember nec Fia az ű ditsőféghében, az ſent angaloc ű vele, accoron űl ditsőféghénec ſekibe, és eleibe gűlnec minden nemzetféghec, és el válazia űket eggmáſtűl, mint az paſtor válazia el az iuhocot az ghedeſectűl, és az iuhocot iobia felől állatſia, az ghedeſeket bal felől.

Accoron mond az kiral az iobia felől valocnac: Iertec el ęn aſámnac Aldottai, biiátoc az orſágot, ki neſtec czinálua vágon világ kezdetitűl fogua. Mert ęhezém, és ennem adátoc nekem. Vendég valéc, s bę fogadátoc enghemet. Mezitelen valéc, ſmeg ruházátoc enghemet. Beteg valéc, ſmeg látogatátoc enghemet. Fogſágban valéc, ſhőzzám iūuétéc.

Accoron felelnec az igazac, ſmondanac neki: Vram, micor láttuc ęh voltodot, hog enned attonc, auuag ſomiu voltodot, hog innod attonk? De micor láttuc vendég voltodot, hog bę fogattonc, auuag mezitelen voltodot, hog meg ruháztonc? De micor láttuc beteg voltodot, vag fogol voltodot, hog hozzád mentőnc? Meg ſeſel az kiral nekic, és mond: Bizon mondom neſtec, am mint tűttetec (ez meg mondott iotéteméneket) eggickel ez ęn leg küſſebb aſamfiai kőzzűl, ęn velem tűttétéc.

Accoron mond az bal felől valőcnakis: Ereggetec el előlem atcozottac az őrőc tüzre ki az őrdőgnec czináltatott, és az ű angalinac. Mert ęhezém, ſnem adátoc ennem: ſomiuazám, ſnem adátoc innom. Vendég valéc, ſnem fogadátoc bę, mezitelen valéc

fnem ruházátoc meg. Beteg, és fogfágban valéc, fnem látogatátoc meg. Accoron felelnec azokis, és mondanac neki : Vram, ha láttone téghedet hog ehezte, vag bomiuhoztál, vag vendég voltál, vag meztelen, vag beteg vag fogfágban, hog nem folgáltone neked?

Meg felel nekik és mond : Bizon mondom nec-tec, am mint nem túttétec eggickel ez leg küffebbec közzül, én velem nem túttétec.

Es ezec öröc kénra mennec, az igazac kedig öröc életre.

Szamoto illen betücket foctanac irni.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
200	300	400	etc.	1000.					

Az ABC Betűiuelis Őocetanac írni űámot

i ij iij iiij v vi vij viij ix x
 xi xij xiiij xiiij xv xvi xvij xviiij xix xx
 xxi xxij xxiiij xxiiij xxv xxvi xxvij xxviiij
 xxix xxx xxxi xxxij xxxiiij xxxiiij xxxv
 xxxvi xxxvij xxxviiij xxxix xl xlj xlij
 xliij xliiij xlv xlvi xlvij xlviiij xlix l li
 lij liij liiij lv lvi lvij lviiij lxx lx lxi
 lxij (lxiiij) lxiiij lxv lxvi lxvij lxviiij lxx
 lxx lxxi lxxij lxxiiij lxxiiij lxxv lxxvi
 lxxvij lxxviiij lxxix lxxx lxxxvi lxxxij lxxxiiij
 lxxxiiij lxxxv lxxxvi lxxxvij lxxxviiij lxxxix
 xc xci xcij xciiij xciiij xcv xcv i xcvij
 xcviiij xcix c. etc.

C. D. M.

Craccouiae, apud Viduam

Hierony. Viet. 1549.

III.

ALBERTI MOLNÁR SZENCIENSIS

NOVAE GRAMMATICAE VNGARICAE
LIBRI DVO.

1610.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

ILLVSTRISSIMO AC GENEROSISSIMO PRINCIPI, ET
DOMINO, DN. MAURITIO JUNIORI, EXCELSIS-
SIMI ET POTENTISSIMI PRINCIPIS, AC DOMINI, DN.
MAURITII HASSIAE LANDGRAVII, COMITIS
IN KATZENELNBOKEN, DIETZ, ZIGENHAN ET NIDDA
ETC. FILIO INCLYTISSIMO, ET PRO TEMPORE ILLU-
STRIS ACADEMIAE MAURTIANAE, QUAE EST MAR-
PURGI HASSORUM, RECTORI MAGNIFICENTISSIMO,
DOMINO SUO CLEMENTISSIMO.

APUD Parthos olim et Persas Orientis populos lege cautum
fuisse accepi, Princeps Illustrissime, ne quis Regem Principemque virum salutaturus sine munere accederet. Unde et sapientes illi, in Evangelii principio viri, Magi voce Persica dicti, venientes ab oriente Bethlehemum, non sine munere salutarunt Iesum recens natum regem. Sed et Austri quoque Regina, hujus instituti haudquaquam ignara, ad Salomonem Regem sapientissimum venit. Persas vero etiamnum priscæ legis hujus memores esse, hac ætate tua domestico exemplo didicisti Princeps Inclytissime. Vidisti enim in illustri Aula Cassellensi Excelsissimi Patris tui, quomodo Ipsius Celsitudinem, splendidissimi Regis Persiæ Legati reverenter salutarent, munera Asiatica, pretiosam Cidarim et acinaces inauratos humiliter offerentes.

Moris itaque hujus et similium institutorum aliorum recordatio et conscientia, hactenus me vetuit ac deterruit, ne Tuam Cels. salutaturus, manibus vacuis accederem, licet toto illo tempore, ex quo sceptræ Academiæ nostræ ea suscepit, gratulandi studio flagrarim. Confectus vero tandem mihi est, Dei beneficio, iste libellus Ungaricus, in inclyta hac Acade-

mia per biennium fere, raro intermissa meditatione compositus; qualis nunquam antea fuit visus. In quo sane multum sudavit ingenium meum, ut quoquomodo Principe dignum munus ex eo elaborarem. Cum autem meum istud munus Tuae Celsit. de novo magistratu Academico gratulans offerre et commendare laborem, si unquam alias, nunc certe Svadae beneficio et Tulliano eloquio in primis mihi opus fore deprehendo. Magnis enim splendoribus radiantem te affari cupio Principem, et de novis honoribus gratulando Tuae Cels. tenuem commendare libellum donaticum. Non enim possum edisserere, Tuamne Celsitudinem statuatur animus meus hoc magistratu felicior, an vero Academiam hanc existimet Te Rectore esse fortunatior. Mihi sane utrique summa felicitate cumulari videmini ac pro meo in utrumque amore gratulor utrique ex animo sincero. In primis autem laetor, et exsultans celeberrimo Deum ter max. quod Illustrissimo Principi MAURITIO, Maecenati nostro benignissimo, tam cumulate benedixerit, ut splendidioribus suae Hassiae muneribus publicis genuinos et praeclare institutos filios possit praeficere. Unde etiam nuper vehementer sum gavisus, cum Reverendiss. et Inclytissimum Principem OTHONEM Hassiae Landgravium, fratrem tuum natu maximum, ex Academia Argentinensi ad Hersfeldiensis Ecclesiae exemptae administrationem viderem revertentem salvum et incolumem.

Quid autem nobis in mentem venire existimas, Inclyte Princeps MAURITI, cum te Rectorem nostrum, purpura fulgentem, praelatis sceptris aureis, in Musarum templa descendentem intrantemque cernimus? Videtur certe quisque tacite mecum te talibus alloqui :

Vive diu Princeps, nostro decus addite saeclo,
Te Rectore cluant nostra Lycaea diu !

Qui enim haec tibi non ex animo precatur, ingratum eum et invidum non immerito dixerim : et qui te non veneretur et amet, illum plane stipitem plumbeum esse oportet :

Cunctis namque bonis tua complacet inclyta virtus,
Et placidi mores, virgineusque decor.
Gratior inque tuo sic lucet corpore virtus,
Ceu sit in exciso lucida gemma solo :

Flos viridi in prato : fulvo Gangeticus orbe
Unio ; et in calathis lilia lecta suis.

Quemadmodum enim in fratre tuo Othone, quem modo laudavi, sic etiam in te tuisque fratribus minorennibus, Gwilhelmo, Philippo et Hermanno, vera paternae indolis indicia, et avitarum virtutum semina emicantia cernimus : et verissime possumus de vobis modulari illud Poetae Venusini *) :

Fortes creantur fortibus et bonis :
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus : nec imbellem feroces
Progenerant aquilae columbam.

Videmus praeterea, in vobis quid pia possit parentum cura et institutio liberalis, qua de re idem Poeta inquit :

Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant.

O vos felices et fratres fausto sidere natos ! quibus sola domestica exempla sufficiant ad capessendum iter gloriae, et addant virtutum maximarum calcar, ejusmodi illud est apud Poetam **) :

Te pater Aeneas et avunculus excitet Hector.

Ego pro multis describam unicum ex Joh. Sturmio exemplum Caroli Magni ; cuius gloriae vos heredes esse alibi quoque monui ***).

Quid enim ni istud faciam ? (verba sunt Sturmii), cum videamus in Carolo Magno gloriam bellorum, quae in Gallia, Aquitania, Italia, Hispania, Saxonia, Sarmatia, Pannoniis, apud exteras gentes atque nationes terra marique gessit, minus futuram fuisse praeclaram, nisi studio religionis et patrocinio literarum magis fuisset illustrata. Ita ipse erat doctus, et ita literarum atque humanitatis studiosus, ut sermonem patrium, ad Grammaticorum regulas revocarit : viris doctis magna praemia proposuerit. Alberum Anglum eruditum virum secum esse voluit, et a se non discedere, et hoc

*) Horat. Ode 24. lib. 3.

**) Aeneid. l. 12.

***) Ad Wolffgangi Ducis Bipont. filios Praefat. Introd. Schol. Laving.

comite fieri aliquot annis eruditior. Albinum Scotum literatum hominem in Insubriam misit, et illum Ticini ludo literarum praeposuit. Clementem Scotum, Albino aequalem, etiam bene doctum Lutetiam misit : stipendia adolescentibus constituit, et collegium instituit, quod non solum ex nobilium liberis, verum etiam ex plebe civium non locupletum filiis cooptatis, constare voluit : quo usque adeo delectatus est, ut probationi illorum adolescentium adesse voluerit. Probabatur enim in illis, non solum memoria praeceptorum, verum etiam exercitatio : quae fiebat aut scripto subito, aut dictione subita, aut oratione meditata, aut versibus compositis : de quibus ipse Imperator sententiam dicere potuit, et dixit, ut tradunt Historici. In probatione Parisiensi, quam honesta pauperum adolescentum laudatio? Agite pueri : pergite, ut coepistis, amplissima industriae praemia consequi, qui meam auctoritatem secuti estis : vestra sint Sacerdotia : ex vobis Pontifices constituam : vobis hic honor tributus sit, ut hic ad meam dexteram collocati, atque conspicui sitis. Quanta vero severitas in illa condemnatione nobilitatis? Vos vero belli, et delicatuli, delibutis et compositis capillis adolescentes, qui parentum vestrorum facultatibus nitimini, et nobilitati confiditis, et Caesaris vestri auctoritatem, Imperatorisque maiestatem contemnitis; exemplum in vobis constituam meae severitatis et vestrae ignaviae. Hi inopes atque pauperes vobis in honoribus anteponentur : vobis etiam in praemiis praeferentur. Deum testor; nullum vobis reditum ad honores et praemia patere posse, antequam in virtutis et diligentiae et verecundiae viam redeatis. Quis non hanc disciplinam scholarum, cum illa castrorum ejusdem Imperatoris compareret? Militum enim disciplina, saepe cum ipsis militibus atque imperatoribus cecidit : at scholae, et gymnasia, et literarum ludi postquam semel constitutam disciplinam habent, tam diu eorum utilitates sentiuntur, atque percipiuntur, quam diu doctorem hominum, qui ex hujusmodi scholis egressi sunt, extant monumenta. Admirandum est, in uno Imperatore tot, tantasque fuisse virtutes : sed illud mirandum in primis, quod rerum gestarum et armorum non putarit satis magnam esse gloriam, si solis castris contineretur, nisi etiam in eru-

ditorum collegiis homines armaret contra barbariem et mores improbos : armaret inquam, legibus, moribus, institutis, artibus, doctrinis, disciplinis ; praemiis, honoribus. Hoc enim literae armis praestant, quod ex disciplina armorum nemo artes et disciplinas potest cognoscere : ex literarum vero monumentis multi praeclari duces et imperatores extiterunt. Egregius Imperator, cui in re honesta nihil fuit satis. Non enim contentus hoc collegio, et hoc Clemente illius collegii praefecto : ex Svevia etiam Valdonem, magni, ut credibile est, nominis virum, evocavit, et collegio, quod ad phanum D. Dionysii est, quod ab urbe Lutetia duarum horarum abest itinere, praeposuit : vel quod aemulos esse voluit Parisiensium Dionysianos istos : vel quod longinquum esse putaret, diei, non horae, itinere scholas inter se dirimi. Et optavit ille persaepe duodecim sibi Augustinos, vel Hieronymos iuxta numerum provinciarum, quae bello captae imperio Francico parebant. Cujus voti si compotem eum Deus illis temporibus fieri voluisset, quid aliud facturum fuisse putatis : quam ut his tam praeclaris gubernatoribus, singulis in provinciis scholas constitueret ?

Huc usque Sturmius de Carolo Magno, Vestri generis propagatore ; quem nemo unquam per tot saecula Principum, Tuo Patre Illustrissimo imitatus est felicius. Qui etiam hodie hanc illustrem Aeademiam suam, ab avo suo Principe fortissimo Philippo fundatam non desinit exornare et munificentissime locupletare. Etsi enim Academia ista iam olim hanc laudem obtinuerit ; quod in ea methodice traderentur artes et disciplinae, constaretque inibi studiõrum lucidus ordo : eam tamen longe clariorem reddidit eximia pietas et sapientia Patris Tui Excelsissimi, vindicando ipsam a putido Ubiquitatis commento, quod non ita pridem infructu quidam bambaliones invexerant. Neque satis putavit Ipsius Celsitudo, unice ab initio fovisse hanc Academiam Hassiacam, verum etiam Cassellis praeter Scholam civicam, erexit in aula sua literatissima, nobilissimum gymnasium, in quo non solum Ipsius Cels. liberi, sed totius Hassiæ nobilitatis iuventus, in artibus et lingvis variis informaretur et institueretur. Et sicubi Celsitudini Ipsius respirare liceat ab arduioribus nego-

tiis publicis, libens et interesse solet gymnasiis, et praeceptorum discipulorumque ipsemet explorare et examinare industriam atque diligentiam. Et vidi ipse cum essem Hersfeldiae, quomodo Ipsius Celsitudo, in visitatione gymnasii ejus loci, secum deduxerit deque instaurando illo collegio monuerit Inclytum filium Othonem, exemptae Ecclesiae Hersfeld: Administratorem, Principem juvenem, artibus et lingvis praeclaris egregie institutum atque condecoratum. Sed manifesta haec sunt et exterarum quoque gentium lingvis celebrantur, itaque ad propositum accedam propius. Ac ut initio dicebam, nunc maxime optare me Svadae medullam, et aliquam in dicendo gratiam, cum scilicet librum hunc Tuae Cels. offero ac commendo. Grammatica enim est, cujus vel sola mentio terrire solet discipulos plagosorum Orbiliorum. Neque mirum, quia continet literarum radices, quas Marcus Portius Cato vere dixit amaras esse. Cum igitur tuam aetatem respicio et mei muneris qualitatem, protinus in mentem mihi venit illud Lucretii Poetae antiquissimi :

Ac veluti pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore.

Quocirca condienda sane mihi esset aliquo Rhetorum pigmento haec mea commendatio, quo libelli mei, si qua se prima fronte offerat, tetricitatem, praelinerem ac delenirem. Verum cum nullis sim eloquentiae phaleris instructus, nec verba mihi occurrant delenifica simplici veriverbio librum meum Grammaticum Tuae Cels. exhibeo : et fateor humile quidem ejus esse argumentum, sed tamen inter artes liberales primum obtinet locum ea disciplina, et reliquarum artium clavis solet appellari, et ipsa de se haec vulgo consuevit clamitare :

Frustra doctores sine me coluere sorores.
et : Qui nescit partes, in vanum tendit ad artes.

Qua de re proponere hic mihi liceat Illustriss. Parentis tui judicium eruditissimum *) :

*) M. H. L. ad Paedotribas.

Cui enim (inquit alicubi Ipsi Cels.) vel mediocriter in historicorum monumentis versato, obscurum est, quantis impensis Ptolemaeus illos Aristarchos, Apollonios, aliosque rei Grammaticae peritissimos viros conquisiverit? quantis muneribus affectos condecoraverit? quod non fecisset Rex longe sapientissimus, nisi summam esse necessitatem et utilitatem Grammaticae disciplinae existimasset. Quid? quod hunc ipsum Regem *Ζητήματα* quaedam in Homerum Grammatica conscribere et posteritati consecrare non piguit? Quid dicam de Cajo illo Julio Caesare, primo Imperii Romani Monarcha, qui vel in summo bellorum civilium ardore, duos de analogia Grammatica libros, ad aureum illud eloquentiae flumen Marcum Tullium confecit? Quid de clarissimo in republica Romana viro M. Terentio Varrone? qui viginti quatuor libris Grammaticam pertractavit, sed integri ii injuria temporis ad nos non pervenerunt.

Haec Illustrissimus Princeps Mauritius. Etsi autem de Grammaticis eruditarum linguarum Graeca et Latina ista potissimum dicantur, certum tamen est alias quoque linguas utiles ac necessarias, ex praeceptis Grammaticis facilius et certius posse addisci, et ad usum accommodari. Id quod nullis licuisse hac aetate puto luculentius deprehendere, quam Tuae Celsit. et Inelytis fratribus tuis reliquis, qui in enera adhuc aetatula, iam praeter Latinam et Graecam linguas, etiam Gallicam, Italicam, Hispanicam, Anglicam et elgicam discere et loqui incoepistis: et in aulis vestris literatissimis, aulicos vestros et ministros, hisce diversis linguis colloquentes auditis et intelligitis.

Ungaricae equidem Linguae in his remotioribus terris utilitatem exiguam, et nullam prope necessitatem esse ultro fateor. At qui celebratissimum Pannoniae solum lustrare et militiam Turcicam videre capiunt, illis vero utilis est et necessaria. Et quis scit, si fortassis divina Maiestas Ungaricae gentis diutinos miserata labores et aerumnas tristissimas, aliqua eam tandem tranquillitate donabit et ita prosperabit, ut etiam viri principes alii visere velint, et Tua Cels. etiam, crescentibus annis, regnum illud Pannonicum cum aliquo fructu et voluptate possit perlustrare. Libros sane Ungarico

idiomate scriptos habemus admodum paucos, neque incidi unquam in Ungaricum codicem manu scriptum. Unde factum ut de antiquitate nostrae gentis et linguae paucula tantum indagare potuerim, praeter vulgaria illa, quae apud Latinos et Germanicos Historicos, et quae apud Bonfinium leguntur. Omnium autem librorum quos adhuc conquirere potui, vetustissimus est Chronicon mundi, Ungarice scriptum a Stephano Székely; editum Cracoviae in Polonia Anno 1558. Quia vero in his Szekelii Chroniceis Ungaricis paulo aliter Ungaricae gentis origo et ducum series recensetur, quam apud Latinos Rerum Ung. scriptores, subjiciam hic ejus catalogum: idque Iohannis Claji exemplo, quod et ipse in sua Germanicae Grammaticae praefatione, Originem Germanorum deducat ab ipso Japheto Noach filio. Apud Szekelium nostrum fol. 150. sic habet

A T I L A E G E N U S :

1 Noe	13 Othmar	25 Lehel	37 Bendeguz
2 Ham	14 Farkas	26 Zamur	38 Atila
3 Chus	15 Bondofard	27 Zambur	39 Czaba
4 Nimrod	16 Büken	28 Bolug	40 Ed
5 Hunor	17 Czanád	29 Boczu	41 Ugee
6 Bor	18 Rudli	30 Zoltan	42 Eleud
7 Dama	19 Beztur	31 Berend	43 Almos
8 Keleed	20 Mike	32 Kadieza	44 Arpad
9 Keve	21 Miske	33 Opos	45 Zoltan
10 Kear	22 Ompud	34 Ethei	46 Toxus
11 Beller	23 Ktleze	35 Szemein	47 Geyza
12 Radar	24 Levente	36 Turda	48 Stephanus Rex.

Porro discrepat ab aliis historicis etiam de tempore egressionis Ungarorum ex Scythia, quam ad annum Christi 367 refert, his verbis :

Az Magyaroc ez üdoebe kezdéncé mozgódni Scithiából, és foelkelven tiz száz ezeren általkeléncé Európában a Tanais vizen : Kie ugyan ottan hon Capitányul választáe Chelét, Kevét és Kadiezt, a Bendeguz fiait. Id est : Ungari hoc tempore inceperunt moveri e Scythia, et surgentes eorum

decies centena millia, trajecerunt in Europam, per Tanaim fluvium : qui domi adhuc capitaneos elegerant Cheletum, Kevem et Cadiczam, Bendeguzi filios.

Secundum vero eorum in Pannoniam adventum in Annum Christi 888. incidisse scribit, de quo prolixè meminit in vita Caroli Magni, quem et supra Sturmii verbis laudavi. Adscribam autem ejus verba et convertam in gratiam eorum, qui antiquitates Ungaricas scire desiderant. Liber enim non cuivis fit facile obviuS, quia nunquam fuit recusus. Verba eius haec sunt fol. 124.

Ez à Nagy Cáról' à ki Atila halála után, mikort írának Christos születése után nyóltz száz három esztendőbe, nagy hadat támaszta Pannónia ellen, kiben most a Magyaroc lakoznac, de akort it Magyaroc nem lakoztac, hanem külömkülömb nemzetec, Oláhoc, Avaresec, Iászoc, Tótoe, és egyéb nemzetec, kikbe imár igen keveset lathatunc. Mert Atila halála után, à Magyaroc fél részént à hadba vesznéec Sicámbriánal, mikort Atilanac à két fiai à birodalomért megvívánac, fél részint pedig, avagy Czabaválmennéec el, avagy Erdelbe à Moldováság felől szállánac meg, holot mind è napiglan lakoznac, és nem Magyaroknac, hanem Szekelekneec hivattatnac, kie még mostis különbözneec a több Magyaroktól, törvényekkel és írássokkal, kie Hunniabeli modra Szekele' bőtüvel eelneec mind è napiglan.

Ezt azért hozom it bé, hogy a Nemetec az ó Historiájokba azt irtac bé, hogy à Nagy Carol' Imperator idejöt volna Pannóniába, es it tellyesseggel à Magyaroknac vegeket szakasztotta

Hic est Carolus ille Magnus, qui post mortem Atilae, anno a nativitate Christi octingentesimo tertio, magnum bellum movit contra Pannoniam, in qua nunc Ungari habitant : sed tum hic Ungari non habitarunt. Verum aliae nationes diuersae, Valachi, Auares, Jazyges, Selaui, et aliae gentes, ex quibus iam valde paucas videmus. Quia post mortem Atilae, Ungari, media parte, in bello perierunt apud Sicambriam, cum Atilae duo filii pro regno decertassent : Media parte vero vel cum Czaba abierunt, vel in Transsylvania, versus Moldaviam, considerunt, vbi in hunc vsque diem degunt : et non Ungari, sed Szekelii vocantur, qui etiam nunc discrepant a reliquis Ungaris, legibus et scriptura, qui Hunniaco modo Szekelicis literis utuntur vsque in hodiernum diem.

Haec ideo hic refero, quod Germani scripserint in suis Historiis, Carolum Magnum venisse huc in Pannoniam, et hic penitus Ungaros extirpasse. Cum tamen jam olim, post Atilae mortem,

volna : Maga meeg régen Atila halála után , több Magyar it nem maradot , hanem czac az Székelyec , kik mind è napiglan ugyan vadnac . Hanem voltac akort it Pannoniaba Iászoc , Oláhoc , Tótoc , Ostrogottusoc , Görögóc , Bolgaroc , Raczoc , Cziganyoc , kiket ő hadaval meggyőzőt . De még azockalis nyoltz esztendeig hadakozot . Kiket mikoron mind elbirt volna , igyekezéc azon , hogy ő è Pannonianac földét mind öröcké Német birodalom alá foglallya . Ennekokaért hoza Saxoniaból Erdelségbe Németeket , kiket Deákul Saxóknac hivunc , Magyarul pedig Szászoknac ; kie mind è napiglan otlakoznac . Ezek rakánac Erdelségbe hét keritet várost , Colosvart , Bezterczét , Segesvárt , Megyest , Szebent , Brassót , és Szászsebest . Továba egyébféle Némettel építete Nagy Bányát , Cassat , Eperjest , Bártfát , Szebent , és Lőczét . Kiket mind azért miele , hogy ezekből Erdelséget és Pannoniat birhatná . De megezalátéc mint jámbor vélekedésében , mert ő ezekkel mind à Magyaroknac szolgálá . Mert mihelt az Magyaroc esmét másodszor Hunniából kijövénc , azonhelt ezec mind Németestől a Magyaroc birodalma alá jutánac . Etc.

nulli hic alii Ungari fuerint, praeter Szekelios, qui in hunc usque diem supersunt. Verum fuerunt eo tempore hic in Pannonia Jazyges, Valachi, Selavi, Ostrogotti, Bulgari, Rasciani, Cigani, quos bello suo devicit. Sed et cum his octo annos belligeravit. Quos cum omnes debellasset, conatus est hanc Pannoniae terram in perpetuum Germanico Imperio subijcere. Hanc ob caussam adduxit ex Saxonia in Transsylvaniam Germanos, quos Latine Saxones vocamus, Ungarice vero Szászoc, qui vsque in hunc diem ibi habitant. Isti exstruxerunt in Transsylvania septem muratas civitates: Claudiopolim, Bistriciam, Segesvárum, Megyesium, Cibinium, Coronam, et Szász-Sebesium. Porro per alios Germanos aedificavit Rivulinum, Cassoviam, Eperjesium, Bartpham, Cebenium et Leutschoviam. Quae omnia ideo fecit, ut ex his posset Transsylvaniam et Pannoniam possidere. Sed frustratus est vir bonus opinione sua, quia his omnibus ipse Ungaris commodavit. Protinus enim cum Ungari secundo ex Scythia egressi sunt, statim hae civitates, una cum suis incolis Germanis in Ungarorum ditionem pervernerunt.

Haec Szekelius noster de rebus priscis Ungarorum, quos demum circa annum Christi 989. ad fidem catholicam conversos esse scribit : nec possum silentio praeterire gravem ejus querelam quam ponit in vita Stephani I. Regis, his verbis :

Ez (Estvan kiraly) igen jámbor vala és Isten felő, de nem tudác ennec eleibe adni az Iras szerint valo Keresz-

tyénséget, mert immár a czókolo barátoc regnálnac vala. Ennekokaert evvel ezenaltatánae nagysoc calastromokat, és templomokat, kiket mind è napiglan szemünkkel látunc. Továbbba szerzeténce véle nagy pispeksigeket, de Collegiomat eggyet sem, kibe az igaz tudomány megtartatot volna. Mert kiki mind az ő fazaká mellé szitta. Azért a Magyaroc czac Romai Keresztyénne lünc. Idest: Hic (Stephanus Rex) valde probus erat et pius, sed nesciverunt ei proponere eum, qui est secundum scripturam, Christianismum, quia jam basiatores monachi regnabant. Quamobrem per eum extrui curarunt multa coenobia et templa; quae usque in hunc diem oculis nostris videmus. Praeterea effecerunt ut erigeret opimos episcopatus, collegium vero ne unum quidem, in quo vera doctrina conservaretur. Quia quisque suam ollam fovebat. Idecirco Ungari tantum Romaniei Christiani facti erant.

Vera sane haec ejus est querela. Nam et insequentium postea saeculorum Pontifices et praelati, non alio fine svaserunt fortissimo. Reg. Ung. Andreae II. ut expeditionem in Asiam susceperet, quam ut patrimonia Petri, ut illi amant loqui, ampliarent et ineruditorum monachorum examina latius effunderent. Licet enim Rex gloriosissimus, magnam interim domi suae cladem acciperet, et maximam apud Barbaros Christiani exercitus partem amitteret; rem tamen feliciter confecisse putabatur, quod aliquas mortuorum reliquias, Monachis lucrosas isthinc in Pannoniam reportasset. Hic autem est magnanimus Rex Andreas, ex quo progenita fuit Diva Elizabetha Ungarica, materni generis tui exornatrix et illustratrix, quae Ludovico Hassiae et Turingiae Landgravio fuit nupta. Hujus autem postea filia Sophia Brabantiae Duci Henrico fuit elocata; quem Henricum octavo loco sequitur Philippus Hassiae Landgravius proavus tuus fortissimus, ut Chytraeus delineavit in Onomastico Theol.

Sed quorsum haec tam varie et prolixè commemoro? Hoc nempe consilio, Mauriti Inelytissime, ut ostendam, non alienam a Tuó genere esse Ungaricam antiquitatem; neque Grammaticae nostrae cognitionem Tuo ordini et aetati fore despicatui: cum etiam summi Caesares Grammaticas didicerint et ipsi scripserint, et variarum Linguarum cognitione

plurimum sint delectati et adjuti. Matthiam Corvinum Ungariae Regem, praeter Turcicam et Graecam, omnes Europae Linguas calluisse scribit Ant. Bonfinius Decad. 4. lib. 8. Et Turcae ferocibus armis potissimum dediti, et a literis maxime alieni, cum reipsa Linguarum utilitatem maximam esse videant, quot linguas quis callet, totidem viris illum aequivalere vulgato proverbio jactitant, ut annotavit Guilelmus Postellus. Et notum illud est de Ennio *),

Tres olim sciret quod Linguas Ennius ille

Propterea ajebat corda sibi esse tria.

Plura congerere desino, ne prolixitate inconcinna Celsitudini Vestrae molestus sim; sed ad rem ipsam accedam, cujus gratia hic omnis sermo institutus est: Atque hanc novam Linguae Ungaricae Grammaticam, perspicua ut spero, et facili methodo a me conscriptam, Vestrae Celsitudini offero dedicoque: et qua par est, animi submissione, rogo et oro, ut placido eam ac hilari vultu intueri velit: et qua solet aliarum nationum, hac in Academia Vestra degentium, accipere hujusmodi munera literaria, hoc quoque munusculum Ungaricum, benigna manu suscipere dignetur; neque respiciat rei exilitatem, sed offerentis comprobet studium atque voluntatem Cels. Vestrae devotissimam, et utrumque elementi suo favore et patrocinio prosequi, et complecti porro non dedignetur. Ego vicissim fidi clientis et grati officia, pro virili mea parte libenter exsequar: atque Deum Opt. Max. votis ardentibus comprecabor, ut Vestram Cels. et universam domum Hassiacam, summis virtutibus et benedictionibus divinis florentem, diutissime conservet ad laudem et gloriam nominis sui, et Ecclesiae Christi salutare patrocinium, atque optimarum artium ac disciplinarum tutelam ac praesidium luculentum, tum regionis vestrae atque adeo totius Germaniae ornamentum et felicitatem. Marpurgi. Anno Christi nati M D C IX. XVII. Junii, quo die Anno Dn. 1478. ars Typographica Moguntiae inventa esse dicitur.

Vestrae Celsitudinis

Subjectissimus cliens

ALBERTVS MOLNÁR Szenciensis.

*) Pauli a Giesbice.

PRAEFATIO.

LECTORI BENEVOLO SALVTEM.

CUM omnium fere totius Europae nationum linguae, non solum libris varie editis sint excultae et exornatae: sed etiam Grammaticis praeceptis, in gratiam polyglottophilorum comprehensae sint: Visum est Illustrissimo et Potentissimo Principi Dn. Mauritio Hassiae Landgravio etc. Domino et Maecenati meo Clementissimo, Ungaricam quoque non neglegendam esse. Mihi itaque Ipsius Celsitudo elementer demandavit, ut linguam patriam, quam Dictionarii et Psalterii editione excolere tentassem, etiam praeceptis Grammaticis, quoad ejus fieri possit, brevibus includerem, et praecepta exemplis perspicuis illustrarem. Volupe sane mihi fuit Tanti Principis obtemperare voluntati, sed parum abfuit, quin viribus ingenioli mei diffidens, in operis statim vestibulo succumberem. Perrexī porro Numinis divini, et Illustrissimi Principis nostri fretus auxilio et favore: sed conficere non potui citius biennio. Quidni enim verum fatear? cum et Joh. Clajus vir eruditiss. fateatur se Grammaticam suam Teutonicam per viginti annos observasse et conscripsisse: cum tamen et ante eum Albertus Oelingerus non contemnendam scripserit Grammaticam Germanicam; quam Clajus se vidisse et legisse non inficiatur. Ego vero quem sequerer quemque fugerem habebam: prorsus neminem. Quotquot igitur libros Ungaricos anquirere poteram, eos evolvebam omnes: et Biblia sacra ante annos viginti edita, bis in hunc usum a capite usque ad calcem perlegi, vel eadem opera exemplaris Biblici sphalmata correxi, et quasi *μικροδικοῦς* ea denuo edidi; quod scirem exemplaria in patria desiderari; et ut possent lectores olim hanc Grammaticam nostram visuri, fontes ipsos, unde ea desumta est, inspicere. Methodum autem Rameam sequutus sum Grammaticae Latinae pro Scholis Hassiacis ab Illustrissimo Principe Mauritio Hassiae Landgravio etc. conscriptae: Cujus voces technicas plerumque ipsissimas retinui: Casus tamen nominum aliquos trans-

posui, septimum addidi, quem Mutativum nominavi : et in conjugationibus verborum, more Hebraeorum Grammaticorum, tertiam personam, quam radicem esse cujuslibet verbi apprehendi, primo loco posui, deinde secundam, primam postremo. Regulis vero Syntacticis exempla pleraque Biblica adscripsi, ne studii Theologici oblitus fuisse viderer. Sed nec ipsa Theologia abhorret ab ejusmodi studio Grammatico. Testem laudo Eximium Theologum Theodorum Bezam, qui et ipse scripsit Grammaticam Gallicam; scripsit et Petrus Ramus in gratiam et usum Reginae Galliarum.

Denique si quis ex me quaerat, ad quam originalem haec referenda lingua sit, vel cum quibus habeat cognationem, me nescire fatebor. Video enim eos, qui hoc tempore Thesauros polyglottos edunt, et linguas quasque in suas classes et origines referunt, Ungaricam semper in medio relinquere. Cum Europaeis nullam cognationem habere hanc nostram certum est, si excipias quaedam vocabula Sclavonica rerum in Pannonia repertarum, quae et ipsa magnam partem sunt immutata. An vero in Scythicis Asiae finibus supersint gentes aliquae, nostra Lingua Hunniaca utentes, juxta cum ignarissimis scio. Siculorum vel Szekeliorum Transalpinorum literas Hunniacas, quarum meminit Stephanus Székel in suo Chronico Ungarico, nunquam vidi, neque hominem novi, qui eas viderit. Rogo itaque populares meos, in primis Szeculos Transsylvanos, ut si quid ejusmodi penes se habeant, in publicum illud proferre cum suis commentariis dignentur; neque culturam Linguae Ungaricae, Sclavos imitantes, aspernentur : de quibus M. Laurentius Benedictus Nudozierinus sic alicubi scribit *) : Hic mihi praecipue mei gentiles Slavi videntur cohortandi, apud quos excolendae eorum linguae maxima est negligentia : adeo ut nonnulli (expertus de quibusdam loquor) si non tantum non legant Bohemicos libros, sed ne in suis bibliothecis ullum habeant, gloriosum id sibi ducant. Hinc fit, ut cum de rebus illis domestica lingua est disserendum, semi-Latine eos loqui oporteat. Caetera incommoda neglecti ejus studii non persequar.

*) In Praefatione Gramm. Bohemicae.

Haec ille. Ego vero hanc meam commentatiunculam censurae meorum gentilium libenter submitto, eosque oro, ut errores meos emendare velint, hoc Justiniani dicto moniti : Qui subtiliter factum emendat, laudabilior est eo, qui primus invenit. Et si quae forte a me non incommode sunt inventa, ea suorum additione comprobent, juxta illud Ciceronis dictum*): Sapientissimum esse dicunt eum, cui quod opus sit, ipsi venit in mentem : proxime accedere illum qui alterius bene inventis obtemperat. In stultitia contra est : minus enim stultus est is, cui nihil in mentem venit, quam ille, qui, quod stulte alteri venit in mentem, comprobat. Bene vale candide Lector, et si qua parte potes hujusmodi studia juvare, juva. Et Goropii, quam subjiciam de numero linguarum sententiam, si placet, perlege.

DE CERTO ET DEFINITO LINGVARVM NVMERO CLARISSIMI VIRI JOHANNIS GOROPH **) SENTENTIA.

Quot vero linguae vel nunc sint vel olim fuerint, quamvis quidam definire tentarint : ego tamen nemini puto liquere, et adeo non magnopere nostra interesse. Clemens Alexandrinus, genera linguarum, sub quibus varia sint idiomata, septuaginta duo fuisse credit, quod e numero eorum, qui ante confusionem linguarum e tribus Noachi liberis nati dicuntur, acceptum videtur. Ephorus apud eundem septuaginta quinque tradit fuisse. Verum hunc numerum longe superant aliorum assertiones ; inter quos Plinius ***), a Timosthene memoriae proditum scribit, in unam Dioscoridem, Colchorum emporium, trecentarum linguarum homines convenire fuisse solitos : addens a Romanis postea per centum et triginta interpretes negotia ibi gesta fuisse. Mithridates non magnam Asiae partem, si toti conferatur, imperio tenens, viginti-duas et in sua ditione habuisse et didicisse, constanti scriptorum testificatione perhibetur. Quibus si reliquas addas, quae toto

*) Pro A. Cluentio.

**) Lib. Hermathena I.

***) Lib. 6. cap. 4.

tum orbe diversae fuerunt, an non putamus maximum numerum evasurum? Quot sint in orbe Atlantico et apud Hyperboreos, quis explicabit? Et multas tamen esse plurimorum peregrinatione satis est exploratum. Complures post Christi natalem, novas extitisse scimus, nunquam antea vel factas, nedum cognitatas. Inter quas cum in sola Europa, minima totius orbis parte, quam plurimae ab illo tempore exortae sint, quid de caeteris gentibus innumeris cogitandum? Graecia tota cum suis insulis, Italia, Sardinia, Sicilia, Hispania, Gallia, Anglia, Scotia, novis linguis utitur, post dilaceratum Romanorum Imperium, e diversa priorum et corruptela enatis. Quod si ab illo tempore tantus linguarum numerus non ante cognitarum sit exortus, num mala quis ratione suspicetur, antea quoque quam plurimas e gentium confusione coaluisse? etc.

IN NOVAM GRAMMATICAM HVNG. CL. V. ALB. MOLNARI

EPIGRAMMA

IO. RODOLPHI LAVATERI TIGVRINI.

Est a Caesare, constitutione

Aeternum valitura, et universi

Imperi statibus probe statutum,

Ut Nati procerum Hungaro-Latine

Discant a teneris loqui expedite.

Quo possint animi explicare sensa

Sclavis, atque Scythis, et universim

Cunctis gentibus in plagis Eöis.

Ergo LANDGRAVIVS, decus virorum

Principum celebre, artis, atque Martis

Heros inclutus, efferatur usque

In coelum, Aönidum choro accinente,

Quod praeter varias in orbe Linguas,

Hungaram quoque sedulo volutat,

Hanc et Grammaticam venustiori

Edi quod methodo novam cupiscat.

Laudetur studium, laborque summus

Molnari, spatio integri biennii

Qui nobis méthodo elegantiori
 Scripsit Grammaticam diu petitam,
 Plenam, et perspicuam, et probe expolitam.
 Foelices igitur datur quibus nunc
 Ad gentem Hungaricam procul remotam
 Via currere plana, et expedita,
 Hoc tanto praeceunte Principe : atque
 Demonstrante viam arte singulari
 Nostro auctore, prius perimpeditam.

GRAMMATICAE VNGARICAE

LIBER PRIOR

DE ETYMOLOGIA.

CAPVT I. — DE LITERIS.

Grammatica est ars bene loquendi : idque *Ungaris Ungarice.*

Partes ejus duae sunt : Etymologia et Syntaxis.

Etymologia est prior Grammaticae pars, quae singularum vocum naturam interpretatur.

Vox est signum rei vocandae.

Partes vocum sunt duae : Litera et Syllaba, quibus accidit Metaplasmus.

Ungari nunc utuntur literis Latinorum.

Litera est vocis nota prima. Estque vocalis aut consona.

Vocalis est litera quae per se sonat, ut : a, e, i, o, u, et y.

Observatio.

Interdum a ut Patach, e ut Saegol Hebraeorum, clare et ore apertiore proferuntur, et plerumque notan-

tur accentu acuto, sic : á, é. aut duplicantur, ut aa, ee. posterior a quibusdam pingitur sic: e.

Interdum vero a ut Cametz obscure et quasi cum o mixtum; e ut Zere pronuntiantur.

Sic et i, o, u, plerumque celeriter proferuntur. Interdum notantur accentu sic: i, ó, ú, et cum mora quadam clare efferuntur. Y: Extra diphthongos non sonat: addita vero consonis, earum vim lenit, et eas quasi liquefacit.

Consona est litera, quae cum vocali sonat:

Estque simplex aut composita.

Consonae simplices sunt: b, c, d, f, g, h, k, l, m, n, p, q, r, s, t, x, z, v et j.

Observatio.

Inter b et p ea est clara differentia apud Ungaros, quae et apud Italos et Gallos.

C, ante a, o, u, et in fine dictionis nihil differt a k. sed ante e et i proferitur ut apud Latinos, vel ut z apud Germanos. Inter d et t, item f et v, eadem est apud Ungaros, quae apud Italos et Gallos differentia.

G, ante a, o, u, proferunt Ungari sicut Itali et Galli: ante e et i, et in fine vocis sicut Germani.

Quatuor his consonis g, l, n, t, si vocalis y addatur sic: gy, ly, ny, ty, lenius et liquidius proferuntur. eas enim emollit et quasi frangit affixa y, quae in iis, veluti j obscure se insinuat.

H, Ungari fortius et sonantius efferunt quam Itali vel Galli.

S, cum densiore sibilo proferunt, velut Hebraei ש, schin, Germani [ʃ], Bohemi et Poloni ś duplex.

Z, proferitur ut Zain י Hebraeorum et [ʒ] Germanorum in vocibus נאש 'nasus: wasen/caespes: gras/herba.

J, jod, sine densiore sibilo proferunt Unguri, quemadmodum plerique Germaniae populi, vel ut Bohemi et Mysnici solent proferre suum g.

Consonae compositae sunt k̄, tz, cz, quarum prior unius tantum, reliquae duarum consonantium vim obtinent.

Observatio.

Sz leniter pronunciatur ut c̄ Samech Hebraeorum et f̄ simplex Germanorum, Bohemorum ac Polonorum.

Tz eodem modo profertur, quo Germanorum z̄ et Bohemorum c.

Cz dense admodum et crasse pronunciatur, quae pronunciatio communis est cum Polonis et Bohemis; Germani fortassis per tʃ exprimerent. Et pro hac cz, quidam scribunt ch, alii cs et ts, nonnulli et i vel y addunt, sic czi, csi, tsy.

Q et X in vocibus Ungaricis nusquam inveniuntur, occurrunt tantum in nominibus peregrinis apud Historicos. Quidam inserunt x his oppidorum nominibus, Pax, Berexas, Sixo, Taxon, quae Ungarice rectius Paks, Berekʃák, Szikʃo, Takfon.

Litterarum itaque omnium ordo talis erit.

Aa : Bb, be : Cc, ce : Dd, de : Ee : Ff, ef : Gg, ge : Hh, há : Ii : Kk, ka : Ll, el : Mm, em : Nn, en : Oó : Pp, pe : Qq, ku : Rr, er : Sf, es : Tt, te : Uu : Xx, ix : Yy, Ypsilon : Zz, zeta : Vv, vau : Jj, jod : Sz k̄, eʃ : Tz tz, tzet : Cz cz, czé.

CAPVT II. — DE SYLLABIS.

Syllaba est literis comprehensus sonus. Saepe tamen vim syllabae sustinet vocalis unica, ut á, é, ó : sic

in voce alá, infra: elég, satis: itál, potus: olay, oleum: úfás, natatio. Item kiei, cujates: tieid, tui, ae, a. mieinc, nostri, ae, a.

Porro in syllaba considerata est tum compositio tum affectio.

Componitur syllaba vel ex meris vocalibus, vel ex vocalibus et consonis.

Ex meris vocalibus composita dicitur diphthongus, aut triphthongus.

Diphthongi sunt :

áy, ay	Nyáy, grex. Ayto, janua.
éy, ey	éyel, nocte. Feyße, securis.
oy, uy ut	Boyto, Hirsutus. Uyság, novitas.
ô vel ô	ôrôm, gaudium. ôkôr, bos.
ü vel û	üveg, vitrum. Tüz, ignis.

Observationes.

I.

Vocales (quas supra dixi, interdum clarius, interdum obscurius proferri) in diphthongis quoque retinent hanc varietatem, ut : Száy, os : Hayfál, Capillus. Téy, Lac : Feytem, Explico.

II.

Diphthongus ô collectis labiis profertur et medium sonum habet inter e et o : cui respondet Gallorum eu, in voce feu, ignis : Et Germanorum ô in voce Rönig rex : Frölich jucundus. pro ea in quibusdam libris reperiuntur eo, oe, idque inopia characterum typographicorum.

ü, perinde sonat ac u Gallicum in voce sus, supra. pro hac quidam w ponunt, sed vitiose.

Triphthongi sunt ôy, üy; ut : Bôyt, jejunium; Gyüytôm, cumulo, congrego.

Observationes.

I.

Y, in diphthongis et triphthongis medium sonum habet inter i et j, ut Sayto, Prelum. Gyüytô, cumulans.

II.

Diphthongi ô et ü, sonum suum in triphthongis constanter retinent, ut: Dôytôm, Devolvo, deturbo. Gyüytôm, Congrego.

De Vocalium et consonarum conjunctione.

Syllaba ex vocalibus et consonis conflata dicitur mixta, cujus vocalis est vel in exteriori vel in interiori parte.

Exterior vocalis consonas aut praecedit, ut ás, fodit : árt, nocet : aut sequitur, ut : Fa, Lignum, Ló, equus.

Interior vocalis est consonantibus inclusa, idque vel aequaliter vel inaequaliter, ut : Bab, faba : Sip, fistula, Soc, multus, a.

Inaequaliter pluribus consonis consequentibus, ut Bors, piper : kard, ensis : Láng, flamma : Rest, piger, a, um.

Canones de literarum connexione.

I. Qualis est scriptura, talis est pronuntiatio, ut aßony, mulier, non aßoni : élö vivens, non éllö.

II. Duplicata consona priorem syllabae priori, posteriorem posteriori adscribit, ut for-ro, fervens ; Sem-mi, nihil. Duplicari autem in media dictione possunt omnes consonae praeter Oz et j. Quaedam etiam in

fine geminantur, ut áll, stat : függ, pendet : forr, servet : full, curre : holott, ubi : hozz, adfer.

III. *A duabus consonis nulla incipit vox Ungarica; a peregrinis autem mutuata vocabula sic proferunt adhibitis vocalibus, ut. pro Schola dicant indifferenter Eskola, Iskola, Oskola : pro planta, palanta : pro Stabulo, istallo : pro Claustro, kalastrom : pro Stephano, Istvan, pro Clemente, Kelemen : et pro Sclavonicis vocibus, Kral, király, rex : pro Stól, áktal, mensa : pro Kłás, kalák, spica, arista : pro Kłoss, külcz, clavis : drag, daraga, carus, a. plerique tamen exprimunt draga : pretiosus, a. trombita, tuba : trefa, jocus. pro drabant tamen frequentius scribitur darabant; satellites.*

IV. *Sz, Cz, et Tz, inchoant vocem, quia unius tantum literae vim obtinent singulae in vocis initio. Struzmadar, Struthio Camelus avis, ab idiotis difficulter pronunciatur; ut et Ptrüßentes, Sternutatio, pro qua quidam tantum Püßentes, vel pißentes, scribunt omis- sis t, et r.*

V. *In fine plures duabus conjungi non possunt, ut, Bolond, stultus : Czalárd, fraudulentus : Galamb, Columba : Lábtalp, planta pedis. In sequentibus enim postremae duae in una coalescunt, ut : Lántz, Catena, Ints, mone : Ronts, confringe, Tarts, serpa.*

VI. *In media voce concurrunt aliquando tres consonae, ut : Tudatlanbnac, ignorantiori : eßesbnec, prudentiori : kilentzven, nonaginta : istrángtol, a fune.*

VII. *Unica consona inter duas vocales sequenti jungitur, ut : a-rú, merx : La-tóé, videntis.*

VIII. *Vocis pars ad alteram lineam reservata notatur custodè, seu signo divisionis, sic - = „.*

IX. *Litera y, quae nullam facit syllabam, a suis 4 consonis gy, ly, ny, ty, quarum vim emollit, non est*

divellenda in vocis divisione, sed simul cum iis praeecedenti vel sequenti vocali est annectenda; ut: Nagy-ság, magnitudo: győ-nyő-rüség, Voluptas, delectatio: Lyu-kas, foraminosus: hely-be, In locum: tyu-káék, Gallinarius.

X. *E numero syllabarum vox est vel monosyllaba, ut társ, socius: nagy, magnus: vel polysyllaba; ut: Isten, deus, duarum: Lakozic, habitat, trium: minde- nekben, in omnibus, quatuor: Hatalmassága, potestas- ejus, quinque: Irgalmasságából, ex misericordia-ejus, sex: Irgalmatlanságából, ex immisericordia - sua, septem: eltávoztathatatlanul inevitabiliter, octo: eltá- voztathatatlansága, inevitabilitas-ejus, novem: eltá- voztathatatlanságára, ad inevitabilitatem-ejus, decem: eltávoztathatatlanságaitoc, inevitabilitates-vestrae, un- decim: eltávoztathatatlanságaitokbol, ex inevitabilita- tibus-vestris, duodecim. Porro ut dixi, y syllabarum numerum non auget; Monosyllaba enim sunt: sayt, caseus: győngy, gemma: lyuc, foramen: nyár, aestas: hány? quot? élly, vive: pinty, fringilla: dissyllaba: nyáyas, blandus, a: gyermek, puer: mellyben, in quo: hattyú, cygnus: trisyllaba, atyáinc, patres nostri: folyamat, fluentum: gyönyörű, delectabilis, e: nyava- lya, miseria.*

De Quantitate.

Affectiones syllabarum in tempore et accentu tam variae et multiplices sunt in hac lingua, ut omnia Hebraeorum puncta et accentus omnes locum invenirent in scriptura nostra Ungarica si literis Hebraicis uteremur. Minima enim accentuum mutatione et prolationis varietate, mutatur vocis significatio; ut observavit etiam Galeottus Martius Italus, Matthiae Regis Ungariae olim

Praeceptor, in lib. Apophtheg. Regis Matth. cap. 18. et 28. Exemplum unicum adscribam : Hála prima longa significat pernoctavit : Hálá, utrobique clare prolata denotat grates : Hala utraque brevi et obscurá, est piscis-ejus. Hinc nostri pueri saepe rident exteros Scholasticos perperam canentes illud : Nagy hálakat adoc az én Uramnak, Id est recta pronuntiatione : Magnas grates reddo Domino meo : obscure autem et correpte prolata voce halakat, sensus erit : Magnos pisces dabo Domino meo.

Exempla plurima suppeditat nostrum Dictionarium, et cuius legenti Ungarica passim sunt obvia.

Quoniam verò haec virgula supra vocales posita sic : á é i ó ú, quae earum prolationem clariorem indicat, in una eademque voce saepius occurrat, ut látását, visionem-suam : Vénségét, Senectutem-ejus ; nulla potest accentui sedes certa assignari. Et sunt voces plurimae in quibus tanta morae aequalitate proferuntur syllabae, ut nullum fere discrimen deprehendi possit. Nec desunt voces etiam polysyllabae, in quibus ne unica quidem est vocalis accentus capax ; ut Bün, peccatum : gyürö, annulus : kõnyörülöc, commiseror : Szükölködöm, indigeo etc.

CAPVT III. — DE METAPLASMIS.

Exposita literarum et syllabarum natura, restat dicendum de metaplasms.

Metaplasms est vocis quaedam transformatio : Estque vel literarum tantum singularum vel etiam syllabarum.

Literarum tantum est Metathesis et Antithesis.

Metathesis est literae transpositio, ut koldus, kuldós, mendicis : kalán, kanál, cochlear : vétéc, de-

lictum, vétke, delictum ejus: tántorog, titubat, tantorgo, titubans.

Antithesis seu antistoechon est literae pro litera positio ut: Hit, hüt, fides: idô, üdô, tempus: ayándéc, ajándéc, donum: Perlec, pôrlôc, perlôc, pôrlec, litigo: gyanánt, gyaránt, gyalánt, Instar.

Metaplasmus syllabarum pariter et literarum accidit, vel promiscue et in locis omnibus, vel tantummodo in certis.

In omnibus promiscue est synaeresis et diaeresis.

Synaeresis est duarum vocalium in unam contractio, quae fit positione y pro e elidenda; ut lyánya, pro léánya, filia ejus.

Diaeresis contra est diphthongi in duas syllabas distractio, fitque positione i pro y, ut: haittom, pro haytom, jacio.

Idem fit solutione v et j consonarum in u et i vocales, ut: aluás, pro alvás, dormitio: Szomiu, pro bomju, sities, etc.

In certis locis tantum est in dictionis vel principio, vel medio, vel fine.

In principio est prothesis et aphaeresis.

Prothesis est principii appositio, ut: elkihozom, pro kihozom, educo: Elbévišem, pro bévišem, introduco.

Aphaeresis contra est principii ablatio, ut: fogat vonoc, pro kivonom, dentem extraho: pénzt áfoc, pro kiáfoc, pecuniam effodio.

In medio est epenthesis vel syncope.

Epenthesis est literae vel syllabae interpositio, ut: Szólloc, pro főloc, loquor: ešterag, pro eštrag, ciconia.

Syncope contra est literae aut syllabae de medio

elisio, ut : ōrizōm, pro ōrizōm, custodio : kezdtem pro kezdettem incepti : mondtam pro mondottam, dixi.

In fine dicitur paragoge et apocope.

Paragoge est literae aut syllabae in fine additio, ut Latnia, pro latni, videre : tennie pro tenni, ponere. Miglen, pro mig, donec : addiglan, pro addig, tantisper.

Apocope contra est de fine literae aut syllabae amputatio, ut : tōvis pro tōvisk, spina. Néki pro nékie, Ipsi. Lovag pro lovagos, eques.

Apostrophus notatur interdum pro e elisa ante s, idque in sola vocula és, ut : ma s' holnap, pro ma és holnap, hodie et cras. Ez s' ez, pro ez és ez : hic et hic : az s' az pro az és az, ille et ille. Illyen s' illyen, talis et talis.

Vocalis y, penes quatuor consonas elisio sic varie notatur, g' g' g'' l' n' t' : pro gy ly ny, ty.

Item in articulis à è accentus-gravis vel circumflexus â, ê, nota est elisae consonae z, ut à, è, pro az, ez, ille, iste, hic, is.

CAPVT IV. — DE ARTICVLO.

Articulus est particula demonstrationis vel nota emphaticae significationis, qualis est apud Hebraeos ה He cum puncto cametz vocibus praefixa; ut האיש Haisch, id est : Hic-vir.

Articuli Ungarici sunt duo ; Az, Ez.

In demonstratione rerum distinctarum, ez voci propinquiori, az remotiori additur. Vide Syntaxis cap. 2.

Particula numeri prima egy, unus, a, um. interdum vice articuli fungitur, ut Ahun egy ember, Ecce unus homo !

Aliquando simul concurrunt omnes; ut: Ez az egy igaz propheta: Hic ille unus verus propheta. Et tunc articulorum alteruter verbi substantivi est vim obtinet.

CAPUT V. — DE NOTATIONE ET ORIGINATIONE.

Partibus vocum expositis restant ipsarum accidentia, quae partim generalia partim specialia sunt.

Generalia quae in omni voce considerantur sunt notio et originatione.

Notio est vocis agnitio.

Agnoscitur autem vox significatione vel terminatione.

Significatio consistit in potestate vocis, ut: emberi, emberséges, humanus, a. ember, homo: Sic Látni, videre: Lát, videt: Szerettetött, amatus, a: Szeret, amat.

Terminatio est in cujusque vocis extrema litera.

Estque in vocales et consonas.

Terminatio in vocales est in a, e, i, o, u, y, ô, ü, ut: kapa, Ligo: eke, aratrum: teli, plenus, a: ayto, janua: falu, pagus: hay, capillus: fô, caput: bôtü, litera.

Terminatio in consonas frequens est in b, c, d, g, k, l, m, n, p, r, f, t, z. ut: láb, pes: vac, coecus: vad, fera: fog, dens: fok multus, a, um: fal, paries: halom, collis: Szén, carbo, pruna: pap, sacerdos: vár, arx: kés, culter: kút, puteus, fons: ház, domus.

Annumerantur his Vadák, venator: Szöcz, pellio: Lántz, Calena: item, Társ, socius: hozék, adfers: galamb, columbus, a. hitvánb, vilior, us: Láfd, videt: harang, campana.

Terminatio in consonas rara est in f, h, v et j.

ut, Kanaf, *Taenia*, *fibrae*: moh, *musculus*: kőnyv, *liber*,
codex: fahéj, *cortex*.

O *Originatio* est quā vocis origo disquiritur, vnde vox prima vel orta dicitur.

Prima, quae est suae originis ut Lát, videt: elme, ingenium: meg, per, con.

Orta est, quae aliunde existit.

Ortis accedit *Euphoniae* gratia *Elisio* vel *Permutatio*.

Elisio est, quā literae pereunt, ut: bizontalan, incertus, a. à bizony et talan, eliso y. kiválkeppen, praecipue; à kivant et keppen, eliso t.

Permutatio est *literarum* pro *literis* positio, ut bántalan, innumerus, a. à bām, numerus, et talan, privandi particula. Igasság, ab igaz et ság *justitia*: Mingyarást, statim, confestim, à mind et járást.

Orta vox est derivata vel composita.

Derivata est, quae ex priori deducitur, ut: Látatos, *Conspicius*, a, visibilis, e: à Lát, videt: elmés, ingeniosus, a. ab elme.

Composita est quae ex pluribus simplicibus constat; ut ex meg et lát, meglát, pervidet: ab el be megyec: elbémegyec, introeo.

Simplex est, quae in partes significantes dividi nequit, ut, Ur, úri, úraság; *Dominus*, dominicus, a, dominium.

Divisio literarum ut et compositio mutatur ita, ut cuique parti vocis compositae suae literae maneant; ut el-adom, vendo: meg-látom, pervideo: két-agukapa, bidens, ligo.

Ex ortis quaedam significatum sui primi diminuunt, quae inde diminutiva dicuntur; ut: rókácza,

vulpecula: a róka, *vulpes*. Okofoczka, *argutulus*, a. ab okos, *argulus*, a. Házaczka, *domuncula*, ab ház, *domus*: Jobbaczka, *meliusculus*, a, a Job, *melior*, us. Jobbaczkan, *meliuscule*, a jobban, *melius*: Szépeczke, *pulchellus*, a, a szép, *pulcher*, a késeczke, *cultellus*; a kés, *culter*.

Quaedam contra augment, quae inde augmentativa dicuntur, ut pénzes, pecuniosus, a pénz, pecunia: álmos, somnolentus, a, ab álom, somnus. Szomjuságos, siticulosus, a, a szomjufág, sitis.

C a n o n e s.

I. *Quot significationes tot voces; ut, háló, rete: háló, pernoctans: haló, moriens. Tôr, nomen, idest mucro, tôr verbum id est, frangit. Nap, Sol: nap, dies. Megváltóm, redemptor-meus, megváltóm, redime.*

II. *In derivatione primae vocis significatio paululum inflectitur, ut, Szeret, amat: Szeretet, amor: Szeretendô, amabilis, e.*

III. *In compositis significatio ex utraque miscetur, ut megfzeretem, adamo.*

Saepe tamen ortum idem significat quod primum, ut megfáraztom; pro fáraztom, Lasso, delasso. fôl-magaztalom, pro magaztalom, Exalto, as. elhintem pro hintem, spargo, dispergô.

CAPVT VI. — DE NVMERO.

Tantum de accidentibus vocum generalibus; specialia sequuntur, quae consistunt in differentia vocis secundum numerum.

Vnde vox alia numeri, alia sine numero.

Vox numeri est, quae numerum adsignificat.

Numerus est in voce unius a multis discretio.

Estque definitus vel indefinitus.

Definitus flexibili fine est singularis vel pluralis.

Singularis, quo res significantur singulae, ut: Kegyelmes az Isten, Clemens Deus sc. est.

Pluralis, quo res plures significantur, ut: Halandóc az emberec, homines (sunt) mortales. Halac usnak az vizekben, pisces natant in aquis.

Indefinitus contra nullo flexibili fine definitur, qualis est in his: Sétálván lassan vaczorálni menni, deambulando paulatim coenatum ire.

Atque hinc vox numeri alia finita, alia infinita.

CAPVT VII. — DE GENERE.

Vox numeri est Nomen aut Verbum.

Nomen est vox numeri, quae in genere suo cum numero flectitur per casus.

In nomine spectatur genus, tum variatio per casus, tum mutatio per compositionem et derivationem.

Genus est differentia nominis qua significatur sexus: Estque naturale vel fictum.

Naturale est masculinum vel faemininum.

Masculinum est, quod sexum masculum, nomina virorum et officia virilia denotat, ut Isten, Deus: Ferfi, Vir: Peter, Petrus: János, Johannes: Ur, Dominus. Királ, Rex: Atya, Pater: Hadnagy, Dux: Vő gener.

Voces distinguentes sexum virilem a faemineo sunt; Fi, fiu, filius, ferfi ferfiu, vir, mas, masculus.

In animalibus brutis sexum masculinum significant, Him, kakas, kan, kos, bac, bika, mén.

Faemininum est quod tantum faemineo sexui tribuitur, ut Maria, Ilona, Helena, Dayka, nutrix. Bába, obstetrix. Leány, puella. feleség, uxor. ángy, glos. Húgod, soror-tua minor natu. Nénéd, soror-tua major

natu, etc. Item né et nō ab his composita ut Urné, Domina: Királné, Regina: Agnō, Vetula. Gonosnō, malefica.

Sexum faemineum a masculino discernentes voces sunt; Leány, puella, filia: Leánzó, virgo: aßßony, mulier, faemina, hera. In brutis vero; nōstény, katzola, tehén, jerke, jertze, eme, szülő, maglo.

Commune genus est, quod utrique sexui tribuitur, ut: ember, homo. gyermek, puer, puella, rokon, cognatus, a atyafi, frater, soror. Tobias dicit uxori cap. 5. v. 20. Né gondolly véle atyámfia, Ne sollicita sis soror-mea.

Hujus generis erunt omnia officiorum nomina, quibus etiam faeminae perfungi possunt, et quibus addi potest aßßony, faemina vel mulier: ut fejedelem aßßony, Princeps faemina: Propheta aßßony, prophetissa: gazda-aßßony, Ilera, hospita: Szakáczaßßony, coqua.

Fictum genus est, quod neutri sexui convenit, unde neutrum dicitur; cujus generis esse possunt omnia virtutum ac vitiorum nomina: actionum item ac passionum, fluviorum, plantarum, regnorum, et locorum, ac rerum omnigenarum utensiliumque vocabula et appellationes.

Genera autem cognoscuntur ex sola significatione; ut: Isten, Deus: ember, homo: aßßony, faemina: Világ, mundus: tenger, mare: föld, terra: ország, Regnum.

CAPVT VIII. — DE GENERIS ADSIGNIFICATIS.

E genere nomen est substantivum vel adjectivum, quae generis sunt adsignificata.

Substantivum est vel unius generis, ut: Férfi, vir: aßßony, mulier: pohár, poculum. Vel communis, ut: ember, homo; gyermek, puer.

Ex significatione substantivum vel est uni proprium et majuscula littera ab initio scribitur; ut Antal, Antonius: Mátyás, Matthias: Anna. Sufanna.

Vel appellativum, quod pluribus ejusdem generis commune est, ut: állat, Substantia vel animal: élet, vita: Madár, avis. barom, pecus.

Adjectiva Vngarica sunt unius tantum terminationis, ideoque omnia sunt generis omnis.

Desinunt autem ea vel in vocales, ut Sima, Laeris, glaber, a. feketé, niger, a, m: teli, plenus, a: gyarlo, fragilis, debilis, e: hosszú, longus, a: fősvény, avarus a: merő, solidus, a: könnyű, levis, e.

Vel in consonas, ut Síb, Ludicrus, a. Vac, caecus: Szeléd, mansuetus, a. Czűf, jocosus, a: Vig, laetus, a: Undok, Spureus, faedus, a. fél, medius, a. eleven, vivus, a: szép, pulcher, a. fehér, albus, a. ékes, elegans: rút, turpis, e: igaz, justus, verus, a: item bölcz, sapiens: rokk, vilis, e. gyors, celer; hizlalt, saginatus, a. hiv, fidus, a Quae cum prorsus non mutent terminationes pro diversitate generis suorum substantivorum, nulla est hic motionis doctrina.

CAPVT IX. — DE COMPARATIONE.

De genere hactenus et ejus adsignificatis; Sequitur Adjectivi variatio per gradus, quae dicitur comparatio.

Gradus est absoluti sui excessus.

Absolutum dicitur Adjectivum, cujus significatio est absoluta: vulgo Positivum, item Positivus gradus.

Gradus sunt duo: Comparativus et Superlativus.

Comparativus ad absoluti significationem addit inkább, magis: ut Tűdőbb, doctior, i. inkább tudós, magis doctus.

Superlativus igen, valde: vel főlötte-igen, supremum-valde, ut: Legtűdős, Doctissimus, a, id est: főlötte igen tudós, valde admodum doctus, a, um.

Comparativus formatur vel per solam b consonam, fini absoluti additam ut Tűsta, tűstáb, purior, us. édes, édesb, dulcior, us. ravaś, ravaśb, astutior: tudatlan, tudatlanb, indoctior. karczu, karczűb, gracilior: sürű, sürűb, densior. Absoluti finales, u et ű, in comparativo aliquando mutantur in a et e, ante b, vt hofzfszu, hofzfab, longior: kűnnyű, kűnnyeb, levior.

Si absolutum finiatur in duas consonas, tunc vocalis a, o, vel e interponitur; ut Bolond, Bolondabb. stultior, us: rofzfsz, rofzfszab, vilius, or: vajutt, vajuttab, languidior. rest, resteb, pigrior.

Quaedam metathesisin patiuntur, ut lator, latrab, sceleratio: gyakor, gyakrab, frequentior, crebrior.

Delicatiores post consonas semper inserunt vocales, ut édesseb, pro édesb, dulcior: haragossab, pro haragosb iratior. igazab, pro igazb, justior, etc.

Superlativus formatur per particulam leg comparativo praefixam, ut legűstűtűb, purissimus a. a tűstűtűb, purior. Legűszepb, pulcerrimus, a: a szepb, vel szebb, pulcrior, us. Legűnagyob, maximus a, um: a nagyob, major, us. grandior, us.

Typus comparationis regularis.

<i>Absolutum vel positivum.</i>	<i>Comparativum.</i>	<i>Superlativum</i>
Tűsta,	Tűstáb,	Legűstűtűb,
purus, a, um.	purior, us.	purissimus, a, um,
Jű,	jűb,	Legűjűb,
bonus, a, um.	melior, us.	optimus, a, um.

Nagy,	Nagyob,	Legnagyob,
magnus a, um.	major, us.	maximus, a, um.
Ékes	Ékesb,	Legékesb,
elegans.	elegantior, us.	elegantissimus a, um.
Rest,	Resteb,	Legresteb,
piger, a, um	pigrior, us.	pigerrimus a, um.

ANOMALIA COMPARATIONIS.

Irregulariter comparantur Sok, multus, a. Kiczin, parvus, a.

Sok, Töb, Legtöb, *Multum plus plurimum.*
 kis vel kisseb vel Legkisseb vel Legkiczinb,
 kiczin, kiczinyeb, *parcum, minus, minimum.*

CAPVT X. — DE CASV.

Casus est specialis nominis terminatio.

Estque rectus vel obliquus.

Rectus est prima nominis terminatio, nominativus et vocativus, qui in utroque numero sunt similes.

Obliquus est primi finis variatio.

Tales sunt quinque: Genitivus, Dativus, Accusativus, Mutativus, et Ablativus: dissimiles in utroque numero.

Quorum 7 casuum ordo hic erit: 1. Nominativus. 2. Vocativus, 3. Genitivus, 4. Dativus, 5. Accusativus, 6. Mutativus, 7. Ablativus.

OBSERVATIONES.

I. Mutativus casus Vngarorum proprius est, qua significamus rei cujuslibet in aliam speciem, formam, vel in alium usum et habitum, permutationem: qui in

voce per consonas desinente formatur per *và* et *vè* ut :
a fa, fávà, in lignum : a fű, fűvé, in herbam : post
consonas verò, abijcit v, et geminat consonam finalem,
ut a bor, borrá, in vinum : a viz, vizzé, in aquam. In
plurali numero semper fit per kà et kè, ut fákka in
ligna. füvekkè in herbas. Vizekkè, in aquas. Hic casus
varie redditur Latine, ut Szolgává lebec, id est servus
ero. Szolgákká tekem, id est, servos faciam eos, qui
servi non erant. Item, könnyéb az bort vizzé változ-
tatni, hogynem az vizet borrá, id est, Facilius, (est)
vinum in aquam mutare, quam aquam in vinum. Vide
Syntax. 13. cap.

II. Habent praeterea Vngari casum Adverbialem
 vel Assimilativum, in singulari numero tantum usitatum,
 in *ol, ul, et ôl, ül* : qui itidem varie solet exponi,
 ut Magyarol, Vngarice : Deákul, Latine : Gôrôgöl,
 Graece : Nemetül, Germanice. Igasságul, Instar justitiae,
 pro justitia, vel in justitiam : Feleségül, in uxorem :
 Oroslányul, Instar leonis : ebül, canine vel instar canis.

III. Ablativus erit casus affixorum, quorum latissimus est usus in hac nostra lingua ; dictus autem est ablativus, quod ab eo affixis pronominibus, postpositionibus, notisque adverbiorum ablatis, denuo fiat Nominativus. Nos in Paradigmatis ponemus cum eo tantum affixo, quod respondeat Latinorum praepositionibus *à, vel ab*, illud autem est : *tól, tól, túl túl*.

• CAPVT XI. — DE PRIMA DECLINATIONE IN NAC.

Flexio nominis per casus declinatio dicitur : Estque duplex in Nac, vel in Nec.

Nominativi et vocativi utrobique similes, genitivi semper in *è*, accusativi in *t*, in utroque numero, et plu-

rales nominativi et vocativi in *k* desinunt, pro qua elegantiae causa in fine vocis plerumque *c* ponitur.

Declinatio in *nac* Dativum singularem et pluralem finit in *nac*. Estque duplex: Prima et secunda.

Prima est quae terminat nominativum et vocativum singularem in vocales *a, o, u*, ut *Láda*, arca: *aytò*, janua: *kapu*, porta.

Paradigma.

SINGVLARIS.

N.	Fa, Lignum.	Poštò, Pannus.	Falu, Pagus.
V.	ó Fa, o lignum,	ó Poštò, Panne,	ó Falu, ó Page.
G.	Fáé vel fájé,	Poštóé vel Poštójé.	Falué, vel Falujé.
	<i>ligni</i>	<i>Panni</i>	<i>Pagi.</i>
D.	Fánac,	Posztónac,	Falunac
	<i>Ligno.</i>	<i>Panno.</i>	<i>Pago.</i>
Acc.	Fát Lignum.	Poštót, Pannum.	Falut, Pagum.
Mut.	Fává, in Li-	Poštóvá, in Pan-	Faluvá, in Pagum.
	<i>gnum.</i>	<i>num.</i>	
Ab.	Fától, a Ligno.	Poštótól, a Panno.	Falutúl, a Pago.

PLVRALIS.

N.	Fác, <i>Ligna.</i>	Poštóc.	Panni.	Faluc, <i>Pagi.</i>
V.	ó Fác, <i>o ligna.</i>	ó Poštóc,	Panni.	ó Faluc, <i>o pagi.</i>
G.	Fákè, <i>ligno-</i>	Poštókè, <i>Panno-</i>	Falukè, <i>pago-</i>	
	<i>rum.</i>	<i>rum.</i>	<i>rum.</i>	
D.	Fáknac, <i>lignis.</i>	Poštóknac, <i>pannis.</i>	Faluknak, <i>pagis.</i>	
Acc.	Fákat, <i>ligna.</i>	Poštókat, <i>pannos,</i>	Falukat, <i>pagos.</i>	
Mut.	Fácká, <i>in ligna.</i>	Poštócká, <i>in Pan-</i>	Falucká, <i>in pā-</i>	
		<i>nos.</i>	<i>gos.</i>	
Ab.	Fáktól, <i>a lignis.</i>	Poštóktól, <i>a pannis.</i>	Faluktul, <i>a pagis.</i>	

A n o m a l i a.

Heteroclita quaedam sunt, quae in casibus quibusdam variant, ut Hó, nix. Acc. havat, nivem. Plur. num. havac, nives. Sic et ló, equus. Tó, lacus: lovac equi: tavac Lacus, invenias tamen et tóc, pro lacubus.

Bifariam declinantur haec:

SINGVLARIS.

N.	Daru, <i>Grus.</i>	Gyapjú, <i>Lana.</i>	Hoßjú, <i>Longus, a,</i>
V.	ó Daru,	ó gyapjú,	ó hoßjú, (<i>um.</i>)
G.	Daruè, Daru-	gyapjúè, gyap-	hoßjúè, et hoßjújè.
	jè, et Darvè.	jùjè et gyapjè.	
D.	Darunac,	gyapjúnac,	hoßjúnac,
Acc.	Darut, Dar-	gyapjút, gyap-	hoßjút, hoßjat.
	vat.	jat,	
Mut.	Daruvá,	gyapjuvá,	hoßjuvá,
Abl.	Darutól,	gyapjutól,	hoßjutól.

PLVRALIS.

N.	Daruc, <i>grues.</i>	Gyapjuc, <i>Lanae.</i>	Hoßjúc, <i>longi, ae, a.</i>
	Darvac,	gyapjac,	hoßjac.
V.	ó Daruc,	ó Gyapjuc,	ó hoßjúc, hoßjac.
	Darvac,	gyapjac,	
G.	Darukè,	Gyapjúkè,	hoßjúkè, hoßjakè.
	Darvakè,	Gyapjakè,	
D.	Daruknac,	Gyapjúknac,	hoßjúknac, hoß-
	Darvaknac,	gyapjaknac,	jaknac.
Ac.	Darukat,	Gyapjúkat,	hoßjúkat, hoßja-
	darvakat,	gyapjakat,	kat.
Mut.	Darukkà,	Gyapjúkkà,	hoßjúkkà, hoß-
	darvakkà,	gyapjakkà,	jakkà.
Ab.	Daruktól,	Gyapjúktól,	hoßjúktól, hoß-
	darvaktól,	gyapjaktól,	jaktól.

Sic declinantur, Szaru, cornu : hamu, cinis, etc.

Ad hanc declinationem pertinent nomina verbalia et participalia in ó purum desinentia, quae Latine per or, trix, et ns formantur; ut, Adó, dator : Látó, videns : Varró, netrix etc.

Nomina item adjective apposita et possessionem indicantia : quae indifferenter per o et u, efferuntur ; ut : Nagy hatalmo, vel hatalmú, magnae potentiae, vel habens magnam potentiam. Nagy orró, Naso : ékes szavó, Eloquentes : Sánta labú, loripes, etc.

CAPVT XII. — DE DECLINATIONE IN NAC SECVNDA.

Haec de prima declinatione in nac, sequitur secunda, qua inflectuntur voces desinentes in eas consonas, quae habent ante se a, o, u, ut Pad, scamnum : bors, piper, kút, puteus.

Haec terminat accusativum singularem aut simpliciter per t, aut per at et ot : nominativum et vocativum plurales, in ac vel oc, pluralem Accusativum in kat, vel kot.

Paradigma I.

SINGVLARIS.

N.	Aſtal, mensa.	Bor, vinum.	Hús, caro.
V.	ó aſtal,	ó bor,	ó hús,
G.	aſtalè,	borè,	húfè,
D.	aſtalnac,	bornac,	húfnac.
Ac.	aſtalt,	bort,	húft,
M.	aſtallá,	borrá,	húffá,
Ab.	aſtaltól,	bortúl,	húftól.

PLVRALIS.

N.	Aſtaloc,	Boroc, Vina,	Húfoc, Carnes.
	Mensae,		

V.	ó Aſtaloc,	ó Boroc,	ó húfoc,
G.	Aſtalokè,	Borokè,	húfokè,
D.	Aſtaloknac,	Boroknac,	húfoknac,
Ac.	Aſtalokat,	Borokat,	húfokat,
Mut.	Aſtalocká,	Borocká,	húfocká,
Ab.	Aſtaloktól.	Boroktól,	húfoktól.

Sic declinantur; Sár, lutum: Sárkány, Draco: látás, visio: Tabor, exercitus, castra, állhatatlan, inconstans: haragos, iracundus, a etc. quae pluralem nominativum in oc tantum faciunt.

Paradigma II.

vbi accusativus singularis fit per at: Nominativus pluralis per ac tantum.

SINGVLARIS.

N.	Ur, Dominus.	Hal, Piscis.	Nyóltz, Octo.
V.	ó ur,	ó hal,	ó nyóltz,
G.	urè,	halè,	nyóltzè
D.	urnac,	hálnac,	nyóltznac,
Ac.	urat,	halat,	nyóltzat,
Mut.	urrá,	hallá,	nyóltzá,
Ab.	urtól,	haltól,	nyóltztól.

PLVRALIS.

N.	Urac, Domini.	Halac, Pisces.	Nyóltzac, Octoni,
V.	ó urac,	ó halac,	ó nyóltzac, (ae, a.
G.	urakè,	halakè,	nyóltzakè,
D.	uraknac,	halaknac,	nyóltzaknac,
Acc.	urakat,	halakat,	nyóltzakat,
Mut.	uracká,	halacká,	nyóltzakká.
Abl.	uraktól,	halaktól,	nyóltzaktól.

Sic declinantur, Láb, pes: vad fera: ház, domus.

nyárs, *veru*: vár, *aræ*: tál, *patina*: fog, *dens*: nyúl, *lepus*, etc.

Paradigma III.

ubi Accus. sing. fit per ot, plural. nominat in oc,

SINGVLARIS.

N. Nap, Sol, dies. Dorong, *Pertica* Uyság, *Novitas*.
vel Palanga.

V.	ó nap,	ó dorong,	ó uyság,
G.	napè,	dorongè,	uyságè,
D.	napnac,	dorongnac,	uyságnac,
Acc.	napot,	dorongot,	uyságot,
Mut.	nappà,	dorongà,	uysággà,
Abl.	naptól,	dorongtól,	uyságtól.

PLVRALIS.

N.	Napoc,	Dorongoc,	uyságoc,
V.	ó napoc,	ó dorongoc,	ó uyságoc,
G.	napokè,	dorongokè	uyságokè
D.	napoknac,	dorongoknac,	uyságoknac,
Acc.	napokat,	dorongokat,	uyságokat,
Mut.	napockà,	dorongockà,	uyságockà,
Abl.	napoktól,	dorongoktól.	uyságoktól.

Sic declinantur Zab, avena: kovác, *faber*: bold, *stultus, a. nagy, magnus, a. iſtráng*, *restis*: czalárd, *fraudentus*: czuffág, *jocus*, etc.

Anomalia.

I. *Voces quaedam bifariam faciunt accusativum singularem et nominativum pluralem; ut a fal paries fit Acc. falt, et falat: nom. plur. falac, et faloc, a láb, pes: lábat, vel lábot, pl. nom. lábac, vel láboc: a papyros, papiroſt, vel papiroſſat, etc.*

II. *Quaedam in Accusativo singulari, et ubique*

in plurali numero elidunt, o ante, g, k, l, m, n, r, finales: ut ex paradiqmte sequenti patebit.

Paradigma IV.

vbi o eliditur in quibusdam casibus, vel metathesin patitur.

SINGVLARIS.

N.	Dolog, <i>Res,</i> Malom, mola,	Kapor, <i>Anethum,</i>	
	<i>opus, negotium.</i>	<i>Anisum.</i>	
V.	ó dolog,	ó malom,	ó kapor,
G.	dologè,	malomè,	kaporè,
D.	dolognac,	malomnac,	kapornac,
Acc.	dolgot,	malmot,	kaprot. et kaport,
M.	dologgà,	malommà,	kaporrà,
Ab.	dologtól,	malomtól,	kaportól.

PLVRALIS.

N.	dolgoc,	malmoc,	kaproc,
V.	ó dolgoc,	ó malmoc,	ó kaproc,
G.	dolgokè,	malmokè,	kaprokè,
D.	dolgoknac,	malmoknac,	kaproknac,
Acc.	dolgokat,	malmokat,	kaprokat,
Mut.	dolgočkà,	malmockà,	kaprockà,
Abl.	dolgoktól,	malmoktól,	kaproktól.

*Sic flectuntur; tuloc, junix; ſurok, pix: jaſol, praesepe: bagoly, bubo: fogoly, captivus: halom, collis: barom, pecus: mayom, simius: korom, fuligo: hatalom, potentia: haſon, utilitas: váſon, tela: torony, turris: bokor, dumus: lator, latro: ſatyor, scirp-
cula, etc.*

*Ad hanc declinationem in nac secundam
pertinet, az, ille: Amaz, ille-ipse, ut:*

Singularis.		Pluralis.	
N.	Az, amaz,	Azoc, amazoc,	
Voc.	caret.	caret.	
G.	azè, amazè,	azokè, amazokè,	
D.	annac, amannac,	azocknac, amazoknac,	
Ac.	azt, amazt,	azokat, amazokat,	
Mut.	azzà, amazzà,	azockà, amazockà,	
Ab.	attól, amattól	azoktól, amazoktól.	

V. Paradigma est adjectivi comparati,
et inflexi in utraque declinatione in nac.

SINGVLARIS.

	Positiv.	Comparat.	Superlat.
N.	Jó, bonus, a. um.	Jób, melior, us.	Legjób, optimus, a, um.
V.	ó jó,	ó jób,	ó legjób,
G.	jòè,	jóbbè,	legjóbbè,
D.	jónac,	jóbnac,	legjóbnac,
Ac.	jót,	jóbbat,	legjóbbat,
Mut.	jóvà,	jóbbà,	legjóbbà,
Ab.	jótól,	jóbtól,	legjóbtól.

PLURALIS.

N.	jóc, boni, ae, a.	jóbbac, melio- res, a.	legjóbbac, optimi, ae, a.
V.	ó jóc,	ó jóbbac,	ó legjóbbac,
G.	jókè,	jóbbakè,	legjóbbakè,
D.	jóknac,	jóbbaknac,	legjóbbaknac,
Ac.	jókat,	jóbbakat,	legjóbbakat,

<i>Mut.</i> jókkà,	jóbbackà,	legjóbbackà,
<i>Abl.</i> jóktól,	jóbbaktól,	legjóbbaktól.

Aliud.

SINGVLARIS.

<i>Posit.</i>	<i>Comp.</i>	<i>Superl.</i>
<i>N.</i> gonof, <i>malus</i> , gonofb,	<i>vel</i> gonoffab,	
<i>V.</i> ó gonof,	ó gonofb, <i>vel</i> gonoffab,	
<i>G.</i> gonofè,	gonofbè, <i>vel</i> gonofabbè,	
<i>D.</i> gonofnac,	gonofbnac, <i>vel</i> gonofabnac,	
<i>Acc.</i> gonofst,	gonofbat, <i>vel</i> gonoffabat,	
<i>Mut.</i> gonoffà,	gonofbà, <i>vel</i> gonoffabbà,	
<i>Ab.</i> gonofstól,	gonofbstól, gonoffabstól.	

PLVRALIS.

<i>N.</i> gonofoc, ac, gonofbac,	<i>vel</i> gonoffabbac,	
<i>V.</i> ó gonofoc, ac, ó gonofbac,	gonoffabbac,	
<i>G.</i> gonofokè, akè, gonofbakè,	gonoffabbakè,	
<i>D.</i> gonofoknac, gonofbaknac,	gonoffabbaknac.	
<i>Ac.</i> gonofokat, gonofbakat, <i>vel</i> gonoffabbakat,		
<i>M.</i> gonofokká, gonofbakká, <i>vel</i> gonoffabbakká,		
<i>Ab.</i> gonofoktól, gonofbaktól, <i>vel</i> gonoffabbaktól.		

His praefige leg, et sunt superlativi.

De declinatione vocum habentium affixa
 pronomina: meus, a. tuus, a. suus, a. um:
 plur. mei, ae, a, etc.

*Nota autem pronominis affixi primae personae
 signum est m, am, om; plur. im: Secundae personae
 sing. d, ad, od: plur. id: Tertiae personae sing. a, ja,
 va: plur. i, ai, oc:*

*In tales autem possessivas terminationes abeunt
 ista pronomina, Sing. òvè ipsius: Tiéd, tuus, a: enyim,
 meus, a, m. plur. òvéc, tiétéc, miénc: quarum vocula-*

rum primae syllabae eliduntur in affixione, vel nomini cui affixa sunt, praemittuntur: postremae vero in declinatione in nac, è, in a mutant, ut ô fâja, id est, fâ-ôvè, lignum ipsius: Te fâd, id est, fa tied, Lignum tuum. En fâm, pro fa enyim, Lignum meum. Te fâid, fit, a pl. Fa tieid, Ligna tua. In Declinat. in nec retinetur è, ut ô füve, pro fü-ôvè, Herba-ejus, etc.

Paradigma vocum affixatarum.

SINGVLARIS VTRINQUE.

A fa, lignum.

ab Ur, dominus.

ô	N. 3	Fâja,	ipsius,	Ura	suus,
te	2	fâd	lignum tuum,	urad	dominus tuus,
èn	1	fâm	meum,	uram	meus,

Vocativi similes sunt nominativis.

G.	Fâjàè	ejus,	Uràè	sui,
	fâdè	ligni tui,	uradè	domini tui,
	fâmè,	mei.	uramè	mei.
D.	fâjânac	suo,	Urânac	suo,
	fâdhac	ligno tuo,	uradnac	domino tuo,
	fâmnac	meo.	uramnac	meo.
A.	fâjât,	suum	Urât	suum,
	fâdat	lignum tuum	uradat	dominum tuum,
	fâmat	meum	uramat	meum.
M.	fâjávâ,	suum	Urávâ	suum,
	fâddâ,	in lignum tuum	uraddâ	in dominum tuum,
	fâmmâ	meum	urammâ	meum
Ab.	fâjâtól	a ligno suo,	urâtól	a Domino suo,
	fâdtól	a ligno tuo	uradtól	a domino tuo,
	fâmtól	a ligno meo	uramtól	a domino meo.

Singulari fa, ligno affixa pronomina pluralia.

de 3 N. Fájoc *lignum ipsorum* uroc *dominus eorum*
ti 2 fátoc *lignum vestrum* uratoc *dominus vester*
mi 1 fânc *lignum nostrum*, urunc *dominus noster.*

Vocativi similes sunt Nominativis.

*G. Fájokè ligni sui urokè domini illorum
fátokè ligni vestri uratokè domini vestri
fánkè ligni nostri urunekè domini nostri.*

*Flecte reliqua omnia in Paradigmatē 1. declin.
secundae in nac.*

Nomini plurali pronomina singularia affixa.

ô N. Fájai, fáji *ligna ipsius* Urai Domini sui.
 te et fájaid, fáid *ligna tua* uraid domini tui
 én V. fájaím, fáím *ligna mea*. uráím domini mei.

G.	Fájaijè, fáijè	uráijè
	fáidè	uraidè
	fáimè	uraimè etc.

PLVRALIS VTRINQVE.

de N.3 Fájai , fájoc *ligna* Urai , uroc *domini*
ipsorum eorum

ti 2 fájaitoc , fáitoc *ligna* uraitoc *domini vestri*
vestra

mi 1 Fájaine , fáinc *ligna* urainc *domini nostri.*
nostra.

Voc. Similes sunt nominativis.]

*Gen. Fájaiè, fájokè lignorum uraijè, urokè domino-
suorum rum suorum
fájaitokè, fáitokè ligno- uraitokè, dominorum
rum vestrorum, vestrorum,*

fájainkè, fáinkè, *ligno-* urainkè, *dominorum no-*
rum nostrorum. *strorum.*

D. Fájainac, fájoknac, *lignis* urainac, uroknac *do-*
suis, *minis suis,*
 fájaitoknac, fáitoknac *li-* uraitoknac, *dominis ve-*
gnis vestris, *stris,*
 fájainknac, fáinknac, *lignis* urainknac, *dominis no-*
nostris *stris.*

Ac. Fájait, fájokat *ligna sua* urait, urokat *dominos*
suos,
 fájaitokat, fáitokat *ligna* uraitokat, *dominos ve-*
vestra *vestros,*
 fájainkat, fáinkat, *ligna no-* urainkat, *dominos no-*
stra, *stros.*

M. fájaiivà, fájockà, *in ligna sua* uraiivà, urockà *in do-*
minos suos,
 fájaitokkà, fáitockà, *in ligna* uraitockà, *in dominos*
vestra, *vestros*
 fájainckà, fáinckà, *in ligna* urainckà, *in dominos*
nostra *nostros.*

Ab. Fájaitól, fájoktól, *à lignis suis* uraitól, uroktól, *à do-*
minis suis
 fájaitoktól, fáitoktól, *à lig-* uraitoktól, *à dominis*
nis vestris *vestris*
 fájainktól, fájinktól, *à lignis* urainktól, *à dominis*
nostris *nostris.*

Observatio.

Quaedam voces secundae declinationis, quas elidere o ante 6 consonas, docui supra paradigmate 4. eadem elisione utuntur, in assumendis affixis pronominalibus:

Paradigma vocum, elidentium o: ante consonas 6 in affixis assumendis.

	à dológ, <i>res.</i>	à hatalom, <i>potestas.</i>
ô N. 3	Dolga <i>res ipsius</i>	ô hatalma <i>potestas sua.</i>
te et 2	dolgod <i>res tua</i>	te hatalmad <i>potestas tua</i>
én V. 1	dolgom <i>res mea.</i>	én hatalmam <i>potestas mea.</i>
G.	Dolgàè, <i>jè rei suae</i>	hatalmaé, <i>vel jè potestatis suae.</i>

dolgodè <i>rei tuae</i>	hatalmadè <i>potestatis tuae,</i>
dolgomè <i>rei meae.</i>	hatalmamè <i>potestatis meae.</i>

Et consequenter ut fája ura etc.

Sic cum affixis flectendae voces: à hañon, hañna, utilitas-ejus: à torony, tornya, turris-ejus: à lator, latra, latro-ejus etc.

Item ab Heteroclitis. Ló, lova, equus-ejus: à Só, fava, sal-ejus. Szó, fava, vox-ejus. Tó, tava, lacus-ipsius. Sic daru: darva; grus-ejus. Szaru, fàrva, cornu-ejus: hamu, hamva, cinis-ejus: etc.

Observatio alia.

Omnium paradigmatum genitivi, qui formantur per e, quae vim habet pronominis ô ipse, vel ôvè, ipsius: itidem flectuntur per aliquot casus; quando nominativi vice funguntur, quod fit in ellipsi rei possessae.

SINGVLARES.

<i>Dat.</i> Fáénac, <i>illi quod est</i>	Urénac,
<i>Ac.</i> fáét, (<i>ligni.</i>	urét,
<i>Mut.</i> fájévà,	urévà, (<i>est domini.</i>
<i>Ab.</i> fáétól,	urétól, <i>ab eo, qui vel quod</i>

PLVRALES.

<i>Dat.</i> Fákénac	Urakénac
<i>Ac.</i> Fákét,	urakét
<i>M.</i> Fákévà	urakévà
<i>Ab.</i> Fákétól,	urakétól.

In utraque declinatione inflectitur
quoque

pronomen compositum ômagá, ipsemet, cum affixis suis.

SINGVLARIS.

PLVRALIS.

<i>N.</i> ômagá, <i>Ipsimet, ille ipse</i>	ômagóc, <i>Ipsimet, illi ipsi,</i>
temagad, <i>tu ipse</i>	timagatóc <i>vosmet, vos ipsi</i>
énmagam, <i>Egomét.</i>	mimagunc <i>nosmet, nos ipsi.</i>
<i>G.</i> ômagáè	ômagókè
temagadè	timagatokè
énmagamè.	mimagunkè.
<i>D.</i> ômagánac	ômagóknac,
temagadnac	timagatoknac,
énmagamnac,	mimagunknac.
<i>Ac.</i> ômagát,	ômagókat,
temagadat,	timagatokat,
énmagamat.	mimagunkat.
<i>Mutativus</i>	<i>caret</i>
<i>Ab.</i> ômagától	ômagóktól,
temagadtól,	timagatoktól,
énmagamtól.	mimagunktól.

Sic et önnönmaga, ten- Sic quoque önnönmagoc,
 nenmagad, ennenma- tinnenmagatoc minnenma-
 gam. gunc.

Pluralis tantum est Mindnyájoc, mindnyájatoc, mindnyájunc, *cuncti, ae, singuli, ae, ipsorum, vestrum, nostrum. à mind et nyáy, omnis et grex.*

Affixa praepositionum Latinarum vice fungentia, et utrique declinationi in hac servientia: n, an, in, on, ra, ba, ban, nál, val, bol, rol, tol, hoz: quae affiguntur nominativis utriusque numeri vocum simplicium et compositarum juxta typum sequentem.

Typus praepositionum vel postpositionum
affixarum.

Singularis utrinque.

In ligno, super lignum, in lignum, in ligno, apud ligno.

Fán, fara, fába, fában fánál,
cum ligno de ligno à ligno ad lignum
 fával, fáról, fától, fához.

In ligno ejus

3 fáján, fájára, fájába, fájában, fájánál,
fájával, fájáról, fájától, fájához.

In ligno tuo

2 fádon, fádra, fádba, fádban, fáddal, fádról,
fádtól, fádhoz.

In ligno meo

1 fámón, fámra, fámba, fámбан, fám nál, fám mal,
fámról, fám tól, fám hoz.

Singulari nomini affixa pronomina pluralia.

In ligno ipsorum

3 Fájokon, fájokra, fájokba, fájokban, fájoknál,
fájokval, fájokról, fájoktól, fájokhoz.

- 2 fátokon, fátokra, fátokba, fátokban, fátoknál, fátokkal, fátokról, fátoktól, fátokhoz.
- 1 fánkon, fánkra, fánkba, fánkban, fánknál, fánkról, fánktól, fánkhoz.

Plurali nomini affixa singuluria pronomina.

In lignis ipsius

- 3 Fájain et fáin, fájaira et fáira, fáiba et fájaiba, fájaiban et fáiban, fájainál et fáinál, fájaival et fáival, fájairól et fáiról, fájaitól et fáitól, fájaihoz et fáihoz.
- 2 Fáidon et fájaidon, fájaidra et fáidra, fájaidba et fáidba, fájaidban et fáidban, fájaidnál et fáidnál, fájaiddal et fáiddal, fájaidról et fáidról, fáidtól et fájaidtól, fájaidhoz et fáidhoz.
- 1 Fájaimon et fáimon, fájaimra et fáimra, fájaimba et fáimba, fájaimban et fáimban, fájaimnál et fáimnál, fájaimmal et fáimmal, fájaimról et fáimról, fájaimtól et fáimtól, fáimhoz et fájaimhoz.

Pluralis utrinque. Fákon, super ligna. Fákra, fákba, etc.

In lignis eorum

- 3 Fájokon et fájain, fájokra et fáira, fájokba et fájaiba, fájokban et fájaiban, fájoknál et fájainál, fájokval et fájaival, fájokról et fájairól, fájoktól et fájaitól, fájokhoz et fájaihoz.
- 2 Fájaitokon et fáitokon, fájaitokra et fáitokra, fájaitokba et fáitokba, fájaitokban et fáitokban, fájaitoknál et fáitoknál, fájaitokkal et fáitokkal, fájaitokról et fáitokról, fájaitoktól et fáitoktól, fájaitokhoz et fáitokhoz.
1. Fájainkon et fáinkon, fájainkra et fáinkra, fá-

jainkba et fáinkba, fájainkban et fáinkban, fá-
jainknál et fáinknál, fájainckal et fáinckal, fá-
jainkról et fáinkról, fájainktól et fáinktól, fá-
jainkhoz et fáinkhoz.

*Sic omnes voces recipiunt affixa in utraque decli-
natione in nac : ház, házon, super domo : Uron, super
domino : Lovon, in equo.*

3	Házán, super domum ejus,	Házára,
2	házadon, super domum tuam,	házadra,
1	házamon, super domum meam,	házamra.
	Lovára, super equum suum,	Lován,
	lovadra, super equum tuum,	lovadon,
	lovamrra, super equum meum,	lovamon.

CAPVT XIII. — DE DECLINATIONE IN NEC PRIMA.

*Haec fuit declinatio in nac, sequitur declinatio in
nec. Cujus dativus singularis et pluralis desinit in nec:
nominativus pluralis in ec, oc, vel üc.*

Estque duplex, prima et secunda.

*Prima est cujus nominativus singularis desinit in
vocales e, i, vel in diphthongos ô, ü, ey.*

Paradigma.

SINGVLARIS.

N. V.	Eke, aratrum,	Szôlô, uva,	vinea,	Téy, lac.
G.	Ekéjè, aratri,	Êôlôjè, uvae,	téyè, lactis,	
D.	ekénec, aratro,	Êôlônec, uvae,	téynec, lacti.	
Ac.	ekét, aratrum,	Êôlôt, uvam,	teyet, lacte.	
M.	ekévè, in aratrum,	Êôlôvè, in uvam,	téyjè, in lac,	
Ab.	ekétôl, ab aratro,	Êôlôtôl, ab uva,	téytôl, a lacte.	

PLURALIS.

N. V.	Ekéc,	aratra,	Szölóc,	uvae,	Teyec,
G.	ekékè,	aratrorum,	şölókè,	uvarum,	teyekè,
D.	ekéknec,	aratris,	şölóknec,	uvis,	teyeknec,
Ac.	ekéket,	aratra,	şölóket,	uvas,	teyeket,
M.	ekékkè,	in aratra,	şölókkè,	in uvas,	teyekké,
Ab.	ekéktól,	ab aratris,	şölóktól,	ab uvis,	teyektól.

Sic declinantur, Teve, Camelus: Teke, globus: Kéve, merges.

Veşşö, virga: effö, pluvia: gyürö, annulus: sô-prü, scopae.

Adjectiva in i pluralem plerumque per ec faciunt, ut: à teli, plenus, a: teliek, pleni: mennyei, mennyec, coelestes: földi, földiec, terrestres, ria, etc.

A n o m a l i a.

Heteroclita sunt quaedam monosyllaba, et quaedam in nonnullis casibus variant.

P a r a d i g m a.

	Singularis.		Pluralis.	
	<i>Lapis,</i>	<i>herba,</i>	<i>lapides,</i>	<i>herbae.</i>
N. et V.	kő,	fü,	kővec,	füvec,
G.	kõe, <i>vel</i>	füe <i>vel</i> fü-	kővekè,	füvekè,
	køjè,	jè, füvè,		
D.	kőnec,	fünec,	kőveknec,	füveknec.
Ac.	követ,	füvet,	kőveket,	füveket,
M.	kövè,	füvè,	kőveckè,	füveckè,
Ab.	kőtól,	fütól,	kővektól,	füvektól.

Aliud Paradigma.

SINGVLARIS.

	<i>caudex, acus, us. caput, principalis, praeci-</i>			
N. et V.	Tô,	Tô,	Fô,	Fô,
G.	tôè, tøjè, tõe,	fôè, føjè, fõe,	<i>puus, a,</i>	
	tôvé,		<i>um. Cho-</i>	
D.	tônec,	tônec,	fônec,	fônec,
Ac.	tôt, tôvet, tôt	fejet,	fôt,	
Mut.	tôvè,	tôvè,	fôvè,	fôvè,
Ab.	tôtôl,	tôtôl,	fôtôl,	fôtôl.

PLVRALIS.

N. V.	Tôvec vel	Tôc	Fejec	Fôc
	tôôc,			
G.	tôvekè	tôkè,	fejekè	fôké,
D.	tôveknec	tôknec	fejeknec	fôknec,
Ac.	tôveket	tôket	fejeket	fôket,
Mut.	tôveckè	tôckè	fejeckè	fôckè,
Ab.	tôvektôl	tôktôl	fejektôl	fôktôl.

Sic variat Tetô, pediculus. Acc. sing. Tetôt, et tetvet; plur. Tetôc, et tetvec, etc.

Huc pertinent pronomina: te, tu; ô, is, ipse; ki, qui, quae, quod.

Paradigma.

SINGVLARIS.

N.	Te, tu	ô, is	ki, quis, quae:
G.	tiéd	ôvè	kiè
D.	neked	néki	kinec
	teneked	ônéki.	
Ac.	téged,	ôt, et	kit,
	tégedet,	ôtet.	
Ab.	tôled,	tôle,	kitôl,
	tetôled,	ôtôle.	

PLVRALIS.

N.	Ti, vos.	őc, itli, ae, a.	kic, qui, quae.
G.	tiétec	ővéc	kiké.
D.	néktec	nékiec	kiknec.
	tinéktec	nékiec.	
Ac.	titeket	őkét	kiket.
Ab.	tőletec	tőlőc	kiktől.
	titőletec	őtőlőc.	

Ad hanc declinationem pertinent nomina possessiva, in ő et ü, ut Czikkemő, Lucinus, a. Nagy fejü, Capito.

Verbalia item et participalia, ut intő, monitor, néző, videns, spectans, ülő, sedens, sessor, etc.

CAPVT XIV. — DE DECLINATIONE IN NEC SECVND A.

Declinatio in nec secunda est, cujus nominativus singularis desinit in unam vel plures consonas, habentes ante se vocales e, i, vel diphthongos ő, ü. Accusativus singularis in t, vel et, őt: nominat. plur. in ec, et őc.

Paradigma I.

SINGVLARIS.

N.	Ember, homo.	Viz, aqua.	Kürt, tuba.
V.	ó ember	ó viz	ó kürt.
G.	emberè	vizè	kürtè.
D.	embernec	viznek	kürtnec.
Ac.	embert	vizet	kürtőt.
Mut.	emberrè	vizzè	kürttè.
Ab.	embertől	viztől	kürttől.

PLVRALIS.

N.	Embereg, homines.	Vizec, aquae.	Kürtőc, tubae.
V.	ó embereg	ó vizek	ó kürtőc.

G.	emberekè	vizekè	kürtökè.
D.	embereknec	vizeknec	kürtöknec.
Ac.	embereket	vizeket	kürtöket.
Mut.	embereckè	vizeckè	kürtöckè.
Ab.	emberektől	vizektől	kürtöktől.

Sic declinantur, kës, culter: kert, hortus: hir, fama: kincz, thesaurus: pör, lis: bör, corium: ötvös, aurifaber: gőz, vapor: czendef, tranquillus, a: füst, fumus: büz, foetor: hiv, fidelis: sziv, cor: kõnyv, liber, codex: gyöngy, gemma, etc.

A n o m a l i a.

Voces quaedam bifariam faciunt accusativum singularem, ut kenyér, panis, kenyért et kenyeret: fővény, arena, főven't, et fővenyet; tehen, vacca, tehenet, et tehenet; édes, dulcis; édest et édesfet, etc.

In hac quoque declinatione quaedam voces elidunt, e et ő in quibusdam casibus, vel metathesin patiuntur, ut:

P a r a d i g m a II.

SINGVLARIS.

N.	Félelem, <i>timor</i> .	Lélec, <i>spiritus</i> ,	őkör, <i>bos</i> .
V.	ó félelem	ó lélec	ó ökör,
G.	félelemè	lélekè	ökörè
D.	félelemnec	léleknec	ökörnec,
Ac.	félelmet	lelket	ökröt.
Mut.	félelemmè	lélekkè	ökörre.
Ab.	félelemtől	lélektől	ökörtől.

PLVRALIS.

N.	Félelme, <i>timores</i> .	lelkec, <i>spiritus</i> ,	ökróc, <i>boves</i> .
V.	ó félelme	ó lelkec	ó ökróc
G.	félelemekè	lelkekè	ökrökè

<i>D.</i>	félelme ⁿ knec	lelke ⁿ knec	őkrő ⁿ knec
<i>Ac.</i>	félelme ^k ket	lelke ^k ket	őkrő ^k ket
<i>M.</i>	félelme ^{ck} é	lelke ^{ck} é	őkrő ^{ck} é
<i>Ab.</i>	félelme ^{ktől}	lelke ^{ktől}	őkrő ^{ktől} .

Sic flectuntur: fejedelem, *princeps*: kegyelem,
gratia: segedelem, *auxilium*: berec, *nemus*: fereg,
vermis: verem, *fossa*, *fovea*: tereh, *onus*: czöbör, *orca*, *tina*.

Paradigma pronominum:

Én, *ego*: Enyim, *meus*, *a*.

SINGVLARIS.

<i>N.</i>	Én,	enyim,
<i>V.</i>	<i>caret</i> .	
<i>G.</i>	enyim,	enyimè.
<i>D.</i>	nekem <i>vel</i> énnekem	enyimnec.
<i>Ac.</i>	engem <i>vel</i> engemet	enyimet.
<i>Mut.</i>	<i>caret</i> .	enyimmè.
<i>Ab.</i>	tőlem, éntőlem	enyimtől.

PLVRALIS.

<i>N.</i>	Mi.	Enyimec, <i>et</i> enyeim.
<i>G.</i>	mienc	enyimekè, enyeimè.
<i>D.</i>	nekünc, minekünc	enyimeknec, enyeimnec.
<i>Ac.</i>	minket	enyimeket, enyeimet.
<i>V.</i>	<i>caret</i>	enyimeckè, enyeimmè.
<i>Ab.</i>	tőlünc, mitőlünc,	enyimektől, enyeimtól.

Nominum declinationem sequuntur pronomina haec:

Sing. Mienc, *noster*, *a*, *um*: tied, *tuus*, *a*: tiétec, *vestri*, *a*; ővec, *ipsorum*.

Plur. Mieinc, *nostri*, *ae*, *a*; tieid, *tui*, *ae*, *a*; tieitec, *vestri*, *ae*, *a*; ővei, *sui*, *ae*, *a*.

Item: Melly, qui, quae, quod: akarmelly, quivis, quaevis, quodvis: valamelly, quicumque, quodcunque: illy, illyen, talis, e: imillyen, illyetén, istiusmodi, hujusmodi.

Observatio.

I. *Nomina quaedam peregrina et nonnullae etiam voces Vngaricae, licet e et i habeant in syllaba finali, tamen ad declinationes in nac pertinent, ut Noè, Noénac; Benjamin, Benjaminnak; Cherubim, Cherubimnak.*

Bisariam flectuntur Josuè, Josuénac, et Josué nec; húsvét, húsvétnac, et húsvétnec, paschati. Sic et Sir, sepulcrum, Sirnec, et Sirnac. Sir, pinguedo, tantum Sirnac. Tzél, scopus, Tzélnac, et Tzélnec. Atzél, chalybs, Atzélnac, atzélnec.

II. *Voces possessivae, quas pro genitivo posuimus in paradigmatis, etsi è habeant in finali, suas tamen quaelibet declinationes sequuntur in flexione; ut Masè, alius: masénac, masétól. Jánosè, Johannis, Jánosénac, Jánosétól; et emberè, hominis, emberénec, emberétól; Peterè, Petri, Peterénec, Peterétól.*

Ad hanc declinationem pertinent nomina in ség formata, ut szentség, sanctitas: hívség, fidelitas: et adjectiva in es, ut felséges, excelsus, a: pénzes, pecuniosus, a, um; et verbalia, ut intés, admonitio: éneklés, cantatio: menés, itio, abitio. Item in el: ut vitel, ablatio: jövetel, reditio; et in em, ut bērelem, amor: vešedelem, periculum; en, ut hitetlen, perfidus, a: kegyetlen, crudelis, immitis, e; et in et, ut bēretet, dilectio, amor: tekintet, respectus: itélet, judicium, etc.

Ad utramque declinationem in nec pertinent adjectiva comparativa et simul inflexa:

Paradigma comparationis
declinatae.

SINGVLARIS.

	<i>Niger, a, um.</i>	<i>Nigrior, us.</i>	<i>Nigerrimus, a, um.</i>
N.	Fekete	feketéb	legfeketéb.
	<i>Albus, a, um;</i>	<i>albior, us;</i>	<i>albissimus, a, um.</i>
	Fejér	fejérb	legfejérb.
V.	ó fekete	ó feketéb	ó legfeketéb
	ó fejér	ó fejérb	ó legfejérb.
G.	feketéjè	feketébbè	legfeketébbè
	fejérè	fejérbè	legfejérbè.
D.	feketénec	feketébnec	legfeketébnec
	fejérnec	fejérbnec	legfejérbnec.
Ac.	feketét	feketébbet	legfeketébbet
	fejért	fejérbet	legfejérbet.
M.	feketévè	feketébbè	legfeketébbè
	fejérrè	fejérbè	legfejérbè.
Ab.	feketétől	feketébtől	legfeketébtől
	fejértől	fejérbtől	legfejérbtől.

PLVRALIS.

N.	Feketék	feketébbec	legfeketébbec
	fejérec	fejérbec	legfejérbec.
V.	ó feketéc	ó feketébbec	ó legfeketébbec
	ó fejérec	ó fejérbec	ó legfejérbec.
G.	feketékè	feketébbekè	legfeketébbekè
	fejérekè	fejérbekè	legfejérbekè.
D.	feketéknec	feketébbeknec	legfeketébbeknec
	fejéreknec	fejérbeknec	legfejérbeknec.
Ac.	feketéket	feketébbeket	legfeketébbeket
	fejéreket	fejérbeket	legfejérbeket.
M.	feketéckè	feketébbeckè	legfeketébbeckè
	fejérecekè	fejérbeckè	legfejérbeckè.

Ab. feketéktől feketébbektől legfeketébbektől
fejérektől fejbektől legfejbektől.

De declinatione vocum conjunctarum, id est nominum cum affixis pronominibus possessivis: òvè, suus, a; tiéd, tuus, a; enyim, meus, a, um.

Paradigma vocum affixatarum.

SINGVLARIS VTRINQVE.

N.	Eke, aratrum.	Kéz, manus.
ő	3 ekéje, aratrum ejus	keze, manus sua.
te	2 ekéd, aratrum tuum	kezed, manus tua.
én	1 ekém, aratrum meum	kezem, manus, mea.

Vocativi similes sunt nominativis.

G.	Ekéjeè) sui.	Kezejè) suae.
	ekédè, aratri) tui,	kezedè, manus) tuae.
	ekémè) mri,	kezemè) meae.
D.	Ekéjénec, aratro suo,	kezénec, manui suae,
	ekédnec, aratro tuo,	kezednec, manui tuae,
	ekémnek, aratro meo,	kezemnec, manui meae.
Ac.	Ekéjét, aratrum suum,	kezét, manum suam,
	ekédet, aratrum tuum,	kezedet, manum tuam,
	ekémet, aratrum meum,	kezemet, manum meam.
Mut.	Ekéjévè, in aratrum suum,	kezévè, in manum suam.
	ekéddè, in aratrum tuum,	kezeddè, in manum tuam,
	ekémmè, in aratrum meum.	kezemmè, in manum meam.
Ab.	Ekéjétől, ab aratro suo,	kezétől, a manu sua,
	ekédől, ab aratro tuo,	kezedől, a manu tua,
	ekémől, ab aratro meo,	kezemől, a manu mea.

Singulari nomini affixa pluralia possessiva.

N. 3 Ekéjecz, *aratrum ipso-* kezec, *manus eorum,*
rum,

2 ekétec *aratrum vestrum,* kezetec, *manu vestra,*

1 ekénc, *aratrum nostrum,* kezünc, *manus nostra.*

Vocativi similes ubique nominativis.

G. Ekéjekè, *aratri ipsorum,* kezekè, *manus ipsorum,*
 ekétekè, *aratri vestri,* kezetekè, *manus vestrae,*
 ekénkè, *aratri nostri,* kezünkè, *manus nostrae.*

D. Ekéjeknec, *aratro ipso-* kezeknec, *manui ipso-*
rum, *rum,*
 ekéteknec, *aratro vestro,* kezeteknec, *manui ve-*
strae,
 ekénknec, *aratro nostro,* kezünkne, *manui nostrae.*

Ac. Ekéjeket, *aratrum ipso-* kezeket, *manum ipsorum.*
rum,

ekéteket, *aratrum ves-* kezeteket, *manum ves-*
trum, *trum,*

ekénket, *aratrum nostrum,* kezünk, *manum nostram*

M. Ekéjeckè, *in aratrum* kezeckè, *in manus ipso-*
eorum, *rum,*

ekéteckè, *in aratrum ves-* kezeckè, *in manus ves-*
trum, *tras,*

ekénckè, *in aratrum no-* kezünckè, *in manus no-*
strum, *stras.*

Ab. Ekéjektől, *ab aratro suo,* kezektől, *a manu ipsorum*
 ekétektől, *ab aratro ve-* kezetektől, *a manu ve-*
stro, *stra,*

ekénktől, *ab aratro no-* kezünktől, *a manu no-*
stro, *stra.*

Plurali nomini affixa singularia pro-
nomina.

ô N. 3 Ekéjei, ekéi, *aratra sua*, kezei, *manus suae*,
te, 2 ekéjeid, ekéid, *aratrata tua*, kezeid, *manus tuae*,
én, 1 ekéjeim, ekéim, *aratra kezeim, manus meae*.
mea.

G. ekéiè, *aratorum suorum*, kezeiè, *manuum suarum*,
ekéidè, *aratorum tuorum*, kezeidè, *manuum tuarum*,
ekéimè, *aratorum meo-* kezeimè, *manuum mea-*
rum, *rum.*

D. Ekéjeinec, *aratri suis*, kezeinec, *manibus suis*,
ekéidnec, *aratri tuis*, kezeidnec, *manibus tuis*,
ekéimnec, *aratri meis*, kezeimnec, *manibus meis*.

Ac. Ekéit, ekéjeit, *aratra sua*, kezeit, *manus suas*,
ekéidet, *aratra tua*, kezeidet, *manus tuas*.
ekéimet, *aratra mea*, kezeimet, *manus meas*.

M. Ekéjeivè, *in aratra sua*, kezeivè, *in manus suas*,
ekéiddè, *in aratra tua*, kezeiddè, *in manus tuas*,
ekéimmè, *in aratra mea*, kezeimmè, *in manus meas*.

Ab. Ekéjeitôl, *ab aratri suis*, kezeitôl, *a manibus suis*,
ekéidtôl, *ab aratri tuis*, kezeidtôl, *a manibus tuis*,
ekéimtôl, *ab aratri meis*, kezeimtôl, *a manibus meis*.

Pluralis utrinque

ô N. Ekéjei *et* kezek *et*
ekéjec, *ara- sua*, kezei *ma- ipsorum*,
ti ekéitec, *tra vestra*, kezeitec *nus vestrae*,
mi ekéinc, *nostra*, kezeinc, *nostrae*.

G. ekéjeiè *et* kezeiè *et*
ekéjekè, *ara- suorum*, kezekè, *ma- suarum*,
ekéitekè, *tro- vestrorum* kezeitekè, *nu-strarum*,
ekéinkè, *rum nostrorum* kezeinkè, *um nostrarum*.

<i>D. Ekéeinec et</i>	<i>kezeinec et</i>
ekéjeknec, <i>ara- suis,</i>	kezeknec, <i>ma- suis,</i>
ekéiteknec, <i>tris vestris,</i>	kezeiteknec, <i>ni- vestris,</i>
ekéinknec, <i>nostris,</i>	kezeinknec, <i>bus nostris.</i>
<i>Ac. Ekéjeit et</i>	<i>kezeit et</i>
ekéjeket, <i>ara- sua,</i>	kezeket, <i>ma- suas,</i>
ekéiteket, <i>tra vestra,</i>	kezeiteket, <i>nus vestras,</i>
ekéinket <i>nostra,</i>	kezeinket, <i>nostras.</i>
<i>M. Ekéjeivè et</i>	<i>kezeivè et</i>
ekéjeckè, <i>in sua,</i>	kezeckè, <i>in suas,</i>
ekéiteckè, <i>ara- vestra,</i>	kezeiteckè, <i>ma- vestras,</i>
ekéinckè <i>et tra nostra,</i>	kezeinkvè, <i>nus nostras.</i>
ekéinkvè,	
<i>Ab. Ekéjeitől et</i>	<i>kezeitől et</i>
ekéjektől, <i>ab suis</i>	kezektól, <i>a ma- suis,</i>
ekéitektől, <i>ara- vestris.</i>	kezeitektől, <i>ni- vestris,</i>
ekéinktől, <i>tris nostris,</i>	kezeinktől, <i>bus nostris.</i>

Observatio.

Voces secundae declinationis in nec, quae in secundo paradi-gmate elidunt quasdam vocales ante consonas certas in casibus nonnullis, eodem modo afficiuntur in recipiendis affixis pronominalibus, ut:

Paradi-gma.

SINGVLARIS.

- à Lélec, *spiritus,* à félelem, *timor,* ab ôkör, *bos,*
 3 lélke, *spi- ipsius,* félelme, *timor suus,* ôkre, *ipsius,*
 2 lélked, *ri- tuus;* félelmed, *ti- tuus,* ôkröd, *bos tuus,*
 1 lélkem, *tus meus.* félelmem, *mor meus* ôkrôm, *meus.*

PLURALIS.

Lelkei,	vermei,	<i>ejus,</i>	őkrei,	<i>sui,</i>
lelkeid,	vermeid,	<i>fos-</i>	őkreid,	<i>bo-</i>
lelkeim,	vermeim,	<i>sae</i>	őkreim,	<i>ves</i> mei, etc.

Affixa praepositionum Latinarum vice fungentia et utrique declinationi in nec inseruientia sunt : n, en, on, ün, re, be, ben, nél, vel, bõl, rõl, tõl, hez, hõz.

Tipus affixorum ad nomina simplicia et conjuncta.

Singulari utrinque affixa omnia.

Ekén, *super aratro* : Mezõn, *super campo* : bõtün, *super litera*.

Super aratro ejus, in aratrum ejus, in aratro ejus, apud

3. Ekéjén, ekéjére, ekéjébe, ekéjében, ekéjénél,
cum ex de ab ad
 ekéjével, ekéjbõl, ekéjrõl, ekéjtõl, ekéjéhez.

2. Ekéden, ekédre, ekédbe, ekédben, ekédnél,
 ekéddel, ekédbõl, ekédrõl, ekédtõl, ekédhez.

1. Ekémen, ekémre, ekémbe, ekémben, ekémmnél,
 ekémmel, ekémbõl, ekémrõl, ekémtõl, ekémhez.

Singulari nomini personae plurales additae, his affixa.

3 Ekéjeken, ekéjekre, ekéjekbe, ekéjekben, ekéjeknél,
 ekéjekkel, ekéjekbõl, ekéjekrõl, ekéjektõl, ekéjekhez,

2 ekéteken, ekétekre, ekétekbe, ekétekben, ekéteknél,
 ekétekkel, ekétekbõl, ekétekrõl, ekétektõl, ekétekhez,

1 ekénken, ekénkre, ekénkbe, ekénkben, ekénknél,
 ekénkvel, ekénkbõl, ekénkrõl, ekénktõl, ekénkhez.

Nomini plurali personae plurales additae, his affixa.

3. Ekéjein, ekéjeire, ekéjeibe, ekéjeiben, ekéjeinél, ekéjeivel, ekéjeiből, ekéjeiről, ekéjeitől, ekéjeihez.
2. Ekéiden, ekéidre, ekéidbe, ekéidben, ekéidnel, ekéiddel, ekéidből, ekéidről, ekéidtől, ekéidhez.
1. Ekéimen, ekéimre, ekéimbe, ekéimben, ekéimnél, ekéimmel, ekéimből, ekéimről, ekéimtől, ekéimhez.

Pluralibus utrinque affixa omnia.

3. Ekéjeken *et* ekéjein, ekéjekre *et* ekéjeire, ekéjekbe *et* ekéibe, ekéjekben *et* ekéiben, ekéjeknél *et* ekéjeinél, ekéjekkel *et* ekéjeivel, ekéjekből, *et* ekéiből, ekéjekről *et* ekéiről, ekéjektől *et* ekéitől, ekéjekhez *et* ekéjeihez.
2. Ekéiteken, ekéitekre, ekéitekbe, ekéitekben, ekéiteknél, ekéitekvel, ekéitekből, ekéitekről, ekéitek-től, ekéitekhez.
1. Ekéinken, ekéinkre, ekéinkbe, ekéinkben, ekéink-nél, ekéinkkel, ekéinkből, ekéinkről, ekéinktől, ekéinkhez.

Sunt et alia quaedam affixa utrisque declinationibus in nac et nec sine varietate communia; ért, propter, ig, usque, et nélkül, absque, sine.

Pro ligno, pro ejus ligno, pro tuo, pro meo: pro lignis, pro lignis suis.

1. Faért, fájaért, fádért, fámért: fákért, fajajért,
pro tuis, pro meis,
fáidért, fáimért, fajokért, fátokért, fánkért, fajokért: fajaiért, fátokért, fáinkért.

Pro aratro.

2. Ekéjért, ekéjeért, ekédért, ekémért, ekékért, eké-

jeiért, ekéitekért, ekéimért : ekéjekért, ekétekért, ekénként, ekéjeiért, ekéjekért, ekéitekért, ekéinkért, etc.

Vsque ad lignum :

Faig, Fájaja, Fádig, Fámig, Fákig, etc.

Ekéig, Ekéjéig, Ekédig, Ekémig, etc.

Absque ligno, absque ligno ejus :

1. Fanélkül, fájanelkül, fádnelkül, fámnelkül, fáknelkül, etc.
2. Ekenélkül, ekéjenélkül, ekédnelkül, ekémmelkül, etc.

Nélkül, *sine, absque, quidam separatim scribunt praesertim in voce longiore, ut : Irgalmasság nélkül, absque misericordia. Stephanus Székely in Chronico suo, ubique conjunctim scribit, et variat pro declinatione in nac et nec ; ut : Bornálkül, absque vino. Pénznélkül, sine pecunia. Vide infra caput XXIX.*

CAPVT XV. — DE DEMINVTIONE.

Haec de nominis per casus variatione, et affixorum declinatione : sequitur de mutatione nominis per derivationem et compositionem.

E derivatione nomen aliud est diminutivum, aliud cognominativum.

Diminutivum sui primi in eodem genere diminutionem significat, ut : Lovácza, equulus : ebeczke, caniculus, a

Ab uno quandoque primitivo multa derivantur diminutiva, ut a leány, puella ; leánka, leancza, leányocza, puellula ; a gyermek, puer : gyermekcze, gyermekcze, gyermekeczke, pueulus.

Substantivorum et adjectivorum diminutivorum com-

munes terminationes sunt ka, czka, cza, ke, czke; ut: pohárka, pocillum: házaczka, domuncula: ablaczka, fenestella: aranyaska, aureolus, a: inauratulus, a: rutaczka, turpiculus, a: nagyoczka, grandiusculus, a: legénke, adolescentulus: szemeczke, ocellus: szépeczke, pulcellus, a: szegényke, pauperculus, a: egyeczke, unicus, a.

Quae omnia a nominativis casibus suarum declinationum descendunt, et in ka, cza, destinentia ad declinationem primam in nac: in ke, et cze ad 1. in nec pertinent.

Vix autem reperias nomen in lingua Vngarica, quod hisce terminationibus diminui non possit.

Diminuuntur enim etiam propria nomina, virorum, ut: Jánoska, Johannes parvus. Péterke, parvulus Petrus. Benedekcze, Benedictulus. Foeminarum, ut: Ilonka, ab Ilona, Helena. Katufka, Catharinula. Gentium, ut: Magyarka, Ungarus parvus. Olaška, Italus parvulus. Tótoczka, Sclavicus. Lengyelke, Polonulus. Czeheczke, Bohemulus: a Czeh, Bohemus. Görögöczke, Graeculus.

CAPVT XVI. — DE COGNOMINATIONE.

Cognominatum est, quod primi sui modum aliquem significat. Hic autem significationis modus est, vel realiqua certa specialiter definitus, vel indefinitus et generalis.

Specialiter definitus est in iis, quae vel genus significant, vel proprietatem.

Propria substantiva genus significantia, patronymica vulgo dicuntur, eo quod a nominibus parentum deducantur. Ungari ea plerumque circumloquuntur, ponentes

tes nomen simul et genus, ut: Hunyadi nemzetiből való, id est: Hungades, vel ex genere Hungady. Magyar nemből való, Vngarico ex genere existens. Losonciacféle, e genere Losonciorum.

Quae proprietatem significant sunt adjectiva possessiva et gentilia.

Possessiva sunt, quae possessionem significant, ut: Isteni, Divinus, a. Angyali, angelicus, a, um. Lelki, spiritualis. Atyai, paternus, a. Városi, Urbicus, a. Uri, dominicus, a. Királyi, regalis, e.

Gentilia sunt, quae patriam vel gentem denotant; ut: Budai, Budensis, e. Római, Romanus, a. Magyarai, Magyarorffági, Vngaricus, a. Erdélyi, Transylvanus, a. Németi, Germanicus, a. Czehorffági, Bohemicus, a.

Quae frequenter proferuntur per affixam voculam béli, ut: Romabéli, Romanensis, e. Németorffágibéli, Germanicus, a. Egyiptombéli, Aegyptiacus, a. um.

Quae modum significant indefinitum, dicuntur denominativa.

E quibus substantiva desinunt in ság, lég, any, eny, át, ét, lom, lem, dec, lec, áf, éf, et cz, ut: igazság, justitia: emberség, humanitas: tudomány, doctrina: jóvevény, advena: akarat, voluntas: czelekedet, actum, us: hatalom, potentia: félelem, timor: ayándéc, donum: esőlé, fragmenta: vadás, venator: kertés, hortulanus: szakács, coquus, a: szatócz, propola: szöcz, pellio.

Huc pertinent quaedam foemina à masculis orta per nè et nõ, ut: Kiralnè, regina. Papnè, sacerdotissa. szakácsnè, coqua: kertésznè, hortulana: agnõ, vetula: gonosznõ, malefica, veteratrix.

Adjectivorum terminationes sunt: i, o, õ, u, ü, dó, dõ, as, es, os, õs, et lan, len, ut: Mennyei, coelestis, e.

Vizi, *aquaticus*, *a*. Nagyhatalmó, *magnipotens*. Jól tanuló, *bene discens*. Sok pénző, *multinumus*, *a*, *pecuniosus*, *a*. Jó erkölcsű, *bene moratus*. Nagy orru, *nasutus*, *a*. Állandó, *stabilis*, *e*. Tisztelendő, *honorandus*, *a*. Jövőendő, *venturus*, *a*. Hatalmas, *potens*. Aranyas, *aureus*, *a*. Kegyelmes, *gratiosus*, *a*, *clemens*. Pénzes, *numatus*, *a*. Boros, *vinosus*, *a*. Poros, *pulverulentus*, *a*. Szőrös, *pilosus*, *a*. Pörös, *litigiosus*, *a*. Tudatlan, *ineruditus*, *a*. Számtalan, *innumerus*, *a*. Értetlen, *imprudens*. Szívetlen, *excors*. Éktelen, *amens*.

Ex adjectivis in i desinentibus, quaedam significant materiam, quaedam etiam formam, ut: fővenyi, arenaceus, a. Földi, *terreus*, *a*. Czonti, *osseus*, *a*. Czerépi, *testaceus*, *a*: sári, *luteus*, *a*, *quae interdum per affixa ből, et ből, e, ex, et való, existens, efferuntur, ut: fővenyből való, arenaceus, a*. Sárból való, *luteus, a*. Czontból csinált, *ex osse factus, a, um, etc.*

Quaedam etiam tempus, ut: Mai, hodiernus, a: tegnapi, *hesternus, a*: minapi, *nuperus, a*: reggeli, *matutinus, a*: estveli, *vespertinus, a*: mindenkori, *sempiternus, a*.

Aliquando locum, ut: erdei, sylvestris, e: mezei, *campestris, e*: tengeri, *marinus, a*: réti, *pratensis, e*: parti, *littoralis, e*.

Vel qualitatem; ut: természeti, naturalis, e: testi, *corporalis, e*: tisztességi, *honorificus, honorabilis, e*.

In o, ő, u, ü, significant habere, ut: hatalmó, potestatem habens: marhájo, *peculiosus, a*: értelmő, *intelligens, intelligentiam habens*: feleségű, *uxoratus, uxorem habens*: fagu, *odorus, a*: jó fagu, *bene olens*.

In dó et dő, qualitatem et tempus significant, ut: Halandó, mortalis, e: állandó, *stabilis, e*, *perdurans*: tisztelendő, *honorabilis, e*: illendő, *decens, conveniens*.

In as, es, os, ōs, significant habitum, copiam, et proclivitatem, ut: ruhás, vestitus, a: marhás, peculiosus, a: ekes, prudens: rékeges, ebriosus, a: vizes, aquosus: boros, vinosus, a: húsos, carnosus, a: haragos, iracundus, a: köntösös, tunicatus, a: erkölcsös, morosus, a.

In lan et len, defectum et privationem significant; ut: Látatlan, non visus, a; ininspectus, a: hallatlan, inauditus, a: mosatlan, illotus, a: magtalan, sterilis, e: ektelen, imprudens: kelletlen, implacidus, a: istentelen, impius, atheos: embertelen, inhumanus, a.

Ad denominativa pertinent numeralia, quae numerum significant, vel ratione ordinis, unde ordinalia, (de quibus quaeritur per hányadic, quotus, a;) ut: első, primus, a: utolsó, ultimus, a. Sequentia quaedam bifariam efferuntur, ut: másod et második, secundus, a, um: harmad, harmadic, tertius, a: negyed, negyedic, quartus, a, um: ötöd, ötödic, quintus, a, um, etc. Sicut et comparativa quaedam ordinalem terminationem sortiuntur, ut: kebbic, pulchrior, us: jobbic, melior, us: nagyobbic, major, majus.

Vel ratione partitionis, ut distributiva (de quibus quaeritur hányan, hányanként, quoteni) quae adverbialiter proferuntur, idque itidem bifariam, ut: eggyen, eggyenként, singulatim: ketten, kettőnkint, bini, ae, a: hárman, hármanként, terni, ae, a: négyen, négyenként, quaterni, ae, a. Tizen, tizenként, deni, ae, a. Tizenketten, tizenkettőnként, duodeni, ae, a. Százan, százanként, centeni, ae, a.

Vel ratione multiplicationis, quae similiter duobus modis fit, ut: kettős, kétféle, duplex: hármas, háromféle, triplex.

Vel ratione ponderis et temporis, (de quibus quaeritur mennyi, quot et quantum) et tunc semper subjicitur annyi, et eſtendős, etc., ut: egy annyi, tantum: kétannyi, duplum: tizannyi, decuplus, a, um. Két eſtendős, biennis, e: három eſtendős, triennis, e: tiz eſtendős, decennis, e: száz eſtendős, centum annorum, etc. Két itze, duo sextarii.

CAPVT XVII. — DE COMPOSITIONE.

Compositio nominis fit vel cum nominibus aliis vel adjectionibus certis syllabicis.

Compositio nominis cum nomine est ex solis rectis, ut: atyafi, vel atyafiú, cognatus, a: frater, consanguineus, a. Háznép, familia, domestici. Gazdaaſſzony, materfamilias. Mindennapi, quotidianus, a.

Nominis compositi nunc prima tantum vox recipit affixa pronomina, nunc utraque; sed posterior tantum declinatur et recipit a tergo praepositiones affixas. sic:

Paradigma vocis compositae.

SINGVLARIS VTRINQUE.

N. Atyafiú, cognatus, a. Háznép, domestici, familia.			
ő,	3 Attyafia,		suus, házanépe, familia sua,
te,	2 atyádfia,	cogna-	tuus, házadnépe, familia tua,
én,	1 atyámfia,	tus	meus, házamnépe, familia mea.

Vocativus similis nominativo.

G. Atyafiè, atyafiùè, cognati, ae. Háznépè, familiae, attyafiaè, cognati, sui, ae, házanépèjè, familiae suae, atyádfiaè, ti, tui, ae, házadnépejè, familiae tuae, atyámfiaè, ae mei, ae, házamnépèjè, familiae meae.

D. Atyafiunac, *cognato, ae*, Háznépnec, *familiae*,
 attyafiánac, *suo*, házanépénec, *familiaesuae*,
 atyádfiánac, *cogna- tuo*, házadnépénec, *familiaetuae*
 atyámfiánac, *to meo*, házamnépének, *familiae*
meae.

Ac. Atyafiut, atyafiat, *cognatum*. Háznépet, *familiam*.
 Attyafiát, *cogna- suam*, házanépét, *fa- suam*,
 atyádfiát, *tum, tuam*, házadnépét, *mi- tuam*,
 atyámfiát, *am meam*, házamnépét, *liam meam*.

M. Atyafiúvâ, atyafivâ, *in cognata- tum*. Háznéppè, *in familiam*.
tum.

Attyafiávâ, *in co- suum*, háznépévè, *in fa- suam*,
 atyádfiávâ, *gna- tuum*, házadnépévè, *mi- tuam*,
 atyámfiávâ, *tum meum*, házamnépévè, *liam meam*.

Ab. Atyafitól, atyafutól, *a cognato*. Háznéptől, *a familia*.
 attyafiától, *a co- suo*, házanépétől, *a familia sua*,
 ayádfiától, *gna- tuo*, házadnépétől, *a familia tua*,
 atyámfiától, *to meo*, házamnépétől, *a familia mea*.

Singulari nomini compositio, posses-
 siva pluralia addita.

ô N. 3 Attyokfia, *co- ipsorum*, Házoknépe, *fa- eorum*.
 ti, 2 atyátokfia, *gna- vester*, házatoknépe, *mi- vestra*,
 mi, 1 atyánkfia, *tus, a noster*, házunknépe, *lia nostra*.

Vocativi sunt similes nominativis.

G. Attyokfiâè, *cogna- ipsorum*, házoknépiè, *familiae*
ipsorum.

atyátokfiâè, *ti, vestrae*, házatoknépiè, *familiae*
vestrae,

atyánkfiâè, *ae nostrae*, házunknépiè, *familiae*
nostrae.

D. Attyokfiánac, *cogna-* eorum, házoknépénec, *fa-suae*,
 atyátokfiánac, *to, tae,* vestro, házatoknépénec, *mi-ve-*
 atyánkfiánac, *nostro,* strae,
 házunknépénec, *liae no-*

strae.

Ac. Attyokfiát, *cogna-* ipsorum, házoknépét, *fa-ipsorum*,
 atyátokfiát, *tum* vestrum, házatoknépét, *mi-vestram*
 atyánkfiát, *nostrum*, házunknépét, *liam nos-*
tram.

Mut. Attyokfiávà, házoknépévè, *in fa-suam*,
 atyátokfiávà, házatoknépévè, *mi-tuam*,
 atyánkfiávà, házunknépévè, *liam meam.*

Ab. Attyokfiátul, *etc.* házoknépétől, *etc.*

Nomini plurali singularia possessiva affixa.

ő, *N. 3.* Attyafiai, *co-* ipsius, házanépei, *fa-suae*,
 te, 2. atyádfiai, *gna-* tui, *ae*, házadnépei, *mi-tuae*,
 én, 1. atyámfiái, *ti mei, ae*, házamnépei, *liae meae.*

G. Attyafiaiè, *cogna-* ipsius, házanépeiè, *fami-ipsius*,
 atyádfiaiè, *torum* tuorum, házadnépeiè, *lia-tuarum*,
 atyámfiáiè, *meo-* házamnépeiè, *rum mea-*
rum, etc. *rum, etc.*

PLURALIS VTRINQUE.

ő, *N. 3.* Attyokfiái, *co- ipso-* házoknépei, *fa- ipso-*
rum, *rum,*
 ti, 2. atyátokfiái, *gna-* vestri, házatoknépei, *mi- ve-*
strae.

mi, 1. atyánkfiái, *ti, ae nostri*, házunknépei, *liae no-*
strae.

G. Attyokfiaie, *cogna-* suorum, házoknépeiè, *fa-* suarum,
 atyátokfiaie, *torum* vestror. házatoknépeiè, *mi-* vestr.
 atyánkfiaie, *nostror.* házunknépeiè, *liarum no-*
strarum.

D. Attyokfiainac, *co-* suis, házoknépeinec, *fa-* suis,
 atyátokfiainac, *gna-* vestr. házatoknépeinec, *mi-* *ve-*
stris,
 atyánkfiainac, *tis nost. etc.* házunknépeinec, *liis no-*
stris, etc.

Nominativis omnibus utriusque numeri
 praepositiones affixae à tergo.

Super cognato,

Super familia.

Atyafiún, atyafiúra, atyafiakba, Háznépén, háznépekre,
 atyafián, atyafiára, attyokfiái- házánépén, házokné-
 ban, pébe,
 atyádfián, atyádfiára, atyátok- házadnépén, házatok-
 fiainál, népében,
 atyámfián, atyámfiára, atyánk- házamnépén, házunk-
 fiával, népénél, etc.

Vide finem capituli 14.

Pronomen cum pronomine flectitur utrinque, ut:
kiki, quisque: kinekkinek, cuique: kitkit, quemque;
quod in plerisque casibus deficit. Kikimind, plerique,
aeque, prius tantum flectit.

Sed valamelly, aliquis, quicunque: valaki, quis-
que, quicunque: akarmelly, akarki, quilibet, quivis,
quaevs, etc., posteriori tantum parte flectuntur.

Sic et nomina quaedam, ut: Szivfájás, cardialgia,
cordolium: Balhafü, Hydropiper, conyza. Szóbeűéd,
sermocinatio.

Et adjectiva participalia substantivis praemissa plerumque manent indeclinabilia, et sola flectuntur substantiva subsequencia, ut: látotthallott ifju, expertus juvenis: jártkölt ember, polytropus, experiens homo.

Nomen compositum: Felebarát, proximus, amicus, raro est sine possessivis vel affixis pronominalibus, cum quibus ut et sine iis posteriore tantum parte declinatur, ut:

Plurales varii.

- ő, S. N. 3. Felebaráttya, felebarátt yok, felebarátt yai,
felebarátt yok et felebaráti.
te, 2. Felebarátod, felebarátotok, felebarátt yaid,
felebarátitok.
én, 1. Felebarátom, felebarátunc, felebarátim,
felebarátink.

Vocativus similis nominativo semper.

- G. Felebarátt yáè, felebarátt yokè, felebarátiè,
felebarátitokè, tiè, tyaìè.
D. Felebarátodnac, felebarátotoknac, felebará-
tidnac, felebarátitoknac.
Ac. Felebarátomat, felebarátunkat, felebaráti-
timat, felebarátinkat.
M. Felebarátt yává, felebarátt yocká, felebará-
tívá, felebarátitocká.
Ab. Felebarátodtól, felebarátotoktól, felebará-
tidtól, felebarátitoktól, etc.

Cum affixis praepositionibus.

Felebarátt yán, felebarátt yokra, felebarátiba,
felebarátt yokban.

Felebarátodnál, felebarátotokval, felebarátidból,
felebarátitokról.

Felebarátomtól, felebarátunkhoz, etc.

Hoc modo afficiuntur et verbalia quaedam composita, ut: dülófúló, fremebundus, a; czűszómászó, repens-serpens, etc.

CAPVT XVIII. — DE VERBO.

Hactenus de nomine, sequitur doctrina verbi.

Verbum est vox numeri cum tempore et persona.

In verbo confideranda est primum origo et forma; deinde variatio, tum derivatio.

Origo verborum Ungaricorum (quemadmodum radix Hebraeorum) est tertia persona praesentis temporis et numeri singularis.

Estque ut plurimum monosyllaba, partim polysyllaba.

Monosyllaba sunt: ád, dat: áll, stat: árt, nocet: él, vivit: ért, intelligit: ir, scribit: ont, fundit: öl, occidit: ún, toedet: ül, sedet: bír, possidet, potest: czal, fallit: döl, ruit: forr, fervet: gyac, pungit: hál, pernoctat: kér, petit: lát, videt: mond, dicit: nyom, premit: pall, concutit: rág, rodit: fir, plorat: fől, loquitur: tart, servat: zeng, tonat, sonat: vár, expectat: jár, ambulat: jő, venit: fő, texit.

Polysyllaba sunt dissyllaba vel hyperdissyllaba.

Dissyllaba sunt: Tanit, docet: feret, amat: diczer, laudat: emel, levat: kiált, clamat: arat, metit: vigyáz, vigilat.

Hyperdissyllabi thematis verba pleraque sunt derivata aliunde, vel factitia et e nominibus composita,

ut : Ingadoz , *agitatur* , *movetur* : őrvendez , *laetatur* : czelekedic , *operatur* , *agit* : munkálkodic , *laborat* : lo-
vagol , *equitat* : kováczol , *fabricat* : haragoskodik , *ira-*
scitur , *iracundia* *flagrat* : fémérmeskedic , *verecun-*
datur .

Forma verbi multiplex est , vel genera verborum sunt varia .

Activum verbum est , quod significat actionem in aliud transeuntem . Estque duplex : Primum et secundum .

Activum primum est ipsum thema et radix verbi activi , ac plerumque in consonas desinit , ut : Lát , videt : kér , petit : tart , servat : fért , laedit : tanit , docet : feret , amat .

Activum secundum ex primo fit per at et et , et secundaria alterius actione auget primi activi significationem , ut ex lát , videt : láttat , facit videre , facit vel mandat ut videam , as , at ; à kér , petit : kéret , petere facit , etc .

Activum verbum tam primum , quam secundum , rursus est indirectum , aut directum .

Indirectum est cujus actio non dirigitur in rem vel personam articulo aliquo vel genitivo aut possessivis affixis notatam et demonstratam , ut : lát , videt : kér , petit : láttat , videre facit : kéret , petere facit .

Directum est , cujus actio dirigitur in rem vel personam articulo certo , genitivo vel possessivo aliquo demonstratam et circumscriptam , ut : Láttya imezt , videt hunc ; láttattya azokat , facit videre eos . Kéri jutalmát , petit proemium suum : kéreti az adósságot , petere facit debitum , vel curat peti debitum .

Passivum fit ex activo secundo indirecto per tic , ut : Láttatic , videtur : kéretic , vel kérettetic , petitur .

Neutrum est, quod ex se non facit passivum, ut: jár, ambulat: megyen, it: sétál, spaciatur: jő, venit: ül, sedet.

Ex neutris quibusdam fiunt Activa secundaria, ut: járat, ambulare facit: ültet, sedere facit.

Verbum deponens est; quod passivam significationem fere deponit, ut: őrizkedik, cavet sibi, custodit sese, custoditur a se ipso: tusakodik, luctatur: bánkodik, dolet, tristatur: kevélkedik, superbit: föltetic, nascitur.

Porro quaedam verba absolute, quaedam transitive significant, hinc:

Absolutum verbum dicitur, quod per se sensum facit, ut: él, vivit: ül, sedet: lehel, spirat: morog, murmurat: tántorog, titubat: eldől, cadit, ruit: eőic, edit: iőic, bibit: quae absolutam actionem significant: sed sequentia, ut: pirul, rubescit: forr, fervet: izzad, aestuat: nyög, gemit: fázig, friget: ég, ardet, absolutam passionem denotant.

Transitivum est, cujus significatio in aliud transit, ut: csinál, parat, conficit: tisztel, honorat: diczer, laudat: fírat, deplorat: meglát, pervidet, conspicit: megüt, percutit, etc.

Et neutra plerumque fiunt transitiva, ut: bort iőic, vinum bibit: utat jár, viam ambulat: pályát fut, stadium currit.

Quaedam simplicia neutra sunt, at composita activa, ut: megfállya az várat, obsidet arcem: megfuttya, percurrit: megüli, incubat, insidet, obsidet: általjárja, perambulatur, penetrat, etc.

Potentiale verbum fieri potest ex omnibus verbis, per particulas hat et het, ut: a lát, videt: láthat, videre potest: a láttat, facit videre, láttathat, facere

potest ut videat quispiam aliquid: a kër, petit: kërhet, petere potest; a këret, petere facit: kërethet, potest facere ut petat, as, am: a kërettetic, petitur, kërettet-hetic, peti potest.

CAPVT XIX. — DE TEMPORE.

Conjugatio est variatio verbi per tempora et personas.

Tempus est mutatio verbi secundum praesens, praeteritum et futurum.

Estque primum vel secundum.

Praesens primum vulgo Indicativi praesens est, lát, videt: láttat, videre facit: kër, petit: hoz, adfert: vißen, aufert.

Secundum praesens (vulgo subjunctivi praesens; vel optativi futurum) est, lásson, videat: tanitson, doceat: kërjen, petat: ñereffen, amet, nihil ab hoc differt forma.

Futurum primum, (vulgo Imperativi praesens).

Futurum secundum (vulgo modi Indicativi futurum). Ungari non habent, sed pro eo primum praesens dicunt, additis interdum particulis adverbii temporis, oßtán, postea: még, adhuc: valaha, aliquando, etc.

Tempus praeteritum est incompletum vel completum.

Incompletum primum (vulgo praeteritum Imperfectum modi indicativi) fit ex praesenti primo, adminiculo vocis vala, erat, ut lát vala, videbat: kër vala, petebat.

Incompletum secundum (vulgo praeteritum imperfectum modi subjunctivi) est látna, videret: kërne, peteret.

Completum est perfectum aut plusquamperfectum.

Perfectum primum est: látá, vidit, videbat: kére, rogabat, petiit.

Perfectum secundum, látott, vidit: kért, kérett, petivit.

Hoc per casus declinatum fit adjectivum participiale, ut látott dolog, visa res: kért pénz, petita pecunia.

Ex hoc perfecto II. fiunt sequentia 4 tempora.

Perfectum tertium (idest praeteritum perfectum Subjunctivi) fit a secundo per legyen, sit; ut látott legyen, viderit; kért legyen, petierit.

Plusquamperfectum (vulgo plusquamperfectum Indicativi modi) látott vala, viderat: kért vala, petiverat.

Plusquamperfectum secundum fit per volt, fuit; ut látott volt, vidit: kért volt, petivit, vel petierat.

Plusquamperfectum tertium (vulgo praeteritum perfectum et plusquamperfectum modi Subjunctivi) itidem fit per auxiliare verbum volna, esset, foret; ut látott volna, vidisset: kért volna, petiisset.

Accedit futurum Subjunctivi modi, Latinis quasi praeteritum, Ungaris vero quasi Gerundium, vel futuri lenimentum, ut: látand, viset, videbit, vel contingere poterit ut videat: kérend, petierit. Hujus futuri usus etsi frequentius occurrat in scripturis; in sermone tamen quotidiano, rarior est.

Et quemadmodum incompleta quaedam et plusquamperfecta efferuntur per verba auxiliaria, vala, volna, volt, legyen: sic etiam futura ubi necessitas postulat formantur per verba fog, capit: kezd, incipit, addita infinitivis, ut: látni fog, videbit: fog kérti, petet: elkezd menni, abibit.

Vel per gerundia participalia in dő et dő, addito verbo vagyoc, sum: ut látandó vagyoc, visurus, a, um sum: kérendő vagyoc, petiturus, vel petendus sum.

Temporum autem formatio plerumque ita fit, ut a primo praesenti secundum praesens, et futura incompletaque omnia descendant; et a perfecto primo (quod et ipsum a praesenti primo fit) omnia completa dependeant.

CAPVT XX. — DE PERSONA.

Persona est specialis terminatio verbi in utroque numero plerumque triplex, quadruplex interdum in singulari.

Prima est cui adjungi potest én, ego: mi, nos.

Secunda cui adjungi potest te, tu, et ti, vos.

Tertia cui adjungi potest ő, ille, et őc, illi, ae.

Ex persona verbum est Personale aut Impersonale.

Personale, quod omnibus personis inflectitur, ut lát, videt, láték, vides, látoc, video: kér, kérek, kérec, petit, petis, peto.

Impersonale apud Ungaros fere nullum est, quod ad personas omnes cogi non possit, cujusmodi sunt

Activae terminationis, haénál, conducit, prodest: lehet, fieri potest: árt, nocet: fáy, dolet: kell, placet, oportet.

Passivae terminationis sunt: illic, decet: történic, contingit: esic, accidit: kelletic, oportet: láttzic, videtur: tetzic, placet: mondatic, dicitur.

Impersonale infinitum (vulgo infinitivus modus) personis et numeri discrimine caret, sed ea quandoque recipit cum affixa habet pronomina possessiva.

Infinitum praesens fit per ni, additum radici, vel

praesenti tertiae personae cujuslibet verbi, ut lát, látni, videre : láttat, láttatni, facere videre : kér, kérti, petere : kérti, facere petere.

Observatio, de formatione infiniti.

Si thema in duas consonas desinat, vel in diphthongos ayt, eyt, ponitur a vel e ante ni, ut : árt, ártani, nocere : ért, értani, intelligere : hayt, haytani, proficere, pellere : feleyt, feleyteni, oblivisci : rőyt, rőytani, abscondere.

Idem fit in omnibus fere verbis in it contractis ex éyt, ut : tanit, tanitani, docere : ordit, orditani, rugire : merit, meriteni, haurire : térit, tériteni, convertere ; quae verba quidam per é longum scribunt, ut : tanét, docet : ordét, rugit ; alii expresse scribunt : tanéyt, docet : puştéyt, vastat : ékeséyt, ornat : ékeséytani, ornare.

Themata nonnulla, quae habent in 2. persona ê, ut : léê, téê, véê, in tertia êen, ut : leêen, teêen, veêen, fit, ponit, emit, infinitum faciunt abjecto ê, per nn, ut a léê, téê, véê, pro quibus saepe scribitur léêêê, téêêê, véêêê, fit lenni, fieri esse : tenni, ponere : venni, accipere, emere.

Sic ab êêic, edit : iêic, bibit : fekêic, jacet : aluêic, dormit ; fit enni, edere : inni, bibere : fekünni, jacere : alunni, dormire.

Temporibus reliquis infinitum destituitur, futurum tamén Subjunctivi modi quoquomodo efformat interdum ut : látandani, visum ire : kérendeni, petatum ire.

Infinitis his adjicitur interdum praesertim in versibus a et e paragogicum, ut : látnia, kértie, videre, petere, pro látni, kérti,

Sunt praeterea Impersonalia infinita, in va, ve, et ván, vén; priora plerumque per passivum praeteritum efferuntur, ut: meg vagyon irva, scriptum est: ékesítve vagyon, est exornatus, a.

Posteriora, in ván et vén, gerundia participalia soleo vocare, quia nunc per gerundium in do, nunc per participia in ns redduntur Latine: Látván, videndo, vel videns: kérvén, petendo vel petens.

Formatio personarum pro conjugationibus variis varie et multipliciter fit, prout patebit ex diversis conjugationum classibus.

Porro in personarum collocatione Hebraeos Grammaticos imitabimur, et tertiam personam, num. singul. (quam verborum radicem et thema esse diximus) primo loco ponemus; secundam secundo; primam ultimo. Sic:

3 Lát, videt: 2 láté, vides: 1 látoc, video.

3 Kér, petit: 2 kére, petis: 1 kérec, peto.

CAPVT XXI. — DE PRIMA CONJUGATIONE IN NAC.

Conjugatio verborum, (ut nominum declinatio) est vel in nac, vel in nec.

Conjugatio in nac est, cujus tertia persona numeri pluralis desinit in nac, et yác.

Id autem fit in verbis iis, quorum themata habent in ultima vel penultima syllaba a, o, u, et i contractum ab éy, itém áy, iv, ut lát, videt: paranczol, imperat: tud, scit: sir, plorat: fáy, dolet: hiv, vocat.

Conjugationes in nac sunt tres, per quas unum idemque verbum flectitur.

Prima conjugatio in nac, praesens primum, personae 1. numerum singularem in oc format, incomple-

tum secundum per na, perfectum 1. tertiae personae sing. numeri, in t, ot, vel ott.

Classes habet duas, quarum prima respondet Hebraeorum conjugationi kal, et primum simplex thema continet activi verbi indirecti, cum ejusdem potentiali forma; continet et neutra quaedam. Secunda classis continet Activa secunda indirecta, itidem cum suo potentiali.

Classis I.

Primae conjugationis in nac.

Haec Classis respondet Hebraeorum conjugationi Kal.

Activi I. indirecti.

Ejusque potentialis.

Praefens I.

Praefens I.

Singularis.

Singularis.

3 Lát, videt,

láthat, videre potest,

2 Látŕ, vides,

láthatŕ, videre potes,

1 Látoc, video,

láthatoc, videre possum.

et látlac, video te, vel vos, et láthatlac, vid. possum.
te, vel vos.

Pluralis.

Pluralis.

Látnac, vident,

láthatnac, videre possunt,

Láttoc, videtis,

láhattoc, videre potestis,

Látunc, videmus,

láthatunc, vid. possumus.

Praefens II.

Praefens II.

Singularis.

Singularis.

Lásson, cum videat, item, vi-
deto ille,

láhasson, cum videre pos-
sit.

Láff, cum videas, vide, videto

láhaff, cum videre possis.

tu,

Láffac, *cum videam*, láthaffac, *cum vid. possim*,
 et láffalac, *videam te vel vos*, et láthaffalac, *vid. pos-*
sim te vel vos.

Pluralis.

Pluralis.

Láffanac, *cum videant, et vi-* láthaffanac, *videre pos-*
detote, *sint.*

Láffatoc, *cum videatis, videte,* láthaffatoc, *vid. possitis.*

Láffunc, *cum videamus,* láthaffunc, *vid. possimus.*

Futurum primum Ramo, vulgo Praesens modi Indicativi, nihil differt a praesenti II. vel Subjunctivo praesenti, si omittatur prima persona num. sing.

Incompletum I.

Singularis.

Singularis.

Lát vala, *videbat,* láthat vala, *videre poterat,*
 láté vala, *videbas,* láthaté vala, *videre poteras,*
 látoc vala, *videbam.* láthatoc vala, *vid. poteram.*
 et látlac vala, *videbam te* et láthatlac vala, *te vel vos.*
vel vos.

Pluralis.

Pluralis.

Látnac vala, *videbant,* láthatnac vala, *videre pote-*
rant,
 láttoc vala, *videbatis,* láhattoc vala, *videre pote-*
ratis,
 látunc vala, *videbamus,* láthatunc vala, *videre pote-*
ramus.

Incompletum II.

Singularis.

Singularis.

Látna, *videret,* Láthatna, *videre posset,*
 látnál, *videres,* láthatnál, *videre posses,*

látⁿéc, *viderem*, lát^hatⁿéc, *videre possem*,
 et látⁿálac *te et vos*, et lát^hatⁿálac *te et vos*.

Pluralis.

Látⁿánac, *viderent*,
 látⁿátoc, *videretis*,
 látⁿánc, *videremus*,

Pluralis.

Lát^hatⁿánac, *videre possent*,
 lát^hatⁿátoc, *videre possetis*,
 lát^hatⁿánc, *videre possemus*.

Perfectum Primum.

Singularis.

Lát^a, *vidit tandem*,
 lát^{ál}, *vidisti*,
 lát^{éc}, *vidi*,
 et lát^{ál}ac, *te et vos*.

Singularis.

Lát^hat^a, *videre potuit*.
 lát^hat^{ál}, *videre potuisti*,
 lát^hat^{éc}, *videre potui*,
 et lát^hat^{ál}ac, *te et vos*.

Pluralis.

Lát^{án}ac, *viderunt*,
 lát^{át}oc, *vidistis*,
 lát^{ánc}, *vidimus*,

Pluralis.

Lát^hat^{án}ac, *videre potuerunt*
 lát^hat^{át}oc, *videre potuistis*,
 lát^hat^{ánc}, *videre potuimus*.

Perfectum II.

Singularis.

Lát^{ott}, *vidit*,
 lát^{tál}, *vidisti*,
 lát^{tam}, *vidi*,
 et lát^{tál}ac, *te et vos*.

Singularis.

Lát^hat^{ott}, *videre potuit*,
 lát^hat^{tál}, *videre potuisti*,
 lát^hat^{tam}, *videre potui*,
 et lát^hat^{tál}ac, *te et vos*.

Pluralis.

Lát^{tac}, *viderunt*,
 et lát^{tán}ac,
 lát^{tát}oc, *vidistis*.
 lát^{tunc}, *vidimus*,

Pluralis.

Lát^hat^{tac}, *videre potuerunt*,
 et lát^hat^{tán}ac,
 lát^hat^{tát}oc, *videre potuistis*,
 lát^hat^{tunc}, *videre potuimus*.

Perfectum III.

Singularis	Singularis.
Látott legyen, <i>viderit</i> ,	Láthatott legyen, <i>vid. potuerit</i> ,
láltál legyen, <i>videris</i> ,	láthatál legyen, <i>videre potueris</i> .
láltam legyen, <i>viderim</i> ,	láhattam legyen, <i>videre potuerim</i> ,
et láttalac	et láhattalac.

Pluralis.	Pluralis.
Láttac legyen, <i>viderint</i> ,	Láhattac legyen, <i>videre potuerint</i> ,
et láttanac,	et láhattanac,
láltatoc legyen, <i>videritis</i> ,	láhattatoc legyen, <i>videre potueritis</i> ,
láltunc legyen, <i>viderimus</i> ,	láhattunc legyen, <i>videre potuerimus</i> .

Plusquamperfectum I.

Singularis.	Singularis.
Látott vala, <i>viderat</i> ,	Láthatott vala, <i>videre potuerat</i> ,
láltál vala, <i>videras</i> ,	láthatál vala, <i>videre potueras</i> .
láltam vala, <i>videram</i> ,	láhattam, <i>videre potueram</i> ,
et láttalac	et láhattalac.
Pluralis.	Pluralis.
Láttac vala, <i>viderant</i> ,	Láhattac vala, <i>videre potuerant</i> ,
et láttanac,	et láhattanac,

láttatoc vala, <i>videratis</i> ,	láthattatok vala, <i>videre po-</i> <i>tueratis</i> ,
láttunc vala, <i>videramus</i> ,	láthattunc vala, <i>videre po-</i> <i>tueramus</i> .

Plusquamperfectum II.

Singularis.

Singularis.

Látott vólt, <i>viderat tum</i> ,	Láthatott vólt, <i>videre po-</i> <i>tuerat</i> ,
láttál vólt, <i>videras</i> ,	láthattál vólt, <i>videre po-</i> <i>tueras</i> ,
láttam vólt, <i>videram</i> ,	láthattam vólt, <i>videre po-</i> <i>tueram</i> ,
et láttalac	et láthattalac.

Pluralis.

Pluralis.

Láttac vólt, <i>viderant</i> ,	Láthattac vólt, <i>videre po-</i> <i>tuerant</i> ,
vel láttanac,	et láthattanac,
láttatoc vólt, <i>videratis</i> ,	láthattatoc vólt, <i>videre po-</i> <i>tueratis</i> ,
láttunc vólt, <i>videramus</i> ,	láthattunc vólt, <i>videre po-</i> <i>tueramus</i> .

Plusquamperfectum III.

Singularis.

Singularis.

Látott vólna, <i>vidisset</i> ,	Láthatott vólna, <i>videre po-</i> <i>tuisset</i> ,
láttál vólna, <i>vidisses</i> ,	láthattál vólna, <i>videre po-</i> <i>tuisset</i> .
láttam vólna, <i>vidissem</i> ,	láthattam vólna, <i>videre po-</i> <i>tuissem</i> .
et láttalac,	et láthattalac.

Pluralis.

Láttac vólna, *vidissent*,*vel* láttanac,láttatoc vólna, *vidissetis*,láttunc vólna, *vidissemus*,

Pluralis.

Láthattac vólna, *videre potuissent*,*vel* láthattanac,láthattatoc vólna, *vid. potuissetis*,láthattunc vólna, *vid. potuissemus*.

Futurum Modi Subjunctivi.

Singularis.

Látand, *viderit*,látandaŕ, *videris*,látandoc, *videro*,*et* látandlac

Singularis.

Látandhat, *vel* láthatand, *videre poterit*,látandhatŕ, *vel* láthatandaŕ, *videre poteris*,látandhatoc, *vel* láthatandoc, *videre potero*,*et* látandhatlac.

láthatandlac.

Pluralis.

Látandanac, *vide-**rint*,*vel* látandnaclátandotoc, *vide-**ritis*,látandunc, *vide-**rimus*.

Pluralis.

látandhatnak, láthatandnak. *videre**poterint*,*vel* láthatandanac,láthatandotoc, *videre**poteritis*,láthatandunc, *videre**poterimus*.

Infinitum praefens. Infinitum praesens.

Látni, *videre*,Láthatni, *videre posse*.

Infinitum Futurum. Infinitum Futurum.

Látandandi, *videre*, látandhatni, *vel. láthatandani*,
videre posse.

Verba infinita redduntur finita per affixa pronomina possessiva : Sibi, tibi, mihi, pl. etc. Sic illic licet vel oportet, decet.

Singularis.

Singularis.

őnéki	látnia, <i>licet videre</i>	láthatnia, <i>licet videre</i>
	<i>ipsi,</i>	<i>posse ipsi,</i>
tenéked,	látnod, <i>licet videre</i>	láthatnod, <i>licet vi-</i>
	<i>tibi,</i>	<i>dere posse tibi,</i>
énnekem,	látnom, <i>licet videre</i>	láthatnom, <i>licet vid.</i>
	<i>mihi,</i>	<i>posse mihi.</i>

Pluralis.

Pluralis.

őnékic	látnioc <i>licet videre</i>	láthatnioc, <i>licet vi-</i>
	<i>ipsis,</i>	<i>dere posse illis,</i>
tinéktec	látnotoc	láthatnotoc
minékünc	látnunc,	láthatnunc.

Affixa ad infinitum futurum.

Singularis.

Singularis.

Látandania <i>lice-</i>	Látandhatnia,	<i>vel láthatandania,</i>
<i>bit vid. sibi,</i>		
látandanod,	látandhatnod,	<i>vel láthatandanod,</i>
látandanom,	látandhatnom,	<i>vel láthatandanom.</i>

Pluralis.

Pluralis.

látandanioc,	látandhatniok,	<i>vel láthatandanioc,</i>
látandanotoc,	látandhatnotoc,	<i>vel láthatandano-</i>
		<i>toc,</i>
látandanunc,	látandhatnunc,	<i>vel láthatandanunc.</i>

Gerundium vel infinitum Participiale.
 Látva, látván, *videndo, visum esse*, Láthatva, Lát-
 hatván.

Classis II.

Conjugationis primae in nac.

Huic respondet HIPHIL, 3. Conjug. Hebraeorum.

Activum Secundarium indirectum, ejusque potentiale.

Praefens I.

Singularis.

Láttat, *videre faci-* láthattat,
cit,
 láttaték,
 láttatoc,
et láttatlac,

Pluralis.

Láttatnak, *videre* láthattatnac,
faciunt,
 láttattoc,
 láttatunc,

Praefens I.

Singularis.

láttathat, *videre*
facere potest,
 láttathaték,
 láttathatoc,
et láttathatlac.

Pluralis.

láttathatnac, *vid.*
facere possunt,
 láttathattoc,
 láttathatunc.

Praesens II.

vel Subjunctivi praefens.

Singularis.

Láttasson, *videre* láthattasson,
faciat.
 láttass,
 láttassac,
et láttassalac,

Singularis.

láttathasson,
 láttathass,
 láthattassac, *vel* láttathassac,
et láthattassalac, et láttathassalac.

Pluralis.		Pluralis.
Láttaffanac,	láthattaffanac,	láttathaffanac,
láttaffatoc,	láthattaffatoc,	láttathaffatoc,
láttaffunc,	láthattaffunc,	láttathaffunc.

Futurum, primum vel praesens Imperativi, nihil differt a praesenti secundo omitta prima persona singulari.

Incompletum I.		Incompletum I.
Singularis.		Singularis.
Láttat vala, <i>videre</i> láthattat,		láttathat vala, <i>vid.</i>
<i>faciebat,</i>		<i>facere poterat,</i>
láttatê,	láthattatê,	láttathatê,
láttatoc,	láthattatoc,	láttathatoc,
<i>et láttatlac,</i>	<i>et láthattatlac,</i>	<i>et láttathatlac.</i>
Pluralis.		Pluralis.
Láttatnac,	láthattatnac,	láttathatnac,
láttattoc	láthattattoc,	láttathattoc,
láttatunc,	láthattatunc,	láttathatunc.

Incompletum II.		Incompletum II.
Singularis.		Singularis.
Láttatna, <i>vi-faceret</i> láthattatna,		láttathatna, <i>posset</i>
láttatnál, <i>de-faceres</i> láthattatnál, <i>v.</i>		láttathatnál, <i>videre</i>
láttatnèc, <i>re-facerem</i> láthattatnèc,		láttathatnèc, <i>facere.</i>
<i>et láttatnálac,</i>		<i>et láthattatnálac,</i>
<i>et láttathatnálac.</i>		

Pluralis.		Pluralis.
láttatnánac, <i>vi-fa-</i>		láthattatnánac, láttathatnánac <i>possent</i>
láttatnátoc, <i>de-ce-</i>		láthattatnátoc, <i>vel</i> láttathatnátoc <i>vid.</i>
láttatnànc, <i>re-rent,</i>		láthattatnànc, láttathatnànc. <i>fac.</i>

Perfectum I.

Singularis.

láltata, *vi-fecit tum* láthattata, láttathata *videre potuit*
 láttatál, *de-fecisti* láthattatál, *vel* láttathatál *fa-potuisti*
 láttatèc, *re feci* láthattatèc, láttathatèc, *cere potui.*
et láttatálac, et láthattatálac, et láttathatálac.

Pluralis.

láltatá- *fecerunt* láthattatá- láttathatá- *potuerunt*
 nac, *vi-* nac, nac,
 láttatá- *de-fecistis* láthattatá- *vel* láttathatá- *videre*
 toc, *re* toc, toc,
 láttatánc, *fecimus* láthattatánc, láttathatánc, *facere.*

Perfectum II.

Singularis.

láltatott, *vi-fecit*, láthatta- láttatha- *potuit,*
 tott, tott, *videre*
 láttattál, *de-fecisti* láthattat- láttat-
 re tál, *vel* hattál, *potuisti.*
 láttattam, *feci* láthattat- láttat- *facere*
 tam, hattam,
et láttattalac vel láthattattalac et láttathattalac.

Pluralis.

láltattac, *vid. fece-* láthattat- láttat- *videre fa-*
 runt, tac, *vel* hattac, *cere potue-*
vel láttatta- vel láthattat- vel láttathattat- *runt.*
 nac, tattanac, tanac,
 láttattatoc, láthattattatoc, láttathattatoc,
 láttattunc, láthattattunc, láttathattunc.

Perfectum I.

Singularis.

Pluralis.

Perfectum II.

Singularis.

Pluralis.

*Ex perfecto secundo per auxiliaria; legyen, vala,
vólt, vólna, fiunt :*

*Perfectum III. ut láttatott legyen, videre fecerit vel
videri*

Plusquamperf. I. láttatott vala, videre fecerat

Plusquamperf. II. láttatott vólt, videre fecit dudum

Plusquamperf. III. láttatott vólna, videre fecisset.

**Futurum subjun-
ctivi,**

Singularis.

láttatand videre faciet

láttatandaß videre facies

láttatandoc videre faciam

et láttatandlac,

et láttatandalac,

Pluralis.

láttatandnac, videre facient

vel láttatandanak

láttatandotoc

láttatandunc

**Modi subjunctivi
futurum.**

Singularis.

**láthattatand vel láttatha-
tand**

**láthattatandaß vel láttat-
hatandaß**

**láthattatandoc vel láttat-
hatandoc,**

**et láthattatandlac vel lát-
tathatandlac,**

**láthattatandalac, vel lát-
tathatandalac.**

Pluralis.

**láthattatandnac, láttatha-
tandnac**

vel láthattatandanac

**láthattatandotoc vel láttat-
hatandotoc**

**láthattatandunc, láttatha-
tandunc.**

Infinitum Praesens.

Láttatni, *videre facere*. Láttathatni, *videre facere posse*.

Infinito affixa pronomina possessiva finita.

Singularis.

Singularis.

őnéki láttatnia *oportet de-* ipsi, ipsum láttathatnia *licet*

tenéked láttatnod *cet licet* tibi, te láttathatnod *vid.*

énnekem láttatnom *videre.* mihi láttathatnom
posse mihi.

Pluralis.

Pluralis.

őnékiec láttatnioc

láttathatnioc

tinéktec láttatnotoc

láttathatnotoc

minékünc láttatnunc

láttathatnunc.

Infinitum Futurum. Infinitum Futurum.

Láttatandani,

Láttathatandani.

Cum affixis.

Cum affixis possessivis.

Singularis.

Singularis.

Láttatandania

Láttatandhatnia

láttatandanod

láttatandhatnod

láttatandanom

láttatandhatnom

Pluralis.

Pluralis.

láttatandanioc *etc. Quae*
raro obvenient, etc.

láttatandhatnotoc, *etc. Sed*
haec rara sunt et vix
usurpanda.

Gerundium: Láttatva, Láttatván, Láttathatva, Lát-
hattatván.

CAPVT XXII. — DE SECVNDA CONJVGATIONE IN NAC.

Secunda conjugatio in nac format praesentis primi tertiam personam in a, secundam in od, primam in om; perfecti primi personam tertiam in à longum, perfecti secundi in ta, Incompleti secundi in nà.

Continet autem activa verba primaria et secundaria utraque directa, et transitiva omnia.

Classes itidem habet duas; Prima continet Activum primum directum, et transitivum cum potentiali.

Classis I.

Activum directum primum, Activi I. directi Potentiale,

Praesens I.

Singularis.

Láttya, videt hoc
vel illud

látod,
látom

Pluralis.

Láttýác,
láttyátoc,
láttyuc,

Praesens I.

Singularis.

Láthattya videre potest hoc vel illud
quod est de-

láthatod videre potes monstratum
láthatom videre possum articulo az

vel ez.

Pluralis.

láthattýác, videre possunt, hoc vel illud
láthattýátoc, videre potestis, quod est de-
láthattýuc, videre possumus, monstratum
articulo az vel ez.

Praesens II.

Singularis.

Láffa, videat, videto, ille.
Láffad, vel láffd,

láffam,

Praesens II.

Singularis.

Láthaffa, videre possit
láthaffad, vel vel debeat
láthaffd, posse.

láthaffam.

Pluralis.

láffác *videant*

láffátoc,

láffuc.

Pluralis.

láthaffác

láthaffátoc,

láthaffuc.

Futurum I. idem est cum praesente II. omissa tantum persona I. sing. numeri.

Incompletum I. fit ex praesenti primo addita tantum particula vala, ut :

Láttya vala, *videbat etc.*láthattya vala, *videre poterat, etc.*

Incompletum II.

Singularis.

Látnà, *vel videret.*

látnája,

látnád,

látnám.

Incompletum. II.

Singularis.

Láthatnà *vel videre posset.*

láthatnája,

láthatnád,

láthatnám.

Pluralis.

Látnác,

látnátoc,

látnóc *vel látnánc.*

Pluralis.

láthatnác,

láthatnátoc,

láthatnóc.

Perfectum I.

Singularis.

Látà, *vidit, videbat*

látád,

látám.

Perfectum I.

Singularis.

Láthatà, *videre poterat.*

láthatád,

láthatám.

Pluralis.

Látác,

látátoc,

látóc *vel látánc.*

Pluralis.

Láthatác,

láthatátoc,

láthatóc *vel láthatúc.*

Perfectum II.

Singularis.

Látta, *vidit.*
láltad,
láltam.

Perfectum II.

Singularis.

Láthatta, *videre potuit.*
láthattad,
láthattam.

Pluralis.

Láltác, *viderunt.*
láltátoc,
láltuc.

Pluralis.

Láthattác, *videre po-*
láthattátoc, *tuerunt.*
láthattuc.

Ex perfecto II. per particulas legyen, vala, volt, volna, fiunt :

Perfectum III. Látta legyen, viderit. láthatta legyen,
Plusquamper. I. látta vala, viderat. láthatta vala,
Plusquamper. II. látta vólt, viderat. láthatta vólt,
Plusquamper. III. látta vólna, vidisset. láthatta vólna.

Futurum subiectivi modi.

Singularis.

Látandgya, *viderit.*
látandod,
látandom.

Singularis.

Láthatandgya, *vel látandhattya,*
láthatandod, *vel látandhatod,*
láthatandom, *vel látandhatom.*

Pluralis.

Látandgyác, *viderint*
látandgyátoc,
látandgyuc.

Pluralis.

Láthatandgyác, *vel - lá-*
tandhattya,
láthatandgyátoc, *vel lá-*
tandhattya,
látandgyuc, *vel lá-*
tandhattya.

Infinitum idem est quod primae conjugationis est in prima classe.

Idem est et Gerundium.

Classis II.

Secundae conjugationis in nac.

Activum secundarium directum, cum suo Potentiali.

Praesens I.

Singularis.

Láttattya, *videre facit.*
láttatod,
láttatom.

Pluralis.

Láttattyác,
láttattyátoc,
láttattyuc.

Praesens I.

Singularis.

Láthattattya v. láttathattya etc.
láthattatod *videre facere*
láthattatom. *poterit.*

Pluralis.

Láthattattyác,
láthattattyátoc,
láthattattyuc.

Praesens II.

Singularis.

Láttaffa, *videre faciat.*
láttaffad vel láttafd,
láttaffam.

Pluralis.

Láttaffác, *videre fa-*
láttaffátoc *ciant.*
láttaffuc.

Praesens II.

Singularis.

Láthattaffa, *vel Láttathaffa,*
láthattaffad, *vel láttathaffad,*
láthattaffam *vel láttathaffam.*

Pluralis.

Láthattaffác, *videre facere*
láthattaffátoc, *possint. etc.*
láthattaffuc.

Futurum I. vel Imperativi praesens idem est cum praesenti II. omissa. 1. person. sing. num.

Incompletum primum fit a praesenti primo
per *vala*, ut :

Láttattya *vala, etc. videre* Láthattattya *vala, poterat*
faciebat. *videre facere.*

Incompletum II. Incompletum II.

Singularis.

Singularis.

Láttatná *vel videre* Láthattatná, *vel* Láttathatná *vel*
láttatnája, *face-* láthatnája, láttathatnája,
láttatnád, *ret.* láthattatnád, *vel* láttathatnád,
láttatnám. láthattatnám. láttathatnám.

Pluralis.

Pluralis.

Láttatnác, ájác, Láthattatnác, jác Láttathatnác,
láttatnátoc, láthattatnátoc, *vel* láttathatnátoc,
láttatnóc, úc, nánoc. láthattatnóc, úc, láttathatnóc.
ánoc.

Perfectum I.

Perfectum I.

Singularis.

Singularis.

Láttatà, *videre* Láthattatà, Láttathatà,
láttatád, *fecit.* láthattatád, *vel* láttathatád,
láttatám. láthattatám. láttathatám.

Pluralis.

Pluralis.

láttatác, láthattatác, láttathatác,
láttatátoc, láthattatátoc, láttathatátoc,
láttatóc, úc, *et* láthattatóc, úc, láttathatóc, úc,
ánoc. ánoc. ánoc.

Perfectum II.

Singularis.

Láttatta, *videre*
láttattad, *fecit.*
láttattam.

Pluralis.

láttattác,
láttattátoc,
láttattuc.

Perfectum II.

Singularis.

Láthattatta, *vel* Láttathatta,
láthattattad, *etc.*
láthattattam.

Pluralis.

Láthattattác, *vel* Láttathattác,
láthattattátoc, *etc.*
láthattattuc.

Ex perfecto II. perfectum III. plusquamperf. I. II., et III. fit per legyen vala, vólt, vólna, vide classem primam.

Futurum subiectivi modi.

Singularis.

Láttatandgya, *videre fe-*
láttatandod, *cerit.*
láttatandom.

Pluralis.

Láttatandgyác,
láttatandgyátoc,
láttatandgyuc.

Singularis.

Láttathatandgya, *videre*
láttathatandod, *facere.*
láttathatandom. *poterit.*

Pluralis.

Láttathatandgyác,
láttathatandgyátoc,
láttathatandgyuc.

Infinitum idem est quod in I. conjug. class. II.

Idem et Gerundium.

CAPVT XXIII. — DE TERTIA CONIUGATIONE IN NAC.

Tertia conjugatio in nac, praesens I. numeri singularis, tertiam personam in tic et ic format, pers. II. in ol, ut Láttatic, aluſic; Láttatol, aluſol: Videtur dormit; Videris, dormis.

Ad hanc conjugationem pertinent passiva verba omnia, deponentia et neutra quaedam, passivorum terminationem imitantia: ut mondatic, dicitur: gondolkodic, cogitat, meditat; bánkodic, tristatur; haragfic, irascitur; játéic, ludit.

Paradigma tertiae conjugationis in nac.

Passivi praesens I.

Singularis.

Láttatic *vel videtur.*
láttattatic,
láttatol *vel lát- videris.*
tattatol,
láttatom *vel lát- videor.*
tattatom.

Pluralis.

Láttatnac *vel videntur.*
láttattatnac,
láttattoc *vel videmini.*
láttattattoc,
láttatunc *vel videmur.*
láttattatunc.

Praesens II.

Singularis.

Láttafféc *vel videatur.*
láttattafféc,
láttafsál *vel láttat-*
tafsál,
láttafsam *vel láttat-*
taffam.

Passivi potentialis praesens I.

Singularis.

Láthattatic *vel Láttathattatic*
láthattattatic, *vel láttattat-*
láthattatol *vel hatic, etc.*
láthattattatol, *videri potest.*
láthattatom *vel*
láthattattatom.

Pluralis.

Láthattatnac *vel lát- videri*
tathattatnac, *pos-*
láthattattoc *vel lát- sunt.*
tattathattoc,
láthattatunc *vel lát-*
tathattatunc.

Praesens II.

Singularis.

Láthattafféc *vel videri*
láthattattafféc, *possit.*
láthattafsál *vel lát-*
hattattafsál,
láthattafsam *vel lát-*
hattattafsam.

Pluralis.

Pluralis.

Láttaffanac vel videan-
láttattafsanac, tur.láttatfatsatoc vel lát-
tattatfatsatoc,láttatfatsunc vel lát-
tattatfatsunc.Láttathafsanac vel videri
láthattafsanac, pos-

láthattatfatsatoc vel sint.

láttathaffsatoc,

láthattatfatsunc vel

láthattattatfatsunc.

Futurum I. vel Imperativi praesens, idem est
cum praesenti II. indicativi.

Incompletum I. fit a praesenti primo, per
vala, ut:

Láttatic vel láttattatic
vala, etc.Láttathatic vel láttattat-
hatic vala, etc.

Incompletum II.

Incompletum II.

Singularis.

Singularis.

Láttatnéc vel videretur.

láttattatnéc,

láttatnál vel láttat-
tatnál,láttatnám vel láttat-
tatnám.

Láttathatnéc vel videri

láttattathatnéc, posset.

láttathatnál vel lát-
tattathatnál,láttathatnám vel lát-
tattathatnám.

Pluralis.

Pluralis.

Láttatnánac vel videren-

láttattatnánac, tur.

láttatnátoc vel lát-
tattatnátoc,láttatnánac vel lát-
tattatnánac.

láttathatnánac vel videri

láttattathatnánac, pos-

láttathatnátoc vel sent.

láttathatnánac vel lát-
tattathatnánac.

Perfectum I.

Singularis.

Láttatéc *vel visus est.*
 láttattatéc,
 láttatál *vel láttattatál,*
 láttatám *vel láttattatám.*

Pluralis.

Láttatánac *vel visi sunt.*
 láttattatánac,
 láttatátoc *vel láttattatátoc,*
 láttatánc *vel láttattatánc.*

Perfectum II.

Singularis.

Láttatott *vel visus est.*
 láttattattot,
 láttattál *vel láttattattál,*
 láttattam *vel láttattattam.*

Pluralis.

Láttattac *vel láttatta-* *visi*
nac vel láttattattac, sunt.
vel láttattattanac,

Perfectum I.

Singularis.

Láttathatéc *vel visus esse*
 láttattathatéc, *potuit.*
 láttathatál *vel láttat-*
tathatál,
 láttathatám *vel láttat-*
tathatám.

Pluralis.

láttathatánac *vel visi*
 láttattathatánac, *esse*
 láttathatátoc *vel potue-*
 láttattathatátoc, *runt.*
 láttathatánc *vel lát-*
tattathatánc.

Perfectum II.

Singularis.

Láttathatott *vel visus*
 láttattathatott, *esse*
 láttathattál *vel lát-* *po-*
tattathattál tuit.
 láttathattam *vel lát-*
tattathattam.

Pluralis.

Láttathattac *vel lát-* *visi*
tathattanac vel lát- *esse*
tattattathattac, vel po-
láttattattathattanac, tue.

láttattatoc, <i>vel</i> láttat-	láttattathattoc, <i>vel</i> runt.
tattatoc,	láttattattathattoc,
láttattunc, <i>vel</i> láttat-	láttattathattunc, <i>vel</i>
tattunc.	láttattattathattunc.

Ex perfecto II. per legyen, vala, vólt, vólna, *funt* :

<i>Perfectum III.</i> Láttatott <i>visus</i>	Láttathattatott <i>visus</i>
<i>vel</i> láttattatott <i>sit.</i>	<i>v. láttattathatta- esse</i>
legyen, <i>etc.</i>	tott legyen <i>etc. possit.</i>

<i>Plusquam. I.</i> láttatott <i>visus</i>	láttathattatott, <i>visus</i>
<i>vel</i> láttattatott <i>erat.</i>	<i>v. láttattathatta- esse</i>
-vala, <i>etc.</i>	tott vala, <i>etc. poterat.</i>

<i>Plusquam. II.</i> láttatott <i>visus</i>	láttathattatott, <i>visus</i>
<i>vel</i> láttattatott <i>fuit.</i>	<i>vel láttattathat- esse</i>
vólt.	tatott vólt. <i>potuit.</i>

<i>Plusquam. III.</i> láttatott <i>visus</i>	láttathatott <i>vel visus</i>
<i>vel</i> láttattatott <i>fuis-</i>	láttattathatta- <i>esse</i>
vólna. <i>set.</i>	tott vólna. <i>potuisset.</i>

Futurum subjunctivi Futurum subjunctivi modi. modi.

Singularis.

Singularis.

láttatandic, <i>videbitur vel</i>	láttathatandic, <i>vel visus</i>
	láthatatandic, <i>esse</i>
láttatandol, <i>visus erit.</i>	láttathatandol, <i>poterit.</i>
láttatandom.	láttathatandom.

Infinitum.

Láttatni *vel* Láttattatni, *videri.*

Láttathatni, *vel* Láttattathatni, *videri posse.*

Affixa eadem sunt, quae in secunda classe conjugationis primae in nac.

Gerundium Lättattatva, vãn.

Lättathattatva, et Lättathattatván.

Anomalia.

Sunt pauca quaedam anomala, in omnibus fere conjugationibus, sed praecipuum est illud substantivum Vagyoc, Sum, quod tempora quaedam mutuatur a conjugatione in nec, a verbo léfec, fio. Quia vero hoc verbum auxiliare est utrisque conjugationibus, in nac et nec, placet ejus inflexionem hic subjicere.

Paradigma.

Praesens I.

Singularis.

3. Vagyon vel van,	<i>Est,</i>
2. vagy,	<i>es,</i>
1. vagyoc.	<i>sum.</i>

Pluralis.

Vadnac vel vannac,	<i>sunt,</i>
vattoc,	<i>estis,</i>
vagyunc.	<i>sumus.</i>

Praesens II.

Singularis.

Légyen,	<i>sit vel fiat,</i>
légy,	<i>sis fias,</i>
légyec.	<i>sim fiam.</i>

Pluralis.

Legyenec,	<i>sint vel fiant,</i>
legyetec,	<i>sitis,</i>
legyünc.	<i>simus.</i>

Futurum I.

Singularis.

Léß, et Leßen,	<i>Erit,</i>
leß, leßeß,	<i>eris,</i>
léfec.	<i>ero.</i>

Pluralis.

Leßnec,	<i>erunt,</i>
leßtec,	<i>eritis,</i>
leßünc.	<i>erimus.</i>

Incompletum I.

Singularis.

Vala,	<i>erat,</i>
valál,	<i>eras,</i>
valéc.	<i>eram.</i>

Pluralis.

Valánac,	<i>erant,</i>
valátoc,	<i>eratis,</i>
valánc.	<i>eramus.</i>

Incompletum II.**Singularis.**

Vólna,	esset,
vólnál,	esses,
vólnéc.	essem.

Pluralis.

vólnánac,	essent,
vólnátoc,	essetis,
vólnánc.	essemus.

Perfectum I.**Singularis.**

Vólt,	fuit,
vóltál,	fuisti,
vóltam.	fui.

Pluralis.

vóltac vel vólt-	fuerunt,
tanac,	
vóltatoc,	fuistis,
vóltünc.	fuimus.

Perfectum II. fit ex perfecto I. per legyen, ut:

Vólt légyen, etc. fuerit.

Plusquamperfectum fit per vólna, ut:

Vólt vólna, etc. fuisset, etc.

Futurum subjunctivi

a léßen fiet.

Singularis.

Léend vel léjend,	fiet, erit,
léendeß,	eris,
léendec.	ero.

Pluralis.

Leendenec vel lé-	erunt,
jendenec,	
leendetec,	eritis,
leendünc.	erimus.

Infinitum praesens.

Lenni, *Esse, fieri, fore.*

Affixa ad infinitum.**Singularis.**

Lennie, *ipsi, licet oport-*
lenned, esse tibi tet conve-
lennem. mihi nit neces-
sumest, &c.

Pluralis.

Lenniec, *esse ipsis neces-*
lennetec, esse vobis sum est
lennünc. esse nobis etc.

Infinitum futurum.

Leéndeni, *vel lejendeni,*
esse, fore.

Cum affixis possessivis:

Singularis.

Leendenie, *esse ipsi,*
 leendened, *esse tibi,*
 leendenem, *esse mihi.*

Pluralis.

Leendenic, *esse ipsis,*
 leendenetek, *esse vobis,*
 leendenünc, *esse nobis.*

Gerundium participiale.

Lévén, *Essendo, existendo.*

*Aliud anomalum conjugationis in nac.*Iſic, *bibit.*

Praesens I.

Indirecti.

Directi.

Singularis.

3. Iſic, *bibit* potum Iſſa, *hunc potum bibit.*2. iſol, *bibis,* iſod,1. iſom, *bibo.* iſom.

Pluralis.

Iſnac, *bibunt,* Iſſác, *bibunt istud.*iſtoc, *bibitis,* iſſátoc,iſunc, *bibimus.* iſſuc.

Praesens II.

Singularis.

Igyéc, *bibat,* Igya, *bibat hoc.*igyál, *bibas, bibe,* igyad,igyam, *bibam.* igyam.

Pluralis.

Igyanac, *bibant,* igyác, *bibant istud.*igyatoc, *bibatis, bibite,* igyátoc,igyunc, *bibamus.* igyuc.*Incompl. I. fit a praes. I. per vala, ut :*Iſic vala, iſſa vala, etc. *bibebat, etc.*

Incompletum II.

Singularis.

Innéc, *biberet,* Inná, *biberet hoc.*innál, *biberes,* innád,innám, *biberem.* innám.

Pluralis.

Innánac,	<i>biberent,</i>	innác,	<i>biberent illud.</i>
innátoc,	<i>biberetis,</i>	innátoc,	
innánc,	<i>biberemus.</i>	innóc.	

Perfectum.

Indirecti.

Directi.

Singularis.

Ivéc,	<i>bibit.</i>	Ivá,	<i>bibit hoc vel</i>
ivál,		ivád.	<i>illud.</i>
ivám.			

Pluralis.

ivánac,	<i>biberunt,</i>	ivác,	<i>biberunt hoc</i>
ivátoc,			<i>vel illud.</i>
ivánc.		ivóc.	

Perfectum II.

Singularis.

Itt, ivott, iut,	<i>bibit,</i>	itta,	<i>bibit istud.</i>
ittál,	<i>bibisti,</i>	ittad,	
ittam.	<i>bibi.</i>	ittam.	

Pluralis.

Ittac,	<i>biberunt,</i>	ittác,	<i>biberunt hoc</i>
ittatoc,	<i>bibistis,</i>	ittátoc,	<i>vel illud.</i>
ittunc.	<i>bibimus.</i>	ittuc.	

Perfectum III. fit a perfect. secundo per legyen, ut:

Ivott, vel ijut, legyen, Itta legyen, biberit.

Plusquamperf. I. ivott vala, biberat, et itta vala.

Plusquamperf. II. ivott volt, itta volt, bibit.

Plusquamperf. III. ivott volna, itta volna, bibisset.

Futurum. Ijandic, ijandgya, bibet.

Infinitum. Inni, innia, innya, bibere.

Gerund. Ivàn, bibens. *Potentiale.* Ihatic, flecte ut Lát-tatic.

Act. secund. Itat, ittattya, ut láttat, láttya, etc.

CAPVT XXIV. — DE CONJUGATIONE PRIMA IN NEC.

Fuit conjugatio in nac, sequitur in nec.

Conjugatio in nec est, cujus tertia persona pluralis, omnium fere temporum desinit in nec vel ec.

Id autem fit in iis verbis, quae habent in ultimis syllabis e, ô, ü, ut: kër, petit: teremt, creat: pöröl, litigat: örül, gaudet. Et quaedam pauca i, ut: diczir, laudat: épit, aedificat, etc.

Conjugationes in nec sunt itidem tres, per quas unum idemque verbum flectitur.

Prima conjugatio in nec, praesentis primi primam personam singularem in ec format, incompleti II. in ne, perfecti primi tertiam singularem in e: perfecti II. in t et ett.

Classes similiter habet duas, quarum prima continet thema simplex, vel radicem verbi; id est activi primi, cum potentiali; continet et neutra quaedam, quae et ipsa in sequenti conjugatione fiunt activa secundaria et transitiva.

Secunda Classis continet Activa secundaria et eorum potentialia.

Primae conjugationis in nec

Classis I.

Activi primi indirecti *ejusque potentialis*

Praefens I.

Singularis.

3. Kér, *petit,*
 2. kérŕ, *petis,*
 1. kérec *peto.*
et kérlec, peto te vel vos.

Pluralis.

kérnec, *petunt,*
 kértéc, *petitis,*
 kérünc. *petimus.*

Praefens I.

Singularis.

kérhet, *petere potest,*
 kérhetŕ, *petere potes,*
 kérhetec, *petere possum.*
et kérhetlec.

Pluralis.

kérhetnec, *petere possunt,*
 kérhettec, *petere potestis,*
 kérhetünc, *petere possumus.*

Praefens II.

Singularis.

kérjen, *petat,*
 kérj, *petas et pete,*
 kérjec, *et*
 kérjelec. *petam.*

Pluralis.

kérjenec, *petant,*
 kérjetec, *petatis, petite,*
 kérjünc, *petamus.*

Praefens II.

Singularis.

kérheffen, *petere possit,*
 kérheff, *petere possis,*
 kérheffec *et*
 kérheffelec, *petere possim.*

Pluralis.

kérheffenec, *petere possint,*
 kérheffetec, *petere possitis,*
 kérheffünc, *petere possimus.*

Futurum I. vel Imperativi praesens idem est quod praesens II. omissa prima persona singularis numeri.

Incompletum I. fit ex <i>praesenti primo per vala,</i> <i>et volt.</i>	Incompletum I. fit a <i>praesenti I. per vala et volt,</i> <i>ut :</i>
--	--

Singularis.

kér vala, <i>et volt, petebat,</i> <i>peteret,</i>	kérhet vala, <i>et volt, pe-</i> <i>tere poterat,</i>
kérŕ vala, <i>et volt, petebas,</i>	kérhetŕ vala <i>et volt, pe-</i> <i>tere poteras,</i>
kérec vala, <i>et kérlec volt,</i> <i>petebam, etc.</i>	kérhetec vala, <i>et kérhet-</i> <i>lec volt, etc.</i>

Pluralis.

kérnec vala, <i>petebant et</i> <i>peterent,</i>	kérhetnec vala, <i>petere po-</i> <i>terant,</i>
kértec vala, <i>petebatis vel</i> <i>peterétis,</i>	kérhettec vala, <i>petere po-</i> <i>teratis,</i>
kérünc volt, <i>petebamus vel</i> <i>peteremus.</i>	kérhetünc volt, <i>petere po-</i> <i>teramus.</i>

Incompletum II.

Singularis.

kérne *peteret.*
kérnél
kérnéc
et kérnélec.

Incompletum II.

Singularis.

kérhetne *petere posset.*
kérhetnél
kérhetnéc
et kérhetnélec.

Pluralis.

kérnénec *peterent.*
kérnétec
kérnénc.

Pluralis.

kérhetnénec *petere possent*
kérhetnétec
kérhetnénc.

Perfectum I.

Singularis.

kére *petiit, vel petebat.*

kérél

kéréc

et kérélek.

Pluralis.

kérénec

kérétec

kérénc.

Perfectum I.

Singularis.

kérhete *petere potuit.*

kérhetél

kérhetéc

et kérhetélec.

Pluralis.

kérheténec

kérhetétec

kérheténc.

Perfectum II.

Singularis.

kért, *vel kérett, petivit.*

kértél

kértem

et kértelec.

Pluralis.

kértec

kértetec

kértünc.

Perfectum II.

Singularis.

kérhetett *petere potuit.*

kérhetél

kérhettem

et kérhettelec.

Pluralis.

kérhettec

kérhetetec

kérhettünc.

Perfectum III. fit ex Perfecto II. per legyen, ut:

Singularis.

kért legyen, *etc. petiverit.*

Singularis.

kérhetett legyen, *petere potuerit.**Similiter ex eodem perfecto II. fiunt per vala, vólt, vólna:*

Plusquamperfectum I.

kért vala *vel vólt, petiverat.*kérhetett vala, *vel vólt, petere poterat.*

Plusquamperfectum II.

kért volna, *etc. petiisset.* kérhetett volna, *petere potuisset.*

Futurum subjunctivi.

Modi subjunctivi
futurum.

Singularis.

Singularis.

kérend *petiverit, petet.*kérendhet *vel* kérhetend,
petere poterit.

kérendesz

kérendhetesz *vel* kérheten-
desz, *is, etc.*

kérendec,

kérendhetec, *vel* kérheten-
dec,*et* kérendlec.*et* kérendhetlec *et* kérhe-
tendelec.

Pluralis.

Pluralis.

kérendnec

kérendhetnec *vel* kérhe-
tendnec

kérendetec

kérendhettec *vel* kérhe-
tendetec

kérendünc.

kérendhetünc *vel* kérhe-
tendünc.

Infinitum praesens.

Infinitum praesens.

kérni *petere.*kérhetni. *petere posse.*

Affixa ad infinitum.

Affixa ad infinitum.

Singularis.

Singularis.

őneki kérnie

sibi vel se kérhetnietenéked kérnéd *petere**tibi, te* kérhetnéd

énnekem kérnem

mihi, me. kérhetnem.

Pluralis.		Pluralis.
kérniec		<i>illos illis</i> kérhetniec
kérnetec	<i>petere</i>	<i>vos vobis</i> kérhetnetec
kérnűnc		<i>nos nobis</i> kérhetnűnc.
Infinitum Futurum.		Infinitum Futurum.
kérendeni, <i>petitum ire.</i>		kérendhetni, <i>vel</i> kérhetendeni.
Affixa ad inf. fut.		Affixa ad inf. fut.
Singularis		Singularis.
kérendenie		kérendhetnie
kérendened		kérendhetned
kérendenem		kérendhetnem.
Pluralis.		Pluralis.
kérendeniec		kérendhetniec
kérendenetec		kérendhetnetec
kérendenűnc		kérendhetnűnc.

Gerundium vel participiale infinitum.
 kérve, kérvén, *petendo.* kérhetve, kérhetvén.

Classis II.

Conjugationis in nec.

Activi secundarii indirecti, et ejus Potentialis

Praefens I.		Praefens I.
Singularis.		Singularis.
kéret, <i>petere facit, curat.</i>		kérethet, <i>petere facere po-</i>
kéretŕ		kérethetŕ <i>test.</i>
kéretec,		kérethetec,
<i>et</i> kéretlec.		<i>et</i> kérethetlec.

Pluralis.

kéretnec

kérettec

kéretünc.

Pluralis.

kérethetnec

kérethettec

kérethetünc.

Praesens II.

Singularis.

kéreessen, *petere faciat.*
et kéretteffenkéreff,
vel kéretteffkéreffec et kéreffelec,
vel kéretteffec et kéret-
teffelec.

Praesens II.

Singularis.

kérethessen,
vel kérettethessenkéretheff,
vel kérettetheffkéretheffec et kéretheffe-
lec,
vel kérettetheffelec et
kérettetheffelec.

Pluralis.

kéreffenec,
vel kéretteffeneckéreffetec,
vel kéretteffeteckéreffsünc,
et kéretteffsünc.

Pluralis.

kéretheffenec,
vel kérettetheffeneckéretheffetec,
vel kérettetheffeteckéretheffsünc,
vel kérettetheffsünc.

*Futurum primum vel Imperativi praesens nihil dif-
fert a Praesenti II. si omittatur I. persona sing. num.*

*Incompletum I. fit a praesenti primo per
vala et volt, ut :*

kéret vala, *vel petere*
kéret vólt. *etc. faciebat.*

kérethet vala, *vel petere*
kérethet vólt. *etc. facere*
poterat.

Incompletum II.

Singularis.

kéretne *petere faceret.*

kéretnél

kéretnéc,

et kéretnélec.

Pluralis.

kéretnének

kéretnétec

kéretnénc.

Incompletum II.

Singularis.

kérethetne *petere facere*kérethetnél *posset.*

kérethetnéc,

et kérethetnélec.

Pluralis.

kérethetnének

kérethetnétec

kérethetnénc.

Perfectum I.

Singularis.

kérete, *petere fecit, vel*kérétel *faciebat.*

kérétéc,

et kérétélec.

Pluralis.

kérétének

kérététec

kéréténc.

Perfectum I.

Singularis.

kérethete *petere facere*kérethétel *poterat.*

kérethétéc,

et kérethétélec.

Pluralis.

kérethetének

kérethetétéc

kéretheténec.

Perfectum II.

Singularis.

kérertet *petere fecit.*

kéréttél

kérettem,

et kéréttelec.

Pluralis.

kérettek,

vel kérettenec

kéréttetec

kéréttünc.

Perfectum II.

Singularis.

kérethetett, *petere facere*kérethéttél *potuit.*

kérethettem,

et kérethettelec.

Pluralis.

kérethettek,

vel kérethettenec

kérethettetec

kérethettünc.

Ex perfecto II. per legyen, vala, volt, volna, fiunt:

Perfectum III. kéretett legyen, *petere fecerit.* kérethetett legyen,

Plusquam p. I. kéretett vala, *vel* volt *etc.* kérethetett vala, vólt.

Plusquam p. II. kéretett vólna, *petere fecisset.* kérethetett vólna.

Futurum subjunctivi. Futurum subjunctivi.

Singularis.

kéretend *petere fecerit*
vel faciet.

kéretendesz

kéretendec,

et kéretendlec.

Pluralis.

kéretendnec

kéretendetec

kéretendünc.

Singularis.

kéretendhet, *vel* kérethetend

kéretendhetesz *et sic deinceps.*

kéretendhetec.

et kéretendhetlec.

Pluralis.

kéretendhetnec

kéretendhettec

kéretendhetünc.

Infinitum Praesens.

kéretni, *petere facere.*

kérethetni, *petere facere*
posse.

Affixa infinito possessiva.

Singularis.

kéretnie

kéretned

kéretnem

Pluralis.

kéretniec

kéretnetec

kéretnünc.

Singularis.

kérethetnie

kérethetned

kérethetnem.

Pluralis.

kérethetniec

kérethetnetec

kérethetnünc.

Infinitum futurum.

kéretendeni, kérethetendeni.

Cum affixis possessivis.

kéretendenie, kéretende- kérethetendenie, kérethe-
ned etc. tendened etc.

Gerundium: kéretve, vel kérethetve, vel kérettet-
kérettetve, et kéretvén hetve, et. kérethetvén,
vel kérettetvén. vel kérettethetvén.

CAPVT XXV. — DE SECUNDA CONJUGATIONE IN NEC.

Secunda conjugatio in nec, praesentis primi tertiam personam singularem in i format, secundam in ed et ôd, primam in em et ôm: perfecti primi 3. person. sing. in é longum, perfecti 2. in te, Incompleti II. in nè, ut kéri, petit: kôti, ligat: kered, petis: kôtôd, ligas: kérem, peto: kôtôm, ligo: kéré, petiit: kôtè, ligavit: kérte, petivit: kôtôtte, ligavit: kérnè, peteret: kôtnè, ligaret.

Classes itidem duas habet, quarum prima continet Activa prima directa, cum suo potentiali; Secunda complectitur Activa secundaria directa, et transitiva.

Paradigmatum secundae conjugationis in nec

Classis I.

Activi I. directi Praesens I.

Singularis.

kéri *petit, hoc vel illud.*
kered
kérem

Singularis.

kérheti *petere potest hunc,*
kérheted *hanc, hoc.*
kérhetem.

Pluralis.

kéric
kérítec
kérjüc

Pluralis.

kérhetic
kérhetítec
kérhettyüc.

Praesens II.

Singularis.

kérje *petat, petas,*
kérjed, *pete.*
 vel kérd,
kérjem. *petam.*

Praesens II.

Singularis.

kérheffe
kérheffed,
 et kérhesd,
kérheffem.

Pluralis.

kérjéc *petant.*
kérjétec
kérjüc

Pluralis.

kérhefféc
kérheffétec
kérheffüc.

Futurum I. vel Imperativi praesens nihil differt a Praesenti II. omittenda tantum prima persona singularis.

Incompletum I. *fit ex praesenti primo per vala et vólt, ut :*

Singularis.

kéri vala, *vel petebat.*
kéri vólt *etc.*

Singularis.

kérheti vala, *vel petere*
kérheti vólt *etc. poterat.*

Incompletum II.

Sing.

Plur.

kérnè *peteret* kérnéc
 kérnéjéc
kérnéd kérnétec
kérném kérnóc,
 kérnéc

Incompletum II.

Sing.

Plur.

kérhetnè kérhetnéc
kérhetnéd kérhetnétec
kérhetnèm kérhetnóc,
 -néc.

Perfectum I.

Singularis.

kérè *petiit, petebat.*

kéréd

kérém

Pluralis.

kéréc

kérétec

kérőc, üc.

Perfectum I.

Singularis.

kérhetè *petere potuit.*

kérhetéd

kérhetém.

Pluralis.

kérhetéc

kérhetétec

kérhetőc, üc.

Perfectum II.

Singularis.

Kérte *petivit.*

kérted

kértem

Pluralis.

kértéc

kértétec

kértüc

Perfectum II.

Singularis.

kérhette

kérhetted

kérhettem.

Pluralis.

kérhettéc

kérhettétec

kérhettüc.

Ex perfecto II. *fiunt sequentia tempora 3. per*
 légyen, vala, vólt, vólna, *ut :*

Perfectum III.

kérte légyen, *petierit etc.* kérhette legyen *etc.*

Plusquam p. I.

kérte vala *vel vólt petebat.* kérhette vala *vel vólt, etc.*

Plusquam p. II.

kérte vólna, *petivisset. etc.* kérhette volna *etc.*

Futurum subiectivi
modi.

Singularis.

kérendi *petet.*

kérended

kérendem

Pluralis.

kérendic

kérenditec

kérendgyüc

Futurum subiectivi
modi.

Singularis.

kérendheti

kérendheted

kérendhetem.

Pluralis.

kérendhetic

kérendhetitec

kérendhettyüc.

Infinitum et Gerundium hujus Classis nihil differt ab Infinito et Gerundio I. Classis Conjugationis prim. in nec.

Classis II.

*Conjugationis in nec.**Activi secundarii directi.**Act. secund. dir. potentialis.*

Praesens I.

Singularis.

kéreti *petere facit.*

kéreted

kéretem

Pluralis.

kéretic

kéretitec

kérettyüc

Praesens I.

Singularis.

kéretheti

kéretheted

kérethetem.

Pluralis.

kérethetic

kérethetitec

kérethettyüc.

Praesens II.**Singularis.**

kéreffe *petere faciat.*
 kéreffed,
vel kéresd,
 kéreffem.

Pluralis.

kérefféc
 kéreffétec
 kéreffsüc.

Praesens II.**Singularis.**

kéretheffe,
 kéretheffed,
vel kérethesd,
 kéretheffem.

Pluralis.

kéretheffséc
 kéretheffsétec
 kéretheffsüc.

Futur. I. vel Imp. praesens nihil differt a praesenti secundo.

Incompletum I. *fit a praesenti primo per vala et vólt, ut :*

kéreti vala *vel* vólt, *petere* kéretheti vala *et* vólt *etc.*
faciebat. etc.

Incompletum II.**Singularis.**

kéretne *petere faceret.*
 kéretnéd
 kéretném

Pluralis.

kéretnéc
 kéretnétec
 kéretnőc, nénc, nüc.

Incompletum II.**Singularis.**

kérethetne
 kérethetnéd
 kérethetném.

Pluralis.

kérethetnéc
 kérethetnétec
 kérethetnőc, üc, nénc.

Perfectum I.**Singularis.**

kéretè *petere fecit, faciebat.*
 kéretéd
 kéretém

Perfectum I.**Singularis.**

kérethetè
 kérethetéd
 kérethetém.

Pluralis.

kéretéc
 kéretétec
 kéretőc, üc.

Pluralis.

kérethetéc
 kérethetétec
 kérethetőc, üc.

Perfectum II.

Singularis.

kérette *petere fecit.*
 kéretted
 kérettem.

Perfectum II.

Singularis.

kérethette
 kérethetted
 kérethettem.

Pluralis.

kérettéc
 kérettétec
 kérettüic

Pluralis.

kérethettéc
 kérethettétec
 kérethettüic.

Hinc fiunt per legyen, vala, vólt, vólna :

Perfectum III.

kérette legyen *etc.*

kérethette legyen. *etc.*

Plusquam p. I.

kérette vala *et* vólt.

kérethette vala, vólt.

Plusquam p. II.

kérette vólna.

kérethette vólna.

Futurum modi subiectivi.

Singularis.

kéretendi *petere faciet.*

Singularis.

kéretendheti, *vel* kérethe-
 tendi *etc.*

kéretended
 kéretendem

kéretendheted
 kéretendhetem.

Pluralis.
 kéretendic
 kéretenditec
 kéretendgyüc

Pluralis.
 kéretendhetic
 kéretendhetitec
 kéretendhettyüc.

*Infinitum et Gerundium nihil differunt ab infin.
 et gerund. Classis 2. primae in nec.*

CAPVT XXVI. — DE TERTIA CONJUGATIONE IN NEC.

Tertia conjugatio in nec, praesentis I. tertiam personam singularem in ic format; secundam in el, vel ôl, tertiam in tem, vel tôm, ut kéretic et kérettetic, petitur: kôttetic, ligatur: kérettetel, peteris: kôttetôl, ligaris: kérettetem, petor, kôttetôm, ligor.

Ad hanc conjugationem pertinent passiva, et deponentia ac neutra quaedam, quae passivorum terminationem habent. Notandum autem est, quod in hac conjugatione multa tempora et personae significatione tantum differant ab Activis secundis, forma vero sint eadem.

Paradigma Conjugationis 3. in nec.

Passivae formae
 Praesens I.

Singularis.

kéretic, petitur.
 vel kérettetic
 kéretel,
 vel kérettetel
 kérettetem.

Passivi Potentialis
 Praesens I.

Singularis.

kérettethetic, peti potest.
 vel kérethettetic
 kérettethetel, peti potes
 vel kérethettetel
 kérettethetem peti possum.

Pluralis.

kérettetnec *petuntur*
 kérettettec *petimini*
 kérettetünc *petimur.*

Pluralis.

kérettethetnec *peti possunt*
 kérettethettec *peti potestis*
 kérettethetünc *peti possu-*
mus.

Praesens II.

Singularis.

kérettefféc *petatur.*
 kéretteffél
 kéretteffem

Praesens II.

Singularis.

kérettethefféc *peti possit.*
 kérettetheffél
 kérettetheffem.

Pluralis.

kéretteffenec
 kéretteffetec
 kérettefsünc

Pluralis.

kérettetheffenec
 kérettetheffetec
 kérettethelsünc.

Futurum I. vel Imperativi Praesens nihil differt a praes. II.

Incompletum I. fit a praesenti I. per vala vel vólt, ut :

kérettetic vala *vel vólt, pe-*
tebatur.

kérettethetic vala *vel vólt,*
peti poterat.

Incompletum II.

Singularis.

kérettetnéc *peteretur.*
 kérettetnél
 kérettetném

Incompletum II.

Singularis.

kérettethetnéc *peti posset.*
 kérettethetnél
 kérettethetném

Pluralis.

kérettetnénc
 kérettetnétec
 kérettetnénc.

Pluralis.

kérettethetnénc
 kérettethetnétec
 kérettethetnénc.

Perfectum I.

Singularis.

kérettetéc, *petebatur.**vel* kéretéc

kérettetél

kérettetém

Pluralis.

kéretteténec

kérettetétéc

kéretteténc

Perfectum I.

Singularis.

kérettethetéc, *peti poterát.**vel* kérethettetéc

kérettethetél

kérettethetém.

Pluralis.

kérettetheténec

kérettethetétéc

kérettetheténc.

Perfectum II.

Singularis.

kérettetett, *ött, petitus, a,*
est.

kérettettél

kérettettem

Pluralis.

kérettettec,
vel kérettettenec

kérettettetec

kérettettünc

Perfectum II.

Singularis.

kérettethettetett, *ött, pe-*
titus esse potuit.

kérettethettél

kérettethettem.

Pluralis.

kérettethettec,
vel kérettethettenec

kérettethettetec

kérettethettünc.

Ex perfecto II. fiunt sequentia 3 tempora per
legyen, vala, vólt, vólna, ut :

Perf. III. kérettetettlegyen, *petitussit.* kérettethettetett
legyen.

Plusq. I. kérettetett vala *et* vólt. kérettethettetett
vólt, vala.

Plusq. II. kérettetett vólna, *etc.* kérettethettetett
vólna *etc.*

Futurum subjunctivi.

Singularis.

kérettetendic, *petetur.**vel* kéretendic

kérettetendel

kérettetendem

Singularis.

kérettethetendic,

vel kéretendhetic

kérettethetendel

kérettethetendem.

Pluralis.

kérettetendnec

kérettetendetec

kérettetendünc

Pluralis.

kérettethetendenec

kérettethetendetec

kérettethetendünc.

Infinitum Praesens.

kérettetni, *peti.*kérettethetni, *peti posse.*

Infinito affixa.

Singularis.

kérettetnie, *vel* kérettet-

kérettetned [tetnie et seq.

kérettetnem

Singularis.

kérettethetnie

kérettethetned

kérettethetnem.

Pluralis.

kérettetniec

kérettetnetec

kérettetnünc

Pluralis.

kérettethetniec

kérettethetnetec

kérettethetnünc.

Infinitum futurum.

kérettetendeni, *quod ra-*
*rum est, rara et affixa.*kérettethetendeni, *quod*
raro evenit, rarius affixa
*occurrunt.**Gerundium,* kérettetve,
et kérettetvèn.kérettethetve,
et kérettethetvèn.

Anomala conjugationis in nec sunt quaedam, e quibus praecipuam anomaliam patiuntur haec: Léſen, fit, téſzen, ponit, véſzen, emit, capit: hiſſen, credit, viſſen, aufert: eſſen et eſſic, edit, item megyen, abit, quae peculiarem conjugationem in en constituerent, ut apud Graecos verba in μι.

Paradigma verbi Leszen.

Praesens I.		Praesens I.	
Singularis.		Singularis.	
Leſcn vel léſen, fit		lehet	<i>fieri potest</i>
vel leſſ			
leſeſ, vel léſ	<i>ſis</i>	lehetſ	<i>fieri potes</i>
léſec	<i>ſio.</i>	lehetec	<i>fieri possum.</i>
Pluralis.		Pluralis.	
leſnec	<i>ſiunt</i>	lehetnec	<i>fieri possunt</i>
leſtec	<i>eritis</i>	lehettec	<i>fieri potestis</i>
leſünc	<i>erimus.</i>	lehetünc	<i>fieri possumus.</i>
Praesens II.		Praesens II.	
Singularis.		Singularis.	
legyen	<i>ſit, fiat.</i>	leheffen	<i>fieri possit.</i>
legy		leheff	
legyec		leheffec.	
Pluralis.		Pluralis.	
legyenec		leheffenec	
legyetec		leheffetec	
legyünc		leheffünc.	

Hinc Futurum I. vel Imperativi praesens ſit omiſſa tantum I. persona.

Incompletum I. a praesenti I. fit per vala
vel vólt, ut :

leßen *vel* léß vala
vel vólt, *fiebat.*

lehet vala *vel* vólt, *fieri*
poterat.

Incompletum II.

Singularis.

lenne *fieret, esset.*
lennél
lennéc

Pluralis.

lennénec
lennétec
lennénc

Incompletum II.

Singularis.

lehetne *fieri posset.*
lehetnél
lehetnéc.

Pluralis.

lehetnénec
lehetnétec
lehetnénc.

Perfectum I.

Singularis.

lõn, lén *fiebat, erat.*
lõl, lél, lõvéł
lõc, lévéc

Pluralis.

lõnec, lévénec
lõtõc, lévétéc
lõnc, lévénec

Pérfectum I.

Singularis.

leheté, *fieri poterat.*
lehetél
lehetéc.

Pluralis.

leheténec
lehetétec
leheténec.

Perfectum II.

Singularis.

lõtt, lett, *factum est.*
lõttél, lettél
lõttem, lettem

Perfectum II.

Singularis.

lehetett, *fieri potuit.*
lehet tél
lehettem.

Pluralis.	Pluralis.
lőttec, lőttenecc <i>vel</i> lettec, lettenec	lehettec <i>vel</i> lehettenec
lőttetec, lettetec	lehettetec
lőttünc, lettünc	lehettünc.

Hinc sunt 3 sequentia tempora, per legyen, vala, vólt, vólna, ut:

Perfectum III. lett, legyen.

Plusquamperf. I. lőtt vala.

Plusquamperf. II. lőtt vólt.

Plusquamperf. III. lőtt vólna.

Futurum non habet, vel ipsum praesens habet vim futuri.

Infinitum Lenni, reliqua vide in Anomalo conjugationis in nac, in Paradigmathe Vagyon, Est.

Sic flecte sequentia: tessen, ponit, etc. Cujus Activum indirectum secundarium flecte ad analogiam kertet, kérethet, ut: Tétet, ponere facit: tétethet, potest ponere facere. Directa item flecte, ut kéri, kéreti; tessi, teheti, tetetheti, refer singula ad singulas conjugationes in nec, ut et tétettetic, ponitur.

Megyen, it, abit: Mehet, ire potest, Praesenti II. Mennyen, meheffen, Incompl. II. Menne, mehetne; Perfectum I. Méne, mehete; Perfectum II. Ment, ivit; mehetett, ire potuit; Futurum, Menend, mehetend, ibit, ire poterit. Infinitivum Menni, ire; mehetni, ire posse. Gerund. Menvèn, eundo.

Essen, esic, edit: Ehetic, edere potest; Praesens II. Egyéc, chefféc. Directum eszi, eteti; Praesens II. Egye, eheffe; flecte, ut kéri, kérheti. Incomplet. II. Ennéc, chetnéc. Perfect. I. Evéc, óvéc, ón. Directum

Enne, ehethne: *ut* kérne, kérhetne. *Perfectum* II. Ett, ött, *comedit, edit.* *Directum* Ette, ôtte, *ut* kérte, ehette, *ut* kérhette. *Futurum* Ejend, ejendi, *ut* kérend, kérendi. *Infinitivum* Enni, ehetni: Etetni, etettetni; *ut* kéni, kérhetni, kéretni, kérettetni. *Gerundium* Evèn, òvèn, *edendo*.

Sic hißen, *credit: vißen, aufert; Praesens* II. hidgyen, vigyen. *Perfect: II.* Hitt, vitt, *credit, tulit.* *Perfect.* Hün, vün, *et hivè, vivè.* *Futurum* hiend, viend. *Infinit.* Hinni, vinni. *Gerund.* Hivèn, vivèn.

Anomalis annumerari possunt et haec:

Jô, *venit: fô, coquitur: nô, crescit: fô, textit: lô, jaculatur: nyô, terit, sarrit, runcat.*

Paradigma verbi Jô venit.

P r a e s e n s I.

Singularis.

Jô,	<i>venit</i>	jôhet,	<i>venire potest.</i>
jôf	<i>venis</i>	jôhetf	
jôvôc	<i>venio.</i>	jôhetec.	

Pluralis.

jônec		jôhetnec	
jôtôc		jôhettôc	
jôvünc		jôhetünc.	

P r a e s e n s II.

Singularis.

jôyjôn, jôjen,	<i>veniat.</i>	jôheffen,	<i>venire possit.</i>
jôy, jôj		jôheff,	
jôyec		jôheffec.	

Pluralis.

jõjenec	jõheffenec
jõyjetec, jõejetec	jõheffetec
jõjünc	jõheffünc.

Incompletum I. *fit a praesenti I. per vala,*
ut : jõe vala, etc.

Incompletum II.

Singularis.

jõe, jõe, <i>veniret.</i>	jõhetne, <i>venire posset.</i>
jõnél, jõenél	jõhetnél
jõnéc	jõhetnéc.

Pluralis.

jõnénec <i>et jõeénec</i>	jõhetnénec
jõnéteo, jõeétec	jõhetnétec
jõnénc, jõeénc	jõhetnénc.

P e r f e c t u m I.

Singularis.

jõve, <i>venit.</i>	jõhete, <i>venire poterat.</i>
jõvél	jõhetél
jõvéc	jõhetéc.

Pluralis.

jõvénec	jõheténec
jõvétec	jõhetétec
õvéc	jõheténc.

P e r f e c t u m II.

Singularis.

jõtt, <i>venit.</i>	jõhetõtt, <i>venire potuit.</i>
jõttél	jõhettél
jõttem	jõhettem.

Pluralis.

jõttec, jõttenec	jõhettec, jõhettenec
jõttetec	jõhettetec
jõttünc	jõhettünc.

Hinc forma sequentia tria tempora per legyen, vala, vólt, vólna, ut : jõt legyen, etc.

F u t u r u m.

Singularis.

jõvend	jõvendhet, jõhetend
jõvendet	jõhetendet, jõvendhetet
jõvendec	jõvendhetec, jõhetendec.

Pluralis.

jõvendenec	jõhetendenec
jõvendetec	jõhetendetec
jõvendünc	jõhetendünc.

Infinitum praesens.

jõni, jõnni, <i>venire.</i>	jõhetni, <i>venire posse.</i>
-----------------------------	-------------------------------

Affixa infinito.

Singularis.

jõnie, <i>venire illi.</i>	jõhetnie, <i>venire posse illi.</i>
jõnöd	jõhetned
jõnöm	jõhetnem.

Pluralis.

jõniec	jõhetniec, <i>etc.</i>
jõnötóc	<i>vide</i>
jõnünc	kérhetnie.

Futurum infinitum.

jõvendeni *etc. ut* kérendeni *etc.*

Gerund. jõvén, jõhetvén.

Sic flecte fô, nô, et fô, lô, quorum Activa secundaria et directa passivaque refer ad analogiam kéri, kérheti; kéreti, kéretheti; kéretic et kérettetic: ut Szôvi, Lôvi; Szôveti et fôteti; Lôveti et lôteti: Szôvetic, fôvettetic vel fôtetic; Lôvetic et lôtetic etc. cum suis potentialibus; ut, Szôheti, Lôheti; Szôvetheti, Lôtetheti; Szôtetic, Lôvettetic, etc.

CAPVT XXVII.

De nominibus a verbis descendentibus.

Ejusmodi fuit verbi conjugatio. Sequitur derivatio, qua aut nomen a verbo aut verbum aliunde deflectit.

Nomina, quae a verbis oriuntur, sunt vel participalia vel verbalia.

Participalia nomina sunt, quae cum significatione verbi, tempus quadantenus retinent.

Desinentia in ô, t, ott, et a, andô descendunt a conjugatione in nac.

Descendentia vero a conjugatione in nec desinunt in ô, t, ett, ôtt, e et endô.

In ô et ô desinentia praesens tempus significant idque Active primarie et secundarie atque passive: Et formantur ab ipsa verbi radice vel themate, idest a praesentis primi tertia persona singulari in utraque conjugatione.

In prima conjugatione in nac, a lát, videt, fit látó, videns; a láthat, látható, videre potens, visibilis; e; a láttat, láttató, faciens videre, láttatható, etc. ab anomalo vagyon, fit való, ens, existens.

In conjugatione in nec, a kër, fit kërô, petens, petitor, et sic ab omnibus praesentibus primis.

Hic quaedam elisionem patiuntur, ut a forog vertit se, fit forgó, vertens se, versatilis, e; a morog, murmurat, fit morgó, murmurans; ab hayol, inclinat: haylo, inclinans, flexibilis, e; a peról, litigat, fit perló, litigans; a kõnyörög, precatur, fit kõnyörgó, precans, supplicans.

Verba in Vau, v, finientia, et anomalia in en, in vó et vő faciunt nomina participialia, ut, a riv, plorat, fit rivó, plorans; ab hiv, vocat: hivó, vocans; a teßen, léßen, véßen, hißen, vißen, eßen et eßik, fiunt: tévő, ponens, faciens; levő, ens; vévő, emens; hivő, credens; vivő, auferens; évő, edens. A megyen: fit ménő, iens, abiens. Similiter et verba in ő, ut, a jő, lő, fő, őő, nyő, fiunt, jővő, veniens: lővő, jaculans: fővő, coctilis, e. őővő, texens: nyővő, runcans, sarriens, terens.

Quae omnia flectuntur per priora paradigmata utriusque declinationis, et recipiunt omnia affixa, quemadmodum alia nomina, ut, Látó, Genit. Látóè, videntis: Kérő, Kérőè, petentis, etc. Látóban, in vidente: Kérőkhöz, ad petentes.

Desinentia in t, őtt, ett, itt, őtt, item a et e praeteritum tempus significant; sunt autem ipsa verba perfecti II. personae 3. Látott, visus, a: Járt, peregrinatus, a: versatus, a: Várt, expectatus, a: Kért, petitus, a, um: Vert, verberatus, a, um: Metzett, caesus, a: Vitt, ablatus, a, um: Vőtt, emtus, a, um: Főtt, coctus, a, um, quae ab Indirectis verbis descendunt omnia. A directis autem fiunt desinentia in a et e. Látta, kérte, visus, a: petitus, a, a quopiam: et haec ad priores declinationes pertinet, illa ad secundas in nac et nec. Affixa similiter recipiunt omnia.

Futurum significant in ndo, et ndő, active simul

et passive, pro ut fert convenientiae syntacticae ratio. Formatur autem a futuro subjunctivi modi (quod unicum est proprie futurum Ungarorum) persona tertia, singulari numero, addendo tantum *do* et *dō*, ut *látand*, videt: *látando*, visurus, *a, um*: et *visendus*, *a, um*: *kérend*, petet: *kérendō*, petiturus, *a, um*: *petendus*, *a, um*.

De Verbalibus.

Verbalia nomina dicuntur quae sine tempore verbi cognatam significationem retinent.

Descendunt autem vel a praesenti primo, vel a primo perfecto.

A praesenti primo tertia persona sing. descendunt nomina verbalia I. in *ás* et *és*, ut *látás*, visio, *a lát*, videt; *kérés*, petitio, *a kér*, petit.

Item ab *Hiv*, vocat: *hivás*, vocatio; a *Jő*, venit: *jövés*, adventus, reditio; a *Megyen*, abit: *menés*, abitio.

Sed et hic quaedam thematis vocales eliduntur, ut a *morog*, *morgás*, murmuratio, murmur; a *hayol*, *haylás*, inflexio, inclinatio; a *terem*, *termés*, crementum, accretio; a *töröl*, *törlés*, tersio, tersura.

II. In *at* et *et*, ut a *lát*, *láttat*: conspicuitas, perspicuitas; ab *akar*, vult: *akarat*, voluntas; a *szeret*, amat: *szeretet*, amor, amatio; a *felel*, *felelet*, responsio; *izenet*, nuntium, ab *izen*, nunciat, etc.

A praesenti primo et primo perfecto promiscue descendunt in *mány*, *vány*, et *mény*, *vény*, ut a *talál*, invenit: *találmány*, vel *találvány*, inventio, inventum; a *tuda*, scivit: *tudomány*, scientia, pro *tudamány*; a *keres*, quaerit: *keresmény* et *keresvény*, quaestus, lucrum; a *kére*, petiit: *kéremény*, petitio, postulatum; a *jőve*, venit: *jövevény*, advena.

A perfecto I. tantum descendunt in lom et lem, ut ab Hata, penetravit, potuit, hatalom, potentia; ab árta, nocuit: ártalom, nocumentum, noxa, damnum. Értelem, intelligentia: ab érte, intellexit; a féle, timuit: félelem, timor; a jőve, venit: jővedelem, reditus, salarium.

Quaenam themata vel radices verba sunt simul et nomina ab animalibus deducta; ut vadás, venator, venatur: a vad, fera; halás, piscatur, et piscator: ab hal, piscis; madarás, aucupatur, et anceps, a madár, avis, etc.

CAPVT XXVIII.

De Verbis ortis.

Verba orta descendunt vel a nomine tantum, vel a nomine et verbo promiscue.

Quae oriuntur a nominibus tantum, vel imitationem significant, ut: cigánkodic, Ciganum agit, idest more Tigani vel Cigani, fraudulenter agit; rókáldic, vulpinatur; ebélkedic, canem agit; item paposkodic, sacerdotem agit; aszonykodic, heram agit; mesterkedic, magisterium exercet.

Vel occupationem in re quapiam, ut: kalmárkodic, mercatorem agit; éakáczkodic, coquinam exercet, coquum agit; vaczoráll, coenat; ebéllic, prandet.

Vel generatim quamlibet actionem aut passionem, ut, éabadit, liberat: bodogit, beat: büntet, punit: jobbit, meliorat, emendat: bölczelkedic, sapit, philosophatur: okoskodic, ratiocinatur, argutatur: vitézkedic, militat: emberkedic, viriliter agit: oréágol, regnat: királykodic, regit, regem agit: uralkodic, dominatur: éolgál, servit: restelkedic, pigrescit.

Quae denominativa, vocabulo Grammaticis usitato, dici poterunt.

Quae promiscue a nomine descendunt et verbo, sunt vel inchoativa, vel frequentativa.

Inchoativa assiduum continuumque actionis inchoatae significant incrementum, et plerumque descendunt a recto casu, et desinunt in ol, vel ul: jobból, meliorascit, fit melior: lágyul, mollescit: bolondúl, stultescit: gazdagul, ditescit, quae a Declinatione in nac descendunt ad conjugationem itidem in nac pertinent.

In ol, ül, fiunt a nominibus declinationis in nec, et similiter pertinent ad conjugationem in nec, ut, betegól, aegrotare incipit: őregból, augecit: édefül, dulcescit: füvefül, herbescit: fetétül, tenebrescit.

Vel in ic, ut: savanyodic, acescit: őregbedic, crescit, inaugescit: keferedic, amarescit: erőssődic, fortescit: erdőśődic, sylvescit: estvelesic et estveledic, vesperascit; melegedic et melegesic, calescit, etc.

Frequentativa actionis designant frequentiam, et plerumque formantur a praesenti I. tertia persona sing. idque vel per particulas dogal, degel, ut, látdogál, visitat, visit frequenter, aspectat: áldogál, restitat: mondogál, dictitat: járdogál, itat: kérdegel, rogitat: énekeldegel, cantitat: nézdegel, respectat, aspectat: jődögel ventitat, adventat.

Verba in en, ut: vißen, teßen, etc. ßen in d commutant, ut, viddegel, aufert frequenter: teddegel, facit, ponit frequenter.

Vel per ogat, eget, ut, látogat, visitat: irogat, scriptitat: kéreget, rogitat: nézeget, aspectat: beşélget, narrat: hörpöget, sorbillat, etc.

Pauca quaedam desinunt in kál, kél, quae simul deminutam significationem habent, ut, irkál, scribillat:

máſkál, *serpit, repit, reptat*: úſkál, *natitat*: büſkél, *olet, foetet*.

Ad frequentativa pertinent desiderativa in hatnéc, *et* hetnéc, *ut*, alhatnéc, *dormiturit*: ihatnéc, *bibiturit*: ehetnéc, *esurit*: vizelhetnéc, *micturit*.

Deminutiva sunt nonnulla, quae primi significan-
nem deminuunt, et desinunt vel in lic, *ut*, czillaglic, *micat instar stellae*: fejárlic, *albicat*: zöldellic, *vire-*
scit. Vel in kál, *ut*, fántikál, *claudicat*: hajózkál, *naviculatur*.

Verba porro a Latinis deducta, (quae Germani
per iren efferunt, ut: disputiren, jubiliren), *Ungari for-*
mant per ál, *ut*, formál, *format*: disputál, dictál,
orál, declámál, cantál, predikál, vexál, plantál, pro-
bál, etc.

CAPVT XXIX.

De vocibus sine numero, vel particulis indeclinabilibus.

Vox numeri in suis affectionibus et speciebus hac-
tenus fuit, sequuntur voces sine numero, quae per se,
numero destituuntur; vulgo dicuntur *Advocabula*, *eo*
quod vocibus numeri adjiciuntur, ut *et Praepositio-*
nes, quae apud Ungaros frequentius postponuntur.
Item Adverbia, Interjectiones et Conjunctiones.

De Praepositionibus et Postpositionibus et
affixis.

Praepositiones et postpositiones adsignificant mo-
tum vel quietem; et aliae quidem sunt separabiles,
aliae inseparabiles; suntque trium ordinum.

Primi ordinis separabiles sunt, quae nec ipsae affiguntur nominibus, nec ipsis annectuntur pronomina possessiva; cujusmodi sunt: túl, trans, ultra; innen, innét, cis: onnan, onnat, onnét, illinc, ex ea parte: ferint, secundum: kôzel, prope: kôzôsleg, inter: utol, ultimo loco: hátul, a tergo: ôêve, con: ex his tamen quaedam interdum praefiguntur verbis.

Secundi ordinis sunt, quae etsi interdum verbis praefigantur, nominibus tamen non annectuntur; sed ipsis pronomina possessiva omnium personarum utriusque numeri affiguntur; tales sunt, alá, infra: alatt, inferius: által, trans, per: után, post: rayta, super: ellen, contra: elött, coram, ante: elől, antrorsum: felé, versus: felől, de, versus: felött, super: fellyül, superne: kivől, extrinsecus: belől, intus: belé, intro: mellé, penes, ad: kôzt, kôzzé, kôzött, inter: kôrül, circum: kôrnyül, circa: mellett, penes: megett, post; miatt, prae, ob.

Verbis affiguntur sic: alámegyec, descendo: általüti, transverberat: előljáróc, praecedo, praeambulo: kôrnyülmettsem, circumcido, is.

Pronomina eis sic affiguntur, ad formam declinationis in nac.

Singularis.			Pluralis.		
ő	3. Alája	<i>se</i>	alájoc	<i>illos</i>	
te	2. alád	<i>infra te</i>	alátoc	<i>sub</i>	<i>vos</i>
én	1. alám	<i>me</i>	alánc	<i>nos.</i>	
Singularis.			Pluralis.		
általa	<i>se</i>		általoc	<i>illos</i>	
általad	<i>per</i>	<i>te</i>	általatoc	<i>per</i>	<i>vos</i>
általam	<i>me</i>		általunc.	<i>nos.</i>	

Sic utánna, post se, etc.

Singularis.

Alatta *se*
 alattad *infra te*
 alattam *me.*

Pluralis.

Alattoc *illos*
 alattatoc *sub vos*
 alattunc *nos.*

Singularis.

Rayta *se*
 raytad *super te*
 raytam *me.*

Pluralis.

Raytoc *eos*
 raytatoc *super vos*
 raytunc *nos.*

Miatta, *propter se, prae, ob, se, etc.*

Ad formam declinationis in nec affiguntur sic:

Singularis.

Ellene *se*
 ellened *contra te*
 ellenem *me.*

Pluralis.

Ellenec *illos*
 ellenetec *contra vos*
 ellenünc *nos.*

Singularis.

Elôle *se*
 elôleđ *coram te*
 elôleđ *me.*

Pluralis.

Elôleđc *illis*
 elôleđtec *coram vobis*
 elôleđünc *nobis.*

Singularis.

Felėje *se*
 felėjeđ *versus te*
 felėjeđ *me.*

Pluralis.

Felėjeđc *illos*
 felėjeđtec *versus vos*
 felėjeđc *nos.*

Singularis.

Elôte *se*
 elôteđđ *ante te*
 elôteđđ *me.*

Pluralis.

Elôteđđc *illos*
 elôteđđtec *ante vos*
 elôteđđünc *nos.*

Singularis.

Felôle *se*
 felôleđ *a te*
 felôleđ *me.*

Pluralis.

Felôleđc *illis*
 felôleđtec *de vobis*
 felôleđünc *nobis.*

Singularis.		Pluralis.	
Felötte	se	Felöttöc	illos
felötted	supra te	felöttetec	super vos
felöttem	me.	felöttünc	nos.

Sic kôzéje, inter: kôzüle, kôzötte, kivöle, kôrüle, kôrnyüle, Beléje, belöle, melléje, mellette, megötte, mellöle, etc.

Tertii ordinis separabiles sunt, quae et affiguntur nominibus et ab ipsis separatae recipiunt affixa pronominalia omnium personarum: Earum prima et uniformis est, ért, pro, vel propter, ob: quae utriusque declinationis vocibus eadem forma affigitur ut, faért, pro ligno: ekéért, propter aratrum: vizért, pro aqua.

Affixa recipit more declinationis in nec, ut:

Singularis.				
ö 3. Érte,	érette,	érötte		se
te 2. érted, vel	éretted, vel	érötted		propter te
én 1. értem,	érettem,	éröttem		me.
Pluralis.				
értec,	értöc,	érettec,	éröttöc	illis
értetec,	értetöc,	éröttetöc,	éröttetöc,	etc. pro vobis
értünc,	érettünc,	éröttünc,	éröttönc	nobis.

Biformes sunt ra, ba, ban, val, nál, bol, rol, tol, hoz, quae vocibus declinationis in nec sic mutata forma applicantur, re, be, ben, vel, nél, böl, rôl, tôl, höz, hez. Typum postpositionum, ad nomina affixarum vide supra sub finem utriusque declinationis cap. 12. et 14.

Separatae vero a nominibus sic affixa pronomina recipiunt priores quatuor more declinationis in

nac, ut :

Singularis.

3. Rá, rája	reá, reája	se
2. rád,	reád,	<i>ad in supra te</i>
1. ráam,	reám	me.

Pluralis.

rájoc,	reájoc	<i>ad illos</i>
rátoc,	reátoc	<i>supra vos</i>
ráne,	reáne	<i>in nos.</i>

Singularis.

Nála	se
nálad	<i>apud te</i>
nálam	me.

Pluralis.

Náloc	illos
nálatoc	<i>apud vos</i>
nálunc	nos.

Singularis.

Hozzá, ja	se
hozzád	<i>ad te</i>
hozzám	me.

Pluralis.

Hozzájoc	illos
hozzátoc	<i>ad vos</i>
hozzáne	nos.

Singularis.

Róla	se
rólad	<i>de te</i>
rólam	me.

Pluralis.

Róloc
rólatoc
rólunc.

Reliquae omnes affixa imitantur declinationis in
nec, ut :

Singularis.

Benne	se
benned	<i>in te</i>
bennem	me.

Pluralis.

bennec, ôc	illis
bennetec	<i>in vobis</i>
bennünc	nobis.

Singularis.		Pluralis.	
Véle	<i>secum</i>	Vélec	<i>cum illis</i>
veled	<i>tecum</i>	veletec	<i>vobiscum</i>
velem	<i>mecum.</i>	velünc	<i>nobiscum.</i>

Singularis.		Pluralis.	
Tôle	<i>se</i>	Tölóc	<i>se</i>
töled	<i>a te</i>	töletec	<i>a vobis</i>
tölem	<i>me.</i>	tölünc	<i>nobis.</i>

Singularis.		Pluralis.	
Belôle	<i>se</i>	Belölóc	<i>illis</i>
belöled	<i>ex te</i>	belöletec	<i>ex vobis</i>
belölem	<i>me.</i>	belölünc	<i>nobis.</i>

Inseparabiles extra compositionem orationi nunquam inferuntur, et sunt : ig, meg, el, fel, vel fól, le, bè, ki, n, vel an, en, in, on, un. Quarum prima affigitur nominibus et pronominibus utriusque declinationis, et adverbis; ut házig, domum usque : fáig, usque ad lignum : ideig, ad tempus usque : enyimig, usque ad meum : tiédig, usque ad tuum, am : máig, usque hodie, vel ad hodiernum usque diem : holnapig, ad crastinum usque.

Sed particulam paragogicam variat pro declinationibus vocum, quibus affixa est; ut in nac : háziglan, ad domum usque : in nec : ideiglen, ad tempus usque : cum pronominibus, addiglan, usque ad illud : eddiglen, usque ad hoc, pro aziglan, eziglen : reperias et adziglan et edziglen.

Sex reliquae verbis praefiguntur, ut : Megadom, reddo : megnyitom, recludo, aperio : megeßem, devoro : megfurom, perforo : Elmegyek, abeo : elvißem, aufero : elnézem, collustro, perspicio : elhagyom, desero, relin-

quo: eladom, *divendo*, is. Felálloc, *asto*, consurgo: fôlnézôc, *suspicio*: fôlmegeyec, *ascendo*. Lehágoc, *descendo*: legyakom, *defigo*: leefsem, *decido*. Bémegyec, *introeo*, is: bétéfsem, *impono*, claudo: bédugom, *obturo*. Kimegyec, *exeo*, is: kiviűsem, *exporto*, as: educo, is: kivonyom, *extraho*.

Quae omnes in nonnullis temporibus, maxime in imperativo praesenti, vel praesenti secundo, plerumque suis verbis postponuntur per anastrophén; ut, hozd-meg, pro meghozd, refer: vedd fel, pro felvedd, tolle, tollito: tedd le, pro letedd, deponere: meny ki, pro ki-meny, exi: vidd el, pro elvidd, aufer: jôy bé, pro bėjôy, ingredi etc.

Interdum per tmesin separantur interpositione certarum vocum, ut: meg kell jônni, pro kell megjóni, oportet redire. El fog menni, pro fog elmenni, incoeperit abire. Le kezd esni, pro kezd leefni, coeperit decidere, etc.

N, *affixum inseparabile, significat in, per, super: affigitur autem per se vocibus in vócales desinentibus in utraque declinatione in nac, ut: fân, in ligno, super ligno: aytôn, per januam: falún, per pagum. In nec, ut, Ekén, in aratro, mezôn, per campum, vel in campo: gyürün, per annulum. Vocibus vero in consonas desinentibus, annectitur interventu vocalium; o, ô, e, ut: házon, super domo: földôn, in terra: vizen, super aquam.*

Duarum separabilium istarum nélkül, vel nélkül, et fogva, priorem brevioribus oculis plerique solent affigere; posteriorem raro affixam reperias, ut: fanélkül, absque ligno: pénz nélkül, sine pecunia. Gyer-mekségemtől fogva, a pueritia mea. Fogva nunquam fere est absque affixis praecedentibus tól, tól, ut: az

naptól fogva; *a die illo. Sed de his etiam supra dixi ad cap. 14. finem et in Syntaxi quoque dicitur.*

De Adverbiis.

Adverbia circumstantiam rei significant, ut Loci:

1. *In loco* : Alatt, infra, fenn, supra, fõn, idem, fennyen, fõnnyen, superne, kün, fõris, otkün, illic foris, hól, holott, ubi, akarhól, valahól, ubivis, ubicunque, ubiubi, hón, hun, ubi, honn, domi, itt, hie, imitt, isthic, ittben, hic intus, ott, amott, ibi, illic, távól, longe, remote, mindenütt, ubique.

2. *De loco* : Innen, innet, hinc, onnan, onnat, onnét, amonnan, amonnét, illinc, iminnen, iminnét, isthinc, honnan, honnat, honnét, unde, máfunnan, máfunnét, aliunde, valahonnan, valahonnét, aliunde, akarhonnan, akarhonnét, undecunque, meßbűnnen, meßbűnnet, a longe, eminus, mindenűnnen, mindenűnnet, undique, fellyűl, superne, alól, inferne.

3. *Per locum* : Erre, ezen, hac, amarra, amazon, illac, mellyre, mellyen, qua, valamellyen, quacunque.

4. *Ad locum* : Ide, huc, imide, isthuc, oda, eo, amoda, illuc, hovà, quo, valahovà, aliquo, akarhovà, quocunque, mellyfelè, quorsum, affelè, eorsum, hát-megè, retrorsum, post tergum, jobkèzfelè, dextrorsum, balkèzfelè, sinistrorsum, idegenföldre, peregre.

Temporis definiti praeteriti : Imént, ezelött, nuperrime, paulo ante, régen, dudum, azelött, antea, tégnap, tegedlen, heri, előbb, prius, ezelött, valamennyivel, paulo ante, minap, nuper, elein, eleinten, quondam, primitus, initio, eleitőlfogva, ab initio, primitus, mégéregen, jam olim, elrégenten, quondam, an-

tiquitus, néha napban, quondam, már, immár, immáran, jam, immárrégen, jamdudum, tegnap előtt, nudius tertius.

Praesentis: ma, hodie, most, mostan, nunc, csak most, tantum nunc.

Futuri: majd, maydan, mox, statim, oftán, oftánnan, postea, deinde, azután, postea, ezután, posthac, annakutánna, ennekutánna, deinceps, postmodum, hónap, holnap, cras, hónapután, perendie, még, adhuc, iterum, idővel, cum tempore, ezennel, ezentől, statim, jam, mox, confestim, e vestigio, actutum, végre, végezetre, tandem, postremo.

Indefiniti: estve, vesperi, éyjel, éttzaka, nocte, éfélkor, éyfélkor, media nocte, reggel, mane, ha, quando, cum, valaha, aliquando, midőn, mikor, mikoron, quando, hamikor, si quando, valamikor, quandoque. Ackor, ackoron, tandem, tunc, néha, néhanéha, interdum, quandoque, néhanapban, quondam, miúlta, miólta, ex quo tempore, régulta, diu, a tempore longo, soká, sokáig, sokideig, multo tempore, diu, idein, idejénkorán, mature, jókor, tempestive, in tempore. Azonban, azonközben, interea temporis, ezenben, ezenközben, interea, egykevesé, paulisper, egykor, aliquando, valamig, quantisper, ollyrégen, tamdiu, meddig, meddiglen, quousque, quantisper, késén, későn, sero, tarde, az napságtól fogva, ab ipso die, máskéor, alias.

Numeri: hányőor, mennyiőor, quoties, annyiőor, ennyiőor, toties, egyőor, semel, kétőor, bis, háromőor, ter, négyőor, quater, ötőor, quinquies, ötvenőor, quinquagesies, hatvanőor, sexagesies, százőor, centies, ezerőor, millies, gyakran, gyakorta, saepe, crebro, sokőor, multoties, ritkán, raro. ismét, ismétlen, ismeg,

esmeg, ismeglen, esmeglen, *iterum, vicissim*, vißontag, *viceversa*, megint, *rursus, iterum*.

Ordinis: Először, *primo*: előb, *prius*: másodszor, *secundo*: harmadszor, *tertio*: negyedszer, *quarto*: utolsószor, *ultimo*: azután, *postea*: végezetre, *ad extremum*: legottán, *protinus, e vestigio*: ottan, *confestim*: azontul, *tum, statim*: ennekutánna, *posthac*: ezelőtt, *antehac*.

Quantitatis: nagyon, *multum, valde*: kiczinnyè, kevesè, *parum, parumper, minime*: eléggè, *quoad satis*. *Huc referenda sunt, quae comparationem significant, ut, olly, tam*: ollyigen, *tantopere*: annyéval, *tanto*: mennyivel, *quanto*.

Quibus affinia sunt Adverbia intendendi: Igen, *valde*: inkább, *magis*: leginkab, inkablan, *maxime*: tellyefféggel, *prorsus*: bintén, *penitus, plane*: tistán, merőn, *prorsus, insolidum*: mindenestőlfogva, *omnino*: általánfogva, *certo certius*: maydugyan, *propemodum*: czaknem, *prope, fere*.

Et remittendi: Halkal, *sensim*: lassan, lassan-lassan, *paulatim, pedetentim*: egykiczinnyè, kevesè, *paululum*: jobbaczkán, *meliuscule*: tavábbaczkán, *longiuscule*: gyakrabbaczkán, *saepiuscule*: titkonbáfo, (igy) *clanculum*.

Qualitatis seu Modi: Boroffan, boritva, *strictim, pressim*: sebeffen, *violenter, velociter*: rántván, kapva, *raptim*: gyakva, *punctim*: vágva, *caesim*: lopva, *furtim*: vonva, *tractim*: jól, *bene*: gonoful, *male*. *Huc refer maximam partem Adverbiorum, quae ab adjectivis orta in an, en, on, exeunt, ut: irgalmassan, misericorditer, clementer, commiseranter*: tudóssan, *docte*: hamissan, *false*: bépen, *pulchre*: bőlczen, *sapienter*: világosan, *lucide*: gyorsan, *festine*. *Item, quae in ol, ul,*

öl, ül: *ut jámborol, probe: latrul, scelerate: paraftul, rustice: emberöl, humane, humaniter: gyermekül, pueriliter: Németül, Germanice: Deákul, Latine: Magyarol, Ungarice.*

Similitudinis: így, igyen, imigy, imigyen, sic, hoc pacto: ugy, amügy, ugyan, ita, eo pacto: ollyanmódon, eo modo: illyenmódon, hoc modo: miképpen, sicut, velut, quomodo: azonképpen, acképpen, ecképpen, sic, hoc modo: azonmódon, eo modo: mint, ut, sicut: azmint, ammint, mintfinte, fintemint, ugmint, mintha, veluti, tanquam, ceu, quasi: hasonlóképpen, hasonlatosképpen, similiter: maydugyan, ugyanugy, prope, perinde: hogynem mint, quam, acsi.

Dissimilitudinis: másképpen, másmódon, más-módra, aliter, alio modo: külömben, secus: nemugy, non ita.

Congregandi: egygyütt, simul: egybe, egyetemben, una, cum: öfveséggel, pariter, conjunctim: elegy, elegyesleg, mixtim: egyenlőképpen, pariter, aequaliter.

Separandi: magán, seorsim: külön, separatim: elválva, secreto, separatim: elosztva, divisim: egyenkint, singillatim: fejenként, viritim: kétképpen, bifariam: háromképpen, trifariam: sokképpen, multifariam. His subiiciuntur exclusiva: egyedül, solum: czac, tantum: finte czac, tantummodo, duntaxat.

Interrogandi: mi, mit, quid? mire, miért, cur, quare? miokaért? minekokaért? quamobrem, qua de causa? hogy, hogyhogy, quomodo, quo pacto: miért nem, hogy nem, cur non: nemdenemé, nonne, annon? valamiért? quare vero? demire, sed cur: dehogy, ast quomodo? ugyè, deugyè, itane: vallyon, vallyon ugyé, itane quaesó? vallyon neme, nonne quaesó? etc. è

particula enclitica, ut, jóè, bonusne? emberè, homone? ezè, azè, hicne, illene? látodè, videsne: tudodè, scisne? megjöttè, rediitne?

Affirmandi: ugy, ugyan, ita, sic: ugyanis, sic enim: ugy vagyon, sic est, ita est: bizony, bizonyára, Amen, vere, certe, profecto: nyilván, plane: tudniillik: scilicet: valósággal, serio: bizonynal, pro certo: kétség nélkül, sine dubio: sőtinkább, imo, potius: igenis, maxime: miért-nem, cur non: bárhidd, elhidd, crede sane! általánfogva, certo certius: ugymond, inquam: ám lásd, vide sane. Ex his quaedam sunt interdum completa, vel correctiva, vel ironica.

Negandi: Nem, non: esnem, s' nem, sem, neque: soha, sohasem, nunquam, semmiképpen nem, nulla ratione, nequaquam, minime: ingyen sem, még ingyen sem, ne quidem.

Demonstrandi: Ihon, imhol, imè, amè, ecce: ne, en: láthatkæ, tekinthetkæ, vide.

Dubitandi: talám, nétalám, détalám, nétalántán, forsitan, fortasse: vallyon ugyè, itane, quaeso: hogya, quodsi: et è enclitica.

Hortandi: No, noða, hozzà, hozzà ma, eja, age, agite: jer, jertec, jerkæ, adèsdum: bánnyal véle, nyúlly-hozzà, noða néki, hayrá ma, age, age, agite.

Prohibendi: Né, ne: ne bánts, hadd el, desine.

Optandi: óha, osi: vayha, utinam: hayhay, ohoh, adná Isten, faxit Deus: engedgye az Isten, concedat Deus.

Jurandi: Bizony, bizonyára, Amen, vere: hitemre, medius fidius: az én hitemre mondom, per fidem: esküfem az Istenre, Deum testor, etc.

Eventus: történetből, úgy történic, szerenczére, vakszerenczére, forte, fortuito, forte fortuna: ugy effic,

casu: véletlen, inopinato: reméntelen, remélletlen, ex insperato.

Adverbia derivata originem trahunt a nominibus vel substantivis, vel adjectivis.

A substantivis vel integris, ut: Magyaról, Ungarice: emberül, humaniter. Vel per affixam a tergo particulam praepositionis, ut: bámon, bám ferint, numerato, juxta numerum: kedvem ellen; invite, illibenter.

Ab Adjectivis, ut: elsőben, primo, prima vice: másuttal, alias: szépen, pulcre: nehezen, difficulter, graviter: könnyen, leviter, facile.

A pronominalibus, ut: illyenmódon, hoc modo: ollyatenől, taliter: ezenképpen, sic, hoc modo:

A participialibus: sietően, contracte: sietvén, festine: futva, cursim, a futóan, instar currentis.

Adverbia ab adjectivis comparabilibus orta comparationem sequuntur, ut: jól, jobban, legjobban, bene, melius, optime: szépen, szépben, legszépben, pulcre, pulcrius, pulcerrime: rutúl, rutabbúl, legrutabbúl, turpiter, turpius, turpissime: rútan, rútabban, legrútabban, turpiter, etc.

Comparantur et Adverbia quaedam, ut: messze, messzeb, legmesszeb, procul, longius, longissime, közel, közelb, prope, propius, etc.

De Interjectionibus.

Interjectiones voce incondita animi affectum significant, ut:

Gaudientis: hayja, hayjahuyja, heyjahó, jo, ho, evohe, evax.

Ridentis: haha, hahaha.

Irridentis: veh, vehse.

Admirantis: énye, hísem, imè, béh, bezzeg!

Approbantis: ám, ámbár, bár, bátor, ámbátor.

Fastidientis: pfi, pfiha, huy!

Indignantis et comminantis: aha, haddelczac, hadgyánczac.

Respondentis: no, s'no, hallom, *audio*: mikell?
quidvis?

Silentis: czi, veſtegy.

Exclamantis: oh, ô, hoy, uho, héy, hophaya!

De Conjunctionibus.

Conjunctiones voces et sententias conjungunt et sunt:

Copulativae: és, et: meg, quoque: mind, atque, et: is enclitica, ut: embert is, Istent is, hominemque, Deumque.

Conditionales, ut: ha, si: hanem, nisi: hogy, hogyha, deha, hanemha, de ugyhogy, ni, nisi, quatenus, modo, saltem.

Adversativae: de, hát, tehát, maga, demaga, lám, noha, mindazáltal, kedig, pedig, penig.

Disjunctivae: vagy, avagy, akar, akarihogy, akarmint, vagyimigy, vagyamúgy.

Causales: mert, mivelhogy, quoniam: holott, midõn, hogy, hogyha, miérthogy.

Conclusivae seu rationales: azért, ezért, azokaért, ezokaért, annakokaért, ennekokaért, minekokaért, ez végre, csak azért, ugy, ugyanis, úgyvagyon.

Finis Etymologiae.

GRAMMATICAE VNGARICAE

LIBER SECVNDVS

DE SYNTAXI.

CAPVT I. — DE CONVENIENTIA SEPARATA ET
CONJUNCTA.

Syntaxis est posterior Grammaticae pars, quae docet rationem faciendi sermonis.

Sermo est vocum ad sensum congruum contextus, qui perficitur compositione et distinctione.

Compositio seu connexio est in convenientia et rectione.

Convenientia est quando voces certis accidentibus concordant, (alias concordantia).

Convenientia sermonis Ungarici est separata vel conjuncta.

Separata est cum duae vel plures voces ita construuntur ut maneant distinctae, ut :

Ur Isten, Dominus Deus.

Minden ember halandó, omnis homo (est) mortalís.

Jóc kőzött lakic, inter bonos habitat.

Conjuncta convenientia est cum duae vel plures voces in unam componuntur et coalescunt.

Fít autem I. cum pronomina et praepositiones coalescunt cum voce cui a tergo affiguntur, ut :

Istenem, Deus meus.

Urainkhoz , *ad dominos nostros.*

Emberegimmel , *cum hominibus meis.*

II. *Fit cum pronomina affiguntur particulis , a quibus reguntur , ut nálám , apud me : benned , in te.*

Nálunk nélkül , *absque nobis.*

Enhozzámiglan , *usque ad me Act. II. v. 5. vers. Thom. Félegyházi.*

III. *Fit cum praepositiones vel per se , vel cum pronominibus , affixis praeponuntur verbis , ut :*

Béboczátom , *intromitto.*

Leteſzem , *depono : Belédűtöm , infigo tibi.*

Ellentekbevetik , *contra vos obiicent. Luc. 21. v. 15. Interp. Casp. Caroli.*

Coniunctae huius convenientiae rationem prolixè ostendimus in Etymologia hinc inde , in primis cap. 13. 14. 17. 27. 30. et deinceps promiscue cum separata passim tractabimus.

CAPVT II. — DE CONVENIENTIA ARTICULORUM.

Articulorum in lingua Ungarica usus est latissimus , et varia eorum constructio : Conveniunt enim cum omnibus numeri vocibus , interdum etiam vocibus sine numero.

I.

Articuli cum nomine conveniunt in omnibus casibus immobiles , ut : Az Isten teremtè az embert az ő képére , id est : Deus creavit hominem ad imaginem suam. Ez életnek ez világon ez allapattya : huius vitae in hoc mundo hic (est) status.

II.

Interdum simul concurrentes demonstrationem emphaticam significant , ut : Az kezdetben vala amaz

Ige, és az az ige vala az Iftennél, és az az ige Isten vala: *In principio erat sermo ille, et sermo ille erat apud Deum, et sermo ille Deus erat. Joh. I. v. 1. 2.*

Et ex illis quidam pronominis naturam induunt, aliquando vim obtinent verbi substantivi Est, ut: ez az Sidóknac amaz királlya: Hic est Judaeorum ille Rex. Luc. 23. Az ki veled fól, az az: qui tecum loquitur is est ille. Joh. 10. 36. Ez az, az ki jött viznec és vérnec általa, Es az lélec az, az ki bizonyfágot tehen arrol, hogy az lélec igasság. I. Joh. 5. v. 6.

III.

Apponuntur pronominibus, quando nomina rerum de quibus sermo est, omittuntur, ut: az enyim ez, meus, a, um est iste, a, ud. Ez az tied, hic, haec, hoc (est) tuus, a, um. Az miénk jób az övéknél, noster (est) melior quam illorum.

IV.

Articuli adduntur Adverbiis cum emphatica temporis determinatione et demonstratione, ut: Az mikor Isten akarja, quando Deus volet: Ez minap jöve meg, nuper rediit: Ez imént, paulo ante.

V.

Articulus additus verbo substantivo vagyon, Est, et verbulo ninczen, non est, ea materialiter poni significat, ut: Job az vagyon az ninczennél, id est: melius est habere quam carere.

VI.

Participiis plerumque eleganter additur, ut: Az járt utat az járatlanért el ne hadd: tritam viam pro non trita ne relinquant. Az hallott ígét f ez látott dolgot nem tagadom: auditum verbum et rem visam non nego.

VII.

Ante nomina propria et in locutionibus proverbialibus articuli interdum omittuntur, ut: Pál plántált, Apollo öttözött, de Isten adta annac előmentét: I. Cor. 3. v. 6. Paulus plantavit, Apollo irrigavit, sed Deus dedit successum. Bagolyis bíró barlangjában: bubo quoque iudex (est) in antro suo.

VIII.

In conjunctarum vocum constructione, post articulos plerumque interponitur pronomen én, ego; mi, nos; te, ti, tu, vos; ő, ille, is, etc. ut: láttya az én Istenem, videt Deus meus: Diczérd az te Uradat, lauda Dominum tuum: Az ő életét adgya az ő juhaiért, vitam suam dat pro ovibus suis: Az mi fejedelminkért illic könyörgenűnc, pro principibus nostris decet nos orare.

IX.

Vocativis nunquam praeponitur articulus, ut: Ur Isten irgalmazz nekűnc, Domine Deus miserere nostri: Barátom jer ide hozzám, amice mi, veni huc ad me.

CAPVT III. — DE CONVENIENTIA NOMINIS CUM NOMINE.

Vocès numeri concordant vel inter se, vel cum vocibus sine numero, quae et ipsae inter se conveniunt. Convenit itaque nomen cum nomine, vel nomen cum verbo.

I.

Nomen cum nomine convenit substantivum cum substantivo declarandi causa addito, ut: Mauritius fejedelem, princeps Mauritius: Mátyás király, rex

Mathias: Pál érsec, Paulus archiepiscopus: Gaspar pap, Caspar sacerdos.

Et haec dignitatum, officiorum et artificum nomina, si praeponantur nominibus propriis, plerumque tantum cognomen nudum significant; ut: Czákár János, Johannes Caesar: Király György, Georgius Regius: Kavacz Antal, Antonius Fabricius.

Verum Ungari frequenter sortiuntur cognomen ab ipso, quod exercent artificio; ita ut saepe Kovác Antal, simul etiam sit Antal Kovác, Antonius Faber ferrarius.

II.

Substantivum quod declaratur ponitur aliquando cum affixo pronomine possessivo, ut: Buda vára, arx Budensis, vel arx Budae: Póson városa, civitas Posonii: Duna vize, Danubii fluvius.

III.

Quando pluribus nominibus declarantibus est opus, semper remotiora praemittuntur, postremo loco ponitur declaratum, ut: Cassai Hegedős Maté, Matthaeus fidicen Cassoviensis. Magyarorok ág mező földéről való Debreceni Duskas István, Stephanus Duskas Debrecinus, existens ex campestri terra Regni Hungariae.

IV.

Quando duo substantiva conjunguntur, alterum indifferenter est aut nominativus casus, aut Dativus, alterum semper est ablativus affixum habens pronomen possessivum in a, e, i, ut: Ur háza, domus Domini. Urnac ástala, Domini mensa. Szolgáknac urai, servorum domini. Uraknac fogjai, dominorum servi. Isten igéje az bölcseségnek feje, Dei verbum sapientiae ca-

put. Ablativum autem voco omnem casum, affixa pronomina habentem, licet et hic pronominalis vel affixivus casus flectatur per sex ordinarios casus. Sup. fol. 60.

V.

Si substantivum cum affixo praecedat, plerumque dativus postponitur cum articulo, ut: Fia az Istenec, filius Dei est. Tífti az ember nec, officium (est) hominis. Határai ez földnec, termini hujus terrae.

Substantivum cum Adjectivo.

I.

*Adjectiva omnia sub eadem terminatione praeposuntur omnium generum substantivis, quae sola recipiunt numeri et casuum varietatem, ut: jó férfiu, bonus vir: jó aßßonnac, bonae mulieri: jó buzát ád, bonum frumentum dat: az nagy vitéznec nagy lova, az nagy Dunát nagy terehvel, nagy erejével átal-
ußßa, magni militis magnus equus, magnum Danubium cum magno onere, magna vi sua transnatat.*

II.

Et adverbia interdum adjectivorum vice funguntur, ut: külön helyen, Joh. 20. v. 7. alio loco: meßße út, longa via.

III.

Adjectivis numeris pluralibus, nunc singularia nunc pluralia subiiciuntur nomina substantiva, ut: Senki nem folgálhat két urnak, Matt. 6. 24. Nemo servire potest duobus dominis. Két ember ec ménnec vala fel az templomba. Luc. 18. 10. Duo homines ascendeabant in templum. Három vároft válaßß ma-

gadnac, *Deut. 19. 2. Tres civitates elige tibi.* Czinállyunc három haylékokat, *Marc. 9. 43. Faciamus tria tabernacula. Vide exempla plura, Joh. 6. 11., Joh. 19. 18., Luc. 9. 16., Luc. 11. 6.*

IV.

Caeterum numeri ab undecim usque ad centum conjunctim debent scribi, ut: egy 1, kettő 2, három 3, négy 4, öt 5, hat 6, hét 7, nyoltz 8, kilentz 9, tiz 10, tizenegy 11, tizenkettő 12, tizenhárom 13, tizennégy 14, tizenöt 15, tizenhat 16, husz 20, huszonegy 21, huszonkettő 22, huszonhárom 23, harmintz 30, negyven 40, ötven 50, hatvan 60, hetven 70, nyoltzvan 80, kilentzven 90. Deinceps separatim scribuntur, addita quandoque copula és et, quae interdum apostrophen patitur s', ut: százegy 101, száz-kettő 102, százhárom 103, száz és négy 104, száz és öt 105, száz s' hat 106, száz s' hét 107. Rursus conjunguntur in centenarii augmento, ut: kétszáz 200, háromszáz 300, négyszáz 400, et separantur két ezer 2000, három ezer 3000, etc.

V.

In ordinalibus, et si plura concurrant ultimum tantum recipit ordinalium terminationem, ut: száz harmad, centesimus tertius, a, um: ezer hatszáz nyoltzadic, millesimus sexcentesimus octavus, a, um. Non autem ezeredic hatszázadic nyoltzadic.

VI.

Quando duo adjectiva conjunguntur alterum induit naturam substantivi, ut: erős ifju, fortis juvenis: ekes vén, prudens senex: jámbor bac az régiec, probiores sunt antiqui.

VII.

Interdum multis substantivis unum additur adjectivum plurale vel singulare, ut: az oróflán és az medve haragofoc, leo et ursus iracundi: mind nénnye bátyja elég rest, et soror ejus, et frater suus satis piger.

VIII.

Relativa ki, melly, cum substantivo antecedente numero tantum convenire necesse est, casu enim sequenti verbo respondet; ut: ez az ember, az kit vártam, hic est homo, quem expectavi: ez az jószág, mellyet ígért, haec est possessio, quam promisit: féllyed az urat, ki téged teremtet, time Dominum, qui te creavit.

IX.

Quo casu quaeritur, eodem respondetur, si responsio fit per nomen, ut: Ki teremtetette ez világot? az Isten. Quis creavit hunc mundum? Deus. Kinek irom ez könyvet? Mauritius fejedelemnec. Cui scribo hunc librum? Mauritio principi. Kit keresz? quem quaeris? téged, te, őtet, ipsum, az urat, dominum. Mi uyság Budában? semmi. Quid novi est Budae? nihil.

X.

Cum per genitivum kiè (vel per vocem cui affixum est pronomen possessivum) quaeritur, possessiva redduntur casu diverso, ut: Kiè ez a ház? cujus est haec domus? enyim, mea; tied, tua; ővè, ipsius; mi-ènc, nostra; tiétec, vestra; ővéc, ipsorum. Kiei ez könyvec? cujus (sunt) hi libri? enyimec, mei; tieid, tui; mieinc, nostri; tieitec, vestri. Ki iráfát olvasod? cujus scripta legis? Mofesét, Mosis; Platoét, Platonis.

XI.

Pushta, bégyen, gyalog, *interdum adjectiva interdum substantiva sunt, ut: pushta föld, deserta terra: pusztában lakni, in deserto habitare: bégyen dolog, pudenda res: bégyen az lopás, pudor est furari: gyalog legén, pedestris juvenis.*

CAPVT IV. — DE CONVENIENTIA NOMINIS CUM VERBO.

I.

Verbum finitum cum nomine convenit in numero et persona, ut: Isten szól, Deus loquitur. Angyaloc énekelnec, angeli canunt. Én vagyok, ego sum. Te vagy, tu es. Ó kiált, ipse clamat. Eső esic, pluit, vel pluvia cadit. Hó esic, ningit. Mény dörög, coelum tonat.

II.

Adverbium etiam aliquando est loco nominativi, ut: Sokan járnac az széles úton, multi ambulant per latam viam. Kevesen mennec bé az szoros kapun, pauci intrant per angustam portam. Egyedül vagyunc, soli sumus.

III.

Interdum per ellipsin nomina omittuntur, ut: Mondgyác, dicunt: Irjác, scribunt. Subintellige az emberek, homines: némellyec, quidam.

IV.

Nominativus aliquando est etiam implicatus verbo, ut: Megvirrad, diescit, scil. az idő, tempus. Megvilágosodik, illucescit, scil. az nap, dies: Elestveledic, bészetétül, advesperascit, tenebrascit, scilic. az idő és nap, tempus et dies.

CAPVT V. — DE CONVENIENTIA VOCUM SINE NUMERO.

Praepositionum postpositorum et affixorum cum nomine et verbo cohaerentiam et coalescentiam sub declinationibus et alibi delineauimus in Etymologia; quomodo item praepositiones recipiant affixa pronominalia, ostendimus in XXIX. cap. Etymologiae. Hic pauca addemus.

I.

Praepositiones, vel potius postpositiones separabiles quaedam cum nominativo conveniunt, ut: Isten által, per Deum. Ház elött, ante domum. Városok között, inter civitates.

II.

Si vero affixa habuerint pronomina possessiva cum dativo conveniunt, ut: Istenec elötte, ante Deum. Hütneç általa, per fidem. Pilatufnak alatta, sub Pilato. Tenéked utannad, post te.

III.

Dativis articulo notatis etiam praeponi possunt, ut: mellette az toronnac, penes turrin: kivõle az háznac, extra domum: alatta az padnac, sub scamno.

IV.

Quaedam praepositiones vel postposita conueniunt cum ablativis vicinae significationis, ut: házhoz kõzel, prope domum. Túl az Dunán, trans Danubium. Innet az völgýõn, cis vallem.

De Adverbiis.

I.

Adverbia plerumque verbis, nonnunquam etiam nominibus et inter se junguntur, ut: Jól inteß, bene

mones. Elég bölcz, satis sapiens. Igen vén, valde senex. Keveslé ekes, parum prudens. Eredgy hamar, abi cito. Igen gyorsan, valde velociter.

II.

Aliquando nomen adjectivum neutraliter positum, pro adverbio usurpatur, ut: Édest mosolyog, dulce subridet. Keferüt aluſic, amarum dormit.

III.

Sunt et Adverbia nominalia in ul, ül, ol, ôl: quae plerumque per nomina redduntur Latine, ut: Ezec tinektec bizonfagúl lešnec, Luc. 21. 13. Haec vobis erunt testimonium. Az igazac ôrókségül birjác az fôl- det, Psal. 37. v. 29. Justi haereditario jure possident terram. Pénzül fizet, pecunia solvit.

IV.

Et congregativa in stól, stól, nunc per adverbia nunc per ablativos Latine exponantur, ut: Szekeres-tól lovastól elbaladott, cum curru et equis simul eva-sit. Mind gyökere-stől kifaggattya: Ezech. 17. v. 9. radicitus exstirpabit. Te mindenestül bűnben bülettél, Joh. 9. 34. Tu totus in peccatis natus es.

V.

Sic etiam promiscue exponuntur adverbia nominalia in *án, en, on, ut*: Es ugyan nemán marada. *Luc. 1. v. 22. Et etiam mutus permansit. Job néked vakon menned az élethe. Marc. 9. v. 43. Melius tibi, coecum ingredi in vitam. Üreffen boczáta az gazdagokat, Inanes dimisit divites. Luc. 1.*

VI.

Sokkal, *multo: mennyivel, quanto: annyival*
ennyivel, *tanto, comparativo conveniunt, ut: Sockal*

ékesben, *multo ornatius*. Mennyivel bölczeb, annyi-
val emberfégesb, *quanto sapientior, tanto humanior*.

VII.

Comparativo aliquando subjicitur, hogynem et hogynemmint, ut: Jobban tudgya hogynem én, melius scit quam ego. Vegyétéc az tudománt inkább, hogynemmint az válaftot aranyat. Prov. 8. v. 10. accipite doctrinam potius quam aurum electum.

VIII.

Haec adverbia mutuo se consequuntur, mentől, vel mennél, annál, ennél; addig, mig, ut: Mentől gazdagb, annál mérébb, quo ditior, eo audacior. Mennél hamaréb, annál job, quo citius, eo melius. Addig zörgetec, mig megnyittyác, tantisper pulsabo, donec aperiant.

IX.

Ne prohibentis, nem tantum negantis est, ut: Ne ölly, non occidas. Nem jo ember nec egyedül lenni, non est bonum hominem esse solum.

X.

Duae negationes Ungaris perinde ac Graecis et Germanis magis negant, ut: Semmit ae kívány felettéb, nihil optes nimium. Senki nem foglálhat két urnác, nemo potest duobus dominis servire. Soha nem láttam, nunquam vidi.

XI.

Adverbium czac, tantum, redditur plerumque latine per Solus, a, um, ut: Nem csak kenyérrel él az ember, Matth. 4. Non solo pane vivit homo. Czac as Judánac háza követè az Davidot, 2. Sam. 2. vers. 10. Sola domus Judae sequebatur Davidem.

XII.

Kölcsön *modo adverbium, modo nomen est, ut:* ki kölcsön kér, adgy neki, *Matth. 5. v. 41. qui mutuum petit, da illi. Kölczönt adgyátoc, Luc. 6. 35. mutuum date.*

De Convenientia Conjunctionum.

I.

Conjunctio conjungit plerumque similes casus, vel similia tempora, dissimilia etiam praecedentibus annectit, ut: Enni és innya és élni az keresett jóval, *Eccl. 5. 8. edere et bibere et frui bonis quaesitis. Ez az feleknekis, az vizeknekis paranczol, és engedne nekí, Luc. 8. 25. Hic et ventis et aquis imperat, et obediunt illi.*

II.

Hae conjunctiones sibi respondent et in oratione mutuo sese consequentes colon efficiunt: noha, mégis, azért: Jóllehet, mindazáltal, de, nemczac, hanem, *ut:* Noha vétkeztünc felféges Isten: azért el nem hagyta. *Etsi peccavimus, celse Deus, tamen non deseruisti (nos).* Jollehet vadnac soc ellenseginc: mindazáltal semmit nem félünc. *Tametsi multi sint hostes nostri; nec tamen metuimus.*

III.

Conjunctioni Ha, correspondent, hát, tehát, ut: Ha azt czelekeked, hát él. *Si hoc feceris, vives.* Ha kegyelemből vagyon, tehát nem czelekedeteből. *Rom. 11. Si ex gratia, jam non ex operibus. Posteriores plerumque omittuntur, ut:* Ha Isten engedi, holnap jo reggel felkelőc, *si Deus permittat, cras bene mane surgam.*

IV.

Conjunctionibus hisce vagy, akar, mind, correspondent eadem repetitae, ut: Ha valaki ad felebaráttjánac samárt, vagy ôkrôt, vagy juhót, vagy egyéb állatot. Exod. 22. vers. 10. Si quis dederit proximo suo, asinum aut bovem, aut ovem, aut aliud animal aliquod. Akar férfi, akar asszonyiállat. Num. 5. v. 6. Sive vir, sive mulier. Az ki mind tegedet, mind azt hivta, Luc. 14. v. 9. Is qui et te et illum vocavit.

V.

Disjunctivae conjunctiones se, sem, invicem subsequuntur, ut: Se egyél se igyál addiglan, nec edas nec bibas tantisper. Sem élec sem haloc, nec vivo nec morior.

Rectius vero praecedit ne vel nem prohibendi negandique adverbium, ut: Semmi dolgot ne tégy se te, se fiad, se leányod etc. Exod. 20. Nullum opus facito, nec tu, neque filius tuus, neque filia tua. Nem láttam sem hallottam sem gondoltam illy dolgot, non vidi, nec audiavi, neque cogitavi talem rem.

VI.

Conjunctiones conclusivae vel rationales indifferenter praeponi vel postponi possunt, ut: Annakokaért akarom, etc. Idcirco volo. Kérem azért ôtet, rogo itaque eum, etc.

VII.

Hogy, ut, conjunctio causalis eandem fere habet convenientiam apud Ungaros, quam apud Latinos et Germanos, ut: Paranczolom néked hogy kimenny, impero tibi ut exeat. Megyhagyám néked hogy kiennél, jusseram ut exires, etc. Hogy embereket

öllyenec fel kelnec éyjel az latroc, *ut jugulent homines surgunt de nocte latrones.*

CAPVT VI. — DE RECTIONE CASUUM RECTORUM.

Haec de convenientia: Rectio est, cum vox voci certo flexionis fine respondet.

Hic igitur vox una regens, altera recta dicitur.

De rectione in genere.

I.

Orta sequuntur rectionem primorum, ut nomina comparativi et superlativi gradus suorum absolutorum: Adverbia nominum, unde derivantur, participialia suorum verborum, ut: Erdély bév, bevféges, bevfégesb, bővelkődie, arannyal, borral, buzával, Transylvania abundans, abundantior, abundat auro, vino, frumento. Él, élec, élhetec valami joval, Utitur, utor, uti possum aliquo bono. Job, jobban, legjobban énekel, bene, melius, optime canit.

II.

Verbalia interdum dum regunt casum praepositionis, cum qua et ipsa sunt composita, ut: Bémegyec az kertbe, ingredior in hortum. Ráülőc az lóra, insidebo in equum.

III.

Verba cum praepositionibus composita in quibusdam temporibus et modis postponunt praepositionem; interdum dissectam transponunt, ut: Megadom, reddo. Admeg, redde. Meg akaromadni, cupio reddere. Miért adná meg, cur redderet? Meg kell nékünc adnunc, oportet nos reddere. Bémegyec, ingredior. Bé

ne menny, *ne ingrediaris*. Nem mehetec bè, *non possum introire*.

Rectio casuum rectorum.

I.

Nominativum regunt post se verba essendi, ut: Én vagyoc az Ur, ego sum Dominus. Követec vagyunc mi, legati sumus nos. Te vagy az erős Isten, tu es fortis Deus. Hadnagyoc vadtoc ti, duces estis vos.

II.

Essendi verbum vagyon est, vádnac sunt, praesentis temporis in tertia persona nunquam exprimitur, nisi sermo fuerit de loco et habendo, ut: Az Ur az Isten, Dominus (est) Deus. Hatalmas az király, potens (est) rex. Mauritius az fejedelem, Mauritius (est) Princeps. Ravaßoc az olaßoc, astuti (sunt) Itali. Törökóc vadnac Budában, Turcae sunt Budae.

III.

Idem fit in negationibus, simpliciter enim ponitur particula negans nem, non, nec additur tertia praesens Est, Vagyon, vadnac, sunt, ut: Nem ember az Isten, 1. Sam. 15. Deus non (est) homo. Nem angyaloc az emberek, homines non (sunt) angeli.

IV.

Infinitum verbum, vel infinitivi praesens, aliquando pro nominativo ponitur, ut: Jo diczérni az Istent, bonum est laudare Deum. Tisztességes szolgálai az Urnac, honorificum (est) servire Domino. Olvasni az Bibliát hasznos, legere Biblia utile est.

V.

Vocativus imperativis secundae personae indifferenter praeponitur vel postponitur, ut: Oh Ur Isten tekents hozzánk! O Domine Deus respice nos! Kegyelmezz meg nekünk ô fent Isten, miserere nostri o sancte Deus.

VI.

Adverbia nõ, nõsa, hozzà, nominativum regunt, ut: No immár gazdagoc írjatoc jaygatással, Iac. 5. v. 1. Age nunc divites flete cum ejulatu. Nõsa kéréstyénc halljatoc uy dolgot, agite Christiani audite rem novam. Hozzà vitezec, eja milites.

CAPVT VII. — DE RECTIONE GENITIVI ET DATIVI.

I.

Substantivum regit genitivum substantivi rei diversae; genitivi autem nota est è cum accentu, ut: Melly Istenè vagyoc én, Actor. 27. vers. 23. cujus Dei sum ego. Az Urè az hatalom, Domini est potentia.

II.

Dativum regunt verba essendi, vocandi, nominandi, nuncupandi, etc. ut: Láttác ôtet feltámatnac lenni, Marc. 16. 14. Viderunt eum resuscitatum esse. Jesus mondatic Christusnac, Jesus dicitur Christus. Az hassiai fejedelmet hívják Mauritiუსnac, Hassiæ Principem vocant Mauritium. Az bárazt nevezé Isten földnec, az vizeknec sokfágát tengernek. Gen. I. v. 10. Aridam vocavit Deus terram, aquarum multitudinem mare.

III.

Nomina collectionem et partitionem significantia dativum regunt, ut: Eggyic az két tanítványoknac,

Joh. I. v. 41. unus ex duobus discipulis. Mellyiket ez kettőnec. Act. I. v. 24. utrum e duobus. Hozza annac valami részét. Exod. 22. 13. Adferat illius aliquam partem.

IV.

Adjectiva commodi, incommodi, et his cognatae significationis dativum regunt, ut: Haños nékem, utile mihi. Hañontalan tenéked, inutile tibi. Könnyü vagy nehéz néki, facile, leve vel difficile illi. Káros fokaknac, damnosum multis. Mindeneknec ártalmas, omnibus noxium.

V.

Dativum regunt verba dandi, mandandi, declarandi, obsequendi, commodandi, gratulandi, gratificandi, vel nocendi, ut: Néked adom, tibi do. Másnac fedem, alii colligo. Magamnac kerefec, mihimet quaero. Szolgámnac paranczoloc, servo meo impero. Megmagyarázom nékiec, interpretor ipsis. Engedec az jól intőnec, pareo bene momenti. Istennek ajánlom, Deo commendo.

VI.

Kell, oportet, szükség, (opus vel necessum est) dativum regunt, ut: Az embernec uyonnaan kell fületni, hominem denuo oportet nasci. Szükség kereftyénec mindenkor vigyázni, necesse est Christianum semper vigilare.

VII.

Verbo habeo Ungari destituti, pro eo utuntur verbo Vagyon, Vadnac, Est, Sunt, pro non habeo ponunt nincz, ninczen, ninczenec, non est, non sunt; quae plerumque dativum regunt cum affixis possessivis, ut: Vagyon Mofefec és prophetájoc, Luc. 16. Est

Moses ipsorum et prophetæ ipsorum, id est: Habent Mosen et prophetas. Más juhaimis vadnac nékem, Joh. 10. v. 16. aliae quoque oves sunt mihi. Az mada raknac féfkec vagyon, Luc. 9. 58. Volucres nidos habent. Ninczen királyunc hanem czaáárunc vagyon, non habemus Regem, sed Caesarem. Az léleknc ninczen húsa és czontya, az mint láttatoc hogy nékem vagyon. Luc. vlt. v. 39.

CAPVT VIII. — DE RECTIONE ACCUSATIVI.

I.

Verba activæ significationis regunt accusativum rei patientis; et quidem activum indirectum regit accusativum nudum, idest articulis demonstrativis destitutum, ut: Levelet iroc, literas scribo. Embert látoc, hominem video. Péncz kérnc, pecuniam petunt. Utat járnac, viam ambulant. Igazat mondhatoc, verum dicere possum. Házat épitetec, domum facio aedificari, vel curo extrui aedes.

II.

Activa nuda vel indirecta primam personam in lac semper et lec formant, quoties accusativus est secunda persona utriuslibet numeri, ut: Látlac tégedet, video te. Kérlec titeket, peto vos. Tudlac tégedet kiczoda légy, Marc. 1. Scio te quis sis. Meddig türlec titeket? Luc. 9. Quousque patiar vos?

III.

Activa directa regunt accusativum articulis aut genitivis, vel affixis possessivis demonstratum, ut: Az levelet irom, literas scribo. Ez embert látom, hunc hominem video. Az pénzt kéric, illam pecuniam petunt.

Az utat járjác, *eam viam ambulant*. Mondhatom az igazat, *dicere possum verum*. Házamat építetem, *domum meam curo aedificari*. Szemeimet világosíttya, *oculos meos illuminat etc.*

IV.

Et Activa directa interdum accusativum propriorum nominum regunt, articulis destitutum vel affixis, ut: Kérem Istent, precor Deum. Pétert szeretem, Petrum amo. Anna láttya Lukáczt, Anna videt Lucam. Tatár dullya Magyarországot, Tartarus vastat Ungariam.

V.

Parca quaedam verba activa accusativum regunt, quorum derivata Dativum requirunt, ut: Imádom az Istent, vel Istent imádoc, Deum adoro. Imádkozom az Istenec, supplico Deo.

VI.

Verba memoriae et oblivionis emlitem, feleylem, cum compositis accusativum regunt, eorum verò derivata ablativum requirunt inról,ról,ra, re, ut: Régi időt említünc, priscum tempus recordamur. Elfeleylem kenyerelem, obliviscor panem meum. Megemlékezzél az szombatrol, memento sabbathi. Emlékezem mondására, meministi dictum ejus.

VII.

Similiter et verbum czudálni, mirari, accusativum regit, ejus vero derivatum regit ablativum in an, on, en, ut: Czudálok ez világ állapotját, miror statum mundi. Czudálkozom buzgóférgén haragodnac, miror fervorem irae tuae.

VIII.

Verbum aestimandi ér, valet, accusativum regit, ut: Egy pénzt ér, valet numo. Nem érnek két garast, non valent duobus grossis. Fizeffe meg az mit ért, solvat quanto valuit.

IX.

Illet, decet, accusativum regit, ut: Téged illet az diczéret, te decet laus. Nem illet ag ebet hintófe-kér, vetulum canem non decet pilentum.

CAPVT IX. — DE RECTIONE ABLATIVORVM.

In Etymologia Ablativum nominavi casum affixorum, quod ablatis ab eo affixis redeat in nominativum. Tot sunt itaque ablativi, quot affixorum varietates, quarum seriem in Etymologia delineavi. Hic praecipuorum tantum rectionem ostendam.

I.

Gradus comparativus, qui exponitur per hognem, vel hogynemmint, regit ablativum in nál et nél, ut: Isten job királnál, Deus melior rege. Az oróslán erősb az medvénél, leo fortior urso (est). Hatalmasb nálamnál, potentior me. Ékesb mindennél, ornator, us, omnibus.

II.

Comparativus interdum, superlativus semper absque ablativo fit, per közétt, inter, ut: Az czillagoc közétt sepb az haynal-czillag, inter stellas pulcrior est Lucifer. Az fejedelmec közétt legtudosb az Mauritius, inter principes doctissimus est Mauritius. Az mostani philosophusoc közétt legbölcszebb az Gocle-

nus, *inter modernos philosophos sapientissimus (est) Goclenius.*

III.

Hasonló et hasonlatos, similis, e, item hasonlitani, assimilare, Ablativum regunt in hoz et hõz, hez, ut: Az Adámhoz hasonlo segitõt nem talált vala. Gen. 2. v. 20. Adamo simile adjutorium non invenerat. De mihõz hasonlitsam ez nemzetiséget? hasonlatos az gyermekekhez. Matth. 11. v. 16. Sed cui adsimilabo hanc gentem? similis est pueris. Hasonlatos az emberhez, simile est homini. Matth. 13. 25.

IV.

Verba passionem significantia regunt ablativum in tól, tõl, ut: Az Urtól lótt ez. Psal. 118. A Domino factum est istud. Melly megmondattott az Daniel prophetától. Matth. 24. v. 15. Quod dictum est a Daniele Propheta. Megkereftelkednek vala õ tõle. Marc. 1. v. 5. Baptizabuntur ab eo.

V.

Verba abstinendi, prohibendi, separandi, accipiendi regunt casum passivorum, ut: Megbünni az haragtól, desinere ab ira. Ódd magad az fősvenségtől, cave tibi ab avaritia. Vegyétéc el tõle, adimite ipsi.

VI.

Similiter et operas redimendi verba, ut: Tiz pénzt adoc czinálásátúl, decem numos do pro elaboratione. Egy tallért kér az békötéséért, thalerum petit pro ligatura.

VII.

Emendi, et vendendi verba, regunt ablativum in on, õn, en, ut: Három forinton adnac egy Bibliát,

tribus florenis vendunt Biblia unica. Tizenötön ves-
nec egy lovat, quindecim emunt equum. Huszónhéten
egy ökröt, 27. unum bovem.

VIII.

Mercedis verba regunt Ablativum in ért, ut: Pén-
zért tanitnac az musikára, pro pecunia docent musi-
cam. Juhokért bálgál, inservit pro ovibus.

IX.

Adjectiva et verba inopiae regunt ablativum in
nékül et nélkül, ut: Szükölködöm pénz nélkül, in-
digeo pecunia. Szükölködic bölcsesség nélkül, Jac. 1.
Indiget sapientia. Szüks ruha nélkül, indigus ve-
stium. Megfogyatkozik eledel nélkül, destituitur ali-
mento.

X.

Adjectiva et verba copiae regunt Ablativum in
val et vel, ut: Teli arannyal, plenus, a, um, auro.
Ezüstvel bőves, argento abundans. Bevölkedik barom-
mal, abundat pecore. Rakva álnoksággal, confertus,
a, fraude.

XI.

Similiter ablativo in val et vel efferuntur, quae
causam, instrumentum et modum actionis et circumstan-
tiam significant, ut: Igaz itélettel itéllyetec. Joh. 7.
24. Justo judicio judicate. Jo erkölczel kedves, bonis
moribus gratus, a. Édes beszéddel vigasztal, dulci ser-
mone solatur. Megbórom bórólapáttal őket, Jer. 15.
7. Ventilabro ventilabo eos.

XII.

Quae materiam, ex qua res fit, significant, effe-
runtur ablativo in ból et ból, ut: Fából farag egyet-

máft, *ex ligno fabricat varia*. Értzből őnt harangot, *ex metallo fundit campanam*. Nem minden botbol léfén beretva, *non ex quovis baculo fi novacula*.

XIII.

Quae studium vel conatum significant, regunt plerumque ablativum in ra, re, ut: Uraságra vágynac fokban, ad dominium aspirant multi. Kevesen igyekeznek fent életre, pauci dant operam vitae sanctae.

XIV.

Terminus temporis qui intelligitur per Quando, effertur ablativo in val et vel, et cum praepositione előtt, után, ut: Ez előtt három holnappal, tribus mensibus antehac. Ez után négy estendővel, posthac tribus annis, post triennium.

XV.

Terminus futuri temporis plerumque per numerum ordinalem effertur ablativo in ra, re, ut: Hatodnapra megjövök, ad diem sextum redibo. Harmad estendőre vége léfén az hadnac, ad tertium annum finis erit belli.

XVI.

Aliquando tempus futurum simpliciter per után et mulván effertur nominativo casu, ut: Tizönöt estendőc után, post quindecim annos. Ezer hatéáz nyoltz estendő elmulván, millesimo sexcentesimo octavo anno elapso.

CAPVT X. — DE RECTIONE VERBI INFINITI.

I.

Infinitum verbum regitur a finito sensus et voluntatis, ut: Hallgatni akaroc, tacere volo. Akarom hal-

lani, volo audire. Tud énekelni, scit cantare. Mikor hallyátoc fűni az déli-kelet. *Luc. 12. 55. Cum auditis flantem Austrum.*

II.

Per Infinitum efferunt Ungari etiam supinum Latinorum et Gerundium in di et dum, ut: látni megyec, visum eo. Lefekenni mennec, cubitum eunt. Házhoz ment kenyért enni, Luc. 14. v. 1. domum ingressus est ad edendum panem. Néki adom tartani. Exod. 22. v. 10. Ipsi do ad servandum.

Observatio.

Regens etiam infinitum esse potest, ut: Valamit látni akarni, aliquid videre velle. Tudni bölni diczere, scire loqui laus (est).

Anomalum.

Ellipsis regendi est, Tudni Olaşúl, scire Italice: scilicet bölni, loqui.

III.

Infinita verba cum affixis pronominebus dativum plerumque expressum, interdum implicatum regunt, ut: Sokat kell néki šenvedni és megvettetni, Luc. 17. Multa oportet eum pati et contemni. Hogy nékiec imátkoznioc kellene, Luc. 18. v. 1. Quod ipsos orare oporteat. Ki kell mennem, Luc. 14. v. 18. oportet me exire. Az czáfárhoz kell menned. Act. 25. 12. Ad Caesarem oportet te ire.

IV.

Observandum est, verbis potentialibus semper infinitum implicari: licet enim Ungari verbo Possum constituentur, possunt tamen omnia verba potentiae signi-

ficatione proferre per particulam hat, in conjugatione in nac: per het, in conjug. in nec; quae omnia per Possum infinito additum redduntur Latine, ut: a lát, videt, láthat, videre potest: a kér, petit, kérhet, petere potest. Sic in anomalis: lehet, fieri potest, a lehet: tehet, facere potest, a téhen, facit, ponit: et a lakic, habitat, lakhatic, habitare potest. Ab ific, bibit, ihat, bibere potest: ab efic, edit, ehetic, edere potest. De quibus singulis in Etymologia satis dictum.

CAPVT XI. — DE PARTICIPIIS INFINITIS, SIVE DE
GERVNDIIS PARTICIPIALIBVS.

I.

Gerundia vel infinita participalia in va et ve, Latine redduntur plerumque per passivum perfectum, ut: Igy vagyon megirva. Luc. 24. v. 46. Sic est scriptum. Kit Felix hagyott fogva. Actor. 25. 14. quem Felix reliquit captivum. Talállya azt megseperve és megékesítve, Luc. 11. 25. invenit eam, eum, id, versam et ornatam. Megtalálác az tizenkét tanítványokat egybegyűlve. Luc. 24. 33. Invenierunt duodecim discipulos congregatos.

II.

Participia infinita vel gerundia participalia in ván et vèn, saepe conjunguntur cum verbis cognatae significationis, et exponuntur plerumque aut per participium praesens in ns, vel per gerundium in do, ut: várván vártam az Urat. Psal. 40. 1. Expectans expectavi Dominum, vel expectando expectavi. Ezt mondván: hallván hallyátoc és nem értitec. Act. 28. 26. Hoc dicens: audiendo audietis et non intelligetis. Térdre leefvén és akarván ő tőle valamit kérni. In

genua procidens et volens aliquid ab ipso petere. Matth. 20. 20. Elmenvèn mutassátoc meg magatokat. Luc. 17. 14. Abeuntes ostendite vos. etc.

III.

Sunt et alia infinita in ton et tön vel ten, quae tantum suis verbis praeponuntur et eorum continuam et frequentem actionem vel passionem significant, ut: Mondton mondgya, dictitat, continue dicit. Álton állás, restitas vel jugiter stas. Kérten kér, continue petit, rogitat. Menten megyen, continue it, pergit jugiter. Etten esic, esitat: itton ific, potitat, perpotat jugiter. Jöttön jö, ventitat, adventat, frequenter venit, vel continue redit, etc.

CAPVT XII. — DE RECTIONE VARIJ FINIS AMBIGVA.

Rectio varii finis est ambigua, vel duplicata.

Ambigua est quando una vox varios fines promiscue regit. Et primaria quidem rectio est casus recti vel obliqui.

I.

Interjectiones Ihon, ne, ne meg, nominativum vel dativum regunt, ut: Ihon ő, ecce ille. Ahun Péter, en illic Petrus. Ihon néked János, ecce tibi Johannes. Ne az penna, en pennam. Ne-meg könyved, en tibi tuum librum.

II.

Interjectio jay, vocativum vel dativum regit, ut: Jay Ur Isten hívá lól el? ah Domine Deus quo recessisti? Jay fejem jay feyem! 2. Reg. 4. 19. Vae caput, o caput meum! Jay nékem, Job. 10. 15. Vae mihi. Jay tenéked ki kborlás. Esai 1. 1. Vae tibi qui praedaris.

III.

Adjectiva participialia studii, notitiae, desiderii, regunt nominativum, dativum vel accusativum, ut: Irás tanoló, literas discens. Énec szerző, cantionum compositor. Pénznec kívánója, pecuniae cupidus. Sokat kívánó, multi cupidus, multa cupiens.

IV.

Verba szolgálni servire, et segíteni juvare, regunt dativum, accusativum et ablativum in ért, ut: Szolgálloc Istenec, servio Deo. Kemény urat szolgálk, duro domino servis. Segitec néki, adjuvo ipsum. Szegényeket segitünc, pauperes juvamus. Örömezt szolgál az pénzért, sibenter servit pro pecunia.

V.

Félni, timere, rettegni, formidare, nunc accusativum nunc ablativum regunt in tól, tól, ut: Félem Istenemet, timeo Deum meum. Félyed az Urat, time Dominum. Félem és rettegem az mennyei Istent, timeo et formido coelestem Deum. Nem fél az haláltól, non timet sibi a morte. Nem retteg az ördögtől, non formidat Diabolum.

VI.

Gondoloc cum Cogito significat, accusativum regit, ut: minden jót gondoloc, omne bonum cogito. Gonoft gondol szívében, malum cogitat in corde suo.

Quando vero exponitur per Curo, ablativum regit in val et vel, ut: mit gondoloc az biróval? quid curo judicem? Semmit nem gondola Moseffel. Actor. 7. 27. Nihili fecit, vel non curavit Mosen.

VII.

Gondolkodom, elmélkedem, meditor, considero, regunt ablativum in ról et ról, et on, ön, en, ut: Gon-

dolkodom Istennek dolgairol, *meditor vel perpendo Dei opera*. Elmélkedgyél az Urnac jótéteményiről, *cogita de beneficiis domini*. Azon gondolkodik, *hoc vel illud cogitat, meditatur*. Ezen elmélkedem, *super hac re cogito, hoc considero*.

VIII.

Méltó, illendő, *dignus, a, conveniens*, regunt *ablativos in ra, re, et hoz, hõz, ut: Méltó halálra, dignus, a, morte*. Büntetére méltó, *Luc. 12. 48. Poena dignus, a*. Illendő ez helyre, *conveniens huic loco*. Teremtsetec poenitenciához illendő gyümölczöt, *Matt. 3. 8. Ferte poenitentia dignum fructum*. Nem méltó én hozzám. *Matt. 10. 38. Non est me dignus, a*.

IX.

Adjectiva quantitatis in ni, et verba dimensionis et distantiae nominativum regunt, vel Ablativum in ra, re, ut: Négy fingni az hõßfa, quatuor ulnae longitudo ejus. Három melföld Herborna Marpurgtól, *tribus milliaribus distat Marpurgo Herborna*. Es mikor bémentec vólna hufonõt vagy harmintz futamatra. *Joh. 6. 19. Et cum ingressi essent ad stadia viginti quinque vel triginta*.

X.

Accusativo, vel ablativo in ig, effertur temporis spatium, quod per Quamdiu intelligitur, ut: Huf eßtendõt élt, viginti annos vixit. Negyvenhat eßtendeig épitetött ez templum, *Joh. 2. 20. Quadraginta sex annis aedificatum est hoc templum*.

XI.

Propria nomina oppidorum quorundam per ablativum in ba et be, motum ad locum; in ban et ben,

quietem in loco; in ból et ből, motum de loco significant, ut: Pofonba megyec, Posonium proficiscor. Menénc az után Romába, Actor. 28. Ivimus postea Romam. Debrecenbe megyen, Debrecinum it. Mikor menne Jerufalembé, Luc. 17. 11. Cum proficisceretur Hyerosolimam. Colofvárban született, Claudiopoli, vel Clausenburgi natus, a. Vala egy tanítvány Damascumban, Act. 9. 8. Erat quidam discipulus Damasci. Debrecenben tanult, Debrecini studuit. Jesus született Bethlehembén, Matth. 2. 1. Jesus natus est Bethlehemi. Pofonból jönec, Posonio veniunt. Debrecenből költözött Váradra, Debrecino migravit Varadinum.

XII.

Aliorum oppidorum nomina propria per ablativum in ra, re motum ad locum; in an, en, on, ön, quietem in loco; in rol, röl, motum de loco significant, ut: Cafsára ment, Cassoviam ivit. Vissza megyec Szentzre, redeo Szencinum. Tordán lakic, Tordae habitat. Váradon született, Varadini natus est. Göntzön neveltetett fel, Göncini educatus est. Szentzen lettem ez világra, Szencini editus sum in hanc lucem. Cafsárol jött Marpurgumba, Cassovia venit Marpurgum. Pestről megyen Vátzra, Pesto it Vacuum.

XIII.

Quaedam propria oppidorum nomina indifferenter usurpantur utrisque ablativis, in ba, be, et ra, re; in ban, ben, et án, on, en; in rol, röl, et ból, ből, ut: Budába, vel Budára megyec, Budam proficiscor. Budában vel Budán laknac, Budae habitant. Budából vel Budárol jönec, Buda veniunt. Györre vel Györbe kétfülóc, Jaurinum iter paro. Pestben vel Pestén sü-

letött, *Pesti natus, a, est. Győrből vel Győrről jött-
tünc, Javarino venimus.*

XIV.

*Pleraque autem oppidorum motum per locum
significant ablativo in án, on, òn, en, in, ut:*

Canifán		Canisa	
Szikfón	ment	Szikszoia	trans-
Lőczén	által	Leutschovia	ivit.
Körmöndön		Körmöndino	
Szepfin		Szepfino	

*Sunt et alia quaedam oppidorum nomina, quae
praeter varios illos ablativos solo accusativo casu signi-
ficant quietem in loco et motum per locum, ut: Szak-
márt lakic, Szathmarini habitat. Győrött született,
Jaurini natus est. Eperjést vőtt házat, Eperjesini emit
domum. Tartzált esic fokadalom, Tartzalini habentur
nundinae.*

Berekfáft	men-	Berekszászio	
Gyöngyőft	tenec	Gyöngyösino	iter fece-
Terebest	által	Terebesio	runt.
Takfont		Taxonio	

Observatio.

*Hac Syntaxi et regionum nomina propria, et
quorumvis locorum appellationes verbis junguntur, ut:
Németorfbágha jöttem Magyarorfbághol, in Germa-
niam veni ex Ungaria. Olaforfbághban kevés Magya-
roc tanulnac, in Italia pauci Ungari student. Az vá-
rosból kimegyec az haraftra, ex civitate exeo in quer-
cetum. Házamból kertembe sétáloc, e domo mea in
hortum meum (spatior) deambulo. Kifutoc az mezőre,*

erdőre, rétre, *excurro in campum, sylvam, pratum*.
 Mezőn, réten, homokon jároc, *in campo, prato, sabi-*
lato ambulo. Kertben, földben munkálkodnac, *in*
horto, vinea operantur. Mezőről jőnec, *rure redeunt*.
 Kertből jövänc, *ex horto redimus*.

CAPVT XIII. — DE RECTIONE DVPLICATA.

Rectio duplicata est, quando una vox simul regit plures fines, qui sunt semper fere dissimiles.

I.

Ad, dat: küld, mittit: hágy, relinquit: et quaedam alia cognatae significationis verba dativum regunt cum consequente ablativo vario, ut: Könyvet adott néked ajándékon, ajándékul, ajándékba, *librum dedit tibi dono*. Szolgámat küldöm néki segítségére, segétségül, *servum meum mitto illi subsidio, vel in auxilium*. Könyveimet hagyom gazdámnak zálagba vel zálagul, *libros meos relinquo hospiti meo pignori, vel pro pignore*.

II.

Activa quaedam accusativum regunt cum sequente ablativo in ra, re, ut: Tanitlac tégedet Grammaticara, doceo te Grammaticam. Az Ur tanittya kezeimet hadakozásra, és az én uyjaimat az viadalra, *Ps. 144. 1. Dominus docet manus meas bellum, et digitos meos praelium*. Megtanitlac titeket az Urnac félelmére. *Psal. 34. 12. Docebo vos Domini timorem.*

III.

Secundaria verba activa regunt accusativum cum consequente ablativo in val et vel, ut: Megláltatom febeimet az orvossal, faciam ut videat vulnera mea

medicus. Megfepretem házamat, fogammal, purgare faciam domum meam per servum, vel: jubeo ut verrat domum meam servus meus.

IV.

Cognitionis et affinitatis nomina possessiva dativum regunt, ut: Rokonom nékem Demeter, cognatus mihi (est) Demetrius. Néked sógorod az Péter, tibi affinis (est) Petrus. Attyafia néki az Kelemen, frater ipsi est Clemens.

V.

Verba debendi dativum personae regunt cum sequente ablativo in val, vel, ut: Adós nékem tíz forintval, debet mihi 10 florenos. Tartozic Istvánnac negyven pénzel, debet Stephano 40 nummos.

De convenientia et rectione duplicata casus Mutativi Ungarici.

I.

Verba haec: téßen, facit: léßen, erit, fit: változic, mutatur, Mutativum regunt, consequentibus casibus diversis, ut: Bévölködövé téßen téged az Ur minden jóval. Deut. 18. Abundantem faciet te Dominus omni bono. Ó téßen téged fővé nem farká, ipse faciet te in caput non in caudam. Kiczoda tótt engemet biróvá vagy öktová. Luc. 12. 14. Quis fecit me judicem vel partitorem. Hamuvá léßen az mi testünc, Sap. 2. v. 3. Cinis erit corpus nostrum. Szükölködövé tétettél az Urtól, egenus factus es a Domino. Az Istentől tetetött Urrá és Christusá. Act. 2. 36. A Deo factus est in Dominum et in Christum. Semmivé léßen ez világnac diczósége, in nihilum abiit mundi gloria.

Kigyóvá változik az Mosis vesszeje, *in serpentem mutatur Mosis virga*. Christus az vizet borrá változtatja, *Christus aquam in vinum convertit*.

II.

Adjectivum participiale additur permutativo cum consequente nomine cujusvis speciei et qualitatis, ex qua in aliam speciem et qualitatem facta est mutatio, ut: Testé lótt Ige, verbum caro factum. Kigyóvá változott vessző, in serpentem conversa virga. Az borrá változott vizet megkostollya, in vinum mutatam aquam gustat. Az vérré változott vizeket nem ihattyác, in sanguinem conversas aquas bibere non possunt. Széppé változott, pulcher, a, um, factus, a, est. Ruttá lótt, urpis, e, factus, a, um, est.

De rectione Elliptica.

Elliptica oratio rara est apud Ungaros, elisiones tantum fiunt interdum certarum vocularum et syllabarum, idque in contracta et ligata oratione, ut:

Nem t'om minec hijác, nescio quomodo vocetur, pro Nem tudom, non scio.

Isten'gyónap, pro Isten adgyon jó napot, Deus det bonum diem, scilicet néked, néktec, tibi, vobis.

Fogadgy' Isten, pro fogadgya Isten, suscipiat Deus vel acceptet: ut annuat scilicet voto, votis, tuo, vestris.

Singularis. Pluralis.

*Mettßen mit téßen quid mettßenec mit téßenec
mettßeß pro mit téßeß face mettßeetec pro mit téßetec
mettßeec mit téßeec ret. mettßeünc mit téßeünc.*

Et haec plerumque Ablativum regunt in val et vel, ut: Mettßen az pennával? quid faceret cum

penna? Mettünk az vendéggel? quid faceremus cum conviva?

Sequentia vero, haec: Medgyen, medgyeß, medgyec, et plur. medgyenec, medgyetec, medgyünc? pro mit tegyen, quid faciat? Mit tegyenec? quid faciant? Dativum requirunt, ut: Medgyen néki? quid faciat ipsi. Medgyünk néki hogya David Uratoc? Verba Nabalis: Quid tum, si David Dominus vester est?

De Distinctione.

Distinctiones eadem hic sunt, quae Latinorum:

Colon, quod notatur duobus punctis, ita :

Periodus notatur unico puncto, ita . Et initio habet literam majusculam.

Comma notatur virgula curva, sic ,

Parenthesis signatur ita ()

Signum interrogationis est ?

Exclamationis !

FINIS.

LECTORI CHRISTIANO S.

Quum alioqui vacaturae essent hae paginae, placuit quaedam Fidei nostrae capita hic apponere cum Latina eorum versione: in quibus Linguae Ungaricae studiosus Lector, Praeceptionum Grammaticarum possit periculum facere et eas ad usum accommodare.

Az Urnac Imátsága.

Matt. 6. v. 9.

Mi Atyánc ki vagy az mennyekben, bementeltefféc meg a te neved: jöjñ az te orkágod: légyen meg a

te akarod, mint az mennyben, úgy itt ez földönis. Az mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma: és bocsásd meg minékünk az mi vétkeinket, miképpen miis megbocsátunk azoknak, az kik mi ellenünk vétkeztenek. És ne vigy minket az kísértetbe, de szabadíts meg minket az gonosztól. Mert tiéd az ország, az hatalom; és a diczőség, mind örökre, Amen.

Ágazati az Hitnek.

Hísec egy Istenbe, mindenható Atyába, mennyec és földnec teremőibe: és Jესus Christusba, ő egyfűlött Fiába, mi Urunkba: ki fogantatéc ſent Lélektől, ſületéc ſűz Mariától: Kinzatéc Poncius Pilatusnac alatta, meghala és eltemetteté: ſálla poklokra: harmad napon föltáma az halottak közül: földméne mennyekbe, ül az mindenható Atya Istenec jobkeze felől: Onnan léſen eljövendő itélni eleveneket és holtakat. Hísec ſent Lélekbe: hísec egy közönſéges Kereſtyén anyafent Egyházat, ſenteknec egyyeffégét, bűneinknec megbocsánattyát, teſtnec föltámadáſát, és az öröc életet, Amen.

Az tíz Paranczolat.

Exod. 20. Deut. 5.

És az Iſten ſóla mindezeket az igéket, mondván:

Első Paranczolat. Halgaſd meg Izraél: Én vagyok az te Urad Iſtened, ki tégedet kihoztalac az Egyptomnac földéből, az ſolgálatnac házábol. Ne legyenec tenéked én előttem idegen Iſtenid.

Másodic. Ne csinálly magadnac faragott képet, és ſemmi haſonlatofſágot azoknac formájára, mellyec oda fel az égben vadnac, ſe azoknac formájára, mel-

lyec az földön itt alatt vadnac, se azoknac, mellyec az vizben föld alatt vadnac. Ne hajolly meg azoc előtt, és ne tífellyed azokat: mert én vagyoc az te Urad Iftened, erős bősűálló, ki megbüntetem az atyáknac vétkeket az fiakban, harmad és negyed iziglen. azokban az kic gyűlölnec engemet. És irgalmaságot czelekešem ezeriglen, azokkal a kic engemet keretnec, és megtarttyác az én paranczolatimat.

Harmadic. Az te Uradnac Iftenednec nevét hijába ne vegyed: mert nem hadgya az Ur büntetéfnélkül azt, az ki az ő nevét hijába véfi.

Negyedic. Megemlekezzél az Szombatrol, hogy azt megfentellyed: hat napon munkálkodgyál, és minden dolgot elvégezzed: Heted napon az te Uradnac Iftenednec Szombattya vagyon. Semmi dolgot ne tégy se te, se fiad, se leányod: se főlgád, se főlgálóleányod: és semmi barmod, se az te jövevényed, melly a te kapuid közt vagyon. Mert hat napon teremté az Ur az mennyet és az földet, a tengert, és mind azokban való állatokat: és megnyúgovéc heted napon: Azért megáldá az Ur az főmbatot, és megfentelè azt.

Ötödic. Tífellyed az te atyádat és a te anyádat, hogy hősű ideig éllý az földön, mellyet az te Urad Iftened ád tenéked.

Hatodic. Ne ölly.

Hetedic. Ne paráználkodgyál.

Nyoltzadic. Ne orozz.

Kilentzedic. Ne mondgy az te felebarátod ellen hamis tanúságot.

Tizedic. Ne kívánnýad az te felebarátodnac házát: ne kívánnýad az te felebarátodnac feleségét, se

Éolgáját, se Éolgalóleányát, se ōkrét, se Éamarát, és
semminemű marháját.

Psal. LXXXI. vers. 14. 15.

O ha az én népem halgatott volna engemet, és az
Izraél az én utaimban járt volna :

Az ō ellenfégeket hirtelenséggel megaláztam
vólna, és azoc ellen fordítottam vólna az én kezemet.

IV.

GELEJI KATONA ISTVÁN

MAGYAR GRAMMATIKÁJA.

1645.

(V)

WRIGHT & SONS, LTD.

MAGNIFICENT DISPLAY

1900

MAGYAR GRAMMATIKÁSKA

A'vagy az igaz magyar irásban és szöllásban kíván-
tató néhány szükségés Observatiok, mellyeket iroga-
táfi, és elmélkedéfi között, egyszer mászszor eszében
szedegetett, meg-jegyegetett, és Magyar munkáji-
ban, főbb-képpen a Titkok-Titkaban, követett-is, és
egy-ként a' maga irásának, és szöllásának mentfé-
gére, s' más-ként pedig a' Magyarfágon kapdosó el-
més iffjúságnak oktattatására, kibotsátott, GELEJI
KATONA ISTVÁN, Erdélyi Orthodoxus Püspök,
és egygyik Fejir-vári Lelki-Pasztor. Kinyomtat-
tott Gyula-Fejir-Váratt A. D. M. CD. (azaz DC)XLV.

A' KEGYES OLVASOKHOZ.

A' Magyar nyelv egy az Orientalis lingvák köz-
zül, melly megtetfzik mind e'ből, hogy az igen ki-
vált-képpen valo, és semmi egyéb nyelvekvel, az egy
Sidon küvöl, (hogy tudjam) rokonfága nintsen (szol-
lok a' tisztán Magyar szókrol) hanem mind azok
közül magának külön vált; mind továbbá e'ből,
hogy ő néki tulajdon saját régi bőtüi vagynak, mel-
lyeknek sem a' Sido, sem a' Görög, sem pedig a'
Deák bőtüivel semmi hasonlatosságok nintsen; s'

mind végezetre e'ből, hogy az önnön bötűivel jobbtol, mint egyéb Nap-keleti nyelvek, balra irattatik. De a' mint egyéb nyelvekben, tsaknem minden száz efsztendönként nagy változás szokott efni: ugy a' Magyar-is e'nyi üdők alatt, ugy mint a' Babylon tornyának éppittetésefől fogva, mind az írásnak, s' mind a' szollásnak modjában, nem kitsiny változáft szenyvedett, ugy mint melly immár a maga tulajdon bötűit el-hagyván, idegen Deak bötűkvél irattatik, s' azon-is pedig felette külömbözőjűl, és vétkefűl. Mert inkább mindenek a'nak irattatásában tsak a' pronuntiatiot, a' ki-mondatásnak sonuffát, a' mint a' szók a'ban efnek, követik, s' azoknak pedig gyűkereiket, eredetiket, és természetiket tsak nem-is vizsgálják, s' innen vagyon, hogy tsak nem meny Magyar vagyon, meg a'nyi módon ir. A szollásban-is sok rut illetlenfégek vagynak, mellyek-is ez okból származtak, hogy senki a' szóknak tulajdonfágikat fel nem keresi, sem azokat a' több nyelvekhez, és ezen nyelvbéli hasonlo szollásokhoz, nem alkalmaztatja, hanem tsak kiki a' mint tsetsemő korában szollni tanult, öreg-korában-is ugy szoll; melly miatt ez az ékes, és bőlts nyelv igen meg-otrombúlt, és elparasztúlt.

Ez fogyatkozásokat anyai nyelvünkben szomoruan látván, ügyekeztem én-is rajta egy-néhányakkal egygyütt (kik-is a'ban régulta munkálkodtanak, s' most-is munkálkodnak) hogy azt valamenyivel jobbadtskán excolálnám, (és tsinogatnám, fel-kerefvén benne mind az írásnak, s' mind a' szollásnak igaz őfszinte valo modját, s' nem-is háfzontalan ügyekezettel, Istennek-hálá. Mert a' szóknak, és dolgoknak nem tsak hejokat koczogatván, hanem ugyan bélekíe-is bé-hatván, azoknak mind le-irattatásoknak, s'

mind ki-mondattatásoknak nem csak szokási, hanem ugyan természeti, 'modjokat-is' (az én ítéletetském szerént) alkalmasint fel-találtam, és a' szerént ez kis munkátskámot-is irtam.

Hogy azért a kegyes Olvasók, mint valami tanátstalan ujjításban, első belé-tekéntéssel meg ne ütközzönek, és belőle valami rágalmazásra való okot ne vegyenek, tetszék e' néhány observatiótskákat ide a' könyv végére ragasztanom, mellyeket hogy ha az indulatoktól üres elmével jól meg-szelelgetik, ezekben vehetik, hogy ez nem valami idegen ujjítás, hanem csak a' vétféges szokástól el-temetődött írás és szollás-béli természeti módnak, és oknak ki-keretése.

Mind-azon-által a kiknek nem tetszik, könyű el-lenniük nála nélkül, csak az én írásomban ne gántslodjonak, mellyvel-is én nem igen sokat gondolok. Legyetek jó egészségekben.

I.

AZ IGAZ MAGYAR IRASNAK

Modja felől való egy-néhány legválogatottabb Observatiótskák.

I. A' *tsitsegés* a' Magyar szóvban vagy *ts*-vel, vagy *ds*-vel, vagy pedig *gyf*-vel esik. *Ts*-vel; mint: *Kétfég, restfég, követség, temetség: barátság, mulatság, parafzt-ság* etc. *Ds*-vel; mint: *Imádság, szabadság, bolondság. Gyf*-vel, mint: *Lágyfág, nagyfág, egyfég, négyfég. Cs*-vel igen ritkán; mert talám tiz szók a' Magyar nyelvben alig találtathatnak, a' mellyekben *c* után *f* következne, hanem ha valami tsinált szokban, mint:

Malacság, paducság, kábure-sár, nyolc-sakok, kilenc-saruk, vagy valami e' félékben. A' *Ch* a Magyar szótól idegen, a Franczuz nyelvben ha *pronuncialtatik* az tsamtsogva, de a' Magyarban nem, hanem úgy, mint a' *k*, mint: *Chaldaeus, Christus*. A' szerént a' Deákban-is a' *charitas, charta*, etc. *tsaritáfnak*, és *tsartának pronuncialtatnék*; mellyet ki nem nevetne? A' *Cz*-is pedig csak úgy *pronuncialodik*, mint a' *simplex c*, hanem még-is lágyitáfnak okáért adatik melléje a' *z*, hogy úgy ne *pronuntialtassék*, mint a' *ch*, mint: *Malacz, taklacz, kemencze, czél, aczél, czégér, pokrocz, paducz*, etc.

II. Néhol a' *t* megkettőztetetik a' szónak *thema*ja szerént, mint: *Efettség, veszettség, vásottság, romlottság*, etc. Néhol pedig *dts-vel-is* iratik, mint: *Fáradtság, szakadtág, maradtág, rothadtság* etc. *per syncopen*, *pro, fáradottság, szakadottság, maradottság, rothadottság*. Néhol végezetre *tss-vel-is*, mint: *Átság, takátság, szakátság* etc.

III. A' melly *concretum* *z*-ben, vagy *sz*-ben végeződik, az *abstractumját*-is úgy kell ki-írni. Mint: *gaz, gatszág; igaz, igazság; száraz, szárazság; gonosz, gonoszság; ravasz, ravaszság; madarász, madarászfág; révész, révészfé; kertész, kertészfé; kész, készfé; egész, egészfé*, etc.

IV. A' *secunda persona* a' *verbumban* a' *primának*, és *tertiának* *d, s*, vagy *t* bőűjét meg-tartván *sz*-vel töltetik-ki. Mint: *Adok, ád, adsz; maradok, marad, maradsz; tudok, tud, tudsz*. Sic: *hazud, hazudsz* etc. *Ások, ász, ás; vészek, vész, vés*. Item: *bátorit, bátoritsz; borit, boritsz, pro bátoritasz, boritasz*. Sic etiam *adhatz, maradhatz, tudhatz, hazudhatz, bátorithatz, qorithatz*. Ha pedig a' *personában sz* vagyon, az *sz*

a' *secundában duplicáltatik*, mint: *Vadászok*, *vadászfz*; *halászkok*, *halászfz*, etc. Ezeket így kell írni: *Játzom*, *jáztik*, *nem jáczik*, *á játék*; *követzem*, *á követ*; *kéretzem*, *á kéret*; *övetzem*, *ab övet*. Ezeket pedig így: *Rugodzik*, *á rugodás*, *kérődzik* *á kérődés* etc.

V. Az *y*-val, *j*, vagy *i* helyett nem kell viszá-
élni; mert az *y* *vocalis*, és csak szintén a *syllabak*nak
meg-lágyíttatásokra való a Magyar szokban. Mint:
egy, *igy*, *ugy*, *amugy*; *lág*, *lég*, *bánya*, *arany*, *Király*,
személy, *atya*, *bátya* etc. és ez okon soha a' szó eleiben
nem tétethetik, hanem mindenkor csak kőzből, vagy
utol *g*, *l*, *n*, *t*, bőtlük után. De a' *j* *consonans*, és mind-
elől, kőzből, hátul tétethetik, a holott a' *pronuntiatio*
kévánja, mint: *Juh*, *jol*, *jámbor*, *hégja*, *uj*, *háj*, *vaj*, *jaj*,
etc. Az *i*-is pedig noha *vocalis*, de a' *syllabát* soha
sem *mollialja*, hanem *duplicálja*, mint: Ha ez a' szóts-
ka, *egy*, *igy* iratnék, *egi*, két *syllabas* lenne; ez pedig
ártány, ha így iratnék: *ártáni*, három *syllabaju*.

VI. A'nyira nem egy az *y* az *i*-val, hogy az *y*
mellé fok szokban szűkfégesen, *i*-t kell tenni; mert
külömben ki nem mondathatnának, vagy pedig egy
syllabával kissebbek lennének. Mint: *Gyik*, *gyilkos*,
nyil, *nyitok* etc. soha *i* nélkül ki nem mondathatnának.
Ezek pedig: *Gyogyitok*, *bizonyitok*, *tévelyitek* etc. ki-
mondathatnának ugyan, de egy egy *syllabával* mind
meg-kurtíttatnának, ilyen formán: *Gyogytok*, *bizony-*
tok, *tévelytek*. Rufnya *pseudo-graphia* tehát, hogy így
szolljak a' *simplex i* helyett *y*-lont vetni. Mint:
Enyedy, *Várady*, *Pétsy*, *Gönczy*, *Váczy*. etc.

VII. A kettős *consonans*ok mellé-vettetett *y*, a'
*pronuntiatio*hoz képest a' kőzfégi írásban, igazán csak
egygyes *consonans*fra, ugymint *j*-re vonattathatik;
Mert az *l*, *n*, *t*, után úgy *pronuncialodik*, mint az *y*.

Mint: *Vádolja, gondolja, bánja, szánja, mutatja, oktatja. Mellyeket vulgò így szoktak irni: Vádollya, gondollya, szánnya, bánnya, mutattya, oktattya: De nem igazán; mert a' themában csak egygyes consonans vagyon: Vádolok, vádol; gondolok, gondol; bánok, bán; szánok, szán: mutatok, mutat; s' tégy egy j-t, s' egy a-t hozzájuk, s' ottan vádolja, gondolja, bánja, szánja, mutatja, lélsznek. A' hol mind az által a' themában, vagy prima personában, kettős consonansok vagynak, ott a' több personakban-is meg kell őket hagyni. Mint: Allok, áll, álljon; hallok, hall, hallja, halljátok; vallok, vallja, vallják; szollok, szolljátok, szolljanak. etc.*

VIII. A' d után a' j a' pronuntiatióban mindenkor úgy ejtődik, mint a' gy, de azért ugyan nem kell úgy irni. Mint: *Adja; mondja, tudja, imádja etc. Egyébként ha mind a' pronuntiatio szerént írunk, ezeket-is így kellek írunk: Hadgyárjon, adgyofzót neki, fogd gyáromban, verd gyol-meg, eredgyámbor etc. mert a' ki mondatások úgy efik, de mind-azon-által igazán nem úgy, hanem így iratnak: Hagyd járjon, adj jo szót neki, fogd járomban, verd jol meg, eredj jámbor. Eredék, ered, eredj; védek, véd, védj. Innen mondják: Védj Ur Isten! Sőt még a' Deak nyelvben is ezek helyett: Adjungo, adjuvo, adjuro etc. úgy kellek írunk: Adgyungo, adgyuvo, adgyuro, etc. Ezt csak a' Deakból lőtt szók is meg-mutatják, mint: Gardianus, Gardian, vagy Gardján; Mediensis, Medies, vagy Medjes, modus, modja etc. mellyekben mit keres a' gy?*

IX. A' melly verbumoknak első personájokban gy vagyon, a' többiben-is meg-kell tartatni. Mint: *Vagyok, vagytok, vagynak; miként: Vágyok, vágytok, vágyanak. Hagyok, hagysz, hagytok, hagynak, hagy-*

jük, hagyjátok, hagyják; miként: Hágjuk, hágjátok, hágják. Sic et: Hányok, hányjátok, hányják. etc. Hasonlóképpen: Jegy, jegyzés, jegyzeni; nem jedzeni; mert a' themaja nem jed, hanem jegy. A mint hogy ezek is: Hegyzeni, nagyzeni, ab hegy, et nagy. etc.

X. Az *y*-ban végeződő szók *tertia personara yj*-vel formaltatnak. Mint: *Király, ő királyja, vagy királyjok; akadály, akadályja; személy, személyje; bárány, bárányja; törvény, törvényje, etc.*

XI. A' *j*-et az *i*-tol igen meg kell különböztetni, és egygyiket a másik helyett nem kell vetni; mert a' *j* *consonans*, a' mint mondám, az *i* pedig *vocalis*, és a szót egy *syllabával* bőviti. Mint: *Jámbor, jo-bor, já-ték, jutalom, ohajtók, fohajtók etc. nem: Iámbor, iobor, iáték, iutalom, ohaitók, fohaitók; mivel a' szerént így kellene pronuncialni: I-ambor, i-o-bor, i-á-ték. etc. Viszont ellenben a' j-t nem kell i helyett irni. Mint: Tanulnj, játzanj, adnj, venni; mert úgy a' szoknak semmi pronunciatiojok nem lehetne, A' melly *simplex* szó *j*-ben végeződik, azt a' *compositóban* is oda kell férkeztetni. Mint: *Férj, férjfi; éj, éjféli; fúrj, fúrjháj. etc.**

XII. Hasonlóképpen az *u*-val, és *v*-vel nem kell különböztetlenül élni; mert az *u* *vocalis*, s' a' *syllabát* többíti, de a' *v* *consonans*. Nem jo volna azért így irni: *Ualaki, ualami, kóuet, jóuel, jóueuény, tóruény, etc. Mert az így esnék: U-a-la-mi, három syllabakból négyek lévén. Hanem így: Valaki, valami, kóvet, jóvel, jóvevény etc. Sem az u helyett nem illik v-t irni, ilyen módon: Vr, vram, vt, vtallom etc. hanem így: Ur, uram, ut, utállom etc.*

XIII. A' melly *verbumnak*, *themajában v* bőtü vagyon, a több rola ágazott *personakban*, és *tempusokban* is ott kell lennie. Mint: *Hivok, hívsz, hív, hívunk,*

hivtok, hívnak, hívja, hívni. Jövők, jövsz, jöv, jövünk, jövtök, jövnék, jövni. Buvok, buvsz, buv, buvunk, buvtok, buvnak, buvni. Ezen módon: Sívok, rivok, szívok, nevek, szövék, nyövék, óvok, ovom etc. mellyeknek infinitivusok így irattatnak: etc. Sívni, rivni, szívni, nővni, szövni, nyövni, ovni. Hasonlójul az u-ban végeződő monosyllabaktól eredő nomenek-is az u-t meg-tartják. Mint: Hiú (üres) hiúság nem hívás, vagy hités, etc. A' mint hogy a' v-stől jöttek is. Mint: hiv, vagy hűv, hívás, vagy y hívás; böv, bőv; hæv, hæv; búv, búv; ov, ov. etc.

XIV. A' melly egy syllabaju szotskák a' rectus casusban v-ben végeződnek, az obliquusban, fő-képpen az ablativusban, melly cum-val mondatik-ki, a' v-nek meg kell kettőztetődni. Mint: Műv, műv-vel; buv, buv-vel; enyv, enyv-vel; könyv, könyv-vel; név, név-vel; lév, lév-vel; rév, rév-vel; sziv, sziv-vel; ov, ov-vel; hæv, hæv-vel; etc.

XV. Az annak ennek casusiban a' consonanlovakat nem szükség meg-kettőztetni, hanem csak a' z-t kell szepben eséfnek okáért elidálni, a'nak jelenfégére egy lenis spiritust vetvén az a-nak, vagy e-nek feliben, ilyen képpen: A'ban é'ben; a'bol, é'ből; a'nak, é'nek; a'ra, é're; a'tol, é'től: pro azban, ezben; azbol, ezből; annak, ennek; azra, ezre; aztol, eztől etc. Ha ab, vagy eb, an, vagy en; ar, vagy er; at, vagy et, volna a' themaja, úgy kellene irni: Abban, ebben; annak, ennek; arra, erre; attol, ettől. Mint: Bab, babban; eb, ebben; vereb, verebben; etc. Ide hozd az amazt és im ezt-is, mellyeknek több casusi-is hasonló-képpen iratnak: Ama'ban, ime'ben; ama'nak, ime'nek; ama'ra, ime're. Merr a' z, még ha az utánna következő szó consonanfon kezdetik-is, elidaltatik, mint: A' föld, a' tenger, a' kő etc, de azért ugyan nem iratik így: Afföld,

attenger, akkó etc. Az ezek *accusativus singularis*a nem efzesen iratik *esztnek*; mert az, az *esztől jöv-ki*, de az *esztől, ezt. Adj eszt, vagy eszefféget, néki: Add-meg ezt a' jot nekünk.*

XVI. Az *zokban*, vagy *zekben* határozodo *verbumoknak* második *personajokhoz sz-t* kell tenni, a' harmadiktól pedig az *Imperativi praesens*, kettős *z-vel* különböztetik-meg. Mint: *Irgalmazok, irgalmazsz, irgalmaz, irgalmazz; kegyelmezek, kegyelmezzsz, kegyelmez, kegyelmezz. Irgalmaz, kegyelmez ő, irgalmazz, kegyelmezz te. Így ezek-is: Hozok, hozsz, hoz, hozz; főzök, főzsz, főzz. etc. A' fokban, és tokban végeződőknek imperativusok pedig sz-ben mégyen ki. Mint: Afok, ászsz, ás, áss; Adatok, adassz; hozatok, hozassz, halgatok, halgassz. etc.*

XVII. Az *ablativusok*, mellyek mellé *praepositio cum* tétetik, igazán *val-ban*, vagy *vel-ben* mennek ki, s' nem pedig az utolsó *consonanfoknak* meg-kettőztetésekkel. Mint: *Cum Abrahamo, cum Isaaco, Jacobo* etc. *Abrahamval, Isaákkal, Jákobval. Nem: Abrahammal, Isaákkal, Jákobbal. Ezen módon: Allatval, akarattal, tudományval; Istenvel, embervel, tselekedetvel, értelemvel, törvényvel személyvel; azval, ezvel bő-tűsön ki-irva; vagy a'zal, é'zel; vagy pedig a'val, é'vel, contractè. Azok pedig az ablativusok, a' mellyek cum praepositione ab mondatnak-ki, tolban, vagy tőlben, s' nem pedig tulban, vagy túlben, mennék igazábban ki. Mint: Ab illo, à domo* etc. *A'tol, a' háztol, a' hidtol* etc. *Nem: a'tul, a' háztul, a' hidtul. Vízszont: Az Istentől, a' szent-től, az embertől, a' tűztől, víztől, föld-től, s' nem: Istentül, szent-tül, embertül, tűztül. etc. A' mellyek végezetre in-val mondatnak-ki, ban, vagy ben végeződnek. Mint: Galambban, gombban, külömbben,*

épben, képbén, szépbén. etc. Noha a' melly *ablativus*-fok *motum ad locum* jegyzenek, az *n* a' végekről elidaltathatik, és a'nak *defectusa* egy *lenis spiritus*-val *supple*altathatik. Mint: Német-országba' indulunkba'; Szébenybe' mentünkbe' etc. Illyen külömbfégvel: Voltam Német-országban, *in loco*: mentem Német-országba', *ad locum*.

XVIII. A' *comparativus* gradusok a' *nomen*ben vagy két *bb*-ben mennek-ki. Mint: Jobb, nagyobb, rozabb, kisszebb, böltsebb etc. Vagy tsak a' meghatározó *consonans*hoz adatott egy *b*-ben. Mint: tudos, tudosb; okos, okosb; ékes, ékesb; szép, szépb etc. Az *adverbium*ban pedig *bban*-ban, vagy *ebben*-ben. Mint: Jobban, nagyobbban; böltsebben, mélyebben. Vagy *bbul*-ban, *bbúl*-ben. Mint: Bolondabbul, böltsebbül. Vagy pedig *ban*-ban, *ben*-ben; mint: bizvástban, örömeftben, éppebben, szépbbben, etc.

XIX. Az *Imperativi praesens verbum*oknak mikor *tertia*e *personae nomen*ek, vagy *pronom*enek, mellé tétetnek, mindenkor *d*-ben kell ki-iratniok, vagy *pronuncial*tathatnak, jól ki, vagy nem. Mint: Tartsd, értsd, irtsd, segítsd, éppítsd, szépítsd, szabadítsd etc. Tarts-meg engem, tartsd-meg őtet, vagy valakit, *pro* tartsad, értsed, irtsad, segítsed, éppítsed, szépítsed, szabadítsad, *per syncopen*. Ide tartoznak ez illyenek-is, mint: Hagyd, hányd, tegyd, egyd, vegyd, igyd, vigyd etc. mellyekben-is mind *syncope* vagyon, *pro*, hagyjad, hányjad, tegyed, egyed, vegyed, igyad, vigyed, etc. Mint: Hágd, *pro* hágyjad; rakd, *pro* rakjad; rágd, *pro* rágyjad; ásd, úsd, verd; *pro* ássad, ússed, verjed etc.

XX. A' *facultati*, a'vagy *tehetléget*, jegyző *verbum*okat-is *contractè* így kell írni: Adhatd, mondhatd, várhatd; ehett, vehett, vethett, nézhetd, érezhetd, erezt-

hetd, őrizhetd. etc. Pro: Adhatod, mondhatod, várhatod; eheted, veheted, vetheted. etc. Ezekhez képest imezeket-is így kell írni: Adhatdza, mondhatdza, várhatdza; ehetdse, vehetdse, vethetdse, nézhetdse etc.

XXI. A' *derivativumokban* a' *primitivaknak* bő-
tűiket szűkfégesen meg kell az írásban tartani; mert
a' nélkül a' különböző értelmű szók egy mástól meg-
nem tudnának választatni. Mint: *Halhatatlan, ab*
halok; hallhatatlan, ab hallok; *oldhatatlan, ab* oldok;
olthatatlan, ab oltok; *feddhetetlen, à* feddek. Nem *fegy-*
hetetlen, vagy, fetyhetetlen, mellyek semmit sem jegyez-
nek; mert nintsen *fegyek, sem* fetyek; *fogadta, à* fo-
gadok; *fogatta, à* fogatok, etc.

XXII. A' *compositumokban* a' *simplexeket* az
írásban, egy *lineátskával* kell megfzaggatni. Mint:
Mind-nyájjan, pro mind-nyájjastol, seregeftől; mind-
járt, mind-járáft; az az, mind-járva, vagy, menést,
menve; nem fekvést, üllve, vagy állva; Anya-szent-
egy-ház, tsudállatos szép terhes Magyar szó, mellynél
szebb nem lehet; ki-vált képpen: az az, mások közzül
ki-vált-modon: Nem kivály-képpen, vagy kiválképpen.
Comparativè, ki-váltabb-képpen. Egyszer-s'-mind; mind-
azon-által; ellen-vetés, szánt-szándék; köny-hullatás,
térd-hajtás, gond-viselés, hálá-adás, fok-adalom, per-
patvar. etc. Így ezek-is: Meg-adom, fel-megyek,
bétellyefitem, ki-mondom, által-szógezem, belé-ütöm,
környül-metfzem, környül-kötöm, alá-hozom etc.

XXIII. A' *g* a' Magyar nyelvben valahol *y* nél-
kül iratik, mind *durè* pronunciatatik, és nem szűk-
séges *h*-nak lenni mellette. Mint: *Mag, magas, mag-*
zat, világ, pedig etc. Nem: Magh, maghas, maghzat,
világh, pedigh etc. Az egynek ki-irattatásában-is, az
én ítéletem szerént, a' d nem kívántatik, így: *Eldgy,*

hanem elég így írni: *Egy, egynek, egytől* etc. Ha pedig a' *pronunciatio*hoz képett az *accusativusban*, a' *simplex* gy nem láttatnék elégségesnek lennie, *duplicaltassék*, e'képpen: *egygyet*. Azt hiszem magok-is, a' kik azt az írást követik, ezeket a szokat: *Egyedül, egyetemben*, nem írjak így: *Edgyedül, edgyetemben*, a' mint hogy a' *pronunciatio* sem kívánja, tehát a' *d* amazokban sem kellene semmire.

XXIV. Az *accentusok* a' Magyar nyelvben olly szűkségek, hogy azok nélkül fok azon bőtűkből álló szok értelemvel egy-mástól meg nem különböztethetnének, s' *pronunciatiojok*-is igen kétféles lenne, minéművek imezek: *Számára, szamára; vágy, vagy; ágy, agy; vár, var; váras, varas; véres, verés; mérték, merték; kémény, kemény; félénk, felénk; kápa, kapa; fenyíték, fenyitek; kért, kert; kérek, kerek; kérés, keres; kívés, kevés; rétek, retek; félelem, felelem; szántók, szántok; aratók, aratok, és több számtalan fok e' félék. Az accentusok között-is felette szűkséges volna az acutusokat a' *gravifoktól*, fő-képpen az *e vocalis* felett, meg-külömböztetni; mert a'nak a' Magyar nyelvben, mint szintén a' Görögben, nagy *usufa* nagyon, mint fokak helyett ezekből a' szotskákbol meg-tetszik: *èg, ardet, ég, coelum; èl, vivit, él, acies; fél, metuit, fél medius; èr, valet, ér, vena* etc. Mellyeket magam sem *distingvalhattam*, nem lévén *gravifos* e k, hanem csak *acutusokval* kellett mindeniket *signalnom*. Ezt a' szót: *Emlekezet*, a' Fel-földiek így szokták *pronuncialni*: *Emlékezet*; mellyről őket mind-járt meg-ismérhetni, mint az *Effraimitakat* a' *Sibolet*ről.*

XXV. Az és gyakorlatossággal *contractè* iratik a' szoknak elein, csak *s* vel, az *e*-nek *elifioja* egy vissza-fordult *c*-vel *compensaltatván*, így: *s', pro és, s'*

nem pedig így: *s-*; mert az *e* nem hátul, hanem elől, lopatik-el, hogy így szolljak. A' fő végén pedig *is*-vé változik, mint: *Istennek-is*, *embereknek-is* etc. *Pro*, *embereknek-és*, a mint hogy a' Székelyek ugyan úgy is pronuncialják.

XXVI. A *vocalis*ban határozódó *interrogativumok* a' *possessivumok*tol az írásban úgy különböztetnek-meg, hogy amazok *i* nélkül, imezek pedig a' nélkül iratnak. Mint: *Atyáé? fué? annyáé? bátyjáé? Páterne? Filiúsne? matérne? patérne? etc.* *Atyájé, fujé, annyájé, bátyjáé. Patris, Filij, matris, fratris.* Sic et *kijé? övéjé? Cujus? Ejusne?* A' több szókban pedig, a' mellyek *consonans*ban végeződnek, az *interrogativumok*, egy *lineatskával* jegyeztetnek-meg. Mint *Isten, Istené, Istené-é? ember, emberé, ember-é?* etc.

XXVII. Sok *verbumoknak*, nevezet szerént a' *praeteritum perfectumoknak*, *tertia personáknak* végeken szűkségesen meg kell a' *t*-knek kettőztetniek, egyéb-ként tsak *nomeneket* jegyzenének. Mint: *Szeretett, tselekedett, végezett, etc.* Mert a, *szeretet, tselekedet, végezet, nomenek.* Ugy a többiben-is inkább mind. Mint: *Adott, tanított, olvasott, halgatott etc.* Azon módon iratnak imez *aprolékos szotskák-is*: *Holott, ott, itt, amott, alatt, előtt etc.* kőzből-is szám nélkül valo fok helyeken, a' hol a' *pronunciatio* kívánja, a' *consonansok duplicaltatnak.* Mint: *Eppitek, ujjitok, beszéllek, békéllek etc.*

XXVIII. Az *ly*-nak, *ny*-nak, és *ty*-nak némelly szokban a' *sonus*nak esése szerént meg-kell kettőztetnie. Mint: *Melyly, némelyly, Melylyesztek, selylyesztek; menyynyek, menyynyekben.* Nem menyégben, mint paraştul írják, *atytyok, bátytyok etc.* Mind-az-ál-

tal az első helyen az *y* el-is hagyathatik, és csak *simplex*, *l*, *n*, *t*, irathatik. Mint: *Melly*, *némelly* etc. *mennyek*, *mennyekben*; *attyok*, *báattyok*, a' mint magam-is e' kedig éltem véle.

XXIX. Az immár Magyarvá lőtt Sido, Gôrög, és Deák szókat Magyar módon kell írni. Mint: *Farao*, *Josef*, *Effraim*; *Profeta*, *Ekklesia*; *predikacio*, *penitencia*, *templom* etc.

XXX. Némelly aprolék szotskákat a' végeken meg-kettőztetett azon *consonan*fok különböztetik egy mástól meg. Mint: *Ar*, *árr*; *var*, *varr*; *ág*, *agg*; *mák*, *makk*; *orr*, *orv*; *azon*, *azonn*; *ezen*, *ezenn*; *mély*, *melly*; *fen*, *fenn*; *kél*, *kell*; *hal*, *hall*. etc.

XXXI. Méltó a' hazáktól vétetett nevezetekben-is ez meg-tartatáfra, hogy a' melly helyek *j*-ben végeződnek, az a'tól jővt nevezetekben is a' *j*-t oda kell írni. Mint: *Tokaj*, *Tokaji*; *Bakaj*, *Bakaji*; *Halma*j, *Halmaji*. Sic et: *Gelej*, *Geleji*. Nem: *Tokai*, *Bakai*, *Halmai*, *Gelei*; mert a'képpen ugy kellene írni, ha azoknak a' helyeknek *Toka*, *Baka*, *Halma*, *Gele* volna nevek. Mint: *Déva*, *Dévai*; *Léva*, *Lévai*; *Torda*, *Tordai* etc.

XXXII. A' *t* mellé a' *h* t a' Magyarban csak ott kell írni, a' hol a' Sidoban, Gôrögben, vagy Deákban, a' honnan az eredett, *th*-val vagy *irva*. Mint: *Thamár*, *Thamas*, *Theffsalonika*, *mentha*. etc. De a' hol azokban a' nyelvekben *simplex t* vagy *on*, a' Magyarban-is csak azt kell-vetni. Mint: *Ersebet*, *szombat*, *Marton*, etc. Szükségtelenül tékozolják tehát nagy fokak a' *h*-t, csak nem minden *t* mellé azt vetvén. Mint: *Szigethi*, *Thasfnadi*, *Thuri* (hanem ha a' *thustol* jővt volna) *Gyarmathi*, *Tóth*, *Németh*, *Horváth* etc. Sőt még csak a' közönséges szótskákban-is. Mint: *Thi*,

the, tharaszka, thábor, pathak, thorma, keneth etc. Volnának több fok e'féle szűkféges *observatiótskák*, az az, meg-tartatandófágotskák-is, a' Magyar írásban, de most többekvel papyrost nem akarok tölteni.

AZ IGAZ MAGYARÁN SZOLLÁSNAK
modja felől valo néhány leg-meg-jegyeztetendőbb

OBSERVATIÓTSKÁK.

I. A magyar nyelv noha ki-vált képpen valo, és a több nyelvektől külömböző tulajdonfágu, és eredetű, mind-az-által a Sidoból, Görögből, Németből, Tótból etc. sok szók ögyeledtek közzéje. Mert a férjfi, és aszonyi nevek inkább mind vagy Sidoból, vagy Görögből, vagy pedig Deákból *formáltattak*. A *substantivumok* közzül is sokak eredtek a' Deák nyelvből (hogy a' Sidorol, és Görögről ne szolljak) Minéművek imezek: *Répa, á rapa; kémény, á caminus; vigyázok, á vigilo; szekrény, á scrinium; segrestye, á sacristia; padimentom, á pavimentum; torony, á turris; kád, á cadus; tanisztra, á canistrum; fustély, á fustis; ispotály, ab hospitium; castély, á castellum; palota, á palatium; palást, á pallium, oltár, ab altare; mód, á modus; kamora, á camera; malom, á mola; pincze, á pincerna; sak, á saccus; eczet, ab acetum, keresztyén, á Christianus, és több szám nélkül valo sokak, hogy a' Német, és Tót szokot elő-ne bámláljam. A' füveknek, virágoknak neveik-is inkább mind Görögből s' Deákból vétettenek. Valamellyek*

két *consonans*fokon kezdetnek, inkább mind idegen szók. Mint: *spék, spitz; préda, proba* etc.

II. A' *genitivus*fok, mind *singularis*fok, s' mind *pluralis*fok, *pluralis numeri possessivum*okkal *conjungáltatván*, éi-ben mennek ki. Mint: *Emberéi*, vagy *emberekéi*, a' *vétések*. *Adjátok-meg a' Tsászárnak*, a' *mik a' Tsászáréi*, az *Istennek-is*, a' *mik az Istenéi*. *A lelkes ember nem foghatja-meg azokat*, a' *mellyek az Istennek Lelkejei*. *Akár éljünk*, s' *akár haljunk*, az *Uréi vagyunk*. *Valamik az Atyájéi*, mind *azok a' Fiújéi-is*, etc.

III. Mikor többeknek fokak tulajdonittatnak, a' *numerus pluralis*ban *ik*-ban mondatnak igazán ki. Mint: *A' szüléknek kegyesen kell nevelniük az ő gyermekiket, fiaikat, leányikat*. Nem: *gyermekeket, fijokat, leányjokat*; mert az úgy mondatnék, ha egynéhány szüléknek csak egy gyermekek, fijok, vagy leányjok volna. Deakul így különböztetnek meg: *Parentes filium suum*: A' szülék az ő fijokat. Es: *Parentes filios suos*: A' szülék az ő fiaikat. *Habent Mosen et Prophetas*: Vagyon Mosesek, s' vagynak Profetáik. Nem: *Vagyon Profetájok*; mert az csak egygyet tenne, A' *Gergesenusok* szánák az ő tengerben veszett *difznait*, nem: *difznojokat*; mert az azt tenné, hogy az egész *Gergesenusoknak* csak egy *difznajok* veszett legyen a' tengerben, s' voltak pedig két ezerig valok. Ha egynek sok lovai, őkrei, juhái etc. vagynak, tehát: *ő lovai, őkrei, juhái*, de ha többeknek többek, tehát így mondatnak: *ő lovaik, őkreik, juhaik* etc. Ha ezt így kell mondani: *Mi lovaink, őkreink, juhaink*, etc. amazt is így kell: *ő lovaik, őkreik, juhaik*, csak az *n-t* hagyván el. *Miéink, óvéik*, De ezt a közfég-is tudja; mert hallok fokakat közzülők így fellani.

IV. A' *passiva* *vox*okat az *activa*któl felette szükséges meg-külömböztetni; mert egyéb-ként az értelem nem csak díztelen, hanem ellenkező, sőt néhányszor ugyan káromkodo-is lenne. Így kell azért igazán szólni: *Az embernek teremtetése, meg-váltatása, meg-igazztatása, szenteltetése, dicsőítettése, etc.* Nem: *Az embernek teremtetése, meg-váltása, meg-igazitása, szentelése, dicsőítése etc.* mintha az ember teremtetett, váltott, volna; vagy teremtene, váltana, igazitana, szentelne, dicsőítene. Hasonló vétkes szollások ezek-is: *Világ teremtetésétől; e' világ fundamentumának fel-vetésétől, fogva.* Melly a' nyit téfzen, hogy a' miúta a' világ teremtetett, és fundamentumot vetett. Ez ilyen szollások pedig ugyan ellenkező értelművek-is: *Az Isten hiveinek üldözések, kergetések, nyomorgatások, öldöklések etc.* mint ha az Isten hvei üldöznének, kergetnének, nyomorgatnának, öldöklenének; melly az ő természetekkel, és tilztekkel ellenkezik. Igazán azért így kell szólni: *Az Isten hveinek üldöztetések, kergettetések, nyomorgattatások, öldököltetések.* Ollyan formájuk, imezek-is: *A' nyavalyák meg-orvoslása, meg-gyógyítása; a' tévelygésnek meg-czáfolása, a' bűnösnek meg-ostorozása; mellyek azt téfzik, hogy a' nyavalya orvosol, gyógyít; a' tévelygés czáfolja az igazságot, és a' bűnös ostromozza a' büntelent, ellenkezőjül mint a' szólló akarná mondani; mert a' szérént így kellene szólni: A' nyavalyának meg-orvosoltatása, meg-gyógyztatása; a' tévelygésnek meg-czáfoltatása, a' bűnösnek meg-ostoroztatása. etc.* Ez illetén szollások pedig káromkodás nélkül fintsenek: *Az Isten nevének szidalmazása, káromlása etc.* Kegyestelen szollás nyilván; mint ha az Isten neve szidalmazna, káromlana valakit; holott így kelletnék kegyesen szólni: *Az*

Isten nevének szidalmaztatása, káromlattatása. Vízont: Az Istennek imádása, segítségül-hívása; mint ha az Isten imádna, vagy hívna segítségül valakit: Holott helyesen így kellene mondani: Az Istennek imádtatása, és segítségül-hivattatása. Hasonló alkalmatlan szollások ez ilyenek-is: A' Christusnak megtsufolása, meg-ostorozása, meg-feszítése etc. mintha az ártatlan Christus tselekedte volna mind ezeket másval valakivel, s' nem pedig ő szenyvedte volna másfoktól; E'nél én a' Magyar nyelvben sem köszönnégesb sem vétkesb fogatkozást egygyet nem látok.

V. Mellyek légyenek *activák*, s' mellyek *passivák*, azt-is jól ezben kell venni; mert némelly szók *passiváknak* láttatván, *activák*. A' minéművek imezek: *öltöztetés, költöztetés, büntetés, legeltetés* etc. mellyeket, mivel a' *t* benne kettőfével vagy, *passiváknak* ítélhetne valaki, de igazsággal, és értelemmel merő *activák*; mert a' *passiváik, öltöztettetés, költöztettetés, büntettetés, legeltettetés: öltöztetem őtet, öltöztette-tem ő tőle*, ugy a' többi is. Ide hozhatni a *választottat-is*, mellynek *passivumja választatott: Kevesek a választattak, nem választottak*; mert az *activum*. Vízont imez illeténeket is: *ki-befzéllhetetlen, változhatatlan, taníthatatlan, szenyvedhetetlen, éppíthetetlen* etc. a mellyek csak nem mindenknek ítéletek szerént tsupán tsupa *passivák*, de valósággal, ha ugyan jól megfontoljuk a' jegyzéseket, merő *activák*; mert a' *ki-befzéllhetetlen* az, a' ki valamit ki-nem befzéllhet; a' *változhatatlan*, a' ki meg nem változhatik; a' *taníthatatlan*, a' ki nem taníthat; a' *szenyvedhetetlen*, a' ki nem szenyvedhet; az *éppíthetetlen* a' ki nem éppíthet, és a' *passiváik ki-befzélltethetetlen, változtathatatlan, taníttathatatlan, szenyvedtethetetlen, éppíttethetetlen*; a'

mi ki nem beszélltethetik, még nem változtattathatik, nem taníttathatik, szenvedtethetik, éppítettethetik. Ezeket: nyughatatlan, fáradhatatlan, szunnyadhatatlan, elégedhetetlen etc. senki sem tagadhatja *activák*-nak lenni, s' szintén ilyenek amazok.

VI. A *casusok* a *pluralis numerusu* szok után változtatják *terminatioikat*, *ek*, vagy *ok* adatván a' *singularis numerushoz*. Mint: Az embernek élete, esete; nyavalyásága; romlottsága, s' az embereknek életek, esetek, nyavalyások, romlóságok. Disztelen szollás: Az embereknek nyavalyája, gyarlósa, romlottsága etc. Sőt még a' *pluralis numerusban*-is az *obliquus casusok* után különbben *terminalodnak* a' szók, mint a' *rectus* a'vagy *nominativus*, után. Mint: Az hivek üldöztetése, üldöztetésének üldöztetését, etc. Az hitetlenek kegyetlenkedése, kegyetlenkedésének, kegyetlenkedését, kegyetlenkedését. Az hiveknek üldöztetések, üldöztetéseknek, üldöztetések; az hitetleneknek kegyetlenkedések, kegyetlenkedéseknek, kegyetlenkedéseket, kegyetlenkedésektől. Az emberek el-vetemedettsége, s' az embereknek el-vetemedettségek. Így a' többi-is mind.

VII. Az *infinitivusok* *absoluté*, és *theticé* vétetvén *ni*-ben mennek-ki, de *respectivé*, és *hypotheticé*, *nie*-ben, vagy *nia*-ban *in singulari*; *niek*-ben, vagy *niok*-ban pedig *in plurali*. Mint: Meg kell lenni, meg kell é'nek lennie; meg kell tudni, meg kell néki tudnia. *In plurali* pedig: Meg kell ezeknek lenniek; meg kell nékik ezeket tudniok. A többi hasonlo-képpen: Meg kell ezt tselekedni, éppíteni, tsinálni, orvosolni, *absoluté*. De Meg kell ezt é'nek, s' enek, vagy, ő nékie, *relativé*, tselekednie, éppitenie, tsinálnia, orvosolnia, etc. *In plurali* pedig tselekedniek, éppiteniek, tsinálniok, orvosolniok.

Igen dísztelen szollás volna ez: *Még kell néki, vagy nélkül, tselekedni, tsinálni* etc.

VIII. A' *passivum participium*oknak *praeteritum*ik a-ban, vagy e-ben mennék-ki n nélkül. Mint: *Meg-vagyon írva, vagy iratva; mondva, vagy mondatva. Meg-vagyon éppülve, vagy építetve; El-vagyon készülve, vagy készítettve*, etc. Nem: *írván, iratván; mondván, mondatván; éppülvén, építetvén; készülvén, készítettvén*; mert azok mind *participij praesens*ek, még pedig némellyek, mint *írván, mondván*, etc. *activum* ok-is. Ezekhez hasonló ama' szollás-is: *kezdetől fogva; nem, fogván*.

IX. Némelly *compositum*ok, a' vagy egybe'téte-
tett tagado szok, egy igével mondathatnak ki, noha a' község nem él vélek. Mint: *Hasonlotlan, egyenlőtlen, egyenlőíteni; szent-telen, ha szabad mondani szem-telen; kegyességtelen, a'vagy kegyestelen, ha szabad mondani kegyetlen; egészselen, tellyestelen, a'vagy, tellyetlen; szüléketlen, nemzéketlen, éléketlen; tulajdon-talan* etc. Ide valok ez illyenek-is: *kényes, kénytelen; kijes, kijetlen; kegyes, kegyetlen; ékes, éktelen; képes, képtelen*. etc.

X. Sok *nomen verbale*ek ek-vel, vagy any-val bő-
tíztethetnek ékefen Magyarul ki, haszintén szokás-
ban nem igen vagynak-is. Mint: *Váгатék, akadémék, ragगतék, agगतék, ragaszték, rekeszték, függőlék, adalék, maradék; akadvány, ragadvány, maradvány, járo-vány* etc.

XI. Sokak viszont *eny*-vel, vagy *ony*-val mon-
datnak díszesen ki. Mint: *Egevény, televény, élevény, vagy élékeny, évékeny, teniszékeny, szülékeny, hívékeny, gerjedékeny, szenvedékeny*. etc. *Fáradékony, szunnya-dékony, száradékony, fonnyadékony, hervadékony futé-*

kony, botlékony, omladékony, olvadékony. etc. A' mellyekhez sok számtalan bé-vétetett hasonló szok vagy-nak a' Magyar nyelvben; azokhoz képest tehát mi-ért nem mondattathatnának ezek, és többek-is, így.

XII. Vagynak a' mi nyelvünkben sok *contracta*, őszve-vonatott, szok-is, a' mellyek szépen ki-telleyesít-tethetnek. Mint: *káposzta, pro, kapa-hozta; fars-arany, pro, farga arany; tar-varju, pro, tarka varju; törvény, pro, tőrevény; őrvény, pro, őrlődvény; fővény, pro, szó-vévény; keszkenő, pro, kéz-kenő; fédel, pro, fő-fedel, háló, pro, halászo, vagy hal-fogo; mészáros, pro, mészá (melly Totul lust tészten) áros; feleség, pro, felesfég; mitszen, vagy a' mint közönségesbben szollnak: met-szen, pro, mit-tészten; van, pro, vagyon; taplo, pro, tápláló; moslék, pro, mosólék, etc.*

XIII. *Melly és ki* e'nyiben különböznek, hogy a' *melly* *rest*, személytelen dolgot, s' a' *ki* pedig sze-mélyt jegyez. Mint: *Az Isten a' ki; az ember, a' ki; az Angyal, a' ki.* etc. Nem, a' *melly*. A' föld, a' *melly*; a' bűn, a' *halál, a' melly* etc. Nem, a' *ki*. Ezeket a' mi Magyarink igen rontul szokták *confundálnia*, így szoll-ván: *Kit Isten el-távoztasson, pro, mellyet. Az eget, a' földet, a' tengereket, kiket Isten teremtet, pro, mellyeket. Nyilaid, kik, bűneim, kiknek; sebeim meg-bűszhódtak, ki miatt; bélim, kik* etc. és több e' féle díztelenfégek; holott igazán így kellene szollani: *Nyilaid, mellyek; bűneim, mellyeknek; sebeim meg-bűszhódtak, melly-miatt; béleim, mellyek* etc. Noha mind-azon-általa' *melly*, mi-kor *demonstratívé* vétetik, személy eleiben-is tétetik. Mint: *A' melly ember; a' melly Angyal* etc. de *relatívé*, igazán soha sem, hanem mindenkor *res* után vettetik. Mint: *A' dolog, a' melly; a' beszéd, a' mellyet hal-lotok* etc.

XIV. A' melly Deák szók *singularis numerus* nélkül vagynak, és tsak *pluraliter* mondatnak. Magyarul a' felől ugyan *singulariter* kell mondatniok, ha tsak egyről vagyon a' szó. Mint : *Tenebrae*, *setit-fég*; *nuptiae*, *menyekező*; *divitiae*, *kazdagság*; *inferi*, *pokol*. etc. Nem : *setitfégek*, *menyekezők*, *kazdagságok*, *poklok*; mert ha a' Deákban a' *singularis numerus*ban meg fogyatkoznak, a Magyarban nem.

XV. A' *Solt* a' *dies*-től, főképpen mikor mind ketten őszve találkoznak, úgy kell meg-külömböztetni, hogy a' *Solt Napnak*, s' a' *diest nappalnak* kell mondani. Mint : *A' Nap nappal világosit, a' hold éjtszaka*. Illetlen szollás tehát : *A' Nap a' napon téged meg nem ront*, holott így volna illendőbb szollani : *Nappal tégedet a' Nap meg nem füt*. etc.

XVI. A' *singularis numerus*okat, a' *pluralis*októl igen meg kell külömböztetni, és az egyről szollo igéket *singulariter*, s' a' többekről szollokat pedig *pluraliter* kell ki-mondani. Mint : *két emberek*; *tizen-két Apostolok*; *hetven Tanítványok*; *tiz, husz esztendő* etc. Nem : *két ember mégyen vala fel*; a' *12 Apostol együtt lévén*; a' *70 tanítványt ki-küldvén*; *tiz, husz esztendő el-mulván* etc. a mint hallom hogy a közfég szoll; melly egy igen nagy vétkeffég a' mi nyelvünkben. A' *Szent Lélek* tőtte bőltsvé az *Apostolokat*, holott bőltsékvé kellene lenni; *három része vagyon az igéknek* : *pro*, *három részeik vagynak az igéknek*. Es több a'féle illetlen szollások.

XVII. Ez a' Magyar szóban éktelen *pleonasmus*, hogy az-ő-t fokak gyakorlatossággal szükfégtelenül mondják, főt néhánykor ugyan kettőztetik-is. Mint : *Az Istennek az ő jo-volta*; *Evangeliumnak Anya-szent-egy-házban ő predikállásával*; *az ő juhainak igaz hivei-*

*nek az ő társaságokban etc. Otsmányfág! holott tsak így kellene mondani: Az Istennek jó-volta; Evangeliumnak Anya-szent-egy-házban predikáltatásával; az ő juhainak igaz hiveinek kegyes társaságokban etc. nem lévén az ő-re semmi szükség, Illyen rut perissologia, szó-fzaporittatás, ez illyen-is: Az Istennek hozzánk való nagy kegyelme, a' melly kegyelemnek soha nem lesz vége, a' hol szinte elég volna mondani: A' mellynek soha örökké nem lesz vége. A' testi indulatoktól indítatván; azon tselekedeteket tselekeszik, s' több fok e' fele illetlenségek, mellyek illendőbbül így mondathatnának: A' testi indulatoktól vífeltetvén: azon tselekedeteket gyakorolják. E'ben-is neminémű *superfluitas* látatik lenni: *Efső esik*; holott az *efső* a'nyit téssen, mint: *eső*. Egy szóval azért *efsőziknek* mondathatnék: A' *Jehovah* *efsőze* kin-követ, és tüzet Sodomára. etc. Igen el-kell távoztatni, a' menyire lehet, azt-is, hogy azon egy szó közel egy-máshoz ne *repetaltassék*, hanem *varialtassék*, változtattassék.*

XVIII. A' *szerént* *valot*-is fokszor szükség kívől szoktuk a' szollásban bővölködtetni, holott a' nélkül-is fok szokat egy *adjectivum*val mind ki-mondhatnánk. Mint: *Természet szerént, állat szerént, való tulajdonságok; hivatalunk szerént való munkánk etc.* mellyeket egy egy szóval-is imígyen szépen ki-mondhatni: *Természeti, és állati tulajdonságok; hivatali munkánk; nem, hivatalos; mert az személyhez illik. etc.* A' fok *való* sem kellene mindenütt. Mint: *Kétfégben, vagy, bűnbén való esés; gonoszul való élés etc.* mert szintén elég volna így mondani: *kétfégben esés, bűnbén esés, gonoszul élés.* A' képpent-is fok helyeken el-távoztathatná ember. Mint: *Tulajdonul, egyenlőjül, hasonlojúl, szükségesen etc.* s' nem kellene mindenütt tsak *tulaj-*

dön-képpent, hasonlo-képpent, egyenlő-képpent, s' szükség-képpent, mondani. Ide hozd ezeket-is : Egyként, másként, korosként. etc. A' nélkül valót-is gyakorta egy egy igével ki-mondhatná az ember. Mint : Itélet nélkül valo. Egy szóval tsak, itéletlen etc.

XIX. A' szókat a' dolgoknak mi-voltokhoz, és természetekhez kell alkalmaztatni, és a' mi egygyikhez illik, a' másiknak nem kell illetlenül tulajdonítani. Mint : *Nints egy tsepp, borom-is ; egy szem buzám-is ; egy szál fám, szénám, szalmám-is ; egy marok lisztem is ; egy falát, vagy szelet, vagy morfa kenyere-is etc. Nem : egy szál borom-is ; egy tsepp buzám, lisztem, szénám-is, mint a' község szokott gorombájul szollani.*

XX. *Epithetumokot-is a' dolgokhoz természetekkel egygyezőket, s' nem pedig ellenkezőket, kell adni. Mint : Szörnyű rut ; rettenetes gonosz ; iszonyu keferű etc. Nem : szörnyű szép ; rettenetes jó ; iszonyú édes. Ide hozhatni a' fel-fedést-is, mellyben contradictio vagyon. Igazán : fel-nyitás, vagy, ki-nyitás volna.*

XXI. Ez fintsen valami illetlenség nélkül, hogy minden rokonfáginkat, *atyánkfiainak* mondjuk, holott azok között sokak vagy anyánk, vagy bátyánk, vagy nénénk, vagy ötsénk, vagy hugonk etc. fiai. *Nemző az atya, szülő az anyja.*

XXII. Ez-is néminemű szóval valo vízfá-élés, hogy némellyek a' gonoszt *reménleni*, a' vereséget, vagy ölést, *igérni* mondják, így szollván : *Ugy reménlem, hogy meg-fog halni ; pro : Félek rajta, hogy meg-hal. Meg-ígérte hogy valahol talál de mind-járt meg-ól ; pro : Meg-fenyegetett, hogy meg-ól etc.*

XXIII. A' lelkes állatoknak teniszetik mind az önnon nemekhez illendő szókkal mondathatnak ki. Mint : Az aszony *szúl* ; a' ló *tsikozik* ; a' szamár *vemhe-*

zik; a' tehén *borjuzik*; a' juh *bárányozik*; a' ketske *gedelyézik*; az eb *kőlykőzik*; a' difzno *malaczozik*. Nem mind *fiazik*, a' mint szoktak szollani; mert az igazán az afzonyi anyákról mondathatnék, ha immár az *abus* miatt bőtstelen szóvá nem tétetett volna: Igazán azért az afzony ember *fiazik*, *leányozik*, holott az ok-talan barmoknak tulajdonul nincsenek fiaik, leanyik, hanem vagy *kőlykeik*, vagy *borjaik* etc. Mind-az-által szolljunk immár a' bé vőtt szokás szerént. A madár továbbá *kólt*; a' hal *ivik*; a' méh *ereszt*, a'vagy, *rajzik*. etc. *Meddő* a' tehén, juh etc. az afzony *magtalan*.

XXIV. A' *nőzész*-is magában igen szép Magyar szó, noha immár nem tudom mi okon mint egy tsufofvá lőtt; mert a' feleféleg Magyarul *nó*: Innen mondatik *Tsászfárné*, *Királyné*, *Herczegné*, etc. *pro*, *Tsászfárnó*, az az *Tsászár nője*; *királynó*, az az *Király nője*; *Herczegnó*, az az *Herczeg nője*. E'től jővt immár a' *nős*, a' kinek *nője* vagyon, s' a' *nőtelen*, a kinek *nője* nintsen. *Nőzni* azért (nem *nőszni*) a'nyit téhen, mint *nőt venni*, fokval helyesben mint *házafulni*; mert az azt jegyzi, hogy *házat venni, szerzeni*; s' nem minden házaful pedig *meg*, a' ki felefélet, vagy *nőt* véfzen, sem nem mindennek vagyon *nője*, vagy felefége, a' kinek háza vagyon. De szolljunk ám ottan itt-is az immár bé-vőtt szokás szerént.

XXV. A' *technicum vocabulumokat*, és egyéb *Scholastica* s' *Theologica dictiokat* bajos Magyarul egy szóval ki-mondani, mellyek közzül egy néhányakat az iffjak kedveért im ide le-irok: *Subjectum*, *alájavettetett*; az az, az *accidensek*-alá *fundamentumul* vettetett; *praedicatum*, *rola-mondatott*; *objectum*, *ellenében vettetett*, mint egy *célul*; *substantia*, *alattaállás*, mert az *accidensek* alatt áll; *accidens*, *magán*

létlen, vagy, másban-lévő; *essentia*, magán-létel; vagy, vagyonság; *essentialis*, állati; *subsistentia*, alatta állóság, a'vagy személyi-létel, külön-lévőség; *ens*, lévő; *summum ens*, leg-felsőbb lévő; *propositio*, elé-tétel, vagy, fel tétel; *assumptio*, fel-vétel; *exordium*, kezdeték; *conclusio*, rékezték; *antecedens*, elől-járol rész; *consequens*, követő, vagy, következő rész; *qualitas*, minéműség; *quidditas*, mifég; *quantitas continua*, mennyiség; *quantitas discreta*, hányóság; *relatio*, reá-vitetés; *compositum*, őszve-tétetett; *simplex*, ő-szinte való, másokkal őszve-tétetetlen; *simplicissimus*; ő-szinteféges; *ratiocinatio*, okoskodás, elméskedés; *syllogismus*, őszve-foglaltatott okoskodás; *discursus*, vizsgálódás, *argumentum*, meg-győző erősség, bizonyosság; *reciproce*, költsónősen; *sectio*, vágaték; *traditio*, adalék, vagy, adaték; *ad intra*, belőltre; *ad extra*, kívőlre; *immediatē*, közbtölenül, közbe-vetetlenül, eszközbtölenül; *legitimus*, törvényes; *legitimé*, törvényesül; *ad vivum*, élőven; *expressé*, ki-nyomottúl; *superficialiter*, szinűlen, vagy, szinűleg; *jure et injuria*, törvényesül, s' törvénytelenül; *nolle velle*, kényén s' kénytelen; *tautologia*, azont-szollás; *phantasia*, képzemény; *spectrum*, látomány, vagy, tetfzemény; *fictum*, költemény; *impius*, kegyestelen, vagy, kegyességtelen; *atheus*, istentelen; *iniquitas*, hamisság; *inaequalitas*, egyenlőtlenfég; *dissimilitudo* hasonlotlanság; *imparitas*, feletlenfég; *absentia*, jelen-létlenfég; *praesentia*, jelen-lévőség; *unio*, egygyesség; *communio*, közösség; *concordia*, egy-szivűség; *ablegare*, el-követezni etc.

XXVI. Némelly köz Deák szokat-is nehéz egy igével ki-mondani Magyarul, ugymint fokak közzül imezeket: *Habeo*, *possum*, *viscera* (mert a' bélek, *intestina*), *virtus*, *materia*, *religió* etc. Ezeket-is nem igen különböztethetni más-más szokkal meg: *Anima*,

spiritus; *uva*, *vinea*; *verus*, *justus*; hanem ha az *animát* éltető, s' a' *Spiritu*st pedig szentelő, Léleknek; a' *vineát* szőlős-kertnek, vagy, hód szőlőnek, s' az *uvát* szőlő-termésnek; a' *veru*st igazán valonak, vagy valóságosnak, (mert az *igaz-mondo*, *verax*) s' a' *justu*st pedig tsak igaznak, mondanók. Nem kitsiny gyermekie egy-ügyűség a' *veru*st bizonynak mondani. Mint: *Caro mea veré est cibus*, *sanguis meus veré est potus*: Az én testem bizony étel, az én vérem bizony ital, mivel a' gyermekek a' *Scholaban* a' verét bizonynak mondják (bizonyosonnak mondanák igazábban) holott így kellene fordítani: Az én *húsom* valóságoson étek, vagy étel, az én vérem igazán, valóságoson, vagy, bizonyoson, ital. Hasonló egy-ügyű szollások ezek-is: A' *Christus* bizony Isten, bizony ember; melly esküvés; mert a' bizony esküvést téfzen. Ez: *Szent Háromság* egy bizony örök Isten; holott igazán így kellene mondani: *Igaz valóságos Isten*, *igaz valóságos ember*: *Szent-háromság egy igaz*, az az, valóságos, örök Isten. etc. Némelly Magyar szók-is Deákul nem könnyen mondathatnak ki. Mint: *Kénálni*. etc. A' *jég-efsőt* *kő-efsőnek* nem szintén jól mondják.

XXVII. Némelly dolgoknak ki-mondattatásokban a' Magyar nyelv boldogabb a' Deáknál; mert a' mellyeket az *potest*-vel, vagy *facit*-val mond ki, a' Magyar egy szóval ki-mondhatja. Mint: *Potest facere*, *dicere*, *docere* etc. Magyarul egy egy igével mondhatni ki: *Meg tselekedheti*, *mondhatja*, *taníthatja*. Vifzont: *Aedificari*, *renovari*, *restaurari* etc. *fecit*; Magyarul így mondhatni ki: *Eppittette*, *meg-ujjítottta*, *fel-állattatta*. etc. Az *affixumok* is a' Magyar szokban, mint szintén a' Sidoban, szépen meg-vagynak. Mint: *Atyám*, *anyám*; *atyád*, *anyád*; *atyánk*, *anyánk*; *atyá-*

tok, anyátok; jószágunk, marhánk, életünk, halálunk; jószágok, jószágtok; marhájok, marhátok; életek, életek; halálok, halálotok etc. melyeket a' Deák meufval, tuufval, noftervel, vesterel, ipforumval, vagy eorumval mond-ki.

XXVIII. A' tselekedetek, a'vagy, munkálkodások, azoknak *effectum*iktól, műveiktől, a' Magyar nyelvben igen szépen megkülömböztethetnek. Mint: *Terjesztés, terjedék, vagy terjedet; éppítés, éppület; tsinálás, tsinálmány; faragás, faragmány; alkotás, alkotmány; adás, adomány; tojás, tojomány; mellyet valamely trágár ember mondott volt elsőben monynak, el-hagyván a' két első syllabakat, és az a-t o-vá változtatván, s' immár mind úgy mondják: Tik-mony, lud-mony etc. holott igazán, és szemérmesen tik-tojomány, lud-tojomány, volna. etc. Vágás, vágaték; fenyítés, fenyíték, tselekedés, tselekedet; irtás, irtomány; Székelyül orotás; oltás, olto-vány; művelés, műv etc.*

XXIX. Sok szok bötűkvel, és némelly syllabakkal egygyezni láttatnak ugyan, de jegyzéssel, és értelemvel egymástol igen mesze-járnak. Mint: *Alkotni, alkutni, s' alkudni; mert alkotni a'nyit téfzen, mint éppíteni, faragni, formálni; innen vagy az alkotmány; alkutni, az az, őszve-békéltetni, őszve-szövetkeztetni; alkudni pedig, az az, meg-szerződni, innen vagy az alkalom. E' félék ezek-is: Vak-merő, mak-merő; melyeket némellyek tsufoson őszve-elegyitenek: Mak-verő ember, úgy mondván, melly azt jegyzi, a' ki a' makkot a' díznoknak a' fárol le-veri. Vízont: örülni, s' úrúlni, az az, üresülni; őnteni s' ontani; mert ezek-is igen külömböznek. Ki-öntöm szabad akaratom szerént; el-ontom nem akaratomval, s' több e' félék. Az onszollást-is helytelenül vészik némellyek nogatáf-*

ért, izgatáért, holott tsak kénáláft jegyez. Ezek-is különböző jegyzésűvek : *Áldottak, áldattak; áldott az Isten, magán; áldattak a' hivek ő tőle; áldando : a' ki áldani fog, áldattatando, a' ki áldatni fog; mint: imádando, a' ki imádand, imádtatando, a' ki imádtatni méltó : egygyező, egyenlő : Egygyező, nem egyenlő, szívvél, lélekvel. Hato, tulajdonúl penetrans, hathato, penetrabilis; efficax, tehetős, vagy tselekedhetős.*

XXX. A' *Verbumban* az *Indicativus*nak *futurumi* két-képpen mondathatnak Magyarul ki: *Adándok, vagy, adni fogok; szereténdek, vagy, szeretni fogok etc. A' Subjunctivus*nak *praeteritum perfectumi* légyenvel mondatnak-ki : *Adtam légyen; szerettem légyen. etc. Ez-is egy ki-vált-képpen valo szép szollás a' mi nyelvünkben : Meg-kell nékem tégedet vernelek, tanítanolak, ruháznolak etc.*

XXXI. Némellyek így szollnak: *Mi-is mondhatnánk, tselekedhetnénk, művelhetnénk etc. azt, pro, mondhatnok, tselekedhetnők, művelhetnők. A' Székelyek pedig így szoktak szollani: Ha ott ne legyek; ha ezt ne mondjam etc. pro : Ha ott nem léfzek vala; ha ezt nem mondom vala, a' dolog így s' így léfz vala. Némellyek ezvel is igen élnek, fő képpen a' Szászos emberek : Ne hogy, pro, hogy ne. Némellyek ilyen szollásval-is élnek : Agofton údétt; pro, Agofton údejében; világ-teremtése-ulta, gyermeksége-ulta, pro : Világ-teremtésétől, gyermekségétől fogva; innen vagy azulta, miulta, a'vagy a' mint némellyek szollnak: azultától, miultatól fogva etc. ki így szoll: keleb, s' ki így: kebel, ki pókni, s' kópni. etc.*

XXXII. A' *vocalifokat* fok fokban fok képpen változtatják a' különböző tartományok béliek. Ugy

mint az *a-t*, *o-vá* : *borazda*, *pro*, *barazda* ; *porontsolat*, *pro*, *parantsolat* ; *jovallom*, *pro*, *javallom* ; *lokolni*, *pro*, *lakolni* etc. Az *e-t i-vá*, mint : *kinyir*, *pro*, *kenyér* ; *fititfég*, *pro*, *setitfég* ; *itilet*, *pro*, *itélet* etc. Vagy *ó-vé*, mint : *Embőr*, *embőrök* ; *gyermők*, *gyermékek* ; *Pétör* etc. *pro*, *ember*, *emberek* ; *gyermek*, *gyermekek* ; *Péter*. Az *i-t* vagy *é-vé*, mint : *épéteni*, *pro*, *éppiteni* ; *setétfég*, *pro*, *setitfég* etc. Vagy *ú-vé* ; mint : *Mű*, *műnekünk*, *műnköt*, etc. *pro*, *mi*, *minékünk*, *minket*. Az *o-t u-vá*, mint : *A' haláltul*, *kárhozattul* etc. *pro*, *a' haláltól*, *kárhozattól*. Az *ó-t ú-vé*, mint : *ördögtül*, *embertül*, *kezdetül* etc. *pro*, *ördögtől*, *embertől*, *kezdetől*. Vagy *é-vé*, mint : *szeg*, *pro*, *szög* ; *nyeg*, *pro*, *nyög* ; *örökkén* *örökké*, *pro*, *örökkön* *örökké* etc. Az *ú-t* végezetre vagy *é-vé*, mint : *fellyel*, *pro*, *felül*, noha itt *a'* *consonanfokban* valo változtatás is vagyon : *fellyel*, *pro*, *fellyebb*, *a'* mint *ime'ben* is : *Leg-közellyeb*, *pro*, *leg-közelebb*. Vagy *ó-vé*, mint : *Gyűkér*, *pro*, *gyűkér* ; *kúvúl*, *pro*, *kúvól* ; *kúlumb* *kúlumb*, *pro*, *kúlomb* *kúlomb* etc.

XXXIII. Vagynak több fok külömbözések-is *a'* Magyar szollásban ; mert némelly *accusativus*fokat, *ki* *ot-ban*, *ki at-ban* mondja-ki. Mint : *Akaratodot*, *akaratodat* ; *áldozatokot*, *áldozatokat* etc. *Ki* *igy* *éoll* : *ótalom*, *s' ki* *igy*, *óltalom* ; *ki* *hidni*, *s' ki* *hinni*. *Višont* *ki* *igy* : *Magos*, *ki* *igy* : *magas* ; *ki* *igy*, *bizonyoson*, *ki* *igy* : *bizonyosan* ; *ki* *igy* : *pedig*, *ki* *igy* : *kedig* ; *s' ki* *igy* : *penig*. Végezetre (hogya mindeneket elé ne szám-láljak) *ki* *igy* : *idó*, *s' ki* *igy* : *údó* ; *ki* *igy* : *idvőffég*, *s' ki* *igy* : *údvőffég* ; *ki* *igy* : *ógyeliteni*, *ki* *igy* : *elegyiteni*, *s' ki* *pedig* *igy egyveliteni* ; *ki* *kivúl*, *s' ki* *kúvól* ; *ki*, *mély-föld*, *s' ki*, *mért-föld*, *s' igazábbán-is* ; *ki* *part*, *s' ki* *mart* ; *ki* *ritka*, *s' ki* *gyir* etc.

XXXIV. *Izé* mint egy *transcendens* a' mi nyelvünkben; mert akarmit, ha hamar eszében nem jut, a' Magyar mind *izének* mond: *Amaz izé, így szollván; vagy izét; s' a' tselekedetet megént izélésnek: Mit izélsz?* ugymond. Ollyan a' *dolog-is*.

XXXV. Sok guggoló, és tsúfoló értelmetlen fők vagynak a' Magyar nyelvben, a' mellyeket az emberek az *affectustól* indittatván, tsak hirtelenében gondolnak: Mint: *Izgágálkodik, gullyog, tsúmpáskodik, ergelőtye, áhi, gézen-guz; kótyon-fitty; geze-mize; kóczy-pór; kozi-bozi; tsig-big; kákom-bák; buta; bunna, buszmáta, lomha, lajho, pelle-pótye, tsentem-pere* és több számtalan fok e' félék. Sok szép *Adagiumokval-is* a' mi nyelvünk rakva, mellyekből egy szép kis könyvetske lehetne.

XXXVI. Mindenek felett, egy summában, ez leg-derekasb és *fundamentumosb observatio* a' Magyar főknak formáltatásokban hogy, a' menyire lehet, az ember azonn ügyekezzeék, hogy a' miket a' Deák, (hagyjam-el a' Sidot, és a' Gőrgőgőt) egy igével ki-mond, ő-is Magyarul ki-mondhassa; és a' mit egy szóval ki-mondhat, azt többekvel, és mint egy kerülő be-ékdvel, ne mondja-ki. Mivel pedig fok dolgokat a' mostani Magyarok egy szóval az ő nyelveken ki nem tudnak mondanía, nem mint ha neveik nem volnának, hanem tsak hogy nintsenek szokásban, az értelmefek a' Deák szóból formálhatnak a' dolgokhoz illendő ékes Magyar szókat, tsak hogy a'ban leg-elsőben nézzenek a' főznek eredetire, s' a'nak-utánna a' több hasonlő Magyar szókra, s' a' neveket azokhoz alkalmaztassák. Mert, ugy vagyon, hogy nem minden *derivativumok*-ban, eredett szókban, tartathatik-meg a' *primitiváknak*

formáltatások, de sokakban más hasonló szókhoz képezt, melyekkel közönségesen élnek, igen illendősen meg-lehet. Mint például: Ha szabad ezt a' Deák szót: *vivus*, vagy, *vividus*, így ki-mondani: *Eleven*, miért nem ezt-is *vivax*, így: *élevény*? és ha igaz Magyar szó a' *félékeny*, miért nem ez-is, *élékeny*? és ismét ehez képezt *évékeny*, *edax*? ha jó szó; *fázékony*, miért nem *ufzékony*, *futékony*? etc. Ha illendő mondani a' *fertilis* termékenynek, miért nem a' *foecundus* temszékenynek, vagy, *szülékenynek*? és ha a' *sterilis* terméketlennek jól mondatik, mi okon nem *temszéketlennek*, vagy *szüléketlennek*? Ha jól mondjuk *érzékeny*, mi bántja-meg, hogy ne mondhasfuk *eresztékeny*, tudni illik, a' *szőlő*, a' *buza*? ha szép szók *lélemény*, *gyűjtemény*, *kerefmény*; *tétemény*, *alkotmány*, *hagyomány*, *maradvány* etc. miért nem ezek-is: *szerzemény*, *képzemény*, *tetfzemény*, *öntemény*, *küldemény*, *faragmány*, *fiazmány*, *tojomány*, *hozomány*, *látomány*, *varromány*, *rakottmány*, *ragadvány*? A' hasonlok felől hasonló az ítélet. Ez mesterfégvel alig lehet olly dolog, munka, vagy tselekedet, a' mellynek illendő Magyar nevet az értelmes ember mind-járást nem találhat; a' mellyvel mind-azon-által csak a'kor kell élnünk, a' mikor a' szóból meg szükülünk, és valami dolgot illendő szokott szóval ki nem mondhatunk; egyéb-ként, ha vagyon más alkalmas szokott szó, nem kell ujjat formálni.

XXXVII. A' *frequentativum*, a' vagy *continuativum*, *verbumok* a' mi nyelvünkben-is a' *primitivumok*tol igen szépen meg-külömböztetnek. Mint: *Jár*, *járogat*; *jöv*, *jövedget*; *megyen*, *men eget*; *száll*, *szállogat*; *ád*, *adogat*; *kapáll*, *kapállgat*; *szánt*, *szántogat*; *kaszáll*, *kaszállgat*; *éppit*, *éppitget* etc. Némellyek pedig így:

Fázik, fázodik; fárad, fáradoz; kér, kéreget; keres, keresget etc. A'vagy pediglen imigy: Jővőn-jöv; menten-megyen; adton-ád; etten-ézik; itton-ízik; mondton-mondja; hagyton-hagyja; úttőn-űti; verten-veri; vágton-vágja etc. Az az: Ottan-ottan jőv, mégyen, ád, ézik, ízik etc. Hasonlojul a' pronomenek-is. Mint: Gráig, oránként; egy nap, naponként; esztendeig, esztendőnként, vagy, esztendőszaka; hétig, hetenként, vagy, hetedszaka; éjjel, éjten, éjtszaka, quasi éjjet-szaka, etc. Napot-szaka nem mondjuk, hanem: napot-nap-estig, a' mig a' Nap le nem esik; az az, el nem enyízik. Innen vagon az este, estennen.

XXXVIII. A' *diminutivumok*-is mind *verbumok*, mind *nomenek*, s' mind *adverbiumok* azon módon kivált-képpen valo szokval mondathatnak ki. A' *Verbumok*. Mint: *Eddegelek, iddogalok, járdogalok, szántdogalok etc. Az az: Kitsinyt-kitsinyt észem, íszom; lassan-lassan járok, szántok. A' Nomenek*. Mint: *Gyermek, gyermektse, vagy, gyermetske; meny, menyetske; fiu, fiutska, vagy, fiatska; leány, leányka, vagy, leányzó, leányzótka, ki azt láttatik jegyezni, a'ki meg leányozik, a'vagy, a' kinek leánya lészén, etc. Az Adverbiumok pedig. Mint: Jobbatskán, szepbetskén, ékesbetskén, lassabbatskán, gyorsabbatskán etc.*

XXXIX. Némelly jófágosjegyzésű *primitivumok*bol vétféges *derivativumok* származnak. Mint: *Szokás, szokásos; erkölts, erköltsős; eszes, eszelős; tudos, tudákos, vagy, tudományos; kény, kényes; szó, szós; nyelv, nyelves; jó, jós etc. Némellyekkel vizont valami vétkes dolgoknak jegyeztetésekre közönségesen a' Magyarok vizá-élnek. Mint mikor a' nyálaskodót, a'vagy, trágárt, nyájja'nak; a' dőlést, mulatás'nak; a'*

tékozlót, barátágófnak, a' *tse*ltsapot, katona embernek etc. mondják; Néha pedig még a' tisztefféges nevezetet-is gyalázatosfért vélfzik; mint: a' jóembert boldóért, vagy, *tsufért*; a' *draga* embert, *latorért* etc.

XL. Némelly Tifzteknék neveik a' mi nyelvünkben a' Deák szóval nem szintén egygyeznek. Mivel a' *Rexet*, királynak; a' *Judexet*, Bironak; az *Imperatort*, Tsászfárnak; a' *Provisort*, Udvar-bironak; a' *Duxot*, Hadnagyoknak; a' *mercator*t, kalmarnak; etc. hívjuk, holott tulajdonúl a' *Rex*, bíró volna, *à regendo*; a' *Judex*, ítélő, *à judicando*; az *Imperator*, parantsoló; a' *Provisor*, gond-vifelő; a' *Dux* Vezér; a' *mercator* pedig vévő. A' *Princeps*et igen illendőjül mondjuk Fejedelemnek, melly a'nyit téfzen mint, fővé lótt, a'vagy, fővé-létel; mint jóvedelem, az az, bé-jövetel: mert *Princeps*, *quasi*, *Primiceps*, *primum caput*, első fő az alatra-lévők között. A' *Hopp-Mé*stert igazában mondanák *Hoff-mester*nek; mert az Német szó, és a'nyit téfzen mint *Magister Aulae*, Udvar-Mester. Némellyek így szollnak: Magyar király; de illetlenülül, mint ha ki Németi, vagy Töröki Tsászfárt mondana. Magyar király az, a' mint hogy Lengyel király; Tseh király; ha az országot oda adod, Magyar-országi király léfzen. Mind-az-által jól mondatnak ez illyetének: Magyar vitézfég; Németi álhatatosság; Olafzi ravaszság; Hispanusi kegyetlenség; Franczuzi hirtelenség; Lengyeli kevélység; Töröki tsalárdság etc.

XLI. Az űdőnek némelly részeit, és némelly űdnepeket igen alkalmatos szókval nevezik a' mi Magyarink, de némellyeket ellenben alkalmatlanókkal is. Alkalmatos nevezetek imezek: Hét; mert hét napokból áll; hól-d-nap; mert a' hól-dnak járása kű-

lőmbözteti-meg; és így itélem a' *mensist*, a' *cras*-tol meg külömböztetendőnek lennie, hogy a' *mensis*, *hóld-napnak*, s' a' *cras* pedig *hólnapnak* mondassék. A' *mensis* rövidebb igével *hóvnak*-is mondatik, hogy meg-küloböztesse a' *nixtol*, a' *hótol*. Viszont: *Hét-fő*; mert a' hétnek feje; noha az inkább illenék az Ur-napjához; mert azt hívja az írás a' hétnek első napjának; a' *Szombat* a' *Sidótol* jővt, és meg-nyugovást jegyez. Alkalmatosok ezek-is: *Advent*, *Pünkőst*; mert amaz az *Adventustol*, s' imez pedig a' *Pentecostestol*, vétetett. De felette alkalmatlanok imezek: *Vásárnap* melly a'nak az Isteni szent tiszteletre rendeltetett napnak a' külső vásározással és komplátkodással való meg-ferteztetésétől eredett; kerefsztyénül *Ur-napja* volna: *Áldozó*, melly a' Nagy-Péntekhez inkább illenék; mert azon áldozott a' mi Lelki fő Papunk mi érettünk, s' nem mikor az égben felment, mint Socinus álmodozott felőle: *Húsvét*, a' húsvételtől, és ételtől; mert a'kor kezdenek a' hypokrita bőjtósók a' húfval zabállodni. A' *Karátson* mit jegyezzen, nem tudom; elég illetlen szó olyan szentféges dolognak jegyeztetésére. Igazán az ő neveik: *Christus* születésének, környül-metélkedésének, fzenyvedésének, fel-támadásának, és menyben-menetelinek üdnepei volnának. A' mi *Kalendariumonk* tsak nem merő Papifalág, a'vagy inkább bálványozás. *Rég*, *reggel*; *tege*, *tegnap*, *quasi*, *tegenap*; *holval* etc.

XLII. Találkoznak ezeken kívől-is sok szép eredetű jegyzős szók a' mi nyelvünkben, mellyeket nem mindenek vesznek hirtelen eszekben. Mint: *Béles*, a' minek béli, az az, valami töltelékje, vagy; *fergeteg*, a' fergéltől; *záfzló*, a' száz lovagok-

tol, mivel a'nyin vagynak egy olyan vitézi jel alatt; *vitéz*, a' *vivá*stol, *hogy-már*, *vivt ez*; *nemes*, a' ki régi *nemű*, *nemzetes*; *kerek*, a' *kerekdedfégtől*; *hordó*, a' *hordá*stol; mert *hordatik* valami benne; *örmény*, az *örléstől*, *hogy-már*, *örlemény*; *felleg*, a' *fenn-leve-géftől*; *szivárvány*, a' *szivallá*stol; mert *bor szivatik*-fel rajta; *feregély*, a' *feregenként jára*stol; *szajko*, a' *nagy szá*jától; *szarka*, *hogy-már tarka*; *hal*, a' *hamar meg-halá*stol; *tfik*, *hogy-már fik*; *szederj*s, az az, *sze-derj színű*; *deres*, az az, *dér színű*; *kéz-ij*; mert *kéz*-vel *vonatik*-meg; *hidas*, mert *hid gyanánt élünk* véle; *farkallani*, vagy a' *kaka*stol, vagy a' *Jákob*tol *vétetett hasonlatossá*g; *farkantyú*, *hogy- már farkán* lévő *tyu*; mert a' régi *Magyarok* azt a' *hegyes ősz*tönt *tyunak* *hívták*, s' több számtalan *fok e'fé-lék*. A' *kere*sztfég, ha a' *kere*sztyénfégtől *formáltatott*, *szép szó*; mert a'ban *avattatnak-bé* a' *kifdedek* a' *Kere*sztyénfégben, de *gyanu fér hozzá*, *hogy a' Pa-pis*tai *babonázá*stol, a' *meg-kere*szteze~~stől~~stől, *jövt légyen*: *volta-képpen* a' *Görög* *igének jegyzése* *szerént*: *Me-rités*, *öntés*, vagy, *mosás* *volna*. A' *virtust* *ki jó*ságos, s' *ki jó*szágos *tselekedetnek*, *mondja*; *mindenik meg-lehet*; mert *elég jó*ság, és *jó*szág. A' *magyaráz*ásával *igen közönségesen élünk* *akar-mi nyelven* *valo fejte-getésért*, s' *világosítá*sért-is, *holott* *csak a Magyarul* *valo fejtegetést jegyzené*, *mint a' szó maga-is meg-mutatja*. A' *mérő* *eszközöknek neveik* *csak* *nem min-den tartományokban különböznek*.

XLIII. Némelly *szók* *csak az ajakaknak a' szél-nek rajtok* *valo ki tudulása miatt* *valo meg-rázkodá-sok által mondatnak* *ki, úgy a'nyira, hogy azon* *modon* *ki sem irattathatnak*. *Mint: ptrűszkölés, ptrűszentés, ptrűtsók etc.*

XLIV. A' Székelyek a' régi Scythiai Magyaroknak igaz maradványi, úgy mint kiknél még az igaz tulajdon Magyar bőűk-is meg-vagynak, kik noha fok tsufos, és mi tőlünk értetetlen fzőkval-is élnek, ugyan, de az enyett igen ékefekvel és jegyzősőkvel-is, mellyeknek le-jegyezegettetésekvel itt papyroft nem foglalok; e'dig mostan légyen elég.

A' fzők a' dolgok jegyei,
a' tudománynak kultfai;
akarfé azért bõlts lenni?
tanulj nyelveken fzőllani;
mellynek tsak Isten adoja,
kijé légyen a' *gloria*.

A M E N.

V.
GEORGII CSIPKÉS COMARINI
HVNGARIA ILLVSTRATA,

HOC EST

BREVIS SED METHODICA NATVRAE ET GENII LINGVAE HVNGARICAE EXPLI-
CATIO, ANVNGAROS IN DISCENDA LINGVA ISTA FACILITANS, PROMOVENS, ET
HVNGAROS EFFICIENS.

1655.

GENEROSO AC NOBILISSIMO VIRO, D. BALTHASARI
LATRAN DE KÉMER, ILLVSTRISSIMI AC CELSISSIMI
PRINCIPIS TRANSYLVANIAE etc. TRICESIMATORI DE-
BRECINENSI PRIMARIO etc. DOMINO SVO LIBERALIS-
SIMO, GRATIAM DEI, PRISTINAM VALETVDINEM ET
QVAMQVE PROSPERITATEM.

NOBILISSIME Vir, is demum pro acceptis dedisse, et gra-
tum pro grato animum declarasse mihi videtur, qui exorsus
ab imo, neque ad summum pervenit gratitudinis gradum.
Gradus gratitudinis, dextre satis, tres, a viro Clarissimo Jo-
anne Amos Comenio, periodo DC.CCIXXV 11. Januae Lin-
guarum Reseratae ponuntur, *Beneficium agnoscere, depraedi-
care, pensare*. Primus, beneficii agnitio, Secundus beneficii
depraedicatio, Tertius beneficii pensatio. Beneficii agnitio,
imum, beneficii depraedicatio, medium, beneficii pensatio,
summum, sibi vendicant locum. Primum pauci, secundum
pauciores, tertium paucissimi praestant. Priores duos facile
quis emetiri ascendendo, tertium non facile, vel quia nolit,
vel quia nequit, potest. Aliqui acceptum beneficium agnos-
cunt, depraedicant, pensant, aliqui tertio hoc neglecto agnos-
cunt et depraedicant; Aliqui dum agnoscunt solum, totum
se gratitudinis actum complevisse et executos esse autumant;
Aliqui ipso struthio camelo, Job. 38. 18. obliviosiores si be-
neficium accipere potuerint, hoc unico impudentissime con-
tenti sunt, nec pensant, nec depraedicant, nec agnoscunt.
Aut certe, his posterioribus neglectis, primum negligere
aut nequeunt aut piaculum esse ducunt; pensant, sed
malo, non bono, quod sane est non pensando pensare. Ha-
gar ancilla Abrahami, praestitum sibi a Sara, dante eam

Abrahamo viro suo in uxorem, honorem, contemptu : Gen. 16. 3. 4. 5. Laban insignem Jacobi inserviando fidelitatem odio, invidia, fraude, illusionem, Gen. 31. 2. 5. 7. Saul Rex, heroicum Davidis opilionis factum, quo se Regem, regiumque suum populum nempe Israeliticum, contemptu, conviciis, terrore et furore Philistinorum liberavit, canina invidia, odio diabolico, et persecutione impia. 1. Sam. 16. 17. 18. et seqq. Judas Iscariotes, ne pluribus te G. V. onerem exemplis, fidelissimam Jesu Christi, qua Praeceptoris sui institutionem, qua Domini, curam : proditio Luc. 22. 48. pensarunt. Utrum non pensare, an hoc modo pensare satius? Sunt aliqui, qui collata in se beneficia ac merita in profundum coecae oblivionis barathrum demittunt. Aulicus ille Regis Aegypti Pharaonis servus, praefectus a poculis, anne unquam eximium Josephi captivi in se meritum agnovit, depraedificavit, pensavit? Primus scriptorum Moses, si interrogetur, respondebit. *Non est autem praefectus a poculis recordatus Josephi, sed oblivioni tradidit eum.* Gen. 40. 23. Novem illi apud Lucam leprosi, simul ac a lepra mundati Christo autore erant, sine beneficii accepti agnitione, depraedicatione et pensatione abivere. Luc. 17. 18. Ita agnoscendo beneficio, pauci; depraedicatione, pauciores; referendo, paucissimi se addicunt. Et vere gratus in perversissima hac mundi senecta, tam est rarus, ut apposite illum de eo decantare possim versiculum: *Quod vere gratus, sit, Rara avis in terris nigroque simillima cygno.* Quia vero certa inter homines est quod ad habitus et opes, imprimis cognitionem et divitias, distinctio, certè etiam est virulentiae ingratorum in male afficiendis benefactoribus intensio et remissio. Si etenim, quos bono fortunae et animi cumularunt, si acceptum non referant, agnoscendo, depraedicatione, et pensando beneficium: vehementius et acrius benefactorem laedunt, quam, quos ab utrisque immunes Deus et natura esse voluerunt. Illi enim beneficium acceptum, agnoscendum, depraedicationem, et pensandum esse, quia erant cognitione imbuti, facile cogitare; et quia erant a fortuna non neglecti, facile etiam hoc vel illo modo refundere poterant. Hi vero parum a brutis distantes, de agnoscendo, praedicando et pensando beneficio, vix unquam cogi-

tare aut somniare sciebant : aut si hoc casu quo contigisset, ne cogitatum, executionem videret, paupertas et inopia eos detinebat. Hinc poena scienter peccantis aggravatur, *Servus enim cognoscens voluntatem Domini sui, et non praeparans, neque faciens secundum voluntatem ejus, caedetur multis, non cognoscens autem, faciens nihilominus digna plagis, caedetur paucis.* Luc. 12. 47. 48. Servo Elisaei Gechazio, vix unquam lepra Naamanis Syri, cum in se, tum in semine ejus in seculum, adhaesisset, ni sciens voluntatem Domini sui, Naamanem insecutus, verbis fallacibus fefellisset, et duo argenti talenta, duasque mutandas vestes accepisset. 2. Reg. 5. 22. 23. Et sequent. Quid deinde aliud et illa Petri volunt? *Nam, si postquam pollutiones mundi, per agnitionem Domini et Servatoris Jesu Christi effugerint, his rursum implicati superentur, facta est eorum conditio deterior priore; Melius enim fuisset eis, non cognovisse viam justitiae, quam cognita illa regredi a sancto praecepto sibi tradito.* 2. Pet. 2. 20. 21. Secusne ergo Generose Domine mihi, qui beneficium acceptum, agnoscendum, depraedicandum et pensandum esse inde a puero sciebam, evenisset, si agnitum et passim depraedicatum tuum in me beneficium, aliquo, etiamsi modico, affectus tamen grati testimonio, non pensassem. Leviterne tuum bene mecum factoris laesissem animum, si nullum meae in te gratitudinis declarassem signum. Me enim, quàm bene nuper, et honori et necessitati meae coram celeberrimi hujus oppidi primoribus, honorario tuo consulueris, agnoscere, depraedicare, minime pudet, non pensare non decet. Agnoscere inquam et depraedicare non erubesco : Quis enim pudor Augustis, Regibus, Ducibus, Baronibus, Comitibus et similibus magnae eminentiae hominibus, oblatum non recusare honorarium? Recte olim et scite puer Anglus Reginae Anglorum Elisabethae, dum haec, ut erat pientissima, scholam ingressa postquam ab interrogato puero *Quotiesnam jam virgis caesus esset*, hoc responsum accepisset : *Infandum Regina jubes renovare dolorem, et coronatum aureum puero obtulisset, dixit : Quis nisi mentis inops oblātum respuat aurum?* Et certe egentem, honorarium, pertinaciter respuere, quae virtus? Litarum cultores, quo sunt veriores et diligentiores, tanto egen-

tiores, Bucholcerus Lactantium Praeceptorem Chrispi filii Constantini Magni adeo pauperem fuisse scribit, ut plerumque etiam rebus necessariis indigeret. Zanchius ipse suam non erubescit etiam post funera depraedicare paupertatem. Parte enim secunda Miscell. *Cum inquit, nati mihi essent duo filioli, significavi Dominis Scholarchis Argentinensibus meam necessitatem, qui pro sua liberalitate miserunt pro eo tempore 26 florenos, mihi quotannis a Procuratore dari.* Hieronymus hoc idem quod dico, et exemplis declaro, dicit, *Videns inquit in Ecclesia imperitissimos quosque florere, et quia volubilitatem linguae consecuti sunt, se eruditos arbitrantur: maxime, si favorem vulgi habuerint: et e contrario eruditum virum latere in obscuro, persecutionem pati, et non solum in populo gratiam non habere, sed inopia et egestate tabescere.* Quod sane modo, si unquam, verum est. Quia igitur oblatum, et acceptum etiam beneficium, agnoscere, non pudor est: nec me tuum in me meritum agnoscere et depraedicare pudet. Agnovi et agnosco, depraedicaui et depraedico, nondum forte pensavi sed nunc penso. Do tibi chartaceum hoc munusculum gratitudinis symbolum, et aeternum nominis (ni fallar) monumentum. Do Hungariam Illustratam, hoc est linguam Hungaricam, ex sua natura, genio et ingenio explicatam, suisque vivis ut ajunt coloribus depictam. Quae, nationibus, longinquis quidem, eo quod naturam ejus ignorent, obscura et tantum non barbara, videtur: Vicinis autem eo, quod hactenus, vix ut oportebat explicata est, difficillima et confusa apparet. Do inquam tibi, et sub amplissimo tuo nomine, quibusvis, explicatam, ordinatam, castam, antiquam, linguam nostram vernaculam. Accipe ergo Vir Generose chartaceum hoc, grati tamen animi, munusculum, si placet, lege si vacat: de me bene spera, et si qua displiceant, me pro eximia tua humanitate, mone. Deus Ter Opt. Max. suas in te morbo detentum mittat manus curatrices, et te pristinae restitutum valetudini, ad annos quam plurimos conservet. Dabam Debrecini ex musaeo meo. VIII. Idus Martii. Anno gratiae Salutaris. MDCLIV.

Generosae Dominat. Vestrae devotus

GEORGIUS C. COMARINVS.

P R A E F A T I O

AD LECTOREM.

LECTOR benevole, poteram quidem etiam non praefatus in sequenti opusculo fari, aliquid tamen antequam farer, praefari, e re futurum judicavi. Cur? ut te quaedam monerem; et scrupulos de me, meoque hoc opusculo, animum forte tuum subituros, nedum ut natos suffocarem, sed ne nasci quidem in candido mentis tuae hortulo sinerem. Quaedam ergo monendus, quaedam docendus mihi videris. Docendus quidem scribendi occasionem et rationem: monendus de noxiis, animum tamen forte invasuris opinionibus, aut faltem cogitatis. Occasio hoc quale quale opusculum scribendi, inopinatum fuit otium. Postquam enim absoluta triennali peregrinatione, *per mare per terras, per tot discrimina rerum* redux essem, patriae non solum dulcissimae, sed et Patronis munificentissimis, salvus et sospes redditus, paterna Magistratus cura, provisione et destinatione commodo hospitio ad inaugurationem usque exceptus; et tamen a libris, Fragopoli urbe Vngariae, propter festinantem ad Patronos reditum, nondum delatis, sejunctus, solo codice sacro textus originalis instructus, otium negotio sanandum, et propter morae, quam sibi vinctam habet, difficultatem, cum labore commutandum, animum hocce opusculum parturire et scripturire fecit. Cur hoc potius quam aliquid aliud? hinc factum. Primo quod hoc etiam nudus et nullo prorsus libro instructus, ex me per Dei gratiam efficere poteram: ut et feci. Secundo quod iter Polonicum, curru, diebus proxime praeteritis absolutum, nonnulla cogitata mihi meditabundo de lingua Hungarica, objecerat: praesertim circa suffixa pronominalia. Ita ergo *nihil agendo male agere discere* nolens; ex foro quidem papyro, ex Schola autem atramento et penna, euratis, rudes quosdam conceptus formare coepi; formatos passim chartae conjeci: et postea novo initio facto digerere, certa methodo vestire, coepi; digessi; methodo ornavi; et Deo juvante, inchoatum Debrecini opusculum; in

oppido Dioszeg occasione vindemiae eo devectus, fine coronavi. Memor vero ejus, quod Joachimus Fortius in suo de ratione studii, libello pag. 109. inter alia habet. *Liber a nobis perficitur nullus nisi dum a Typographo excuditur*, de editione et per hanc subsecutura, operis finiti perfectione, tanto sedulius cogitabam, quanto ardentius, finem suscepti laboris propositum, assequi desiderabam. Unus erat, ut Hungariam, in ea gentem Hungaricam, et hujus linguam Hungaricam explicato ejus genio, explicarem, illustrarem, et linguae praestantia, aliquid ad praestantiam quoque nationis Hungaricae, hacce tenella mea opella, adderem, et illustriorem eandem facerem. Sperabam etenim et spero levidense hoc meum opusculum, non solis, quamvis non angustis, solius Hungariae limitibus concludendum sed et oras exoticas aditurum, et nationes longinquas quoque visitaturum, a quibus aliquid in Hungaros aestimii et famae redeat. Alter erat ut alienigenas ἀλλογενῆς, quales non pauci praesertim ex Germanis austriacis, in partibus Regni Hungariae occidentalibus, Austriae obversis, in addiscenda lingua Hungarica, juvarem, facilitarem, et per regulas ad rectè loquendum et scribendum manuducerem. Stupenda enim fuit et etiam nunc est linguae Hungaricae quantum ad exterarum nationes Selavos, Polonos, Bohemos, Valachos, Germanos, Thraces, Croatas, Rutenos, etc. ad id, ut perfecte instar boni unius Hungari ab iis addiscatur et sciatur, difficultas. Quippe, quam ut communis opinio, ne dicam experientia, tenet, et docet, nullus unquam alienigena perfecte addiscere et tenere potuit. Hinc dum affixum *nak* affigendum esset, affigitur *nek*: dum ex adverso *nek*, affigitur *nak*. Dum addenda est praepositio *ban*, dicunt *ben*: ex adverso cum *ben*, dicunt *ban* etc. Hinc miras aliquando edunt locutiones; miro modo conjugant; miro modo declinant etc. Atque hoc alterum intendi: has, in duobus finibus depositas, ad opusculum hocce creandum, edendumque, instigatrices, habui rationes: Haec quae te ignorare nolebam. Noxia cogitata, quae instar scrupulorum, forte illapsura essent animum, te Secundò monituum me dicebam. Primum, quod forte cogitabis et momus quisque ad opusculum hoc obscurandum dente theonino rodendum et coram aliis exosum reddendum sumet, est, quod videatur nec

utile nec necessarium, quando quidem, bene norunt haec omnia Hungari; norunt Hungaræ; literati et idiotæ; sed primum hoc ne cogitare desinas (sic), errabis, et misere falleris. Quamvis enim unusquisque Hungarus, unaquaque Hungara, usum sermonis Hungarici habeat, tamen si roges, cur hoc modo dicendum potius, et non secus, ut mus in pice haerebit: deinde misso hoc, plurimi certe recte loqui hungarice ignorant, etiam nati Hungari. Hinc pro *tornya*, turris ejus, dicunt *torma*, quod turrim tum significabit cum nasturcium turris synonymum erit. *Torma* enim est nasturcium: hinc pro *emberhez* ad hominem, dicunt, *embernel* apud hominem ut *Jer amaz embernel*, veni apud istum hominem, pro *Jer amaz emberhez*, veni ad istum hominem. Hinc tanta est in Hungariâ orthographia, seu recte scribendo ignorantia, ut vix aliquot etiam inter doctos invenias, qui recte scribant. Literæ *g* duræ, addunt *h*. ut *kedveffegh*, pro *kedveffeg*: *Ts* vel *cs* cum *tz*, vel *cz*, literas admodum diversas, promiscuè usurpant, ut *czuda*, pro *csuda*, *csomb* pro *czomb*. Literam *ö*, per eo pingunt, ut *eokeor*, pro *ökör*. In conjugatione verborum miro modo errant, ut *aggyuk* pro *adjuk*, *hallasztyák*, pro *hallasztjak*. etc. Diphthongos nonnullibi ponunt ut *Praedikatio* pro *prédikatio*, cum diphthongum nullam hebeamus. Dum ponendum est *a* clarum, ponunt *a* obscurum, ut *madar* pro *madár* et vice versa: dum *e* obscurum, ponunt *é* clarum. ut *melég*, *hidég*, *nincsen* pro *meleg*, *hideg*, *nincsen*, et econtra. Pro *fz*. ponunt *S*. et pro *S*. ponunt: *Sz*. etc. Ex quibus vides Lector candide, multos Hungaros non esse rectos Hungaros. Deinde, secundum ex me velim discas, non Hungaris solum, quâ Hungaris, me hoc opusculum scripsisse: Dato enim hoc, datum esset hoc opusculum Hungarice, nimirum Hungaris vernacule, quod tamen secus factum vides. Verum, quibusvis alienigenis, latinè intelligentibus et Hungarice intelligere volentibus; quamvis nec Hungaros excludam, quos etiam non vacuos prorsus, hoc opusculo perlecto, discessuros, ausim dicere. Secundum, quod forte quis objiciet vel objicere poterit, est, quod Institutionem linguae Hungaricae, jam aliqui conscripserint: nimirum piaë memoriae viri D. Molnar, et Stephanus Gelei, ecclesiastes Albensis: Quid tum postea? An nunquam

effatum illud Augustini vidisti, legisti, audivisti, quo unum et idem a multis diverso stylo scribi utile esse docet? Quod isti piae memoriae viri scripserint, licentiam mihi scribendi nequaquam praecluserunt; Quod ego scripserim, aliis scribendi libertatem non praeclusi; Si hoc alicujus sit cogitatum momenti, omnes scriptores theologi, historici, philologici, etc. sunt arguendi, ut qui inutilia scripserint, et supervacanea tradiderint; siquidem de iisdem et alii scripserunt materiis. Deinde, forte neuter illorum, ea quae scribo, scripsit; forte diversa illi et ego tradimus; forte grammaticae latinae illi sua accommodarunt: quod ego facere nolui; Fateor enim ingenue, me linguam Hungaricam ex genio et natura sua tradidisse explicatam, et linguae latinae minime accommodasse: Fareor meam hac in parte infelicitatem, quod neutrius opera uti potuerim; nullius grammaticam inspexerim: Memini me olim obiter vidisse D. Molnaris Grammaticam; sed ubi, quando non jam memini. Scriptum vero R. D. Stephani Gelei, haecenus mihi vidisse non contigit, quamvis utramque videndi desiderio flagraverim, et flagrem: quaesivi sedulo, sed propter raritatem voti compos fieri nequivi. Unde, non etiam tertio novitas, si qua appareat respectu priorum scriptorum, quicquam tibi (sic) movere debebit. Ego quicquid scripsi, tradidi, feci, non sine labore, scripsi, tradidi, feci; meditando non parum me fatigavi, ut commodiores, veriores et universaliores exinvenire possem regulas: quod et assequutum me esse opinor. Titulus postremo hujus opusculi aliquid animo injicere posset, nisi explicatio immediate subnexa fuisset. Dum enim Hungariam illustratam nomino, linguae Hungaricae illustrationem et explicationem volo. Atque haec paucis eras docendus et monendus. Quod reliquum est Lector benevole his vale, his utere, hancce meam opellam acqui bonique consulens, bene spera, et me sperantem, amplius sperare jube. Si tu, tuum candidum mecum communicaveris affectum, et ego mea tecum communicabo studia.

Dabam Debrecini ex Musaeo meo. Anno MDCLIII. XVII. Kal. Novemb.

Tuus ex animo

GEORGIVS CSIPKÉS Comarinus.

HUNGARIAE ILLUSTRATAE.

PROLEGOMENA.

DE NATURA LINGVAE HUNGARICAE IN GENERE, & LITERIS.

1. Ad cognoscendam in genere linguae Hungaricae naturam, imprimis, ejus, 1. Origo et antiquitas, 2. Genus et Genius, 3. Puritas et a commixtione linguarum aliarum immunitas, 4. Cum aliqua linguarum affinitas, consideranda sunt.

2. Quantum ad originem et antiquitatem, linguam Hungaricam, tempore confusionis babilonicae, enatam esse, non solum probabile, sed et necessarium videtur. Quia nullius linguae dialectus est, sed lingua cardinalis, lingua Mater, non secus ac Germanica, Sclavonica, Graeca, Latina. Ut admodum bene observavit Joannes Weemsius Scotus: Synagogae Christianae pag. 18. et Clar. D. Joannes Coccejus, qui, publicè hoc ipsum profiteri, non veritus est.

3. Quantum ad genus et genium: quandoquidem linguae communiter, in Orientales et Occidentales dividuntur; linguam Hungaricam orientalem esse, liquido constat. 1. Ex scribendi modo. 2. Ex loquendi ratione.

4. Scribendi modus, unus et idem est, cum eo, quo gaudent linguae orientales pleraeque, nimirum Hebraica, Chaldaica, Syriaca, Arabica, Persica, Tur-

cica etc. a dextra nimirum ad finistram : quam nulla occidentalium habet. Scribendi modum sequitur modus legendi.

5. Dicit quidem Cl. D. Marcus Zuerius Boxhornius, celebris in Academia Leydenfi Historicus, Historiae Universalis pag. 181. ad annum Christi 103. vetustam Ungarorum scripturam deorsum tendere, (non secus ac Chinenfium, quam et ego ipse olim Ultrajecti vidi), et librum quendam, typis istiusmodi exaratum, Florentiae, in Bibliothecâ magni Ducis Hetruriae, asservari ; sed labitur. Extat etenim et apud nos liber, literis vetustis Ungaricis exaratus, sed nihil tale in eo observamus, quamvis scripturam istam vetustam, legere, intelligere, praeterea etiamnum hodiè, scribere eadem possimus.

6. Librum Florentiae asservatum, non literis Ungaricis, sed literis linguae alicujus alterius, scriptum eousque afferemus, donec, quis Florentinam ingressus Bibliothecam, vel partem quam exiguam, exinde verè descriptam, ad nos transmiserit, vel, si quis Hungarus istius scripturae gnarus, viderit, legerit, et nobis bona conscientia, testatus de ea fuerit. Sane credibile est, scripturam aliquam literis linguae alicujus orientalis, conscriptam esse.

Loquendi ratio simillima est ei, quam lingua sancta sibi vendicat, cujus veritatem non obscure in sequenti opusculo videbimus : maxime in suffixis, adjectivorum indeclinabilitate, et similibus.

8. Quantum ad puritatem, et a linguarum aliarum commixtione immunitatem, lingua Hungarica a commixtione, cum linguis aliis, casta est et pura : propriis adhuc gaudens vocibus ; proprio loquendi modo ; propria declinandi, et conjugandi ratione.

9. Illa, vorum aliquarum a vicinis nationibus, Germanica nempe et Sclavonica mutuatarum ut et Latinarum, praefertim apud iuristas, irruptio, linguae hujus puritati parum officit. Eae etenim sunt paucissimae. Ut vero Hebraicae puritatem quarundam Chaldaicarum mixtura, Graecae Novi Testamenti scripturae, quarundam Syriacarum et Hebraicarum interpositio, non tollunt; sic nec linguae Hungaricae simplicem puritatem et castitatem, voces aliquae Sclavonicae, Germanicae, et Latinae tollunt.

10. Puritatem etenim intelligimus eam, non quae omnem simpliciter excludat vorum aliquarum admixtionem, ita enim, nulla sub coelo lingua pura est, sed eam, quae generalem linguae unius cum aliâ commixtionem respuat, qualem inter linguas, Anglicam, Scotticam, Belgicam etc. item Bohemicam, Polonicam, Rutenicam etc. videre est. Loquentem Anglice Scotus intelligit, et non: loquentem Belgice, Anglus et Scotus, in aliquibus intelligit etc. Sic in aliis. Sed loquentem Hungarice, nullus sub coelo populus, linguae Hungaricae notitiam, industria non consecutus, vel saltem in una vel altera sententiola, intelligit.

11. Quantum denique ad ejusdem, cum linguarum aliqua convenientiam et affinitatem, lingua Hungarica, nulli linguarum sub coelo tam est similis, ac Hebraicae; quam imitantur Syriaca, Chaldaica, et Arabica, quamvis longius. Patebit hujus in corpore institutionis, veritas. Tantum de Natura ejus in genere.

12. Literae, dictiones Hungaricas constituentes, vel 1. qua more antiquo et proprie Hungarice scriptae: vel 2. quâ literis romanis expressae, considerandae sunt.

13. Qua proprie Hungarice scriptae sunt 32. k enim aliter in medio, aliter in fine et principio scribitur; ut pateret in figuris literarum, quas libenter daremus, si ita typos ad imprimendum, ut pennam et digitos ad describendum habere possemus. Quia vero typis Scythicis destituimur: Romanis describimus, quomodo descriptas vocamus, qua romanis characteribus expressas; quae statim sequentur ordine; et quidem non qua literae, quam Hungaricarum literarum (quarum unaquaeque simplex est) quo ad potestatem et significationem, saepe per duas, expressiones.

14. Qua romanis characteribus expressae, sunt 31, hoc ordine.

a. b. cz. cs. d. e. f. g. gy. h. i. j. k. l. ly. m. n. ny. o. ö. p. r. f. fz. t. ty. u. ü. v. z. zs.

15. Ex his quaedam sunt vocales, quaedam consonantes.

16. Vocales sunt numero septem, *a. e. i. o. ö. u. ü.* aliquando acutae, aliquando graves.

17. Consonantes sunt 24, nimirum omnes reliquae.

18. Divisio literarum in mutas, liquidas, duplices, semivocales etc. in hac lingua supervacanea est.

19. Sonus literarum quis sit, sequentia exponunt.

b. d. f. h. i. j. k. l. m. n. o. p. r. t. u. v. z. sonant ut apud latinos.

cz. Sonant *c* tenuis sibili ut: *civitas, cera.*

cs. Sonat *c* crassi sibili, ac si esset *ts* vel *ch* angelorum ut: *church, chapter.*

g. Sonat *g* durum ut *γ* graecum: *gallus, globus, gubernio.*

gy. Sonat *g* molle ut: *gingiva, gigas.*

ly. *l* emollitum et lingua palato admota efferendum, ut: *Talállyuk*. Invenimus.

ny. *n* emollitum, et eodem modo pronunciandum ut: *Nyak*. Collum.

ö. Sonat *o* cum *e* mixtum ut: *görög*. Graecus.

s. Sonat *s* durum, ut *figma* graecorum, ut: *ventus*, *finus*.

fz. Sonat *f* tenue et molle per sibilum efferendum ut: *széna* foenum.

ty. Sonat *t* emollitum, et lingua palato affixa efferendum ut: *Sarkantyú*. Calcar.

ü. Sonat *u* gallicum ut *für*.

zs. Sonat *z* durissimum et crassissimum ut: *Sák* Sám-bucus.

20. Inter has *ly* et *ty* nunquam in principio occurrunt. In vocibus autem *tyuk* et *lyuk*, quod ponatur *y* ex pura puta est ignorantia: Dicendum, ut quidam observant, *tik*, *lik*.

21. Vocales *a.* et *e.* duplicem habent sonum. 1. Clarum ut: *kár*, damnum, *édes*, dulce, amo ego, et notatur accentu acuto. 2. Obscurum, ut *kar* chorus, *fereg* cohors, et ponitur sine accentu.

22. Primo, non Hungarice ergo illi Procuratores, Scribae et Secretarii, scribunt, qui Hungarice scripturientes pro *ö* *eo* ponunt. Secundo non hungarice Postillatores antiqui, qui pro *ü* *eu* ponunt, ut videre est in postilla *Stephani Beythe*. Tertio non Hungarice scriptores illi, qui pro *cs.* *ch*, quod respondet *chi* graecorum, scribunt.

23. Ex dictis, omnis in universum vox Ungarica componitur literis, quae quia more hebraeorum triplex est, 1. Nomen. 2. Verbum. 3. Particula, tres etiam hu-

jus institutionis partes et libros facimus, non secus ac oratio Hungarica tres istas etiam poscit partes.

LIBER PRIMVS DE NOMINE.

SECTIO PRIMA.

DE NOMINE PERFECTO.

CAPVT I. — DE CHARACTERE NOMINIS SCILICET PARTICVLA AZ.

I. Nomen est vel perfectum et plenarium, nempe quod in lingua latina vocatur, nomen stricte dictum, ut *fa*, arbor, *ember*, homo; vel imperfectum et analogum, quod latini vocant Pronomen, ut: *Én*, ego, *Te*, tu.

2. In illo explicando non dabimus accidentium definitiones latinas, non divisiones, sed ea quae aliena a linguis occidentis praesertim latina videntur, breviter attingemus, et quidem primo particulam *az*, notam nempe Nominis perfecti genuinam. Secundo reliquam ejus naturam considerabimus.

3. Particula *az* quibuscunque additur, nomen, vel pro nomine sumptum esse, necessario debet.

4. Additur particula *az* nonnunquam nominibus, nonnunquam infinitivis, nonnunquam sententiis.

5. Particula *az* additur nominibus primo vel immediate, cum inter particulam et nomen nulla vox intercedit, ut, *az ember*, homo; vel mediate e contra, ut *az nalam lako ember* homo apud me habitans. Secundo vel ultimate non respicit vocem ulteriorem subintelligendam, ut, *az Isten igaz* Deus est justus, vel non ultimate, cum addita alicui voci respicit aliam ulteriorem subintelligendam ut, *Az enyim*, Meum scilicet: hoc vel illud, et significat idem quod Illud est, quod

menum est, seu quod ad me pertinet. Tertio vel integre, cum sequitur vox habens in principio vocalem: ut *az ember*, homo; vel truncate, ablato nimirum *z* et solo *a* remanente, cum videlicet sequitur vox consonam in principio habens, ut *a dicsősség* gloria.

6. Solet quidem a quibuscunq; cuilibet voci five consona, five vocali incipiat, promiscue addi, five truncate, five integre, sed vix Orthographia hoc ipsum patitur. Sane modo praescripto, propius ad orthographiam accedit.

7. Particula *az* additur verbis infinitivis, non aliter quam pro Nominativo sumptis, ut. *Az étel után sétálni egésséges*. Pro *az étel után valo sétálás egésséges*. Deambulare post cibum salutare. Pro: deambulatio.

8. Particula *az* additur sententiis integris, ut et verbis et quibuscunq; aliis, non nisi materialiter, pro re una aliqua. *Az Pater noster qui es in coelis imádság*.

9. Particula *az* apud Hungaros idem valet. quod *the, an, a*, apud Anglos: *de, het*, apud Belgas, et *he* demonstrativum apud Hebraeos. Tantum de particula diacritica *az*.

10. Reliqua Nominis perfecti per particulam *az* cogniti natura, 1. in natura primitivorum et derivativorum, 2. in natura adjectivorum et comparisonis eorundem, 3. in motione e singulari in pluralem, 4. in natura compositorum et eorundem compositionis, 5. in variatione nominis per casus, seu declinatione, 6. in mutatione vocalium, bene explicatis apprimè exponitur.

CAPVT II. — PRIMITIVORVM ET DERIVATIVORVM NATVRA.

1. Vox Primitiva in lingua Hungarica, varia est, aliquando monosyllaba, ut *Szem*, Oculus; *Szai*, Os; *Szék*, Sedile, etc. Aliquando dyssyllaba, ut, *Buza*, Triticum, *Láda*, Arca etc. Aliquando polysyllaba, ut, *Barázda*, Lira. *Parázna*, Adulter, etc. Monosyllaba tamen frequentius radicem constituit.

2. Vox Primitiva apud Vngáros, non semper est Substantiva, sed aliquando quidem substantiva ut, *láb*, pes, *Tenger*, Mare etc. aliquando vero adjectiva ut *fzomoru*, Tristis, *Kevély*, Superbus. Promiscue enim Substantiva ab adjectivis, ut, *Bölcseféq*, sapientia, a *bölcs* sapiens, etc. et adjectiva a substantivis ut, *Lábas* a *Láb* derivantur.

3. Nullum nomen derivativum, est monosyllabum; sed omne monosyllabum est primitivum; quamvis non omne primitivum sit ut ostensum est monosyllabum.

4. Derivata omnia a primitivis, additione litterarum derivantur, quae sunt vel 1. denominativa, vel 2. diminutiva, vel 3. verba, quae peculiarem singula in derivando servant rationem.

5. Denominativa quia a variis possunt desumi rebus, sunt varia, et quia varia varie etiam derivantur. 1. Quaedam notant habere. 2. Quaedam rationem circumstantiarum loci et temporis. 3. Quaedam verbalitatem. 4. Quaedam privationem et negationem. 5. Quaedam denique materiam.

6. Denominativa notantia habitum, seu habere in genere, derivantur additione litterae *s* sine vocali, cum vox primitiva vocali definit, ut *marhás*, *kecskes*, *s* tantummodo additur: si vero secus, cum vocali aliqua; nempe ea, quae in ultima vocis primitivae parte

auditur : ut *gombos*, *farkas*, *kerekes*, *kórmós*, *Urmós*. Quaedam tamen habentia á in ultima primitiva syllaba, affumunt o, ea nimirum quae a substantivis in *sz*t derivata sunt ut *Parasztos*, *harasztos*.

7. Denominativa notantia rationem circumstantiarum loci et temporis, quocunque modo, derivantur affixa sola vocali *i*, ut *Földi*, terrenus, *Várfi* oppidanus, *Debreceni*, Debrecinus, *Tegnapi*, hesternus etc. Non secus ac apud Hebraeos.

8. Notandum hic est, fieri aliquando irregularitatem (ali)quam, quandoque enim vocalem *i* formativam denominativi, praecedat vocalis alia euphoniae causa, ut, *Mennyei* a *Mennyi*, non *mennyi*.

9. Denominativa notantia verbalitatem hoc est a verbis deducta, I. Derivantur affixa vocali *ö*, *o*, ea nimirum quae respondent participiis praesentibus latinorum : a verbis in ultima syllaba vocalem *e* vel *ö* habentibus, in *ö*, ut *szeretö* : ab iis autem, quae secus ultimam habent affectam syllabam, in *o*, ut *Mardofo*, *Vágo*. II. Derivantur affixa terminatione *tettet* et *tattot*, ea nimirum, quae respondent participiis praeteritis latinorum, ut, *szeretett*, *mondattatott*. III. Derivantur affixa terminatione *endö*, *ando*, ea nimirum, quae respondent participiis futuris activis latinorum, ut *szeretendö*, *mondando*. IV. Derivantur affixa terminatione *tetendö* *tatando*, ea nimirum quae respondent participiis futuris passivis latinorum, ut, *Szerettetendö*, *mondattatando*. Interim, quandoque ut proxime antecedentia, efferantur.

10. Haec inter nomina qua participia ponere volui, quia plus nominis quam verbi, si quid hujus habeat, habent, imo rectius nomina quam participia sunt. In assumendis porro istis terminationibus, quando

e vel *ö*, quando *a* vel *o* venire debeant, ex theseos nonae parte priori constare potest facile.

11. Denominativa notantia negationem vel privationem, derivantur affixa terminatione *telen*, et *tan*. *Telen* in iis, quae vocali *e*, *ö*, *ü* et *i* syllabam ultimam claudunt, ut, *embertelen*. *Talan* in iis, quae ultimam syllabam vocali *a*, *o*, *u* finiunt, ut, *hafsztalan*, *borjutalan*.

12. Observandum tamen hic est, I. in affigenda terminatione ista, *tan*, *telen*, aliquando vocalem, syllabae *lan* *len* praemissam, euphoniae causa, ante consonam *t* pronunciari, ut, *Vúratlan*, *lévetlen*, *kerefeltlen* etc. II. Denominativis in *i* et *e* desinentibus, non semper *telen*, sed aliquando, quamvis rarius, *tan*, ut *taitektalan*, *firtalan*, addi, sed hoc fit rarius.

13. Denominativa, notantia materiam, et originem et terminum a quo, derivantur affixa terminatione *beli*, veniente ex praepositione, *böl* seu *belöle*, ut, *kertbéli*, hortensis, *feregbéli*, *vizbéli*. Tantum de prima specie derivatorum nempe denominativis, et eorum derivandi ratione.

14. Diminutiva parem in modum non uno et eodem modo, e primitivis enascuntur. Nam I. fiunt affixa terminatione *ka*, *ke*: illa affigenda, cum vox in vocalem *a*, *o*, *u* desinit, ut, *Léanka affzonka*: hac, cum eadem in *e*, *i*, *ö*, *ü* desinit, ut *emberke*. II. Praefixa huic terminationi litera *cs* cum vocali aliqua: ut, *földecske*, *egecske*, *sarucska*, *szárocska*.

15. Notandum est, propter litteram hanc *cs*, terminationi diminutivorum formativae *ka*, *ke* praefixam, vocales quandoque permutari et transponi, ut, *Szatyrocska*, *a Szatyor*, vel certe euphoniae causa vocalem finalis syllabae rejici.

16. Quod si prior ratio teneat, ratio manifesta est, a trium consonantium concursu, in eadem syllaba, concurrerent enim tres consonantes, *r, cs, k*, quae in pronunciando difficultatem et insulfitatem non parvam crearent.

17. Male vero terminationem *csa, cse*, formandis et derivandis diminutivis quidam adhibent, ut *Tyukcsa, Gyermekcse*, talem enim loquendi modum Hungaricae regulae respuunt. Et certe non aliunde quam ex posteriori derivandi modo, originem haec vitiositas vitiose sumit.

18. Verbalia sunt vel adjectiva, de quibus dictum paragrapho 9. inter denominativa: vel substantiva, quae multifarium etiam in descendendo ab origine observant modum. 1. Quaedam assumpta terminatione *ság, ség, ut bölcseség, bolondság*. 2. Quaedam affixa terminatione *mány, mény*, ut *Tartomány, adomány, gyűjtemény*. 3. Quaedam, *ás, vel, és*, ut *Áfás éneklés*. 4. Quaedam *et, at*, assumpta ut, *Szeretet, akarat*. 5. Quaedam *lom, lém*, affixa, ut *Síralom, férelem, szerelem*, a primitivis derivantur.

CAPVT III. — DE NATVRA ADJECTIVORVM, ET COMPARATIONE EORVNDEM.

1. Adjectiva sunt Nomina, affectionem rei certae, una cum Substantivo significantia, ut, *Io ember* Bonus homo.

2. Adjectiva sunt, vel simplicia, quae nisi substantivascant semper sunt adjectiva, ut sunt omnia illa quae significant adjectiva apud latinos vel alios proprie sic dicta, ut, Bonus, *Jo*, Doctus, *Tudós*, altus, *magas*, vel composita, quae etiam si non substantivascant, sunt tamen quandoque substantiva, ut, *Tenger*

el me. Tök agy. Hohér gazda. Haec enim et substantiva perfecta sunt, ut, *Tenger, Tök, Hohér.*

3. Adjectiva consideranda sunt, vel in sensu composito, qua retinent naturam formalem adjectivi: vel in sensu diviso, qua deponunt naturam formalem adjectivi, sive substantivascendo, ut simplicia, sive non substantivascendo, ut composita quandoque. Substantivascere est adjectivum indefinite poni, quod Latini genere neutro, Hebraei genere foeminino, numero plurali et singulari efferunt.

4 Adjectiva in sensu composito sunt indeclinabilia: non secus ac, apud Hebraeos: ut *Jo ember, io embere, io embernek* etc. *Tök agy, tök agyé, tök agynak* etc. Ea vero quae sunt in sensu diviso, sunt declinabilia et declinanda, ut, *Jo, ioe, ionak* etc. *Tök, töké, töknek*, etc.

5, Adjectiva Hungarica, qualiacunque sint, motionem de genere in genus prorsus respuunt; nec enim per tres terminationes *us, a, um*, nec per duas, *is, e*, instar Latinorum, vel secus instar Hebraeorum, moventur, sed retenta terminatione eadem quibuscunque nominibus promiscue addi possunt; idque, quia nulla in hac lingua habentur genera.

6. Terminatio eorum fere infinita est, quas non est necessum recensere.

7. Adjectiva, quando convenit et requiritur, comparisonem admittunt, ut et substantiva de gradu in gradum. Gradus sunt tres. 1. Positivus. 2. Comparativus. 3. Superlativus.

8. Positivus fit, ponendo absolute, sine ullo addito, adjectivum; et hoc ipsum, quod absolute, ut in themate habetur, ponatur, est characteristica ejus nota, seu character, ut *Szent.*

9. Comparativus fit a positivo, affixo duplici *b* eidem positivo, integre servato, ut, *Szentebb*, *Jobb*, etc. sed non semper uno et eodem modo. Quia enim nomen comparandum duplex est, nempe vel 1. consona, vel 2. vocali desinens, hinc et comparativi formatio duplex est.

10. Prima est eorum nominum, quae consona desinunt, fitque assumendo affixum duplex *b*, praefixa vocali *a*, vel *e*, et fronti vocalis, consonam, consonae, finalem syllabam claudenti, similem adjiciendo, ut, *Szerelmes*, *Szerelmesszebb*, *Rosfz*, *Rosfzszabb* etc.

11. Assumitur autem vocalis *a* vel *e*, ante terminationem comparativi, duplex nimirum *b*, non promiscue, sed distincte; videlicet, si nomen desinat in consonam cum *a*, *o*, *u* exeuntem, ut, *tágas*, *hangos*, *sarus*: tantum vocalis *a*, ut, *tágassabb*, *hangossabb*, *sarussabb*. Si vero in consonam cum *e*, *i*, *ö*, *ü* exeuntem, ut, *kezes*, *fris*, *körmös*, *gyűrös*: tantum vocalis *e*, ut, *kezezszebb*, *frisszebb*, *körmösszebb*, *gyűrösszebb*.

12. Notandum est hic. I. quaedam aliquando pati elisionem vocalis praefixae, cum consona adjecta finali, eique simili, et exinde duplex *b* in simplex mutari, ut *roszb* pro *roszszabb*, *kedvesb* pro *kedvessebb*, etc. vel euphoniae vel compendii causa. Hanc autem patiuntur elisionem, imprimis adjectiva in *lan* et *len*, item *s* et *sz* desinentia, ut, *tudatlanb*, *hitetlenb*, etc. II. Notandum est, quaedam habere irregularitatem aliquam, ut *Szép*, et similia, in quibus consonans finalis propter crasin seu contractionem, cum vocali sua eliditur, ut. *Szebb* pro *Szépebb*, eliditur *ép*.

13. Secunda comparativi formatio est eorum nominum, quae vocali desinunt: fitque sola affixi duplicis *b*, terminationem comparativi constituentis, vocali ultimae appositione, ut, *Jo, iobb, Gyenge gyengebb* etc. Ergo character comparativi est, *b*, facta elisione, vel duplex *bb*; ordinarie et communiter.

14. Superlativus fit a comparativo, praefixa particula *leg* eidem integre asservato, ut, *leg fzen-tebb, leg rofszabb*, ut apud Anglos praefixa particula *most* ipsi positivo. Character ergo superlativi est particula *leg*.

15. Ut adjectiva positivi gradus, ita et comparativi et superlativi, declinantur quidem, sed nec per genera nec per terminationes moventur. Praeterea circa haec nulla difficultas.

CAPUT IV. — DE MOTIONE NOMINIS E SINGULARI IN PLURALEM.

1. Motio nominis e singulari numero in pluralem, fit affixo *k* ipsi themati, ut, *ember, emberek; lov, lovak; ház, házak*.

2. Motio nominis e singulari in pluralem est duplex. Prima est nominum in consona desinentium, quae, ante terminationem pluralem *k*, assument vocalem aliquam, ut, *kenyér, kenyerek; kés, kések; láb, lábak*.

3. Haec vero vocalium assumptio, ante suffixam terminationem *k*, non fit promiscue pro lubitu, sed secundum indigentiam et naturam vocis. Si enim 1. vox consonante finiens, ultimam syllabam habeat vocali *a, o, vel u* affectam: *k* affigetur cum vocali *a* vel *o*, ut, *ház, házak, tatár, tatárok, galamb, galambok, lov, lovak, ostor, ostorok, ur, urak, tur, turok, etc.* 2. Si ul-

timam syllabam habeat vocali *e*, *ü*, vel *i* affectam : *k* assumetur cum vocali *e*, ut, *kéz*, *kezek*, *viz*, *vizek*, *tüz*, *tüzek*, *fiül*, *fülek*, etc. 3. Si in ultima vocis syllabā audiatur *ö*, tum *k* assumetur cum vocali *ö* vel *e*, ut, *török*, *törökök*, *köv*, *kövek*, *töv*, *tövek* etc.

4. Observandum vero est, non tam perpetuas ac universales has regulas esse, ut nullam patiantur exceptionem. Quaedam enim 1. desinentia in consonam cum vocali *i*, assument *k* cum vocali *o*, ut, *kalamarifok*, etc. et non *e*, ut solent communius. 2. Quaedam monosyllaba, desinentia in *e* cum *k*, vel *i*, assument *k* plurale non cum *e*, ut fit communius, sed cum *a* vel *o*; ut, *fazék*, *fazékek*, *játék*, *játékok*, *héy*, *héjak*, *paréi*, *paréiök* etc.

Notandum et illud est, quod in motione nominum, ultimam syllabam consonante finientium, fiat aliquando, vel euphoniae vel compendii causa, elisio vocalis, finalem consonam antecedentis, ut, *tegez*, *tegzek*, non *tegezek*, *köröm*, *körmök*, non *körömök* etc.

6. Haec autem euphonia locum habet in nominibus dissyllabis et polysyllabis desinentibus in *rem*, ut *verem*; *röm*, ut, *köröm*: sed excipe *öröm*; *kör*, ut *ökör*; *bör*, ut, *csöbör*; *gez*, ut, *tegez*; *hoz*, ut, *koboz*; *ök*, ut, *torok*; *ol*, ut, *jászol*; *öl*, ut, *köböl*; *om*, ut, *balom*; *ony*, ut, *torony*: excipe *aszfzony*; *reg*, ut, *méreg*: sed excipe *fereg*.

7. Secunda nominis e singulari in pluralem motio est nominum vocali desinentium, quae neglecta vocali litera, *k* paefigi solita, solum *k* ad vocalem suam ultimam assument, ut *Buza*, *buzák*, *Gyenge*, *gyengék*.

8. Nonnulla tamen et hic occurrit irregularitas. Quaedam enim nomina in vocali *ö* desinentia assument *k* cum vocali, mutata primum ultima vocali *ö* in *ej*, ut, *fö*, *fejek*, Deinde quaedam desinentia in *u*,

mutant *u* ante *k* in *a*, ut, *Varju*, *Varjak*, *borju*, *borjak*. etc. Si motio haec non sit vitiosa, quod ego quidem conjicio, secus de priori sentio, quam ex analogia affixorum, cum hoc nomine profitorum, colligo, dicimus enim, *fejem*, *fejed*, *feje*, non *föm*, *föd*, *föje*. Haec de motione e singulari in pluralem.

CAPUT V. — DE COMPOSITIS ET EORUM COMPOSITIONE.

1. In lingua hac Hungarica, quia non sunt multa composita, et si quae sint, ea quoque ex integris, non multam habet natura compositorum et compositionis difficultatem.

2. Composita conflantur communiter ex duabus vocibus integris, sive nomina, sive verba, sive particulae sint, ita ut vix videantur esse composita, ut, *Hegytető*, *Tűzkő*. *Előkötő* etc. Haec sane liberum permitto, duo simplicia dici, liberum et in composita reduci.

3. Compositio fit dupliciter. Primo in partibus compositi nulla facta mutatione, ut, *Tűzkő*, *Hegyes-tör* etc. Secundo, aliqua in iisdem facta mutatione, vel nempe 1. in literis et vocalibus, ut, *kefzkenő* pro *kéz-kenő* ubi *e* clarum in *e* obscurum, et litera *z* in literam *fz* mutata est; vel 2. in vocalibus tantum, ut, *Fekőtő* ubi *ö* mutatur in *e*.

4. Compositio ratione partium componentium variis modis fit. Primo, ex nomine et nomine, ut, *Tűzkő*, *Hegytető*. Secundo, ex nomine et verbo, ut *Borisza*. Tertio, ex nomine et particula, ut, *Általvető*, *Előkötő*. Quarto, ex verbo, nomine et particula, ut, *Bornemíza*.

5. Composita nomina apud Hungaros, eam habent naturam, ut tantum posteriori sua parte declinentur, priori, etiam si ea sit nomen, minime, ut, *Tűzkő*. *Tűzkőé*. *Tűzkőnek*. etc.

CAPVT VI. — DE DECLINATIONE SEV VARIATIONE NOMINIS PER CASVS.

1. Declinatio apud Hungaros una tantum est, variatio nempe vocis cuiuslibet per casus.

2. Casus apud eosdem inveniuntur septem : 1. Nominativus ut, *ember*, cuius character est absolute poni. 2. Genitivus ut, *emberé*, cuius character est *é*. 3. Dativus ut, *embernek*, cuius character est syllaba *nak*, *nek*. 4. Accusativus ut, *embert*, cuius character est littera *t*. 5. Locativus ut, *emberen*, cuius character est *n* cum vocali aliqua. 6. Traductivus, ut *emberré*, cuius character est *á*, *é*. 7. Conjunctivus ut, *embéref-töl*, cuius character est *stol*, *stöl*, *stul*, *stül*.

3. Genitivus, in nominibus consona finientibus, fit addita vocali *é*, ut *emberé*: in iis vero quae vocali desinunt assumitur *j*, ante *e* finale, ut, *hazájé*, *kecskéjé* etc. idque euphoniae solum causa, et abjecto etenim *j*, valeret *h*, ut, *hazáé*, *kecskéé*, etc.

4. Dativus dum fit, voces in ultima syllaba *a*, *o*, *u* habentes poscunt *nak*, ut, *ház*, *háznak*, *gond*, *gondnak*, *faru*, *farunak*; voces vero habentes *e*, *i*, *ö*, *ü*, poscunt *nek*, ut *kéz*, *kéznek*, *viz*, *viznek*, *öröm*, *örömnék*, *bűn*, *bűnnék*. Fit tamen aliquando, vel per errorem, vel per irregularitatem, ut nomina in ultima syllaba vocalem *i* habentia, suffixum non *nek*, quod regulariter deberent, sed *nak* assumant, ut, *ír*, *írnak*, *zsir*, *zsirnak*, *sir*, *sírnak*, *szij*, *szijnak*, etc.

5. Accusativus dum fit, voces desinentes in consona, quandoque assumunt vocalem aliquam ante *t*, nimirum, *a* vel *o* in voce syllabam ultimam vocali *a* affectam habente, ut *harang*, *harangot*, *kalap*, *kalapot*, *had*, *hadat*, *szarv*, *szarvat* etc. *e* in voce se vo-

cali *e* et *ü* claudente, ut *kéz*, *kezet*, *tüz*, *tüzet*, *fület*, etc. *e* vel *o* in voce, cujus finis habet vocalem *i*, ut, viz *vizet*, *csik*, *csikot*, *tik*, *tikot*, etc. *ö* in voce, quam vocalis *ö* finit, ut *török*, *törököt*, *köd*, *ködöt* etc. *o* in voce vocalem *o* in ultima syllaba habente, ut, *kolompot*, *gond*, *gondot*; *o* vel *a* in vocibus per *u* exentibus, polysyllabis quidem *o*, ut *hazug hazugot*, *kakukk kakukkot* etc. monasyllabis vero *a*, ut *lud*, *ludat*, *nyul*, *nyulat*.

6. Quandoque autem, voces eadem in consona desinentes, euphoniae causa eandem respuunt, et ad consonantem finalem immediate characterem accusativi *t* assumunt, ut, *sir*, *sirt*, *kár*, *kárt*, *fas*, *fäst*, *has*, *hast* etc.

7. Nomina desinentia in vocalem puram et sine consona positam, nullam vocalem assumunt, sed sibi immediate characterem accusativi suffigunt, ut *buza*, *buzát*, *fecské*, *fecsket*, *vizi*, *vizit*, *lopó*, *lopót*, *faru*, *farut*, etc.

8. Accusativi pluralis alia est ratio: quia enim semper fit ex nominativo plurali, semper per affixum *k* formato, non potest secus characterem suum, nempe *t*, assumere, propter terminationem *k*, quae cum *t* consistere, nisi vocalis intercedat, nequit, nisi praemissa ipsi characteri *t* aliqua vocali, *a* vel *e*, ut *Embereket*, *Buzákat*, et non *Emberekt*, *Buzákt*. Sed et hic valet id, quod in initio thesaeos quintae diximus.

9. Locativum casum nominamus eum, quo rem super loco aliquo esse efferimus, ut *asztalon*, qui fit ex themate seu Nominativo dupliciter, 1. affixa litera *n*, cum vocali aliqua, nempe: *o* in omnibus in *a*, *o*, *u* impurum exeuntibus, ut, *Harangon*, *Kalapon*, *Kolompon*, *Nyulon*; cum *e* obscuro in vocibus in *e* et *i* impurum desinentibus ut, *Kerék*, *kereken*, *tegez*, *tegzen*,

viz, vizen, tiz, tizen, hir, hiren; cum ö in vocibus in ö et ü impurum desinentibus ut, bör, börön; tüz, tüzön, etc.

10. Locativus fit secundo ex themate seu nominativo, solo characterē *n*, sine vocali, affixo, in nominibus videlicet illis, quae in vocales puras desinunt ut, *buza, buzán, kepén, havasin, bohón, farun, tetön, tetün.*

11. Locativus aliquando patitur elisionem vocalis, ultimam syllabam cum consona facientis; euphoniae vel compendii causa, ut, *tükrön, kölykön* etc. ad analogiam motionis et comparisonis, non *tükörön, kölyökön.*

12. Traductivum casum illum vocamus, quo tendentiam rei ad terminum aliquem intelligimus, ut *emberré, lóvá* etc. fitque a themate seu nominativo dupliciter, 1. assumendo similem consonam ei, quae est in fine vocis, ad characterem *á* vel *é*, in nominibus desinentibus in vocales impuras; character *a* erit in vocibus desinentibus in *a, o, u*, et quibusdam in *i*, ut, *Kalmár, kalmárrá, koboz, kobozzá, nyul, nyullá, zsir, zsirrá, sir, sirrá*, etc. character *é* erit autem in nominibus in *e, i, ö, ü* desinentibus, ut, *méz, mézzé*, viz, *vizzé, török, törökké, szük, szükké.*

13. Traductivus casus fit secundo, praefixo *v* euphoniae causa characteri *á* vel *é*, in nominibus in vocales puras desinentibus, ut *löre, lörévé, kutya, kutyává*; fit autem assumptio characteris *á*, in vocibus desinentibus in *a, o* et *u*, et quibusdam in *i*, ut, *buza, buzává, lopó, lopóvá, faru, faruvá, kállai, kálláivá.* Characteris autem *é* assumptio fit in vocibus desinentibus in *e, ö, ü*, et quibusdam in *i*, ut, *kecske, kecskévé, szörzö, szörzövé, bölü, bölüvé, menneyi, menneyivé.* etc.

14. Conjunctivus casus is est, quo rem habentem conjunctam cum suo habito, efferimus, ut, *Könyvestöl, dolgoftol*; fitque etiam dupliciter. Primo, assumpta vocali aliqua ante syllabam characteristicam *stol, ftöl*, si vox definat in consonam: nimirum o, vel a, cum a, u, vel o in ultima syllaba auditur, ut, *buzogány, buzogányostol, madár, madarastol, toll, tollastol, bolond, bolondostol, strucz, struczostol, lud, ludastol*: e vel ö, ab iis, quae ultimam syllabam cum vocali e, ö, ü claudunt, ut *Kezestöl, dögöstöl, tüzestöl*: o, vel ö, ab iis, in quorum fine vocalis i adest, ut, *hires-töl, csikostol* etc.

15. Secundo, casus conjunctivus fit affixa syllaba characteristicam, sine vocali adventitia, in nominibus vocali desinentibus, ut, *buzá, buzástol, feifze, feifzéstöl*: hoc tamen discrimine, quod nomina in a, o, u purum desinentia, characterem sibi adjungant cum o vel u, ut *láda, ládástol, lopó, lopóftol, vel lopóftul, faru, faruftol*: desinentia in vocalem e, ö, ü; eundem affigi velint characterem cum vocali ö vel ü, ut, *feifzéstöl, fecskéstöl, törököstül, gyüfzüftöl vel tül*. Ea vero quae in i desinunt, possunt ö vel o, ut, *kolopi, kolopóftol*, etc.

16. Casus conjunctivus est tantum singularium. Pluralium non item; eo quod pluralis definat in consonantem k, quae, cum *st* sine intercedente vocali, efferri non solet, ut, *emberekftöl*: vocalis autem non interponitur. Hunc Hungari exprimunt casum: addendo singularis numeri conjunctivo notam universalitatis *minden*, ut *Minden embereftöl*.

17. Casus locativus, traductivus, et conjunctivus sunt revera casus. Casus enim est Specialis seu diversa nominis terminatio specialem ejus habitudinem ad fig-

nificans: qui in Lingua hac tali debet gaudere terminatione ut ad particulas vel integras vel corruptas ferri nequeat; alias, si possit vel adverbialis, praepositionalis, vel conjunctioalis rationem subire, non erit casus, quia non diversa nominis terminatio, sed nomen cum hac vel illa particula affixa.

18. Casus vero Latinorum et aliorum Vocativus et Ablativus, in lingua hac non sunt casus; vocativus enim non habet diversam nominis a nominativo terminationem, sed eandem, unde definitio casus ei non quadrat. Ablativus vero, est nomen cum affixa particula *töl*, *tol*, ex praepositionalibus. Dixi autem, terminationem, casum diversum facientem, talem esse debere, quae rationem particulae non habeat: Alias casus essent, *emberbe*, *emberböl*, *emberröl*: si casus esset *embertöl*, in quibus non est terminationis diversitas, sed affixarum particularum varietas.

19. Dabimus hic paradigma unum, *Ember*. Sing. Nom. *Ember*. Gen. *Emberé*, Dat. *Embernek*, Accus. *Embert*, Locat. *Emberen*, Traduct. *Emberré*, Conjunct. *Emberestöl*. Et pluraliter Nom. *Emberék*. Gen. *Emberéké*. Dat. *Embereknek*. Accus. *Embereket*. Locativ. *Embereken*. Traduct. *Emberekké*. Coniunctivum non habet.

CAPVT VII. — DE MUTATIONE VOCALIVM IN NOMINE.

1. Mutatio vocalium, ut non modicam in lingua Hebraea creat difficultatem, ita et in Hungarica; praesertim iis, qui alienigenae dum sint, studio linguae huius se addicunt; ut igitur haec in discendo difficultas tollatur: de mutatione vocalium paucis dicendum.

2. Mutatio vocalium fit, I. propter motionem e singulari in pluralem, ur, *Kéz*, *kezek* *fő*, *fejek*. II. prop-

ter declinationem, ut, *buza*, *buzájé*. III. propter affixa, ut, *fecske*, *fecskéböl*, *fecskétöl*, *fecském*. etc.

3. In mutatione vocalium considerandae sunt vocales septem sub duplici respectu, vel qua purae, vel qua impurae. Purae sunt, cum sine consona finali in vocalem desinunt, ut, *buza*. Impurae sunt, cum in consonantem exeunt, ut, *koboz*, *pokol*. Puras enim et impuras alio, quam Graeci grammatici, hic accipimus modo, eo nempe, quem explicuimus.

4. Nomina in *a* obscurum impurum, ut, *fark*, *harang*, in *a* clarum impurum, ut, *kovász*, *kolbász*, in *e* obscurum impurum, ut, *hely*, *hüvely*, in *e* clarum impurum, ut, *méz*, *dicsőffég*, in *i*, *o*, *ö*, *ü*, *u* five purum ut *kerti lopó*, *csörgö*, *daru*, *kefztyü*, five impurum ut, *viz*, *tot*, *török*, *lud*, *fül*, desinentia, retinent suam vocalem in ultima immutatam. *Fö* est anomalum, et mutat *ö* in *ei*, ut *fö*, *fejek*, ut dictum cap. 4. sectionis hujus paragr. 7.

5. Nomina in *a*, et *ei*, obscurum, purum desinentia, mutant *a* obscurum in *a* clarum, ut, *koma*, *komák*, *buza*, *buzák*, *e* vero obscurum in *e* clarum, ut, *fejze*, *fejszék*, *kecske*, *kecskék*. De desinentibus in *a*, et *e*, clarum, purum, ob defectum talium vocum nulla difficultas.

6. Mutatio haec eadem est, five in movendo e singulari in pluralem; five in declinando: five in affigendo suffixum, quaecunque illud sit.

7. Mutatio vocalium fit tantum in ultima syllaba, idque in qualibet voce; five monosyllaba, five dyssyllaba, five polysyllaba: in penultimam vero et ante penultimam nunquam cadit.

SECTIO SECVNDA.

DE NOMINE IMPERFECTO, SEU PRONOMINE.

CAPVT I. — DE PRONOMINIBVS SEPARATIS ET EORVM
NATVRA AC AFFECTIONIBVS.

1. Hactenus de nomine perfecto : nomen imperfectum seu analogum est, quod vice nominis aliquando ponitur, ut, *En*, *Ego*, *Te*, *Tu* etc. et vocatur pronomē, seu provocabulum.

2. Nomina Imperfecta, seu Pronomina, ut apud Hebræos, ita et Hungaros, sunt duplicia : I. Separata. II. Affixa. Separata, quae per se consistere possunt, et peculiare voces constituunt, ut, *En*, *Te*, *Amaz*. Affixa sunt quae per se nec consistere possunt, nec voces peculiare faciunt, verum finibus vocum aliarum affiguntur, ut, *em*, *am*, *ed*, *ad*, etc.

3. Pronomina separata sunt : *En*, ego, *te*, tu, *ö*, ille, *magam*, ego ipse, *magad*, tu ipse, *maga*, ille ipse. *Az*, id, ille. *Ez*, hoc. *Amaz*, illud. *Emez* vel *imez*, iste. *Ki*, quis, qui, *kicsoda*, quis, *mely*, quod, qui, quae, *mellyk*, quis, quae, quod. *Azon*, idem. *Ezen*, hoc idem. *Micsoda*, Quid. *Enyim*, Meus, *Mienk*, noster. *Tied* tuus. *Tietek*, vester. *Övé*, ejus, *övék* eorum. In quibus 1. Divisio, 2. Carentia generis et motionis, 3. Motio e singulari in pluralem, 4. Figura seu compositio, 5. Declinatio consideranda veniunt.

4. Divisionem quod attinet : Pronomen, praeter vulgatam illam in primitivum et derivativum divisionem, dispartitur in quadruplicia. 1. Possessiva ut, *Enyim*, *mienk*, *Tied*, *tietek*, *Övé*, *övék*; et haec fiunt ex genitivis singularibus et pluralibus trium illorum pronominum, *en*, *te*, *ö*. 2. Interrogativa, *Ki*, *kicsoda*,

mellyik, *az*, *amaz*, etc. 3. Relativa, *ki*; *melly*, etc.

4. Demonstrativa ut, *En*, *te*, *ö*, *Az*, *Ez*, *Ezen*, *Azon*, etc.

5. Notandum vero est, unum idemque Pronomen, diversas posse subire relationes, et quandoque demonstrativum, quandoque relativum, quandoque et interrogativum posse esse, ut, *Az*, *Amaz*, etc.

6. Pronomina nullum habent genus: non moventur de genere in genus et terminatione masculina in foemininum, ex hac in neutrum: non admittunt ullam comparisonem a positivo in comparativum, et ex hoc in superlativum.

7. Motio e singulari in pluralem, vel regularis, vel irregularis est. Irregularis in qua prorsus non servantur leges motionis supra Cap. 4. propositae: habentque eam: I. *En*; *Te*, ab *En* fit *mi*, ab *Te* fit *ti*, vel *tü*. II. habent eam: *Mienk*, *Tied*, *Tietek*, *Övék*, haec enim moventur e singulari in pluralem, assumpto solo *i* ante terminationes seu affixa sua, ut, *Mieink*, *Tieid*, *Tieitek*, *Övéik*. III. Eam habet *övé*. Ex quo plurale fit solum affixa *i* vocali ad finem, ut, *övéi*.

8. Motio regularis est, quae secundum leges motionis supra memoratas instituitur, assumpto nimirum solo *k* Pluralis numeri caractere, si vox in vocalem desinat; si vero in consonam, *k* cum vocali aliqua apta ac conveniente affixa, ut, *ö*, *ök*, *enyim*, *enyimek*. *Azok*, *ezek*, *amazok*, *emezek*. etc.

9. Figura seu compositio et hic locum invenit, sunt enim voces vel Simples, ut, *Az*, *En*, *Te*, *Ö*: vel Compositae, ut, *Amaz*, *azon*, *ezen*, *emez*, pro *imez*, mutato *i* in *e*, euphoniae causa.

10. Ratione declinationis distinguuntur Pronomina, primo in regularia et irregularia: Regularia sunt, quae secundum datas declinationis regulas va-

riantur per casus, ut, *Azon*, *Amaz*, *Imez*, etc. irregularia vero, quae eadem non observant, ut, *En*, *te*, *ö*, *övé* et *övék*, quae Genit. et Nominat. eodem modo habent.

11. Secundo ratione declinationis distinguenda sunt in perfecta seu integra, et defectiva seu imperfecta. Perfecta sunt, quae omnes septem casus progignere possunt, ut, *Az*, *Amaz*, *Azon*, *Kicsoda*, etc. Imperfecta, quae ex adverso non possunt, ut, *En*, *te*, *ö* quae locativo, traductivo, et conjunctivo casibus carent.

12. Paradigma irregulare et imperfectorum est 1. *En*. S. N. *En*. Gen. *Enyim*. Dat. *Nekem*, vel *ennekem*. Accus. *Engem* vel *Engemet*. Locativo, Traductivo et Conjunctivo carent. Et Pluraliter Nominativo. *Mi*, Gen. *Miénk*, Dat. *Minékünk* vel *nekünk*. Accus. *Minket*; reliquis caret.

13. Paradigma secundum est *Te*. Singul. Nominativ. *Te*. Genit. *Tied*. Dativ. *Tenéked*, vel *néked*. Accus. *Tegedet*, vel *Teged*. Reliquis caret. Et Pluraliter Nominativo. *Ti*, vel *Tü*. Genitiv. *Tietek*. Dativ. *Tinektek* vel *nektek*. Accus. *Titeket*; reliquis caret.

14. Paradigma 3. est *ö*. Sing. Nom. *ö*. Gen. *övé*. Dat. *ö neki*, vel *neki*, Accus. *ötet*; reliquis caret. Et Pluraliter Nom. *ök*. Gen. *övék*. Dat. *ö nékiek*, vel *nekiek*. Accus. *öket*; reliquis caret. Regularia reliqua sunt.

15. Notandum vero est, in declinatione pronominum in *ze*, *z*, consonam desinentium, ut, *az*, *amaz*, *emez* etc. consonam *z*, ante suffixum *nak*, *nek*, suavioris pronuntiationis causa, mutari in *n*, ut, *amannak*, *annak*, *ennek* etc. quamvis et *amaznak*, *emeznek*, *eznek*, *aznak* valerent.

16. Nomina analogia, etiam cum affixis posita declinantur. Nomina autem analogia, cum affixis sunt possessiva omnia, ut, *Enyim*, *Tied*, *Mienk*, *Tietek* etc.

et quaeritur(?) demonstrativa ut, *Magam, Magad, Maga*: haec inquam perinde declinantur, ac apud Hebraeos, nomina cum affixo, in quovis casu efferuntur. Tantum de pronomine separato.

CAPVT II. — DE PRONOMINIBVS INSEPARATIS SEV
AFFIXIS.

1. Affixa seu suffixa sunt triplicia. 1. Nominalia seu Pronominalia. 2. Verbalia. 3. Particularia. Hoc loco solum nominalia, quae sunt pronomina affixa inseparata et corrupta, trademus; de reliquis suo loco.

2. In affixis: 1. quotuplicia et quae sint, 2. quibus affigantur, 3. quomodo affigantur, videndum est. Quoad primum quaesitum: Affixa sunt 1. vel singularis, vel pluralis numeri, 2. vel primae, vel secundae, vel tertiae personae.

3. Affixum primae personae singularis numeri est *m*, cum vocali aliqua, *a, e, i, o, ö, ü*, veniens ex possessivo singulari *enyim*. Primae personae Pluralis numeri est *nk*, cum vocali, *a, e, i, ö, u, ü*, veniens ex possessivo plurali personae primae *mienk*.

4. Affixum personae secundae, singularis numeri est *d*, cum aliqua vocali, *a, e, i, o, u, ö, ü*, ortum ex possessivo singulari personae secundae *tied*; Pluralis numeri est *tk* cum vocali aliqua *e*, vel *o*, ortum ex possessivo Plurali Personae secundae *tietek*.

5. Affixum Personae tertiae singularis Numeri, primum quidem, et immutatum, est *e*, ortum ex possessivo singulari personae tertiae, *öue*, ortum vero, et propter vocum vocales immutatum, est *a* et *i*; Pluralis Numeri est *k*, cum vocali *e, ö*. vel *o*, ortum ex possessivo plurali tertiae persone *ök*.

6. Quod ad secundum quaesitum : suffixa pronominalia affiguntur vel 1. Nominibus sive perfectis, ut *népem, néped, népe*, sive imperfectis, ut *magam, magad, maga, Enyim, Tied, Övé*, vel 2. verbis, ut *szeretem, szereted, szereti*, vel 3. particulis, ut *általam, általad, általa, Bennem, henned, benne*, etc.

7. Deinde affiguntur, vel tantum singularibus, vel tantum pluralibus, vel pluralibus et singularibus simul. Tantum singularibus affiguntur suffixa *m, d, a, e*, singularia; et *nk, tk, k*, pluralia, cum *a, e, o, u, ü*, ut *buzám, buzád, buzája, kenyére, buzánk, buzátok, buzájok, Béretek* etc.

8. Tantum pluralibus affiguntur suffixa eadem, cum *i*, ut *buzaim, könyveim, taroim, seregeid, szineid, marhaid, lopoid, maroink, malmaitok* etc. in quibus vocalis Pluralis terminationis aliquando eliditur, ut dicetur postea. Singularibus et Pluralibus affigitur affixum tertiae personae *i*, de quo vide, thes. 18. 19. cap. 2. Sect. I. l. I.

9. Quod ad tertium quaesitum : Suffixum personae primae sive singularis sive pluralis Numeri, assumitur a vocibus vel in consonam, vel in vocalem desinentibus. In vocibus puris, seu in vocalem exeuntibus, nihil assumit praeter nudum suffixum; ut *buzám, buzánk, nénéd, nénétek. Bika bikájok* etc.

10. Quodsi autem sit vox desinens in consonam, semper assumitur vocalis aliqua ante suffixum *m* et *nk*: nimirum ante suffixum singulare, *a*, vel *o* in voce in *a* impurum desinente, ut *galambom, hadam*: *e*, communius sed et *a* et *o* in voce, quae in *e* impurum exit, ut *kenyerem, fazekam, játékom, parejom*: *e* vel *o* in voce in *i* Impurum desinente, ut *tisztem, szivem, csikom, zsirom*: *a*, vel *o*, in voce vel in *o*, vel in *u*

impurum desinente. *Toll tollam, gondom, hidam, kalauzom*: ö vel e in voce (in) ö impurum desinente, ut *földem, törököm*: e in voce quae in ü cum consona exit, ut *Fülem, tüzem* etc.

11. Ante suffixum plurale personae primae in vocibus cum consona exeuntibus, u. in iis, quae ultimam syllabam cum a, o, et u habent affixam, ut *lábunk, lovunk, ludunk*; ü vero in iis, quae eandem ultimam cum e, ö et ü habent affectam, ut, *Kertünk, törökiünk, fülünk*: ü et u in iis, quae in i impurum desinunt, ut *Csikünk, firünk, vizünk, szinünk*.

12. Suffixum m et nk, cum vocali i, affixum nominibus tantum in numero plurali, abjicit terminationem seu characterem pluralis numeri, nempe k: et quidem vel eam solam, in vocibus vocali desinentibus, ut *Buzáim, buzáink*, pro *buzákim, buzákink*, vel una cum vocali in vocibus consona exeuntibus, ut *Kalmárim, kapásim*, pro *kalmárokim, kapásokim*: notat enim pluralitatem; vel consonam k tantum, relicta vocali, sed tamen mutata, ut *Töreim, böreim*, ex *Török* et *börök*.

13. Suffixum personae secundae, sive singulare, sive plurale, similiter, vel vocibus in vocalem, vel vocibus in consonam exeuntibus affigitur. In vocibus vocali finientibus, affigitur nulla assumpta vocali, ut *Buzád, buzátok, kecskéd, kecskétek* etc.

14. In vocibus autem desinentibus in consonam, assumitur vocalis aliqua ante suffixum d et tk: nimirum ante suffixum singulare d, semper vocales eadem, quae parag. 10. ante suffixum singulare m.

15. Ante suffixum Plurale tk, 1. quandoque nulla, ut *Tolvajtók, parejtók, legéntek*, per elisionem, euphoniae causa. 2. Quandoque aliqua, nimirum: o vel a,

in vocibus desinentibus in a, o et u impurum, ut *Galambotok*, *kolompotok*, *kalauzotok*, *lábatok*, *tollatok*, *ludatok*: e in vocibus quas e impurum claudit, ut *Képetek*, *kedvetek*: ö in iis quae ultimam syllabam cum ö affectam habent, ut *Törökötök*: ü, vel e, in iis, quae in ü impurum exeunt, ut *Tüzetek*, *szürütük*: e, vel o, in iis, quae in i impurum desinunt, ut *Vizetek*, *csikotok*, *firotok*.

16. Suffixum personae tertiae singularis Numeri e, in vocibus impure seu cum consona desinentibus, pure adjicitur; ut *Kenyere*, *népe*; observandum tamen est fieri aliquando elisionem, vocis ultimae syllabae, propter Euphoniā, ut *körme*; *tegze*, de quibus vide Cap. 4. Parag. 5. Sectio. I. Lib. I. in iis vero quae pure, hoc est, sine consona desinunt, adjecta consonante j, ut *fecskeje*, *fejféje*.

17. Suffixum tertiae personae a, promiscue affigitur vocibus in consonam et vocalem sine consona desinentibus; quandoque pure, ut *lába*, *hada*, etc. quandoque adjecto j, ut *haraggja*, *harangja*, *bolondja* etc. Observandum et hic, saepe fieri elisionem vocalis in ultima syllaba auditae, Euphoniae causa, ut, *halma*, *malma*, *szatyra* etc.

18. Suffixum i singulare, affigitur tantum talibus nominibus, quae in consonam desinunt, ut *Rendi*, *szereteti*; 2. pluralibus, sed abjecto characterē pluralis num. k, ut *könyvei*, *munkái*; observandum vero hic est, o ante terminationem k existens, mutari aliquando in a, ut *Dolgai*; 3. singularibus sed sensum pluralem facientibus, ut *Panaszi*, *tolvaji*, *iráfi* etc.

19. Suffixum k tertiae personae pluralis numeri, affigitur vocibus duplicibus, sed singularibus tantum, nempe vel in Consona, vel in Vocali desinen-

tibus : Vocibus in confona definientibus, affigitur, vel solum assumpta Vocali e, ö, vel o, sine i : nimirum assumpta o, in vocibus, quae definunt in a, o et u impurum; ut *lábok, dolgok, ludok* : aliquando assumpto j, ut *Bolondjok, haraggjok* : assumpta ö in iis, quae in ö et ü exeunt, ut *Törökök, tökök*, five cum j, five sine : e, in iis, quae in ultima syllaba habent e, ut *Kezek, Tegzek* : e vel o in iis, quae habent ibidem i, ut *szivek, tsikok* etc.

20. Vocibus in vocali definientibus, affigitur assumpto semper j ante suffixum ok, ek, ut *marhájok, fecskéjek, fejszéjek* : et pluralibus addito i, immediate ante k, ut *örökségeik*.

21. Affixa pronominalia, non impediunt, quo minus nomina declinentur. Atque ita finis libri primi.

LIBER SECVNDVS DE VERBIS.

CAPVT I. — DE PRIORIBVS COMMVNIBVS VERBI AFFECTIONIBVS.

Hactenus primam Orationis partem vidimus, secunda est verbum. Verbum seu radix et thema vocis verbalis, est tertia singularis praesentis indicativi, ex qua fiunt omnia tempora, omnes modi, omnes personae, affixis solum additis, vel vocalibus mutatis. In verbo autem haec : 1. Species, 2. Modus, 3. Persona, 4. Numerus, 5. Tempus, 6. Conjugatio, 7. Foecunditas, 8. Divisio, spectanda et consideranda veniunt.

2. Speciem quod attinet, eam verba Hungarica habent. Quaedam ergo Primitiva, ut *várok*, quaedam Derivativa sunt, ut *Böcselkedem*. Derivativa oriuntur vel 1. a Nomine, ut *lábalom, orrolom*; vel 2. a

verbo, ut *imádkozom verdegélem*; vel 3. a particula, ut *általlom, jajgatok*. Porro derivatorum stupenda est ab una radice deducendorum foecunditas, quorum quaedam frequentationem, quaedam simplicem actionem, et passionem, etc. significant. Sed de his infra in foecunditate verborum, capite quarto.

3. Modos habent totidem quot latini: 1. Indicativum, ut *szereztem*, Amo. 2. Imperativum, ut *szerefsd*, Ama. 3. Optativum, ut *szereitném*, Amarem. 4. Coniunctivum, ut *szereffsem*, Amem. 5. Infinitivum, ut *szereitni*, Amare.

4. Personae etiam hic sunt tres. Prima, secunda, tertia; singularis vel pluralis numeri. Personae verborum in conjugando fiunt a tertia singulari indicativi praesentis, affixis personarum additis, ut a *szeret Amat, szereztem, szereted, szereti*, Amo amas amat. Notandum tamen, tertiam illam singularem aliquando esse cum affixo, nec posse separari ab affixo, ut *nyug szik*, quiescit.

5. Verbum Singulare personae primae, seu prima persona verbi singularis fit: 1. Vel affixo m, ut *Szeretem, amo, vágom*, seco, vel 2. affixo k, ut *nevetek rideo, kótogok pulso*, etc. Secunda singularis fit vel 1. Affixo d, in verbis in *em* et *om* desinentibus, ut *eszed, comedis, huzod, trahis*, vel 2. Affixo l, in verbis in *zom, zem, szom, szem* indefinite transeuntibus, ut *hizol, pinguescis, leledzel, deprehenderis, aluszol, dormis, eszel, comedis*, vel 3. Affixo sz, in verbis in *ok, ek*, indefinite transeuntibus, ut *tartasz servas, tekintesz, aspicias*, vel 4. Affixo s, ut *tarts, tene*. Tertia vero Singularis fit, affixo vel i, vel a, vel ja, vel e, vel ik, ut *Szereti amat, alusza, dormit, mondja dicit, fekszik, cum-*

bit, etc. 2. Nihilo addito, *tart*, *tenet*, *vág*, *secat*, *szere*
ret, *amat*, etc.

6. Persona prima verbi Pluralis Numeri fit affixo *nk*, vel *uk*, *ük*, ut *látunk*, videmus, *Látjuk*, videmus, *esszük* comedimus, etc. Secunda vero pluralis, fit affixo *tok tek*, ut *alusztok* dormitis, *esztek*, comeditis. Tertia tandem Pluralis, fit 1. affixo *nak*, *nek*, ut, *aluszna*k, domiunt, *szere*tnek, amant, 2. per contractionem seu elisionem literae *n*, cum vocali sua, affixo *tak*, *tek*, ut *aluttak*, dormiverunt, pro *aluttanak*, *szere*ttek, amaverunt, pro *szere*ttenek.

7. Quia vero haec affixa assumunt secum vocales, quibus mediantibus solent annecti verbis, diligenter notandum, quibus vocalibus, verba quarumvis personarum, efferenda sint; verba ergo, e vel ö in ultima habentia, assumunt *e*, vel *ü*. Sed hoc in Plurali prima solum, et exprimuntur per *e*, ut *szere*tem, *szere*téd, *szere*retek, *szere*tétek, *szere*tnünk. Verba reliqua in ultima syllaba sua o habentia per *a*, et o, vel *u*, sed solum in persona prima plurali, ut *látom*, *látod*, *látánk*, *látá*tok, etc. *látunk*, *látjuk*, etc.

8. Numerus parem in modum fit per affixa personarum. Verbum ergo numeri singularis vel pluralis, cujusvis personae, conficitur, addito affixo singulari vel plurali cujusvis personae ipsi radici, seu tertiae personae singulari modi indicativi; ut *Szeretem*, amo, per suffixum singulare; *Szerettyük* Amamus, per suffixum plurale; nimirum addendum personae primae singulari *m*, *k*, Plurali *nk*, *k*, Personae secundae singulari *d*, *sz*, *l*, *s*, Plurali *tok*, *tek*, Personae tertiae singulari *i*, *a*, *ja*, *ik*. Plurali *nak*, *nek*, *tak*, *tek*, sed certis vocalibus praemissis de quibus vide thesin 5. 6.

9. Tempora verborum Hungaricorum sunt tantum quatuor, sed non in unoquoque modo; nempe 1.

Praesens, ut *szeretem*, amo. 2. Praeteritum imperfectum, ut *szeretém*, amabam 3. Praeteritum perfectum ut, *szerettem*, amavi. 4. Futurum, ut *szeretendem*, amavero. Quae quatuor possunt revocari ad tria, Praesens nempe, Praeteritum et Futurum: secundum tres veras temporis differentias. Perfectum enim et imperfectum non differunt specie, quia utrumque perfectum est, quamvis unum magis, alterum minus: sed nec gradus variat speciem. Interim facillioris et evidentioris ordinis causa, dispefcere, et in quatuor illa immediate dividere libuit.

10. Futurum tempus tantummodo Conjunctivus modus habet, reliquorum nullus; Indicativus tria priora: Praesens, Imperfectum et Perfectum; Imperativus Praesens solum; Optativus Praesens solum; Subjunctivus Praesens et Futurum; Infinitivus Praesens solum. Ita ergo tota conjugatio per octo solum tempora formanda, flectenda et deducenda est.

11. Tempus Praeteritum plusquamperfectum quorundam modorum, quia non habemus, per verbum substantivum et aliquod tempus circumloquendo exprimimus. Praeteritum plusquamperfectum indicativi exprimitur per praeteritum perfectum modi ejusdem indicativi, addito ipsi verbo substantivo *valu*, erat; ut *szerettem vala*, Amaveram. Plusquamperfectum optativi exprimitur per idem perfectum indicativi, addito ipsi verbo substantivo *volna*, effet; ut *szerettem volna*, Amavisssem. Plusquamperfectum subjunctivi exprimitur per idem perfectum indicativi, addito duplici tempore verbi substantivi, *volt*, *volna*; ut *szerettem volt volna*, Amavisssem. Sunt et alia, si ita dici debeant tempora, quae per *legyen*, sit, *lett legyen* exprimuntur: sed illa dicuntur tantum.

12. Tempus vero Futurum, quandoquidem solummodo in Conjunctivo, et non etiam in reliquis modis habemus: per praesens uniuscujusque modi, sine ullo addito in unoquoque modo, exprimimus. Praesens ergo indicativi pro praesenti et futuro indicativi, Praesens imperativi pro praesente et futuro imperativi, Praesens infinitivi pro praesente et futuro optativi, Praesens infinitivi pro praesente et futuro infinitivi, accipendum, pro ratione rei, et ponendum est, ut *szereztem*, amo, amabo; *szerezsd*, ama, amato; *szerezném*, amarem, amem, etc.

Occasione vero temporum observetur, quid et de participiis in hac lingua statuendum sit: Participia ergo, si quae essent, ut *szerező* amans; *szerezendő*, amaturus, *szereztetett*, amatus, *szereztetendő* amandus, ad nomina relegamus, quippe quibus addi potest particula *az*, etiam materialiter non positis. Notandum et hoc: Participium praesens et futurum activa, vi thesicos praecedentis, posse uno nomine per *szerező* efferri; non enim includit tempus praesens exclusive ad futurum, sed potest nunc *szerező* et cras *szerező*, sic et futurum optime et activum et passivum significare poterit, et significat.

14. Genus vero et Figura in verbis non habetur. Sed quantum ad illud, idem fit quod in nomine; nullum nimirum generis vestigium, ratio nulla. Quantum ad hoc vero: Sunt verba cum praepositionibus posita, ut *föl költöm*, *meg látom*; et non composita. Quod enim diversas dictiones constituent, et non in unam, ut fit in compositione, *coalescant*, hinc patet, quia particula compositionem, si faceret, factura, nonnunquam praepositur, nonnunquam postponitur verbo, ut *felköltöm*, *költs fel*; *meg látom*, *lássák meg*, *lássá meg*, etc.

CAPVT II. — DE CONIUGATIONE VERBORUM.

Quinque priores verborum affectiones communes, Speciem, Modum, Personam, Numerum et Tempus vidimus. Sextam ut confideremus, nempe Coniugationem, ordo postulat. In Coniugatione, 1. Modum, 2. Paradigmata, 3. Divisionem, 4. Characteres, quos typus coniugationum omnium excipiet, 5. Observationes trademus.

2. Modum coniugandi quod attinet: Coniugantur verba ut in aliis linguis, ab indicativo in reliquos modos, a praesente in reliqua tempora; a persona prima in secundam; e secunda in tertiam, ex singulari in pluralem, ut patebit in Paradigmatibus. Atque hoc nostrae linguae cum linguis pluribus est commune.

3. Deinde, in modo coniugandi verba Hungarica coniugatio per tempora 1. fit per affixa pronominalia, ut *verem*, *vered*, *veri*, verbero, verberas, verberat, *verjük*, verberamus, *veritek*, verberatis, *verik*, verberant, unaquaeque vox fit per suffixa. 2. Fit per solam vocalium mutationem, ut praesens indicativi *verem*, per e obscurum in ultima, verbero: praeteritum imperfectum ejusdem, *verém*, per e clarum in ultima, verberabam etc. 3. Fit per Epenthesein vel vocalis solius *a*, vel *e*, vel syllabae alicujus integrae, *je*, *te*, *ja*, vel syllabarum, *otta*, *ette*, in verbis nimirum coniugationis quintae et sextae, ut *várlak*, expecto, *várálak*, expectabam, *vártalak*, expectavi, et *kérlek* rogo, *kérélek*, rogabam, *kértelek*, rogavi, *kérjelek*, rogem, etc.

4. Observandum est autem 1. Quod syllaba, vel syllabae, vel vocalis, sint ante syllabam *lak*, *lek*, post consonam praecedentem, ponendae, e. g. in verbo

várlak, expecto, inter r, et l. ut *várálak*, *vártalak*, *várjalak*, et in verbo *fosztlak* inter t, et l. ut *fosztalak*, *fosztottalak*, etc. 2. Observandum, si quando vocalis sola interponenda est, debere claram esse, nimirum á vel é clarum, ut *várálak*, *kérélek* etc. Atque haec ipsi cum lingua Hebraica, et ejus filiabus, sunt communia, et non etiam cum reliquis linguis.

5. Paradigmata quod attinet, ea ponimus novem, octo regularia, unum irregulare. Paradigma primae conjugationis est *tanulom*, ad quod referenda omnia verba o in ultima habentia, et secundam singularem per suffixum d formantia. Paradigma secundae conjugationis est *gondolkodom*, ad quod referenda omnia verba o in ultima habentia, et secundam singularem per suffixum l, cum o, e, g, *ol*, formantia.

6. Paradigma tertiae conjugationis est *fzeretem*, ad quod referenda omnia verba e vel ö in ultima habentia, et secundam singularem per suffixum ed formantia. Paradigma quartae conjugationis est *esem*, ad quod referenda omnia verba e vel ö in ultima habentia, et secundam singularem per suffixum el formantia.

7. Paradigma quintae conjugationis est *kérlek*, ad quod referenda omnia verba in *lek* praecedente consona aliqua desinentia, ut *verlek*, *merlek*, *veszlek*. Paradigma sextae conjugationis est *várlak*, ad quod referenda omnia omnia verba in *lak* praecedente consona aliqua desinentia, ut *látlak*, *váglak*, *haraplak*.

8. Paradigma septimae conjugationis est *járok*, ad quod referenda omnia verba in *ok* desinentia, ut *tanulok*, *vándorlok*, etc. Paradigma octavae conjugationis est *kérlek*, ad quod referenda sunt omnia verba

in *ek* desinentia, simplici consona praecedente, ut *vészek, tészek, kelek*.

9. Paradigma vero singulare, quod propriam habet conjugandi formam, est *vagyok*, et quamvis habeat quantum ad terminationem convenientiam cum septima conjugatione, ad eam tamen ferri nequit. Typum harum conjugationum Deo volente infra exhibebimus.

10. Ex octo illis paradigmatis octo etiam libet ponere conjugationes regulares; quamvis non dubitemus, easdem octo posse ad quatuor paria reduci, ita ut primum par sit verborum in *om* : quorum secunda singularis vel per *d*, vel per *l* formatur. Secundum par verborum in *em*, quae rursus in *d* vel *l* secundam eandem formant. Tertium par eorum, quae in *lek, lak*, praecedente consona desinunt. Quartum eorum, quae in *k*, sive cum *e*, sive cum *o* exeunt. Sed nobis libuit octo conjugandi formulas ponere, quam quatuor duplices : facilitatis ac perspicuitatis majoris causa. Interim si quis mavelit, non eum limis spectabimus.

11. Divisionem quod ut et paradigmata ostendunt, placet conjugationem in consequentem seu regularem, et inconsequentem seu irregularem dispecere. Regularem illam dicimus, quae secundum aliquod octo illorum paradigmatum per omnes modos et tempora potest deduci, ut *verem, aluszom*. Irregularem ex adverso illam vocamus, quae secundum nullum octo illorum paradigmatum potest per tempora et modos deduci, ut est *vagyok*, sum : et si quae alia.

12. Characteres conjugationum, quod ad quaevis tempora, hoc est, ut verbum in quocunque tempore, quacunque persona, et numero positum cognoscatur, ad hanc vel illam conjugationem pertinere, non habemus. Habemus characteres indicantes, quod

verbum secundum quod paradigma debeat conjugari, sed in solis indicativis positos.

13. Character primae conjugationis est suffixum *d*, cum *o*, in persona secunda singulari. Secundae est suffixum *l*, cum *o*, in secunda eadem. Tertiae est suffixum idem *d*, cum *e*. Quartae est suffixum *l*, cum *e* in persona eadem. Quintae est terminatio *lek*, praecedente consona. Sextae est terminatio *lak*, praecedente consona. Septimae est terminatio *ok*, unam tantum habens ante se consonam. Octavae est terminatio *ek*, similem in modum unam tantum habens ante se consonantem. Typum conjugationum jam subiciemus omnium et regularium et irregularium, qui hoc modo se habet ut sequitur.

1. *Tanulom, D i s c o.*

Praesens Indicat.

1. 2. 3.

Sing. om, od, ja.

Plura. juk, játok, ják.

Praeterit. Imperfect. Indicat.

S. ám, ád, á.

P. ánk, átok, ák.

Praeterit. Perfect. Indicat.

S. tam, tad, ta.

P. tuk, tok, ták.

Praesens imperat.

S. Caret, d, ja.

P. juk, játok, ják.

Praesens Optat.

S. nam, nád, ná.

P. nánk, nátok, nák.

Praefens Subjunct.

S. jam, jad, ja.

P. juk, játok, ják.

Futurum Subjunctivum.

S. ándom, ándod, ándja.

P. ándjuk, ándjátok, ándják.

Praefens Infinit.

S. nom, nod, ni v. nia.

P. nunk, notok, ni v. niok.

2. *Gondolkodom, Cogito.*

Praefens Indicativi.

1. 2. 3.

S. om, ol, ik.

P. unk, tok, nak.

Praeterit. Imperfect. Indicat.

S. ám, ál, ék.

P. ánk, átok, ának.

Praeterit. Perfect. Indicat.

S. tam, tál, ott.

P. tunck, totok, tanak.

Praefens Imperat.

S. car. jár, jék.

P. junk, jatok, janak.

Praefens Optativi.

S. nám, nál, nek.

P. nánk, nátok, nának.

Praefens Subjunctivi.

S. jam, jár, jék.

P. junk, jatok, janak.

Futurum Subjunct.

S. ándom, ándasz, ánd.

P. ándunk, ándatok, ándanak.

Praefens Infinitivi.

S. nom, nod, ni v. nia.

P. nunk, notok, ni v. niok

3. *Szeretem, Amo.**Praefens Indicativi.*

1. 2. 3.

S. em, ed, i.

P. jük, itek, ik.

Praeterit. Imperfect. Indicat.

S. ém, éd, é.

P. énk, étek, ék.

Praeterit. Perfect. Indicat.

S. tem, ted, te.

P. tük, tétek, ték.

Praefens Imperat.

S. car. esd v. fsed, se.

P. fük, fétek, fék.

Praefens Optat.

S. ném, néd, né.

P. nénk, nétek, nék.

Praefens Subjunct.

S. fem, fed, fe.

P. fük, fétek, sék.

Futurum Subjunct.

S. endem, ended, endi.

P. endjük, enditek, endik.

Praefens Infinit.

8. nem, ned, ni v. nie.

P. nünk, netek, ni v. niek.

4. *Esem, Cado.**Praesens Indicativi.*

1. 2. 3.

Sing. em, el, ik.*Plur.*ünk, tek, nek.*Praeteritum Imperfect. Indicat.**S.* ém, él, ék.*P.* énk, étek, ének.*Praeteritum Perfectum Indicat.**S.* tem, tél, ett.*P.* tünk, tetek, tenek.*Praesens Imperat.**S. car.* fél, fék.*P.* fünk, fetek, fenek.*Praesens Optat.**S.* ném, nél, nék.*P.* nénk, nétek, nének.*Praesens Subjunctivi.**S.* fem, fél, fék.*P.* fünk, fetek, fenek.*Futurum Subjunctivi.**S.* endem, endesz, end.*P.* endünk, endetek, endenek.*Praesens Infinitivi.**S.* nem, ned, ni v. nie.*P.* nünk, netek, ni v. niek.5. *Kérlek, Rogo te.**Praesens Indicativi.*

1. 2. 3.

Sing. Lek, sz, kér.*Plur.*ünk, tek, nek.

Praeteritum Imperfect. Indicat.

S. élek, él, e,

P. énk, étek, ének.

Praeteritum Perfectum Indicativi.

S. telek, él, t.

P. tünk, tetek, tenek.

Praesens Imperativi.

S. car. j, jen.

P. jünk, jetek, jenek.

Praesens Optativi.

S. nék, nél, ne.

P. nénk, nétek, nének.

Praesens Subjunctivi.

S. jelek, j, jen.

P. jünk, jetek, jenek.

Futurum Subjunctivi.

S. éndek, éndesz, énd.

P. éndünk, éndetek, éndenek.

Praesens Infinitivi.

S. nem, ned, ni v. nie.

P. nünk, netek, ni v. niek.

6. *Várlak, Expecto te.**Praesens Indicativi.*

1. 2. 3.

S. lak, sz, vár,

P. unk, tok, nak,

Praeteritum Imperfect. Indicat.

S. álak, ál, a.

P. ánk, átok, ának.

Praeteritum Perfect. Indicat.

S. talak, ál, t.

P. tunk, tatok, tanak.

Praesens Imperat.

S. car. j, jon.

P. junk, jatok, janak.

Praesens Optativ.

S. nálak, nál, na.

P. nánk, nátok, nának.

Praesens Subjunct.

S. jalak, j, jon.

P. junk, jatok, janak.

Futurum Subjunct.

S. ándlak, ándasz, ánd.

P. ándunk, ándotok, ándanak.

Praesens Infinitivi.

S. nom, nod, ni v. nia.

P. nunk, notok, ni vel niok.

7. Járók, Ambulo.

Praesens Indicativi.

1. 2. 3.

S. ok, fz, jár.

P. unk, tok, nak.

Praeteritum Imperfect. Indicat.

S. ék ál, a.

P. ánk, átok, ának.

Praeteritum Perfect. Indicat.

S. tam, tál, t v. tt.

P. tunk, tatok, tanak.

Praesens Imperat.

S. car. j, jon.

P. junk, jatok, janak.

Praesens Optativi.

S. nék, nál, na.

P. nánk, nátok, nának

Praefens Subjunctivi.

S. jak, j, jon.

P. junk, jatok, janak.

Fututum Subjunct.

S. ándok, ándasz, ánd.

P. ándunk, ándotok, ándanak.

Praefens Infinitivi.

S. nom, nod, ni v. nia,

P. nunk, natok, ni v. niok.

8. *Kérek, Precor.**Praefens Indicat.*

1. 2. 3.

S. ek, sz, kér.

P. ünk, tek, nek.

Praeterit. Imperfect. Indicat.

S. ék, él, e.

P. énk, étek, ének.

Praeterit. Perfect. Indicat.

S. tem, tél, t v. ett.

P. tünk, tetek, tenek.

Praefens Imperat.

S. car. j, jen,

P. jünk, jetek, jenek.

Praefens Optativi.

S. nék, nél, ne.

P. nénk, nétek, nének.

Praefens Subjunctivi.

S. jek, j, jen.

P. jünk, jetek, jenek.

Futurum Subjunct.

S. édek, édesz, end.

P. éndünk, éndetek, éndenek.

Praesens Infinitivi.

S. nem, ned, ni, v. nie.

P. nünk, netek, ni, v. niek.

*Vagyok, sum.**Praesens Indicat.*

1. 2. 3.

S. vagyok, vagy, vagyon.

P. unk, tok, nak.

Praeterit. Imperfect. Indicat.

S. Valék, valál, vala.

P. Valánk, valátok, valának.

Praeteritum Perfectum Indicativi.

S. Voltam, voltál, volt.

P. Voltunk, voltatok, voltanak.

Reliquos modos non habet, sed communiter pro temporibus reliquorum modorum assumuntur tempora modorum imperativi, optativi, subjunctivi et infinitivi verbi *leszek*, *fio*, quod secundum octavam conjugationem conjugandum est.

14. Atque haec sunt paradigmata novem, octo regularium, ad quae referenda omnia in universum verba, et unum illud irregularis verbi *vagyok*: et hic typus omnium conjugationum: jam ad observationes et notas transeundum nobis est.

CAPVT III. — DE OBSERVATIONIBVS IN CONJVGATIONE VERBORVM NOTANDIS.

Vidimus, visis quinque prioribus verborum affectionibus, et conjugationem, eaque ex parte quae in conjugatione sub considerationem venire debebant, restant observationes. Observationes istae possent quidem distinguere in generales et speciales. Sed ista methodo

non curata, observationes, si quas inveniemus, ordine proponemus.

2. Primo, quod observandum est, est circa gerundium. Gerundium (quod conjugationi verborum inferre, eo quod ubique sit idem formandi gerundium modus, noluimus) unum tantum habetur in verbis Hungaricis, sed regularibus solum, quod 1. est in *do*, 2. nec personas, 3. nec numeros habet, verum unicuique personae, siue singulari siue plurali, recte potest apponi, ut: *én, te, ő, mi, ti, ők lévén*. 4. In omnibus conjugationibus fit per terminationem *ván, vén*, additam priori verbi regularis parti, ei nimirum, quae quibusvis affixis, in formatione temporum et personarum praemitti solet, ut *tanulván*, discendo, *esvén*, cadendo, *gondolkodván*, cogitando etc.

3. Secundo, quod observandum est, est circa convenientiam temporum. Ergo notanda est temporum unius conjugationis cum temporibus alterius vel etiam ejusdem convenientia. Conjugationes enim 2. 6. 7., item 4. 5. 8. inter se, secundum omnes personas pluralis numeri, omnium modorum, omnium temporum, conveniunt, ut videre est in typo conjugationum. Unice hoc aliqualem, sed vix alicujus momenti, facit diversitatem, quod in quarta loco *j* habetur s, euphoniae nimirum causa.

4. Deinde praesens infinitivi, in prima, secunda, sexta, septima, item in tertia, quarta, quinta, octava secundum omnes personas utriusque numeri, convenit, ut in eodem conjugationum typo videre est.

5. Praesens imperativi et subjunctivi, excepta prima persona subjunctivi, qua imperativus caret, in omnibus personis, tam singularibus quam pluralibus, in omnibus octo conjugationibus convenit; noli tamen

intelligere, praefens imperativi conjugationis primae, cum subjunctivo conjugationis tertiae vel quartae, convenire. Hoc non est. Et imperativus itaque et subjunctivus debent in eadem conjugatione spectari; quo modo convenientiam istam, in omni conjugatione videre est.

6. Tertio, quod observandum est, est circa mutationem literarum, in conjugationibus. Ergo 1. tenendum est literam *sz* in verbis, quorum ultimam syllabam constituit, ut in *szom*, *szem*, *szek*, nonnunquam in *v*, nonnunquam in *n*, nonnunquam in *t*, nonnunquam in *d* mutari, nimirum in similem literae sequenti literam, et quidem propter solam euphoniā, quod fit et in Latina ac Arabica quoque lingua.

7. In imperfecto indicativi et futuro subjunctivi mutatur in *v*, ut *aluszom*, *aluvám*, *aluvandom*, non *aluszám*, *aluszandom*; *eszem*, *evém*, *evéndem*, non *eszém*, *eszéndem*. In praesenti optativi et infinitivi mutatur in *n*, ut *aluszom*, *alunnám*, *alunnom*, non *aluszám*, *alusznom*; *eszem*, *enném*, *ennem*, non *eszném*, *esznem*. In perfecto indicativi mutatur in *t*, ut *alut-tam*, *ettem*, non *alusz-tam*, *esztem*. In Imperativo et Subjunctivo praesenti mutatur in *d*, ut *aludd*, *edd*, *alud-jam*, *edjem*, non *alusz-d*, *eszd*, *alusz-jam*, *eszjem*.

8. Tenendum 2. in verbis ante terminationem seu vocalem, ultimam syllabam constituentem, duas consonantes habentibus, ut *festem*, *tartom*, *ugrom*, *kóborlok*, etc. totam personam primam indicativi manere, et solum litteram finalem mutari in *t*, dum paeteritum perfectum formandum est, ut *tartom*, *tartottam*, *festem*, *festettem*, etc. in litteram nimirum sequenti similem, idque propter eandem, quam thesi sexta aperuimus, rationem, nimirum euphoniā.

9. Secus fit in verbis ante ultimam vocalem duas consonantes non habentibus, ut *tanulom*, *esem*, etc. in his enim abjecta vocali ultima cum sua consonante, terminatio praeteriti perfecti formativa, nude assumitur, et litera nulla mutatur, ut *tanultam*, *estem*, ablata est *om* et *em*.

10. Tenendum 3. quod in verbis ultimam syllabam cum simplici t habentibus, seu in *tem*, *tom*, *tek*, *tok* nulla praecedente consona desinentibus, t illud mutatur in s, in imperativo, et subjunctivo praesenti, ante suffixa, seu syllabas terminantes, ut *szeretem*, *szereffed*, vel *szerefsd*, non *szereffed* vel *szeretfsd*; *váगतom*, *vágassad*, *vágassam*, non *vágatsad*, *vágatsam*, in iis vero, quae t cum consona praecedente habent, manet, ut *tartom*, quia ante *tom* habetur r, dicimus *tartfsad*, *tartfsam*, *rántom*, *rántsum*, *rántfsad*, nisi elidatur aliquando, majoris in pronunciando facilitatis causa, ut *festem*, dicimus *fessfed*, *fesssem*, non *festsed*, *festsem*.

11. Quarto, quod observandum est, est circa literam suffixis seu terminationibus temporum imperativi et subjunctivi praemittendam. Cum enim constet liquido, in dictis temporibus non semper literam j, sed aliquando s, aliquando z addendum esse suffixae terminationi, sciendum, qua cum litera suffixae terminationes apponendae sint.

12. Tres sunt literae in universum in istis temporibus ante suffixas terminationes ponendae, j, s, et z. z. ponendum in unius generis, s in duorum generum, j in omnis generis verbis communiter. Igitur post z ponendum z, et quidem semper et solum, ut *nézem*, *nézed*, *nézzem*, non *nézjem*, vel *nézsem*. Post s, et t, ponendum s, ut *esem*, *essél*, non *esjél*, etc. *Vetem*, *vessem*, non *vesjem*, etc. Post b, d, f, g, k, l, m, n, p, r,

v, ponendum est semper j, ut *lábbyak*, *mondjad*, *döfjem*, *dugjam*, *gyukjam*, *toljam*, *nyomjam*, *bánjam*, *lopjam* *verjem*, *lövjem*, non *lábbsak*, *mondsad*, *döffem*.

13. Quarto, quod observandum est, est circa prosthesis syllabae ja, je. Tenendum enim, tertiis personis optativorum, tam singularibus quam pluralibus, addi aliquando syllabam ja, je, ut *hinneje*, pro *hinné*, *mutatnaja* pro *mutatná*, *mondanajak*, pro *mondanák*, *hnejek*, pro *hinnék*. Addi autem ja qui dem in verbis o in ultima habentibus, je vero in verbis per e ultimam syllabam formantibus.

Quinto, et ultimo, quod observandum est, est circa elisionem vocalis seu syncopam. Nonnunquam enim aut compendii in pronunciando, aut euphoniae solum causa, vocalis aliqua eliditur et ejicitur, ut, *haragfzom* pro *haragufzom*, etc. quae usus docebit.

CAPVT IV. — DE STVPENDA VERBI HVNGARICI FOECVNDITATE.

1. Verborum Vngaricorum, etiam ejusdem radice tanta est foecunditas, ut summa admiratione digna videatur. Lingua Hebraica, eiusdem verbi habet septem, aut ut quibusdam placet, octo formas, nimirum Kal, Niphál, Pihel, Pyhal, Hiphil, Hophal, Hithpabel, et juxta quosdam Pohel, quam tamen nos in nostra Schola Hebraica rejecimus; lingua vero Vngarica plures quam, non septies sed decies septem, si diversae formae ejusdem verbi dicendae sint. Quae quidem verborum foecunditas ut et clare pateat, et dicendis lucem adferat: omnes quas ex invenire potuimus verbi unius *verek* formas, ordine proponemus.

2. Ex tertia ergo singulari praesentis indicativi verbi *verek*, nempe *ver*, *verberat*, sunt sequentia:

1. *Verek*, verbero aliquid.
2. *Verhetek*, possum verberare aliquid.
3. *Verem*, verbero hoc vel illud.
4. *Verhetem*, possum verberare hoc vel illud.
5. *Verlek*, verbero te.
6. *Verhetlek*, possum verberare te.
7. *Veretem*, facio hunc vel illum verberare hoc vel illud.
8. *Verethetem*, possum facere hunc vel illum verberare hoc vel illud.
9. *Veretek*, facio aliquem verberare aliquid.
10. *Verethetek*, possum facere aliquem verberare aliquid.
11. *Veretlek*, facio verberare te, ut verberes.
12. *Verethetlek*, possum facere ut verberes.
13. *Veretem* vel *verettetem*, verberor.
14. *Verethetem*, vel *verettethetem*, possum verberari.
15. *Vretem*, vel *verettetem*, facio verberari hoc vel illud.
16. *Verethetem* vel *verethettetem*, possum facere ut verberetur hoc vel illud.
17. *Veretek*, vel *verettetek*, facio verberari aliquid.
18. *Verethetek*, vel *verettethetek*, possum facere ut verberetur aliquid.
19. *Veretlek* vel *verettetlek*, facio ut verbereris tu.
20. *Verethetlek* vel *verettethetlek*, possum facere ut verbereris.
21. *Verödöm*, verberor sine verberante externo.
22. *Verödhetem*, possum verberari apud me sine verberante externo.
23. *Verödtetem*, (causor) ab aliquo, ut verberer apud me sine verberante externo.

24. *Verödtethetem*, possum causari ab aliquo, ut verberer apud me sine verberante externo.

25. *Verödtetem*, causo hoc vel illud verberari, sine verberante externo.

26. *Verödtethetek*, possum causare hoc v. illud verberari, sine verberante externo.

27. *Verödtetek*, causo aliquid verberari sine verberante externo.

28. *Verödtethetek*, possum causare aliquid, verberari sine verberante externo.

29. *Verödtetlek*, causo te ut verbereris sine verberante externo.

30. *Verödtetletlek*, possum causare, ut tu verbereris sine verberante externo.

31. *Verekedem*, promiscue verberando ago in haec et illa.

32. *Verekedhetem*, possum verberando agere promiscue, in haec et illa.

33. *Verekedtetem*, facio hunc v. illum verberando agere in haec et illa promiscue.

34. *Verekedtethetem*, possum facere hunc et illum verberando agere, in haec et illa promiscue.

35. *Verekedtetek*, facio aliquem verberando agere in haec et illa promiscue.

36. *Verekedtethetek*, possum facere aliquem verberando agere in haec et illa promiscue.

37. *Verekedtetlek*, facio ut tu verberando agas in haec et illa promiscue.

38. *Verekedtethetlek*, possum facere, ut tu verberando agas in haec vel illa promiscue.

39. *Verdegelem*, paulatim verbero hoc vel illud.

40. *Verdegelem*, paulatim verbero hoc vel illud.

41. *Verdegelek*, paulatim verbero aliquid.

42. *Verdegellhetek*, possum aliquid paulatim verberare.

43. *Verdegellek*, paulatim verbero te.

44. *Verdegellhetlek*, possum paulatim verberare te.

45. *Verdegeltettetem*, vel *verdegeltetem*, paulatim verberor.

46. *Verdegeltetethetem*, possum paulatim verberari.

47. *Verdegeltetem*, facio ut hic vel ille paulatim verberet hoc vel illud.

48. *Verdegeltetethetem*, possum facere ut hic vel ille paulatim verberet hoc vel illud.

49. *Verdegeltetek*, facio ut aliquis verberet paulatim aliquid.

50. *Verdegeltetethetek*, possum facere ut aliquis paulatim verberet aliquid.

51. *Verdegeltetlek*, facio ut paulatim verberes.

52. *Verdegeltetethetlek*, possum facere ut paulatim verberes.

53. *Verdegeltetem*, facio ut paulatim verberetur hoc vel illud.

54. *Verdegeltetethetem*, possum facere ut paulatim verberetur hoc vel illud.

55. *Verdegeltetek*, facio ut paulatim verberetur aliquid.

56. *Verdegeltetethetek*, possum facere ut paulatim verberetur aliquid.

57. *Verdegeltetlek*, facio ut paulatim verbereris tu.

58. *Verdegeltetethetlek*, possum facere ut paulatim verbereris tu.

59. *Veretödöm*, fio verberatus.

60. *Veretödhetem*, possum fieri verberatus.

61. *Verekeddegelek*, paulatim ago verberando in haec et illa promiscue.

62. *Verekeddegelhetek*, possum paulatim agere verberando in haec et illa promiscue.

63. *Verdegelödöm*, fio paulatim verberatus.

64. *Verdegelödhetem*, possum fieri paulatim verberatus.

65. *Vergelödöm*, verberando jacto me.

66. *Vergelödhetem*, possum verberando jactare me.

67. *Vergelödtetem*, facio ut verberando jactet se hoc vel illud.

68. *Vergelödtethetem*, possum facere ut verberando jactet se hoc vel illud.

69. *Vergelödtetek*, facio ut verberando jactet se aliquid.

70. *Vergelödtethetek*, possum facere ut verberando jactet se aliquid.

71. *Vergelödtetlek*, facio ut tu verberando jactes te ipsum.

72. *Vergelödtethetlek*, possum facere ut tu verberando jactes te ipsum.

73. *Vergelöddögelek*, paulatim verberando jacto me ipsum.

74. *Vergelöddögelhetek*, possum paulatim verberando jactare me ipsum.

75. *Vergelöddögeltetem*, facio ut paulatim verberando jactet se hoc vel illud.

76. *Vergelöddögeltethetem*, possum facere, ut paulatim verberando jactet se ipsum hoc vel illud.

77. *Vergelöddögeltetek*, facio ut paulatim verberando jactet se aliquid.

78. *Vergelöddögeltethetek*, possum facere, ut paulatim verberando se ipsum jactet aliquid.

79. *Vergelöddögeltetlek*, facio ut tu verberando jactes te ipsum.

80. *Vergelöddögeltethetlek*, possum facere ut tu verberando jactes te ipsum.

Et si qua alia.

3. Circa haec autem observandum: 1. non quaevis verba tot formas seu species diversas admittere, sed quaedam solummodo: quaedam autem in multis deficere. 2. haec omnia ad octo istas conjugationes, quas supra posuimus, posse referri, et revera reduci.

4. Observandum 3. non quaevis horum esse usitata, et in communi colloquio exercita, sed aliqua solum; reliqua autem, quamvis non sint in usu, sunt tamen voces revera Hungaricae, per tempora et modos secundum omnes personas conjugabiles, quas ut tam curiose expiscaremur, necessitas postulavit.

5. Observandum 4. potuisse haec et ad caput primum occasione theseos secundae, in qua de specie, referri, sed quia caput nimium dilataffent, huic loco reservavimus. Jam de Divisionibus verborum.

CAPVT V. DE DIVISIONIBVS VERBORVM.

1. Divisionem verborum ultimo quod attinet, eam triplicem damus, primam a significatione, secundam a subjecto, tertiam a qualitate sumtam.

2. Verba a significatione sunt octuplicia, primo enim quaedam significant actualem actionem, ut *verek*, *verem*, *verdegelem*, *verdegelek*, *verlek*, *verdegellek* etc. 2. quaedam significant actualem passionem, ut *verette-tem*, *verdegeltetem*.

3. Quedam 3. significant potentiam agendi, ut *verhetem*, *verhetek*, *verhetlek*; 4. quaedam potentiam patiendi, ut *verettethetem*, *verdegeltethetem*; quaedam 5. procurationem actionis, *veretem*, *veretek*; quaedam 6. procurationem passionis, ut *verettetem*, *verdegeltetem*;

7. potentiam procurandi actionem, ut *verethetem*, *verethetek*, *verethetlek*; 8. Potentiam procurandi passionem, ut *verettethetem*, *verettethetlek*, *verettethetek*, etc. Atque haec est prima verborum divisio.

4. Verba a subjecto sunt quadruplicia, omnia enim in universum vel 1. transeunt in subjectum indefinitum, incertum, quod voce ‚aliquid‘ indigitamus, ut sunt nonnulla definitia in *om*, conjugationis secundae, in *em* quartae, et *ok*, *ek*; vel secundo transeunt in subjectum definitum, et certum, quod voce ‚hoc vel illud‘ significamus, ut sunt definitia in *om* conjugationis primae, et *em* conjugationis tertiae.

5. Vel tertio transeunt in subjectum singulare, quod voce Tu vel Te notamus, ut sunt ea, quae in *lak*, *lek* definiunt, et ad conjugationem quintam et sextam pertinent; vel 4. et ultimo transeunt in nullum, verum sunt velut absoluta latinorum aut reciproca, ut sunt verba in *ok*, *ek* definitia, et ad conjugationem septimam et octavam pertinentia, item quaedam ex verbis conjugationis secundae et quartae.

6. Praeter verba non transeuntia, etenim, transeuntium subjectum aut est definitum aut indefinitum: indefinitum aliquid; definitum est vel specificum, nempe hoc vel illud, vel individuificum; quod rursus est vel aliud seu alienum, nimirum te, vel non alienum, seu non aliud, quod est ipsum. Atque hinc et verba diximus esse quadruplicia, quamvis et secus dividere poteramus, nimirum primo in absoluta et transitiva; et postea haec, ita ut subjectum, in quod verba transeunt: jam divisimus.

7. Porro haec non tantum uni verborum generi, vel verbis in genere, sed quadruplicibus competere potest; primo verbis actionem actualem, 2. potentiam

agendi, 3. procuracionem actionis, 4. potentiam procurandi, actionem, significantibus, excepto tamen quarto divisionis membro.

8. Ita igitur verba actionem actualem, potentiam agendi, procuracionem actionis, potentiam procurandi actionem significantia transeunt vel 1. in objectum indefinitum, nempe aliquid, ut desinentia in ok, ek et em, om quaedam; vel 2. in objectum definitum, nempe hoc vel illud, ut desinentia in om, em quaedam; vel 3. in objectum individuificum, nempe te, ut desinentia in lak, lek, praecedente consona. Atque hactenus de secunda verborum divisione.

9. Verba a qualitate sunt: Primo duplicia, nimirum vel Regularia, quae secundum aliquod octo paradigmatum priorum possunt deduci, vel Irregularia seu potius Irregulare, quod est *vagyok*, sum.

10. Deinde, a qualitate, verba sunt vel Perfecta vel Defectiva. Perfecta, quae nullis temporibus nullisque modis deficiunt, Defectiva sunt quae certis temporibus certisque modis deficiunt, quale est *vagyok*, et si quae alia sint. Atque haec de verbo.

LIBER TERTIVS DE PARTICVLIS.

CAPVT I. — DE PARTICVLIS ADVERBIALIBVS ET EARVM NATVRA.

1. Duas priores orationis Hungaricae constitutivas partes paucis vidimus. Tertia complectitur particulas. Particulae sunt dictiones, voces, uti vocant, indeclinabiles, ut *mert*, *vagy*, *hogy*.

2. Particulae sunt duplices, vel 1. Significantes tantum; quae nimirum semper integram per se dictionem constituunt, etiamsi aliis non jungantur, ut *mert*,

quia; *miképpen*, quomodo; vel 2. Consignificantes, quae nimirum quandoque per se quidem positaе, integram dictionem constituunt, quandoque non nisi junctae aliis, ut *hoz, hez*, ad, *nál, nél*, apud, et hae tantummodo affigi solent, ut *királyhoz*, ad regem, *embernél*, apud hominem.

3. Particulae significantes sunt quadruplices. 1. Adverbiales. 2. Conjunctionales. 3. Praepositionales. 4. Interjectionales. Adverbiales quidem et Interjectionales omnes, conjunctionales excepta una: *is*, quoque, que, quae ex conjunctione copulativa *és* nata est. Praepositiones pleraeque.

4. Particulae adverbiales sunt dictiones indeclinabiles, adverbiis latinorum respondentes, ut *Iol* bene, *rosszul* male, *lassan* lente etc. de quibus aliqua notanda sunt, nimirum : 1. Species. 2. Significatio. 3. Comparatio. 4. Figura.

5. Speciem quod attinet, adverbiales particulae sunt vel primitivae, vel derivativae. Primitivae, quae a voce aliqua priore non oriuntur, ut *hogy*, quomodo; *inkáb* magis, *bár*, esto sunt, etc.; derivativae ex adverso, quae a vocibus se prioribus originem ducunt, ut *jol*, bene, a *jó*, bonus; *balul* sinistre, a *bal*, sinistra etc. Adverbiales particulae pleraeque sunt derivativae, quaedam solum primitivae.

6. Particulae adverbiales derivativae descendunt vel 1. a nominibus, ut *lassan* lente, a *lassu*, lentus, *rosszul* male, a *rossz*, malus; vel 2. a verbis, ut *ütve* percussim, *meczve* caesim, ab *ütöm*, *meczem*, caedo, percutio, *gyukva*, *szurva* punctim, a *gyukom*, *szurom*, pungo, *futolan* etc. vel 3. a particulis, ut *fellyebben* altius, a *fel* supra; vel mixtim a nomine et verbo aut particula simul, ut *jajképpen*, *ütöképpen* etc. Pauciores tamen a verbis deducuntur particulae adver-

biales, paucissimae a particulis, plurimae et pleraeque a nominibus.

7. Fiunt autem a nominibus et aliis etiam primitivis vel 1. affixa litera l. cum vocali aliqua, nimirum u vel ü, ut *rofszul*, male a, *rofsz*, *keresztül* decussatim a *kerefszt* etc., quamvis accidat ut aliquando per o et ö, quoque affigatur eadem, ut *gonofszol*, *kerefsztöl*, sed non satis bene ac scienter, melius, accuratius et frequentius per u et ü. Notandum est adverbium *Iol*, quod nullam vocalem assumfit ad literam l. deductum a *jo*.

8. Deinde 2. fiunt affixa terminatione *ként*, ut *naponként*, dietim, *esztendőként*, annuatim, *seregenként*, catervatim. 3. fiunt affixa terminatione disyllaba, ut *képpen*, ut: *miképpen* quomodo, *tolvajképpen*, instar praedonis, etc. 4. Fiunt affixa litera n, cum vocali aliqua a, e, o, ut *lassan*, lente, *ékefen*, ornate, *nagyon* magne. Sed per o rarius.

9. Sunt tamen aliqui minus Hungarice Hungarizantes, qui hanc eandem literam n, dum adverbia hujus formae, nimirum per a et e pronuncianda, efferunt, per o vel ö efferant, sed incuria et ignorantia eorum novam hic nobis regulam aut exceptionem regulae non creabit.

10. Fiunt 5. per syllabam *va*, *ve*, ut *mondva*, *vetve*, *szurva*, *vágva* etc. 6. Fiunt sine ulla additione, solum degenerando, cum nimirum nomina vel particulae non secus ac apud latinos degenerant in adverbia, et naturam nominis etc. exuunt, ut *ma*, *hodie*, *tegnap*, *heri*, *holnap*, *cras*, etc. Atque haec circa speciem.

11. Significationem adverbiorum quod attinet, ea pro varietate rerum varia significant: nimirum quaedam tempus, ut *holnap*, *cras*, *tegnap*, *heri*, *ma*, *hodie*,

etc.; quaedam locum, ut *ott, itt, amott, imitt*, etc.; quaedam qualitatem, ut *jol, ékeffen*, etc.; quaedam haec vel illa non secus ac apud latinos et reliquas gentes, ita ut non sit operae pretium ea hoc loco recensere; lexica haec cuncta docebunt, et usus.

12. Comparatio in adverbiiis habetur, utut non omnibus; comparantur autem particulae adverbiales vel regulariter vel irregulariter. Regulariter instar nominum, observatis solum terminationibus adverbiorum, sed non omnes aequaliter. Primo, quaedam per tres gradus, positivum, comparativum et superlativum, ut *lassan* lente, *lassabban* lentius, *leglassabban* lentissime. Secundo, per duos tantum, comparativum et superlativum, ut *inkább* magis, *leginkább* maxime.

13. Irregulariter autem ea dicimus comparari, quae per particulas *inkáb* et *leginkáb* comparantur, ut *alattomban*, *inkább alattomban*, *leginkább alattomban*.

14. Figuram quoque habent adverbia; componuntur autem vel ex paucis, vel ex pluribus partibus componentibus: ex paucis, ut *jajképpen*: ex interjectionali particula et nomine. Ex pluribus, ut *kiváltképpen*, ex particula praepositionali et duobus nominibus; sed in his modica difficultas.

15. Porro adverbia omnia sunt per sesignificantia, nec solent vocibus affigi, verum ut dictiones diversae adduntur iisdem, nonnunquam in medio, nonnunquam in fine orationis.

CAPVT II. — DE PARTICVLIS CONIUNCTIONALIBVS, PRAEPOSITIONALIBVS ET INTERJECTIONALIBVS.

1. Particulae conjunctionales sunt variae et totuplicis significationis, quotuplices conjunctiones lati-

norum, vel aliarum gentium, nimirum vel copulativae, ut *és*, vel disjunctivae, ut *vagy*, *avagy*, vel causales, ut *mert*, *ugyanis*, vel ratiocinativae, ut *annakokáért*, *azért*, *tehát*, quae nullam etiam habent difficultatem.

2. Deinde particulae conjunctionales, ut superius quoque quadamtenus attigi, sunt vel significantes, vel confignificantes. Confignificans est *is*, *que*, quoque, affigi solita quibusvis nominibus, verbis, et particulis, ut *emberis* homoque, *veremis* verberoque, *azértis* ideoque; significantes sunt omnes reliquae.

3. Tandem ordo in particulis conjunctionalibus diligenter observandus. Quaedam enim solum sunt praeponibiles, ut *és*, *mert*, *ugyanis*, *mivel*, *vagy* etc. quaedam postponibiles tantum, ut *is*, quaedam proponibiles et postponibiles, pro lubitu, ut *azért*, *annakokáért*, deinde postponibiles et praeponibiles solum dicuntur, non quod prorsus non possint sed quod non conveniat postponi et praeponi.

4. Figura quoque observabilis est in particulis conjunctionalibus: quaedam sunt simplices, ut *hát*, *mert*; quaedam compositae, ut *annakokáért*, *tehát*, *avagy* etc.

5. Particulae praepositionales sunt dictiones, praepositiones latinorum significantes, ut *mellette* penes, *hozzá* ad, *nála* apud, etc.

6. Suntque vel 1. integrae vel 2. truncatae. Integrae sunt, quae integrae in oratione ponuntur, ut *hozzá*, *tul*, *mellette*, etc. Truncatae sunt, quae corruptae et truncatae in orationem constituendam concurrunt, ut *hoz*, *hez*, *nál*, *nél*, *ből*, *től* etc.

7. Particulae praepositionales truncatae rursus sunt vel affixae vel praefixae. Praefixae sunt, quae fronti vocum apponuntur instar literarum apud Hebraeos servilium *Mofehvecale bethan*. Affixae sunt quae fini vocum adjiciuntur instar affixorum pronominalium.

8. Praepositiones praefixe praefiguntur solum, nominibus analogis seu imperfectis, hoc est pronominibus, ut *nálam*, *nálad*, *nálunk*, *nálatok*, *tölem*, *töled*, *tölunk*, *töletek*, *belém*, *beléje* etc.

9. Praepositiones affixae adjiciuntur vocibus non quibusvis promiscue, sed nominibus tantum, perfectis. Nominibus autem perfectis sive absolutis, a suffixis, ut *embernél*, *embertöl*, *emberböl*, etc. sive positis cum affixis, ut *uramnál*, *urambol*, *uramhoz* etc. Si quando vero in fine particularum audiantur, vel materialiter sumuntur, vel sunt de essentia particulae, ut *alattomban*.

10. Porro praepositionales particulae recipiunt affixa pronominalia, ut *mellettem*, *melletted*, *mellette*, et *hozzam*, *hozzad*, *hozzaia* etc. observatis regulis affigendi affixa vocibus supra libro primo traditis.

11. Particulae interjectionales sunt soni inconditi, dictiunculae animi affectum significantes. Latinis interjectiones dicuntur, et aliquae gaudium, risum, laetitiam, ut *ha*, *ha*, *he*; aliquae dolorem et tristitiam, ut *hej*; aliquae admirationem, ut *hhi*, etc. signant, ut, interjectiones reliquarum linguarum.

12. Circa has nulla difficultas, solum observetur has nec affigibiles, nec declinabiles, nec comparabiles esse etc. Si quando vero sub declinationem veniunt, nominascere, seu in nomen degenerare, aut materialiter saltem poni, ut *jaj*, *jajnak*; sic dum ha-

bent affixa pronominalia, esse susceptibles affixarum praepositionalium, ut *jajban*, *jajjal*, *hahahával*, etc.

13. Atque haec de tribus orationis Hungaricae partibus; de Constructione et Poesi nihil hic dicimus; verum iis ad usum et exercitium relegatis hungarizare cessamus.

F I N I S.

VI.

P. PAVLI PERESZLÉNYI

E. S. I.

GRAMMATICA LINGVAE VNGARICAE.

1682.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Nulla linguarum est, benevole Lector, quae non suos videatur habere nodos prope Gordios: Vngarica certe tantae molis apparet, ut hanc plerique longo potius labore superandam, quam legibus certis concludendam esse putent. Haec se oculis offert statim in structura Pronominum possessivorum, cum substantivis nominibus, quam Vngari, miram Hebraeorum brevitatem aemulantes, ex ultimis Pronominum literis, aut syllabis, substantivo affixis, formare solent. Idem faciunt in verbis activae significationis sensus determinati, uti et Hebraei in praeteritis temporibus, et modis infinitis nonnullis. Sed et in aliis quibusdam Sacrae linguae imitatricem Vngaricam esse advertes in §. 3. P. III. Quod argumento est hanc ab illa primarum linguarum Matre in Babylonica Idiomatum Genesi stemma duxisse. Auget hanc difficultatem Metaplasmi frequentia, qui Latinis Poetis metri causa subinde concessus, apud Vngaros in usum naturaliter influit, ut sparsim notabitur, et in fine Coniugationem in Appendice ex industria dicetur. Commune praeterea discentibus offendiculum est in verbis activae praesertim significationis earundem personarum duplex, aut etiam triplex usus, ut: *Tanítok, tanít-lak, tanítom*: doceo; *szeretek, szeretlek, szeretem*: amo; *tanítasz, tanítod*, doces; *szeretsz, szereted*: amas; nec tamen promiscue alterum pro altero arripere licet, sed ex certo sensu hoc vel illud usurpare necesse est: quam ob causam pro solis verbis activis duas coniugationes assignare oportebat. Crescit difficultas ex ratione accentuum, quibus Vngari utuntur, in signum quantitatis longae in pronunciando: qui saepe in recto non sunt, et in obliquis assumuntur, ut: *Alma* pomum, *almát*, in Accusativo; sic *Elme* ingenium, *elmét*; aliquando in recto

sunt, ut *Ér* vena, in obliquis evanescent, ut *eret* venam, aliquando cum affixis accedunt, ut *értől*, a vena. Sed et in scribendo varietas inter eximios Vngaricae linguae scriptores gressum remorabitur: nam P. Georgius Káldi tam in Bibliorum Vngarica versione, quam in suis Concionibus tertias personas praeteritorum tam activae, quam passivae vocis, ut *Hozott* tulit, *szóllott* locutus est, *meg-esküött* iuravit, *oltalmaztatott* defensus est; item praepositiones *előtt*, *között*, *alatt*, duplici T terminat, in quo non caret imitatoribus. Pazmannus vero fere simplici T contentus est. Nonnullas etiam voces in medio duplici litera aut syllaba exprimit ille, non vero iste, ut: *töllem* a me, *aszszony* mulier etc. Nonnulli etiam in quibusdam Verborum personis aut temporibus variant: sic verbi *szóllok* loquor, secundam personam singularem alii magis Vngarice sic exprimunt: *szóllasz*, loqueris: *Mikor szóllanék*, cum loquerer, *szóllani* loqui; alii exprimendi facilitatem secuti, contenti sunt ex duplicata litera elisa una dicere: *szólsz*, *szólnék*, *szólni*. Aliqua etiam verba dupliciter dicuntur, ut *cselekedem*, et *cselekszem*: ab utro formare debeas alia tempora, fortasse haerebis. Occurrent etiam voces aequivocae, ut *Nap* dies, et sol; *Vadász* venator, et venatur; *háló* rete, et *haló* moriens, *tőr* mucro, et verbum frangit; item verba diversorum temporum, et diversarum significationum, ut *tölt* fundit, et impletus est; sic *kiben nekem kedvem tölt*: *töltettem* fudi, et *töltetem* fundor sola duplicatione literae t; *töltetem* fundor, et *töltetem* curo fundi, solo sensu loquentis; *töltettem* fudi, et *töltettem* curavi fundi, etiam solo sensu. Verum hae et similes difficultatum nebulae, ut incipientis se oculis obiiicient, sic progredienti ad claram praeceptorum lucem sensim evanescent. Tu interim amice Lector, si linguae Vngaricae nucleum excerpere vis, Nucem frangas, oportet.

GRAMMATICAE VNGARICAE

PARS PRIMA

DE NOMINE.

CAPVT I. — DE LITERIS, EARVMQVE DIVISIONE, PRONVNCIATIONE, ACCENTV, ELISIONE, ET ACCIDENTIBVS AD DECLINANDVM NECESSARIIS.

§. 1. *De Literis, et earum Pronunciatione.*

Litterae apud Vngaros sunt tres et viginti, sicut apud Latinos, nimirum: A, a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, x, y, z.

Pronunciantur ut apud Latinos, si sequentes excipias.

C in fine in antiquioribus libris invenies pro K positum, et sic etiam pronunciabis. Sic utitur Nicolaus Telegdi.

CS pronunciabis ut Boemicum ě cum puncto superne: *Tanács* Job. 12. ȳ 13. Similiter et CH, *Chont.* Job. 40. ȳ 13. CZ, quod ultimum subinde effertur ut C Latinum in voce coelum, ut *Czél* Meta, *Aczél* Chalybs.

S pronunciat ut Germanicum *Œh*, vel Boemicum *ſſ*. Ss eandem pronuntiationem duplicat. Sz effertur aliquanto densius, quam S in voce *Sol*.

TS ut CS superius. TZ, ut Latinum C in voce *Coelum*.

Z ut Latinum, at cum puncto superne ut Boemicum *ž*, ut *žaf* Saccus, Gen. 43. pro quo communior usus est literae S, quae tunc huius *ž* pronuntiationem habet.

§. 2. De Literarum Divisione, et Diphthongis.

Litterae dividuntur in Vocales, et Consonantes. Vocales sunt proprie quinque: A, E, I, O, U. Y minus proprie, nam cum consonantibus non facit syllabam, ut fit in nomine *Hi e ro ny mus*. Sed postpositum Consonantibus G, L, N, T, iuvat eas ad molliorem pronuntiationem, ut *Gyöngy* Vnio, *Hely* Locus, *Menny*, Coelum, *Tyuk* Gallina. Cum Vocalibus vero in Diphthongis virtutem Consonantis habet, ut patebit Part. III. c. 2. §. 2. In terminationibus tamen cognominum Vngaricorum subinde in usu est Y, notatum puncto.

Ex his Vocalibus Diphthongi sunt *ö*, *ü*: nimirum *ö* cum parvulo e superne, pronunciatumque sono mixto ex e et o: aliqui scribunt per eo; *ü* cum superposito parvulo e effertur sono mixto ex e et u. His adde ij, ut *szij*.

Item ay, ey, *öy*, oy: ut *Haytok*, Proiicio; *Eytek*, facio cadere, *Röytem*, Abscondo, *Foytom*: quae etiam et quidem saepius per j scribuntur.

§. 3. De duplici classe Vocalium, et Diphthongorum.

Quasi clavim linguae Vngaricae nactus, memoria tene, Vocales ac Diphthongos ad duas classes

spectare, ad quas respicies in declinandis Nominibus, coniugandis Verbis, et apponendis affixis.

Primae classis sunt A, O, U, Ay, seu Aj, inter se symbolae: nam hanc tenent familiaritatem, ut, si aliqua earum in ultima syllaba vocis reperiatur, sequente, aut non, consonante invitat pro affixo vocalem ex suo ordine: A, vel O, ut: *Ur*, Dominus, *Urnak*, Domino, *Ur-hoz*, ad Dominum. *Halgat*, audit, *halgat-tam*, audiui.

Secundae classis sunt e, ô, û, ey, ôy, vel ej, et ôj, similiter inter se symbolae, ut *Isten*, Deus, *Istennék*, Deo, *Isten-hez*, ad Deum; *Szeret*, amat, *Szerettem*, amavi.

At I, Vocalis Communis utrique classi est. Nam quaedam Nomina, et verba, in ultima syllaba I habentia, petunt affixa primae classis, ut: *Nyil* Sagitta, *Nyilnak*, *Nyil-hoz* ad sagittam. *Sír*, flet, *firtam*, flevi.

Quaedam vero volunt habere affixa secundae classis, ut *Víz*, Aqua, *Víznek*, *Víz-hez*.

§. 4. De accentu, et aliis virgulis usitatis.

Accentum Vngari proprium habent tantum unum, nimirum acutum, et ponitur supra vocales in signum quantitatis longae. Quae autem syllabae acuantur, disces partim ex accentu affixorum, partim ex instructione de hoc speciali suo loco ponenda, partim usu: nam subinde sedem mutant, subinde evanescunt, quandoque accedunt novi; invenies etiam tres in una voce. Quando supra e ponitur, significat e pronuncian-dum esse tono in I declinante. Est etiam usus in manuscriptis duarum virgularum supra o et u, quae suppleant vices superponendi e parvuli in Diphthongis.

Vtuntur etiam Vngari Apostropho in compositis quibusdam nominibus, quorum prior vox in Vocalem definit, et altera a Vocali incipit, ut *Tudn'illik* apud Káldi Gen. 2. 25. *Afszfony'-állat*, Gen. 34. 1. pro *Afszfonyi állat*, *hál-adás* passim apud Pazm.

Item virgula transversa coniungente in compositis vocibus priorem cum sequente: utriusque exemplum habes in Káldi Gen 34. 1. *hogy látná annak a' tartománnak Afszfony-állatit.*

§. 5. *De quibusdam Nominum accidentibus ad declinandum necessariis.*

Numeri sunt duo: Singularis, et Pluralis. Casus sunt sex: *Nominativus, Genitivus, Dativus, Accusativus, Vocativus et Ablativus*, nec est ratio adstruendi plures.

Declinatio omnium Nominum, imo et Pronominum ac Participiorum est unica. Nam non est differentia unius Nominis declinati ab alio, cum omnium eadem sint terminationes et differentia, quae apparet ratione Vocalium in terminationibus, oritur ex Vocalium certa familiaritate, de qua dictum est §. 3. propter quam in duas classes dividetur declinatio; accedit etiam haec diversitas ex quadam consonantium sympathia et antipathia, quod si vox terminetur in consonantem, sequentem consonantem assumptam iam patitur sine intercedente vocali, ut *Ember*, in Accusativo *embert*; iam non patitur, ut *Had*, bellum, *hadat* non *hadt*.

Generum nec est differentia ratione articuli, nec ratione terminationis.

Sunt tamen quaedam nomina hominum ac animalium irrationalium, quae ex sui institutione sexum a sexu distinguunt.

Vt sunt: Propria virorum: *János*, *Ioannes*, *Pál* Paulus.

Naturae, ut: *Atya* Pater, *Bátya* Frater; *Fi* vel *Fiu* Filius, *Férfiu*, Vir, *Vő* Gener.

Officiorum virilium, ut: *Király* Rex, *Hadnagy* Dux, *Bíró* Judex.

Brutorum Mares tantum significantia, ut: *Hém*, Masculus; *Kakas* Gallus; *Kan*, Verres; *Kos*, Aries; *Bak*, Hircus; *Bika*, Taurus.

Foeminini sexus similiter sunt propria mulierum, ut: *Anna*, *Ilona*, *Helena*.

Naturae, ut: *Any*a, Mater; *Nénéd*, Soror tua maior natu; *Húgod*, Soror tua minor natu.

Officiorum, ut: *Daika*, Nutrix; *Bába*, Obstetrix.

Item nomina sexui tantum muliebri convenientia, ut: *Leány*, *leánzó* Puella; *Feleség*, Vxor; *ágy*, Glos; *Meny*, Nurus; *Nő*, Nupta; et eius composita: *Gonosznő*, Malefica; *Agnő*, Vetula; Item *Afzszony*, Mulier.

Brutorum, ut: *Nőstény*, Femella; *Tehén*, Vacca; *Kancza*, Caballa; *Jércze*, Gallina; *Jerke*, Agna; *Eme*, Porca; *Magló*, Equa; *Magdisznó*, Porca.

Quaedam utrique sexui conveniunt, ut: *Atyafi*, Frater, vel Soror, Consanguineus, Consanguinea: *Ember*, Homo; *Gyermek*, Puer, vel Puella.

Item Officiorum, quae utrique sexui conveniunt, ut: *Prophéta*, *Fejedelem*, *Gazda*, *Szakács*; his tamen pro sexu foemineo melius additur nomen *Afzszony*: ut *Prophéta-Afzszony*, *Fejedelem-Afzszony*, *Gazd-Afzszony*, *Szakács-Afzszony*.

CAPVT II. — DE PVRIS NOMINVM ET PARTICIPIORVM DECLINATIONIBVS, SEV SINE POSSESSIVIS AFFIXIS; ET PRIMO OCCASIONALITER DE ARTICVLO.

§. 1. *De terminationibus Declinationum, quae formant Casus, et Numeros.*

Nota omnem Declinationem fieri additis Nominativo (cui Vocativus est similis) quibusdam literis, aut syllabis, et omnino eadem terminationes serviunt pro Numero Plurali, quae pro Singulari, suntque sequentes.

<i>Primae Classis.</i>		<i>Secundae Classis.</i>	
Genitivus	<i>é</i>	<i>é</i>	vel <i>jé</i>
Dativus	<i>nak</i>		<i>nek</i>
Accusativus	<i>t</i>		<i>t</i>
Ablativus	<i>tól</i>		<i>tól</i>
Vel	<i>túl</i>		<i>túl</i>

Nominativus et Vocativus nihil habent difficultatis, nam similes sunt, et ex Vocabulariis discendi.

Genitivus semper habet terminationem *é*, quamvis pro nominibus in Vocalem exeuntibus quidam delicatiores assument *j* ante *é*, ut *Alma*, Pomum, *Almájé*.

Dativus Nominum primae classis, seu eorum, quae habent in finali syllaba Vocalem *A*, vel *O*, vel *U*, aut Diphthongum *Ay*, five *Aj*, assumit terminationem *nak*, iuxta dicta Capit. 1. §. 3, ut *Alma*, Pomum, *Almának*, *Csomó* Nodus, *Csomónak*, *Hattyú* Cygnus, *Hattyúnak*, *Ádám* Adamus, *Ádámnak*, *Fodor*, Crispus, *Fodornak*, *Ur* Dominus, *Urnak*, *Hay* Capillus, *Haynak* vel *Hajnak*.

Nominum secundae classis, seu quae habent in ultima syllaba *E*, aut Diphthongos *ô*, *û*, *ey* vel *ej*,

habent terminationem *nek*, ut: *Elme*, Ingenium, *Elmének*, *Sepró*, Scopae, *Fex*, *Seprőnek*, *Gyepű* Septum, *Gyepűnek*, *éy*, vel *éj* Nox, *éynek*; *Szeretet*, Amor *Szeretetnek*, *Tükör* Speculum, *Tükörnek*; *Ezüst* Argentum, *Ezüstnek*.

At in polysyllabis attendes etiam ad Vocale penultima syllabae, quae si primae classis sit, non obstante *E* syllabae ultimae habebit *nak*, sic *Aján-dék*, Donum; *Szomszéd*, Vicinus, et similia. Haec imitantur peregrina: *Periander*, *nek*; *Simonides*, *nek*. Quaedam utroque modo invenies, ut *Husvét*, Pascha; *Aczél*, Chalybs, *Czél*, Meta. Et peregrina *Josue*, etc. Noe apud Káldi Gen. 7. x. 9. *Noenak*. *Berfabeé*, *Berfabéénak*. Gen. 21. x. 31. At *Ismael*, *Raphael*, et similia composita habent *nek*, non habita ratione prioris partis compositi. Quod etiam in Vngaricis compositis servatur, ut *árvíz* Diluvium, *árvíznek*. Sic *Balkéz*, Sinistra, *Balkéznek*, *Karászék*, Sella, *Karászéknek*.

Quae habent *I* in ultima syllaba, quaedam spectant ad Primam classem, quarum Vocales *I* praecedentes fere sunt primae classis, ut *Kerubin*, Cherubinus; talia sunt Patria, ut *Budai*; huc tamen spectat etiam *Férfi*, Vir, et monosyllaba *Csik*, Lampreta; *Csín*, Ornatus; *Gyík* Lacerta; *Hai*, Capillus, et *Háj* Adeps; *Híd*, Pons; *Ij*, Arcus; *Kín*, Poena; *Lik*, Foramen; *Nyíl*, Sagitta; *Síp*, Fistula; *Sír*, Sepulchrum; *Szái*, Os; *Tik*, Gallina; *Sír*, Pinguedo.

Quaedam ad secundam, ea habent Vocales ante *I* secundi ordinis, ut nomina: Patria, *Bécsi*, Viennensis etc. aut aliud *I*, ut *Bilincs*, Manica, *Kilincs*, Pessulus; *Sziláb*, Canalis; haec sequuntur Monosyllaba: *Cív*, Siphon; *Hím*, Acupictura, vel Masculus; *Hír*, Fama; *Hív*, Fidelis. *Hit*, Fides; *Ing*, Indusium; *Iny*, Gin-

giva; *Ír*, Vnguentum; *Iz*, Sapor; *Kincs*, Thesaurus; *Mű*, Opus; *Pint*, Pinta; *Pinty*, Fringilla; *Szín*, Color; *Szív*, Cor; *Tíz*, Decem; *Víz*, Aqua, ut: *Bécsinek* etc.

Nota adhuc pro iis Nominibus, quae in y terminantur praecedente Consonante, quamvis simpliciter deberent assumere terminationem *nak* vel *nek*, ut *Tartomány*, *Tartománynak*, *Afzszony*, *Afzszonynak*, *Menny Mennynek*, Gen. 24. et 7. *Verő-fény*, *Verő fénynek* Pazman. pag. 599. Nonnunquam tamen y libere excluditur ob commodiorem pronunciationem, sic habes *Helnek* Genes. 26. §. 7. *Tartománban* Gen. 35. §. 22. *Afzszonnak*, Gen. 38. §. 20. *Helnek* pro *Helynek*. Gen. 26. §. 7. Contingere id potest etiam in aliis Casibus, ut *Fővent* Arenam, Genes. 22. §. 17.

§. 2. *Paradigmata articulorum, qui in declinandis Nominibus praeponuntur.*

<i>Primae Classis.</i>		<i>Secundae Classis.</i>	
N.	<i>Az Ille.</i>	<i>Ez Iste.</i>	
G.	<i>Azé Illius.</i>	<i>Ezé Istius.</i>	
D.	<i>Annak Illi.</i>	<i>Ennek Isti.</i>	
A.	<i>Azt Illum</i>	<i>Ezt Istum.</i>	
Ab.	<i>Attól ab Illo.</i>	<i>Ettől ab Isto.</i>	

Numerus Pluralis.

N.	<i>Azok, Illi.</i>	<i>Ezek.</i>
G.	<i>Azoké, Illorum.</i>	<i>Ezeké.</i>
D.	<i>Azoknak, Illis.</i>	<i>Ezeknek.</i>
A.	<i>Azokat, Illos.</i>	<i>Ezeket.</i>
Ab.	<i>Azoktól, ab Illis.</i>	<i>Ezektől.</i>

Vocativus utriusque Numeri articulo caret, sed assumit Adverbium ô.

In Dativo Singulari mutant articuli suum Z in N, et in Ablativo in T.

Formato Numero Plurali ex Accusativo Singulari, de quo infra §. 5. et 6. easdem terminationes habet Pluralis numerus, quas singularis.

§. 3. *Paradigmata Nominum in meras Vocales exeuntium.*

Numero Singulari.

N. Ez az Alma.	Ez az Elme.
<i>Pomum.</i>	<i>Ingenium.</i>
G. Ezé az Almáé.	Ezé az Elméé,
<i>vel Almájé.</i>	<i>vel Elméjé.</i>
D. Ennek az Almának.	Ennek az Elmének.
A. Ezt az Almát.	Ezt az Elmét.
V. ô Alma.	ô Elme.
Ab. Ettől az Almától.	Ettől az Elmétől.

Numerus Pluralis.

N. Ezek az Almák.	Ezek az Elmék.
G. Ezeké az Almáké.	Ezeké az Elméké.
D. Ezeknek az Almáknak.	Ezeknek az Elméknek.
A. Ezeket az Almákat.	Ezeket az Elméket.
V. ô Almák.	ô Elmék.
Ab. Ezektől az Almáktól.	Ezektől az Elméktől.

Pluralis Numerus formatur ab Accusativo Singulari, mutato T in K. Adverte ex dictis §. 1. horum Genitivum posse ante terminationem é assumere j, ut *Almájé, Elméjé*. Et pro Ablativo nota, quod pro Prima classe possis uti terminatione *tól*, vel *túl*; saepius tamen P. Káldi utitur priore, sed Pazmannus non raro utitur et posteriore, pro Secunda vero classe *tól*, vel *túl*, at et hic P. Káldi familiaris utitur affixo *tól*; ut *Gyermektől fogva mind a' vénig*. Gen. 19. 4.

Cur in his exemplis in Accusativis pluralibus ante *T* assumptae sint Vocales *A*, in *Almákat*, et *E*, in *Elméket*, dabitur ratio §. 5.

Omnia Nomina regularia, in Vocales definientia, etiam Participia iuxta haec paradigma declinantur, observata duplici Vocalium classe, de qua superius Cap. 1. §. 3. et Cap. 2. §. 1.

Excipe primo Nomina illa, quorum ultima Vocalis transivit in Consonantem; ea enim in Accusativo Singulari assumunt Vocalem ante *T*, ut *éj*, Nox, *éjet*, Noctem; *Kéz-ij* Arcus, *Kézíjat*. Gen. 27. 3. *Szízj* Corium, *Szíjat*; *ölyv* Accipiter, *ólvet*; *Háj*, Pinguedo; *hájat*; *Haj* Capillus, *haját*; *Héj* Cortex, *héjat*; *Nyelv* Lingua, *nyelvet*; *Szív*, Cor, *szívet*.

Excipe secundo quaedam Monosyllaba Anomala in Accusativo, ut *Hó*, Nix, *Havat*; *Ló*, Equus, *Lovat*; *Fő*, Caput, *fejet*; *Fű* Herba, *Fűvet*; *Tő*, Radix, *Tövet*.

Quaedam duplicem habent Accusativum, et consequenter etiam Numerum pluralem, ut ex Monosyllabis *tő* radix, *tőt*: *Látok vala előttem egy szőlő-tőt*. Gen. 40. ̣. 10. vel *tövet*, in Plurali *Tők*, vel *tövek*; *Fő* Caput, *főt*, vel *fejet*, in Plurali *fők*, vel *fejek*. *Tő*, Lacus, *tőt*, vel *tavat*, in Plurali *tók* vel *tavak*.

Ex Polysyllabis: *Daru* Grus, *darut*, vel *darvat*, in Plurali, *daruk*, vel *darvak*; *gyapjú*, lana, *gyapjút*, vel *gyapjat*, in Plurali *gyapjúk*, vel *gyapjak*; *Hofzszú* longus, *hofzszút*, vel *hofzszat*, in Plurali *Hofzszúk*, vel *hofzszak*; *Szaru* Cornu, *szarut*, et *szarv*, *szarvat*, in Plur. *Szaruk*, vel *szarvak*; *Hamu* Cinis, *hamut*, vel *hamvat*, Gen. 19. ̣. 28. In Plur. *Hamuk*, vel *hamvak*.

Fi, Filius, in Accusativum *fiat*, *fiu* idem, in Accusativo *fiut*. Sic *Atyafiu*, *Atyafiut*, sed usitatus pro utroque *Atyafiat*, in Plur. tantum *Atyafiak*.

Quaedam et Genitivum Singularem habent duplicem, ut: *Daru* Grus, *darié* vel *darvé*; *Gyapju* lana, *gyapjué* vel *gyapjé*; *Szaru* cornu, *szarué*, *szarv*, *szarvé*; *Hamu*, *hamué* vel *hamvé*. *Hofzszu*, *hofzszué* vel *hofzszujé*; *Tó*, *tóé* vel *tójé*; *Fő*, *főé* vel *fője* etiam in regula continentur.

§. 4. *Paradigmata Nominum desinentium in Consonantem.*

Numerus Singularis.

Primae Classis

Secundae Classis.

N. Ez a' Szarvas, *Cervus*. Ez az Ember, *Homo*.

G. ezé a' Szarvasé. ezé az Emberé.

D. ennek a' Szarvasnak. ennek az Embernek.

A. ezt a' Szarvast. ezt az Embert.

V. ô Szarvas. ô Ember.

Ab. ettől a' Szarvastól. ettől az Embertől.

Numerus Pluralis.

N. Ezek a' Szarvasok. Ezek az Emberek.

G. ezeké a' Szarvasoké. ezeké az Embereké.

D. ezeknek a' Szarvasoknak. ezeknek az Embereknek.

A. ezeket a' Szarvasokat. ezeket az Embereket.

V. ô Szarvasok. ô Emberek.

Ab. ezektől a' Szarvasoktól. ezektől az Emberektől.

In his etiam Numerus Pluralis formatur ab Accusativo Singulari, mutato *T* in *K*; sed quia *K* immediate praecedentem Consonantem non patitur in fine, ideo interiicienda erat Vocalis, ut patebit infra §. 7.

Nota etiam, quod quando articulus cum Nomine declinatur, uterque articulus Nomini praeponitur, sed altero immobili, unus tantum variatur, nimirum *ez*.

Aliquando loco articuli praeponitur Nomini particula *egy*, *unus*; ut: *egy ember*, unus homo; aliquando

aliud adiectivum, ut: *igaz ember*, iustus homo; aliquando hae omnes tres voces, ut: *ez az egy igaz ember*.

§. 5. *De Accusativo Singulari Nominum in Consonantem exeuntium.*

Accusativus Nominum et Participiorum in Vocalem exeuntium contentus est regulariter affixo *T*, ut apparet in Paradigmatis §. 3.

At Nomina, quae in Consonantem terminantur, sunt subdistinguenta iuxta Consonantes literas finales, quarum aliae patiuntur affixum *T*, sine intermedia Vocali, alia non.

Definentia Nomina in *l*, *n*, *r*, *s*, *ly*, *ny*, *sz*, *z* aliqua admittunt *T*, sine intermedia Vocali, ut: *Angyal*, Angelus, *angyalt*; *Szél*, margo, *szélt*; *Aczél*, chalybs, *aczélt*; *Isten*, Deus, *istent*; *Szín*, atrium, *színt*; *Pitvar*, vestibulum, *pitvart*; *Sinór*, zona, *sinórt*; *Ember*, homo, *embert*; *Vér*, sanguis, *vért*; *Kakas*, gallus, *kakast*; *Sas*, aquila, *fast*; *Moly*, tineas, *molyt*; *Patkány*, sorex, *patkányt*; *Fény*, splendor, *fényt*; *Tavas*, ver, *tavaszt*; *Vias*, cera, *viaszt*; *pénz*, pecunia, *pénzt*; *száraz*, aridam. G. 1. §. 10.

Aliqua requirunt intermediam Vocalem *A* vel *O*, primae classis; *e* vel *ó*, secundae classis, ut: *Hai-fzál*, capillus, *hai-fzálat*; *Nyál*, saliva, *nyálat*; *Szél*, ventus, *szelet*, Luc. 8. §. 24. *Szén*, carbo, *fzenet*; *Vár*, arx, *várat*; *Sár*, lutum, *sárt* vel *farat*; *Nyár*, aestas, *nyárt* vel *nyarat*, Pl. 73. §. 17. *Ur*, dominus, *urat*; *Vas*, ferrum, *vasat*. Et quidem derivata in *es*, aequae possunt assumere Vocalem *e*, ac non; sed cum assumunt, debent *S* duplicare, ut: *Kedves*, gratus, *kedveffet*; *szárny*, ala, *szárnyat*; *Menny*, coelum, *mennyet*; *Meny*, nurus, *menyet*; *Hely*, locus, *helyet*, Exod. 25. §. 8. et *helyt*, Exod.

5. §. 9. *Viafz*, cera, *viafzszat* et *viafzt*; *igaz*, iustus, *igazat*, Iob. 8. §. 3. *Szűz*, virgo, *szűzet*, Gen. 34. §. 2. *Méz*, mel, *mézet*; *Viz*, aqua, *vizet*; *Tűz*, ignis, *tűzet*.

Nomina vero desinentia in *b*, *d*, *g*, *h*, *k*, *m*, *p*, *t*, *gy*, *ty*, *v*, *aj*, *ej*. (excipe *baj*, *faj*, *raj*, *olaj*: *bájt*, etc.) affumunt literas *A* vel *O* pro Prima classe; *E* vel *o* pro Secunda, ut: *Bab*, Faba, *babot*; *Dob*, tympanum, *dobot*; *Had*, bellum, *hadat*; *Harag*, ira, *haragot*; *Sereg*, exercitus, *sereget*; *Méh*, apis, *méhet*; *Juh*, ovis, *juhót*; *Szederj*, morum, *szederjet*; *Eperj*, frugum, *eperjet*; *Žák* vel ut alii scribunt *Sác*, saccus, *žákot*; *Szék*, feda, *széket*; *Vám*, telonium, *vámot*; *Szem*, oculus, *szemet*; *Pap*, sacerdos, *papot*; *Sip*, fistula, *sipót*; *Kép*, imago, *képet*; *Sajt*, caseus, *sajtot*; *Ágy*, lectus, *ágyat*; *Ponty*, carpio, *pontyot*; *Szív*, cor, *szívet*; *Vaj*, butyrum, *vaját*; *Téj*, lac, *tejet*.

Illa vero, quae in duplicem Consonantem terminantur, volunt habere interpositam Vocale, ut: *Fark*, cauda, *farkot*; *Sark*, calx pedis, *farkot*; *Strucz*, struthius, *struczot*, *Kürt*, buccina, *kürtöt*, Job. 39. §. 25. *Ezüst*, argentum, *ezüstöt*, Iob. 27. §. 17. At quae in *Sz* desinunt, non omnia interpositione Vocalis indigent; quae tamen Vocale affumunt, plerumque *fz* duplicant, ut *rofsz*, *rofszszat*.

Cum autem Nomina Primae classis, communiter *O* habeant interpositum, adnoto nonnulla, quae *A* exigunt, ut: *Vad*, fera, *vadat*; *Fog*, dens, *fogat*; *Haj*, capillus, *haját*; *Háj*, adeps, *hájat*; *Nyak*, collum, *nyakat*; *Tál*, scutella, *tálat*; *Nyál*, saliva, *nyálat*; *Hal*, piscis, *halat*; *Szál*, scapus, *szálat*; *Nyúl*, lepus, *nyulat*; *Ur*, dominus, *urat*; *Vár*, arx, *várat*; *Ut*, via, *útat*; *Kút*, fons, *kútat*; *Nyár*, aestas, *nyarat*, Pf. 73. §. 17. *Láb*, pes,

lábat vel lábót; Nyárs, veru, nyársat vel nyársót; Ház, domus, házat.

Omnium item Adiectivorum, Vocales Primae classis habentium, Comparativi et Superlativi Gradus, ut: *Hatalmas, potens, hatalmassabbat*, et communius etiam substantiva affixum Possessivum cum Vocali *O* habentia, ut: *az én Városom, mea civitas, városomat.*

Ex his advertere potes quaedam Nomina habere duplicem Accusativum, ut: *Piros, pirost vel pirossat; Fal, falt vel falat; sic Kenyér, panis, kenyért vel kenyeret, Főveny, arena, fővenyt vel fővenyet; Tehén, vacca, téhént vel tehenet; Sár, lutum, sárt, Ioan. 9. 7. 6. vel sarat.*

§. 6. *De Accusativo Nominum Metathesim amantium.*

Quaedam Nomina non accipiunt a foris Vocalem ante affixum *T*, sed suam transponunt; talia sunt plurima polysyllaba, quae habent Consonantem unam (aut haec duas *Sz*) in penultima syllaba inter duas Vocales, ut: *Dolog, res, dolgot, rem; non tamen omnia, nam quod Balog, sinister; Gyalog, pedes; Sereg, exercitus; öröm, gaudium; üreg, cavus; Bádok, lamina; non utantur hoc privilegio certum est, habent enim balogot, gyalogot etc.; de boldog, beatus, boldogot; ratio est quia *l, d* sunt duae Consonantes inter Vocales duas, interim habe nonnulla exempla, plura usus supplebit.*

Primae classis: *Akol, caula; Átok, maledictio, Árok, fossa; Bagoly, bubo; Bokor, dumus; Barom, pecus, dolog, res; Fogoly, captivus; Halom, collis; Hatalom, potentia; Haszon, utilitas; Horog, hamus; Jászol, prae-sepe; Jutalom, praemium; Korom, Fuligo; Lator, latro; Majom, fimiis; Malom, mola; Marok, vola; Szitok, increpatio; Szurok, pix; Sulyom, nux aquatica; Szatyor,*

scirpella; *Tulok*, iuventus; *Torok*, guttur; *Torony*, turris; *Vászon*, tela. Sed polysyl. mutant *o* in *a*, ut: *hatalmat*, quibus adde *három*, *hármat*.

Secundae classis: *Berek*, dumus; *Csóbör*, vas quoddam; *Félelem*, timor; *Fejedelem*, princeps; *Fészek*, nidus; *Féreg*, vermis; *Gödör*, caverna; *Köböl*, cubulus; *Köröm*, unguis; *Kegyelem*, gratia; *Kéreg*, cortex; *Lélek*, spiritus; *Méreg*, venenum; *Nyereg*, ephippium; *ököl*, pugnus; *ökör*, bos; *Retek*, raphanus; *Segedelem*, auxilium; *Sérelem*, offensa; *Selyem*, sericum; *Szeder*, morum; *Szerelem*, amor; *Terek*, onus*); *Tegez*, pharetra, *tegzet*; *Verem*, fossa; *úróm*, absinthium; *Vétek*, peccatum; *Vödör*, hydria.

Haec inquam in Accusativo Singulari ante affixum *T*, non assumunt aliunde Vocale *O*, sed per Metathesin transponunt, ut: *baglyot*, *bokrot* etc.

§. 7. De Numero Plurali.

Formato semel Nominativo Plur. manet is per omnes casus, assumptis affixis, de quibus dictum est §. 1.

Formatur autem is ab Accusativo Singulari mutato *T* in *K*, ut: *Almát*, pomum, *almák*, poma; *elmét* mentem, memoriam, ingenium, *elmék*, mentes etc. Nec aliud requiritur in iis, quae in Vocale terminantur in Nominativo Singulari; aut etiam in iis, quae in Consonantem terminantur, si iam in Accusativo Singulari assumpserant aliquam Vocale ante *T*, ut dictum est §. 5, ut: *Hadat*, bellum, *hadak*; *Halmot*, collem, *halmok*. At illa, quae in Accusativo Singulari non assumpserant Vocale ante *T* affixum, in Plurali assumunt ante *K*, *A* vel *O*, Primae classis; *E* vel *ö* Secundae classis, ut: *Szarvást*, cervum, *szarvasok*

*) Diction. et Val. Lépes; sed nunc usitatus est *terh*.

cervi; *Embert*, hominem, *emberek*, homines; *Fegyvert*, arma, *fegyverek*, arma; *Bűnöst*, peccatorem, *bűnösök*. Gen. 13. ̣. 13. peccatores etc.

Biró in Plurali habet *birák*. Iob. 12. 17. iudex. Quaedam in *U* affumunt ante *K*, Vocalem, ut: *Szomorú*, *szomorúak*, tristes. Genes. 40. ̣. 6. *Minéműeket*, quales. Genes. 27. ̣. 9. Talia sunt composita in *U*, ut: *Hofzszú-lábú*, longipes, *hofzszú-lábúak*; in *ú*, ut: *Fél-szemű*, monocus, *fél-szeműek*; et Patria in *I*, ut: *Budai*, Budensis, *Budaiak*; *Bécsi*, Viennensis, *Bécsiek*.

Omnia ergo Nomina in Consonantem desinentia ante finale *K* intermediam Vocalem habent; nam *K* cum praecedente Consonante voces Vngaricas non terminat.

Ob similem causam etiam in omni Accusativo plurali ante finale *T* interponitur Vocalis; nam nec *K* cum *T* terminat voces Vngaricas; hinc *Almák*, *almákat*; *Elmék*, *elméket*; *Urak*, *urakat* habent in Accusativis pluralibus, et sic alia omnia; *Idős*, annosus, *idősök*. Iob. 23. ̣. 9. *Vékony*, tenuis, *vékonyok*. Gen. 41. ̣. 23.

§. 8. *Paradigmata Nominum eorum, quae in Singulari Accusativo ante affixum T, Vocalem aut aliunde affumunt, aut per Metathesin transponunt.*

Numerus Singularis.

Primae Classis.

Secundae Classis.

N. Ez az ur, *hic dominus*. Ez az Isten *deus*.

G. Ezé az uré. Ezé az Istené.

D. Ennek az urnak. Ennek az Istennek.

A. Ezt az urat. Ezt az Istent.

V. ô ur. ô Isten.

Ab. Ettől az urtól. Ettől az Istentől.

Número Plurali.

- N. Ezek az urak. Ezek az Istenek.
 G. Ezeké az uraké. Ezeké az isteneké.
 D. Ezeknek az uraknak. Ezeknek az isteneknek.
 A. Ezeket az urakat. Ezeket az isteneket.
 V. ô urak. ô istenek.
 Ab. Ezektől az uraktól. Ezektől az istenektől.

§. 9. *Paradigma Nominum Metathesim amantium.**Numerus Singularis.**Primae Classis.**Secundae Classis.*

- N. Ez az halom, *hic collis*. Ez a' berek, *hic dumus*.
 G. Ezé az halomé. Ezé a' bereké.
 D. Ennek az halomnak. Ennek a' bereknek.
 A. Ezt az halmot. Ezt a' berket.
 V. ô halom. ô berek.
 Ab. Ettől az halomtól. Ettől a' berektől.

Numerus Pluralis.

- N. Ezek az halmok. Ezek a' berkek.
 G. Ezeké az halmoké, Ezeké a' berkeké.
 D. Ezeknek az halmoknak. Ezeknek a' berkeknek.
 A. Ezeket az halmokat. Ezeket a' berkeket.
 V. ô halmok. ô berkek.
 Ab. Ezektől az halmoktól. Ezektől a' berkektől.

CAPVT III. — DE VARIIS NOMINVM SVBSTANTIVORVM
 ET ADIECTIVORVM SPECIEBVS, PRO IIS, QVI IAM PRIMA
 PRINCIPIA LINGVAE VNGARICAE PERCEPERVNT.

§. 1. *De Nominum divisione.*

Nomina alia sunt Propria, Angelorum, ut: *Mihály*,
Michaël, Virorum, ut *Pál*, Paulus.

Foeminarum, ut: *Anna*, Anna.

Vrbium, ut: *Róma*, Roma.

Alia Appellativa, ut: *Király*, rex.

Item alia Substantiva, ut: *Herczeg*, dux; *Katona*, miles.

Alia Adiectiva, ut: *Szent*, sanctus.

Item Substantiva quaedam sunt Collectiva, quae in Numero singulari significant multitudinem, ut: *Nép*, populus, *Nemzet*, gens; *Sereg*, exercitus, *Csorda*, grex.

§. 2. *De communi Nominum Substantivorum et Adiectivorum divisione in Primitiva et Derivativa.*

Nomina alia sunt Primitiva, ut: *ember*, homo; *Szép*, pulcher.

Alia Derivativa, ut: *Emberséges*, humanus; *Szép-séges*, pulcher.

Derivativa alia derivantur a Nominibus; ut: *Igafság*, iustitia, ab *igaz*, iustus; *Vadász*, venator, a *vad*, fera.

Alia a Verbis, ut *Félénk*, timidus, a *fél*, timet.

Alia a Participiis, vel sunt ipsa Participia in Nomina translata, ut *Kérő*, petens, *Halgató*, auditor.

Derivata a Nominibus alia sunt Substantiva, ut: *Igafság*, iustitia ab *igaz*, iustus; *Emberség* ab *ember*, homo; *Vadász*, venator, a *vad*; *Halász*, piscator, ab *hal*, piscis; *Madarász*, auceps, a *madár*, avis; *Kertész*, hortulanus, a *kert*, hortus; *Kulcsár*, claviger, a *küles*, clavis.

Alia Adiectiva et desinunt

Primae Classis in *ó, u, ás, os lan*.

Secundae Classis in *ő, ű, es, ős, len*.

Communia in *I*, nam quae in penultima syllaba habent *a, o, u, ai*, sunt Primae classis, ut: *Királyi* regius; *Zólnai*, Zolnensis; *Uri*, dominicus. Quae vero in penultima habent *e, ő, ű, ei, ői*, sunt Secundae

classis, ut; *Bécsi, Gónczi etc.* Exempla in *ó* et *ú*: *nagy hatalmó* vel *nagy hatalmú*. Nam adiectiva a substantivis orta et possessionem significantia indifferenter per *ó* vel *ú* efferuntur; sic: *nagy-orrú*, naso, ab *or*, nasus.

Similiter et Secundae classis, si similiter a nominibus orta possessionem significant, in *ó* vel *ú* terminari possunt: *sok-pénzó* vel *sok-pénzú*, Pecuniosus; *jó-erkölcsó* vel *jó-erkölcsú* (non autem orta a Participiis; unde *jól-tanuló*, *jó-keresó* tantum dicitur); sic potestatem significant *sok-marhájú*, peculiosus; *szép-értelmó*, pulchri intellectus; *két-feleségú*, bigamus; *nehéz-szagú*, graveolens, et similia.

In *ás* et *es*, ut: *katonás*, militaris, a *katona*; *ruhás*, a *ruha*, vestitus; *marhás*, a *marha*; *vizes*, a *víz*, aquosus; *részeges*, a *részeg*, ebriosus; quae fere habitum significant.

In *os* et *ós*, ut: *boros*, vinosus; *haragos*, iracundus; *szőrös*, pilosus; *erkölcsös*, mores aliquos habens, haec etiam significant habitum; in his contingit subinde Metathesis, ut: *álmos* ex *álmom*, somnolentus.

In *lan* et *len* significant privationem, ut: *haszontalan* ab *haszon*, utilitas, inutilis; *embertelen* ab *ember*, homo, inhumanus.

In *I* sunt variae significationis. Nam alia significant materiam, ut: *földi*, terreus.

Alia tempus, ut: *mái*, hodiernus; *tegnapi*, hesternus; *reggeli*, matutinus.

Alia locum, ut: *mezei*, campestris; *réti*, pratensis, *erdei*, sylvestris.

Alia patriam, ut: *Szombati*, Tyrnaviensis; *Bécsi*, Viennensis.

Quaedam possessionem, ut: *atyai*, paternus; *fiui*, filialis; *Királyi*, regius.

Alia significant gentem, ut: *Németi*, Germanicus; *Magyari*, vngaricus; sed pro his melius uteris circumlocutione, dicendo; *német nemből való*, id est ex gente Germanica; *magyar nemből való*, ex gente Vngarica, vel *Német ország-béli*, *Magyar ország-béli*.

Derivata a verbis sunt Substantiva Primae classis in *ás*, *at*, *mány*, *lom*. Secundae classis, in *és*, *et*, *mény*, *lem*.

In *ás*, ut: *látás*, visio, a *lát*, videt.

In *és*, ut: *kérés*, petitio, a *kér*, petit.

In *at*, ut: *látat*, conspectus, a *lát*, videt; *akarat*, voluntas, ab *akar*, vult.

In *et*, ut: *fzeretet*, amor; a *fzeret*, amat.

In *mány*, ut: *találmány*, inventio, a *talál*, invenit; *tudomány*, scientia, a *tud*, scit.

In *mény*: *keresmény*, quaestura; a *keres*, quaerit; *kéremény*, petitio; a *kér*, petit.

In *lom*: *ártalom*, nocumentum; ab *árt*, nocet.

In *lem*: *értelem*, intellectus; ab *ért*, intelligit; *félelem*, timor; a *fél*, timet.

§. 3. *Derivata a Participiis et Praeteritis Verborum*
Primae Classis in *o*, *t*, *ott*, *a*, *andó*.

Secundae Classis in *é*, *t*, *ett*, *ött*, *e*, *endó*.

Quae definunt in *ó* aut *ő*, voce conveniunt, cum Participiis Praesentis temporis, ideo etiam consignant illud, ut *látó*, videns; *hivó*, vocans; *való*, existens; a Verbo Sum, cuius Participium non est in usu.

Kérő, petens; et ab Anomalis: *tévő*, ponens, faciens; *vivó*, ferens; *hivó*, credens; ab *hiszek*, credo;

évó, comedens; ab *eszem*, comedo; *menő*, iens; a *megyek*, eo; *jövő*, veniens; a *jövők*, venio; *lövő*, iaculans, seu iaculator; a *lövők*, jaculor; *fővő*, fervens; a *fő*, fervet; *szővő*, texens, aut textor; a *szövők*, texo.

Definentia in *t*, *ott*, *ett*, *ött* sunt ipsa praeterita, et eleganter agunt vices adiectivorum, quae habes in his et similibus exemplis, ut: *fából csinált ház*, lignea domus; *járt kólt* ember, expertus homo; *vert pénz*, cusa pecunia; *kért kegyelem*, petita gratia; *ígért föld*, promissa terra; *dicsőült* test, glorificatum corpus; *látott álom*, visum somnium; *meg-penyjisedett kenyér*, mucidus panis; *el-vetett* ruha, abiecta vestis; *szokott* dolog, solita res; *szétt kőntös*, texta vestis.

Quae definunt in *a* vel *e*, etiam sunt ipsa tertiae personae praeteriti temporis secundae coniugationis, ut: *egér rágta* sajt, a mure rosus caseus; *szél kergette* polyva, a vento direptae pallae; *hideg vette* legyecske, frigore usta musca.

Quae definunt in *andó* vel *endó* significant tempus futurum iam active, iam passive, ut: *látandó* vagyok, visurus vel videndus sum; *kérendő*, petiturus vel petendus sum.

Appendix de Nominibus derivatis diminutivis.

Non est omittenda gratiosa apud Vngaros diminutivorum observatio; communis tam Substantivis, quam Adiectivis Nominibus.

Diminutiva, quae a Nominibus primae classis derivantur, definunt in *ka*, *cska*, *cfa*. Quae a Nominibus secundae classis, in *ke*, *cske*, *cfe*. Et quandoque ab uno primitivo varia fiunt, ut: *leány*, puella; *leányka*, *leánycfa*, *leányocska*, puellula; *ablak*, fenestra; *ablakocska*, *ablacska*; *gyermek*, puer, *gyermekcfe*, *gyermekecske*, *gyermecske*;

legény, adolescens, *legényke*, *legényecske*; *szem*, oculus, *szemecske*, ocellus.

Fiunt etiam a Nominibus propriis, ut: *János*, *Jánoska*, *Jancsi*, *Jancsika*; *Péter*, Petrus, *Péterke*; *Benedek*, Benedictus, *Benedekcske*; *Ilona*, Helena, *Ilonka*; a Gentilibus, ut: *Magyar*, Vngarus: *Magyarka*; *Német*, Germanus, *Németke*.

Ab Adiectivis, ut: *szép*, pulcher; *szépecske*, pulchellus; *rút*, turpis; *rútacska*, turpiculus; *nagy*, magnus, *nagyocská*.

§. 4. De Nominum Divisione in simplicia et composita.

Simplicia Nomina sunt, quae nullam praeter affixa Pronomina Possessiva, latinasque Praepositiones exprimentia, compositionem habent.

Composita sunt, quae ex duabus vocibus, quae separatim sumptae res certas significant, componuntur, ut: *karvas*, manica ferrea; ex *kar*, brachium et *vas*, ferrum; *atyafi* vel *atyafiu*; frater, consanguineus, ex *atya* et *fiu*; *háznép*, familia, ex *ház*, domus et *nép*, populus; *gazd'aszszony*, materfamilias; ex *gazda*, hospes et *aszszony*, mulier; *hál'-adás*, gratiarum actio; *szív-fájás*, cordolium; *bolha-fű*, hydropiper; *szó-beszéd*, proverbium, *fazék-hús* Exodi 16. 3. olla carni, *kigyó-méreg*, serpentinum venenum etc. Quorum alia componuntur ex praepositione et nomine, ut: *általmenés*, transitus; alia ex duobus substantivis, ut: *gazd'aszszony*; alia ex adiectivo et substantivo, ut: *katonádolog*, res militaris; quasi *katonai dolog*; quorum pleraque sensu potius, quam voce composita dixerim, cum vocibus divisim mixtam ex utraque significationem habeant.

CAPVT IV. — DE NOMINIBVS ADIECTIVIS ET EORVM COMPARATIONE.

§. 1. De Adiectivis quae non comparantur.

Interrogativa, ut: *ki?* *kicsoda*, quis? *micfodás*, qualis? *mely-korú*, quantus? *hány*, *hányan*, quot? *hányadik*, quotus? *mennyin*, *hányankint*, quoteni; Relativa *ki*, *a' ki*, *mely*, *a' mely*, qui quae quod; Redditiva, *ennyi*, *annyi*, tot etc. non comparantur; sicut nec Possessiva, Gentilia, Patria, de quibus cap. 3. §. 2. insinuatum est; nec Numeralia, de quibus infra §. 4. in Append. Quae tamen omnia declinari possunt, habita ratione duplicis classis vocalium, ut supra cap. 2. §. 1. assignantur.

§. 2. De Comparatione Nominum Adiectivorum.

Adiectiva, quae comparari possunt, ea sunt, quae possunt recipere significationem Adverbiorum: magis et minus, et terminantur in omnes fere literas; sic autem a Positivis formantur Comparativi et Superlativi gradus.

Si Positivus definit in vocalem nulla sequente consonante, pro comparativo adde unum *b* secundum aliquos, ut: *jó*, *job* vel melius secundum alios duplex *bb*, ut: *jobb*. Gen. 29. *ý*. 19. Pro Superlativo solum praepono tuo Comparativo particulam *leg*, ut: *leg-jobb*; habes ergo Positivum, Comparativum, Superlativum: *Jó*, bonus, a, um; *jobb*, melior, us; *leg-jobb*, optimus, a, um. Sic *elébb*. Gen. 26. *ý*. 13. *Tovább*. Gen. 27. *ý*. 37.

Comparativa quaedam in *ú* mutant illud in *a*, ut: *hoszszú*, *hoszszabb*. Item *ú* in *e*, ut: *kónnyú*, *kónnyebb*. Quedam in *ú* assumunt *a* ante *b*, ut *szomorú*, tristis, *szomorúabb*. Gen. 40. *ý*. 7.

Si autem Positivus definit in Consonantem unam cui additum *b* non offendit aures et facile pronuncietur, addes pro Comparativo tantum unum *b*, ut: *alkalmatos*, idoneus; *alkalmatosb*, *leg-alkalmatosb*.

Sed etiam in his licebit tibi cum delicatioribus duplicare *s* et addere *b*, interposita Vocali symbola, seu sui ordinis, et dicere: *alkalmatossabb*; sic *értelmes*, ingeniosus; *értelmefb* vel *értelmessfebb*.

Si vero Positivus terminetur in Consonantem unam, quae cum adiuncto *b* pronunciari nequit, ut: *boldog*, beatus; interpones inter illas Consonantes Vocale symbolam, dicesque: *boldogabb*; multo magis id facies si adiectivum exeat in duas Consonantes, ut: *szent*, sanctus, *szentebb*; at desinens in *sz*, compatitur affixum *b*. Libere ergo dices: *gonosfz*, malus; *gonoszb*, *leggonoszb* vel *gonosfzszabb*, *leggonosfzszabb*; *szép*, pulcher; in Comparativo ultimam literam *p* affimilat affixo, diciturque in comparatione *széb*, *szebb*, *leg-szebb*. In processu declinationis Comparativi et Superlativi gradus sequente Vocali *b* duplicant, sequente vero consonante unum expungunt. Quaedam in Comparativo elisionem amant et assumunt aliam Vocalem ante *b*, ut: *lator*, *latrabb*; *gyakor*, *gyakrabb*.

§. 3. Exempla Comparationum bina.

Primae Classis.

Numero Singulari.

Positivo.	Comparativo.	Superlativo.
	Nominativo.	
Jó,	Jobb,	leg-Jobb.
Bonus, a, um.	melior, us,	optimus, a um.
	Genitivo.	
Jóé,	Jobbé,	leg-Jobbé.

Dativo.

Jónak, Jobnak, leg-Jobnak.

Accusativo.

Jót, Jobbat, leg-Jobbat.

Vocativo.

ô Jó, Jobb, leg-Jobb.

Ablativo.

Ettől a' Jótól, Jobtól, leg-Jobtól.

Numero Plurali.

Nominativo.

Jók, Jobbak, leg-Jobbak.

Genitivo.

Jóké, Jobbaké, leg-Jobbaké.

Dativo.

Jóknak, Jobbaknak, leg-Jobbaknak.

Accusativo.

Jókat, Jobbakat, leg-Jobbakat.

Vocativo.

ô Jók, Jobbak, leg-Jobbak.

Ablativo.

Ezektől a' Jóktól, jobbaktól leg-Jobbaktól.

*Secundae Claſſis.**Numero Singulari.*

Nominativo.

Szent, Szentebb, leg-Szentebb.

Sanctus, a, um, ſanctior, us, ſanctiſſimus, a, um.

Genitivo.

Szenté, Szentebbé, leg-Szentebbé.

Dativo.

Szentnek, Szentebnek, leg-Szentebnek.

Accusativo.

Szentet, Szentebbet, leg-Szentebbet.

Vocativo.

ô Szent, Szentebb, leg-Szentebb.

Ablativo.

Ettől a' Szenttől, Szentebtől, leg-Szentebtől.

Numero Plurali.

Nominativo.

Szentek, Szentebbek, leg-Szentebbek.

Genitivo.

Szenteké, Szentebbeké, leg-Szentebbeké.

Dativo.

Szenteknek, Szentebbeknek, leg-Szentebbeknek.

Accusativo.

Szenteket, Szentebbeket, leg-Szentebbeket.

Vocativo.

ô Szentek, Szentebbek, leg-Szentebbek.

Ablativo.

Ezeztől a' fzen- Szentebbektől, leg-Szenteb-
tektől, bektől.

Sic gyors, gyorsabb, leggyorsabb.

Celer, is, e, celerior, us, Celerrimus, a, um.

*Iam vero singuli gradus Comparationum, si sine
substantivo declinentur, possunt declinari iuxta dicta
hactenus.*

§. 4. *De Declinatione Adiectivi cum Substantivo.*

Quodsi Adiectivum cum Substantivo Nomine de-
clinetur, invariatur manet, cuiuscunque sit gradus,
solumque Substantivum variatur.

Exemplum.

Primae Classis.

Secundae Classis.

Numero Singulari.

N. Jó dolog,

Szent ember.

Bona res.

Sanctus homo.

G. Jó dologé.	Szent emberé.
D. Jó dolognak.	Szent embernek.
A. Jó dolgot.	Szent embert.
V. ô jó dolog.	ô Szent ember.
Ab. Ettől a jó dologtól.	Ettől a Szent embertől.

Numero Plurali.

N. Jó dolgok.	Szent emberek.
G. Jó dolgoké.	Szent embereké.
D. Jó dolgoknak etc.	Szent embereknek.

Adverte tamen, quod si Adiectivum sit collectivum ; quod in numero singulari significet multitudinem, quale est sok, multus ; et Numeralia supra unitatem omnia, ut : két, három, négy etc. communiter tantum in singulari declinantur, quamvis absolute etiam in Plurali flecti possint, ut :

*Primae Classis.**Secundae Classis.*

N. Sok katona.	Tíz ember.
<i>Multi milites.</i>	<i>Decem homines.</i>
G. Sok katonáé.	Tíz emberé.
D. Sok katonának.	Tíz embernek.
A. Sok katonát.	Tíz embert.
V. ô Sok katona.	ô Tíz ember.
Ab. Sok katonától.	Tíz embertől.

Adiectivum mindnyájan, quod est compositum ex mind et nyáj, adverbiale est, nec per casus flectitur, nisi cum affixis Pronominibus, de quibus Parte Secunda.

Appendix de nominibus Numeralibus.

Numeralia sunt, quibus in numerando utimur.

Egy.	Három.	Ót.
Vnus.	Tres.	Quinque.
Kettő.	Négy.	Hat.
Duo.	Quatuor.	Sex.

<i>Hét.</i>	<i>Harmincz.</i>	<i>Nyolczvan.</i>
<i>Septem.</i>	<i>Triginta.</i>	<i>Octuaginta.</i>
<i>Nyolcz.</i>	<i>Negyven.</i>	<i>Kilenczven.</i>
<i>Octo.</i>	<i>Quadraginta.</i>	<i>Nonaginta.</i>
<i>Kilencz.</i>	<i>Ótven.</i>	<i>Száz.</i>
<i>Novem.</i>	<i>Quinquaginta.</i>	<i>Centum.</i>
<i>Tíz.</i>	<i>Hatvan.</i>	
<i>Decem.</i>	<i>Sexaginta.</i>	
<i>Húsz.</i>	<i>Hetven.</i>	
<i>Viginti.</i>	<i>Septuaginta.</i>	

Et continuatur numerus intermissus a decem postponendo numeros minores decadibus, sic: *tizen-egy*, undecim; *tizen-kettő*, duodecim; *tizen-három*, tredecim etc. *Harmincz-egy*, triginta unus; *harmincz-kettő* triginta duo. etc.

Centenariis vero et Millenariis numeris praepositur numerus minor, sic:

Egy száz, centum; *két száz*, ducenti; *három száz*, trecenti etc.

Egy ezer, mille; *két ezer*, bis mille; *három ezer*, er mille etc.

His numeris respondemus ad interrogationem *hány*, quot sunt?

Alia sunt Ordinalia, quibus respondemus ad interrogationem *hányadik*; quotus? ut: *első*, primus; *második*, secundus; *harmadik*, tertius etc.

Sed nota, in prima tantum decade esse ufum nominis *első*, *második*; in aliis loco eius dicimus: *egyedik*, *kettődik*, ut: *huszon-egyedik*, vigesimus primus; *huszon-kettődik*, vigesimus secundus.

Alia sunt Distributiva, quibus respondemus ad interrogationem: *hányan*, quoteni? ut: *ketten ketten*, bini; *hármán hármán*, terni etc.

Vel ad interrogationem *hanyanként*, quoteni? ut *egyenként*, finguli; *kettónként*, bini; *hármanként*, terni, vel *mennyien*? óten.

Minden lelkes állatokból végy *hetet s' hetet*, és a' tífztátalan lelkes állatokból *kettőt kettőt*. Gen. 7. ̄. 2.

Solemus etiam interrogare per *hányas*, quottuplex? et respondemus: *eggyes*, simplex; *kettős*, duplex; *hármás*, triplex etc.

PARS SECVNDA.

DE PRONOMINE, ET NOMINVM CVM IIS AFFIXIS, QVAE LATINIS POSSESSIVIS AEQVIVALEN, COMPOSITIONE.

CAPVT I. — DE PRONOMINVM DIVISIONE.

Pronomina alia sunt Primitiva, ut: *Én*, Ego; *Te* Tu; *ő*, Ille, Is; *Az*, Ille; *Ez*, Hic, Iste.

Alia Derivativa, ut: *Enyim*, Meus; *Tiéd*, Tuus; *ővé*, Suus; *Mienk*, Noster; *Tiétek*, Vester *ővék*, Illorum.

Item alia sunt Demonstrativa, ut: *én*, *te*, *ő*, *az*, *ez*, et ex his composita, ut: *Én magam*, Ego ipse; *Te magad*, Tu ipse; *ő maga*, Ille ipse; *Amaz*, Ille; *Imez*, Iste; *Azon*, *Ugyan az*, Idem.

Alia Possessiva, ut: *Enyim*, *Tiéd*, *ővé*; *Miénk*, *Tiétek*, *ővék*.

Alia Patria, vel gentem, sectam, aut partes significantia, ut: *Mifélénk*, Nostras; *Tifélétek*, Vestras.

CAPVT II. — DE PRONOMINVM DECLINATIONE.

§. 1. De Declinatione Pronominum Irregularium,
én, te, ő.

Haec tria Irregulariter declinantur sic:

Numero Singulari.

N. Én, Ego.	Te, Tu.	ő, ille, a, ud.
G. Enyim, mei.	Tiéd, Tui.	ővé, Illius.
D. Nékem, mihi	Néked, Tibi	néki; Illi, énéki.
vel Ennékem.	vel Tenéked.	
A. Engemet, Me.	Tégedet. Te.	őtet, Illum, a, ud.
Vocat. caret,	ő Te, Tu.	Vocat. caret.
Ab. Én tőlem, Te tőled, a Te.	ő Tőle, ab Illo, a, o.	

Numero Plurali.

N. Mi vel mink, nos.	Ti vel Tik, vos.	ok, Illi, ae, a.
G. Miénk, Nostrum.	Tiétek, Vestrum.	ővék, Illo- rum etc.
D. Minékünk, Nobis.	Tinéktek, Vobis.	ónékik, Illis.
A. Minket, Nos.	Titeket, Vos.	őket, Illos, as, la.
V.	ő Ti. ő Vos.	
Ab. Mi Tőlünk, a Nobis.	Ti Tőletek, a Vobis.	ő Tőlők, ab illis.

§. 2. De iis, quae regulariter declinantur.

Quomodo declinentur Demonstrativa haec az et ez, quae etiam Articuli nominum sunt, dictum est P. I. c. 2. §. 2. Eorum etiam composita fimiliter declinantur. Nimirum amaz, ugyan az, azon per primam Vocalium classsem. His adde Én magam, Ego ipse; Te magad, Tu ipse; ő maga, Ille ipse. Et in Plurali Numero: Mi magánk, Nos ipsi; Ti Magatok, Vos ipsi; ő Magok, Illi ipsi. Sic etiam: Ennen magam, Ego ipse; Tennen

magad, Tu ipse; *őnnön maga*, Illi ipse. Et in Plurali: *Minnen magúnk*, Nos ipsi; *Tinnen magatok*, Vos ipsi; *őnnön magok*, Illi ipsi: quorum altera tantum pars declinatur.

Secundum alteram vero Vocalium classem declinantur haec: *Ez*, *Imez*; et Possessiva *Enyim*, *Tiéd*, *ővé*. Et in Plurali: *Miénk*, *Tiétek*, *ővék*. Et Patria: *Mi félénk*, *Ti félétek*. In Plurali: *Mi félénkünk*.

Exemplum

Primae Classis.

Numero Singulari.

N. Én magam,	Te magad,	ő maga.
<i>Ego ipse.</i>	<i>Tu ipse.</i>	<i>Ille ipse, a, um.</i>
G. Én magamé,	Te magadé,	ő magáé.
D. Én magamnak,	Te magadnak,	ő magának.
A. En magamat,	Te magadat,	ő magát.
Ab. Én magamtól,	Te magadtól,	ő magától.

Numero Plurali.

N. Mi magunk,	Ti magatok,	ők vel ő magok.
G. Mi magunké,	Ti magatoké,	ő magoké.
D. Mi magunknak,	Ti magatoknak,	ő magoknak.
A. Mi magunkat,	Ti magatokat,	ő magokat.
Ab. Mi magunktól,	Ti magatoktól,	ő magoktól.

Secundae Classis.

Sunt ipsa Pronomina Possessiva ex Genitivis Primitivorum.

Numerus Singularis rei Possessivae et Personae possidentis.

N. Enyim,	Tiéd,	ővé.
<i>Meus, a, um.</i>	<i>Tuus, a, um.</i>	<i>Illius.</i>
G. Enyimé,	Tiédé,	ővéjé.

D. Enyimnek,	Tiédnek,	ővének.
A. Enyimet,	Tiédet,	ővét.
Ab. Enyimtől,	Tiédttől,	ővétől.

Numerus Singularis Personae, seu Possessoris, et Pluralis rei Possessae, quasi mei libri etc.

N. Enyimek,	Tieid,	ővéi.
vel Enyéim,	pro Tiedek,	quod non est in usu.
G. Enyimeké,	Tieidé,	ővéjé.
D. Enyimeknek,	Tieidnek,	ővéinek.
A. Enyimeket,	Tieidet,	ővéit.
Ab. Enyimektől,	Tieidtől,	ővéitől.

Mind mi, mind földünk Tieid leszünk, G. 47. §. 19.

Numerus Singularis rei Possessae, et Pluralis Possessoris; quasi noster equus.

N. Miénk,	Tiétek,	ővék.
-----------	---------	-------

Numerus Pluralis tam rei Possessae, quam Possessoris, quasi libri nostri.

N. Mieink,	Tieitek,	ővék.
------------	----------	-------

Caeteri casus habebuntur additis casuum terminationibus ut supra.

Nota hic, his Pronominibus Possessivis: *Enyim, Tied, ővé. Miénk, Tiétek, ővék*, Vngaros imitari singulare artificium Hebraeorum, breviter et una voce complectendi substantiva cum Pronominibus possessivis per omnes personas et numeros; imo etiam extendere ad ipsa verba saltem secundae (ut hic nominatur) Coniugationis. Tradetur haec ars capite sequenti. Quam Vngarorum cum Hebraeis aemulationem facile advertent, qui Hebraicorum affixorum notitiam habent.

§. 3. De iterata Genitivorum Declinatione.

Omnes Genitivi tam Nominum, quam Pronominum significant aliquam Possessionem, ut cum dico: *Uré,*

Domini, vel *Uramé*, Domini mei, refertur in memoriam res aliqua Possessa a Domino. Iam ergo omnes tales Genitivi iterum per sequentes casus flectuntur, ut:

Numerus Singularis.

Primae Classis.

Secundae Classis.

G. Uramé, Domini mei, Seregé, Exercitus.

D. Uraménak, Seregének.

A. Uramét, Seregét.

Ab. Uramétól, Seregétől.

Numerus Pluralis.

G. Uraimé, Meorum Seregeké, Exercituum.
Dominorum.

D. Uraiménak, Seregekének.

A. Uraimét, Seregekét.

Ab Uraimétól, Seregekétől.

Idem facies cum Pronominibus, ut:

Enyimé, Enyimének, Enyimét, Enyimétől.

Tiédé, Tiédének, Tiédét, Tiédétől.

ővéje, ővéjének, ővéjét, ővéjétől.

Miénké, Miénkének, Miénkét, Miénkétől.

Mi félénké, Mi félénkének, Mi félénkét. Mi félénkétől.

Horum usus accidit in responfionibus, quando in interrogatione praeceffit substantivum, ut: Ki lovát vizfed? Uramét; Cuius equum ducis? mei Domini.

CAPVT III. — DE AFFIXIS PRONOMINIBVS, QVAE LATINIS PRONOMINIBVS POSSESSIVIS AEQVIVALENT.

Hic pulchra, sed difficilis, Vngaricae linguae proprietates occurrunt, quae reducit iterum omnia Nomina in memoriam, et aequivalet regulae Syntacticae de constructione Nominis Possessivi cum substantivo.

Nam his Possessivis: *Enyim*, Meus; *Tiéd*, Tuus; *ővé*, Suus vel Illius Vngari non utuntur, nisi in certis responfionibus, quando substantivum praeceffit interrogatione simili, v. g.

Cuius est iste equus? *Ki lova ez?* bene respondebis per Possessivum Pronomen: *Enyim*, Meus. Si substantivum veniat in Genitivo, ut: Cuius Domini est iste equus? *Ki Uráé ez a ló?* respondebis per Genitivum: *Enyimé*, Mei. Si substantivum praeceffit in Dativo, Dativo respondebis, ut: si interrogares Cai-pham: Cuius famulo Petrus abscidit auriculam: *Ki szolgájának vágta el Péter a fülét?* respondebis in Dativo: *Enyimnek*, Meo, quod vix in usum venit.

§. 1. De affixis, quae aequivalent possessivis Pronominibus primae et secundae personae utriusque numeri in Constructione cum substantivo.

In Constructione itaque substantivi cum possessivis Pronominibus *Enyim*, *Tiéd*, *ővé*; *Miénk*, *Tiédék*, *ővék* non utuntur Vngari sic integris; sed dividunt ea interposito substantivo ita, ut inter personales syllabas et finales literas medium locum teneat substantivum, v. g.: Meus liber, male dices: *Enyim könyv*, sed inter *én* et *m* finale interpone substantivum *Könyv*, sic: *én-Könyv-em* *Te-könyv-ed*, *ő-könyv-e*.

Advertere potes, quod in hac divisione Pronominis possessivi mediae literae patiantur mutationem laliquam. Vt iitur certam regulam habeas et facilius procedas, haec Pronomina possessiva, quae reipsa sunt ipsi Genitivi Primitivorum, iuxta subiectam Tabellam nota.

N. S. P. I. *ENyim*.

2. *Tiéd*.

3. *ővé*,

N. P. P. I. *Miénk*.

2. *Tiédék*.

3. *ővék*.

Vides hic Pronomen Possessivum primis syllabis fere continere ipsos casus Nominativos Pronominum primitivorum per omnes personas et numeros.

Iam pro affixo intento, relictis interim tertiis personis, quodcunque substantivum interpone inter primam possessivi syllabam, separatim, et ultimas literas maiusculas coniunctim (quod posterius similiter in sacra lingua fieri, nemo peritus dubitat) omissis minoribus, vel pro exigentia, ut dicetur, in alias mutatis, et habebis intentum.

Erunt itaque tibi accipiendae literae sequentes
N. S. P. I. M. 2. d.

N. P. P. I. NK. 2. $\left. \begin{array}{l} \text{tok.} \\ \text{tek.} \\ \text{tök.} \end{array} \right\}$

Substantivis terminatis Vocali, addes solum literas, vel syllabas adnotatas.

Exemplum
Primae Classis.

Alma, Pomum.

N. S. Almám, Pomum meum. Almád, Tuum.

N. P. Almánk, Pomum nostrum. Almátok, Vestrum.

Secundae Classis.

Elme, Ingenium.

N. S. Elmém, Ingenium meum. Elméd, Tuum.

N. P. Elménk, Nostrum. Elmétek, Vestrum.

Sic Idôm, Tempus meum. Idôd, Tuum.

Idônk, Nostrum. Idôtök, Vestrum.

A ti idôtök mindenkor készen vagyok. Ioan. 7. v. 6.

Földim compatriota Meus; Földid, Tuus.

Földink, Noster; Földitek, Vester.

Et poteris, ubi iudicabis, praeponere separatim primitiva *én, te, ő, etc.* cum articulo sic:

Az *én almám, A' te almád etc.*

Nomina quae in *J* Consonantem desinunt, ut fit in diphthongis *aj, ej, ij*, vel ut alii scribunt *ay, ey*, regulam eorum sequuntur, quae in Consonantem exeunt, ut: *Haj, hajam*; idem fit cum terminatis in *v*, ut: *őlyv, őlyvem*.

Si vero nomen substantivum terminetur in Consonantem, ut: *Ur, Dominus*; *Isten, Deus*, debes ante assignata affixa assumere vocalem unam ex symbolis, v. g. pro prima classe *a* vel *o*, ut: *Ur, uram*; *szomszéd, Vicinus, szomszédom*.

Pro secunda classe *e* vel *ő*, ut: *Isten, Isténem, Csúr, Horreum, csűröm, Meum horreum*.

Nota hic, Nomina, quae in Accusativo singulari metathesim habent, quorum exempla habes P. I. c. 2. §. 6. etiam in affixis ea gaudere, ut: *Bagoly, bokor, baglyom, bokrom*; *Csőbőr, ökör, csőbróm, ökróm*.

Exempla Primae Classis.

N. S. *Uram, Dominus meus. Urad, Dominus tuus.*

N. P. *Urunk. Uratok.*

N. S. *Szomszédom. Szomszédod.*

N. P. *Szomszédunk. Szomszédotok.*

N. S. *Bokrom. Bokrod.*

N. P. *Bokrunk. Bokrotok.*

Sic *Malmom, Mea mola. Malmod, Mola tua.*

Exempla Classis Secundae.

N. *Istenem, Deus meus. Istened, Deus tuus.*

N. P. *Istenünk, Deus noster. Istenetek, Deus vester.*

Per Sync.: *Istentek, Gen. 6. 7. Sic feleségtek. Exod. 20. 7. 24.*

N. S. örömöm, *Gaudium meum*; örömöd, *tuum*.

N. P. örömünk, *nostrum*; örömetek, *vestrum*.

Ati örömetek tellyes légyen. Ioan. 16. v. 24.

N. S. Csűröm, *Horreum meum*; Csűröd, *tuum*.

N. P. Csűrünk, *nostrum*; Csüreték, *vestrum*.

Si videris alios cum affixo secundae personae
Pluralis Numeri communius uti litera *o*, imitare.

Revocabis hic tibi Nomina ex P. I. c. 2. §. 5. quae
in Accusativo ante *t* assumunt *a*, eadem enim etiam
hic ante affixa exigunt *a*, ut *Vadam, Fogam etc.*

Száj habet Szájam. Iob. 9. v. 20. 39. v. 34.

Et szám Iob. 33. v. 2. in 2. persona szád. *Sok féle
szél a' te szád beszédi. Iob. 8. v. 2.*

Advertes etiam illa monosyllaba, quae in Accu-
sativo habent irregularitatem, de quibus P. I. c. 2. §. 3.
etiam hic illam servare, habet enim *Ló, lovam*; *Szó,*
szavom vel *szóm*, Pázm. p. 644. *szód*, Exod. 8. v. 10.
vel *szavad*; *Jó, jóm* vel *javam*; *Tó, tavom* vel *tóm*.
Egyptus tavai Exod. 7. v. 19. *a' só*, Sal: *sóm*; *savom*
vix est in usu, sed ab eo deducta tertia persona *sava*.
Sic a *Hó*, nix et *Mensis, Hava. Gabona havának ide-
jén. Exodi 34. v. 18.*

Fő Caput, *fejem*; *Fű* Herba, *fűvem*; *Szarv* Cornu,
szarvom; *Fi* vel *fiu*, Filius, *fiam*.

His adde dissyllaba *Daru, darvom*; *Hamu, Cinis,*
hamvom; *Tető, Pediculus, tetvem*; *Biró, Iudex, birám*.

Composita ex duobus Nominibus, quaedam in
priore parte compositi recipiunt haec affixa per omnes
personas et utrumque numerum variabilia, ut nihilomi-
nus etiam in posteriore compositi parte habeant affixum
tertiaе personae, ut: *Ház-nép, Familia, házam-népe,*
házad-népe; Sic: *Szív-fájás, szívem fájása*; *Atya-fi,*
atyám fia.

Quaedam tantum in posteriore compositi parte habent affixa, ut: *Gazd'aszszony, gazd'aszszonyom*; *Szó-beszéd, szó-beszédem*; *minden-napi, minden-napim*.

Quaedam sine affixo vix sunt in usu, ut: *Felebrátom*, Proximus meus. Et haec simplicia: *Húgod, étséd, árra valaminek*, pretium; *héja valaminek*, defectus; *folyama valaminek*, fluxus alicuius rei; *ükôm*, Proavia mea. Sequentia etiam cum affixo potius effe-runtur: *Ipam*, Socer meus; *Napám*, Socrus mea; *Vóm*, Gener meus; *ósóm*, Avus meus.

§. 2. *De affixis possessivis tertiarum personarum.*

Tertiae personae habent maiorem difficultatem; et pluralis tertia pendet a singulari tertia.

Singularis tertia persona haec habet affixa:

Primae Classis: *Ja, nya, tya, a, gya*.

Secundae Classis: *Je, e, i*.

Nomina in Vocalem desinentia primae Classis habent *ja*, ut: *Alma, almája*.

Secundae Classis *je*, ut: *Elme, elméje*; *Eftve, eftvéje*. Exod. 12. v. 18.

Excipe pauca anomala: *Atya*, Pater; *bátya*, frater maior, quae solum *t* duplicant, ut: *Attya, báttya*; *Any*a vero Mater *n*, ut: *Annya*. *Fi* vel *fiu* habet *fia*; *fattyu*, spurcius, *fattya*. *Biró*, *birája*, *Ajtó*, *ajtaja*; *Ló*, *lova*; *Szó*, *szava*, *Hó*, *hava*; *Só*, *fava* pro *fale* in re salita: *fója* pro *fale* simpliciter; *Szaru*, *szarva*; *Daru*, *darva*; *Hamu*, *hamva* et *hofsza* substantive longitudo alicuius, ab *hofszerű, gyapjú, gyapja*.

Et secundae classis sequentia: *Erdő*, Sylva, *erdeje*; *Idő*, Tempus, *ideje*; *Efztendő*, Annus, *efztendeje*; *Tüdő*, Pulmo, *túdeje*; *Fő*, *feje*; *Fű*, *fűve*; *Tő*, Radix, *tőve*; *Velő*, Medulla, *veleje*; *Szőlő*, Vineae, *szőleje*;

Mező, Campus, *mezeje*; *Veszfő*, Virga, *veszfzeje*; *Menyegző*, Nuptiae, *menyegzeje*; nonnulla subinde nec a regula abhorrent, ut: *Bárány* *Menyegzője* apud Pázmán p. 735. *Kettő*, Duo, substantive *ketteje*; haec imitatur praepositio *elő*, prae, ante, ut: *harcz eleje*.

Nomina vero desinentia in Consonantem, pro ratione finalium literarum habent affixa.

Desinentia in *B* assumunt *ja*, ut: *Bab*, Faba; *Hab*, Fluctus; *Rab*, Captivus; *Czomb*, *Dob*, Tympanum; *Domb*, Collis; *Babja* etc. *Láb*, tamen, pes, habet *lába*.

In *D* assumunt *gya*, ut: *Kád*, Cadus; *Kard*, Ensis; *Mód*, Modus; *Híd*, Pons; *Lúd*, Anser; *Rúd*: *Kádgya*, *rúdgya*. Exod. 37. 20. et *rúda* Exod. 35. 16. *Harminczad*. Prov.: *Máffzor-is volt ám ő az ebek harminczadgyán*. Prov. Sed *Had*, Bellum, habet *hada*

In *G* aliqua habent *ja*, ut: *Harag*, Ira; *Harang*, Campana; *Barlang*, Spelunca; *Láng*, Flamma; *Haragja* etc. Alia *a*, ut: *ág*, Ramus; *Fog*, Dens; *Ország*, Regnum etc. Et quae Metathesim habent, ut: *Dolog*, Res; *Horog*, Vncus; et derivativa in *fág*, ut: *Boldogság* etc. *ága*, *Horga*. Pázm. pag. 736.

Quaedam utroque modo, ut: *Tag*, Membrum, *taga*. Iob. 17. 7. *Virág*, *virága*, Iob. 15. 33. et *virágja*, Ibid.

In *H* assumunt *a*, ut: *Juh*, *juha*, Ovis.

In *J* Conson. (in diphthongis enim *aj*, *ej* et *ij* potius consonans est *i* finale) habent *a*, ut: *Haj*, *háj*, *fa-héj*, Cortex; *Vaj*, *száj*, *nyáj*, Grex; *Kéz-ij*, Arcus; *Szìj*, Corium: *haja* etc.

In *K*, quaedam habent *a*, ut: *Ablak*, *lyik*, Foramen; *fark*, Cauda; *nyomdok*, Vestigium; *nyak*, Collum; *ok*, Causa; *patak*, Fluvius; *fark*, Calx pedis etc.

Et quae Metathesim habent, ut: *szitok*, Convitium; *átok*, Maledictio; *mocsok*, Macula etc. Et desinentia in *ék* Acutum, ut: *Árnyék*, Umbra, *Buriték*, Opérimen-tum; *Hajlék*, Tabernaculum; *Maradék*, Reliquiae etc. ut: *Farka*, *lyika*. Iob. 40. 7. 19. Aliqua tamen etiam ex illis *ja* admittunt, ut: *Patakja*, Pázm. in Conc. pag. 602. *Maradékja*, Isai. 46. 7. 3. *Buritékja*. Exod. 35. 7. 11.

Aliqua habent *ja*, ut: *Csik*, Lampreta; *Fülák* vel *fülánk*, Aculeus; *Sák*, Saccus; *Sisak*, Cassis; *Mák*, Papaver; *Rák* Cancer, sic: *Sákja*. Gen. 44.

In *L* habent *a*, ut: *Angyal*, Angelus; *Fal*, Pa-ries; *Oldal*, Latus; *Nyíl*, Sagitta; *Szál* etc. ut: *An-gyala* etc. Excipe *Czél*, *czéllya* Pázm. Conc. *Aczél*, *aczéllya*.

In *M*, quae etiam Metathesim habent in Accu-sativo, ut: *Barom*, *hatalom*, *jutalom*, *malom* etc.; etiam habent *a*, cum elisione Vocalis *o*, ut: *Barma* etc. Alia quae non patiuntur in Accusativo Metathesim, habent *ja*, ut: *Som*, Cornum; *Korom*, Fuligo; *somja*, *koromja*.

In *N* assumunt *nya*, ut: *Kalán*, Cochlear, *kà-lánnya*; *Kín*, Cruciatu, *kinnya*; *Hon*, Domi, *honnya*; Patria eius; ab *hon* videntur derivata: *hónallya*, Axilla et *hón alatt* sub axilla.

In *P* habent *ja*, ut: *Pap*, Sacerdos; *Kalap*, latus pileus; *Sép*, Fistula: *Papja* etc.

Excipe: *Ofzlop*, *ofzlopa*. 1. Tim. 3. 15. *Talp*, *Talpa* Exod. 38. 7. 17.

In *R* affixum *a* postulant, ut: *Határ*, Terminus; *Kár*, Damnum; *Ostor*, Flagellum; *Sátor*, Tentorium; *Súgár*, Radius; *Pitvar*, Atrium; *Szár*, Culmus; *Számár*, Asinus; *Vár*, Arx; *Zápor*, Imber; *Lator*, Latro etc. ut: *határa*, *zápora* Iob. 37. 7. 6. *lator* eliso *o*: *latra*.

Excipe: *Zár*, Pessulus; *Kar*, Brachium; *Bibor*, Byffus: *zárja*, *karja*, *biborja*. Exod. 35. ʒ. 23.

In *S* recipiunt *a*, ut: *Has*, Venter; *Sas*, Aquila; *Vas*, Ferrum etc. *Hafa*, *vasa*. Kos, Aries Káldi in Exod. 29. ʒ. 22. posuit duplici *f*: *koffa*.

In *T* assumunt *tya*, ut: *Állat*, Ens; *Magzat*, Proles; *Bocsánat*, Remissio; *Vadáfszat*, Venatio; *Illat*, odor; *Kút*, Fons; *Húsvét*, Pascha; *Halot* etc. ut: *állattya*, *magzattya*, *úttya*, Pázm. pag. 600. Káldi vero utitur *uta*, Gen. 9. ʒ. 12. Et fere alibi ubique, sed si finale *t* praecedat consonans, non duplicatur *t*, ut: *lant*, *Chelys*, *Lantya*.

In *Z* etiam *a*, ut: *Ház*, Domus: *háza*.

In *Ts*, vel *cs*, vel *cz* volunt habere *a*, ut: *Tanáts*, Confilium; *Gyolts*, Sindon; *Czúts*, Tuber; *Sarcz*, Litrum; *harcz*, Certamen etc: *tanátsa*.

In *Sz* quoque *a*, ut: *Haláfsz*, Piscator; *Vadáfsz*, Venator: *haláfsza*, quidam putant *sz* duplicandum.

In *Gy* petunt *a*, ut: *Ágy*, Lectus; *Jobágy*, Rusticus; *Hadnagy*, Dux etc. ut: *ágya* etc. *Hadnagy*, Pázm. in Conc. pag. 598. sed Káldi duplicat *g*, ut: *hadnaggya*, Gen. 26. ʒ. 26. Et alibi.

In *Ly* volunt habere *a*, ut: *Király*, Rex; *Kasztély*, Castellum; *Roftély*, Crates; *királya* etc. Quidam *l* duplicant, quod Pázm. non facit, nec Káldi, nam accentus penultima id supplet; *fogoly* et similia Metathesim amantia eliso *o*: *foglya*, Gen. 39. ʒ. 20.

In *Ny*, ut: *Bárány*, Agnus; *Leány*; *Márvány*, Marmor; *Szigony*, fuscina; *Tartomány*, Regio; *szárny*, Ala etc: *Báránya*, *leánya*, in quibus an aliqui bene duplicent literam *n*, praxis impressorum authorum te docebit.

In *Ty* desinentibus etiam affiges *a*, ut: *Ponty*, *Carpio*, *Pontya*, *Konty*, *kontya* etc.

Nomina secundae Classis faciliora sunt, omnia enim fere *e* affixo contenta sunt, ut: *Seb*, *Vulnus*; *Föld*, *Terra*; *Dög*, *Cadaver*; *Méh*, *Apis*; *Tetej*, *Vertex*; *Kerék*, *Rota*; *Lepel*, *Tegumentum*; *Szem*, *Oculus*; *Isten*; *Csőp*, *Gutta*; *Ser*, *Cervisia*; *Fegyver*, *Arma*; *örökös*, *Haeres*; *Test*, *Corpus*; *Szív*, *Cor*; *Víz*, *Aqua*; *Gyümölcs*, *Fructus*; *Mész*, *Calx*; *Hegy*, *Mons*; *Személy*, *Persona*; *Erfény*, *Marfupium* etc: *sebe*, *földe*. Gen. 41. v. 46. 21. *Kím*, *kímje*. Gen. 42. v. 30. *Csőp*, *Gutta*; *csöppe*, dup. p. Iob. 36. *Tör*, *töre*, apud Káld. *törje*. Iob. 18. v. 10. Nomina quae in Accusat. Metathesim habent fol. 20. hic eadem gaudent, ut: *Berek*, *berke* etc. Sed quae habent *o* in ultima syllaba, mutant illud in *e*, ut: *csöbör*, *csöbre*.

Sunt tamen aliqua nomina secundae classis, quae et *i*, et quae saltem *i* usitatus, admittunt, ut: Monosyllaba *Dög*, *Cadaver*; *Eél*, *Acies*; *Szék*, *Sedes*; *Tök*, *Cucurbita*; *Ször*, *Pilus*; *Bölcs*, *Pretium*; *Bőjt*, *Ieiunium*; *Hit*, *Fides*; *Tiszt*, *Officium*; *Íz*, *Sapor*; *Köz*, *Spatium* etc. ut: *Dögi*, *fegyver éli*. Exod. 17. v. 13. *Kegyelem széki*, Pázm. in Conc. pag. 646. *Szöri* Exod. 35. v. 23.: *hiti*, *Telegdi* habet etiam *hite szeget*. Luther part. 2. pag. 588. Et quaedam adiectiva substantive accepta in regimine, ut: *szűk*, *Angustus*, *Paucus*, *kenyérnek szűki*; *szép*, *Pulcher*, *gyümölcsnek a szépi*. Ex polysyllabis *közép* apud Pázm. *szívem közepi*.

Derivata in *Et* tam *e*, quam *i* admittunt, ut: *szeretet*, *szeretete*, Pázm. pag. 584. et *szereteti* pag. 587; *öltözet*, *Indumentum*, *öltözete*. Iob. 31. v. 19. *öltözeti*, Ibid. etc.

Iam vero ex tertiis personis singularibus formandae erunt tertiae plurales iuxta mutationes subiectas

Nomina in Vocalem definitia habent tertiam personam singularem

Primae classis, in *ja*. Secundae in *je*,

In Plur. muta in *jok*, muta in *jek*, vel *jök*.

Exempla: Res possessa et possessor in Singulari:

Classis 1.	<i>m.</i>	<i>d.</i>	<i>ja.</i>
Classis 2.	<i>m.</i>	<i>d.</i>	<i>je,</i>
<i>Almám,</i>		<i>Almád,</i>	<i>Almája.</i>
<i>Elmém,</i>		<i>Elméd,</i>	<i>Elméje.</i>
<i>Széróm,</i>		<i>Széród,</i>	<i>Szérője.</i>

Res possessa in Singulari, possessores in Plurali:

Classis 1.	<i>nk.</i>	<i>tok.</i>	<i>jok.</i>
Classis 2.	<i>nk.</i>	<i>tek, tők.</i>	<i>jek, jök.</i>
<i>Almánk,</i>		<i>almátok,</i>	<i>almájok.</i>
<i>Elménk,</i>		<i>elmétek,</i>	<i>elméjek.</i>
<i>Szérónk,</i>		<i>szérótők,</i>	<i>szérőjök,</i>
			vel <i>jek.</i>

Nomina vero in Consonantem exeuntia habent in 3. Singulari primae Classis:

ja, nya, tya, a, gya.

In Plur. *jok, nyok, tyok, ok, gyok*, Secundae Classis in Num. Sing. *e*, aut *i*, in Num. Plurali assument *k*, sed quae habebunt *i*, mutant illud in *e*, et quae in themate habent *ó*, vel *ú*, possunt illud retinere.

Res Possessa et possessor in Singulari.

Primae		<i>ja,</i>
Classis.		<i>nya.</i>
Num.		<i>tya.</i>
Singul-		<i>a.</i>
lari <i>m</i>	<i>d</i>	<i>gya.</i>
<i>Rabom,</i>	<i>rabod.</i>	<i>rabja.</i>
<i>Aranyom,</i>	<i>aranyod,</i>	<i>aranya.</i>
<i>Pontyom,</i>	<i>pontyod,</i>	<i>pontya.</i>

<i>Uram,</i>	<i>urad,</i>	<i>ura.</i>
<i>Kardom,</i>	<i>kardod,</i>	<i>kardgya.</i>

Res possessa in Singulari, et possessores in Plurali.

Primae		<i>jok.</i>
Classis		<i>nyok.</i>
Num. <i>nk,</i>	<i>tok,</i>	<i>tyok.</i>
Pluralis.		<i>ok.</i>
		<i>gyok.</i>

<i>Rabúnk,</i>	<i>rabotok,</i>	<i>rabjok.</i>
<i>Aranyúnk,</i>	<i>aranyotok,</i>	<i>aranyok.</i>
<i>Pontyúnk,</i>	<i>pontyotok,</i>	<i>pontyok.</i>
<i>Urúnk,</i>	<i>Uratok,</i>	<i>Urok.</i>
<i>Kardúnk,</i>	<i>kardotok,</i>	<i>kardgyok.</i>

Res possessa et possessor in Singulari.

N. S. 2. Claf. <i>M,</i>	<i>D,</i>	<i>E, I.</i>
<i>Istenem,</i>	<i>Istened,</i>	<i>Istene!</i>
<i>örömöm,</i>	<i>örömöd,</i>	<i>öröme.</i>
<i>Csűröm,</i>	<i>csűröd,</i>	<i>csüre,</i>
<i>Bőjtöm,</i>	<i>bőjtöd,</i>	<i>bőjti.</i>

Res possessa in Sing. possessores in Plur.

N. P. 2. Claf. <i>nk,</i>	<i>tek, tők</i>	<i>ek, ök.</i>
<i>Istenünk,</i>	<i>Istenetek,</i>	<i>Istenek.</i>
<i>örömünk,</i>	<i>örömetek,</i>	<i>örömek.</i>
<i>Csűrünk,</i>	<i>csűrötök,</i>	<i>csűrök.</i>
<i>Bőjtünk,</i>	<i>bőjtötök,</i>	<i>bőjtök.</i>

§. 3. De iis affixis, quae aequivalent Substantivis pluralibus, cum affixis tam singularis, quam pluralis Numeri.

Forma tibi semper prius substantivum plurale cum affixo singulari tertiae personae, quod affixum est semper litera *i*, et varie invenitur, pro quo nota.

Pro prima Classe Nominum.

Nomina, quae in Numero singulari habent affixum singulare *ja*.

Vel sunt quae in Vocalem exeunt, ut:

Alma, *lakó*, *hattyu*.

Et habent tertiam singularem cum affixo.

Almája, *lakója*, *hattyúja*.

His pro formando Numero Plurali demes litteram finalem *a*, et littera *i*, quae remansit, erit formativa substantivi pluralis cum affixo possessivo: efficitque illud *i* per se syllabam, sic: *Almái*, Poma eius, *lakói*, Inquilini eius, Gen. 19. v. 28. *Hattyúi*, Cygni eius.

Vel sunt Nomina illa desinentia in Consonantes, ut: *Rab*, *dob*.

Et habent in tertia singul. : *ja*, ut: *rabja*, *dobja*.

His addes litteram *i*, formativam Nominis substantivi pluralis, cum affixo singulari, habebisque *Rabjai*, Captivi eius, *dobjai*, Tympana eius.

Et sic formabis nomen plurale cum possessivo singulari, etiam pro illis, quae cum singularia sunt habent affixa

Nya, *tya*, *gya*, *a*, ut

Kínnya, *bottya*, *kardgya*, *nyila*.

Kínnyai, Tormenta eius, *bottyai*, Baculi eius, *kardgyai*, Gladii eius, *nyilai*, Sagittae eius.

Excipe aliqua, quae elisa littera *a*, aut etiam aliis literis accessoriis Syncopen amant, ac in *i* desinunt: talia sunt quaedam in *d*, ut: *Szomszédi*, *apródi*, Iob. 21. v. 11.

Quaedam in *g*, ut: *Csillag*, Stella, *csillagi*, Gen. 22. v. 17. *Afztag*, Acervus, *afztagi*, Iob. 24. v. 11.

Gazdag, Dives, a' világ gazdagi, Pázm. Conc. pag. 653. Et Derivata in Ság, ut: Méltóság, Dignitas, hamiság, ut: méltósági etc.

Quaedam in K, ut: Ajak, Labium, ajaki, Iob 11. ȳ. 5. Nyomdok, Vestigium, nyomdoki, Iob. 11. ȳ. 7. Hajlék, Habitaculum, hajléki, Iob. 19. ȳ. 21. et similia in lék; Patak, Fluvius, pataki, Exodi 7. ȳ. 19.

Quaedam in L, ut: Angyal, angyali: az Angyalokban gonofságot találtál, Iob. 4. ȳ. 17. Oldal, Latus: Oldaliról le-függ a' háj, Iob. 15. ȳ. 27.

Derivata in Lom, ut: Fájdalom, fájdalmi, Dolores eius.

Nonnulla in P, ut: Oszlop, Columna, Az ég oszlopi, Iob 26. ȳ. 11. Habet P. Káldi exemplum etiam in Nap, Dies: Vallyon az én Napimnak keveysége nem hamar végeződike? Iob. 10. ȳ. 20. sed hoc proprie habet napjai, ut: Vallyon mint az ember napjai ollyaké a' te napjaid, Iob. 10. ȳ. 5.

Quaedam in R, ut: Sugár, Radius, sugári, radii eius, Iob. 41. ȳ. 21. Szamár, Asinus, szamári, Asini eius, Gen. 32. ȳ. 5.

Derivata in As omnia, ut Forrás, Gen. 8. ȳ. 2. Sic romlás, kárvallás etc. etiam Inas, Ephebus, vadászás.

In At, similiter Derivata, ut: Állat, gyalázat.

In Ny, habet Káldi Leányitok, leányink, Genes. 38. et erfényink, Gen. 43. ȳ. 22.

Pro secunda Nominum Classe.

Secundae vero classis Nomina, cum sunt singularia, quae in Vocalem e, vel Diphthongos ó, ű, terminantur, habentque affixum je, ut: Elme, Ingenium, kenő, Vnguentum, Csópú, Stupa, elméje, csópúje.

Etiam abiiciunt ultimam affixi literam, ut: *elméi*, Ingenia eius, *kenői*, Vnguenta eius, *csőpűi*, Stupae eius.

At anomala illa Monosyllaba de quibus mentio est paulo ante §. 2. post initium, formant Numerum Pluralem addendo *i* affixo priori, ut: *Ló*; *lova*, *lovai*, Equi eius; Sic *szava*, *szavai*; *fő*, *feje*, *fejei*; *fü*, *füve*, *füvei*; *vő*, *vőm*, *veje*, Gen. 19. §. 14. habent *veji*, pro *vejei*.

Sic et illa *Szarv*, *szarva*, *szarvai*, *darvai*, *tetvei*.

Quae vero in Consonantem desinunt, et habent ante suam finalem Consonantem literam Vocale *e*, ut: *Szem*, affixo singulari, quod est etiam *e*, ut: *szeme* pro Numero Plurali addes literam *i*, ut: *szemei*, Oculi eius.

Idem facies cum illis Substantivis, quae ante Consonantem habent *ó*, vel *ü*, ut: *Bőr*, *bőre*, Exod. 35. §. 23. *bőrei*, Pelles eius. *Czűr*, *czüre*, *czürei*, Horrea eius. Gen. 41. §. 47.

Excipies nonnulla, quae eliso *e*, Sycopen amant, ac tertiam singularem in *i* habent, hanc enim terminationem servant cum affixis: *Beszédi*, Exod. 23. §. 8.

Quaedam in *d*, ut: *Kisdéd*, Parvus, *kisdede*, Parvulus eius, et *kisdedi*, Parvuli eius.

In *G*, ut: *Sereg*, *seregi*, Exercitus, et maxime derivata in *ség*, ut: *Nemzetség*, *feleség*, *ellenség*, *nemzetségi*, *feleségi*, Genes. 7. §. 7. *ellenségi*, Gen. 49. §. 8. *Sómörgi*, Rugae, Iob. 16. 9.

In *K*, ut: *Szék*, Add *nékem a' te székidnél álló bölcsőséget*, Sap. 9. §. 4.

Derivata in *Lem*, ut: *segedelem*, *segedelmi*, Auxilia eius, *félelem*, Timor, *félelmi*, Timores eius etc.

In *R*, ut: *Ember*, *emberim*, Genes. 50. §. 7. *Kenyer*; *hogy meg-áldgyam a' te kenyéridet*. Exodi 23.

ꝥ. 25. *Seller*, Inquilinus, *sellyéri*, Iob. 19. ꝥ. 15. *fegyver*, *fegyveri*. Gen. 27. ꝥ. 3.

In *Es*, *ós*, ut: *Nemes*, Nobilis, *erős*, Fortis substantive. *Persák erőssinek*, és *Medusok Nemeßinek*, Elth. 1. ꝥ. 3. *ós*, Avus, *Atyáid és ősid*, Exodi 10. ꝥ. 6.

In *T*, ut: *Követ*, Nuncius, *Kristus követi*. Pázm. Conc. pag. 652. ꝥ. 6. *öltözet*, *öltözeti*.

In *Z*, ut: *Vitéz*, *vitézi*. Iob. 25. ꝥ. 3. *Köz*, *közi*. *eszköz*, *eszközi*.

Quorum tamen nonnulla etiam priore modo in usum venire possunt, ut: *Embereim*, *kenyereim* etc. *Tetej*, Vertex, divisa diphthongo, *tetei*. Exod. 26. cap. 4.

Vides tertiam personam pluralem rei possessae et singularem possessoris varie terminari. Nimirum Nominum desinentium in Vocale in *ái*: ut: *Almái*; *ói*, ut: *Hordói*; *úi*, ut: *Sarui*; *éi*, ut: *Elméi*; *ői*, ut: *Szérői*; *úi*, ut: *Gyúrui*, et nominum desinentium in Consonantem in

jai, *nyai*, *tyai*, *ai*, *gyai*, ut: *Rabjai*, *Aranyai*, *Pontyai*, *Urai*, *Kardgyai*. Sed occurrit difficultas de tertia persona plurali tam rei possessae, quam possessorum.

Pro hac licet legerim exempla impressa, in quibus tertiis personis singularibus quoad possessorem, pluralibus tamen quoad rem possessam, solum litera *k* additur, ut: *Lábai*, Pedes eius, *Kezei*, Manus eius, *lábaik*, Pedes eorum, *kezeik*, Manus eorum (sic saepe utitur Valentinus Lépes. Vide praefat. eius in Speculum moriturosum, pag. 3. idem habet *bűneik* Peccata eorum, de Morte lib. 1. p. 222.) observaverimque nonnullos Vngaros sic loquentes; verumtamen pro meliore huius saeculi stylo cum recentioribus scrip-

toribus melius facies, si has tertias personas rei possessae et possessorum plurales, reddas voce similes tertiis pluralibus quoad rem possessam, et singularibus quoad possessores, ut habetur, P. II. c. 3. §. 2. et advertes ex subiectis exemplis.

Res possessa in Plurali, et possessor in Singulari desinentium in Vocalem.

Exempla Primae Classis.

N. S. Almáim, almáid, almái, Poma eius.

Aliud.

N. S. Hordóim, hordóid, hordói, vasa eius.

Aliud.

N. S. Saruim, faruid, farui, Calcei eius.

Exempla Secundae Classis.

N. S. Elméim, elméid, elméi, Ingenia eius.

N. S. Széróim, széróid, szérói, Horrea eius.

Aliud eorum, quae habent in themate ú.

N. S. Gyűrűim, gyűrűid, gyűrűi, Annuli eius.

Res possessa et possessores in Plurali.

Exempla primae Classis.

Almáink, almáitok, almájok.

Hordóink, hordóitok, hordójok.

Saruink, faruitok, farujok.

Exempla Secundae Classis.

Elméink, elméitek, elméjek.

Széróink, széróitek, szérőjek.

Gyűrűink, gyűrűitek, gyűrűjök.

Et videtur quod horum terminatio frequentior sit in ök.

Res possessa in Plurali, et possessor in Singulari, desinentium in Consonantem.

Exempla Primae Classis.

N. S. Rabjaim,	rabjaid,	rabjai, <i>Captivi eius.</i>
N. S. Kardgyaim,	kardgyaid,	kardgyai.
N. S. Uraim,	uraid,	urai.
N. S. Malmaim,	malmaid,	malmai.
N. S. Angyalim,	angyalid,	Angyali.

Exempla Secundae Classis.

N. S. Szemeim,	szemeid,	szemei, <i>Oculi eius.</i>
<i>Sic: N. S. ôkreim, ôkreid, ôkrei.</i>		
N. S. Cfûreim,	cfûreid,	cfûrei.
N. S. Vitézim,	vitézid,	vitézi, <i>Milites eius.</i>

Res possessa et possesores in Plurali.

Exempla Primae Classis.

Rabjaink,	rabjaitok,	rabjok.
Kardgyaink,	kardgyaitok,	kardgyok.
Uraink,	uraitok,	urok.
Malmaink,	malmaitok,	malmok.
Angyalink,	Angyalitok,	Angyalok.

Secundae Classis.

Szemeink,	szemeitek,	szemek, <i>vel ôk.</i>
ôkreink,	ôkreitek,	ôkrök.
Cfûreink,	cfûreitek,	cfûrök.
Vitézink,	vitézitek,	vitézek.
Ab Itélet,	itéletitök,	apud Káldi.

Promiscue videtur posse esse usum terminationum tertiae personae in *ek* et *ök*, ut: *Nyelvek*, Psal. 13. *ÿ*. 3. et Psal. 54. *ÿ*. 10. linguae eorum, et *nyelvök*, Iob. 29. *ÿ*. 10. *Szemek*, Iob. 19. *ÿ*. 15. et cap. 19.

ŷ. 15. oculi eorum, et *ŷzemôk*, Iob. 2. ŷ. 12. Nisi quod Nomina, quae in themate habent *ô*, vel *û*, usitatus habeant terminationem *ôk*, ut: *Cŷûrôk*, Genes. 41. ŷ. 35. Sic: *Szivek*, *ŷzivôk*, Iob. 17. *Kezek*, Genes. 37. ŷ. 22.

Haec affixa etiam praeterita seu Participia passiva recipiunt, tale est illud: *Jer-bé Urnak áldotta*. Genes. 24. ŷ. 31.

Etiam tertia persona Praeteriti a Verbo *Vagyok*, Sum, quae est *vôlt*, Fuit, assumit affixa haec, ut: *Voltom*, *voltod*, *volta*. Et tunc transit in substantivum, et significat essentiam, ut: *a' dolog volta ez*, essentia rei haec est.

Maxime vero plurimae particulae praepositionis partis id exigunt, idque tam coniunctae, ut: *Hoz*, ad, *hozzám*, *hozzád*, *hozzája*; *Tól*, a vel ab, *tólem*, *tőled*, *tőle*, ubi quidam *l* duplicant.

Quam separata, ut: *Előt*, ante: *előttem*, *előtted*, *előtte*; definitia in *t*, duplicant illud. *Után*, post, *Utánnam*, *utánnad*, *utánna*.

Etiam cum fiunt composita, ut: *Előttem járó*, Praepositus, superior meus; *Előttem járó*, *előtte járója*, *előttünk járó*, *előttetek járó*, *előttök járó*.

In Plur.: *Előttünk járók*, *előttetek járók*, *előttek járók*.

Jezrája az előttök járó, Ezd. 2, 12. ŷ. 41.

A' pohárnokok előttök járója, Gen. 40. ŷ. 9.

A' ŷeregek előttök járói, Par. 1. c. 28. ŷ. 1.

Meg-emlekezzetek a' ti előttek járókról, Heb. 13. ŷ. 7.

Ex his exemplis apparet in tertiis personis utramque compositi partem affixa recipere.

Appendix.

Habetur superius par. 2. cap. 2. §. 3. Genitivos

omnes significare aliquam possessionem; eandem regulam sequuntur Genitivi cum affixo personali utriusque numeri, ut: *Uramé, Urainké*. His ergo Genitivis insuper eleganter additur affixum *k*, ut: *Uramék, uraimék*, et habent hunc sensum: *Uramék*, id est, illi qui spectant ad meum Dominum, *uraimék*, illi qui spectant ad meos Dominos; *uradék*, illi qui spectant ad tuum Dominum etc. Et sic alia plura.

PARS TERTIA.

DE VERBO.

CAPVT I. — DE IIS VERBORVM ACCIDENTIBVS, QVAE AD CONIVGANDVM NECESSARIA SVNT.

§. 1. *De modis, temporibus, personis, numeris, et Coniugationibus in genere.*

Modi Coniugationum sunt quinque, sicut apud Latinos: Indicativus, Imperativus, Optativus, Coniunctivus et Infinitivus.

Tempora sunt quinque: Praesens, Praeteritum imperfectum, Praeteritum perfectum, Praeteritum plusquamperfectum et Futurum.

Praeteritum perfectum Indicativi est duplex; primum, commune; secundum, cuius usus est ornate in narrationibus, ideo dici potest historicum.

Praeteritum plusquamperfectum est etiam duplex; primum, formatur ex Praeterito perfecto, et particula auxiliari *vala*, et alterum similiter ex praeterito, et voce auxiliari *volt*, de quorum altero non est cur ulterius tractetur; cum sit idem cum priore, nisi quod verba auxiliaria sint alia, quae non variantur in personis aut numeris.

Futurum non differt a praesenti, sed ut: sciatur esse Futurum, adduntur illi aliae particulae; v. g. *Meg, osztán, azután* postea, *jövendőben*, in Futuro; aut effertur per Infinitivum cum verbo *fogok*, ut: *fogok olvasni*, Legam. Futurum tamen Coniunctivi Vngari habent proprium, ut patebit, cuius usus in communi sermone rarus est, in historiis, maxime sacris, frequens.

Personae sunt tres: Prima, secunda, tertia. Personam primam coniugationis primae, numeri singularis, in omnibus modis finitis Vngari dupliciter efferunt: ut: *Látok, látlak; láttam, láttalak; szeretek, szeretlek; szerettem, szerettelek*; de priore tractabitur in ipsa Coniugatione prima; de posteriore specialiter in fine illius. Persona Tertia Praeteriti primi, numeri singularis, posita cum substantivo, transit in adiectivum participiale, ut: *Hallott dolog* Audita res; *olvassott pénz*, numerata pecunia. Videntur tamen hae magis esse tertiae personae verbi passivi, per Syncopen contractae: et signum est duplex *tt* in fine; esto in iis, quae in duas consonantes exeunt, non duplicetur, ut: *Vert pénz*, cusa pecunia.

Tertia etiam persona Coniugationis secundae seu verbi determinati, numeri singularis, posita cum substantivo transit in adiectivum, ut: *Isten adta ember*: Homo quem Deus dedit, *Ember süttette kenyér*, Panis, quem homo pinsuit.

Numeri sunt duo: Singularis et Pluralis.

Coniugationes quatuor. Quia quadruplex est tantum diversitas flectendi verba per modos, tempora, personas et numeros; prima est verborum activorum indeterminatorum, ad quam referuntur multa etiam neutra transitiva et intransitiva.

Haec ponitur pro prima, quia haec a nullo formatur, et ab ista formantur secunda et tertia.

Altera est activorum, ad certam rem determinantum.

Tertia passivorum. Quarta neutrorum, quorum tertia persona singularis definit in *ik*.

§. 2. De Radice Coniugationum.

Radix, seu fundamentum coniugationum est tertia persona cuiusvis verbi regularis primae coniugationis, quam sic invenies: accipe quodcunque verbum inventum, v. g. in Dictionario in tempore praesenti, numero singulari, ut: *Látok*, Video, *szereitek*, Amo. Abiice ultimam literam *k*, cum sua Vocali, manebit tertia persona *lát*, videt, *szeret*, amat. In verbis Neutris quae tertiam personam habent in *ik*, facies pro radice tertiam personam fictam, abiecto *ik*, ut: *Játzom*, Ludo, abiecto *m* et Praecedente illud Vocali *o*, manebit *játság*, hoc ultimum quidem est imperfecta persona tertia quoad significationem, et completur addito *ik*: *játságik*, ludit; sed pro radice est ita accipiendum, illa vero Neutra, quae in praesenti in *k* desinunt et tertiam habent in *en*, ut: *lészek*, inter Anomala computabuntur.

Haec fundamenta formationum, seu radices, ut plurimum erunt monosyllabae, ut: *Lát*, videt; *ad*, dat; *áll*, stat; *árt*, nocet; *ért*, intelligit; *ír*, scribit; *öl*, occidit; *ül*, sedet; *bér*, possidet etc.

Aliae radices dissyllabae, ut: *Halgat*, tacet, *szere*, amat.

Aliae plurium syllabarum, ut: *Ingadoz*, agitur; *örvendez*, laetatur, quarum primae personae plerumque sunt verba derivativa aut composita, ut: *Munkálkodom*, laboro; *csendesítem*, tranquillo.

Aptissime tamen haec tertia persona ponitur pro radice formationum, quia brevissima est, et fere in omnibus modis, temporibusque continetur, ob quam causam etiam Hebraei pro radice ponunt tertiam personam.

§. 3. *De affixis, quae tempora ac personas formant, addita radici.*

Omnis variatio per modos, tempora et numeros personasque fit ope affixarum certarum terminationum, quae ideo affixa vocabuntur. Sunt autem affixa duplicia, quaedam, quae verbis praeponuntur partim coniunctim, partim separatim, et rectius praefixa dicebantur, talia sunt *hózzá*, ad; *kívól*; a foris; *belól*, intrinsecus; *elól*, ante; *hátúl*, retro; *környúl*, circum; *meg*, quod ultimum si separatim scribatur, coniungitur verbo transversa lineola.

Quae vero coniunctim praefiguntur, sunt *bé*, in; *ki*, ex; *el*, ab; *le*, de; *fel*, sursum. Et haec communiter suam significationem verbo uniunt, ut: *hózzá megyek*, adeo illum; *kívúl járok*, foris ambulo; *belól nézek*, ab intro aspicio; *elól megyek*, ante eo; *hátúl megyek*, post eo; *környúl nézek*, circumspicio; *bé-megyek*, intro; *ki-megyek*, exeo; *le-megyek*, descendo; *fel-megyek*, ascendo.

Non tamen ita praeponuntur, ut non aliquando postponi possint, aut exigant. Nam *meg*, in Futuro indicativi fere praeponitur, estque plerumque signum futuri, ut: *megcselekezzem*, faciam, licet etiam, in aliis temporibus inveniatur, ut: *meg-cselekedtem*, feci, at in futuro Imperativi postponi vult, ut: *cselekedd-meg*, fac; quod idem fit etiam cum aliis praefixis coniunctis, ut: *Menny-el*, abi; *menny-fel*, ascende; sed tunc separatim ponuntur, interiecta lineola, ut: *Jő-el*, veni.

Affixa quae formant tempora, personas et numeros, ponuntur in tabellis, affixorum ante singulas Coniugationes.

Hic solum adhuc nota, debere te etiam in Coniugationibus observare duas illas vocalium classes, quae assignatae sunt in Nominibus. Nimirum Primae classis: *a, o, u, aj*, seu *ay*. Haec etiam in affixis petunt iam *a*, iam *o*, iam *u*.

Secundae classis: *e, ô, û, ej*, seu *ej*

Haec petunt in affixis *e, ô, û*, et subinde *i*.

Exempla primae classis: *adok*, *do*, *ád*, *dat*, *at-tam*; *szóllók*, *loquor*, *szóll*, *loquitur*, *szóllottam*; *futok*, *curro*, *fút*, *currit*, *futottam*; *hajtok*, *pello*, *hajt*, *pellit*, *hajtottam*.

Secundae Classis: *Szeretek*, *Amo*, *szeret*, *amat*, *szeretem*; *ülök*, *fedeo*, *ül*, *fedet*; *ólök*, *macto*, *ól*, *mac-tat*; *eytek*, *facio cadere*, *eyt*, *finit labi*.

Quae habent *i*, partim sunt Primae classis, ut: *Sír*, *flet*, *vij*, *certat*, *nyit*, *aperit*, *ásít*, *oscitat*.

Partim secundae, ut: *Feszítek*, *extendo*, *feszít*.

Nota secundo pro tertia persona modi Indicativi Numeri singularis, temporis Praesentis, quae est radix formandi alia tempora, saepe contingere, ut abiectis abiiciendis ex prima persona, remaneant in fine duae consonantes coniunctae v. g. *Szóllók*, *szóllasz*, *szóll*; tali casu ante affixum a consonante incipiens, assumes literam in prima classe *o*, aut *a*, nimirum *a*, in secunda persona singul. praesenti et imperfecto Optativi, et imperfecto Coniunctivi, ac in Infinitivo, ut: *Szóll*, *szóllasz*, *szóllanék*, *szóllani*.

Sic *Ártok*, *Noceo*, *ártasz*, Gen. 21. 23. *árt*, *ártanék*; *Állók*, *sto*, *állasz*, Gen. 24. 31. *áll*, *állanék*; *Tartok*, *teneo*, *tartasz*, Gen. 38. 7. 18. *tart*.

Haec sequuntur ea verba, quae in themate definiunt in *t*, praecedente vocali acuta, ut: *Bocfátok*, mitto, *bocfátasz*. Iob. 7. 19, *bocfát*, *bocfátanék*; *Tanítok*, doceo, *tanítasz*, *tanít*, *tanitanék*; *Taszítok*, trudo, *taszítasz*, *taszít*, *taszítanék*, *taszítani*. Sic *Fordítok*, verto, *ordítok*, rugio.

Excipe ea, quorum thema terminatur in has duas consonantes *sz*, quae non assumunt intermediam vocalem, ut: *Halászok*, *halászsz*, *halász*, pisces.

Alibi, hoc est in secunda persona praesentis numeri Pluralis, praeteritis perfectis primis, *o*, venit in affixo, ut: *Szóllotok*, *szóllottam*; *ártotok*, *ártottam* etc.

In secunda Classe assumitur Vocalis *e*, ut: *érzek*, sentio, *érfesz*, Páz. pag. 600. *ý*. 11. *érez*. *Tekéntek*, intueor, *tekéntesz*, *teként*; *öntök*, fundo.

Nota tertio, esse quaedam Verba, quae tertiam personam non possunt constituere deletis tantum ex Verbo primae personae ultima consonante, cum antecedente eam Vocali. Talia sunt: *Arányzok*, *könyörgők*, *szerezek* etc. nam deletis *ok* et *ek*, non subsistunt hae tertiae personae *arányz*, *könyörg*, *szerez*; in his et similibus utere Metathesi, vocalem transferendo sic: *Könyörgők*, *könyörgesz*, Iob. 8. 5. *arányzasz*, Gen. 41. *ý*. 15. *arányoz*, *könyörög*.

CAPVT II. — TABELLA CONTINENS AFFIXA

Primae Claf. Indicat. modi tempus praefens,

N. S.	<i>ok,</i>	<i>sz,</i>	<i>Per se.</i>
-------	------------	------------	----------------

N. P. 1.	<i>únk,</i>	2. <i>tok,</i>	3. <i>nak.</i>
----------	-------------	----------------	----------------

Praeteritum perfectum primum, et

N. S.	<i>tam,</i>	<i>tál,</i>	<i>ot.</i>
-------	-------------	-------------	------------

N. P.	<i>túnk,</i>	<i>tatok,</i>	<i>tak, vel tanak</i>
-------	--------------	---------------	-----------------------

Praeteritum perfectum secundum;

N. S.	<i>ék,</i>	<i>ál,</i>	<i>a.</i>
-------	------------	------------	-----------

N. P.	<i>ánk,</i>	<i>átok,</i>	<i>ának.</i>
-------	-------------	--------------	--------------

Imperativi praefens, et Futurum,

N. S.	<i>Caret,</i>	<i>Per se,</i>	<i>on.</i>
-------	---------------	----------------	------------

N. P.	<i>únk,</i>	<i>atok,</i>	<i>anak.</i>
-------	-------------	--------------	--------------

Optativi praefens et imperfectum,

N. S.	<i>nék,</i>	<i>nál,</i>	<i>na.</i>
-------	-------------	-------------	------------

N. P.	<i>nánk,</i>	<i>nátok,</i>	<i>nának.</i>
-------	--------------	---------------	---------------

Optativi Futurum,

N. S.	<i>ak,</i>	<i>Sicut in Imp.</i>	<i>on.</i>
-------	------------	----------------------	------------

N. P.	<i>únk,</i>	<i>atok,</i>	<i>anak.</i>
-------	-------------	--------------	--------------

Coniunctivi Futurum.

N. S.	<i>andok, andasz,</i>	<i>and.</i>
-------	-----------------------	-------------

N. P.	<i>andúnk, andotok,</i>	<i>andanak.</i>
-------	-------------------------	-----------------

§. 1. Exemplum Primae Classis

Indicativi modi,

N. S.	<i>Olvasok,</i>	<i>olvassz,</i>	<i>olvas.</i>
-------	-----------------	-----------------	---------------

	<i>Lego,</i>	<i>legis,</i>	<i>legit.</i>
--	--------------	---------------	---------------

N. P.	<i>Olvasúnk,</i>	<i>olvastok,</i>	<i>olvásnak.</i>
-------	------------------	------------------	------------------

Praeteritum

<i>Olvasok</i>	<i>vala,</i>	<i>olvassz</i>	<i>vala,</i>	<i>olvas</i>	<i>vala.</i>
----------------	--------------	----------------	--------------	--------------	--------------

	<i>Legebam,</i>	<i>legebas,</i>	<i>legebat.</i>
--	-----------------	-----------------	-----------------

<i>Olvasúnk</i>	<i>vala,</i>	<i>olvastok</i>	<i>vala,</i>	<i>olvásnak</i>	<i>vala.</i>
-----------------	--------------	-----------------	--------------	-----------------	--------------

PRIMAE CONIUGATIONIS.

Imperfectum et Futurum 2. Claf.

N. S. <i>ek,</i>	<i>fz,</i>	<i>Per se.</i>
------------------	------------	----------------

N. P. <i>ünk,</i>	<i>tők, tek</i>	<i>nek,</i>
-------------------	-----------------	-------------

Plusquamperfectum Indicat. Optat. et Coni.

N. S. <i>tem,</i>	<i>tél,</i>	<i>et,</i>
-------------------	-------------	------------

N. P. <i>tünk,</i>	<i>tetek,</i>	<i>tek vel tenek.</i>
--------------------	---------------	-----------------------

Seu historicum Indicativi tantum modi.

N. S. <i>ék,</i>	<i>él</i>	<i>e</i>
------------------	-----------	----------

N. P. <i>énk,</i>	<i>étek,</i>	<i>ének.</i>
-------------------	--------------	--------------

Sive modus Mandat. vide inf. p. 471. Not. 2.

N. S. <i>caret,</i>	<i>Per se,</i>	<i>en.</i>
---------------------	----------------	------------

N. P. <i>ünk,</i>	<i>etek,</i>	<i>enek.</i>
-------------------	--------------	--------------

Et Coniunctivi Imperfectum.

N. S. <i>nék,</i>	<i>nél,</i>	<i>ne.</i>
-------------------	-------------	------------

N. P. <i>nénk,</i>	<i>nétek,</i>	<i>nének.</i>
--------------------	---------------	---------------

Et Praesens Coniunctivi.

N. S. <i>ek.</i>	<i>Sicut in Imper.</i>	<i>en.</i>
------------------	------------------------	------------

N. P. <i>ünk,</i>	<i>etek,</i>	<i>enek.</i>
-------------------	--------------	--------------

Coniunctivi Futurum.

N. S. <i>Endek,</i>	<i>endejz,</i>	<i>end.</i>
---------------------	----------------	-------------

N. P. <i>Endünk,</i>	<i>endetek,</i>	<i>endenek.</i>
----------------------	-----------------	-----------------

Coniugationis 1. Secundae Classis.

Tempus Praesens.

N. S. <i>Szeretek,</i>	<i>fzeretsz,</i>	<i>fzeret.</i>
------------------------	------------------	----------------

<i>Amo,</i>	<i>amas,</i>	<i>amat.</i>
-------------	--------------	--------------

N. P. <i>Szeretünk,</i>	<i>fzerettek,</i>	<i>fzeretnek.</i>
-------------------------	-------------------	-------------------

Imperfectum.

N. S. <i>Szeretek,</i>	<i>fzeretsz,</i>	<i>fzeret vala.</i>
------------------------	------------------	---------------------

<i>Amabam,</i>	<i>amabas,</i>	<i>amabat.</i>
----------------	----------------	----------------

<i>Szeretünk,</i>	<i>fzerettek,</i>	<i>fzeretnek vala.</i>
-------------------	-------------------	------------------------

Praeteritum perfectum

<i>Olvasztam,</i>	<i>olvastál,</i>	<i>olvastot.</i>
Legi,	legifti,	legit.
<i>Olvasztunk,</i>	<i>olvastatok,</i>	<i>olvastak,</i>
		<i>vel olvastanak.</i>

Praeteritum perfectum

N. S. Olvasék,	<i>olvastál,</i>	<i>olvasta,</i>
N. P. Olvasánk,	<i>olvastatok,</i>	<i>olvasták, vel</i>
		<i>olvastának.</i>

Praeteritum

<i>Olvasztam volt, vel vala,</i>	<i>olvastál volt,</i>	<i>olvastot volt.</i>
Legeram,	legeras,	legerat.
<i>Olvasztunk volt,</i>	<i>olvastatok volt,</i>	<i>olvastak, vel</i>
		<i>olvastanak volt.</i>

Futurum.

Vide Futurum Coniugationis secundae. Nam proprie sensum

Imperativi modus tempus praesens

N. S. Prima caret, *olvass, lege, olvasson, legat.*

N. P. Olvassunk, *olvassatok, olvassanak.*

Futurum five

Sicut praesens postposito auxiliari meg

Vnde Olvass-meg te, olvasson-meg,
vix audies nisi cum his accusativis: engemet,

Optativi modi

<i>Vajha olvasnék,</i>	<i>olvassnál,</i>	<i>olvassna.</i>
Vtinam Legerem,	legeres,	legeret.
<i>Vajha Olvasnánk.</i>	<i>olvassnátok,</i>	<i>olvassnának.</i>

Praeteritum perfectum

Nam illa in principiis Olvashatnék, szerethetnék

Praeteritum

<i>Vajha Olvasztam,</i>	<i>olvastál,</i>	<i>olvastot volna.</i>
Legifsem,	legiffes,	legiffet.

Primum.

<i>Szerettem,</i>	<i>szerettél,</i>	<i>szeretet.</i>
<i>Amavi,</i>	<i>amavíti,</i>	<i>amavit.</i>
<i>Szerettünk,</i>	<i>szerettetek,</i>	<i>szerettek vel szerettenek.</i>

Secundum.

<i>Szereték,</i>	<i>szeretél,</i>	<i>szerete.</i>
<i>Szereténk,</i>	<i>szeretétek,</i>	<i>szereték, vel szereténék.</i>

Plusquamperfectum.

<i>Szerettem vólt, vel vala, szerettél,</i>	<i>szeretet.</i>
<i>Amaveram,</i>	<i>amaveras, amaverat.</i>
<i>Szerettünk vólt, vel vala, szerettetek,</i>	<i>szerettenek.</i>

Futurum.

eo spectant, quia auxiliaris particula meg determinat.

Quomodo Imperativus formatur vid. p. 471.

N. S. *Prima caret, szerefs, ama, szereffen,*

N. P. *Szerefsünk, szerereffetek, szereffenek.*

Modus Mandativus.

Cuius virtute etiam tranfit potius in 2. Coniu.

Et szereff-meg te, szereffen meg amaz, tégedet, minket, titeket.

Tempus praesens et imperfectum.

<i>Vajha szeretnék,</i>	<i>szeretnél,</i>	<i>szeretne.</i>
<i>Vtinam Amarem,</i>	<i>amares,</i>	<i>amaret.</i>
<i>Vajha szeretnének,</i>	<i>szeretnétek,</i>	<i>szeretnének.</i>

Optativi, sicut Plusquamperfectum.

Sunt a verbis Potentialibus, de quibus c. 3. §. 3.

Plusquamperfectum.

<i>Vajha szerettem,</i>	<i>szerettél,</i>	<i>szeretet vólna.</i>
<i>Vtinam Amaviffem,</i>	<i>amaviffes,</i>	<i>amaviffet.</i>

V. *Olvaştunk, olvaştatok, olvaştak vel anak volna.*

Legissemus, legissetis, legissent.

Futurum formatur ab

Cum *hogy Olvaştak, olvas, olvasson.*

Vt Legam, legas, legat.

Olvaştúnk, olvaştatok, olvaştanak.

Alias cum utinam uteris pro eo Futuro

Vajha olvasnék.

Coniunctivi modi tempus praesens

N. S. *Mikor olvasak, olvas, olvasson.*

Cum Legam, legas, legat.

Mikor olvasúnk, olvaştatok, olvaştanak.

Pro hoc Praesenti Coniunctivi

V. g. Quid me turbas cum scribam

Praeteritum imperfectum

Mikor Olvasnék, olvasnál, olvasna.

Cum Legerem, legeres, legeret.

Mikor Olvasnánk, olvasnátok, olvasnának.

Cum Legeremus, legeretis, legerent.

Praeteritum

Olvaştam legyen, olvaştál legyen, olvasot legyen.

Cum legerim, legeris, legerit.

*Olvaştúnk legyen, olvaştatok legyen, olvaştak, vel
olvaştanak legyen.*

Sic habet *Loptúnk legyen.* Gen. 44. 8.

Praeteritum

Mikor Olvaştam volna, olvaştál volna, olvasot volna.

Cum Legissem, legissetis, legissent.

Mikor Olvaştúnk volna, olvaştatok volna, olvaştak volna.

Cum Legissemus, legissetis, legissent.

Futurum.

Mikor Olvasandok, olvasandasz, olvasand.

Cum Legero, legeris, legerit.

V. Szerettünk, szerettetek, szerettek, vel tenek volna.

Vtinam Amaviffemus, amaviffetis etc.

Imperativo additis affixis ex tabella.

Hogy Szereffek, szerefs, szereffen.

Vt Amem, ames, amet.

Szerefsünk, szereffetek, szereffenek.

Praesenti Optativi v. g.

Vajha Szeretnék etc.

Sicut Futurum Optativi cum Mikor.

N. S. Mikor szereffek, szerefs, szereffen.

Cum Amem, ames, amet.

Mikor Szerefsünk, szereffetek, szereffenek.

Modi licet uti Praesenti Indicativi.

Mit háborgatz mikor írok.

Sicut in Optativo cum Mikor.

Mikor Szeretnék, szeretnél, szeretne.

Cum Amarem, amares, amaret.

Mikor szeretnék, szeretnétek, szeretnének.

Cum Amaremus, amaretis, amarent.

Perfectum cum auxiliari légyen.

Szerettem légyen, szerettél légyen, szeretet légyen.

Cum Amaverim, amaveris, amaverit.

Szerettünk légyen, szerettetek, szerettek, vel szerettenek l.

Mit szól így a' mi Urunk, hogy a' te szolgáid illy nagy vétket cselekedtek légyen. Gen. 44. §. 7.

Plusquamperfectum.

Mikor Szerettem volna, szerettél volna. szeretet volna.

Cum Amaviffem, amaviffes, amaviffet.

Mikor Szerettünk volna, szerettetek v. szerettek v.

Cum Amaviffemus, amaviffetis, amaviffent.

Futurum.

Mikor Szeretendek, szeretendesz, szeretend.

Cum Amavero, amaveris, amaverit.

Mikor Olvasandánk, olvasandotok, olvasandanak,
Cum Legerimus, legeritis, legerint.

Infinitivi modi tempus

Olvasni, Légere.

Praeteritum perfectum et plusquamperfectum Infinitivi modi melius efferunt Vngari per modos finitos, ut: Vidi te bibisse vinum, vide quod biberis vinum, *látalak, hogy bort ittál.*

Futurum formari potest ex Futuro Coniunctivi, v. g. *Olvasandok, olvasandani, szeretendek, szeretendeni*; sed et hoc usitatus est per Infinitivum *Olvasni*, et auxiliare verbum *fogok*, cuius tamen usus etiam non est obuius. Gerundia et Supina aliter supplentur vid. Par. 4. C. 2. §. 2.

Participium praesens *Olvasván, vel olvasó; szeretvén, vel szerető.*

Participii Futurum, a Futuro Coniunctivi: *olvasandó, lecturus. Szeretendő, amaturus.* Potest etiam dici *olvasó, szerető lések.*

Nota 1. pro Praeterito perfecto. Cum affixum huius temporis incipiat a consonante, quando tertia persona singularis, temporis praesentis Indicativi terminatur in duas consonantes, ut: *Hall, audit, szánt, arat, küld, mittit* etc, ne concurrant tres consonantes, assumes ante affixum vocalem *o* pro prima classe, et pro secunda *e*, utramque cum litera *t*, seu *ot* aut *et*, ut: *Hallottam, audivi, szántottam, aravi, küldettem, misi.*

Idem exigunt etiam illa, quorum tertia persona definit in *t*, praecedente vocali acuta, ut: *Tanít, tafzít, fordít, ordít, hasonlít*, et similia, quae Val. Lépes scribit per *é*, ut: *Tanétem, tanetottam.* Sic *vét, fút* etc.

Mikor szeretendünk, szeretendetek, szeretendének.

Cum Amaverimus, amaveritis, amaverint.

Praesens et Imperfectum.

Szeretni, Amare.

aut cum praecedat Diphthongus *Ay, ey*, ut: *Hayt, eyt, haytottam, eytettem.*

Nota 2. pro secunda persona Imperativi (et quae inde formantur, Futuro optativi ac praesenti Coniunctivi) quod exigit fortiolem finalis syllabae pronunciationem, quae proinde roborari debet.

Cum ergo radix possit definere in quaecunque fere consonantem, haec observabis.

Verba, quorum tertia persona singularis exit in *b, g, j*, consonantem, *k*, duplex *ll, m, p, r*, pro secunda persona Imperativi assumunt *j*, ut: *szab, szabj; hág, scandit, hágj, scande; váj, cavat, váij; rak, ponit, rakj; hall, audit, hallj; ál stat, állj; nyom, premit, nyomj; terem, fructum fert, teremj; lop, furatur, lopj; harap, mordet, harapj; lép, graditur, lépj; tép, vellicat, tépj; var, fuit, varj; mar, mordet, marj; vakar, fricat, vakarj; jár, ambulat, járij; tér, reddit, térij; vér, percutit, verj; sic et monosyllaba in *o*, ut *nő, crescit, nőj; sző, texit, szőj.**

Terminata in simplex *l* et *n*, eas literas duplicant et assumunt *y*, ut: *Szolgál, servit, szolgállj; hajol, inclinat se, hajolly; fél, timet, félly; gyűlöl, odit, gyűlölly; őszül, canescit, őszüllj; von, trahit, vonny, trahe.*

Terminata in *d*, assumunt *g*, cum *y*, ut: *ád, dat, adgy, da; széd, colligit, szedgy, collige.*

Terminata in *gy*, assumunt *d*, ante *gy*, ut: *hággy, relinquit, hadgy, relinque.*

Terminata in *f, z*, eas literas duplicant: *ús, fodit,*

áfs, fode; oltalmaz, defendit, oltalmaz, defende; őréz, custodit, őrézz, custodi.

Terminata in *t*, praecedente *a*, vel *o*, *u*, *ú*, assumunt *s*, et suum *t*, mutant etiam in *s*: *mutat, ostendit, mutat, ostende; szeret, amat, szerefs, ama; sút, pinfit, súfs, pinfe; fút, fufs; halgat, auscultat, halgafs.*

Praecedente *é, i*, consonante, diphthongo, assumunt tantum *s*, et *t* non mutant, ut: *Vét, peccat, véts, pecca; sic fordít, vertit, fordíts; álít, putat, alits; szánt, szánts; tart, tenet, tarts; gyújt, congregat, gyújts; hajt, hajts; ejt, ejts.*

Nota 3. pro verbis, quae in tertia persona singulari, praesentis Indicativi amant Metathesim, ut sunt: *arányzok collimo, bomlok collabor, éneklek canto, érdemlek mereor, érzek sentio, hajlok inclino me, mosolygok subrideo, őrzek custodio, országlok regno, pörlok litigo, romlok, corrumpor; tórlök, tergo; szerzek, procuro etc, ut: Arányoz etc. Haec servant Metathesin in Imperativo, et illis temporibus, quae ab illo formantur, ut Futur. Optat. et Praesens Coniun.: ut *Arányozz, collima; hogy arányozzak, ut collimem.**

Sic *Könyörögj, ora: Lev. 9. 7. könyörögjön oret, el-tórlök beneteket, Exod. 33. 5.*

Et fere etiam in 2. et 3. persona Indic. temp. Praes. ut *könyörögtek, könyörögnek, éreznek, Pázm. Conc. pag. 707. romolnak pag. 725; érdemelnék, pag. 700, et érdemlenek pag. 699.*

In praeteritis usitatus tollitur Metathesis, ut *Könyörgöttem, Pázm. Conc. pag. 647. énekettem pag. 648; el-tórlöttem, deleui; sic etiam országlottam.*

In Praet. secundis similiter: *könyörge Gen. 25. 21. éneklé, Exod. 1. 51.*

In Praet. imperfectis Optativi, et Coniunctivi,

Infinitivo utroque modo invenies: *Hogy el-tórlené őket a' földről* Exod. 32. ȳ. 12. *Hogy kefergené őtet*, Gen. 23. ȳ. 2. *könyörgene*, Gen. 42. ȳ. 21.

Könyörögni Pázm. saepius, *szerezni* pag. 578. et *szerezni* idem.

Nemzek, nemzész Deut. 28. ȳ. 41. *nemz* Gen. 17. ȳ. 20. non est Metatheticum, sicut nec *teremtek*.

§. 2. Alter modus primarum personarum huius Coniugationis.

Praedicta forma primarum personarum non utimur, quando prima persona singularis alloquitur secundam cuiuscunque numeri, ita, ut in Accusativum casum veniant Pronomina *Tégedet*, te; *titeket*, vos; sed semper Verbum primae Claf. terminatur in *lak*, et secundae in *lek*. Coniugaturque tale Verbum etiam per omnes modos finitos et tempora, quae formantur a prioribus, ut dicetur, et sic formata serviunt pro utroque numero, v. g.

Indic. Praesens. Imperf. et Futurum.

<i>Olvaslak</i> , lego te,	ab <i>olvafok</i> ,	<i>ok</i> in <i>lak</i> .
<i>Szeretlek</i> , amo te,	a <i>szerelek</i> ,	<i>ek</i> in <i>lek</i> .

Perfect. Plusquam perf. Indic. Opt. Coniu.

<i>Olvasztalak</i> , legi te,	ab <i>olvastam</i> ,	<i>m</i> , in <i>lak</i> .
<i>Szerettelek</i> ,	a <i>szerettem</i> ,	<i>m</i> , in <i>lek</i> .

Futurum Optat. et Praesens Coniunct.

<i>Hogy Olvasfalak</i> ,	ab <i>olvassak</i> ,	<i>k</i> in <i>lak</i> .
<i>Hogy Szeressfelek</i> ,	a <i>szereffek</i> ,	<i>k</i> in <i>lek</i> .

Praeteritum secundum.

<i>Olvasálak</i> , legi te,	ab <i>olvasék</i> ,	<i>ék</i> in <i>álak</i> .
<i>Szeretélek</i> ,	a <i>szereték</i> ,	<i>ék</i> in <i>élek</i> .

Futurum Coniunctivi modi.

Olvasandlak, legam te, ab olvasandok, ok in lak.

Szeretendlek, a szeretendek. ek in lek.

Infinitivo et Participiis caret.

CAPVT III. — DE CONIUGAT. SECVN. SEV VERBORVM DETERMINATORVM.

§. 1. *Quaedam prae notanda.*

Veniunt hoc titulo Verba activa, subinde etiam neutra, determinata ad certam rem.

Affixa haec Coniugatio habet diversa a priore etiam in iisdem verbis, ea tamen affiguntur eidem omnino radici, cui priora.

In hac Coniugatione affixa tertiae personae numeri singularis, modi indicativi, temporis praesentis, et qui inde pendet, totus numerus pluralis facient tibi laborem.

Item affixa totius imperativi. Sed pro imperativo vide dicta pag. 471, sic enim formatae secundae personae addes affixa ex tabella sequenti. Et pro praeterito vide pag. 445, fere enim idem modus hic servatur, verum quia in praeterito modice receditur, ideo pro illo habe sequentia.

Ergo verba, quorum radix, seu tertia persona singularis, exit in literas *b, g, j*, consonantem *k, m, p, r*, assumunt affixum *ja*, in prima Classe, ut: *Szab, fjabja; hág, hágja; váj, váija; rúg, rúgja; rak, rakja; nyom, nyomja; lop, lopja; vár, várja.*

Definentia in *l* assumunt *lya*, ut *aszalom*, ex sicco, *aszallya*; nisi in radice iam habuerit duplex *l*, tunc non assumunt aliud *l*, ut *hall*, audit, *hallya*.

Definentia in *n*, assumunt *nya*, ut *Von.* trahit, *vonnya; kiván, kívánnya.*

Definentia in *d* affumunt *gya*, ut *ád*, *adgya*; *tapod*, *tapodgya*; *okád*, *okádgya*; *szid*, *increpat*, *szidgya*.

Terminata in *gy*, ante *g* affumunt literam *d*, et in fine *a*, in prima classe, ut *hagy*, *relinquit*, *hadgya*.

Terminata in *s*, *sz*, *z*, affumunt *a*, et has consonantes duplicant, ut *ás*, *fodit*, *ássa*; *halász*, *piscatur*, *halászfza*; *oltalmaz* *defendit*, *oltalmazza*.

Terminata in *t*, praecedente vocali, affumunt *tya*, ut: *Mutat*, *ostendit*, *mutattya*; praecedente vero consonante, et *ay*, *aj*, *oy*, *uy*, non duplicant *t*, ut: *szánt*, *arat*, *szántya*; *fojt*, *suffocat*; *fojtya*; *sztyt*, *percutit*, *sztytya*. Haec variatio consonantium servatur per totum numerum pluralem.

Secundae classis omnia in singulari affumunt solum *i*: *Tép*, *vellit*, *tépi*; *gyólól*, *odit*, *gyólóli*; *fen*, *acuit*, *feni*; *széd*, *colligit*, *szedi*; *keres*, *quaerit*, *keresi*; *kótóz*, *ligat*, *kótózi*; et in plurali tantum in secunda et tertia persona servant assumptum *i*, in prima vero illam literarum consonantium mutationem habent, quam verba primae classis, ut: *Tépjük*, *gyólólyük*, *fennyük*, *szedgyük* etc.

Verba, quae in themate Metathesin amant, etiam hic illam servant, ut *Szerzóm*, *comparo*, *szerzi*.

Signa verbi ad certam rem determinati.

I.

Accusativus e duobus substantivis rerum diversarum, ut *Egyik se értse felebarát ya szavát* Gen. 11. 7.

2. Accusativus habens affixum Pronominale, ut: *Halgat a' bárány, mikor gyapját nyirik*.

3. Accusativi Pronominum tertiae personae hi: *ötet*, *öket*, *magamat*, *magadat*, *magát*, *azont*: *Harmad-szor azont elő nem hozza*. Iob. 33. v. 14.

4. Accusativi nominum priorum, ut: *Azon kérte Istent Salamon: nézi Egyiptust.* Genes. 25. §. 18.

5. Quando Accusativo praefixus est articulus *a'* vel *azt*: *Iszsa a' hamiságot.* Iob. 15. 16.

6. Quando articulus *azt, ezt* vel Pronomen *ótet, őket* occulte posita esse intelliguntur, ut: *A' mit nem adot a' szerencse, el nem veheti,* subintellige *azt.*

Contingit id plerumque quando relativum praecedit antecedens, ut in Exemp.: *A' kit Isten szeret, a' világ gyűlöli.*

§. 2. Tabula Affixorum

Primae Claf. Indicat. modi tempus Praesens,

	3.	1.	2.	3.
N. S.	<i>ja.</i>	<i>juk,</i>	<i>játok,</i>	<i>ják.</i>
	<i>lya.</i>	<i>lyuk,</i>	<i>lyátok,</i>	<i>lyák.</i>
1. 2.	<i>gya.</i>	<i>gyuk,</i>	<i>gyátok,</i>	<i>gyák.</i>
	<i>nya.</i>	N. P. <i>nyuk,</i>	<i>nyátok,</i>	<i>nyák.</i>
Om, od.	<i>fa.</i>	<i>fuk,</i>	<i>sátok,</i>	<i>sák.</i>
	<i>fza.</i>	<i>szuk,</i>	<i>szátok,</i>	<i>szák.</i>
	<i>za,</i>	<i>zuk,</i>	<i>zátok,</i>	<i>zák.</i>
	<i>tya.</i>	<i>tyuk,</i>	<i>tyátok,</i>	<i>tyák.</i>

Praeteritum Perfectum 1. Indicativi

N. S. <i>tam,</i>	<i>tad,</i>	<i>ta.</i>
N. P. <i>tuk,</i>	<i>tátok,</i>	<i>ták.</i>

Praeteritum Perfectum 2.

N. S. <i>ám,</i>	<i>ád,</i>	<i>á.</i>
N. P. <i>ánk, v. ók,</i>	<i>átok,</i>	<i>ák.</i>

Imperativi praesens, et Futurum

N. S.	<i>ad,</i>	<i>a.</i>
N. P. <i>uk,</i>	<i>átok,</i>	<i>ák.</i>

Optativi praesens, et imperfectum

N. S. <i>nám,</i>	<i>nád,</i>	<i>ná.</i>
N. P. <i>nánk, v. nók,</i>	<i>nátok,</i>	<i>nák.</i>

Idem contingit sequente coniunctione, *hogy* quod, ut: *ki jelentette-meg néked, hogy meztelen vólnál?* Gen. 30. §. 11.

Signa vero verbi indeterminati sunt 1. Accusat. *Engemet, tégedet, minket, titeket, benneteket.*

2. *Mellyet, a' kit, ollyat, illyet, ennyit, valakit, senkit, mindent, akárkit, egyet, kettőt etc.*

Coniugationis Secundae.

Praeteritum imperfectum, et Futurum Claf. 2.

			1.	2.	3.
1.	2.	3.	<i>jűk,</i>		
			<i>lyűk,</i>		
			<i>gyűk,</i>		
N. S. <i>em, ed, i.</i>	N. P.		<i>nyűk,</i>	<i>itek,</i>	<i>ik.</i>
			<i>sűk,</i>		
			<i>szűk,</i>		
			<i>zűk,</i>		
			<i>tyűk,</i>		

Et Plusquamperf. Indic. Optat. et Coniu.

N. S. <i>tem,</i>	<i>ted,</i>	<i>te.</i>
N. P. <i>tűk,</i>	<i>tétek,</i>	<i>ték.</i>

Indicativi tantum Modi.

N. S. <i>ém,</i>	<i>éd,</i>	<i>é.</i>
N. P. <i>énk, v. ók.</i>	<i>étek,</i>	<i>ék.</i>

Sive Modus Mandativus.

N. S.	<i>ed,</i>	<i>e.</i>
N. P. <i>űk,</i>	<i>étek,</i>	<i>ék.</i>

Et Coniunctivi imperfectum.

N. S. <i>ném,</i>	<i>néd,</i>	<i>né.</i>
N. P. <i>nénk, v. nők,</i>	<i>nétek,</i>	<i>nék.</i>

Optativi Futurum

Adde sequentia affixa secundae personae

N. S. *am*, *ad*, *a*.N. P. *uk*, *átok*, *ák*.

Futurum

N. S. *andom*, *andod*, *andgya*.N. P. *andgyuk*, *andgyátok*, *andgyák*.

Infinitivus et Participium

Exemplum Coniugationis Secundae

Indicativi modi

N. S. *Olvasom*, *olvafod*, *olvaffa*.N. P. *Olvasfuk*, *olvafsátok*, *olvafsák*.

Praeteritum

Olvasom vala, *olvafod vala*, *olvaffa vala*.*Olvasfuk vala*, *olvafsátok vala*, *olvafsák vala*.

Praeteritum

Olvasom, *olvastad*, *olvasta*.*Olvasfuk*, *olvastátok*, *olvasták*.Quorum thema definit in *d*, saepe hic *d*

Praeteritum

Olvasám, *olvasád*, *olvasá*.*Olvasánk* vel *olvasók*, *olvasátok*, *olvasák*.

Praeteritum plusquamperfectum

Olvasom vala, *olvastad vala*, *olvasta vala*.*Olvasfuk vala*, *olvastátok vala*, *olvasták vala*.

Praeteritum Plusquamperfectum

Olvasom vólt, *olvastad vólt*, *olvasta vólt*.*Olvasfuk vólt*, *olvastátok vólt*, *olvasták vólt*.

Futurum.

Meg-olvafom, *meg-olvafod*, *meg-olvaffa*.*Meg-olvafuk*, *meg-olvafsátok*, *meg-olvafsák*.

Coniunctivique Praefens.

Imperativi Coniugationis primae.

N. S. *em*, *ed*, *e*.N. P. *ük*, *étek*, *ék*.

Coniunctivi modi.

N. S. *endem*, *ended*, *endi*.N. P. *endgyük*, *enditek*, *endik*.

Sicut Coniugationis primae.

Seu Verbi Determinati.

Tempus praefens.

N. S. *Szeretem*, *fzereted*, *fzereti*.N. P. *Szerettyük*, *fzeretitek*, *fzeretik*.

Imperfectum.

Szeretem vala, *fzereted vala*, *fzereti vala*.*Szerettyük vala*, *fzeretitek vala*, *fzeretik vala*.

Perfectum Primum.

Szerettem, *fzeretted*, *fzerette*.*Szerettük*, *fzerettétek*, *fzerették*.Mutant in *t*, ut *adtam*, **vel** *attam*. Sic : *alkotta*.

Perfectum Secundum.

Szeretém, *fzeretéd*, *fzereté*.*Szereténk*, v. *fzeretők*, *fzeretétek*, *fzereték*.

Primum.

Szerettem vala, *fzeretted vala*, *fzerette vala*.*Szerettük vala*, *fzerettétek vala*, *fzerették vala*.

Secundum.

Szerettem vólt, *fzeretted vólt*, *fzerette vólt*.*Szerettük vólt*, *fzerettétek vólt*, *fzerették vólt*.

Futurum.

Meg-fzeretem, *meg-fzereted*, *meg-fzereti*.*Meg-fzerettyük*, *meg-fzeretitek*, *meg-fzeretik*.

Non in omni sensu quadrat Futurum ex Prae-

Imperativi modi tempus

Olvaszd, vel per abbrev. olvasd, olvasza.

Olvaszok olvasátok, olvasák.

Futurum

Olvaszd-meg te, olvasza-meg amaz

Olvaszok-megmi, olvasátok-meg ti, olvasák-megamazok

Optativi modi tempus praesens

Vajha olvasnám, olvasnád, olvasná.

Vajha olvasnánk, olvasnátok, olvasnák.

vel olvasnók.

Praeteritum perfectum

Coniunctivi; vel usitatus sicut

Praeteritum

Vajha Olvastam volna, olvastad volna, olvasta volna

Vajha Olvasztuk volna, olvastátok volna, olvasták v.

Futurum

Hogy Olvaszam, olvaszd, olvasza.

Hogy Olvaszok, olvaszátok, olvaszák.

Coniunctivi modi

Hogy Olvaszam, olvaszd, olvasza.

Olvaszok, olvaszátok, olvaszák.

Praeteritum

Mikor Olvasnám, olvasnád, olvasná.

Mikor Olvasnánk, olvasnátok, olvasná.

Praeteritum

Olvastam, olvastad, olvasta legyen.

Olvasztuk, olvastátok, olvasták legyen.

Praeteritum

Mikor Olvastam, olvastad, olvasta volna.

Mikor Olvasztuk, olvastátok, olvasták volna.

fenti cum *meg*, vide pag. 459.

Praesens formatur ut dictum est pag. 471.

Szereffed, vel abbrev. *szerefsd*, *szereffse*.

Szerefsűk, *szerefsétek*, *szerefsék*.

five modus mandativus.

Szereffed-meg te, *szereffse-meg amaz*.

szerefsűk-meg mi, *szerefsétek-meg ti*, *szerefsék-meg amazok*.

et Imperfectum.

Vajha Szeretném, *szeretnéd*, *szeretné*.

V. Szeretnénk, *v. szeretnők*, *szeretnétek*, *szeretnék*.

Sic *Irtenők*. Páz. p. 596. *böcsűllenők* idem.

Praeteritum perfectum.

Praeteritum plusquamperfectum sequens.

Plusquamperfectum.

Vajha Szerettem volna, *szeretted volna*, *szerette volna*.

V. Szerettűk volna, *szerettétek v. szerették volna*.

Formatur ut Imperativus. vid. pag. 492.

Hogy Szereffsem, *szereffed*, *szereffse*.

Hogy Szerefsűk, *szerefsétek*, *szerefsék*.

Tempus praesens.

Hogy Szereffsem, *szereffed*, *szereffse*.

Szerefsűk, *szerefsétek*, *szerefsék*.

Imperfectum.

Mikor Szeretném, *szeretnéd*, *szeretné*.

Szeretnénk, *szeretnétek*, *szeretnék*.

Perfectum.

Szerettem legyen, *szeretted legyen*, *szerette legyen*.

Szerettük legyen, *szerettétek legyen*, *szerették legyen*.

Plusquamperfectum.

Mikor Szerettem volna, *szeretted v. szerette v.*

Mikor Szerettűk volna, *szerettétek v. szerették v.*

Futurum.

M. Olvasandom, olvasandod, olvasandgya.

M. Olvasandgyuk, olvasandgyátok, olvasandgyák.

Infinitivi modus tempus Praesens

Olvasni, cum Paragoge Olvasnia.

Cum verbis *kell* oportet, *illik* decet etc.

Indicativi et Coniunctivi

Olvasnom kell debeo legere, *olvasnod kell* debes legere, *olvasnia kell* debet ille legere.

Olvasnunk kell debemus legere, *olvasnotok kell* debetis legere, *olvasniok kell* debent illi legere.

Praeteritum perfectum

Olvasnom kellett debui legere, etc.

Optativi praesens

Olvasnom kellene, deberem legere.

Praeteritum Perfect. et Plusquamperfect.

Olvasnom kellett volna, debuisssem legere.

Latina exempla non differunt a superioribus pag. 464. etc.

Hic saltem adhuc nota :

1. Haec duo *sensuum* verba: *látta*, vidit, *hallotta*, audit, eleganter assumunt affixum *ra*, ad, ut *Nép láttára* populo vidente; *fülem hallottára* aure mea audiente; cuius postremi litera *o*, in praxi fere in *a* mutatur, ut: *fülem hallattára*. Quomodo haec Praeterita adiectivorum vices agent, vide pag. 427.

2. Tertiam personam Praeteriti a verbo *Vélem* Puto, quae est *vélte* putavit, poni nonnunquam Adverbialiter pro raro, ut *Vélte találkoznak Krisztus követői Pázmán*. raro reperiuntur Christi imitatores.

3. Participia praesentis temporis desinentia in *ván* et *vén*, abiecto *n*, cum verbo *Vagyok* transire in significationem passivam, maxime pro Praeterito Per-

Futurum.

Mikor Szeretendem, fzeretended, fzeretendi.
Szeretendgyük, fzeretenditek, fzeretendik.

et Imperfectum.

Szeretni, cum Paragoge fzeretnie. rel. pag. 470.

recipit affixa Personalia sic:

Praefens.

Szeretnem kell debeo amare, *fzeretned kell* debes amare, *fzeretnie kell* debet amare.

Szeretnünk kell debemus amare, *fzeretned kell* debetis amare, *fzeretniek kell* debent amare.

Indicativi.

Szeretnem kellett debui amare, etc.

et Coniunctivi Imperfectum.

Szeretnem kellene deberem amare.

Optativi et Coniunctivi.

Szeretnem kellett v. debuiffem amare, *caet. fere caret.*

fecto, ut *Meg-van olvasva*, lectum est; *meg-vagyok verve*, percussus sum.

Saepe vero augere significationem activam, cum praeponitur verbo suo, sic: *Keresve keresem*, id est, diligenter quaero.

CAPVT III. — CONIUGATIO TERTIA, SEV VERBI PASSIVI.

§. 1. Quaedam prae-notanda.

Passivum verbum formatur a tertia persona singulari Coniugationis primae, seu verbi indeterminati activi, v. g. *Olvasztatom* legor, ab *olvas*; *fzerettetem* amor, a *fzeret*; addita syllaba vocis passivae formativa pro prima classe *tat*, et pro secunda *tet*, fiet *olvasztat*, *fzerettet*: ista sint tibi themata coniugationis passivae, quae deduces per affixa sequentis Tabellae.

Nota tamen, quod aliquae literae finales non ament vicinitatem literae *t*, quando ergo talia exempla occurrent, ex augmento illo syllabico *tat*, vel *tet*,

omittes primum *t*, et addes tantum *at*, vel *et*. Talia sunt, quae definunt in *b*, *d*, *g*, *k*, *m*, *n*, *p*, *r*; maxime monosyllaba, ut *szab*, *szabat*, non *szabtat*; *ád*, *dat*, *adat*; *szeg*, *szeget*; *rúg*, *rúgat*; *rak*, *rakat*; *nyom*, *nyomat*; *von*, *vonat*; *lop*, *lopat*; *tép*, *tépet*, *ír*, scribit, *irat*.

Invenies tamen aliqua, quae etiamfi aliquam ex praedictis literam habeant, tamen *t* non respuant, ut:

§. 2. Tabella continens affixa

Primae Claf. Indicat. modi tempus Praesens

N. S.	<i>om</i> ,	<i>ol</i> ,	<i>ik</i> .
N. P. 1.	<i>unk</i> ,	2. <i>tok</i> ,	3. <i>nak</i> .

Praeteritum perfectum primum, et

N. S. <i>tam</i> ,	<i>tál</i> ,	<i>ot</i> .
N. P. <i>túnk</i> ,	<i>tatok</i> ,	<i>tak</i> , v. <i>tanak</i> .

Praeteritum perfectum

N. S. <i>ám</i> ,	<i>ál</i> ,	<i>ék</i> .
N. P. <i>ánk</i> ,	<i>átok</i> ,	<i>ának</i> .

Imperativi praesens, et Futurum

N. S. <i>Caret</i> ,	<i>sál</i>	<i>sék</i> .
N. P. <i>súnk</i> ,	<i>fatok</i> ,	<i>fanak</i> .

Optativi praesens, et Imperfectum

N. S. <i>nám</i> ,	<i>nál</i> ,	<i>nék</i> .
N. P. <i>nánk</i> ,	<i>nátok</i> ,	<i>nának</i> .

Optativi Futurum

N. S. <i>fam</i> ,	<i>sál</i> ,	<i>sék</i> .
N. P. <i>súnk</i> ,	<i>fatok</i> ,	<i>fanak</i> .

Futurum

N. S. <i>andom</i> ,	<i>andol</i> ,	<i>andik</i> .
N. P. <i>andúnk</i> ,	<i>andotok</i> ,	<i>andanak</i> .

Von, trahit, *vontat*, et polysyllaba in *d*, ut *ragad*, rapit, *ragadtat*.

Similiter etiam, quae ante finalem thematis litteram *t* habent consonantem, ut *Szánt*, aut diphthongum, ut *hayt*, *eyt*, aut quae definunt in duplicatam consonantem, ut *Hall*, excludunt primum *t* affixi, ut *szántat*, *haytat*, *eytet*, *hallat*.

Tertiae Coniugationis.

Imperfectum, et Futurum 2. Claf.

N. S. <i>em</i> ,	<i>el</i> ,	<i>ik</i> .
N. P. <i>ünk</i> ,	<i>tek</i> ,	<i>nek</i> .

Plusquamperfectum Indic. Optat. et Coniu.

N. S. <i>tem</i> ,	<i>tél</i> ,	<i>et</i> .
N. P. <i>tünk</i> ,	<i>tetek</i> ,	<i>tek</i> , v. <i>tenek</i> .

Secundum.

N. S. <i>ém</i> ,	<i>él</i> ,	<i>ék</i> .
N. P. <i>énk</i> ,	<i>étek</i> ,	<i>ének</i> .

Sive modus Mandat. vide p. 491. Nota sec.

N. S. <i>caret</i> ,	<i>sél</i> ,	<i>sék</i> .
N. P. <i>sünk</i> .	<i>setek</i> ,	<i>senek</i> .

Et Coniunctivi Imperfectum.

N. S. <i>ném</i> ,	<i>nél</i> .	<i>nék</i> .
N. P. <i>nénk</i> ,	<i>nétek</i> ,	<i>nének</i> .

Et Praesens Coniunctivi.

N. S. <i>fem</i> ,	<i>sél</i> ,	<i>sék</i> .
N. P. <i>sünk</i> ,	<i>setek</i> ,	<i>senek</i> .

Coniunctivi modi.

N. S. <i>Endem</i> ,	<i>endel</i> ,	<i>endik</i> .
N. P. <i>Endünk</i> ,	<i>endetek</i> ,	<i>endenek</i> .

Exemplum primae Classis.

Indicativi modi

N S. <i>Olvaſtatom,</i>	<i>olvaſtatol,</i>	<i>olvaſtatik.</i>
Legor,	legeris,	legitur.
N. P. <i>Olvaſtatúnk,</i>	<i>olvaſtattok,</i>	<i>olvaſtatnak.</i>
Legimur,	legimini.	leguntur.

Praeteritum

<i>Olvaſtatom,</i>	<i>olvaſtatol,</i>	<i>olvaſtanak vala.</i>
Legebar,	legebaris,	legebatur.
<i>Olvaſtatúnk,</i>	<i>olvaſtattok,</i>	<i>olvaſtatik vala.</i>
Legebamur,	legebamini,	legebantur.

Praeteritum

<i>Olvaſtattam,</i>	<i>olvaſtattál,</i>	<i>olvaſtattot.</i>
Lectus, a, um,	fum, es, est.	
<i>Olvaſtattúnk,</i>	<i>olvaſtattatok,</i>	<i>olvaſtattak, vel anak.</i>
Lecti, lectae, lecta,	fumus, estis, sunt.	

Praeteritum

<i>Olvaſtatám,</i>	<i>olvaſtatál,</i>	<i>olvaſtaték.</i>
Latine, ut ſupra.		
<i>Olvaſtatánk,</i>	<i>olvaſtatátok,</i>	<i>olvaſtatának.</i>

Praeteritum pluſquam.

<i>Olvaſtattam,</i>	<i>olvaſtattál,</i>	<i>olvaſtatott vala, v. vólt.</i>
Lectus, a, um,	fueram, fueras, fuerat.	
<i>Olvaſtattunk,</i>	<i>olvaſtattatok,</i>	<i>olvaſtattanak vólt.</i>
Lecti, ae, a,	fueramus, fueratis, fuerant.	

Futurum.

<i>Meg-Olvaſtatom,</i>	<i>meg-olvaſtatol,</i>	<i>meg-olvaſta'ik.</i>
Legar,	legeris,	legetur.
<i>Meg-Olvaſtatúnk,</i>	<i>meg-olvaſtattok,</i>	<i>meg-olvaſtatnak.</i>
Legemur,	legemini,	legentur.

*Exemplum Secundae Classis.***Tempus Praesens.**

N. S. Szerettetem,	szerettetel,	szerettetik,
Amor, amaris, vel amare,		amatur.
N. P. Szerettetünk,	szerettetek,	szerettetnek.
Amamur,	amamini,	amantur.

Imperfectum.

Szerettetem vala,	szerettetel vala,	szerettetik vala.
Amabar, amabaris, vel amabare,		amabatur.
Szerettetünk vala,	szerettetek vala,	szerettetnek vala.
Amabamur,	amabamini,	amabantur.

Perfectum Primum.

Szerettettem,	szerettettél,	szerettetet.
Amatus, ta, tum, sum vel fui, es, v. fuisti etc.		
Szerettettünk,	szertettetek,	szertettetek v. enek.
Amati, tae, ta, sumus vel fuimus, etc.		

perfectum secundum.

Szerettetém,	szerettetél,	szeretteték.
Latine ut supra.		
Szeretteténk,	szertettétek,	szertettének.

perfectum.

Szerettettem,	szertettétél,	szertettet vala, v. vólt.
Amatus, ta, tum, fueram, fueras, fuerat.		
Szerettettünk,	szertettetek,	szertettenek vólt.
Amati, tae, ta, fuimus, fueratis, etc.		

Futurum.

Meg-Szerettetem,	meg-szerettetel,	meg-szerettetik.
Amabor,	amaberis,	amabitur.
Meg-Szerettetünk,	meg-szerettetek,	meg-szerettetnek.
Amabimur,	amabimini,	amabuntur.

Imperativi modi

Prima persona caret, olvastafsál, olvastafsék.

Formatur ab imperfecti persona tertia v. g.

et additis affixis

Legere *vel* legitor, legatur.

Olvastassunk, olvastassatok, olvastassanak.

Legamur, legimini, legantur.

Optativi modi tempus

Vajha olvastatnám, olvastatnál, olvastatnék.

Vtinam Legerer, legereris, legeretur.

Vajha-olvastatnánk, olvastatnátok, olvastatnának.

Vtinam Legeremur, legeremini, legerentur.

Praeteritum perfectum sicut Coniunctivi

Praeteritum

Vajha-olvastattam, olvastattál, olvastattott volna.

Vtinam Lectus, a, tum, fuisset, es, set.

Vaj. olvastattúnk, olvastattatok, olvastattanak v.

Lecti, tae, ta, fuisset, tis, sent.

Futurum.

Cum *hogy* *Olvastassam, olvastassál, olvastassék.*

Vt Legar, legaris, legatur.

Hogy olvastassúnk, olvastassatok, olvastassanak.

Haec forma valet cum particula *Hogy*, ut,

Coniunctivi modi

Hogy olvastassam, olvastassál, olvastassék.

Vt Legar, legaris, legatur.

Olvastassúnk, olvastassatok, olvastassanak.

Legamur, legamini, legantur.

Etiam hoc tempus cum particula *Mikor*

Praeteritum

Mikor olvastatnám, olvastatnál, olvastatnék.

Cum Legerer, legereris, *vel* legerere, etc.

Tempus Praesens.*Szerettefsél, szerettefsék.**ab Olvaftat, vel szerettet. T, mutata in s.***Imperativi.**

Amare, vel amator, ametur.
Szerettefsünk, szeretteffetek, szeretteffenek.
Amemur, amemini, amentur.

Praesens et imperfectum.*Vajha Szerettetném, szerettetnél, szerettetnék.**Vtinam amarer, amareris, amaretur.**V. Szerettetnék, szerettetnétek, szerettetnének.**Vtinam amaremur, amaremini, amarentur.***Vel melius utere frequenti Plusquamperfecto.****Plusquamperfectum.***V. Szerettettem, Szerettettél, szerettetett volna.**Vtinam Amatus, ta, tum, fuiffem, es, et.**V. Szerettettünk, szerettettetek, szerettettenek v.**Amati, tae, ta, fuiffemus, tis, sent.***Futurum.***Hogy Szeretteffem, szerettefsél, szerettefsék.**Vt Amer, ameris, ametur.**Hogy Szerettefsünk, szeretteffetek, szeretteffenek.**cum Vajha Vtinam, utere Imperfecto Opt.***Tempus Praesens.***Hogy Szeretteffem, szerettefsél, szerettefsék.**Amer, ameris, ametur.**Szerettefsünk, szeretteffetek, szeretteffenek.**Amemur, amemini, amentur.**melius exprimes praesenti Indic. mikor szerettetem.***Imperfectum.***Mikor Szerettetném, szerettetnél, szerettetnék.**Cum Amarer, amareris, vel amarere etc.*

Mikor Olvasztatnánk, olvasztatnátok, olvasztatnának.
Cum Legeremur, legeremini, legerentur.

Praeteritum

Olvasztattam legyen, olvasztattál, olvasztatot.

Cum Lectus, ta, tum, effem vel fuerim etc.

Olvasztattúnk legyen, olvasztattatok, olvasztattanak.

Praeteritum

Mikor olvasztattam volna. olvasztattál v. olvasztatot v.

Cum Lectus, ta, tum, effem, vel fuisset etc.

Mikor olvasztattúnk v. olvasztatta ok, olvasztattanak.

Futurum.

M. Olvasztatandom, olvasztatandol, olvasztatandik.

Cum Lectus, ta, tum, ero vel fuero, etc.

M. Olvasztatandunk, olvasztatandotok, olvasztatandanak.

Infinitivi modi

Olvasztatni, Legi.

Praeteritum perfectum

Olvasztatottnak, vel per abr. olvasztottnak lenni.

Lectum, am, um, fuisse.

Participium praeteriti temporis.

Olvasztatott, Lectus, lecta, lectum.

Szerettetett, Amatus, amata, amatum.

Hoc Participium, et ei similia Praeterita Passiva
 Káldi duplici *t* in fine, Pázmán simplici scribit.

Participium Futuri temporis.

Olvasztatandó, per Syncop. olvasandó, Legendus.

Szerettetendó, szeretendó, Amandus.

Pro verbis Passivis nota adhuc primo: quod in
 nonnullis Praeteritis passivae vocis formativa syllaba
tat vel *tet*, duplicata reperiatur, acsi essent mandativo-
 passiva, ut *Ki bár meg-emésztettettem volna a' méhből*

M. Szerettetnénk, szerettetnétek, szerettetnének.

Cum Amaremur, amaremini, amarentur.

Perfectum.

Szerettettem legyen, szerettettél, szerettetet.

Cum Amatus, ta, tum, sim vel fuerim, etc.

Szerettettünk legyen, szerettettetek, szerettetenek.

Plusquamperfectum.

Mikor szerettettem, v. szerettettél, szerettetet.

Cum Amatus, ta, tum, essem vel fuisset, etc.

M. szerettettünk v. szerettettetek, szerettetenek.

Futurum.

M. Szerettetendem, szerettetendél, szerettetendik.

Cum Amatus, ta, tum, ero, vel fuero etc.

M. Szerettetendünk, szerettetendetek, szerettetendenek.

Tempus Praesens.

Szerettetni, Amari.

Et Plusquamperfectum.

Szerettetettnek lenni, Amatum, am, um, fuisse.

a' koporsóba vitettetvén. Qui utinam consumptus fuisset de utero translatus ad tumulum: Et iuxta dicta p. 483. si necesse sit primum t eliditur, ut Hozattatott, hányattatott, non hoztattatott. A' tömlőczből ki-hozattatának Józseph monda Gen. 42. v. 18. Et ad formandum Imperativum, et ei similia tempora ultimum t mutatur in s, iuxta dicta pag. 488, ut Nyomattatom Premor, nyomattafsál premaris, ut: Allól meg-száradgyanak a' gyökeri, fellyül pedig el-nyomattafsék az ő aratása. Iob. 18. v. 16.

Nota secundo universaliter pro omnium Coniugationum Futuro Optativi, et Praesenti Coniunctivi, quod singula haec tempora cum diversis particulis

dupliciter ponantur. Nam cum particulis *Hogy*, ut, *Mikor*, pro, quando, pro Futuro Optativi bene dices, *hogy olvassam*, ut legam, *mikor olvassam*, quando legam, et importatur tempus futurum; ut: *akarodé hogy imádkozzam?* vis ut orem? at pro utinam legam, debes uti Optativi imperfecto, ut: *Vajha olvasnám*, pro praesenti vero Coniunctivi, hoc est, quando importatur tempus praesens, cum particulis similiter *hogy*, ut, vel *mikor*, pro, quando; uteris eodem modo, v. g. *hogy olvassam*, ut legam: sed cum particula *mikor* pro cum, uteris praesenti Indicativi, ut: *Ne háborgass, mikor irok*, non turbes me cum scribam.

§. 3. *De variis Verborum significationibus.*

Cum Latinis habent Vngari variarum significationum verba, ex quibus magis scitu necessaria sunt:

Verba activa, ex quibus fiunt passiva, ut *Olvások*, Lego.

Passiva, quae ex Activis formantur, vide pagina 483.

Neutra, ex quibus passiva non fiunt, suntque alia significationis activae, et ideo transitiva, ut: *Sok Urakat szolgálsz*, Multis Dominis servis.

Alia intransitiva, ut *Hevülök*, Aestuo; *Futok*, curro.

Sed praeter haec specialiter habent Vngari verba Mandativa, quae verbi Mando, aut jubeo, curo significationem cum propria comprehendunt, et denotant authorem, suaforem, impulsorem actionis, ut: *olvasztatom*, mando, iubeo, curo legi, et sic per duas actiones explicantur, correspondentque Hebraicis verbis in *Hiphil*. Haec etiam verba intransitiva faciunt esse transitiva, ut *Szolgáltatom őtet*, facio illum servire, a *szolgálók* servio.

Item Potentialia, et includunt in se significationem verbi Possum, ut *Olvashatok*, possum legere, ex *Olvasok*, lego.

Item quaedam, quae significant actionem eiusdem in seipsum, sicut apud Hebraeos verba *Hophal*, ut *Tartózkodom*, Teneo me ipsum; *őrízke dem*, custodio me ipsum etc.

De verbo Mandativo.

Fiunt haec verba ab Activis, Passivis, et Neutris: si fiat Mandativum ex Activo, reducit actionem primam in secundam, ut: *Péter olvastat könyvet*, Petrus mandat, ut aliquis legat librum.

Si fiat ex Neutro, reducit verbum Neutrum in Activum, ut: *Az úr szolgáltat engemet*, Dominus iubet, ut ego serviam, *vel* Dominus mandat me servire. Si fiat ex Passivo, reducit Passivum in actionem passionis, ut *Szent Pál szeretteti az Istent*, Sanctus Paulus curat, facit, ut ametur Deus, *vel* facit amari Deum.

Formatur a tertia persona sicut Passivum, assumpta syllaba *tat*, vel *tet*, ut *Olvas*, legit; *olvastat*, curat legi; *szeret*, amat, *szerettet*, curat amari.

A Passivo fit, si radici vocis passivae, v. g. *Olvastat*, *Szerettet*, superaddas aliam syllabam *tat*, vel *tet*, ut *Olvastattat*, curat legi, *szerettettet*, curat amari.

Hinc saepe convenit voce cum passivo, ut *Olvastatom*, legor, et curo legi aliquid certi.

Differt tamen a passivo primo sensu.

Secundo, quod passivum non fiat a neutris.

Tertio, quod assumat affixa saltem Activae vocis, tam indeterminatae, quam determinatae significationis; ut *Olvastatok*, *olvastatsz*, *olvastat*: Curo, curas,

curat legi aliquid indeterminate. *Olvaſtatom*, *olvaſtatod*, *olvaſtattya*, curo, curas, curat legi determinate hoc, vel illud.

Iam ſi placet deducere per totam coniugationem, ſit tibi radix v. g. *Olvaſtat*, *ſzerettet*, huic adde affixa ſive primae, ſive ſecundae coniugationis, pro exigentia rei.

Sunt quaedam verba ex ſua natura huius ſignificationis, licet non ſint ſic formata, ut *Hevitem*, fervefacio, *hidegitem*, frigeſfacio, *ékeſſitem*, orno, *el-tévelyitem*. *Rothaſztom* a *rothadok* irregulariter venit.

De Verbo Potentiali.

Omnia verba, quae Latine Infinitivo cum verbo *Poffum*, efferi ſolent, Vngari eloquuntur uno verbo, et hoc vocatur Potentiale, v. g. *Poffum* legere, *Olvaſhatok*, unde et reſoluuntur in verbum *Poffum*, et verbum Infinitivum.

Vagatur hoc verbum potentiale per omnia alia cuiuſcunque ſignificationis Verba, ut Activa, Paſſiva, Neutra, Mandativa. Nam omnia haec cum verbo *poſſum*, et infinitivo efferri queunt, ut: poſſum amare, poſſum ſervire, poſſum amari, poſſum mandato alicuius percuti.

Formatur etiam a tertia perſona numeri ſingularis Modi Indicativi cuiuſvis ſignificationis, addita formativa ſyllaba *hat*, vel *het*, hoc eſt, a tertia perſona verbi *hatok*.

Sic ab *Olvas*, addito *hat*, veniet *olvashat*, poteſt legere, a Paſſivo *Olvaſtatik*, ante affixum *ik*, pone *hat*, habes *olvaſtathatik*, poteſt legi.

Si ex verbo Mandativo vis facere Potentiale, ſimiliter facies, tertiae perſonae verbi Mandativi:

Olvaſtat, curat legi, addas *hat*: *olvaſtathat*, poteſt curare legi.

Si ex Paſſivo Mandativo v. g. ex *Olvaſtattatik*, iubetur legi, ante affixum *ik* adde *hat*, ſic: *olvaſtattathatik*, habes Paſſivo-mandativo-Potentiale, id eſt, poteſt curari legi, ſeu ut legatur, quod ultimum magis pro notitia, quam uſu ſerviet.

Similiter procedes cum exemplo ſecundae claſſis *Szeret*, amat, *Szerethet* poteſt amare; *ſzerettethetik* poteſt iubere amari.

Si vis haec Verba coniugare, deduc formatam tertiam perſonam cuiuſcunque acceptionis per affixa in Tabellis propoſita, v. g.

Olvaſhat et *ſzerethet*, ſi indeterminate accipias per affixa primae Coniugationis.

Si determinate, per affixa ſecundae Coniugationis.

Olvaſtathat pro Mandativo-Potentiali ſimiliter ſi indeterminate accipias, cum affixis ſecundae Coniugationis, ut: *Olvaſtathatok*, vel *olvaſtathatom*.

Paſſiva duc per reliqua affixa Paſſivae vocis, ſeu Coniugationis tertiae, ut

Olvaſtathatom, *olvaſtathatol*, *olvaſtathatik*.

Poſſum legi, potes legi, poteſt legi.

Et haec pro his ſufficiunt.

CAPVT IV. — CONIUGATIO QVARTA, SEV VERBORVM QVORVNDAM NEVTRORVM.

§. 1. Quaedam praenotanda.

Neutra ſunt, ex quibus paſſiva fieri non poſſunt, ut *ſzolgálok* ſervio, *kevélykedem* ſuperbio.

Neutra quaedam, dum ſunt ſimplicia, abſoluta ſunt, ut *Szál*, deſcendit: *futok*, fugio; compoſita, fiunt tranſitiva: ut *Meg-ſzálom*, obſideo, *még-futom* prae-

curro, *meg-ülöm*, incubo, *áttal-járom*, pertranseo; *meg-szálom a' várát*.

Verba Neutra esse in triplici statu, ex tertia eorum persona agnosci potest. 1. sunt, quorum tertia persona est regularis, hoc est, formata a prima, deposita ultima consonante cum praecedente eam vocali ut: *Szolgálok, szolgál*, servit. *Élek*, vivo, *él*, vivit; haec coniugantur regulariter per affixa primae Coniugationis Activorum, sicut *Olvasok*, vel *Szeretek*.

Ea vero, quae ex Neutris absolutis transitiva facta sunt, deduces per affixa secundae Coniugationis sicut *Olvasom*, ut *meg-szálom etc. meg-szolgálom*: sic et *kivánom*, cupio: et similia.

2. Sunt, quae tertiam personam singularem habent in *ik*, ut *Aluszom, aluszol, aluszik*, Dormio: et haec eadem habent affixa, quae Passiva, si excipias Imperativum, Futurum Optativi, et Praesens Coniunctivi, in his enim affixum caret litera *s*. Et Praeteritum perfectum Infinitivi quod Neutra non habent: Participium Praesentis temporis, quod Neutra habent, non autem Passiva.

In gratiam tamen huius parvae differentiae ponentur Exempla compendiata, omiſſis particulis auxiliaribus, reliqua coniugabis iuxta formulam tertiae Coniugationis. Differunt tamen verba Passiva a Neutris interiectione augmenti syllabici *tat* vel *tet*.

3. Sunt Neutra, quae tertiam personam singularem habent in *en, on*: *Lészek*, fio, *lészesz, léssen*, et haec plerumque sunt Anomala, saltem in paucis, de quibus specialiter agetur infra cap. 5. *Vagyon, vonszon*. Quae dupliciter dicuntur; ut *haragodom* et *haragszom, cselekedem* et *cselekekszem*, in Praeter. Imperf. et Infín. conveniunt.

Exemplum Primae Classis.

Indicativi Praesens.

N. S. *Imádkozom, Oro, imádkozol, imádkozik.*

Praeterita Indicat. Optat. et Coniunct.

Imádkoztam, Oravi, imádkoztál, imádkozot.

Praeteritum Indicat. secundum.

Imádkozám, imádkozál, imádkozék.

Imperativi Praesens et Futurum.

Imádkozzál, Ora, imádkozzék, oret.

Imádkozzúnk, imádkozzatok, imádkozzanak.

Optativi et Coniunct. Imperfect.

Imádkoznám, Orarem, imádkoznál etc.

Futurum Optativi, et praef. Coniu.

Hogy imádkozzam, ut orem, imádkozzál, ores, imádkozzék, oret.

Hogy Imádkozzúnk, ut oremus, imádkozzatok, oretis, imádkozzanak, orent.

Vel Vajha imádkoznám, Vtinam orarem.

Aut Mikor imádkozom, Cum orem.

Infinitivi praesens.

Imádkozni, orare.

Participium.

Imádkozván, imádkozó, Orans.

Sic alia in zom, ut Botránkozom, scandalisor, Czélo zom, Collimo etc.

Et in dom, ut Okoskodom, Ratiocinor, Támaszkodom, Fulcio me, etc.

Exemplum Secundae Classis.

Indicativi praesens.

N. S. *Emlekezem, recordor, emlekezel, emlekezik.*

Praeter. Indic. Optat. et Coniunct.

Emlekeztem, recordatus sum, emlekeztél, emlekezet.

Praeteritum Indic. secundum.

Emlekezém, emlekezel, emlekezek,

Imperat. Praesens et Futurum.

Emlekezzél, Recordare, emlekezzék.

Emlekezzünk, emlekezzetek, emlekezzenek.

Optativ. et Coniunct. Imperf.

Emlekezném, Recordarer, emlekeznél.

Futur. Optativi et Praesens Coniunct.

Hogy Emlekezzem, ut recorder, emlekezzél, recorderis, emlekezzék, recordetur.

Hogy Emlekezzünk, recordemur, emlekezzetek, recordemini, emlekezzenek, recordentur.

Vel Vajha Emlekezném, Vtinam recordarer.

Mikor emlekezem, Cum recorder.

Infinitivi praesens.

Emlekezni, recordari.

Participium praesentis temporis.

Emlekezőn, emlekező, recordans.

Sic desinentia in zem, ut Vétkezem pecco, nevetkezem, rideo, etc.

Et in dem, ut Kedveskedem, gratificor, telepedem, recumbo, etc.

Ex quibus possunt etiam fieri Mandativa, ut Imádkoztatom, facio orare, et Potentialia, ut Imádkoztathatom, possum facere aliquem orare.

Verbum Hívok, voco, tertiam personam habet hii, Praeteritum hittam, Imperativum hij, Infinitiv. híni, determinate hívom, hívod, hívja, sic szívok, fugo; vívok, pugno; Fúok vel fúvok flo, spiro; fú, flat, fúttam, vel fújtam, flavi, fúj, fla, etc.

CAPVT V. — DE VERBIS ANOMALIS.

Veniunt hoc nomine Neutra, 1. quorum tertia singularis exit in *ik*, et prima semper fere in *m*, (nam *romlik*, *omlik*, Ruit, et similia imperfonalia sunt, vide pag. 506. non tertiae personae verborum *Omlok*, *romlok*, quae sunt *Omol*, *romol*, Pázm. in Conc. pag. 725.)

2. Quorum tertia persona exit in *en* (aut *on*, ut *vagyon*, *vonfzon*) et prima partim in *k*, partim in *m*, pro quorum notitia commodius ponentur nonnulla exempla, saltem per numeros singulares eorum temporum, ex quibus aliorum notitia haberi potest ex dictis.

Coniugatio Verbi *Aluszom* Dormio.

Indicat. Praes. et Futur. si apponas *meg*.
Aluszom, *aluszol*, *aluszik*, Dormio, is, etc.

Praet. etiam Opt. et Coni. cum auxiliaribus.
Aluttam, *aluttál*, *alut*, Dormivi, fti etc.

Praeteritum secundum.
Aluvám, *aluvál*, *aluvék*, Dormivi.

Imperativi Praesens.
Aludgyál, Dormi, *aludgyék*, dormiat.

Optativi et Coniunctivi Imperfectum.
Vajha v. *Mikor alunnám*, *nál*, *nék*, dormirem.

Infinitivi Praesens, et Imperfect.
Alunni, Dormire.

Participium Praesens.
Aluván, vel *aluvó*, dormiens.

Eius mandativum *Aluttatom*, per Sync. *alutom*, facio dormire, Potentiale *Alhatom* Possum dormire.

Sic *Nyugszom*, quiesco, *nyúgottam*, quievi, *nyúgvám* idem, *nyúgodgyál*, quiesce, *nyúgodnám*, quiesce-

rem, *nyúgodni*, quiescere, *nyúgován*, vel *nyúgovó* quiescens. Mandativum eius *nyúgottatom*, *nyugtatom*, *nyugotom*, facio quiescere. Potentiale, *nyughatom*, possum quiescere.

Haragszom Irascor, *haraguttam* iratus fui, *haraguvám* idem, *haragudgyál* irascaris, *haragunni* irasci, *haraguván*, *haraguvó* irascens. Mandativum, *haraguttatom*, fed *ufitatius* *haragitom*, Potentiale, *haraghatom*, possum irasci.

Et per secundam clas. *Feküszem*, vel *fekszem*, iaceo, *feküttem*, iacui, *feküvém* iacui, *feküdgyél* iace, *fekünni* iacere, *feküvén*, vel *feküvó* iacens. Mandativum *fektetem*, facio iacere. Potentiale, *fekhetem*, possum iacere.

Coniugatio Verbi *Vonszom* Traho, et quorundam aliorum.

Indicativi Praesens tantum.

N. S. *Vonszom*, Traho indeterminate, *Vonszasz*, *vonszon*

N. P. *Vonszúnk*, *vonszotok*, *vonszának*.

N. S. *Vonszom*, determinate *vonszod*, *vonsza*.

N. P. *Vonszuk*, *vonszatok*, *vonszák*.

Caetera supple ex *Vonok*, et *vonom*.

Múlom, *Evanesco*, *múlsz*, *múlik*.

Váлом, *Separor*, *válsz*, *válik*.

Botlom, *Cespito*, *botlasz*, *botlik*.

Praeterita: *Múltam*, *váltam*, *botlottam*.

Mulám, *válám*, *botlám*.

Optat. Imperf. *Múlnám*, *válnám*, *botlanám*.

Optat. Futur. *Múllyam*, *vállyam*, *botlyam* etc.

Fénlem, *Splendo*, *fénylesz*, *splendes*, *fénlik*, *splendet*. *Fénlettem*, *splendui*, *fénlém*, idem, *fénletly*, vel *fényly*, *splendesce*, *fénleném*, *splenderem*, *fénleni*, *splendere*, *fénlő*, *splendens*. Sic *Tündöklöm* splendo etc.

Coniugatio Verbi *Léfszek* Fio.

Indicativi Praesens, Imperf. et Futurum.

*Léfszek, Fio, léfsz, léfszesz fis, léfszen fit.**Léfszünk, Fimus, léfsztek fitis, léfsznek fiunt.*

Praeterita Indic. Optat. et Coniunct.

*Lettem, Factus, a, um, sum, lettél es, lett, v. lótt est.**Lettünk, Facti, ae, a, fumus, lettetek estis, lettek.*

Praeteritum secundum.

*Lók, Factus, a, um, sum, lól es, lón, alii lén, est.**Lónk, Facti, ae, a, fumus, lótek, estis, lónek etc.*Imperativi Praesens, et Futurum cum *Meg*.*Légy, Faxis, légyen, fit.**Legyünk, Simus, legyetek, fitis, legyenek sint.*

Optativi et Coniunctivi Imperfectum.

*Vajha vel mikor lennék, lennél, lenne, Fierem.**Lennénk, lennétek, lennének, Fieremus etc.*

Futurum Optat. et Praesens Coniu.

*Hogy Legyek, légy, légyen, ut Fiam.**Vel Vajha Lennék, lennél, lenne. Vtinam. Fiam.*

Infinitivi praesens.

Lenni, Fieri.

Participium praesentis temporis.

Lévén, lévő.

Participium praeteriti.

Lett vel lótt, Factus, a, um, est.

Participium Futuri.

Léendő, Futurus.

Huius Potentiale est *Lehetek*, possum fieri; et coniugatur per affixa primae coniug. p. 465. si addantur tertiae personae, nimirum *Lehet*: idem faciendum cum aliis sequentibus Potentialibus.

Porro haec tertia persona, *lehet* cum Ablativis Pronominum primitivorum omnium personarum flectitur impersonaliter sic:

Lehet én-tőlem, te-tőled, ő-tőle.

Potest fieri a me, a te ab illo.

Lehet mi-tőlünk, ti-tőletek, ő-tőlek.

Potest fieri a nobis, a vobis, ab illis. Et sic per omnes modos finitos, et tempora.

At si vis omnes personas verbi Possum exprimere, uti apud Latinos, quando ponitur cum Infinitivo cuiuscunque Verbi, ut Possum legere, non uteris verbo *lehet*, sed ex ultima eius syllaba *het* (quam ubi res exigit, in *hat* mutabis) facies tibi verbum Potentiale, iuxta dicta pag. 494. v. g. *Olvashatok*, possum legere, vel *Olvashatom*, possum legere certam rem, et flectes illud per primam, hoc per secundam Coniugationem, idem facies cum Passivis, Mandativisque verbis.

Verbum *Lészek* imitantur sequentia:

Télszek, Facio, *tettem*, feci, *tévék*, feci, *tégy*, fac, *tennék*, facerem, *tenni*, facere, *tévén*, *tévő* faciens.

Et in sensu determinato: *Télszem*, *télszed*, *télszi*; *tettem*; *tévém* feci, *tegyed*, *tedd*, fac etc. Potentiale *Te-hetek*, Possum facere.

Sic *Teszek* et *teszem* pono, *tettem*, *tévék*, *tévém*, posui, *tegy*, *tegyed*, *tedd* Pone etc.

Viszek, Fero, *vittem*, *vivék*, tuli, *vígy*, vel *viggy* fer, *vinnék*, ferrem, *vinni*, ferre, *vívén*, *vívő* ferens, et determinate *viszem*, *viszed*, *viszi*, *vittem*, *vivém*, *vigyed*, vel *vidd* etc. Potentiale *Vihetek* Possum ferre.

Veszek accipio, *vettem*, aliqui *vőttem*, *vévék* accepi, hinc *vőn* accepit Gen. 2. §. 21. et *vővé*, Gen. 24. §. 67. in plurali *vőnek* acceperunt. Gen. 11. §. 29.

Végy accipe, vennék acciperem, Mikor véendek, Cum accepero, véjendesz Exodi 29. §. 21. Venni accipere, vevő accipiens; et determinate Veszem, veszed, veszi, Imper. Vegyed, vel vedd, et Potentiale vehetek.

Veszek pereo, cum suis compositis regulariter flectitur: vészsz peris, vész perit, vészszel peri, eius Potentiale est veszhetek possum perire.

Jövök venio, jősz venis, jő venit, jöttem, jövék veni hinc jöve venit, Gen. 20. §. 3. jőj, jőszte, jősztece veni, hinc jöjtek, jősztetek venite; jönék venirem, jöni venire, jövén, jövő, veniens, jövendő venturus. Potentiale jöhetek, possum venire. Jer veni, jertek venite, jerünk eamus, caeteris caret.

Sic Szövök texo, szöttem etc.

Sic Fővök Coquor, quod non videtur per omnes personas esse usitatum: usitatiores tamen sunt hae: Fő Coquitur, meg-főtt, meg-főve coctum est, főjön coquatur, főni, coqui, meg-van főve coctum est. Sic alia similia.

Megyek, Eo, mégy, is, megyen, it.

Megyünk, imus, mentek itis, mennek, eunt.

Mentem et menék, ivi, mennyi, mennék, irem.

Menni, ire, menvén, menő iens, menendő iturus.

Potentiale mehetek, possum ire.

Eredgy Ísai 27. §. 5. Eredgyetek ite, caeteris caret.

Hízek, credo, híszesz et híszsz, hízen; et determinate Hízem, híszed: hídgy crede, etc.

Coniugatio Verbi Vagyok Sum.

Aliqua tempora accipit a Lészek.

Indicativi Praefens.

N. S. Vagyok, Sum, vagy, es, vagyon, est.

N. P. Vagyunk, Sumus, vattok, estis, vannak, sunt.

Praeteritum Perfect. et Plusquamperfectum.

Vóltam, Fui, vel fueram, vóltál, vólt.

Vóltúnk, Fuimus, vel fueramus, vóltatok, vóltak, vel vóltanak.

Praeteritum secundum.

Valék, Fui, válál, vala.

Valánk, valátok, valának.

Vel a Fio, Lók, lól, lón etc.

Futurum a Fio.

Lészek, Ero, lészesz, eris, léssen, erit.

Lészúnk, Erimus, lésztek, eritis, léznek, erunt.

Imperativi Praesens et Futur. a Fio.

Légy te, Sis, légyen amaz, sit.

Legyúnk mi, Simus, legyetek ti, legyenek amazok.

Optativi Praesens, et Imperfectum.

Vajha Vólnék, Vtinam Effem, vólnál, vólna.

Vajha Vólnánk, Effemus, vólnátok, vólnának.

Praeteritum Plusquamperfectum.

Vajha Vóltam vólna, vóltál vólna, vólt vólna.

Vtinam fuiffem, fuiffes, fuiffet.

Vajha Vóltúnk vólna, vóltatok vólna, vóltak vólna.

Futurum a Fio.

Hogy Legyek, ut fim, légy, fıs, légyen, sit.

Hogy Legyúnk, ut fimus, legyetek, legyenek.

vel Vajha Lennék, Vtinam fim ex imperf.

Coniunctivi Praesens.

Hogy Legyek, ut Sim, etc. ut supra.

vel Mikor Vagyok, Cum fim, ex Praef. Ind.

Praeteritum Perfect. et Plusquamperfectum.

Mikor Vóltam vólna, Cum fuiffem, ut in Optat.

Futurum a Fio.

Mikor Léendek, Cum fuero, léendesz, léend.

Mikor Léendünk, léendetek, léendenek.

vel ut vulgo *Mikor Léfszek, léfsz etc.*

Infinitivi Praesens.

Lenni, Effe.

Participii Futur.

Léendő, Futurus.

Periphrasis Verbi Habeo.

Sensum Verbi *habeo* Vngari efferunt per tertiam personam Verbi *Sum* utriusque Numeri, Dativum personae possidentis, et Nominativum rei possessae cum affixis personalibus, sic:

Res possessa in Singulari.

Vagyon nékem könyvem, Est mihi liber, pro habeo
librum.

Vagyon néked könyved, Est tibi liber.

Vagyon ő-néki könyve, Est illi liber.

Vagyon nekünk könyvünk, Est nobis liber.

Vagyon néktek könyvetek, Est vobis liber.

Vagyon nekik könyvek. Est illis liber.

Res possessa in Plurali.

Vannak nékem könyveim, Sunt mihi libri.

Vannak néked könyveid, Sunt tibi libri.

Vannak néki könyvei, Sunt illi libri.

Vannak nekünk könyveink, Sunt nobis libri.

Vannak néktek könyveitek, Sunt vobis libri.

Vannak nekik könyvök, Sunt illis libri.

In Praeterito *Vóltak*, in Futuro *léfsznek etc.*

Nota primo, si possessor exprimendus sit nomine, res possessa in Plurali terminatur in *i*, ut *Vannak Királynak sereg*i, Sunt regi exercitus.

Nota secundo, si res possessa sit cum Adiectivo in numero singulari significante multitudinem, usita-

tiorem esse tantum numerum singularem pro plurali, sic: *Vagyon száz aranyam*, quamvis et *Vannak száz aranyaim* dici possit, *Sunt mihi centum aurei*.

Periphrasis Verbi Debeo.

Verbum *debeo* pro oportet, efferunt Vngari verbo *kell*, oportet; a *kellek* necessarius sum, Impersonaliter flectendo cum Infinitivo cuiuscunque verbi, recipiente affixa personalia (iuxta dicta pag. 482.) et flectitur per modos et tempora sequentia.

Imádkoznom kell, oportet me orare, et oportebit me orare; *kellet* oportuit, *kellene* oporteret, *kellet volna* oportuisset.

Quaedam verba dupliciter habent tertiam personam, ut *Romol* et *romlik*, a *romlok*, vide pag. 489. Videntur talia verba secundum terminationem *ik*, impersonaliter moveri, sicut curritur, a curro; nam et significationem habent quasi passivam, sic et *lövöllek* a *lövök* Iaculor, *hámlik* ab *hántom* decortico, *telik* a *töltök* fundo, *férzik* a *fértem* laedo. *A' víz mennél magosabb helyről jó a' cséven, annál fellyebb lövöllek*. Pázm.

Mig hamlik a' hárs-fa, addig hámtsd, Prov.

Alias impersonalia prioribus personis carent saltem in eodem sensu, ut *Illik* decet, *illet* cum Accusativo, spectat, pertinet, et moventur sic:

Illik hozzád, decet te. *Illet tégedet*, pertinet ad te.

Illet hozzád, decuit te. *Illetet tégedet*, pertinuit.

Illeni fog hozzád, decebit. *Illetni fog tégedet*.

Illyék hozzád, deceat te. *Illessen tégedet*, pertineat.

Vajha illenék hozzád. *Vajha illetne tégedet*.

Illeni, decere. *Illetni*, pertinere.

Illendó, decens. ab *illetóm* tango.

Illet etiam in sensu determinato, ut *Istent illeti*, *illette*, *illetni fogja a dicsőségg*, ad Deum pertinet, pertinuit, pertinebit gloria, seu Dei est, fuit et erit Gloria.

Appendix de Metaplasmo,

Quo ostenditur, unde sit, quod in nonnullis quidam discrepent.

Quod Latinis Poetis metri causa permiffum est, vocibus interdum literas, aut syllabas addere, detrachere, in alias commutare, aut e proprio loco in alium transferre, hoc apud Vngaros etiam in sermone communi usuvenit, sic:

PROTHESIS, hoc est, assumptio literae, initio dictionis occurrit nonnunquam apud Vngaros in vocibus ab aliena lingua assumptis, quae incipiunt a concursu asperiorum consonantium, ut *Eftván* vel *István* Stephanus, a Graeco Στέφανος, *Ispék* certi cibi genus cum larido, a Germanico Speß laridum, *Ispítály* Xenodochium, a Boemico Špítal, *Istráza* et *estráza* custodiae, a Štraž Boemico.

Nec facile Vngari rure educati similes voces sibi peregrinas efferent, nisi praeponant aliquam vocalem.

EPENTHESIS, hoc est abiectio literae vel syllabae in medio dictionis, frequentissima est.

Primo in Genitivis *almájé*, pro *almáé*; *elméjé* pro *elmée*.

Secundo in his Accusativis, qui ante affixum *t* assumunt literam *a*, vel *o*, vel *e*, ut *ház*, *házat*, *pók* aranea, *pókot*, *szék*, sedes, *széket*. Et in Accusativis pluralibus, ubi semper ante affixum *t*, assumitur litera *a*, vel *o*, vel *e*, ut *Almákat*, *székeket*, *tulkokot*.

Tertio in his gradibus comparativis: *erőssébb, alkalmatossabb*.

Item in verbis, quae tertiam personam singularem modi indicativi temporis praesentis habent in duplicem consonantem, ut *Hallok*, audio, *hall*, audit; haec enim ante affixa a consonante incipientia assument vocalem in his verbis *halla'z, hallanám, hallani*; vide pag. 462.

Nota tamen multos in communi sermone in his comparativis et verbis uti potius Syncope, et dicere v. g. *erősb, alkalmatosb, szólsz* pro *szólla'sz, szól'ni* pro *szóllani*. Huc spectant *evet, ivot* pro *ett, vel őtt*, comedit, *itt, bibit*.

Nicolaus Telegdinus etiam audaciores habet Epentheses, ut *Hogy halgatnájak az Isten igéjét*.

PARAGOGÉ, seu adiectio literae aut syllabae in fine vocis, familiaris est infinitivis verbis, ut *Szóllania*, pro *szóllani*: loqui, *szeretnie* pro *szeretni*: amare. Nicolaus Telegdi etiam in modo Optativo ea utitur, ut pag. 303. *Adnája a' kegyelmes Isten*, pro *adná*. Etiam Káldi habet: *Noha azt kérnéje*. 2. Macab. cap. 4. v. 27.

Paragoge est etiam in his *hozzája*, pro *hozzá*. Gen. 19. v. 3. *immáron, régenten, aztot*, pro *immár, régen, azt*. *Negyedig iziglen* Exod. 20. v. 5. *három óráiglan*; tale Paragoge est in sequentibus: *halgathacza*, Tel. p. 302. *halgafshacza* p. 307. *győsztecze*.

APHERESIS, seu adiectio literae initio vocis rarior est.

SYNCOPE, seu sublatio literae aut syllabae e medio vocis contingit in nominibus in *ny* terminatis ante affixa, ut *Afzszony: afzszonnak* Gen. 38. v. 20. ubi *y* sublatum est, sic: femita *ősvénnek* pro *ősvénynek*

femita e, *jővevény*, advena, *jővevénnék* Exod. 23. ̣. 9. *ővel* cingulo, Exod. 29. ̣. 9. pro *ővvel*, *halhéak* Iob. 41. ̣. 6. pro *halhéjak*, sic *áldozd* pro *áldozzad*; in similibus enim nec sentitur defectus absentium literarum.

APOCOPE, seu subtractio literae aut syllabae in fine occurrit in adiectivis in exemplis, quae relata sunt in nominibus compositis, ut *Tenger part*, *ember nyom* etc. pro *tengeri part*, *emberi nyom* vide pag. 428. Item in Accusativis hisce: *engem*, *téged*, pro *engemet*, *tégedet*.

ANTITHESIS, seu positio unius literae pro alia fit in articulorum Dativo et Ablativo singulari, ut *annak*, *ennek*, *attól*, *ettől*, ab *az*, *ez*. Idem fit cum eorum compositis *amaz*, *emez*. In Praeteritis *híttam*, *szíttam*, ab *hívom*, *szívom*; sic *hínnám* vocarem, etc. Vide pag. 498. sic *ettem*, *evém* comedi, *ittam* bibi, *enném* comederem, *innám* biberem, *enni* comedere, *inni*, bibere, quin et alia anomala, de quibus pag. 499. et sequentibus fere non aliunde patiuntur anomaliam, quam literarum *sz*, aut *v*, ex themate, in alias commutationem.

In affixis praepositionibus *val*, *vel*, cum *vá*, *vé*, quando enim haec affixa adduntur vocibus in consonantem terminatis, tunc *v* horum affixorum mutatur in talem consonantem, qualis praecedit, ut *Uraddal ne pőrőly*, cum Domino tuo iure ne certes. *Vízzel elegyits bort*.

In his quoque Antithesis est *szántalan*, pro *számtalan*, *igazám* pro *igazán*. Pázm. pag. 564. *Határozatlan*, pro *határozatlan*; *igafság*, pro *igazság*.

Subinde etiam casum pro casu positum invenies: ut *Víz-meríteni* Gen. 24. ̣. 11. pro *vizet meríteni*, *őkör-hajtogatni*, *falu-látni*. Pázm. pag. 737.

METATHESIS, seu transpositio literae fit in Nominibus *álmom, halom, etc.* in Accus. singul. et toto plurali *álmot, álmok.* In verbis *Könyörgők, érzek etc.* in tertia persona, *könyörög, érez*; Imperativ. *könyörögj, érezz*; Vide pag. 420. 463.

PARS QVARTA.

DE SYNTAXI.

CAPVT I.

§. 1. *De duobus nominibus substantivis, substantivo cum adiectivo, et relativo cum antecedente.*

Quotiescunque duo nomina substantiva rerum diversarum in constructione ponuntur, efferes Genitivum Latinum Vngarico Dativo, hoc est, cum affixis *nak, nek,* et alterum substantivum cum pronomine possessivo tertiae personae, vide dicta part. 2. cap. 3

§. 2. nam eadem regulae huc serviunt, ut *Bornak árta,* vini pretium. *Vérnek sarcza,* sanguinis lytrum.

In declinando, Dativus ille, qui Latino Genitivo correspondet, manet invariatus, alterum autem nomen Declinationis variationem recipit, ut *Add-meg a' bornak az árta,* da vini pretium. At saepe in Oratione (maxime ligata) omittitur affixum *nak,* vel *nek.*

Idque primo quando Latino Genitivo respondens nomen substantivum habet affixum Pronominale possessivum, ut *Kristus vére sarcza,* vel *Kristus vérének sarcza.* *Péter lova hátáarul szakasztotta nyakát.*

Secundo, quando Genitivus ille est nomen proprium, ut *Péter lova Petri equus.*

Sic *Kristus vére*, Christi sanguis, seu *Kristusnak vére*.

Nonnunquam etiam his rationibus deficientibus omittuntur haec affixa, ut *Királyok Királya*. Pázm. pag. 471. *Gonosz a' lelki isméret mardozása*, pro *isméretnek*, Malus est conscientiae remorsus.

Quando in Latino sunt plures Genitivi rerum diversarum, apud Vngaros saltem unus principalis assumit affixum *nak*, vel *nek*: ut *Az Atyádfia vérének szava kiált hozzám*; pro *atyádfiának vérének szava*. Vox sanguinis Fratris tui clamat ad me. Gen. 4. §. 10.

Contingit tamen utrumque assumere, ut *Azon hónapnak huszon negyedik napjának estvéjéig*: usque ad eiusdem mensis vigesimae quartae diei vesperam. Exod. 12. §. 18.

Horum substantivorum alterum contingit esse pluralis numeri, alterum singularis, ut: *A' jó pásztor a' juhoknak lelkéért vigyáz*. Páz. Bonus pastor pro ovium anima vigilat.

Meg-szabadúltam a' latrok kezéből: Liberatus sum de latronum manu, *A' király szabadított meg minket ellenségink kezéből*, 2. Reg. 29. §. 9.

Aliquando numero conveniunt, ut: *Meg-szabadúltam a' latrok kezeiből*.

In singulis exemplis substantivum Genitivo correspondens manet invariatum, alterum autem est capax declinationis et affixorum, v. g. praepositiones exprimentium, ut *Pharao tévé Josephet Aegyptus földének gondviselőjévé*.

In substantivis continuatis alterum tantum nomen declinatur, et affixa recipit, ut *Mátyás Király*, Rex Mathias, *Mátyás Királyé etc.*

Quomodo vero substantivum nomen construatur cum nomine adiectivo, dictum est parte 1. cap. 4. §. 4. pag. 417.

Item quomodo ordinetur substantivum cum pronominibus possessivis, fuse habes part. 2. cap. 3. per totum.

De Relativo cum antecedente.

Relativum *ki, a' ki, mely, a' mely, a' mi*, Qui, quae, quod, convenit cum antecedente in numero, ponitur vero in eo casu, quem suum verbum regit; generis non habetur ratio, ut *Isten lakik az égben, kit imádunk a' földön*, Deus habitat in coelo, quem adoramus in terra.

Relativum, si substantivo praeponatur, non ponitur aliud, quam *mely*, vel *a' mely*, et tunc more adiectivorum non variatur per casus, ut: *A' mely embert látok, Péter az*; Quem hominem video, Petrus est.

Quaedam spectantia ad regulam de relativis.

Post antecedens plurale ponitur relativum etiam plurale, ut *Az urnak minden beszédt, mellyeket szóllot, meg-cselekedgyük*: Omnia verba Domini, quae locutus est faciemus. Exod. 24. §. 3.

Etiam post antecedens voce singulare, sed sensu plurale, ponitur relativum plurale, ut: *A' gazdag fok jót cselekedik, mellyekre a' szegénység nem bocsát. Pázm. p. 595. Csinály ötven arany karikát, mellyekkel etc. Exod. 26. §. 6.*

Si pro antecedente sint duo nomina substantiva singularis numeri coniuncta coniunctione *és*, et relativum communiter est numeri pluralis, ut: *Egy arany láncz, és egy poma gránát vala, mellyekkel fel ékeftetvén jár vala a' pap. Exodi 39. §. 24.*

Post substantiva duo rerum diversarum, si magis praecipuum sit numeri pluralis, etiam relativum erit numeri pluralis, ut *A' bűntető csapások nagy voltából, mellyekkel Isten ostorozza a' hit szegőket, meg-tetozik a' bűnnek nagy volta. Pázm.*

Relativa *a' ki*, et *a' mely*, Qui, quae, quod, hac ratione fere ponuntur, ut *A' ki* ponatur post antecedentia nomina propria DEI, spirituum, et hominum. Imo etiam post nonnulla appellativa personarum, ut *Ezeket mondja az úr a' fiokról, és a' leányokról, a' kik helyben nemzettettek. Ierem. 16. 5. 3.*

Post antecedens rei inanimatae, aut non personae, ponitur *a' mely*, ut *Meg-ihattyátoké a' pohárt, mellyet én meg-íszom. Matth. 20. 5. 22.*

Egyéb juhaim-is vannak, mellyek nem ez akolból valók. Ioan. 10. 5. 16.

Non tamen ea necessitate, ut non etiam post haec possit poni relativum *a' ki*, saltem rarius, ut *Az a' tiszta hordó, a' kiben valamit töltesz, meg-nem eczetesedik. Sic vertit quidam illud Horat. lib. 1. epist. 2. Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis, acescit.*

Nincs olly ag ló, a' ki pűnkösdben nem hinyog. Proverbium.

De interrogatione, et responsione.

Interrogatio et responsio casu consentiunt, ut *Kié a' tisztelet? Istene, Cuius est honor? DEI. Kinek haitasz térdet? Cui flectis genu? Istennek, DEO, Kit szeretsz? Quem amas? Istent, DEVM. Nisi respondendum sit pronominebus possessivis Enyim, tiéd, miénk, tiétek, óvék, haec enim cum substantivo in interrogatione praemisso casu conveniunt, ut *Kié ez a' könyv, Cuius est hic liber? enyim, meus. Notandum tamen**

hic, aliquando responſionem fieri ſolo verbo et nullo caſu: tunc ſi praeceſſit verbum indeterminatum, reſpondebis verbo indeterminato, ſeu primae coniugationis, ut *Tudczé leczkét?* Scisne lectionem? *tudok*, ſcio. *Tudczé deákúl?* Scisne Latine? *tudok*, ſcio. Si vero in interrogatione verbum eſt determinati ſenſus, etiam verbum in reſponſione erit determinatum, ut *Tudodé a' leczkédet?* ſcisne lectionem? *tudom*, ſcio.

CAPVT II. — DE PROPRIA VERBORVM CONSTRVCTIONE.

§. 1. De Conſtructione verbi Activi.

Verbum Activum regit poſt ſe caſum Accuſativum, ut *Irok levelet*, Scribo literas.

Hic animadvertite, quod ſi Accuſativus verbi ſit res aliqua determinata, iuxta dicta pag. 475. te debere uti verbo habente affixa ſecundae coniugationis, ut *Irom ezt a' levelet*, ſcribo has literas.

Verba dandi, reddendi, committendi, declarandi, praeter Accuſativum habent etiam Dativum caſum, ut *Adok néked könyvet*, Do tibi librum. *Viſzſza adom a' pénzedet*, Reddo tibi pecuniam tuam: *Ajánlom néked az én tanítványomat*, Commendo tibi diſcipulum meum. *Magyarázom néked az írást*, Explico tibi ſcripturam.

Alia verba, quae apud Latinos praeter caſum Accuſativum, etiam alios caſus admittunt, ut ſunt: accuſandi, damnandi, abſoluendi, monendi, emendi, vendendi, docendi, veſtiendi, exuendi, petendi, auferendi, privandi, interrogandi etc. caſus illos alteros efferunt beneficio affixae praepoſitionis illius, in quam caſus illi reſolui fere poſſunt: nam aliqua ſalva Latini ſermonis lege, Latine in eas praepoſitiones, et caſus reſolui nequeunt: porro praepoſitio quaecunque affigitur vocibus in recto ſumptis cuiuſvis numeri.

Verbi gratia: Verba accusandi, monendi, casum Latinum alterum, seu rei efferunt cum sequentibus affixis *ról, ról, rúl rúl*, quae Latine significant de, ut *Joseph bévádolá a' báttyait főlötte gonosz bínról. Gen. 37. ̣. 2. Intlek erról, moneo te de hoc.*

Verbum demonendi eadem praepositiones habet, sed alia significatione, nimirum *a*, vel *ab*, ut *Le intlek arról, demoneo te ab ea re.*

Verba damnandi, aestimandi, docendi, casum rei efferunt cum affixis *ra, re*, ut *Igen rút halálra kárhoztasuk őtet. Sap. 2. ̣. 20.*

A' mennyit érhet, annyira bocsúltesék. Lev. 27. ̣. 17. Tudgyátok hogy tanítottalak titeket a' parancsolatokra, és igaságokra. Deut. 4. ̣. 5.

Verba vestiendi, ornandi, volunt habere casum rei cum affixis *val, vel*, cum variatione literae *v*, iuxta dicta pag. 135.

Bőrrel és hússal ruháztál-meg engem. Iob. 19. 11. Pelle et carnibus vestisti me.

Sequentia verba vestiendi, *öltözöm*, ab *öltöm*, *öltözködöm*, *övedzem*, fere intransitiva sunt et Neutra apud Vngaros, et beneficio affixae praepositionis *ba*, vel *be*, in casus transeunt, ut *Dicséretbe és ékecségbe öltöztél. Psal. 103. ̣. 2.*

At verba eorum mandativa transitiva sunt, et cum eodem affixo, ut *A' fiai-is öltöztetd gyólcis kőtősökbe, és övedzed-bé az ível. Exod. 29. ̣. 8.*

Verba exuendi *Ki öltözöm*, *ki vetkőzöm*, exuo me, similiter Neutra sunt, et intransitiva, quae beneficio affixi *ból, ből, búl, búl*, in casus transeunt, ut *Ki öltözék az ő övezgysége ruháiból Iudit. 10. ̣. 2.*

Vetkőzzél-le Jérusalem a' síralomnak hoszfű ruháiból. Baruch. 5. ̣. 1.

At horum Mandativa fiunt quoque transitiva, et praeter Accusativum habent alterum casum cum iisdem affixis, ut *Vetkeztesd-le őtet*, fac exui illum, *vel* exuas illum.

Verba absoluedi, liberandi, auferendi, privandi, petendi, praeter Accusativum petunt alium casum cum affixis *tól, től, túl, túl, a* vel *ab*, ut *És most fel-szabadítlak az adóktól*. 1. Machab. 10. §. 29.

Az álamisna meg-szabadít a' haláltól. Tob. 12. §. 9.

Meg-foszták őtet fegyveritől, Spoliaverunt eum armis. 1. Reg. 31. §. 9.

Egy dolgot kérek tőled, Vnam rem peto a te. 2. Reg. 3. §. 13.

At verba absoluedi non recusant affixum *ból, ből, búl, búl*, ut *Menelaust a' vétkekből meg-szabadítá*. 2. Machab. 4. 47.

A' gyalázat kötőléből oldozz-meg engemet. Tob. 3. §. 15.

Verbum interrogandi *Kérdem*, interrogo, Accusativum habet, ut *Kérd-meg a' papokat a' törvény felől*. Agg. 2. §. 12. sed sequentia verba interrogandi *kérdezem, kérdezkedem, tudakozom*, Neutra sunt, et intransitiva, possunt tamen assumere casum cum affixis *tól, től, túl, túl*.

§. 2. De Constructione Verbi infiniti, et gerundiorum, ac supinorum circumscriptiōne.

Verba infiniti modi eisdem casus habent, post se, quos verba finita.

At Gerundia, et supina non habent Vngari, sed circumscribunt sic:

Gerundia in *di*, activae significationis efferuntur per duo nomina substantiva rerum diversarum: v. g.

Tempus flendi, et tempus ridendi. Eccl. 3. ȳ. 4. *Ideje a' sirásnak, és ideje a' nevetésnek*: id est, tempus est fletus, et tempus est risus. Vel per verbum infinitivum, ut: Sum cupidus tui videndi, *kivánlak látni*, cupio te videre. Vel per Coniunctionem *hogy* ut, et verbum modi Coniunctivi, ut Tempus est obliviscendi iniurias, *Ideje, hogy el-felejtseed a' bosszúságot*.

Gerundia in *do*, activae significationis efferes per participium praesens, ut: Errando discimus, *vét-vén tanulunk*, id est, errantes discimus.

Aut per nomina verbalia, cum affixa praepositione *ban*, vel *ben*, *in*, ut: Piger in scribendo, *Rest az írásban*, id est, Piger in scriptione.

At Gerundia in *do*, quae passionem significant, circumscribuntur per Coniunctiones *Ha*, *mikor*, *midőn*, et verbum passivum personale, ut Memoria excolendo augeatur, *Az emlekezet ha, vel mikor gyakoroltatik, nevededik*.

In *dum* per nomina verbalia, et affixam praepositionem iuxta exigentiam, ut: Ad pugnandum venisti; *Harczolásra jöttél*: quasi ad concertationem venisti. Vel verbum Infiniti modi, ut *Harczolni jöttél*, pugnare venisti. Inter certandum occubuit, *A' harczésban esett-el*. In certamine cecidit, vel in certamine occubuit, *Az harczban esett-el*. Verbum participiale in *dum*, effertur Infinitivo cum affixis Pronominibus personalibus, et verbo *kell*, ut: Moriendum tibi est, *meg-kell-halnod*, vide pag. 506.

Supina in *um* Infinitivo efferuntur, et suorum verborum casus habent, ut: Eo sectum ligna, *Fát vágni megyek*, ligna secare eo.

Supina in *u*, circumscribuntur verbali nomine, et affixo *ra*, vel *re*, *ad*: ut Dignus amatu, *méltó a' szeretetre*.

§. 3. De Constructione Verbi Passivi.

Verbum Passivum ex sola terminatione non dignosces ab aliis verbis, sed ex interiectis quibusdam literis passivae vocis formativis, de quo vide supra pag. 483. Sed etiam sic convenit cum mandativis: nam *olvaſtatom* legor, et *olvaſtatom*, mando legi, voce conveniunt: differentiam ergo certam accipe ex sensu; deinde etiam coniugationis alterius affixa habet Passivum, alterius Mandativum.

Verbum passivum habet post se casum Ablativum, ut: Auferetur a vobis regnum DEI, *Elvétetik ti tőletek az Isten országa.*

Si verbum activum praeter Accusativum habuit alium casum, sive per se, sive beneficio praepositionis, habebit etiam passivum: ut: Auferetur a vobis regnum DEI, et dabitur genti facienti fructus eius, *Elvétetik ti tőletek az Isten országa, és adatik az ő gyümölcsét hozó nemzetnek.* Et benefic. praepos. *Az ember a' munkára születtetik, és a' madár a' röpülésre.* Job. 5. §. 7.

§. 4. De Constructione Verbi Neutri.

Verba Neutra aliqua ponuntur absolute, ut *Élek viyo*; *ülök*, sedeo: Aliqua habent Dativum, ut verba favendi, juvandi, serviendi, ut *Kedvezek néked*, Faveo tibi. *Szolgállok neked*, Servio tibi.

Quaedam habent Accusativum casum, ut *Bort iszom*, vinum bibo. *Húst eszem*, carnem comedo. *Pályát futok*, in stadio curro.

Aliqua autem beneficio praepositionum casus habent, quarum aliae Ablativo Latino, aliae Accusativo gaudent: quae praepositiones iam coniunctim affiguntur nomini, ut *Emlékezem Istenről*, meminī DEI, *Vízre szorúltam*, adactus sum ad aquam, biben-

dam scilicet: iam separatim, ut *szűkölködöm ruházat nélkül*.

Notabilis tamen est observatio circa verba *Lé-
szek, tészek, válom, választom, teremtem*, et similia,
quae quando significant quandam transmutationem
petunt casum cum affixis *vá, vé*, ita, ut litera *v*, sub-
eat mutationem in literam praecedenti se similem,
vide pagin. 509. ut *A' víz borrá vált*, Aqua facta est
vinum: praecedente vocali integra manent, ut *Hamuvá
lészünk*, fiemus cinis; praecedente *y*, antecedens illud
consonans geminatur, *Farkas baránnnyá vált*, Lupus
agnus factus est. Sic *Királyya kenék Dávidot*. 2. Reg.
5. §. 3. *Férfiuvá és Aszfszony-állattá teremté őket*. Gen.
1. §. 27.

Quae apud Latinos Communia, aut Deponentia
verba sunt, ea apud Vngaros referuntur partim ad
Activa, ut *Pufztitom*, Depopulor: partim ad Neutra,
ut *Hizelkedem*, Adulor. Quaedam de Neutris iam sub
Activis dicta sunt, vide pag. 460.

§. 5. De Constructione Impersonalium.

Quaedam verba Impersonalia absolute ponuntur
ut *Efik*, Pluit; *villámlik*, fulgurat.

Quaedam Nominativum expresse habent ante se,
ut *Hó efik*, Ningit; *jég efik*, grandinat: *menny dörög*,
tonat.

Quaedam praeter Nominativum aperte, vel occulte
positum, habent Dativum, ut *Tetczik nékem*, placet mihi.

Quaedam Accusativum, ut *Tégedet illet*, ad te
spectat.

Quaedam cum affixa praepositione casum eius-
dem habent, ut *Illik a' keresztyénhez mértékleteffen
élni*, decet Christianum temperate vivere.

CAPVT III. — DE COMMUNI VERBORVM CONSTRUCTIONE

Quies in loco.

Non est eadem respondendi ratio apud Vngaros ad interrogationes *Hol* ubi, *honnét* unde, *hova* quo? Attendendum est vero ad rationem non solum Nominum propriorum, et appellativorum, sed etiam ad terminationem, et ad vocalium classes, maxime autem ad consuetudinem.

Si igitur interrogatio fiat per adverbium *Hol* ubi. Etiam nomina propria locorum varie efferuntur v. g. aliqua primariorum Urbium efferuntur casu Ablativo cum affixo *ban* vel *ben*, ut: *Vbi* eras, *hol vóltál?* *Romában*, Romae; *Constancinopolban*, Constantinopoli; *Bécsben*, Viennae; *Nagy Szombatban*, Tyrnaviae; aliqua vero etiam propria Civitatum petunt affixum *n*, praecedente accentu, ea sunt quae desinunt in vocalem, ut *Nitrán*, Nitriae; *Beszterczen*, Bistriciae; aliqua *on*, vel *en*: ea sunt, quae desinunt in consonantem, ut *Csanád*, Csanadinum, *Csanádon*, *Galgócz*, Galgocium, *Galgóczon*, *Kőrmend*, Kőrmendinum, *Kőrmenden*. Sic *Füleken*, Fülekinini etc.

Aliqua etiam *t*, cum, aut sine praecedente vocali, ut *Ungvárt* Vngvarini, *Győrót* Jaurini, *Fejérvárt* Albae, *Eperjést* Eperjesini. Quae plerumque fiunt ad distinctionem aliorum locorum, sic dicitur *Nitrán* Nitriae ad distinctionem fluvii eiusdem nominis. *Fejérvárt*, Albae, ad distinctionem arcis, et similia. Respondebis ergo ad interrogationem *Hol vóltál*, ubi fuisti? si nomine urbis, oppidi, pagi utaris, *vóltam Romában*, *Bécsben*, *Nitrán*, *Győrót* etc.

Si autem nomine Regnorum, Provinciarum, Insularum respondere velis, respondebis nomine cum affixis *ban* vel *ben*, seu casu correspondente Ablativo

Latino, cum praepositione *in*, ut *Hol vóltál?* *Magyar országban, Ausztriában, Cyprus szigetében.*

Si respondendum erit nomine aliorum locorum, debes distinguere inter locum in quo, aut circa quem, aut super quem: Nam si vis respondere nominando locum in quo, adhibebis affixa *ban* et *ben*, ut: *A' házban vóltam*, in domo fui; *A' szőlőben vóltam*, In vinea fui. Si vis nominare locum super quem, uteris affixo *n*, cum apta vocali, si res exigat, ut dicetur pag. 530. ut *Házhéan vóltam*, Fui super tecto; *A' mezőn vóltam*, Fui in agro; quasi super agro. Si vero nomina locum significantia terminentur consonante, habebunt affixa *on*, vel *en*, ut *A' kő falon*, in seu super muro.

Motus de loco.

Si interrogatio fiat per Adverbium *Honnét*, unde? et responsio per nomina propria urbium, oppidorum, pagorum, iis nominibus, quibus paragrapho superiore usus es cum affixo *ban*, vel *ben*, hic uteris cum affixo *ból*, vel *ből*; ut *Honnét jősz, Romából, Bécsből*, unde venis? Roma, Vienna; at quibus ibi, usus es cum affixo *on*, vel *en*, aut *t*, hic iis uteris cum affixo *ról*, vel *ről*, ut *Honnét jősz? Nitráról, Győrről, Galgoczról*. Unde venis? Nitria, Iaurino, Galgoczio, *Ungvárről, Vngvarino*.

Nominibus Regionum, Provinciarum, et Insularum uteris cum affixo *ból*, vel *ből*, ut: *A' házból, kamarából*, ex domo, camera; si vero significetur motus de loco, quasi de super loco, addes affixa *ról* et *ről*, ut *Honnét jősz? a' toronyról, mezőről*, unde venis? de turri, de agro.

Motus ad locum.

Si interrogatio fiat per *Hova?* Quo? responsio per nomina propria urbium, oppidorum, pagorum, in iis nominibus, quae superius habebant *ban*, vel *ben*, affixa, erit cum affixo *ba*, vel *be*, omissa scilicet litera *n*, ut: Quo vadis? *Hova mégy? Romába, Bécsbe, Romam, Viennam*; at quae nomina ibi habebant affixa *n*, *on*, *en*, *t*, hic habebunt *ra*, vel *re*, ut *Hová mégy? Cására, Galgóczra, Beszterczére, Ungvárra*. Quo is? *Cassoviam, Galgocgium, Novissolium, Vngvarinum*. Quaedam affixum *ré* notant accentu, ut *Gyórré, Iaurinum*.

Nomina regionum et provinciarum habent affixa *ba*, vel *be*, ut *Némct országba, Erdélybe megyek*, eo in Germaniam, in Transylvaniam.

Nomina communia locorum, si velis significare in locum, habent *ba*, vel *be*, ut *A' házba, a' pinczébe megyek*, in domum, in cellarium eo: si vero velis dicere super locum, *ra*, vel *re*, ut: *A' toronyra, a' mezőre megyek*, Eo ad turrim, ad agrum.

Motus per locum.

Si interrogatio fiat per Adverbium *Merre?* Qua? omnibus nominibus sive propriis, sive appellativis locorum, affige literam *n*, praeposita vocali apta si necesse sit, et postpone separatim praepositionem *által*, per, ut: *Merre mégy Constancinapolyba?* Qua ibis Constantinopolim? *Budán által*, quasi per Budam, *Magyarországón által*, per Vngariam. Sic et communioribus locorum nominibus uteris, ut: *Merre mégy a' hegyre? a' kerten által, mezőn által*, qua ibis ad montem? per hortum, per agrum.

Potes etiam uti affixis *ra*, et *re*, ut *Merre mennyek Romába?* Qua debeo ire Romam? *Bécsre, Kránicz országra*, quasi Viennam versus, inde Carnioliam versus.

CAPVT IV. — DE ALIIS CASIBVS VERBORVM COMMVNIBVS.

De Dativo Communi.

Quodvis verbum potest habere Dativum eius personae in cuius gratiam aliquod commodum vel incommodum fit, ut *Akár élünk, az Urnak élünk, akár meg-halünk, az Urnak halunk-meg*. Rom. 14. 5. 8. *Sive vivimus, Domino vivimus. A' ki másnak vermet ás, maga esik belé*. Prov. *Incidit in foveam, quam fecit*.

De Nominibus significantibus tempus, in Constructione usurpandis.

Nomina, quae tempus significant, sunt *Eszteendő*, Annus, *holnap*, Mensis, *hét*, Septimana, *nap*, Dies, *éj*, Nox, *óra*, Hora. Partes anni sunt: Ver *Kikelet*, Aestas *Nyár*, Autumnus, *ősz*, Hyems, *Tél*. His possunt addi nomina Mensium, ut Ianuarius *Bóldog-aszszony hava*, Februarius etc.

Si ergo interrogatio fiat per Adverbium *Meddig?* quousque, quamdiu? nomen temporis ponitur cum affixo *ig*, quod Latine significat usque ad, ut *A' ki méhemben kilencz holnapig hordoztalak*. Quae te in utero novem Mensibus portavi. 2. Mach. 7. 5. 27. Haec tamen *Eszteendő*, *idő*, mutant *ő* in *e*: *És tejet három esztendeig adtam*, et lac triennio dedi. Ibid.

His quoque adverbiiis *Ma* hodie, *holnap* cras, *tegnap* heri, *holnap után* post cras, *tegnap előtt* nudius tertius, idem affixum additur, ut *Má-ig*, usque ad hodi-

ernam diem, *holnapig*, usque ad crastinum; at nomen *éj* nox, duo recipit, primum *jel*, quasi *vel*, ut *éjjel*, alterum *ig*, ut *éjjel-ig* usque ad noctem: aliquando omititur alterum, ut *Bóitölt negyven nap és negyven éjjel*; Ieiunavit quadraginta diebus, et quadraginta noctibus.

Quaedam subinde assumunt paragogicam syllabam *lan*, ut *Ez mái napiglan*, usque ad hodiernam diem.

At si interrogatio fiat per Adverbium *Mikor* quando? non uno modo fit responsio: nam haec nomina *idő* tempus, *esztendő*, annus, *hólnap* mensis, *óra* hora, *szempillantás* momentum, *Kántor* quatuor tempora, nomina mensium, ut *Boldog-aszszony hava* Ianuarius, *Bójt elő hava*, Februarius, *Bójt más hava* Martius etc. assumunt affixum *ban*, aut *ben*, ut *Ez időben*, hoc tempore; *más esztendőben*, alio anno; *harmadik hólnapban*, tertio mense; *ez órában*, hac hora etc. Haec duo nomina partium anni, *tél* hyems, *nyár*, aestas, modo assumunt *ban*, aut *ben*, ut *nyárban*, *télben*, et modo *on*, aut *en*, ut *e' nyáron* hac aestate, *az elmúlt télen*, elapfa hyeme: aliae duae partes anni *tavas* ver, *ősz* autumnus assumunt affixa *vál*, *vel*, cum mutatione *v*, in *sz*, ut *tavaszzal* in vere, *őszszel* in autumno.

Adverbia *ma* hodie, *tegnap* heri, *holnap* cras, *tegnap előtt* nudius tertius, *holnap után* post cras, absolute ponuntur, ut *holnap meg-láttjátok az Isten dicsőségét*, cras videbitis gloriam DEI. Nomen *nap* dies, si illi praeponatur articulus *ez*, *az*, aut adiectivum *holnapi*, *tegnapi* etc. assumit affixum *on*, ut *ez napon* hac die, *tegnapi napon* hesternae die: sic *Innep napon* die festo; si praeponatur substantivum, ut *Karácson*, *húsvét*, *pünkösöd*, more duorum substantivorum assumit

affixum tertiae personae *ja*, ut *Karácson napja*, et tunc ad modernum statum assumit etiam affixum *n*, ut *Karácson napján*.

Nomen *éj* nox accipit affixum *vel*, cum mutatione *v* in *j*, ut *éijel*, de nocte: *reggel* mane, quasi *reg-vel*, *estve* vesperi, a verbo *esem*, quasi cadente sole. *Virrattára* diluculo, ex praeterito *viratt*, et affixis *a*, et *ra*, ut *holnap virrattára*, cras diluculo.

Nomina feriarum, ut *Hétfő* Dies lunae, *kedd* dies Martis etc. assumunt *n*, cum competente vocali, ut *Hétfőn*, die Lunae, *Kedden*, die Martis etc. Si importetur significatio praepositionum circiter, circa, intra, ante, post etc. uteris dicendis de Praepositione.

De loci distantia.

Distantiam loci exprimes Vngarice interrogando, si termino ad quem affigas particulam *hoz*, vel *hez*, ad; et interrogationem formes primo per nomina dimensionis substantive sine superaddito ullo affixo, ut *Hány mély föld Posony Bécs-hez*? Quot sunt milliaria Posonio Viennam? Responsio fit etiam per nomen dimensionis sine affixo ullo, ut *Tíz mély föld*, decem milliaria.

Secundo: si nomen dimensionis in interrogatione proferas cum affixa syllaba *nyi*, quasi adiective, fit *Hány mély földnyi Posony Bécs-hez*? et responsio fit simili phrasi, *tíz mély földnyi*, sic *hány puska lövéšnyi* vel *hány kő hagyításnyi*, vel *hány hől földnyi a város a várhoz*: Quot ictibus sclopi, quot iactibus lapidis, quot iugeribus distat civitas ab arce? Respondetur eadem phrasi: *két puska lövéšnyi* etc.

Tertio: potest fieri interrogatio, ut sic adiective formato nomini dimensionis, affigatur particula *ra* vel

re, ad; ut *Hány mély földnyire* vagyon *Pofony Bécshez?* quot milliaribus distat *Pofonium Vienna?* et similibus cadentiis respondetur: *Tiz mély földnyire etc.*

De iis, quae respondent Latinis Ablativis instrumenti, causae, modi, excessus, pretii.

Nomina instrumentorum, modum, significantia ponuntur cum affixo *val*, aut *vel*, sed litera *v* subit mutationem, vide pag. 531, ut *Kaszával*, *fejszével* *vágni*, *Falce*, *securi* *secare*; *Békével* *szenvedni*, cum pace *ferre*. Sed Ablativus causae mutatur in casum cum particula *miatt*, propter, ut: *Dolore* *tabesco*, *Fájdalom miat* *epedek*.

Nomina, quibus significatur excessus, quo una res alia altior, longior, latior, aut profundior est, eadem affixa *val*, aut *vel*, habent, eo modo, quo instrumentorum nomina, sed nomen rei, cum qua fit comparatio, assumit affixum, *nál*, vel *nél*, ut *Péter magassab Pálnál egy araszszal*, Petrus est altior Paulo una spítama. *Egy posztó széleseb másnál egy finggel*, unus pannus latior est altero una ulna.

Nomina pretii, quae apud Latinos in Ablativo ponuntur, si in vocalem definunt, assumunt affixam literam *n*, si in consonantem, syllabam *on*, aut *en*, ut *Vettem lovat búzán*, Emi equum tritico. *Ve tem kertet tíz aranyon*, Emi hortum decem aureis.

Verbum valeo, in sensu aestimationis, Vngarice effertur verbo *érek*; et hoc regit Accusativum casum, ut *A' föld, mellyet kérsz, négy száz ezüft síklust ér*. Gen. 23. 15.

De Constructione participiorum, et verborum paucorum, quae infinitivum petunt.

Participia eisdem casus petunt post se, quos verba eorum, ut *Irok levelet*, scribo literas; *írván levelet*, scribens literas etc.

Participia praesentis temporis quae in o, vel ó definunt, si in nomina transeunt, more eorum construuntur, ut *Isten igéjének halgatója*, Audietur verbi divini, *Istennek szerezője*, Amator DEI.

Quaedam verba finiti modi, ut sunt *kezdek*, vel *kezdem* incipio, *szoktam*, solitus sum, (nam hoc in praesenti non facile auditur), *akarok* volo, *kivánok* cupio, amant post se verba infiniti modi etiam sine affixis personalibus, ut *kezdek járni*, incipio ambulare, *akarok írni*, volo scribere. Vide an sint imitandi, qui dicunt v.g. *akartam mondanom* volui dicere. Secus est de verbo *kell*, pro debeo, de quo vide pag. 482. et 506.

De quibusdam adiectivis, quae certos casus regunt.

Adiectiva, quae ad laudem referuntur, item adiectiva copiae petunt casum cum affixis *val*, aut *vel* cum mutatione literae *v*, qui casus respondet Latino Ablativo, ut *Tekéntetes bölcsősséggel*, Spectabilis sapientia. *Teli búval*, plenus anxietate. Sed ea, quae ad laudem spectant, elegantius efferuntur cum terminatione nominum in *ú*, vel *ű*, ut *Ékes ábrázatú*, Elegantis faciei; *Szép elméjű*, Pulchri ingenii.

Adiectiva vituperii, ut *útálatos*, *rút*, et caetera possunt poni cum iisdem particulis *val* et *vel*, sed etiam cum affixis *tól*, *től*, *túl*, *túl*, a vel ab, *miatt*, propter; ut *rút a' fekélytől*, vel *a fekély miatt*, turpis est ob

ulcus, sed elegantissime cum terminatione in *ú*, vel *ü* ut *útálatos orcájú*, abominabilis faciei.

Nota circa haec adiectiva laudis et vituperii, quae Latine includunt expresse verbum *Sum*, quod apud Vngaros illud non exprimatur quam diu est constructio in tempore praesenti, Modi Indicativi, v. g. *Nagy tudományú ember*, Est magnae scientiae homo, sic *édes ézü az Isteni félelem*, dulcis saporis est timor DEI. Sed si ad alia tempora transeat, exprimi debet, ut *Joseph szép orcájú, és tekintetü vala*. Gen. 39. 7. 6. Erat Ioseph pulchra facie, et decorus aspectu.

Idem est de verbo *Sum*, quando apud Latinos in praesenti tempore habet utrinque Nominativum ad eandem rem pertinentem, ut *A' harag, és a' kívánság rosz tanácslók*, Ira, et cupiditas sunt mali consiliarii. Salustius.

Nisi prior Nominativus sit pronomen primae, aut secundae personae, ut *Te vagy nagy ember*, tu es magnus homo: sic et in priori, *Te szép erkölcsü vagy*, Tu es pulchrorum morum.

Adiectiva privationis, ut *üres* vacuus, *tiszta* pro vacuus, *szabad* liber, *idegen* alienus, habent casum cum affixis *tól, től, túl, túl*, correspondentem Ablativo Latino cum praepositione *a* vel *ab*, ut *Szabad a szolgálattól*, liber a servitute. *Idegen a büntől*, alienus a peccato.

Adiectiva, quae scientiam, participationem, et ei contrarium significant, ut *Tudós* gnarus, *tudatlan* ignarus, *rész*es particeps, *részetlen* non particeps, habent casum cum affixis *ban*, vel *ben*, ut *Tudós a' dologban* gnarus rei, *rész*es *a lopásban* particeps furti; saepe praepositio *ben*, in, ponitur sine nomine, et tunc

affumit affixum pronominale tertiae personae, ut *Részes benne*, est particeps eius.

Adiectivum similitudinis *Hasonló*, petit nomen illud, cui fit assimilatio, cum affixo *hoz* vel *hez*, ad; ut *Hasonló mennyeknek országa az el-reitetett kinczhez*, Simile est regnum coelorum thesauro abscondito, Matth. 13. At si terminus similitudinis sit Pronomine exprimendus, ut: similis mihi, tibi, illi, etc, tunc ipsa praepositio *hoz*, affumit affixa pronomina personalia, ut *Hasonló hozzám, hozzád*; pro dissimilitudine usus est eiusdem adiectivi, praeposita particula *nem*, ut *Nem hasonló hozzám*.

Adiectiva *alkalmatos* aptus, *alkalmatlan* ineptus, *méltó* dignus, *méltatlan* indignus, elegantius recipiunt casum cum affixis *ra*, *re*, ad; ut *Alkalmatos, alkalmatlan, a tanúlásra*, aptus, ineptus ad studendum. *Méltó a dicséretre*, dignus laude.

De adiectivis generalium dimensionum.

Adiectiva generalium dimensionum sunt, *Magas* altus, *mély* profundus, *széles* latus, *hosszszú* longus: et nomina particularium sunt, *Arafsz* spatium, *láb* pes, *könyök* cubitus, *ól* orgia etc. Circa haec quaestio potest poni iis modis, quibus superius de distantia, v. g. 1. *Hány könyök a' kő fal-hossza?* quot sunt cubiti longitudinis muri? et simili modo respondetur, *száz könyök*. 2. *Hány könyöknyi a' kő fal-hossza?* Respondebis *száz könyöknyi*. Sic, *A' bárkának hossza 3 száz könyöknyi legyen*. Gen. 6. 9. 15. 3. Vt affigatur adhuc *ra* vel *re*, et tunc addenda erit etiam haec particula *való*, ut *Hány fingnyire való gyölcs ez*, quot ulnarum est haec syndon? Respondebis, *száz fingnyire*.

De Comparativorum, et Superlativorum Constructione.

Comparativa petunt casum comparisonis cum affixo *nál* vel *nél*; et respondet Latino Ablativo, ut *Isten magassabb az égnél*. Iob. 11. 8. Dicitur etiam potest, *hogy fem az ég*, quam coelum.

Superlativa Genitivum Latinum resoluunt in praepositionem *között* inter, et eius casum, ut: Sol est pulcherrimus syderum, *A' nap leg-szebb a' csillagok között*. Saepe superlativus assumit per Paragogen *ik*, ut: *A' szép virágoknak leg-szebbike a' rósa*, pulchrorum florum pulcherrima est rosa.

CAPVT V. — DE PRAEPOSITIONE.

Notitia Praepositionum est compendium totius Syntaxis, quoad Verborum constructionem. Nam praeter verba, quae Accusativum et Dativum regunt, omnes aliae verborum constructiones solo annexae praepositionis adminiculo fiunt: sunt autem duplices, separatae, et coniunctae, et nominibus postponuntur, unde rectius dicerentur postpositiones.

Separatim Nominibus, Pronominibus, et Participiis postponuntur. *Alat*, *alatt*, sub, intra; *által* per; *ellen* contra; *előt*, *előtt*, ante, coram; *felől*, de; *felet*, *felett*, *főlött* supra; *gyanánt*, secundum, iuxta; *innen* cis; *kivől* extra, praeter; *környül*, *körül*, circum, circa; *közel* prope; *közöt*, *között* inter; *mellet* penes; *meszsze* procul; *miat*, *miatt* propter; *nélkül* sine; *szerént*, secundum; *után* post. Coniunctim, aut saltem mediante transversa virgula *ba*, vel *be*, in, cum verbis motus; *ban* vel *ben*, cum verbis quietis; *ból*, *ből*, *búl*, *búl*, ex; *ért* pro, propter; *hoz*, *hez*, ad; *ig*, usque ad; *kor* circiter, circa; *ként*, *kint*, secundum; *nál*, *nél* apud; *n*, *en*, *on*, Latine in, super; *ra*, *re*; ad; *ról*, *ról*, *rúl*, *rúl*, de,

ex; *tól, töl, túl, túl, a*, vel ab; *val, vel cum; vá, vé*, in conversivum. Sed horum *v*, migrat in consonantes similes antecedentibus, vide pag. 509.

Ex Latinis Praepositionibus advertes, in quem casum Latine resolui debeant praepositiones Vngaricae.

Sequentes tamen: *innét, túl, belől, kívúl, allól, fellyúl*, subinde nominis praecedentis aliquam mutationem petunt, nimirum ut terminetur in *n*, aut *en, on*; ut *Dunán innét, Dunán túl*, cis et trans Danubium, et tunc ponuntur separatim.

Meszfze procul, et *közel* prope, nominibus praeponuntur, et *meszfze* petit Ablativum cum praepositione *tól, töl, a* vel ab, ut: *Nem meszfze esik az alma fájától*, Non procul a proprio stipite poma cadunt. *Közel* vero cum affixo *hoz, hez*, ut *Közel vagyon az úr mindenkhez, kik ötet segítségül hívák*, Prope est Dominus omnibus, Psal. 144. v. 18.

Quaedam aliae etiam Praepositiones praeponuntur, sed solum verbis in compositione, ut sunt *El, fél, le, bé, ki, meg*; at *kívúl, belől, elől, hátúl, környúl*, potius Adverbia sunt, de quibus vide pag. 461.

Quomodo Praepositiones Vngaricae recipiant Pronominalia affixa, vide pag. 457.

CAPVT VI. — DE ADVERBIORVM, INTERIECTIONVM ET CONIVNCTIONVM CONSTRUCTIONE.

De his orationis partibus quo ad Syntaxim vix est aliquid dicendum, cum propter has nulla fiat variatio, sive in Nominibus, sive in Verbis; non videtur tamen esse omittendum, quomodo Adverbia formari possunt ex aliis partibus orationis, maxime ex nominibus adiectione affixi *úl*, vel *ül*, ut *Deákúl*

Latine, *hátúl* a tergo; sic et alia iuxta classem vocabulum, *Magyarúl* Vngarice, *emberúl* humane.

Item adiectione affixi *an*, *on*, ut *hasznossan* vel *hasznoson*.

Item *en*, ut *Szerencsésfen*. Et ex Praepositionibus cum affixis *ól*, *ól*, *úl*, *úl*, ut *Alól* inferne, *elól* ante, *fellyúl* vel *föllyúl* superne, *általlyában* recta, est a Praepositione *által* affixo tertiae personae *lya*, *általlya*, et Praepositione *ban*, *általlyában*.

PRAXIS.

Si dicta ad praxim reducere cupis, et facere constructionem aliquam, vel periodum, accipe primo quodcunque verbum cum suo Nominativo, quem habet ante se, et Accusativo, quem habet post se, v. g. Miles portat gladium; quia Vngari plerumque appellativis a consonante incipientibus praeponunt vocalem *a'* et a vocalibus articulum *az*, (literae *h*, alii praeponunt *a'* alii *az*, aurium iudicium adhibeto), dices *A' vitéz hordoz kardot*: si vis dilatare constructionem, potes nomini *vitéz* addere adiectivum, ut: Bonus miles portat gladium, *A' jó vitéz hordoz kardot*, adiectiva enim nullam mutationem subeunt, vide pag. 432.

Vis addere substantivo Miles *vitéz*, aliud substantivum rei diversae, ut Bonus miles Caesaris, Genitivum Caesaris reddes Vngarico Dativo, et nomini *vitéz*, addes affixum pronominale *e*, iuxta regulam datam pag. 510. et dices: *A' Császárnak jó vitéze kardot hordoz*, vis addere casum aliquem cum Praepositione, v. g. in latere, nomini *oldal* latus, affiges *án*, iuxta regulam datam p. 530, 1. et dices: Caesaris bonus miles portat in latere gladium; vis aliquo Adverbio augere constructionem, v. g. Caesaris bonus

miles semper portat in latere gladium, similiter tantum interponas adverbium *mindenkor*, adde Praepositionem cum suo casu, in latere, ut *A' császárnak jó vitéze mindenkor kardot hordoz az oldalán*. Vis transire ad constructionem aliam ope alicuius particulae coniunctivae, v.g. ut sit securus; hic te praemonitum volo.

Vt scias in quo modo, aut tempore debeas ponere verbum adnectendae constructionis, debes attendere ad tempus prioris constructionis.

Nam post praesens Indicativi sequitur praesens Coniunctivi, ut *Kérlek hogy halgass*, Rogo te ut taceas. Post perfectum et imperfectum Indicativi sequitur fere semper imperfectum Coniunctivi, ut *Rogavi te ut taceres*, *Kértelek hogy halgatnál*.

Post plusquamperfectum Indicativi, plusquamperfectum Coniunctivi, ut *Rogavissem te*, ut ad me venisses, *Kértelek volna, hogy hozzám jöttél volna*.

Post futurum Indicativi pones futurum Optativi, quod est voce simile praesenti Coniunctivi, ut *Kérni foglak, hogy jőj hozzám*, Rogabo te ut venias; dico futurum Optativi, nam importatur tempus futurum, ergo non debet poni praesens Coniunctivi, sed nec futurum Coniunctivi: in praesenti ergo constructione: Caesaris bonus miles semper gladium portat in latere, ut securus sit, dices: *A' Császárnak jó vitéze mindenkor kardot hordoz az oldalán, hogy bátor-ságos legyen. Legyen* est praesens Coniunctivi, quia portat etiam est praesens Indicativi, et interiectis beneficio praepositionum aliis casibus, *hogy mind othon, mind pedig a' mezőn bátor-ságos legyen, ut tam domi, quam in campo sit securus*.

O. A. M. D. G.

SUPPLEMENTVM.

Cum Adverbia, Interiectiones, et Coniunctiones specialem difficultatem non habeant, utpote quorum notitiam Dictionaria suppeditare possunt, intermissa erant; iam vero visum est expedire, ut horum supellex aliqua in promptu habeatur, quae hic collecta exhibetur ad magnam addiscendae linguae Vngaricae facilitatem.

Accessit etiam perutilis, imo necessaria accentuum, qui in Vngarica lingua frequentes sunt, plena omnino doctrina. Item instructio de articulo a' vel az, quandonam poni debeat. Demum regulae syllabizandi voces Vngaricas.

ADVERBIA.

Adverbiorum sunt variae significationes, nimirum Interrogandi et Respondendi: in exemplis litera I. significat interrogativa; litera R. verò responsiva Adverbia, ut:

I. Miért? *quare? miokaért? quamobrem.*

R. Azért, *ideo: annak okaért, eam ob causam: ennek okaért, hanc ob rem.*

I. Hogyhogy? *miképpen? quomodo?*

R. Így, *sic: úgy, ita: amugy, illo modo: imigy, isto modo.*

I. Nemé? *nemdé nemé? nonne? Ugyé? itane?*

Loci: *Et primo quidem Adverbia in loco.*

I. Hol? *holot? ubi? R. Itt, itten, hic: imitt, isthic: ott, amott, illic: ugyan ott, ibidem: ben, intus: itben, hic intus: otben, ibi intus: kün, foris: it-*

kün, *hic foris*: otkün, *ibi foris*: fen, fön, *superius*: alatt, *inferius*: hon, othon, *domi*: mindenűt, *ubique*: valahol, *alicubi*: akár hol, *ubicunque*: másut, *alibi*: mind a' két helyen, *utrobique*: sohut, *nullibi*: kőzöl, *prope*: meszfe, *longe*.

Secundo Adverbia ex loco: I. Honnét, *unde*?

Ꝥ. Innét, *innen*, hinc: iminnét, *iminnen*, *isthinc*: onnét, *onnan*, amonnét, *amonnán*, *inde*: ugyan onnét, *indidem*: bellyül, *ab intro*: kivül, *a foris*: fellyül, *desuper*: allól, *ab infra*: hazúl, *a domo*: mindenűn-nen, *undique*: akárhonnét, *undecunque*: valahonnét, *alicunde*: kőzelről, *cominus*: meszszéről, távolról, *eminus*.

Tertio, Adverbia ad locum. I. Hova? *Quo*?

Ꝥ. Ide, *huc*: imide, *isthuc*: oda, amoda, *illuc*: ugyan oda, *eodem*: bé, *intro*: ki, *foras*: fel, *fursum*: ala, *deorsum*: haza, *domum*: akárhová, *quocunque*: valahová, *aliquo*: másuvá, *alio*: kőzöl, *prope*: meszfe, *longe*: tova, *procul*: sohova, *nusquam*: hát megé, *retrosum*: meszszeb, *remotius*: idegen földre, *peregre*.

Quarto, per locum. I. Merre, *qua*? Ꝥ. Erre, *hac*: amarra, amazon, *illac*: valamerre, *aliqua*: akar merre, *quacunque*.

Quinto, Adverbia locum versus. I. Mely felé, *quorsum*, Ꝥ. Erre felé, *horsum*: arra felé, amarra felé, *eorsum*: más felé, *aliorum*: alá felé, *deorsum*: fel felé, *fursum*: job kéz felé, *dextrorsum*: bal kéz felé, *sinistrorsum*: igyenessen, *prorsum*: bé felé, *introrsum*: ki felé, *extrorsum*: akar mely felé, *quoquo versum*.

Temporis. I. Mikor? *Quando*? Ꝥ. Ma, *hodie*: most, *nunc*: tegnap, *heri*, tegnap előtt, *nudius tertius*: ez előtt, *ante hac*: azelőtt, *antea*: előb, *prius*: a minap, *nuper*: eleinten, *primitus*: régen, *olim*:

maid, *statim*: olztán, *postea*: azután, *deinde*: ezután, *posthac*: holnap, *cras*: holnap után, *postcras*: ezen-től, *mox*: reggel, *mane*: estve, *vesperi*: délbe, *in me-ridie*: éjjel, étszaka, *noctu*: éjfélkor, éfélkor, *media nocte*: akkor, *tunc*: néha néha, *interdum*: későn, *tarde*: idején, *tempestive*: jókor, *in tempore*: egykor, *semel*: azomban, *interim*: azonközben, *interea*.

I. Meddig? *quam diu*? *Ꝛ.* sokáig: *diu*: vala-mig, *donec*: I. Meddig, *quam procul*? *Ꝛ.* Eddig, *hucus-que*: addig, *eousque*. I. Mielta, *vel* miulta, *ex quo tempore*: *Ꝛ.* Azolta, *ex eo tempore*: régolta, *a longo tempore*.

Numeri: I. Hányszor: *quoties*? *Ꝛ.* Egyfzer, *semel*: kétszfer, *bis*, etc. gyakorta, *saepe*: ritkán, *raro*.

Affirmandi: úgy, *ita*: ugyanis, *igenis*, *omnino*: bizony, bizonyára, bizonynal, valósággal, *procerto*.

Negandi: Nem, *non*: soha, sohasem, *nunquam*: semmiképpen nem, *nullo modo*: *et nota apud Vnga-ros duplicem negationem magis negare, ut*: Nem tudok semmit, *nihil scio*.

Dubitandi: Talám, *forte*: ne talám, *ne forte*.

Hortandi: Nő, noszsa, *agedum*: hozzá, *agite*.

Prohibendi: Ne, ne.

Demonstrand; Ihon, imé, *ecce*.

Comparandi: jobban, *melius*: erősebben, *forti-us*: haec possunt fieri ab omnibus adiectivis, comparati-vi gradus, addito *an*, *vel en*. Nonnulla etiam Adver-bia ex Praepositionibus facta comparari possunt, ut Mészze, *procul*, mészze, *ulterius*: közel, *prope*, kö-zelebb, *propius*; Quae tamen Comparativi terminatio-nem servant.

Congregandi. Eggyűt, egybe, egyetemben, *si-mul*: egyenlő képpen, *pariter*: elegyesleg, *mixtim*: öszveséggel, *coniunctim*.

Separandi; ut küllyön, *seorsim*: elválva, *separatim*: elosztva, *divisim*: egyenként, *singillatim*: fejenként, *viritim*: egyedül, *solitarie*.

Intendendi; ut Szorgalmatossan, *diligenter*.

Remittendi; ut Resten, *segniter*.

Ordinis; ut Elsőben, *primo*: azután, *deinde*: végtére, végezetre, *postremo*: Item: Először, *primo*: másodszor, *secundo*: harmadszor, *tertio*.

Eventus; ut Talám, *forte*: véletlen, *inopinate*.

Similitudinis; ut Miképpen, *sicut*: azonképpen, *sic*: a' mint, *sicut*: úgy, *ita*: hasonlóképpen, *similiter*.

Diffimilitudinis; ut Másképpen, másként, *aliter*: külömben, *secus*.

Qualitatis; ut Okossan, *Prudenter*: tudóssan, *perite*: ékeessen, *eleganter*.

Haec possunt formari ex plerisque adiectivis, et nonnullis substantivis, vide p. 531—2. Item ex Participiis in Ván, aut vén desinentibus, dempta litera n, ut Tudva cselekedtem, scienter feci: félve szólok, timide loquor.

Quantitatis. *Haec Vngari fere Nominibus exprimunt: ut Quantum pecuniae habes, mennyi pénzed vagyon? multum, sok: parum, kevés: Quantum ponderat? mennyit nyom? keveset, parum: mennyit élt? quantum vixit? negyven esztendő, quadraginta annos: mennyivel jobb, annyival drágább, Quanto melior, tanto pretiosior.*

Tudni illik, *seu tudn'illik, scilicet, Declarandi seu explicandi significationem habet.*

Meszfze, *aliquando est Adverbium, ut Meszfze hallik, procul auditur: aliquando Praepositio, ut Meszfze tőlem, procul a me: aliquando adiective ponitur, ut Meszfze út, longa via.*

Nota aliqua Adverbia Vngaros melius exprimere aliis partibus orationis, ut in nonnullis exemplis allatis apparet: tale etiam est Édeft aluszik, suaviter dormit.

Item quaedam nomina elegantius efferri adverbialiter, ut pénzül fizetek, pecunia soluo: vakon születtet, coecus natus est.

Sic maxime effertur Latinus ablativus cum praepositione cum, quae Comes dicitur, ut: abiit cum equo: elment lovastól. Et sic iste Ablativus eleganter Adverbiatur per terminationes tól, tól, tül: et formatur sic: substantivo Nomini Vngarico cuilibet fac terminationem adiectivam in as, vel os, ôs, iuxta dicta pag. 424,5. Et adde terminationem Adverbialem tól, vel tól, tül: sic ex ló, equus, fac lovas, huic adde terminationem tól, fit lovastól: iam hunc ablativum cum equo, in hac constructione, submersus est una cum equo, efferes elegantier Adverbialiter sic: elmerült mind lovastól. Sic: elment mind fegyverestól, abiit una cum armis.

INTERIECTIONES.

Interiectionum communiores significationes sunt:

Laudantis cum admiratione, ut *Ha ha!*

Dolentis et ingemifcentis, ut *jaj, vae: jaj nékem.*

Suspirantis, ut *Ah, ah! hej!*

Admirantis aliquid praeclarum, *Bezzeg.*

Admirantis aliquid praesumptum, et inexpectatum, ut *Enye, hiszem, ihon.*

Admirantis cum irrisione; *huj.*

Irridentis, seu Ironiae, ut *ó, veh, vehsze.*

Exclamantis, ut *ó, oh!*

Silentium indicentis, ut *Czi, vestégj.*

Timentis, ut *hei.*

Deprehendentis ex improvise, *Hát?*

Praefagientis malum, *Nó, ambár.*

Minantis, *Nó, nono, várjcsak, hadgyán csak.*

Indignantis, *Aha.*

Execrantis cum fastidio, *Pfi, pfiha.*

Ridentis, *Ha ha ha.*

Approbantis, *Bátor, ám, ambár.*

Insultantis, *Ne néked.*

CONIVNCTIONES.

Copulativae sunt: *és, s', is, et haec ultima postponitur. Mind, tam: s- mind pedig, quam veró.*

Disiunctivae: *Vagy, avagy, vel: akár, five: sem, se, nec, neque; et solent repeti, maxime ultima, ut se nékem, se néked, nec mihi, nec tibi, pedig, vero.*

Adversativae: *Noha, Etsi: mindazon által nihilominus.*

Illativae: *Hát, tehát, ergo: azért, ideo: azokaért, annakokaért, eam ob causam, minekokaért, quare, hát ugyan, ergone? nemde nem? nonne? lám, tamen. Eodem sensu post praeominatum factum, alterutrum potest dici, illud interrogative, hoc assertive: ut nemde nem mondottamé, nonne dixi; vel lám mondottam, tamen dixi.*

Causalis est, *Mert, quia.*

Expletiva, et simul subiunctiva est. *Ugyan, quidem, quam solet sequi, de, fed, verum.*

Conditionales sunt: *Ha, si: hogy ha, quod si, hanem ha, nisi.*

Coniunctio *Hogy, Quod, vel ut, quando est cum verbo temporis praesentis modi coniunctivi, communiter*

significat Quod; quando vero est cum verbo futuri Optativi significat ut: Exemplum prioris: Hallom hogy szólasz, audio quod loquaris; posterioris: Parancsolom hogy szólj, mando ut loquaris.

Quando vero ponitur cum verbis aliorum temporum, ad latini sermonis leges spectat, an per quod, vel ut exponi debeat.

Coniunctio Hogy sem, hogy nem, quam, ponitur post inkáb, potius, Adverbium eligendi: ezt akarom inkáb, hogy sem azt, Hoc volo potius, quam illud, et post Nomina Comparativa: ut Job ma egy veréb, hogysen holnap egy tűzök.

Coniunctio Hanem, sed, ponitur post nem csak, non tantum.

REGVLAE ACCENTVVM.

Abundant Vngari Accentibus, pro quibus hae sunt Regulae, promissae pag. 409.

ACCENTVS NOMINVM.

1. Nomina monosyllaba accentu notata, quae in Accusativo singulari non crescunt, accentum servant, ut *sár*, lutum; *pénz*, pecunia, *szél*, ventus: *sárt*, *pénzt*.

2. Quae Accusativo crescunt, si continent aliquam ex his vocalibus: a, i, o, u, ő, accentum servant, ut *Ács*, faber lignarius: *hid*, pons: *bólt*, fornix, *kúlcs*, clavis, *szócz*, pellio, ut G. *ácsé*, D. *ácsnak*, Acc: *ácsot* etc. Excipe desinentia in *ár* quando crescunt in accusativo assumpto alio a, ut *nyár*, aestas, *nyarat*, aestatem.

His add *eúr*, *víz*, aqua, quae accentum in Acc.

Sing. et toto numero plurali, affixis pronomi-
nibus, perdunt.

3. Monosyllaba accentu notata, quae continent
vocalem *é*, et Accusativo crescunt, aliqua perdunt
accentum in Accusativo singulari, et toto numero
plurali, et in affixis pronomi-
nibus, et in Constructione duorum Nominum substantivorum rerum diversarum,
quae omnia ab Accusativo pendent semper, cum quo
Accentum vel servant, vel perdunt, ut *Dél*, meridies:
dér, pruina: *égh*, coelum: *fél*, medietas: *hét*, septi-
mana, vel septem, *jég*, glacies: *kéz*, manus: *légy*,
musca: *lév*, iusculum: *mény*, nurus: *mész*, calx: *név*,
nomen: *réz*, cuprum: *szél*, ventus: *szén*, pruna: *tél*,
hyems: *téy*, lac.

Quibus adde haec anomala: *fő*, caput: *fű*, her-
ba: *hó*, nix: *ló*, equus: ut: N. *Dél*, G. *délé*, D. *dél-
nek*, A. *delet* (nisi malis dicere *délt*) Numero Plurali
Delek: cum affixis Pronominibus: A' *mi delünk*, no-
stra meridies: et in Constructione duorum substanti-
vorum, ut *szerecsfének dele*, fortunae meridies, sic
deret, *eget*, etc. *fejet*, *fövet*, *havat*, *lovat*, etc.

Aliqua vero, accentum in Accusativo, et conse-
quenter in praedictis casibus servant, et fere sunt se-
quentia: *Bécs*, Vienna: *czév*, situla: *éy*, nox: *ék*, cu-
neus: *fék*, fraenum: *gém*, ardea: *glét*, chrysocolla:
kép, imago: *kém*, explorator: *lep*, splen, et viscus:
méh, apes: *méz*, mel: *nép*, populus: *pép*, pulpa: *réf*,
ulna: *rét*, pratum, et plica: *szék*, sedes: *térd*, genu:
vég, finis. Exemplum: N. *Nép*, G. *népé*, D. *népnek*,
A. *népet*, Pl. *Népek*, Populi: cum affixis Pronomi-
nibus: *az én népem*, populus meus: in Constructio-
ne duorum substantivorum, *Isten népe*, populus
Dei etc.

4. Nomina duarum syllabarum, si habent accentum in prima syllaba, eum servant: ut *álom*, fomnus. G. *áломé*, D. *áломnak*, A. *álmot*.

5. Nomina duarum syllabarum, si habent accentum in ultima, quaecunque in illa habeant vocalem, praeter *é*, accentum servant, siue crescant Accusativo ut *nyaláb*, fascis, *nyalábot*, fascem, siue non, ut *halál* mors, *halált*, mortem, etc.

Excipe finita in *ár*, quae Accusativo crescunt per *a*, ut *Agár*, Canisvenaticus, *agarat*, *madár*, avis, *madarat* etc. Quae accentum in Accusativo perdunt. Si vero contineant vocalem *é* accentu notatam, et in Accusativo crescant, accentum in eo casu, et reliquis ab eo pendentibus perdunt, ut *Cserép*, testa: G. *Cserépe*, D. *Cserépnek*, Acc. *Cserepét*, in Plur. Num. *Cserepek*. Cum affixis *cserepem*, mea testa; in Constructione duorum substantivorum, *fazék cserepe*, ollae testa. Quae vero in Accusativo non crescunt, accentum servant ubique; ut *Tányér*, orbis, *tányéré*, *tányérnak*, *tányért*.

6. Nomina duas syllabas superantia servant suum accentum ubique, ut *Ajándék*, donum, *ajándéket*, etc.

ACCENTVS ACCESSORIVS.

Quidam accentus nominibus in obliquis, et verbis inter coniugandum accedunt, pro quibus Regulae sequentes:

1. Omnia Nomina in *a*, vel *e* desinentia acquirunt accentum super has literas in obliquis casibus, et in affixis, et in constructione duorum substantivorum, siue in Regimine, ut *Katona*, miles. G. *Katonáé*, D. *Katonának*, Acc. *Katonát*. Num. Pl. *Katonák*, cum

affixis, *Az én katonám*, meus miles, in Regimine, *Palatinus Katonája*: per affixa intellige etiam Praepositiones coniunctas, ut *Katonáért*, pro milite.

2. Genitivus formativa litera *é*, acuitur: propter quod accentus immediate praecedens plerumque scripto non exprimitur, bene autem pronuntiatione, ut *Katona*. G. *Katonáé*.

3. Accentus Praepositionum tam coniunctarum, quam separatarum, et aliarum partium indeclinabilium servatur, ut *Pál-nál*, apud Paulum, *Pál által*, per Paulum.

ACCENTVS PRONOMINVM.

Hi habentur in ipsis Pronominum declinationibus a pag. 435. In accessorius imitantur Nomina.

ACCENTVS VERBORVM.

Verba quos accentus habent in themate, eosdem inter coniugandum servant: pro illis qui in coniugando accedunt, observa singularum coniugationum accentus accessorios p. 464, 465. 476, 477. 484, 485. et sint tibi illae tabellae pro regula. Idem intellige de Participiis, quae in declinando quoad accentus accessorios imitantur Nomina.

DE ARTICVLO A, VEL AZ INSTRUCTIO.

Frequens est hic articulus, et est signum rei determinatae, ut dictum est pag. 476. n. 5.

Quando autem debeat poni, sequentes regulae multum dirigent.

1. Ante Nomina Prop. articuli fere omittuntur: *Láttadé Pétert*, vidistine Petrum? Sed si cum aliqua emphasi proferantur, articulum admittunt.

2. Quando demonstratur aliquid emphatice: ut *Ez a' Prophéta*, hic est Propheta.

3. Quando apud Latinos verbum est, inter duos nominativos ad eandem rem pertinentes, in tempore praesenti est positum, tum apud Ungaros verbum non exprimitur, sed articulus a', vel az expresse ponitur, et subit vices occultati verbi, ut *Isten a' Biró*, Deus est Iudex.

4. Quando substantiva nomina determinate accipiuntur: advertes, si in tuo sensu potes substantivo illi demonstrativa Pronomina, praesertim *Hic, iste, ille*, addere, ut si petas calamum, et intelligas hunc vel illum certum: sic add ide azt a' pennát, da huc illum calamum: si vero substantivum sic accipis ut possis addere particulas: unus, aliquis etc. indeterminate significantes, non praefiges articulum, ut si petas calamum, et es contentus quocunque porrecto, dices tantum: *Adgy pennát, da calamum*, intelligis enim sic da unum, vel aliquem calamum.

5. In Proverbiis fere omittuntur articuli, ut *Kákán keresztfőmöt*, In scirpo nodum.

6. Vocativis non praeponuntur articuli.

7. Participiis adiective positis plerumque; eleganter praeponitur articulus: ut *a' meg lótt esőnek nem kell kőpőnyög. A' következő esztendőben*, anno sequente.

8. Pronominibus *én, te, ő, mi, ti, ők*, quando ponuntur ante substantiva habentia affixa possessiva, praeponitur articulus, ut *Az én könyvem*, meus liber etc.

9. Pronominibus Possessivis *enyim, tiéd, övé*, praeponitur articulus tunc, quando eorum substanti-

va praecefferunt, ut *Szebb az én könyvem a tiédnél.*
v. p. 439.

10. Praeponitur articulus etiam Nonnullis Ad-
verbiis, quando emphatice adhibentur, ut *Elmegyek*
a' hová két szemem víszén, a' merre akarsz, arra
menny, etc.

11. Praeponitur etiam aliis partibus orationis
materialiter sumptis, seu per modum Nominis ut *Nem*
tetczik nékem a' nincsen.

REGVLAE SYLLABIZANDI.

1. Vna consonans inter duas vocales, aut diph-
thongos ô, û, posita adhaeret vocali sequenti, et nota
quod sequentes coniunctae: ch, cs, cz, fz, ts, gy, ly, ny,
ty, habeantur pro una consonante, ut A-tya, a-nya,
gyû-rû. Vide pag. 408.

2. Si eadem consonans duplicetur inter duas
vocales, aut dictas diphthongos, prior ad praecedentem
vocale, posterior ad sequentem spectat, ut
An-na.

3. Si duae consonantes diversae, à quibus po-
test aliqua vox incipere, ponantur inter duas vocales,
spectant ad sequentem vocalem: tales sunt num. 1.
enumeratae, ut *Cfá-fzár*, etc. aliae paucae sunt con-
sonantes, ut a binis incipiat vox Vngarica, nisi hae:
Trombita, tuba: *pűrűcsók*, grillus: *strucz madár*,
struthius. Peregrinis autem praeponunt, aut interpo-
nunt aliquam vocalem, ut *Iskola*, Schola, *Kalastrom*,
Clauftrum.

4. Aliae consonantes diversae iuxta se posita
inter duas vocales, aut dictas diphthongos, separan-
tur sic: *ár-pa*, hordeum: *örzô*, cultos.

5. Diphthongi ay, ey, oy, ôy. in fine vocis, accedente vocali in casibus, aut affixis, dissoluuntur, et y adheret sequenti vocali, ut *hay*, capillus, est monosyllabum, *ha-yam*, capillus meus.

6. Quando sunt duae vocales simul in medio vocis, quae non faciunt diphthongum, prior spectat ad praecedentem, posterior ad sequentem consonantem, ut *Bi-al*, bubalus: *bu-ár*, mergus. Si autem quantitatis gratia eadem vocalis geminetur, ut *Aacs*, *eek*, coalescunt in unam, ut *aa-csot*. Sed communior usus est scribere unam vocalem cum accentu, sic: *ács*, *ék*.

7. Quando vocalis est in ultima syllaba, trahit ad se praecedentem consonantem, ut *ga-lamb*, columba, *ga-lam-bot*, columbam, *gyón-gy*, unio, *gyón-gyót*, *harcz*, pugna, *har-czot*, nam *gy*, *cz*, habentur pro una, ut dictum est num. 1.

8. Quando una consonans est in fine vocis, hanc ad se rapit accedens vocalis, ut, *ág*, ramus, *á-gon*, in ramo: *szék*, sedes, *szé-ket*, sedem: *ha-rag*, ira, *ha-ragot*, iram. Quando vero duae consonantes sunt in fine vocis, una saltem accedit vocali supervenienti, ut *ha-rang*, campana, *ha-ran-got*.

9. Quando una vocalis est in fine vocis, tenet se semper cum praecedente consonante, et ad se rapit consonantes accedentes, ut *A-tya*, *a-tyám*.

10. In vocibus compositis partes compositae simul se tenent, ut *bor-ért*, pro vino, *vidd-el*, aufer: *mind halál-ig*, usque ad mortem, *A-nya-szent-egy-ház* Ecclesia. Excipe partes compositi incompletas haec: *en*, *on*, *ón*, aequivalentes Latinae praepositioni *in*, quae trahunt ad se praecedentem consonantem *n*, ut *az á-gon*, in ramo, *n* autem eiusdem significationis;

affixum vocibus in vocalem desinentibus, adhaeret vocali praecedenti, ut *ká-ka*, *feirpus*, *ká-kán*, in *feirpo*.

11. I et V. sequente vocali, si cum ea in unam syllabam coalescunt, fiunt consonantes ut: *józan*, *fo-*
brius: *Vitéz*, miles, et haec etiam

A. M. D. G.

A D M O N I T I O.

Qui vult faciliori via Vngaricam linguam addiscere, notata distinctione vocalium in duas classes ex pag. 408, 409. legat per compendium exempla declinandi Nomina pag. 414, 415. 417. 422. (ubi loco exempli *Isten*, accipiat v. g. ég, coelum, propter Accusativum, *Isten* enim in Accusativo non assumit vocalem ante literam *t*) 423. Comparandi pag. 430 --2. Declinandi substantivum cum Adiectivo. pag. 432 --3. Pronomina, pag. 435. etc.

Possessiva substantivis affigendi, p. 449, 450. 455.

Coniugandi Verba indeterminata, pag. 464 --7.

Determinata, pag. 476 --9.

Passiva, pag. 484 --7.

Anomala, pag. 499.

Reliqua, factus iam peritior, pro maiori perfectione per otium ruminet, et experietur opinione citius se rem esse consecutum.

VII.

PAVLI KÖVESDI

ELEMENTA LINGVAE HVNGARICAE.

1686.

AD LECTOREM.

Mivel minden-féle Nemzet az maga Nyelvén külömb-külobmb-féle szép Authorokat, s- azoknak könyvében meg-tanulására való útban helyeffen igazító czikkelyekkel tellyes könyveket szerezvén tanufágra ki-nyomtattak. Kihez képeft az mi Magyar nyelvünkön is jóllehet fokban fok szép hafznos könyveket az Magyar nyelvnek könnyebben való meg-tanulására szereztenek; Én-is azért az időgben Nemzetbéli nyelven lévő Iffiaknak, az mi Magyar nyelvünknek elméjekkel könnyebben való meg-fogására és az egymás közöt külömböző bőttüknek helyesb értelmére, és az hajdani dicséreteffen tündöklő igaz Magyar nyelvnek hafznoffabban való tanulására és meg-tartására ez edgy-nehány Czikkelyekből vagy regulákbul álla könyvecskémet jó rendben hozván akarám világofságra ki-bocsáttanom.

Kirem azért az kegyes Tanító vagy Tanuló Olvasot, ezen csekély munkámat, tülem vegye kedveffen és annak utánna; annak bővebben való meg-ízaporéttására való industriámat várja.

Sopronyi Magyar Eccl efiának néhai
Lóiki Tanittoja.

K ö v e s d i P á l l.

PAVLI KÖVESDI
ELEMENTA LINGVAE HVNG. SIVE GRAMMATICA
HVNGARICA,
SVCCINCTA METHODO COMPREHENSA ET PERSPICVIS
EXEMPLIS ILLUSTRATA.

CAPVT I. — DE LITERIS PRAECEPTA.

I. *Litterae apud Hungaros sunt viginti duae: A, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, v, y, z.*

II. *Vocales simplices sunt: a, e, i, o, u. Compositae vero sunt: ô, û. Illa componitur ex e, o; haec autem ex e, u. Signantur in typis hoc modo: ô, û. In manuscriptis vero sic: ö, ü, vel sic: ö, ü. Sonus incutatur viva voce.*

III. *Vocales aliae sunt Longae, aliae sunt Breves. Longae sunt, quae notantur accentu acuto hoc modo: á, é, í, ó, ú, ô' û'. Breves sunt, quae carent accentu acuto.*

IV. *Consonantes fere omnes sunt eiusdem nominis et valoris, uti apud Latinos. Diversi valoris sunt hae:*

V. *C. sequente vocali, ut et praecedente, sonat duriter, ut k: sed sequente e. i. sonat molliter, uti apud Latinos, ut: Cérna, duplarium.*

VI. *CS. ut et ts. sonat crasso sibilo.*

Nota. ts. ibi scribitur, ubi in origine vocis habetur, ut Bátoritsad anima eum, a bátoritom: sed cz. uti et tz. sonat tenui sibilo sicut apud Latinos ce, ci, ut Czérna, Czigány, Cingarum.

VII. g. quoque sonat duriter, unde non est, ut addatur ei h. mollescit vero addito ei y.

VIII. i. cum praeponitur et postponitur vocalibus ad unam syllabam constituendam, fit iod, notaturque sic j, ut: jámbor, probus, ajtó, ianua.

IX. s. sonat crasso sibilo; sz. subtili.

X. y. per se non constituit literam, sed cum additur consonantibus, et quidem istis: g. l. n. t. molles reddit eas, hoc modo: gy, ly, ny, ty.

CAPVT II.— DE DECLINATIONIBVS NOMINVM.

I. Nomen est, cui praeponi potest Pronomen Demonstrativum ez, cum Articulo az, ut: ez az ember, homo.

II. Declinationes possunt constitui duae.

III. Prima fit, cuius Dativus definit in nak, Secunda in nek.

IV. In nak definiunt illa nomina, quae habent vocales a, i, o, u. ut: Afztal mensa. Fi filius. Ló, equus. Saru, ocrea.

Nota: Quae i. habent cum consonante aliqua in fine, pertinent ad secundam Declinationem, ut: Viz aqua, Tiz, decem, mirigy, pestis etc.

Typus Primae Declinationis.

<i>Singulariter.</i>	<i>Pluraliter.</i>
N. a. i. o. u.	— k.
G. é.	— ké.
D. nak.	— knak.
Ac. t.	— kat.
<i>Vocativus similis est Nominativo.</i>	
Abl. túl.	— ktúl.

Paradigma eius.

Singulariter.

N. Ez a' Fi,	<i>Hic Filius.</i>
G. ezé a' fié,	<i>huius filii.</i>
D. ennek a' finak,	<i>huic filio.</i>
Ac. ezt a' fiat,	<i>hunc filium.</i>
Ab. ettől a' fitúl,	<i>ab hoc filio.</i>

Pluraliter.

N. ezek a' fiak,	<i>Hi filii.</i>
G. ezeké a fiaké,	<i>horum filiorum.</i>
D. ezeknek a' fiaknak,	<i>his filiis.</i>
Ac. ezeket a' fiakat,	<i>hos filios.</i>
Ab. ezektől a' fiaktúl,	<i>ab his filiis.</i>

Sic facit Ac. Sing. Ló, loát; sed Euphoniae causa assumitur v. ante at, et in plurali ubique, ut: Lovat, lovak, lovaké, etc.

Item desinentia in d. j. l. r. s. sz. et in ut monosyllaba, ut: Lud, ludat; Vaj, vajat; Ur, urat; gonosz, gonoszat (per contractionem gonoszt); Hal, halat; Has, hafat; Kut, kutat; excepto Halál, halált. N. P. Ludak, Urak etc.

Aliud ubi Acc. Sing. in ot. N. Pl. in ok; sed Acc. Plur. in kat desinunt.

Singulariter.

N. Ez a' Láb,	<i>Hic Pes,</i>
G. ezé a' lábé,	<i>huius pedis.</i>
D. ennek a' lábnak,	<i>huic pedi.</i>
Ac. ezt a' lábot, (et at,)	<i>hunc pedem.</i>
Abl ettől a' lábtúl,	<i>ab hoc pede.</i>

Pluraliter.

N. Ezek a' lábok,	<i>Hi pedes.</i>
-------------------	------------------

G. ezeké a' láboké,	<i>horum pedum.</i>
D. ezeknek a' láboknak,	<i>his pedibus.</i>
Ac. ezeket a' lábokat,	<i>hos pedes.</i>
Ab. ezektől a' láboktól,	<i>ab his pedibus.</i>

Sic declinantur omnia desinentia in b. ad. f. g. ugy. k. m. n. p. jt. ut: Galamb, galambot; Pad, padot Csuf, csufot; Tag, tagot; Hugy, hugyot; Sajt fajtot, etc.

Aliud ubi o. omittitur in Ac. Sing. ante m. et in plurali ubique, ut:

Singulariter.

N. Ez a' Malom,	<i>Haec Mola.</i>
G. ezé a' malomé,	<i>huius molae.</i>
D. ennek a' malomnak,	<i>huic molae.</i>
Ac. ezt a' malmot,	<i>hanc molam.</i>
Ab. ettől a' malomtól,	<i>ab hac mola.</i>

Pluraliter.

N. ezek a' malmok	<i>Hae Molae.</i>
G. ezeké a' malmoké,	<i>harum molarum.</i>
D. ezeknek a' malmoknak,	<i>his molis.</i>
Ac. ezeket a' malmokat,	<i>has molas.</i>
Ab. ezektől a' malmoktól,	<i>ab his molis.</i>

Sic declinantur omnia in om desinentia.

De secunda Declinatione.

I. *Secunda Declinatio est, cuius Dat. desinit in nek.*

II. *Illa vero desinunt in nek, quae habent in the mate vocales e. ô. ű. tantum.*

Typus Secundae Declinationis.

Singulariter.

Pluraliter.

N. e. ô. ű.

N. — k.

G. é.

G. — ké.

D. nek.

D. — knek.

Ac. t.

Ac. — ket.

Vocativus similis est Nominativo.

Abl. tül.

A. — ktül.

*Paradigma ubi Ac. in et, et in Plur. in ek, definit.**Singulariter.*

N. ez az üveg,

Hoc Vitrum.

G. ezé az üvegé,

huius vitri.

D. ennek az üvegnek,

huic vitro.

Ac. ezt az üveget,

hoc vitrum.

Abl. ettül az üvegtül,

*ab hoc vitro.**Pluraliter.*

N. Ezek az üvegek,

Haec Vitra.

G. ezeké az üvegeké,

horum vitrorum.

D. ezeknek az üvegeknek,

his vitris.

Ac. ezeket az üvegeket,

haec vitra.

Ab. ezektül az üvegektül,

ab his vitris.

Sic faciunt Ac. Sing. et N. Plur. omnia definitia in b. d. g. j. k. l. m. et z. ut: Seb, febet; ebéd, ebédet; fej, fejet; szék, széket; tél, telet; Fejedelem, fejedelmet; méz, mézet.

Aliud, ubi in Ac. Sing. t. immediate coniungitur cum consonante.

Singulariter.

N. Ez a' Len,

Hoc Linum.

G. ezé a' Lené,

huius lini.

D. ennek a' lennek,

huic lino.

Ac. ezt a' lent,

hoc linum etc.

Pluraliter.

N. ezek a' lenek,	<i>Haec Lina.</i>
G. ezeké a' leneké,	<i>horum linorum.</i>
D. ezeknek a' leneknek,	<i>his linis, etc.</i>

Sic faciunt Ac. Sing. omnia desinentia in n. (dissyllaba tamen per et quoque, ut: Tehén, tehént et tehenet) r. s, sz. ut: Vér, vért: kővér, kővért: kés, kést: kevés, kevészt et keveset: (dissyllaba sic faciunt Acc. Csöndesz, csöndeszt et csöndeszet.)

Aliud, ubi in em desinentia, omittunt e, ante m, in Acc. Sing. et in Plurali ubique.

Singulariter.

N. Ez a' Fejedelem,	<i>Hic Princeps.</i>
G. ezé a' Fejedelemé,	<i>huius Principis.</i>
D. ennek a' Fejedelemnek,	<i>huic Principi.</i>
Ac. ezt a' Fejedelmet,	<i>hunc Principem.</i>
Ab. Ettől a' Fejedelemtől,	<i>ab hoc Principe.</i>

Pluraliter.

N. ezek a' Fejedelmek,	<i>Hi Principes.</i>
G. ezeké a' Fejedelmeké,	<i>horum Principum.</i>
D. ezeknek a' Fejedelmeknek,	<i>his Principibus.</i>
Ac. ezeket a' Fejedelmeket,	<i>hos Principes.</i>
Ab. ezektől a' Fejedelmektől,	<i>ab his Principibus.</i>

CAPVT III. — DE SVFFIXORVM DECLINATIONE.

I. *Suffixa sunt illa, ubi ultimae syllabae Pronominum Possessivorum, ut sunt enyém, tied, mienk, tietek, övé (meus, tuus, noster, vester, eius) suffiguntur Nominibus.*

II. *Hoc autem fit toties, quoties ista Pronomina adduntur Nominibus Primae, aut Secundae Declinationis.*

III. *Haec siquidem sunt Secundae Declinationis, e. mutatur in Prima Declinatione in Vocales huius Declinationis, utpote in a, o, u.*

IV. *In a. o. u. mutatur e. in iis, quae desinunt in has vocales, ut: Láda, az én ládám, cista mea: az te ládád, cista tua: Só, az én sóm, az te sód, sal meus, tuus, Saru, az én sarum, az te sarud, ocrea mea, tua.*

Observe hic: *In a. desinentia, acuiunt a in suffixis ubique hoc modo: Láda, az én ládám, az te ládád, cista mea, tua, per omnes casus, ut videre est in Paradigmate.*

V. *Item in a. mutatur e. in iis Nominibus, quae desinunt in d. gy. j. l. r. s. t. ut: Az én ludam, az te ludád, anser meus, tuus. Az én ágyam, az te ágyad, lectus meus, tuus. Az én Vajam, halam, Uram, hafam, kutam. Excipe dissyllaba in l. desinentia, quae habent o. ut: halál, halálom, kanál, kanálom.*

VI. *In o. mutatur e. in iis, quae desinunt in b. od. g. k. n. m. p. sz. z. ut: az én lábom, az te lábod: az én módom, az te módod: az én foldom, az te soldod, stipendium meum, tuum, etc.*

Paradigmata.

Primo ab Enyém, meus.

Singulariter.

N. Az én ludam,

anser meus.

G. az én ludamé,

anseris mei, etc.

Pluraliter.

N. az én ludaim,

anferes mei.

G. az én ludaimé,

anserum meorum.

Secundo a Tied, tuus.

Singulariter.

N. Az te lábod,

pes tuus.

Ac. az te lábodat,

pedem tuum, etc.

Pluraliter.

N. az te lábaid, *pedes tui etc.*

Tertio a Mienk, noster hic e. mutatur in u. ut :

Singulariter.

N. A' mi lábunk, *pes noster.*

G. a' mi lábunké, *pedis nostri.*

Pluraliter Mieink, nostri.

N. a' mi lábaink, ludaink, *pedes, anseres nostri.*

G. a' mi lábainké, ludainké, *etc.*

*Quarto a Tietek, vester :**Singulariter.*

N. Az ti Ludatok, lábotok, *anser, pes vester.*

Pluraliter.

N. az ti ludaitok, lábaitok, *anser, pedes vestri.*

Quinto ab Ővé, eius, ubi e. mutatur in a.

Quae vero in a. o. u. desinunt, assumunt j. ante,
ut : Lába, az ő lábája, az ő hordója, az ő faruja.

Singulariter.

N. Az ő Lába, *pes eius.*

G. az ő lábaé, *pedis eius, etc. Sic etiam :*

Singulariter.

N. az ő Ládája, *cista eius.*

G. az ő ládájáé, *cistae eius, etc.*

Observe: a. ante terminationem acuitur hic in omnibus obliquis Singularis Numeri.

Pluraliter :

N. az ő Lábai, ludai, ládájái, *Pedes, anseres, cistae eius.*

G. az ő lábaié, ludaié, ládájáié, *Pedum, anserum, cistarum ejus, etc.*

Item cum Ővék, eorum (hic e. in ok. mutatur.)

Singulariter.

N. az ő Lábok, *pes eorum.*

G. az ő láboké, *pedis eorum, etc.*

Az ő Ládájok, cista eorum, etc.

Paradigmata Secundae Declinationis.

*Primo ab Enyém, meus.**Singulariter.*

N. az én Kéfem,	<i>Culter meus.</i>
G. az én kéfemé,	<i>Cultri mei, etc.</i>

Pluraliter: (Enyéim¹⁾, mei.)

N. az én kéfeim,	<i>cultri mei,</i>
G. az én kéfeimé,	<i>cultrorum meorum, etc.</i>

*Secundo a Tied, tuus.**Singulariter.*

N. az te kéfed,	<i>culter tuus.</i>
G. az te késedé,	<i>cultri tui. etc.</i>

Pluraliter: Tieid, tui.

N. az te kéfeid,	<i>cultri tui.</i>
G. az te késeidé,	<i>cultrorum tuorum, etc.</i>

*Tertio, a Mienk, Noster, Hic e. mutatur in ű ut:**Singulariter.*

N. a' mi Késűnk,	<i>culter noster.</i>
G. a' mi késűnké,	<i>cultri nostri, etc.</i>

Pluraliter a Mieink, Nostri.

N. a' mi kéfeink,	<i>cultri nostri.</i>
G. a' mi kéfeinké,	<i>cultrorum nostrorum, etc.</i>

*Quarto a Tietek, Vester.**Singulariter.*

N. Az ti Kéfetek,	<i>culter vester.</i>
G. az ti Kéfeteké,	<i>cultri vestri, etc.</i>

Pluraliter a Tieitek, Vestri.

N. az ti Kéfeitek,	<i>cultri vestri.</i>
G. az ti Kéfeiteké,	<i>cultrorum vestrorum.</i>

1) Az első és második kiadásban: *Enyim* áll *Enyéim* helyett (v. összeve cap. III. az I. ptot) ; a harmadikban: *enyimek*. A kiadó.

Obſerva: (1) *Definentia in ū. m. d. nk. ſine e.* ut: Gyűrűm, gyűrűd, gyűrűnk, *Annulus meus, tuus, noſter.*

(2.) *In Suffixis poteſt omitti praeſixum:* Az én, az te, a' mi, a' ti, *hoc modo:* Kéſem, kéſed, kéſeim, kéſeid, etc.

(3.) *Nomina unam rem, uni competentem, denotantia, uſurpant tantum ſingularem Numerum a' mi-enk, noſter, ut:* életünk, teſtünk, lelkünk, feleſégünk. *Vita noſtra, corpus noſtrum, anima noſtra, uxor noſtra.*

CAPVT IV. DE DECLINATIONE PRONOMINVM.

I. *Pronomina ratione Declinationis, alia ſunt Regularia, alia Irregularia.*

II. *Regularia ſunt, quae iuxta praeſcriptas Declinationes Nominum per caſus regulariter flectuntur.*

III. *Suntque haec:* Amaz, vel az, Ille, Azon, Idem, ez, *hic iſte,* Ezen, *hic idem,* maga, *ipſe,* ki vel kicſoda, *quis,* melly vel mellyik, *quod,* Enyém, tied, *meus, tuus,* mienk, tietek, *noſter, veſter,* mifélénk, *noſtras, tifélétek, veſtras,* ő maga vel őnnön maga, *ſuius.*

Obſerva: (1) *Definentia in z. mutant z, in n.* *Dativo ſingulari Euphoniae cauſa, ut:* Ennek, amannak *pro eznek, amannak.*

(2) *Relativum ki (qui) cum refertur ad perſonam hominis, Dei, et Angelorum, dicitur uſitate ki.* *Cum vero ad rem aliam refertur, uſurpatur melly, quod, ut:* Az ember, a' ki etc.

IV. *Irregularia Pronomina ſunt, quae non flectuntur iuxta Nominum Declinationes, vel etiam caſibus deficiunt, ut ſunt:* En, ego, Te, tu, ő, is.

V. *In Regularibus observentur vocales primae, et secundae Declinationis.*

Nota: Ki cum compositis est secundae Declinationis.

Paradigmata Irregularium.

Primum En, ego.

Singulariter.

N. Én,	Ego
G. Enyim,	mei vel mis.
D. Ennékem,	mihi,
Ac. Engemet,	me.
V. caret.	
Abl. Éntûlem,	a me.

Pluraliter.

N. Mi (<i>barbare dicitur mink</i>) nos.
G. mienk, <i>nostrum vel nostri.</i>
D. minékûnk, <i>vel nékûnk, nobis.</i>
Ac. minket, <i>nos.</i>
V. caret.
Abl. mitûlûnk, <i>vel tûlûnk, a nobis.</i>

Secundum Te, Tu.

Singulariter.

N. Te,	Tu
G. tied,	tui vel tis.
D. tenéked <i>vel néked,</i>	tibi
Ac. tégedet <i>vel téged,</i>	te.
V. ô te,	o tu.
Abl. te tûled,	a te.

Pluraliter.

- N. Ti, (*barbare tik,*) *vos.*
 G. tietek, *vestrum vel vestri.*
 D. tinektek, *vel néktek, vobis.*
 Ac. titeket, (*barbare tikteket*) *vos.*
 V. ô ti, *o vos.*
 Ab. ti tûletek, *vel tûletek, a vobis.*

*Tertium Ô, Is.**Singulariter.**Pluraliter.*

N. Ô, <i>is.</i>	N. Ôk, <i>Ii.</i>
G. ôvé, <i>eius.</i>	G. ôvék, <i>eorum.</i>
D. ô neki (<i>néki</i>) <i>ei.</i>	D. ô nekiek, <i>nékiek, iis.</i>
Ac. ôtet, <i>eum.</i>	Ac. ôket, <i>eos.</i>
Ab. ô tûle (<i>tûle</i>) <i>ab eo.</i>	Ab. ô tûlek, <i>tûlek, ab iis.</i>

CAPVT V. DE CONIVGATIONE VERBORVM.

I. *Verbum cognoscitur ex praeposito Pronomine En, ego, ut: Én olvasok, ego lego.*

II. *Estque vel Activum, vel Passivum.*

III. *Activum est quintuplex: Indirectum, et Directum, Primum, et Secundum, atque Potentiale.*

IV. *Indirectum est, cuius actio non dirigitur in rem, vel personam Pronomine Demonstrativo, aut Possessivo aliquo circumscriptam.*

V. *Directum est, cuius actio dirigitur in rem, vel personam Pronomine Demonstrativo: hic, is, ille, ipse; aut Possessivo: meus, tuus, noster, vester, circumscriptam ut: Lego hunc librum, olvasom ezt a' Könyvet, etc. Terminatio huius venit ex suffixis.*

VI. Activum Secundum est illud, quod Latini circumscribunt per verbum facio vel curo, ut: Csináltatok valamit, curo aliquid confici. Meg-csináltatom az te Kőnyvedet, curabo confici librum tuum. Nota eius est syllaba tat, tet, quae ponitur ante ok, et ek per omnes personas.

VII. Potentiale est, quod Latini efferunt per verbum possum. Nota eius est syllaba hat, het, quae ponitur ante terminationem cuiusvis personae, ut: Tanulhatok, possum discere. Meg-tanulhatom a' leczkét, possum percipere lectionem, etc.

VIII. Passivum Verbum est, quod construitur cum Ablativo addita Praepositione. Nota eius tattat, tettet. Illa in Secunda, haec in Prima Coniugatione ante terminationem cuiusvis personae ponitur, ut: Szerettetetem, Amor, Olvasztattatom, Legor.

IX. Coniugationes quoque possunt constitui duae.

Prima sit, (ordine alphabetico) cuius prima persona Singularis Indicativi praesentis definit in ek, vel em, ut: Szeretek.

Secunda, cuius prima persona definit in ok, vel om, ut: Olvasok.

Paradigma Verbi Indirecti Primae Coniugationis.

Indicativi Praesens Amo.

Sing. Szeretek,	szerezsz,	szeret.
Plur. Szeretünk,	szertetek,	szeretnek.

Praeteritum Imperfectum Amabam.

S. Szereték,	szeretél,	szerete.
P. Szereténk,	szeretétek,	szeretének.

Praeteritum Perfectum Amavi.

S. Szerettem,	szertettél,	szertett.
P. Szerettünk,	szertettetek,	szertettenek.

Imperativi Praefens Ama.

<i>S. caret.</i>	szerefs	szereffen.
<i>P. Szeresünk,</i>	szereffetek,	szereffenek.

Coniunctivi Praefens Amem.

<i>S. Szeressék,</i>	szerefs,	szereffen, <i>sicut</i>
----------------------	----------	-------------------------

*Imperat.**Praeteritum Imperfectum Amarem.*

<i>S. Szeretnék,</i>	szeretnél,	szeretne.
<i>P. Szeretnénk,</i>	szeretnétek,	szeretnének.

Futurum Amavero.

<i>S. Szeretendek,</i>	szeretendesz,	szeretend.
------------------------	---------------	------------

Caetera sicut Praefens Indicativi.

Infinitivus et Supinum Prius, Amare, amatum. Szeretni.

Gerundia. Amandi, do, dum. Szeretvén et Szeretve.

*Paradigma Verbi Directi.**Indicativi Praefens Amo hunc etc.*

<i>S. Szeretem,</i>	szereded,	szereti.
<i>P. Szerettyük,</i>	szeretitek,	szeretik.

Praeteritum Imperfectum.

<i>S. Szeretém,</i>	szeretéd,	szereté.
<i>P. Szereténk,</i>	szeretétek,	szereték.

Praeteritum Perfectum.

<i>S. Szerettem,</i>	szeredted,	szerette.
<i>P. Szerettük,</i>	szerettétek,	szertették.

Imperativi Praefens.

<i>S. caret.</i>	szereffed,	szereffe.
<i>P. Szeresűk,</i>	szerefsétek,	szerefsék.

Coniunctivi Praefens.

<i>S. Szeressém,</i>	szereffed,	szereffe. <i>Sicut</i>
----------------------	------------	------------------------

Imperat.

Praeteritum Imperfectum.

S. Szeretném,	szeretnéd,	szeretné.
P. Szeretnénk,	szeretnétek,	szeretnék.

Futurum.

S. Szeretendem,	szeretended,	szeretendi.
P. Szeretendjük,	szeretenditek,	szeretendik.

Infinitivus cum verbo: Oportet, debeo, opus est,
szükséges, kell:

S. Szeretnem,	szeretned,	szeretnyie.
P. Szeretnünk,	szeretnetek,	szeretnyiek.

Paradigma Verbi Indirecti Secundae Coniugationis.

Indicativi Praesens Lego.

S. Olvasok,	olvassz,	olvas.
P. Olvasunk,	olvasatok,	olvasnak.

Praeteritum Imperfectum Legebam.

S. Olvasék,	olvasál,	olvasa.
P. Olvasánk,	olvasátok,	olvasának.

Praeteritum Perfectum Legi.

S. Olvastam,	olvastál,	olvastott.
P. Olvastunk,	olvastatok,	olvastanak.

Imperativus Lege.

S. caret.	olvas,	olvasson.
P. Olvassunk,	olvassatok,	olvassanak.

Coniunctivi Praesens Legam.

S. Olvassak,	olvas,	uti Imperativus.
--------------	--------	------------------

Praeteritum Imperfectum Legerem.

S. Olvasnék,	olvasnál,	olvasna.
P. Olvasnánk,	olvasnátok,	olvasnának.

Futurum Legero.

S. Olvasandok, olvasandasz, olvasand.

P. Olvasandunk, olvasandotok, olvasandanak.

*Infinitivus et Supinum Olvasnyi.**Gerundia.*

Olvasván, olvasva.

Paradigma Verbi Directi.

Indicativi Praesens.

S. Olvasom, olvasod, olvassa.

P. Olvassuk, olvasátok, olvasásák.

Praeteritum Imperfectum.

S. Olvasám, olvasád, olvasá.

P. Olvasánk, olvasátok, olvasák.

Praeteritum Perfectum.

S. Olvastam, olvastad, olvasta.

P. Olvastuk, olvastátok, olvasták.

Imperativus.

S. caret. olvassad, olvassa.

P. Olvassuk, olvasátok, olvasásák.

Coniunctivi Praesens.

S. Olvasam, olvassad, uti Imperativus.

Praeteritum Imperfectum.

S. Olvasnám, olvasnád, olvasná.

P. Olvasnánk, olvasnátok, olvasnák.

Futurum.

S. Olvasandom, olvasandod, olvasandja.

P. Olvasandjuk, olvasandjátok, olvasandják.

Infinitivus.

S. Olvasnom, olvasnod, olvasnyia.

P. Olvasnunk, olvasnotok, olvasnyiok
kell.

Observationes quaedam de utraque Coniugatione.

I. *Verba desinentia in ôk, reducuntur ad Primam Coniugationem: ô enim et e breve seu obscurum idem valent in pronunciatione, ut: Gyönyörködök vel — dek.*

II. *Quae Verba ante ek et ok. habent p. s. sz. t. v. et z. possuntque construi cum Pronomine Demonstrativo Tu, in Accusativo, illa in prima singulari Praesentis assumunt l. ante ek et ok, sed o. mutatur in a. ut: megeszlek tégedet, devorabo te. Szoplak tégedet, etc.*

III. *Quae sz. habent ante ek et ok, usitatus desinunt directe in em et om, ut: Eszem, iszom, pro eszek, iszok, Edo, bibo, quamvis sint verba Indirecta quoad sensum.*

IV. *Eadem haec Verba, cum illis, quae desinunt in dek et dok, in secunda singulari praesentis Indicativi Indirecte desinunt in el et ol, quoque, ut: Eszel, iszol, edis, bibis: gyönyörkedel (et gyönyörkedsz) Tobzódol. Perpetuo desinunt in l. quae habent ante ek, et ok, sz, et z. ut: Eszel, iszol, aluszol, fázol, friges. Ita et Passiva omnia, ut: Szerettétel, olvasztatol. Amaris, Legeris.*

V. *Tertia Singularis Indicativi Indirecte desinit in eam consonantem, quae est ante ek, ok. Quae vero habent d. g. k. sz. et z. ante ek, ok, ea desinunt in ik, quoque, ut: Gyönyörked, et gyönyörkedik. Sed eszik, iszik, jádzik tantum sic formantur.*

VI. *Verba quae ante em, et om, habent sz. in prima singulari Praeteriti Imperfecti sz. mutant in v. ut: Eszem, evék; iszom, ivék; Evém, ivám Directe. In Praeterito autem Perfecto Indicativi, mutant sz. in t. ut: Eszem, iszom, ettem, ittam.*

VII. *Dantur etiam Praeterita Circumscriptiva, uti* (1.) *Praeteritum Imperfect. Indicativi, quod addit vala, ad Praesens, ut: Szeretek, et szeretem vala.* (2.) *Plusquamperfectum, hoc addit vala ad Praeteritum perfectum, ut: Olvastam vala.* (3.) *Coniunctivi praeter. perfectum, hoc addit ad Praeteritum perfectum Indicativi legyen.* (4.) *Plusquamperfectum vero addit volna, ut: Szerettem legyen, Amaverim, szerettem volna, Amavisssem, etc.*

VIII. *Futuro Indicativi carent Hungari, loco eius utuntur Praesenti Indicativi addita particula meg ad Directum verbum, ut: Meg-szeretem, meg-olvasom, Amabo, Legam. Vel circumscribunt per Infinitivum eiusdem verbi addito verbo fogok, per omnes personas Directe et Indirecte, ut: szeretnyi fogok, szeretnyi fogsz, szeretnyi fog. Amabo, bis, bit. Szeretnyi fogom, fogod, fogja, etc.*

IX. *Imperativi Secunda Singularis varias habet terminationes quoad verbum Indirectum.*

(1.) *In j. desinunt, quae habent in themate ante ek, et ok, b. g. j. k. l. m. p. r. et v. ut: Dobok, dobj: Hõrgek, hõregj: Bujok, buj: Lakok, lakj: Felkelek, felkelly, vel kelly-fel: Nyomok, nyomj: Lopok, lopj: Verek, verj: Rivok, rivj vel rij (Elegantius omittitur v.) etc.*

Observe: *In gek, et gok, desinentia ubi ante g. habetur r. assumunt e. et o. ante g. post r. ut: Tekerek, tekeregj: Forgok, forogj etc.*

(2.) *In gy desinunt illa verba, quae habent ante ek. ok. d. gy. fz. (haec etiam in él, et ál, desinunt, dissyllaba vero tantum in l) ut: Kérdek, kérdgy: Hordok, hordgy: Hagyok, hagy (excipe, Megyek*

facit menny) Haragudszom, haragudgy *et* haragudgyál: Elszem, egyél: Ifszom, igyál.

(3.) *In* nny, *desinunt*, *quae habent ante ek*, *ok* n. *et ny. ut*: Hányok, hánny: Bánok véle, bánny véle.

(4.) *In* fs. *desinunt*, *quae habent ante ek*, *et ok* s. *et t. ut*: Keresek, Kerefs: olvasok, olvas: tartok, tartfs.

(5.) *In* zz. *desinunt*, *quae habent ante ek*, *et ok* z. *ut*: Evezek, evezz: hozok, hozz. *Sed quae usitatus desinunt* *Directe in em, om, illa formant per él, ál, ut*: Bizom, confido, bizzál, confide.

Nota: Hinc formatur a secunda scilicet persona Coniunctivi Praefens assumpta illius terminatione, ut: Szerels, szereffek et szereffem, etc.

X. *Participium Praefens in Prima Coniugatione definit in ô, in Secunda vero in ó, sed illud potius est Nomen, quam Verbum.*

Paradigma Passivae Vocis I. Coniugationis.

Indicativi Praefens Amor.

Sing. Szerettettetem, szerettettetel, tetik.
Plur. Szerettettetünk, szerettettek, tetnek.

Praeteritum Imperfectum.

S. Szerettettéték, szerettettétél, szerettettete.
P. Szerettettéténk, szerettettététek, tetének.

Praeteritum Perfectum.

S. Szerettettettem, tél, tett.
P. Szerettettettünk, tetek, tenek.

Imperativus.

S. caret. szerettettetsél, en.
P. Szerettettettetsünk, etek, enek.

Coniunctivi Praesens.

S. Szerettettetteffem, él, en. *Sicut Imperat.*

Per Syncopen: Szerettetteffem.

Praeteritum Imperfectum.

S. Szerettettetném, nél, ne.

P. Szerettettetnének, nétek, nének.

Per Syncopen: Szerettetném.

Futurum.

S. Szerettettetendem, del, tend.

P. Szerettettetendünk, detek, denek.

Per Syncopen: Szerettêtendem.

Infinitivus Szerettettetnyi.

Futurum Passivum. Szerettettetendô.

Participium Praeteritum. Szerettettetett.

Obſerva: Omnes personae possunt per Syncopen efferri, contrahendo unum: tett, per Activum secundum Passivè, ut: Szerettettêttem, Curo amari vel ut amer.

II. Coniugationis.

Indicativi Praesens Legor.

Sing. Olvaſtattattatom, tol, tatik.

Plur. Olvaſtattattatunk, tattok, tatnak.

Per Syncopen: Olvaſtattatom.

Praeteritum Imperfectum.

S. Olvaſtattattatéék, tál, ta.

P. Olvaſtattattatánk, tátok, tának.

Praeteritum Perfectum.

S. Olvaſtattattattam, ttál, tott.

P. Olvaſtattattattunk, tatok, tattanak.

Imperativus.

<i>S. caret.</i>	Olvaftattattatfsál,	taffon.
<i>P. Olvaftattattatfsunk,</i>	fatok,	anak.

Coniunctivi Praefens.

<i>S. Olvaftattattatfsam,</i>	etc.	<i>Sicut Imperativus.</i>
-------------------------------	------	---------------------------

Praeteritum Imperfectum.

<i>S. Olvaftattattatnám,</i>	nál,	na.
<i>P. Olvaftattattatnánk,</i>	nátok,	nának.

Futurum.

<i>S. Olvaftattattatandom,</i>	dol,	tand.
<i>P. Olvaftattattatandunk,</i>	dotok,	danak.

*Infinitivus. Olvaftattattatnyi.**Futurum Passivum. Olvaftattattando.**Participium Praeteritum. Olvaftattáttot.**Hic per Syncopen omitti solet tatt.*

DE CONIVGATIONE ANOMALORVM.

Anomala sunt, quae aliter coniugantur, quam praescriptae duae Coniugationes. Sunt illa duo: Vagyok, Sum, et Megyek, Eo.

Paradigma Megyek, et Vagyok.

Indicat. Praefens. Eo, Sum.

<i>S. Megyek,</i>	mégy,	mégyen.
<i>P. Megyünk,</i>	mentek,	mennek.
<i>S. Vagyok,</i>	vagy,	vagyon.
<i>P. Vagyunk,</i>	vadtok,	vannak.

Praeterit. Imperf. Ibam. Eram.

<i>S. Menék,</i>	menél,	mene.
<i>P. Menénk,</i>	menétek,	menének.
<i>S. Valék,</i>	valál,	vala.
<i>P. Valánk,</i>	valátok,	valának.

Praeterit. Perf. Ivi, Fui.

S. Mentem,	mentél,	ment.
P. Mentünk,	mentetek,	mentenek.
S. Voltam,	voltál,	volt.
P. Voltunk,	voltatok,	voltanak.

Futurum. Ibo. Ero.

S. El-megyek,	el-mégy,	el-mégyen.
P. El-megyünk,	etc. ut Praesens.	
S. Lésezek,	lész,	lészen et lesz.
P. Lésezünk,	lésztek,	lésznek.

Nota: *Excepta secunda singulari sine accentu quoque est in usu.*

Imperativus I. et ito. Sis.

S. caret.	menny,	mennyen.
P. Mennyünk,	mennyetek,	mennyenek.
S. caret.	Légy,	légyen vel legyen.
P. Legyünk,	legyetek,	legyenek.

Coniunctivi Praesens. Eam. Sim.

S. Mennyek,	menny,	} uti Imperativus.
S. Legyek,	Légy,	

Praeterit. Imperf. Irem Elsem.

S. Mennék,	mennél,	menne.
P. Mennénk,	mennétek,	mennének.
S. Lennék,	lennél,	lenne.
P. Lennénk,	lennétek,	lennének.

*Praeteritum perfectum Circumscriptivum.**Iverim. Fuerim.*

S. { Mentem } { Lettem }	{ légyen etc. }	P. { Mentünk } { Lettünk }	{ légyen etc. }
-----------------------------	-----------------	-------------------------------	-----------------

Sicut Praeterit. Indicativi.

Praeteritum Plusquamperfectum.

Ivissem. Fuisset.

S. Mentem volna, etc.*P.* Mentünk volna, etc. *Hoc quoque ita.**S.* Volnék, volnál, volna.*P.* Volnánk, volnátok, volnának.*Circumscriptive vero sic:**S.* Voltam volna, váltál volna, volt volna.*P.* Voltunk volna, voltatok volna, voltanak volna.*Futurum Ivero. Fuero.**S.* Menendek, menendesz, menend,*P.* Menendünk, menendetek, menendenek.*S.* Leendek, leendesz, leend.*P.* Leendünk, *simili modo.**Infinitivus. Mennyi. Lennyi.**Circumscriptive vero sic:**S.* Mennem, menned, mennyie kell.*P.* Mennünk, mennetek, mennyiek kell.*S.* Lennem, lenned, lennyie kell.*P.* Lennünk, etc. kell. *Opus est, ut eam, eas, eat, etc. Opus est, ut sim, sis, sit, etc.**Gerundia. Menvén. Léven.**Futurum. Menendő. Leendő.**Iturus, a, um. Futurus, a, um.*

CAPVT VI. DE PRAEPOSITIONE.

I. *Praepositiones in lingua Hungarica postponuntur Nominibus, unde et suffixa possunt vocari, ut: Tedd az asztalra, Pone ad mensam. Az ajtó előt, Ante fores.*

II. *Quaedam Praepositiones, quae nimirum per se consistere possunt, praeponuntur quoque Nominibus interiecto Articulo az, hoc modo: Előtte az ajtonak, háznak, etc.*

III. *Significationem earum hic apponimus hoc modo: Ad, significat hoz, et ra. Apud, nál; ante, elött; Adversus, ellen. Cis, circa, Kőrnyűl, felé, mellett. Circum, kőrűl vel kőrnyűl. Contra, ellen, rá. Erga, hoz. Extra, kivűl. Inter, között et közt. Intra, belől, belé et ban. Infra, alat. Iuxta, mellet. Ob et propter, érett, et ért. Post, után. Praeter, kivűl. Penes, secus, mellet. Secundum, iuxta, fzerint. Super, supra, rajta, fölött et on. Trans, átal, túl. Ultra idem significat. Usque, addig, et ig.*

Ablativo Casui quae serviunt: A, et ab, tul. Absque, nélkül. Cum, val. Hic Nota: Cum particula val, additur Nominibus in consonantem desinentibus, Euphoniae causa mutatur v. in illam consonantem, quae est ante illud, ut: Borral, pro borval; Bottal, pro botval. Coram, előt. Clam, nélkül. In, ban, et ba, Item on, quando In sumitur pro super. Sub, alatt.

IV. *In Praepositionibus Monosyllabis, ut sunt: hoz, ra, ban, bűl, val et on, variant vocales iuxta Declinationes Nominum. In Prima Declinatione a, o, u, locum habent; In Secunda vero e, ű. ut: Az asztalra tedd, Pone ad mensam. A' fzékre tedd, Pone ad fedile.*

V. *Praepositiones quoque habent suffixa Pronominalia ex Demonstrativo én, te, ő. Ego, tu, is. ut: Én hozzám, te hozzád, ő hozzá. Ad me, te, eum. Mi hozzánk, ti hozzátok, ő hozzájok. Ad nos, vos, eos. Én elöttem, te elötted, ő elötte. Ante me, te, eum. Mi elöttünk, elöttetek, elöttek. Ante nos, vos, eos etc.*

DE SYNTAXI,

in quantum Constructio Hungarica difcedit a Latina

REGVLAE.

I. DE SVBSTANTIVO CVM SVBSTANTIVO.

I. *Substantivum cum Substantivo rei diversae adsciscit Nominativum, aut Dativum casum, alterum verò assumit suffixum tertiae personae, retinetque per omnes casus, ut: az Ur, vel Urnak Asztala, Mensa Domini; az Ur, Urnak Kéfe, Culter Domini.*

Observe: Quando duo Substantiva adduntur alteri Substantivo, primum elegantius ponitur in Nominativo, alterum vero in Dativo, hoc modo: Az Ur frigyének ládája, Arca foederis Domini.

II. *Cognomina praeponuntur Propriis Nominibus; ut: Horvát János, Szabó Pál, etc.*

III. *Propria Nomina Appellativis praeponuntur ut: István Deák, István fiam, etc.*

II. DE ADIECTIVO CVM SVBSTANTIVO.

I. *Omnia Adiectiva praeponuntur indeclinabiliter Substantivis per omnes casus utriusque Numeri cuiuscunque generis sint, ut: Jó férfi, jó férfinak, etc. Jó aszszony, jó aszszonyé, etc.*

II. *Adiectivis Numeralibus nunc Singularia, (et quidem usitatus) nunc vero Pluralia subiiciuntur Nomina Substantiva, ut: Senki nem szolgálhat két Urnak (pro Uraknak), Nemo potest duobus Dominis servire. Két emberek mennek vala fel a templomba, Duo homines ascendebant in templum.*

III. DE ADVERBIIS.

I. *Duae negationes apud Hungaros fortiter negant, ut: Senki nem szolgálhat két Urnak, Nemo potest duobus Dominis servire.*

II. *Hungari per Adverbium csak (tantum, solum) efferunt plerumque Adiectivum solus, ut: Nem csak kenyérrel él az ember. Non solo pane vivit homo.*

IV. DE PRAEPOSITIONIBVS.

I. *Praepositiones separabiles apud Latinos Accusativo casui servientes, plerumque cum Nominativo construuntur, ut: Az Isten által, Per DEVM. A ház előtt, Ante domum, etc.*

Observe: Praepositiones separabiles sunt, quae per se consistere possunt, peculiareque voces constituunt, ut sunt: Által, ellen, mellett, környül, kívül, belől, alat, fölöt, után etc.

II. *Si vero haec suffixum habuerint ex tertia persona Pronominis Demonstrativi (a vel e), tunc cum Dativo construuntur, ut: Pilátusnak alatta, sub Pilato. Istennek előtte: Ante DEVM.*

Observe: Haec si articulo notantur, Dativo praeponi possunt, ut: Alatta az padlásnak, sub tecto. Mellette az Toronnak, Penes turrim.

III. *Quaedam Praepositiones conveniunt cum Ablativis cognatae significationis, ut: Az házhoz közel, Prope domum. Túl az Dunán, trans Danubium.*

IV. *Praepositio in, quando in loco esse significat, effertur per ban, ben, ut: Templomban v agyok,*

dum in templo. Kertben vagyok, sum in horto: Quando vero motum ad locum significat, effertur per ba, be, ut: Templomba megyek, eo in Templum. Kertbe megyek, eo in hortum.

V. DE REGIMINE SEV RECTIONE GENITIVI ET DATIVI.

I. *Verbum substantivum EST, possessionem significans, regit Genitivum, ut: Az Uré az hatalom, Domini est potentia.*

II. *Verba necessitatis, ut sunt: kell, szükség, szükséges, Dativum regunt cum Infinitivo, ut: Ujjonnan kell az embernek születtetnyi, Denuo oportet hominem nasci. Szükséges tenéked ujjonnan születtetned, ha idővőzűlnyi akarsz, Oportet te denuo nasci, si vis salvari.*

III. *Pro Verbo Habeo Hungari utuntur verbo EST (vagyon,) ut: Vagyon Mofesek és Prophétájok, Habent Mosen et Prophetas. Pro non habeo vero ponunt nincsen, vel nincs, in singulari vel plurali, et plerumque Dativum regunt Elliptice, ut: Nincsen vel nincsenek (neki, nekiek) Mofesek és Prophétájok, Non habent Mosen et Prophetas.*

IV. *Verba Nominandi, seu Nuncupandi adsciiscunt Dativum, ut: Hivattatott Jესusnak, Vocatus est Jesus.*

VI. DE RECTIONE ACCVSATIVI.

I. *Activa Indirecta primam personam Praesentis Indicativi in lak et lek semper formant, reguntque Accusativum secundae personae, utriusque numeri ut: látlak tégedet, Video. Kérlek tégedet et titeket, Rogo te et vos.*

II. *Activa Directa regunt Accusativum cum Articulo, et suffixis Pronominalibus demonstratum, ut: Irom ezt az levelet, Scribo has literas. Leirom az te leveledet, Describam tuas literas.*

III. *Verba Memoriae et Oblivionis (emlitem et felejttem) Accusativum regunt, ut: Régi idôt említünk. El-felejtettem kenyeremet.*

Emlikezem vero et Elfeletkezem (reminiscor, obliviscor,) Ablativum adsciscunt cum Praepositione rul, rül, ra, re, (de et ad) ut: Meg-emlikezzél a' Szombatról, Memento Sabbathi. Emlikezem mondására, Recordor dicti eius. El-feletkezem ez emberrül, Oblitus sum huius hominis. Emlikezzél-meg rólam, Memento mei. Meg-emlikezem rolad, rola, Recordabor tui, eius.

IV. *Verbum quoque Mirandi Csudálom, adsciscit Accusativum ut: Csudálom ez világ állapottyát, Miror statum mundi huius.*

Eius vero Derivatium adsciscit Ablativum per an, en, on, ut: Csudálkozom haragodnak buzgofágán, Miror fervorem irae tuae.

Vel cum Praepositione super (rajta) additis suffixis primae, secundae, et tertiae personae, ut: Mit csudálkozol rajtam, rajta, rajtunk, rajtok. (Quid miraris super me, eum, nos, eos.)

V. *Verbum aestimandi ér, (valet) Accusativum regit, ut: Egy pénzt ér, Valet nummum. Fizess meg az mit ér, Soluat, quanti valet.*

Verbum vero becsüllem (aestimo, taxo) cum praepositione ra, re, (ad) construitur hoc modo: Nagyra kevésre, becsülled, Magni, parvi aestimas. Sic conjunguntur omnia, quae apud Latinos in Genitivo effertur.

VII. DE RECTIONE ABLATIVI.

I. *Gradus Comparativus, qui exponitur Hungarice per* **hogy** *nem, vel* **hogy** *nem* **mint**, *regit Ablativum in* **nál, nél, (pro)** *ut:* Az Isten job a Királynál, *DEVS est melior Rege.* Az Oroszlány erősb a' Medvénél, *Leo fortior Vrso.*

II. *Adiectiva similitudinis, ut sunt:* Egyenlő, Hasonló et hasonlatos, (*similis*) et hasonlitanyi, (*assimilare*) *Ablativum regunt in* **hoz, hez, et höz**, *ut:* Az Ádámmal hasonló segítő nem talált vala, *Adamo simile adiutorium non invenerat*, Gen. 2. Kihez hasonlitsam ez nemzetséget? *Cui affimilem hanc gentem?*

III. *Verba emendi et vendendi adsciscunt Ablativum in* **on, en, et ön**, *ut:* Három forinton adnak egy Bibliát, *Tribus florenis vendunt unica Biblia.* Négy pénzen vesznek egy kis tikfiat, *Tribus nummis emunt unum pullum.* Két ökrön cseréltem két lovat.

IV. *Mercedis quoque verba adsciscunt Ablativum in* **ért (pro)**, *ut:* Pénzért tanítanak a' Műficára, *Pro pecunia docent Musicam.*

V. *Adiectiva et verba copiae regunt Ablativum in* **val et vel**, *ut:* Teli aranyval, *Plenus auro.* Ez folyó teli esővel, *Haec nubes plena est pluvia.* Ezúttal bővel, *Argento abundans.* Bővelkedik búzával, *abundat frumento, vel tritico.*

VI. *Adiectiva et verba Inopiae regunt Ablativum cum Praepositione* **nélkül (sine)**, *ut:* Pénz nélkül szűkölködő, *Pecunia indigens.* Szűkölködik bőséggel, *Indiget sapientia.*

VII. *Nomina quoque causam, instrumentum, modum actionis et circumstantiam significantia, efferuntur in Ablativo per val, et vel, ut: Igaz itilettel itillyetek, Iusto iudicio iudicate. Jó erkölcssekkel kedves, Bonis moribus gratus.*

VIII. *Quae studium et conatum significant, adsciunt plerumque Ablativum in ra, re, ut: Uraságra vājódnak sokan, Ad dominium aspirant multi. Kevesen igyekeznek szent életre, Pauci dant operam sanctae vitae.*

IX. *Ad quaestionem Quando, respondetur per nomen temporis in Ablativo casu per val, vel, cum Praepositione előt, (ante) után, (post) ut: Ez előt három órával, Tribus horis antehac. Ez után három holnappal, három esztendővel, Posthac tribus mensibus, annis, (pro post tres menses, annos.)*

VIII. DE RECTIONE VERBI INFINITI.

I. *Per Infinitum efferunt Vngari etiam Supinum et Gerundium in dum, ut: Látnyi megyek, Visum eo. Le-fekünnyi megyek, Cubitum eo. Olvasnyi kell, Legendum est.*

II. *Infinita verba cum affixis Pronominibus Dativum plerumque explicite, interdum implicite regunt, ut: Sokat kell nékem szenvednem (néked szenvedned, néki szenvednyie) multa oportet me (te, eum) pati.*

IX. DE PARTICIPIIS INFINITIS SIVE DE GERUNDIIS PARTICIPIALIBVS.

I. *Gerundia, vel Infinita Participalia, in va, et ve, desinentia plerumque per Passivum perfectum La-*

tine redduntur, ut: Így vagyon meg-irva, sic est scriptum.

II. *Sunt et alia verba frequentiam actionis significantia, quae suis verbis praeponuntur, ut: Mond-ton mondgya, Dictitat, vel continuo dicit. Álton állasz, Iugiter stas. Kérten kér, Rogitat, vel continuo petit.*

X. DE RECTIONE VARIA.

I. *Verba timendi et formidandi, ut sunt: félnyi, (timere), rettegnyi, (formidare) nunc Accusativum, nunc Ablativum in túl, túl, regunt, ut: Félyyed az Istent, Time Deum. Félyly az Istentúl. Félyly az Ur-túl, Time Dominum. Rettegek a' Királytúl, Formido Regem.*

II. *Verba meditandi, (gondolkodom, elmélkedem) adsciscunt Ablativum in rul, rúl, et on, en, ut: Gondolkodom Istennek dolgairól, Meditor Dei opera. Elmélkedgyél az Urnak jó-téteményirül, Cogita de beneficiis Domini.*

III. *Méltó, illendő, (dignus, conveniens) regunt Ablativum in ra, re, et hoz, hez, ut: Méltó halálra, Dignus morte. Illendő ehez, et ez helyre. Conveniens est huic, et huic loco. Méltó hozzám, Dignus me.*

IV. *Propria Urbium et Oppidorum quorundam per Ablativum in ba, be, motum ad locum significantia: In ban, ben vero quae esse in loco significant, ut: Pofomba megyek, Pofonium proficiscor. Pofonban, Bécsben vagyok, Pofonii, Viennae sum.*

V. *Aliorum Oppidorum, et Vrbium Nomina propria per Ablativum in ra, re, motum ad locum significantia: quae vero in loco esse significant, in an, en; de loco significantia, in rul, rül efferuntur, ut: Calsára, Sárosfra ment. Szentzre megyek. Calsán lakom. Szentzrül jövek. Calsárul jöttem.*

VI. *Quaedam propria Vrbium et Oppidorum Nomina indifferenter usurpantur utriusque Ablativis in ba, be, et ra, re: in ban, ben et an, en, on: Item in rul, rül, bul, bül: cum scilicet motum ad locum, in loco esse, et de loco significant, ut: Budába, vel Budára megyek, Budam proficiscor. Budán et Budában laknak, Budae habitant. Váradon, Lótsén laknak, Varadini, Leuchoviae habitant. Budárul, Bécsbül jönek, Buda, Vienna, veniunt.*

VII. *Pleraque autem Vrbium, et Oppidorum nomina per locum significantia Ablativum adsciscunt in an, on, en, ön, in, ut:*

Canifán	}	ment által	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Canisa} \\ \text{Szikszovia} \\ \text{Leuchovia} \\ \text{Szepfino} \end{array} \right\}$	} transivit.
Szikfzon				
Lócsén				
Szepfin				

Observe: *Appellativa quoque locorum nomina perinde construuntur, ut: Faluban, erdőben, vel erdőn, et falun vagyok. Faluba, (ra) erdőbe, (re) megyek, Falurul, erdőről jövek. Falun, erdőn mentem által.*

VIII. *Sunt et alia quaedam Vrbium et Oppidorum nomina, quae praeter varios illos Ablativos in Accusativo casu significant in loco esse, (quae nimirum desinunt in consonantem cum litera t. coalescere valentem) ut: Győrt lakik, Jaurini habitat. Eperjést (pro Eper-*

jeffen) voltam, *Eperjessini fui*. Szatmárt laktam, *Szathmarini habitavi*.

IX. *Verba debendi, Dativum personae regunt cum Ablativo, in val, vel, ut: Adós nékem tiz forinttal, Debet mihi decem florenos. Tartozik ő néki husz pénz-zel, Debet ei viginti nummos.*

SOLI DEO GLORIA!

VIII.

SZÖNYI NAGY ISTVÁN

MAGYAR OSKOLÁJA.

1695.

MAGYAR OSKOLA,

MELLYNEK MESTERSÉGÉVEL AZ OKOS ÉS SERÉNY TANÍTÓ
KIVÁLTKEPEN AZ IDŐSBEKET, IRÁS OLVASÁSRA XII ÓRÁK
ALATT MEGTANÍTHATTA.

A' mi Urunk Jépus Christus kegyelmének gazdagsága, az Atya szerelmének tellyesfégből, Szent Lélek veletek való közösülése által bővölködgyék a' ti szivetekben minden böltsefséggel, világossággal, örömmel és gyönyörűséggel : Amen !

EDes Atyámfia, ki ezt olvasod ; 's mindnyájan, kiket az Isten háza szerelmének tüze világosít, melegít, hogy a' nálatok lévő kegyelemnek lángja légyen az Irás-ólvafatlan együgyüknek melegítésekre és világosításokra, ha kiváltképen az Irás-olvasásnak kegyelmét nyereségre való talentomúl bizta Isten te read ; hogy a' mint te mástul vetted, te-is vizsont tartozzál másokat-is tanításoddal azon drága kintsre igazítani. Azt kérdem tőled : Szánod-e nemzetünk romlását ? Egyik nagy oka ennek , a' köz népnek tudatlansága. Maga az Isten mondgya. Hóf. 4: 6. *Elvéfz az én népem, mert tudomány nélkül vagyon.* Nofza annakokáért szorgalmatofsággal légyünk rajta : Udvarokban , Városokban , Falukban légyenek mindenütt MAGYAR OSKOLÁK. Mellyeknek felállításában *commendálok* ilyen tanátsot :

I. Elsőben-is a' Prédikátorok arra készültt szép tanításokkal egynéhány izben-is édesítsék a' népet az

Írás-olvasásra és annak tanulására ; ofztán a' nép maga kívánnya és kerefi a' tanuláfnak alkalmatofságát. Ennek mi szép *experimentumát* láttuk a' Kolosvári *Reformata* Ekklefiában ; fokban vannak, nem tsak az Ifjúság, hanem még az idősök közzül-is, kik nagy kívánsággal és örömmel tanúlták az olvasáft, söt némelly Czigányok-is vannak, kik e' tanuláfnak édesfedvén szépen olvasnak, némellyek irnak-is.

II. A' holott a' Prédikátorok érkeznek, magok fe szánnyák fáratságokat. E' rövid élet múlandósága miatt nem fokáig hüfégeskedhetünk a' Christus Páfztorságában ; ne kedvezzünk magunknak. Bódogok azok, a' kik fokakat vífznek az igafságra ; mert azok *fénlenek, mint a' tsillagok, az Istennek orfzágában*. Daniel 12 : 3.

III. A' Tanítónak magának kell előfzör a' tanítáfnak jó módgyát, könnyü és rövid úttját szépen felvenni. Nagy mesterféf jól tanítani ; könnyebb fokkal tanulni, mint jól tanítani : a' munkát könnyebbiti, úttját rövidíti, 's elméjét a' Tanúlónak tsudálatosképen legíti a' Tanító okofsága. E' mi alfó-szerü *Informátiónk*-is leginkább a' Tanítókat igazíttya a' tanítáfnak könnyü és egyenes útára.

IV. A' Tanúlónak elméjét kell, tanulástól idegenítő, és abban megtompító 's késleltető bojtorjános *praejudiciumoktól* megfzabadítván, elkészíteni. Az Áts elsőben a' görtsöktől megbárdollya 's gyalüllya gerendáját, 's azután építi a' házat. A' Kováts elsőben megmelegíti a' vasat, 's úgy hajttya 's formállya lántzát. Az Ötves megtisztíttya aranyát, 's úgy müvel drága munkát. A' jól megkapáltt szölő terem édes muftot. Készítsd-el jól a' Tanúlónak elméjét, 's megnyerted munkádnak felét.

Dimidium facti, qui bene cepit, habet.

1. *Elsőben-is*: Gyermeki dolognak, és nem emberféges ember betsületihez illendőnek tarttyák efféle tanulást. De vallyon gyermeki dolog-é gyöngyöt sze-degetni, *Péld.* 8: 12. aranyért köfziklát felsegetni, *Péld.* 2: 4, 5. Az Isten maga ir írást az Izraéliták eleibe, 2 *Móf.* 31: 18. A' Christus maga ujjaival írott betűkkel a' porban-is megszentelte az írást, *Ján.* 8: 6, 8. Nem gyermekfég, hanem angyali böltsefség ez.

2. Nem lehetünk, azt mondgya, mindnyájan Papok. Vagy Papok vagyunk mindnyájan, valakik a' Christus Kenetinek részefi és tárfai vagyunk, *Jel.* 1: 6. 1 *Ján.* 2: 27. Szegény Pap az, ki még tsak ol-valni sem tud. De hiszem az Iráf-olvasás nem tsak Papnak való, *Ján.* 5: 39. Nem mind Papok valának a' Bereabéliek; lám jó Irás-olvasók vóltanak, *Tsel.* 17: 11. Ugy Theophilus, *Luk.* 1: 3. a' Komornyik, *Tsel.* 8: 31. 's a' t.

3. Nem leánynak, nem afzfzonymak való az Iráf-olvasás, azt mondgyák fokban. Lám a' Filep Evan-gyélifta négy szép leányi jó irás olvasók vóltanak, és Prófétai névvel 's nagy betsületes emlekezettel tífzteltetnek a' Szent irásban, *Tsel.* 21: 9. úgy Pri-scilla-is, 18.

4. Sokan e' világtól foglaltatnak-el, és azzal mentik magokat, hogy nem érkeznek tanulni. Jó lészén vélek, mikor nagyobb ürekségek vagyon, meg-egyezni.

5. A' tanulásnak nehézsége, 's megtanulásnak lehetetlensége képtelen ábrázattal rettenti a' Tanú-lókat. Mi-is Isten kegyelméből a' tanításnak és tanú-lásnak darabofságát fimogattyuk, nehétségét kön-

nyebbíttjük, hofzfzúságát rövidíttjük, 's tekervényes kerengéfit egyenesíttjük.

6. *Ignoti nulla cupido*. Minthogy az Irás-olvasásnak édefségét nem kóftolták; gyönyörűségét is, mitsoda légyen, nem tudgyák. Annakokáért Szent írásból kikerefett édes gyümöltseit kell vélek kóftoltatni, (mint fellyebb-is mondám.) Örvendetes Soltárokkal 's szép vigafztalásokkal tellyes könyveit vélzi, 's lelkét fonnyasztó bánatiban azokkal szívet élelzfgeti, a' templomban együtt mondgya a' szép ditséreteket a' szentekkel: soha magát meg nem unnya; vélzi a' Bibliáját, 's valamennyit akar, annyit befzéllet: Mófeffel, Dáviddal, akarmellyikkel a' Próféták és Apostolok vagy az Evangyélisták közzül, sőt magával az Iftennel és az Ur Jéfus Christuffal-is. 'S több ilyen szép édefgetésekkel ha kedvelteted az Írásokat, száraz szívvvel 's szomjú lélekkal futnak az olvasás tanulására.

V. Ez a' tanítás, Táblán való mutogatás nélkül nem lehet. Egy jó-öreg fekete Táblát kell készíttetni, 's fejer krétával mindent azon kell mutogatni: Mintha elméjébe ír nád, mikor a' betüt maga ábrázattya szerint szeme eleibe irod, és mutogatod, a' *Vocalisok* miképen tárfalkodnak a' *Confonánsokkal*? miképen tsinálnak szót? és tárfaságok változván, a szókat-is mint változtattyák.

VI. Mindenik Tanúlónak kezében légyen e' könyvetske, és mihelyt a' Táblán tsak egy betüt megmutatfz is, hogy megefsmérje formájáról 's nevéröl, mindjárt azon egy betüt *praxisra* kell vinni: Fordítson e' könyvben leírtt *Mi Atyánkra*, *Hifzek egy Istenre*: akar más szép könyvben vagy Bibliában az Irás lineái szerint, valamennyi olyan *a*-t talál, mind rend-

del mutogaffa-ki a' többi közzül, (mint alább megmondom.) Igen nagy segítség leszzen ez. A' miképen Sámfomnak szemei, hogy mézet kóstola, megnyilatkozána; a' Tanúlónak-is mindjárt megnyilnak a' szemei, és új lelket vészen ezzel magának. Eddig ha százszor forgatta-is a' könyvet, látta, hogy fejr 's fekete; de semmit abban nem ismért: mostan pedig nagy örömmel tsudálkozik, kiváltképen ha mind az öt *Vocálisokat* tudgya, hogy majd minden harmadik 's negyedik betűt isméri; annál jobb kedve, hogy illy szaporán kezdi esmérni.

VII. A' betüket Táblára irván, mutogafd-meg, mit különbözzenek formájokkal; de még elsőben nem kell őket nevezni, nem-is kell egy-elsőben a' Tanúlót fokkal terhelni. Elég leszzen egy-elsőben megmutogatni, hogy a' betük a' fővebb helyeken illyen nagy formában iratnak:

A B C D E F G H I K L M N O P R S T
U X Y Z J V.

A' köz helyeken pedig így:

a b c d e f g h i k l m n o p r s t u x y
z j v.

A' Táblán aláfelé kell *perpendiculariter* rendelni.

2. *Másodszor*: Hogy a betük szavokkal-is különböznek, Némellyek 1. *Vocálisok*:

a e i o u.

2. *Consonánsok*:

b c d f g h k l m n p r s t x z j v.

Ezeket-is alá-menő rendbe kell különkülön egymás után mind leírni.

VIII. A' tanítást bizonyos Orákra kell osztani. Hogy Tizenkettődik órán Bibliát-is kézen olvashat-

fon, a' jó szorgalmatosság megkívántatik. Ennek az Oskolának pedig XII ORÁit nem akarom olly nyughatatlanul számlálni, hogy reggeli egy órától fogva, déli tizenkét óráig megkössed a' Tanulót; mert az elme nyugalommal élesül: hanem a' mint ki érkezik, számlállya öszve, ha egy-egy óráig tizenkétszer tanít, téfzen XII ORÁt. Tizenkét óra pedig tsak fél napot téfzen. Mitsoda nyereség tizenkét óráig egész életedet megnyerni, ki e' szép tudomány nélkül vóltál. A' mi Oskolánknak azért XII ORÁi renddel ezek lélsznek.

I. *ORA* tsenget a' *Vocálisokra*.

A' *Vocálisokról* illyen *Régulákat* adunk a' *Tanulók* eleibe:

1. *Régula*: Nem szorúltunk úgy meg, hogy a *Vocálisokat* Magyarúl-is *Hangfoknak*, *Magok* szerint-is *Zengőknek*, *Kimondhatóknak*, 's a' t. ki nem mondhatnók; de én szándékozon meghagyom *Vocálisoknak* nevezni, még hamarébb hozzá szoknak, mintha valamelly Magyar szóval nevezném. Ugy a' *Consonánsokat*-is meglehet magyarázni.

2. *Régula*: Immár azt mondom, hogy a' *Vocálisok* egyedül magok-is faját zengések szerint kimondhatók és hangfok.

3. *Régula*: Minden írásnak 's minden szólásnak költsai a' *Vocálisok*; mert ezek nélkül lehetetlen akarmi kis szót-is értelmesen leirni, vagy kimondani.

4. *Régula*: Valamennyi *Vocális* a' szóban, annyi *Syllaba*.

5. *Régula*: Tsak maga-is egy *Vocális* szóvá lehet.

6. *Régula*: Némellykor a' *Vocális* zengését a' szóban, homályosabb kimondással rövidíttük, és ilyen módon írjuk:

a e i o u.

7. *Régula*: Némellykor ismét azon *Vocálisok* zengését világosabb kimondással megvonnyuk, és ilyen módon írjuk:

á é í ó ú.

Azon *Vocálisokkal* különböző értelemmel, és más módú zengéssel mondgyuk:

Halakat adunk vizből: és

Hálákat adunk szivből.

8. *Régula*: Az o-ból tsinálunk ö-t; az u-ból ü-t.

Elég léfzen ez egy órán a' *Vocálisokat* megtanulni, és azokat (akarmi szép világos nyomtatású könyvben) az Írásokból renddel kimutogatni. Ebben a' mutogatásban gyakorollya magát a' máfik tanításig.

II. *ORA Tsendít a' Confonánsokra.*

A' Confonánsokról Régulák:

1. *Régula*: Ird-le a' Táblára mind egymás után lenyúló renddel, 's mutogassad formájokat; de ne nevezzed még most, néki fe engedgyed.

2. *Régula*: A' *Confonánsok* némák, magokban kimondhatatlanok; a' *Vocálisok* adnak ezeknek lelket és nyelvet: *Vocálisok* nyelvén szólnak.

3. *Régula*: Nem kell hát erőltetni a' *Confonánsokat*, hogy *Vocális* nélkül neveztefsenek és mondafanak.

4. *Régula*: A' szóllásokban pedig vagy szóknak leiráfiban, ugyan nem-is találtatik *Vocális* nélkül járó *Consonáns*. Ez illyen példában pedig:

Isten 's emberek előtt,
annyit téfzen az 's, mint és: Isten és emberek.

5. *Régula*: Ha nevet akarunk valamelly *Consonáns*nak adni; tegyük eleibe vagy utánna valamellyik *Vocálist*. Mert a' b, ha é nintsen utánna, nem igaz, hogy bé volna.

6. *Régula*: Mindenik *Consonáns* a' mellette lévő maga *Volisáról* neveztetik, a' szerint, a' mellyik előtte vagy utánna léfzen.

7. *Régula*: Minthogy a' véle öfzve-állott *Vocális*ról véfzen nevezetet mindenik *Consonáns*; nem kell a' Tanulót ama' hafizontalan és elméjét öfzve-vefztő *syllabicálással* fárafztani; péld. okaért: Mikor így vagy on irva, *Luk. 23: 43*.

Pa ra di tsom ban.

Miért kell így *syllabicáltatni*:

Pe a, *Pa*: er a, *ra*; *Para*: de i, *di*; *Paradi*: tse o em, *tsom*; *Paradicsom*: be a en, *ban*; *Paraditsomban*?

Oh nagy hijába-valóság 's kerengő út-vefztés!

Elsöben: Mert hifzem öt *vocálisokkal consonáló* öt *syllabákkal* megérnéd kimondani; Miért kell az öt *syllabákból* álló szót harmintz-egy *syllabákkal* tekergetni? Hogyha pedig a' *Vocálisokat* 's a' *Consonánsokat* külön számlálod, tizenkét betűkkel kimondhatod: miért kell hatvankét betűkkel vontatnod 's a' Tanulót fárafztanod? Ötven betűkkel mondatfz többet véle, mint a' mennyi az írásban találtatik. Nem tsuda, hogy a' Tanuló nehezen tanul, és sokáig érkezik az olvasásra.

Másodszor: Nem igaz, hogy ebben a' szóban:

Pa ra di tson ban.

Pe er de tse em be en vólna.

7. *Régula:* Arra kell a' Tanúlót szoktatni, hogy a' *Confonánsokat* meglátván melyik *Vocális*sal tár-falkodnak, *syllabicálás* nélkül egyszersmind mond-gya-ki a' mellette lévő maga *Vocálisával*, úgy a' mint írva talállya.

8. *Régula:* Hogy azért a' Tanuló, a' könyvek olvasásában, kéfzen mondhatta egymás után, a' *Vocálisokkal* bokrofon járó *Confonánsokat*, és így jó olvasó leheffen; Jó lészzen elsőben a *Confonánsokat* mindenik *Vocális*sal a' Táblán, együtt eleibe, másutt utánna téve megmunstrálni. Ekképen megszokván a' *Vocálisokkal* öszve-fogott *Confonánsokat* kimondani adgy Bibliát a' kezébe, 's örömmel tsudálkozik rajta hogy kéfzen olvassa.

9. *Régula:* A' mi a' *Confonánsoknak* *Vocálisok*-kal való szövetségét nézi; Néha egy *Vocális*sal tsak egy *Confonáns* tár-falkodik. Hol eleibe vészzi: *ab*. Hol utánna botsáttya: *ba*. Hogyha pedig az egy *Confonánst* két *Vocálisok* vészik közbe; akkor a' *Confonáns* az utánna való *Vocális*hoz hajól, és nem az elsőhöz tartozik.

*Elég lészzen e II. ORÁN imé' négy Confonánsokat meg-munstrálni mindenik Vocális*sal, *ilyen módon:*

B.	CS.	CZ.	D.	F.
ab ba	acs csa	acz cza	ad da	af fa
eb be	ecs cse	ecz cze	ed de	ef fe
ib bi	ics csi	icz czi	id di	if fi
ob bo	ocs cso	ocz czo	od do	of fo
öb bö	öcs csö	öcz czö	öd dö	öf fö

ub bu	ucs esu	ucz czu	ud du	uf fu
üb bü	ücs csü	ücz czü	üd dü	üf fü

Vigyed *praxisra* valamelly szép könyvben, járd-el renddel a' *lineákat*; a' többit elhagyván (annyi ideig) valaholott e' *Consonánsokat* találod elöl vagy hátul mellé állott *Vocálisával*, mondasd-ki véle úgy, a' mint e' fellyül megirtt Táblának formáiban véle mondatni szoktad; mert immár azt tudgya. A' *Mi Atyánkban* léfznek példáid: *bo tsá* (sd m) *bü* (neinket,) *bo tsá* (tunk,) *di tsö* (fég:) 's a' t. Keress többet *Hiszek egy Istenben*, *Tíz Parantsolatban*, 's több könyvekben. Maga-is ennek kereshésében gyakorollya magát a' harmadik tanításig.

III. ORA *Tsendít imez* 5. Consonánsokra:

G.	H.	K.	L.	M.
ag ga	ah ha	ak ka	al la	am ma
eg ge	eh he	ek ke	el le	em me
ig gi	ih hi	ik ki	il li	im mi
og go	oh ho	ok ko	ol lo	om mo
ög gö	öh hö	ök kö	öl lö	öm mö
ug gu	uh hu	uk ku	ul lu	um mu
üg gü	üh hü	ük kü	ül lü	üm mü

Vigyed *praxisra*, 's mutogasd-meg:

Elsőben: hogy ezekben magokban-is aprólék szó elég vagyon: *ág, ég, Og: ha, he, óh, hó: ki, kö: ál, él, ól, ül, la, le, ló, lö.* 's majd ezébe vészi, mitsoda mesterféggel tsinállyák a' betük a' szókat, és mitsoda mesterfég vagyon az olvasásban; hogy miképen, ez ilyen betüket írva látván, szókat mond belőlök az Olvasó.

Másodszor: Ha immár ilyen apró szókat az írott betűkből ki tud mondani; mutasd-meg immár azt-is, hogy a' nagyobb rakású szókat-is efféle darab szótskákból szoktuk, kit rövidebben, 's kit hosszabban öszve-varrogatni. Fordíts könyvet, és nagyobb szókban-is, a' hol elő-fordúlnak ezen *syllabák*, mutogasd-meg hasznát; ezen szó darabok, melly szükefégek, hogy egész szókat rakjunk belőlök.

IV. ORA *Tsendít ez 5. Consonánsokra:*

N.	P.	R.	S.	SZ.
an na	ap pa	ar ra	as sa	afz fza
en ne	ep pe	er re	es se	efz sze
in ni	ip pi	ir ri	is si	ifz fzi
on no	op po	or ro	os so	ofz szo
ön nö	öp pö	ör rő	ös sö	ösz fzö
un nu	up pu	ur ru	us su	ufz fzu
ün nü	üp pü	ür rü	üs sü	űsz fzü

Itt-is a III. ORÁnak *praxisa* szerint kell mutogatni: mint a' *Consonánsok* magok mellé vett *Vocálisok* zengése szerint szólunk, mind magokban aprólék szótskákat melly szépen mondanak: *ám, ím, ma, mi: én, ón, ne, no, nö: ép: ár, ér, ír. orr, Ur; 's a't.* 's mind pedig más ilyen szó-darabokkal öszve-raggtván, nagyobb szókat-is, hol rövidebbeket, hol hosszabbakat melly mesterfégefen tsinálnak.

Könyvet kell fordítani, 's ezen *Syllabákat*, vagy *Vocálisokkal* zengő *Consonánsokat*, más szókban-is, *Mi Atyánkban, Hiszek egy Istenben, Tiz Parantsolatban, vagy egyéb* íráfokban szorgalmatossággal kell mutogatni, 's nem kell pedig ezt resztelleni.

Mikor ezeket a' *Confonánsokat* (akarmellyik *Vocális*sal állyanak,) az íráfokban keresi; egy úttal az előbbeni már megtanultt *Confonánsokat*-is elő-veheti, és megmutogatván mondhattya; ebben gyakorolja magát az ötödik tanításig.

V. *ORA Tsendít ez 6. Cofonánsokra:*

T.	TS.	TZ.	Z.	J.	V.
at ta	ats tsa	atz tza	az za	aj ja	av va
et te	ets tse	etz tze	ez ze	ej je	ev ve
it ti	its tsi	itz tzi	iz zi	ij ji	iv vi
ot to	ots tso	otz tzo	oz zo	oj jo	ov vo
öt tö	öts tsö	ötz tzö	öz zö	öj jö	öv vö
ut tu	uts tsu	utz tzu	uz zu	uj ju	uv vu
üt tü	üts tsü	ütz tzü	üz zü	üj jü	üv vü

Itt-is a' felsőbb Orák *praxisát* kell szorgalmatosággal követni.

VI. *ORA Tsendít ime' kettös Conf-ra:*

GY.	LY.	NY.	TY.
agy gya	aly lya	any nya	aty tya
egy gye	ely lye	eny nye	ety tye
igy gyi	ily lyi	iny nyi	ity tyi
ogy gyo	oly lyo	ony nyo	oty tyo
ögy gyö	öly lyö	öny nyö	öty työ
ügy gyu	uly lyu	uny nyu	uty tyu
ügy gyü	üly lyü	üny nyü	üty tyü

VII. *ORA.*

10. *Régula:* Némellykor két *Confonánsok* véfz-nek közbe egy *Vocális*t; *bab, bad, baf, bag, bal, ban, bar: dab, dad, daf, dag, dal, 's a' t.* Ez illyen *sylla-*

bák kettősök, 's kettőből ba ab, egygyé léfznek, bab; mintha mondanád, ba ab egyszersmind bab. A' többitis mutogasd-meg így.

Vigyed *praxisra*, 's mutogasd-meg az írásokban, a' holott ilyen példák egész szókban találatnak; mint: *men-nyek-ben, fzen-tel-tef-sék-meg; 's a t.*

VIII. ORA.

11. *Régula*: Némellykor azon egy *Vocálist* nem közbe-vélfzik a' két *Confonánsok*; hanem a' két *Consonansok* szintén egymás mellé adván magokat, a' *Vocálist* hol eleikbe vélfzik, hol utánnok botsáttják. Az egy *Vocális* előttök jár a' két *Confonánsoknak* ilyen szókban: *h öld, s öld, f öld, l omb, g omb, d omb, mind, m int, p int, f ont, p ont, k ard, k ér d, m ert, m oft, m áft, f eft.*

Másutt ifmét az egy *Vocális* hátul követi a' *Consonánsokat*, az ilyen *syllabákban*: *bla, bra, dla, dra, fla, fra, gla, gra, pla, pra, tla, tra; 's a' t.*

Vigyed *praxisra*, 's mutogafsd az írásokban, egéfsz szók példájában.

IX. ORA.

12. *Régula*: Ollykor ifmét három *Confonánsok* is ragaszkodnak egy *Vocális*hoz; mint ime' szókban: *strá fa, mun stra, stru tz.*

Vedd elő a VIII. 's IX. ORÁknak *praxisit*, és könyvben való mutogatásokkal azokban kell a' Tanulót gyakorlani.

Maga-is a' tizedik tanításig ezekben gyakorolja ömagát.

X. ORA.

E könyvben leirtt *Mi Atyánkban, Hízek egy Istenben, Tíz Parantsolatban, vagy egyéb szép köny-*

vekben, mind az elsőbb *ORÁk* szerint való Tanítá-
fokat vegyed *exámenre*, ilyen módon:

1. Mutogassa mind ki renddel nevek szerint a'
Vocálisokat.

2. A' *Vocálisokkal* lerakott *Confonánsokat*, *pro exercitio*, hogy elméjét *praxis*sal élesítsük, és az ol-
vasáshoz készítsük; a' *Confonánsokról* írott *Régulák*
szerint kell *examinálni*, ilyen módon:

Ebben a' szóban, *Mi*, mitsoda *Vocális* vagy? *i*.
Hány Confonáns? tsak imez egy, *m*. Hát ha előtte
vólna az *i*? *im*. Hát ha *a* vólna előtte? *am*. Hát
utánna? *ma*.

Ebben a' szóban, *Atyánk*:

1. Hány *Vocális* vagy? Kettő: *a, á*.
2. A' két *a á* között hány *Confonánsok*? Egy: *ty*.
3. A' két *Vocális a á* között melyikhez hajol? Az
utánna valóhoz: *tyánk*.
4. Hát az első *a*? Maga tsinál egy *syllabát*.
5. A' második *á*-nak tsak előtte van-é *Confonáns*?
Utánna-is vagy.
6. Hány *Confonáns* követi hátul? Kettő: *nk*.
7. Mint kell kimondani: *tyánk*.

Igy a' többit-is.

XI. ORA.

Tartafsék azon *praxis*, 's mondassad ezen *Ré-
gulák* és mesterfég szerint mindenik *Confonánst* a'
maga *Vocálisával*. Ebben gyakorollya magát a' ti-
zenkettödik tanításig.

XII. ORA.

Olvaftafd a' Bibliát véle.

Mi ezt Isten kegyelméből megpróbáltuk, szép hasznát-is láttuk. Ha tenéked nem tetszik, vagy ha tetszik véle élni; te lássad.

Istené az áldás, Istené a' ditsőség: Amen!

Az Ur munkájában segítő Társod

Sz. N. I. Kol. R. E. P.

A Z U R I I M Á D S Á G:

MI A-tyánk, ki vagy a' menny-ég-ben: Szent-tel-fék-meg a' te ne-ved: Jöj-jön-el a' te or-szágod: Lé-gyen-meg a' te a-ka-ra-tod, mi-ké-pen menny-ben, a-zon-ké-pen itt e' föl-dön-is. A' mi minden-na-pi ke-nye-rün-ket add-meg mi-né-künk ma: És bo-tsásd-meg né-künk a' mi vét-ke-in-ket, mi-ké-pen mi-is meg-bo-tsá-tunk el-le-nünk vé-tet-tek-nek: És ne vigy min-ket a' ki-sér-tet-be; de sza-ba-díts-meg min-ket a' go-nosz-tól: Mert ti-éd az or-szág, a' ha-ta-lom, és a' di-tsö-ség, mind örök-kön örök-ké, A-men.

AZ APOSTOLI HITNEK FORMÁJA:

HI-lzek egy I-ften-ben, min-den-ha-tó A-tyában, menny-nek és föld-nek Te-rem-tő-jé-ben.

És Jé-sus Chri-ftus-ban; ő egy szü-lött Fi-ában, mi U-runk-ban: Ki fo-gan-ta-ték Szent Lé-lek-től: Szü-le-ték Szüiz Má-ri-ától: Kín-za-ték Pontzi-us Pi-lá-tus-nak a-lat-ta, meg-fe-szít-te-ték, meg-

ha-la, és el-te-met-te-ték, szál-la pok-lok-ra: Har-mad na-pon ha-lot-ta-i-ból fel-tá-ma-da: Mé-ne menny-ég-be: ül a' min-den-ha-tó A-tya I-ften-nek job-ján; on-nan lé-szen el-jö-ven-dő i-tél-ni e-le-ve-ne-ket és holt-ta-kat.

Hi-fzek Szent Lé-lek-ben. Hi-fzek egy kö zön-fé-ges Ke-refz-tyén A-nya-szent-egy-há-zat, Szen-tek-nek egy-gyef-sé-gét, bü-ne-ink-nek bo-tsá-nat-tyát, tef-tünk-nek fel-tá-ma-dá-sát és az ö-rök é-le-tet: A-men.

AZ ISTENNEK TIZ PARANTSOLATI:

2 Móf. 20. Réfz.

I. *Parantsolat:*

HALL-gasd-meg Iz-ra-el! Én va-gyok a' te U-rad I-šte-ned, ki té-ge-det ki-hoz-ta-lak az É-gyip-tom-nak föl-dé-ből, a' szol-gá-lat-nak há-zá-ból: Ne lé-gye-nek te-né-ked ide-gen I-šte-nid én e-löt-tem.

II. *Második Parantsolat:*

Ne tsi-nálly ma-gad-nak fa-ra-gott képet, és fem-mi ha-son-la-tof-sá-got a-zok-nak for-má-já-ra, mel-lyek o-da-fel az ég-ben, vagy itt a-latt a' föl-dön, és a' mel-lyek a' vi-zek-ben a' föld a-latt van-nak. Ne ha-jólj-meg a-zok-nak, és ne tífz-tel-lyed a-zo-kat; mert én va-gyok a' te U-rad I-šte-ned e-rös bofz-fzú ál-ló, ki meg-bün-te-tem az A-tyák-nak vét-ke-ket a' fi-ak-ban, har-mad és ne-gyed i-zig-len, azok-ban, a' kik gyü-löl-nek en-ge-met. És ir-gal-ma-sá-got tse-le-ke-fzem e-zer-i-zig-len a-zok-kal, a'

kik en-ge-met sze-ret-nek , és az én pa-ran-tso-la-ti-mat meg-tart-tyák.

III. Harmadik Parantsolat :

A' te U-rad-nak I-ste-ned-nek ne-vét fel ne vedd hi-já-ba : mert nem hagy-ja a' Jé-ho-va bün-te-tés nél-kül azt, a' ki az ő ne-vét fel-vé-fzi hi-já-ba.

IV. Negyedik Parantsolat :

Meg-em-le-kez-zél a' Szom-bat-ról, hogy azt meg-szen-tel-lyed : Hat na-pon mun-kál-kod-gyál, és min-den dol-go-dat el-vé-gez-zed : He-ted na-pon a' te U-rad-nak I-ste-ned-nek Szom-bat-tya va-gyon; sem-mi dol-got ne tégy se te, se fi-ad, se le-á-nyod, se szol-gád, se szol-gá-lód, és sem-mi bar-mod, se a' te jö-ve-vé-nyed, melly a' te ka-pu-id-ban va-gyon. Mert hat na-pon te-rem-té a' Je-ho-va a' men-nyet, és a' föl-det, a' ten-gert, és min-den a-zok-ban va-ló ál-la-to-kat : és meg-nyu-go-vék he-ted-na-pon; A-zért meg-ál-dá a' Je-ho-va a' Szom-ba-tot, és meg-szen-te-lé azt

V. Ötödik Parantsolat :

Tifz-tel-lyed A-tyá-dat és A-nyá-dat, hogy hosz-szú é-le-tü légy a' föl-dön, mel-lyet a' te U-rad I-ste-ned ad te-né-ked.

VI. Hatodik Parantsolat :

Ne ölly.

VII. Hetedik Parantsolat :

Ne pa-ráz-nál-kod-gyál.

VIII. Nyoltzadik Parantsolat :

Ne lopj.

IX. *Kilentzedik Parantsolat:*

Ne mondgy a' te fe-le-ba-rá-to-d el-len ha-mis ta-nu-bi-zony-sá-got.

X. *Tizedik Parantsolat:*

Ne ki-ván-nyad a' te fe-le-ba-rá-to-d-nak há-zát, ne ki-ván-nyad a' te fe-le-ba-rá-to-d-nak fe-le-fé-gét, fe szol-gá-ját, fe szol-gá-ló-ját, fe ök-rét, fe sza-ma-rát, és fem-mi-né-mű mar-há-ját, mel-lyek a' te fe-le-ba-rá-to-dé-i: A-men.

IX.

NICOLAI KIS DE M. TÓTFALV

RATIOCINATIO DE ORTHOGRAPHIA.

(1684) 1697.

INSTITUTO DE HISTORIA

1907

RATIOCINATIO

DE ORTHOGRAPHIA EO MODO, QVO SPARSIM IN NOSTRIS BIBLIIS EXHIBETVR, INSTITVENDA, VEL AD MINIMVM DISCVRSVS, QVO ENERVATVR CENSURA ILLORVM, QVIBVS NAVSEAM VEL RISVM MOVENT PRAECISITATES NONNVLLAE IN ORTHOGRAPHIA NOSTRORVM BIBLIORVM OBSERVATAE.

I. Sufficeret fortasse ad hoc sola haec Ratio: Quod non nos primi id fecimus; sed iam dudum docti et magni viri, qui etiam in vera Hungaricae linguae intelligentia laudem suam posuerunt, nobis in eo prae-iverunt: quibus debemus fere omnia, quae maxime in hoc genere obnoxia sunt censurae infueto- rum. Cum dolore sane admiramur ea, quae aliis laudi; nobis vitio verti. Curam linguae et sermonis puritatem in nemine adhuc improbarunt ab antiquo quacunque in lingua, nec unquam sequi turpe fuit illos, qui recte loquendi et scribendi studium voce vel exemplo commendarunt: an non ergo indignum est, risui esse nos, siquid in Orthographia mutuamus ab iis, quos optimos omnium Hungaros, idest accuratissimos linguae Hungaricae Criticos fuisse omnes agnoscunt et fatentur? Illorum enim etsi non omnes omnia, quidam tamen hoc, quidam illud peculiariter observarunt, et constanter in suis operibus sequuti sunt, paucaque a nobis inventa, et hic usurpata. Cavimus vero (quantum fieri potuit) ab iis, quae doctorum virorum alter alteri, tanquam nimis curiosa, exprobravit: *Omne enim nimium nocet*. Euphoniae igitur habendam rationem censuimus in talibus: *babbal, vad-*

dal, renddel, (Nomen, aliter enim scribitur verbum *rendel* ordinat) *tsúffal, szaggal, számmal, Pappal*, etc. In quibus Postpositionis *val* (quod est a *vele*) prima Consonans expeditioris pronunciationis ergo mutatur in proximam Nominis (tanquam dignioris) Consonam; adeo, ut absonum sit sic tentare scribere vel pronunciare: *bab-val, vad-val, rend-vel* etc.

In illis autem, quae vel sola tacita consensione probata nullus improbare ausus est, admirationi est omnibus cum accurato suo Hungarismo Petr. Pázmány, Alb. Molnár, St. Gelei, Paulus Medgyesi, Joh. Apáczai, etc. qui ad emendationem multorum in lingua Hungar. abusuum et corruptelarum vel Grammatica conscripserunt, vel in aliis operibus suis verum et genuinum Hungarismum, stylo suo adumbrarunt: et conquesti de multis abusibus exemplo suo praeiverunt, ut inducere possent gentem ad curam linguae suae habendam, tum in loquendo, tum in scribendo. Quem ipsorum conatum pauci quidem damnarunt; sed tamen pauciores sequuti sunt.

Ego cum talia legerem, fateor, et ipse leviter praeterii, nec ullatenus in animum induxi, eos in talibus sequi: nam licet vitia esse agnoscerem, quae ipsi talia esse monstrabant; tamen quia sciebam non esse privati alicuius inveteratas loquendi et scribendi consuetudines omnium animis eximere, et solus ego frustra iis uti tentarem, quibus non uterentur in communi, malui et ipse cum errante turba errare. Cogitabam interea, nullam potuisse dari praesentio rem viam, qua viri illi sua consilia efficacia reddere potuissent, quam si Typographos omnes sui sequaces reddere potuissent; ut illi ipsos imitati, libros omnes, potissimum, qui manibus omnium teruntur, impressissent

secundum ipforum Orthographiam. Sic, quia gens illa vulgo magna ducitur reverentia erga impressionem, seu omne illud, quod typis impressum videt, persuadens sibi, illud ingenio et arte elaboratum esse, nec quicquam temere ibi factum, vel (prout scribere penna fluenter solemus, fusque deque habentes leges Orthographiae, nec multum curantes, utrum hoc vel illud regulariter cadat, modo intelligi possit) ex inconsiderantia, facile etiam ea cerebro uniuscuiusque imprimerentur, et impressio talis in usum ea transferret. Sed quia Typographi laboriosum viderunt esse, ut a tritis sibi viis desciscences, semet insuetis sibi Regulis adstringerent, et imprimis Grammaticae discendae manciparent, ideo nihil tale ab ipsis praestitum est: atque hinc factum est: quod talia consilia et conatus bonorum virorum in fumum abierit. Ego igitur cum fatis eo me adductum viderem, ut status ille mihi capeffendus sit, nempe rem Typographicam tractandi (in quo genere qui excellere volunt, debent etiam Orthographiae curiosi sectatores esse) et proxime cum hoc imprimendi negotio iam in manus suscepto, in ipsa correctione me exercerem, forte fortuna obtulit et adiunxit mihi tales socios, qui et ipsi bonorum Hungarorum observatores iam dudum fuerant; qui hac oblata occasione ἀκριβειαν illorum, idest recte loquendi et scribendi studium commendare coeperunt; adeo, ut ego me adduci paterer, alioqui etiam non difficilem, ad id, ut et ipsos agere permetterem, et ipse agerem in hoc genere saltem aliquid, a communibus vulgi abusibus selectum. Dico aliquid, nam (ut supra) non omnia, quae Critici Hungari praescribunt, vel sequenda docent, in vulgus protrudimus, quia hoc repentinum et violentum fortasse offenderet multos vel omnes; sed

cum iudicio facta eorum discretione, pauca ex multis, eaque non ubivis rigide usurpata, placuit huic operi quasi interspergere, ut sic quasi non sentientes, sine offensa (saltem magna) in rectam viam perducı possint. Ita omnis assuefactio paulatim solet proficere, et consuetudo arte, non vi flectenda.

Ex eo genere sunt PRIMO: *Suffixa Possessiva* tertiae Personae, quorum vel in forma, vel in suffigendi modo, seu constructione, errorem vulgi quia approbare non potuimus, sed nonnullibi immutavimus, sunt et erunt, qui nobis obloquantur.

Responsio praecedens si non sufficiat, dicimus: II. Suffixorum nominatorum occasione creberimum fieri loquendi et scribendi abusum: nempe confunditur Singulare cum Pluralis vel vice versa, contra Regulam omnium nationum et linguarum, et contra legem ipsius etiam naturae. Hoc antequam dilucidetur, termini explicandi sunt. Dicimus ergo:

Suffixum Singulare Singularis (possidentis nempe) cum scilicet Suffixum ita natura comparatum est, ut suum Subiectum (seu Nomen vel Pronomen, cui suffigitur) Singularis Numeri refert ad Singulare Possidens; *Singulare Pluralis*, quod ad Plurale Possidens. *Plurale Singularis*, quod Plurale Subiectum ad Singulare possidens refert; *Plurale Pluralis*, quod ad Plurale possidens. Exempla horum per omnes personas: Primi modi: *Láb-om*, *láb-od*, *láb-a*, vel *láb-ja*. Secundi: *Láb-unk*, *láb-otok*, *láb-ok*. Tertii: *Láb-aim*, *láb-aid*, *láb-ai*. Quarti: *Láb-aink*, *láb-aitok*, *láb-aik*.

Contra Primum modum erratur ergo, cum Singulare Suffixum suum Subiectum Singulare refert ad Plurale possidens, ut: *Embereknek szokása*, *Angyaloknak serege*, *Juhoknak nyája*, etc. pro *szokások*, *sere-*

gek, nyájok. Hoc Suffixum ordinarie suum subiectum refert ad Singulare possidens, ut: *Embernek szokása*, etc. aliter ergo debet efferri, cum idem subiectum ad Plurale possidens refertur. Perinde enim est, acsi dicerem: Consuetudo illorum, *Az ő szokása*: seu cum Substantivo (quod itidem est tertiae Pluralis) Consuetudo hominum, *Embereknek szokása*; vel contra acsi dicerem: *Embernek szokások*. Nam non magis recte iungo Singulare Suffixum cum Plurali, quam Plurale cum Singulari.

Error etiam fit contra Tertium modum, cum Plurale possessum annectitur possidenti Plurali per Suffixum *Plurale Singularis*: e. g. *Emberéknék fiai*, *Prófétáknak irásit*, *Oroszlánoknak fogaitól*, etc. Haec suffixata, *fiai*, *írási*, *fogai*, etc. regulariter Pluralia sunt ad Singularia relata, e. g. *Embernek fiai*, *oroszlánok fogai*, etc. ergo de plurali aliter debent dici: quod non aliter fieri posse censuerunt docti, quam addita ad illud litera *k*, quae est naturale signum pluralis Numeri, et in talibus est Suffixum fractum ex Pronom. Possessivo *övék*. Fiunt enim omnia Suffixa ex Pronominum Possessivorum fragmentis, ita, ut ex Pronom. Possessivo radix ipsa, seu primitivum separetur ab ipsa Derivati nota, et illud praecedat possessae rei nomen, hoc sequatur, ut: *Én beszéd-em*, quasi dicas: *enyém beszéd*, *te beszéd-ed*, quasi *tiéd beszéd*, *ő beszéde*, quasi *övé beszéd* (inter duas vocales est paragogicum v.) *mi beszédiink*, quasi *miénk beszéd*, *ti beszédetek*, quasi *tiétek beszéd*, *ő beszédek*, quasi *övék beszéd* etc. potest abesse interdum ipsum Primitivum a fronte; sufficit, et ponitur promiscue solum Possessivi nota: seu, quod idem est, ipsum suffixum Nomini a tergo adhaerens, ut: *Elvégezém beszédemet*. Haec sunt

igitur Suffixa Singularia Possessiva: Ex *enyém* est litera *m*, (cum sua vocali, quae variat secundum praecedentem) ut: *szolgám, beszédem, szóm, hegedüm, etc.* Ex *tiéd* est *d*, ut: *szolgád, beszéded, etc.* Ex *övé* est *e* quod est interdum *a*, et suscipit plerumque sociam Consonam *j*, factam ex paragogico *v* Pronominis *övé*. Ex *miénk* est *nk*, ut: *szolgánk etc.* ex *tiétek* est *tek* vel *tok* (nam et hic facilis est variatio) ut: *szolgátok, beszédetek, etc.* Ex *övék* est *ek* vel *ok* purum, ut: *beszédek, szolgájok etc.* Pluralia vero Suffixa sunt haec: Ex *enyéim* est *im*, ut: *beszédeim* et contracte *beszédim*. Ex *tiéid* est *id*, ut: *beszédeid* vel *beszédid*. Ex *övéi* est *i*, ut: *beszédei, kapái, ebei*. Ex *miénk* est *nk*, ut: *beszédeink etc.* Ex *tiéitek* est *itek*, ut: *beszédeitek etc.* Ex *övéik* est *ik*, ut: *beszédeik, lábaik, ebeik, etc.* In tertia Plurali debet esse regulariter litera *k*, quae (ut dictum est) formalis et essentialis nota est Pluralis Numeri; *i*, vero solum est Suffixum Plurale ad Singulare possessum respiciens, ut Decreta Dei, *Istennek végezései*: a quo distingui debet: Decreta Deorum, *Isteneknek végezéseik*. Sic: pedes hominis: *embernek lábai*; pedes hominum: *embereknek lábaik, etc.*

Error denique fit seu confusio Primi et Quarti modi, cum *Singulare Pluralis* (idest, quod Subiectum suum Singulare refert ad possidens Plurale) usurpatur pro *Plurali Pluralis*, ut: *Megmosák azoknak lábokát, tanítsák-meg az ő fiokat, etc.* Huiusmodi possessa, *Lábok, fiok, leányok, beszédek, etc.* scilicet cum non Absoluta sunt, sed in statu constructo, seu cum possessa sunt, Singularia sunt, ad Pluralia relata, e.g. Abraham et Sara haeredem constituerunt Isaacum *filium suum*, *Isákot az ő fiokat*; aliter igitur debet ef-

ferri hoc: filios suos, nimirum *az ö fiaikat*, vid. Encyclop. Io. Apáczai passim ufurpata talia.

Haec inquam, et id genus alia licet sciamus a Grammaticis et Criticis Hungaris sedulo inculcari, et quamvis videamus etiam per leges omnes, et Grammaticae, et naturae, necessario ita debere fieri et aliter vitiosam locutionem et scriptionem esse; tamen quia ab usu vulgari aliquo modo abhorrent, ut aliqua cautela utamur in instillandis talibus pro Regula haec Prophetæ verba placuit sequi; *וער שם וער שם* duntaxat hic et ibi emendavimus; plerubique indulgimus consuetudini. Scilicet sufficere putavimus per haec tentare initium et fundamentum ponere assuetudinis.

Dices: Infueta haec non posse iam in usum transferri, cum ea unicuique tam insipida appareant.

Resp. 1. Cum veterem et laceram tunicam exuis, et eius loco novam induis, sentis magnam diversitatem: scilicet illam, quia diu gefferas, membris tuis longa assuetudine conciliatam et adaptatam facilius patitur corpus tuum; quam recentem, quae quia illi per omnia similis esse nequit, sed hac vel illa parte angustior vel durior, ut minus membris cedat, non sine aliqua molestia et gravamine induitur corpori; sed tamen ideo non dicis, te perpetuo veterem illam gesturum; et nunquam novam inditurum: nam ratio suadet et dictat hanc illa, quod essentiam et usum meliorem esse, itemque speras, et brevi post experiris, hanc quoque, sicut illa fuerat, usus assuetudine familiarem et convenientem tibi redditum iri. Etiam calceis Germanicis assueti ubi cothurnos Hungaricos induimus de novo, vel contra, aliquid alieni primum sentimus; sed ideo tamen non abiicimus, ubi ratio et

occafio fuadet: brevis enim est illa recentis mutationis molestia, moxque affuefcimus, etc. Exempli veritatem in nobis cerne, qui ex quo tempore hanc ἀνρίθειαν urgere coepimus, tanto cum disgestu audimus et videmus iam abusus illos, quanto antea haec genuina et recta, quae nunc intimamus; vel quanto nunc cum fastidio audit vel videt haec infuetus quilibet. 2. Si potuimus defuefcere, quidni et affuefcere? Non est abusus quin fuerit usus: et talia linguae vitia cum tempore introvenisse putamus. Fuit tempus, quo et lingua Hungarica magis sibi constitit invitiata, etc. 3. Neque adeo inusitata sunt haec, tum in vulgari sermone, tum in scriptione, et in ipsis etiam Bibliis edit. Janff. ut penitus nova videri et haberi possint, e. g. intueamur eum, quem errandi modum Primum posuimus, is non perpetuo committitur, sed crebro: non enim semper ita scribitur: *pogányoknak földét*, sed interdum etiam recte hoc modo: *pogányoknak földöket, vitézeknek seregek, juhoknak számok* etc. et in usu communi haec audiuntur. Si igitur nos agnoscen-tes, quod prior vitiosa locutio sit, fecimus, ut crebrius legerentur tales locutiones posteriori modo; an magnum peccavimus? an introduximus novum et inusitatum quid? Si vero consideremus Secundum et Tertium errandi modum (ubi utrobique in uno eodemque erratur, nempe in *tertia Plurali*, sed diverso respectu,) quoad eos quoque recte loqui non est plane infuetum etiam Bibliis Janff. e. g. legitur scriptum interdum vox *eleikbe*, non semper *azoknak eleibe*. Ita vox *övéikhez*, Act. 21: 6. et alia alibi, si scrutaremur. Nos igitur peccavimus in eo tantum, quod in talibus pluries voluimus recte loqui, seu scribere in nostra Bibliorum editione, quam scriptum est in edit. Janff.

4. Multa nascuntur nova vocabula, quae originem suam plerumque casui debent, nec ullo nituntur fundamento, quomodo illa se usui ingerere possunt apud integram nationem? quidni tam possent et illa, quae vero consentaneum est, nos antea possedisse, et per errorem amisisse, et offeruntur nobis denuo, imo non denuo, neque eorum usus penitus (ut proxime dictum est) extinctus est, sed tantum rarescere coepit: de quorum rectitudine nos movent leges, et artis et rationis? et quorum contraria corruptelas, linguae esse agnoverunt, qui accurati Hungari et fuerunt et habiti sunt? Qui quare non obtinuerunt apud gentem, quae suaferunt, dictum est supra: quam rationem non amplius obstare necessum erit, si Deus mihi illos fines, et illam vitae functionem, quam ostendit, obtentam dabit, nisi forte gens ipsa refragetur et usus vulgaris rationem eludat: quod ipsum tamen nostrae Bibliorum editioni non multum praeiudicabit; dilemmate enim hoc belle id elidere possumus: Aut enim ista lecturi audire volunt rationem; proinde his assensuros neutiquam laesimus: aut plane nullam volunt audire rationem, sed mordicus sequi consuetudinem; hos quoque nos laesisse; est cur negem: quia non obstante nostra Orthographia, illi tamen aliter legent; uti quamvis rectissime scriptum *Lelkem*, *annakfelette*, etc. in *Fel-föld*, impossibile, quin pronuncient *Lölköm*, *annakfölotte* etc.

Atque haec dicta sint non tantum de iis, quorum iam mentio facta est; sed de aliis etiam abusibus, quorum fautores litem nobis movebunt etiam ideo:

SECUNDO: Quod liquidis illis *gy*, *ly*, *ny*, *ty*, substituiamus literam *j*, in terminationibus Verborum et Suffixis Possessivis, ut: *mondja*, *látja*, *akaratja*, etc.

Resp. Hic quoque non sumus novatores, nec facti rationum egentes. Fecimus igitur et hoc ideo:

I. Quia vidimus ab aliis magni nominis Criticis linguae Hung. idem factitatum esse: quos imitari non putavimus absurdum et indecorum esse.

II. Quia in ipso etiam Pfallterio editionis Janff. et seorsim et cum ipsis Bibliis impresso, permultis in locis talem scriptionem videre est. Nemo eam hactenus ibi apprehendit, eo, ut in ea scrupulum quaereret, et erroris eam argueret: nosne igitur debuimus metuere censuram, aut iam post factum metuamus? Scilicet si quis nodum in scirpo quaerere satagat, et nos data opera obtrectationi expositos habere et facere velit, piumque hoc opus in contemptum adducere etiam his frivolis studeat. Quod perinde esset, quam Synodo Radnothinensi soluta dum quispiam ex Ministris simplicioribus quiriraretur, se neglectum esse in suffragiorum petitione, cum et ipse habuerit, quod contra Cocceium diceret; interrogatus, quid illud fuisset? respondebat: Cocceium scripsisse *Felix Fe* simplici e. *Risum teneatis, etc.*

III. Quod potest fieri per pauca, non debet per multa. Ego hanc Bibliorum editionem arctare, quantum quidem fieri potuit, volui: ad quod vel unius literae compendium non parum facere vidi. Multae lineae, quia unicam vel duas literas non sat commode admittunt in extremitate, in duas dividi debent; quinque vel sex crassarum literarum spacium lucratur tenue hoc *j*, persaepe, cum in uno versu pluribus in locis occurrunt illae supervacaneae *gy, ly, ny, ty, etc.*

Dices: In aliis quidem libris, potissimum profanis, tale quid ad libitum fieri posse, ut scribamus hoc vel illo modo; sed in Biblia ipsa nec compendii, nec

alterius cuiuspiam respectus gratia debent introduci scriptiones eiusmodi, quae Lectores offendere possunt.

Resp. 1. Antequam huiusmodi scriptiones tam scandalosas dicas, respice primum an non et in ipsis Bibliis Janff. tales oculis tuis se offerant? Vide statim circa initium Bibliorum: *Gen. 1: 28. c. 2: 24. hadja, ragaszkodjék*; mox *cap. 3: 5. tudja, etc.* an quis magnam in iis et talibus unquam sensit offensam? et si urgeas nos tam presse in omnibus scriptionum modis nostrum exemplar sequi debuisse, tum concedere debebis, in istis quoque locis illas voces, et aliis alias eodem modo nos scribere debuisse sine mutatione, prout in exemplari erant; et si ibi scribere debebamus ita: *tudja, etc.* qua ratione carpis eandem vocem et alibi ita scriptam? et quare damnas absolute talem expressionem liquidorum istorum per literam *j*? et an non eodem argumento asseres scandalosas scriptiones in Bibliis nos committere debuisse?

2. Si Lectores in precationibus, dum maxime sunt ad devotionem dispositi, non offenduntur talibus scriptionibus, minus metuendum est, ut offendantur in simplici S. Sacrae lectione. In Psalterio, quod laudes Dei, et meras precationes continet, sine offensa poterunt hactenus legere eiusmodi scriptiones. Ergo etc. Dices: Fortasse id alicubi rhythmici cadentia requirit. At vide sis statim in initio, in Argumento *Psal. 1. állapatjok et ŷ. 1. gondja. Psal. 2: 2. mondják. ŷ. 3. riasztja. ŷ. 6. haragudjék. ŷ. 7. hidje. Psal. 3: 1. mondja etc.* Progredere ulterius, *Psal. 6: 8. menjete, ŷ. 9. hallgatja, elfogadja, kívánja. ŷ. 10. Pironkodjatok.* Ne putes tantum circa initium haberi talia, verte aliquot folia, et vide *Psal. 33: 6. gondolatja, ŷ.*

8. látja, *ŷ*. 10. tartja, *ŷ*hajtja. Psal. 34: 1. áldja, *ŷ*. 8. hadja, szabadítja: Psal. 35: 1. mondjad. *ŷ*. 4. engedjen, akadjon. *ŷ*. 5. mondja. *ŷ*. 8. tsikorgatják. *ŷ*. 10. tartja. Psal. 36: 1. gondja. *ŷ*. 3. tapodjon. Psal. 37: 1. állapatjok, boszszonkodjál. *ŷ*. 4. haragudjék. *ŷ*. 6. tsikorgatják. *ŷ*. 12. igazgatja, tartja. *ŷ*. 20. szabadítja. Psal. 38: 4. birhatja. *ŷ*. 15. látja. Psal. 39: 5. tsúfoljanak. *ŷ*. 7. ábrázatja, etc. Et si velis experiri etiam alibi, ingredere: Psal. 94: 4. gondja, tartja. Psal. 96: 4. látja. Psal. 98: 2. örvendjen. *ŷ*. 3. vigadjatok. Psal. 99: 2. áldja. Psal. 100: 1. örvendjete. *ŷ*. 2. tudjátok. Psal. 102: 10. áldják. *ŷ*. 11. tartja. Psal. 103: 2. gyógyítja. Et sic sparsim per totum Psalterium: quod quia magis, quam ipsa Biblia, quotidie manibus teritur, adeoque oculis omnium tam crebro occurrunt tales scriptiones; plane peregrinus erit Hierosolymis, qui eas in nostro hoc opere novas et infuetas dicere audeat, et contumeliosus, si dicere scandalosas audeat.

IV. His omnibus valentius argumentum, Ratio ipsa quoque suavit et permovet nos ad hunc modum scriptionis eligendum: quod sic ostenditur:

Suffixa Possessiva et Terminationes Verborum iis similes Subiectis vel Radicibus suis annectuntur tribus modis.

Nota hoc loco 1. Terminationes Verborum secundum Personas et Numéros esse quasdam propagines Suffixorum Possessivorum, vel saltem cognitionem.

2. In Hung. quoque, sicut in Hebr. lingua tertiam Singularem (hic quidem Praeteriti, ibi Praesentis Indicativi) Formae *Kal* esse simplicissimam, adeoque radicem: inde formantur omnia reliqua e. g. in *Kal*

Látok, látfsz, lát, (haec est radix) lát-unk, lát-tok, lát-nak, etc. Lát-tam, lát-tál, etc. Totum etiam Pihel inde formatur, ut: Lát-om, lát-od, lát-ja: Lát-juk etc. ita ut formatio omnium Personarum fiat ex radice et Suffixis Poss. Suffixa Possessiva (ut supra dictum est) sunt haec: Ex Pronom. Possess. enyém est litera m, cum vocalibus am, em, vel om: hoc addo radici: Lát-om, szed-em, etc. Ex Pronom. tiéd, est litera d, cum vocalibus ed vel od: addo radici: Lát-od, sze-ret-ed. Ex Pronom. övé, est litera e, quae interdum amat fieri a, et adiungitur radici ut plurimum per consonam j, quae videtur facta ex litera v quae est in övé: et sic je vel ja addo radici: Lát-ja, ver-je, etc. Ex Pronom. miénk est nk, cum vocalibus, ut: Lát-unk, szeret-ünk, vel solum k, purum, praecedentibus scilicet vocalibus immediate, ut: Lát-juk, szeret-jük, harap-juk. Ex tié-tek est tek, ut: Szeret-tek et szeret-itek, Lát-tok, et lát-játok, etc.

3. Quam manifestum sit discrimen, et distinctio Verborum Hung. in Formas Kal et Pihel (ut taceam de Hiphil, quod omnibus notum est) Kal, ut: *Tanúlok, tanúlsz, tanúl, thema definit semper in k. Pihel, ut: Tanúlom, tanúlod, tanúlja, etc. thema definit semper in m. Sic irok, irom, szeretek, szeretem, lövök, lövöm, etc. Quanquam non omnia flectuntur in utraque forma, sed quaedam tantum in Kal, ut: Vigadok, et quaedam tantum in Pihel, ut: Fekfzem, etc. Sed ne plura de his; redeamus.*

Suffixa, inquam, Possessiva Tertiae Personae, et his similes Terminationes Verborum annectuntur suis radicibus:

(I.) Ut plurimum et regulariter per Consonam j et sic Suffixum erit ja vel je: quod ponitur et in

Nominibus et in Verbis post has radicales sine controversia:

b, ut: Szabok, szabsz, szab: szabja; habja, darabja, rabja, etc.

g, ut: rág ja, rúg ja, sűg ja, fog ja; harag ja, harangja, korong ja, etc.

k, ut: rakja, lakja; fákja, tyúkja, tsókja, fulánkja, fánkja, etc.

m, ut: nyomja, tömje, teremjen; hámja, vámja, karámja, etc.

p, ut: kapja, harapja, lopja; tsapja, Papja, púpja kalapja, etc.

r, ut: akarja, vakarja, marja, szúrja; karja, sirja, árja, fárja, etc.

j, ut: vájja, tojja, fejje; nyájja, újja, ganéjja, etc.

Sic etiam terminata per Vocales Nomina, recipiunt

Suffixa tertiae Personae perpetuo per consonam *j*, idest habent Suffixa *ja* vel *je*, e. g. finita in

a, ut: ruhája, marhája, szolgája, pennája, gyertyája, nyavalyája, etc. Huc pertinet et in Verbis illud Paragogicum, botsátanája, etc.

e, ut: ekéje, zekéje, tekéje, petsenyéje, tsemetéje, ketskéje, etc.

i, ut: Jantsija, annyija, mennyije, kijé, Mustija, etc.

ó, ut: tsomója, kórója, karója, mosdója, hordója, mankója, szapúllója, etc.

u, ut: saruja, hamuja, kapuja, gyaluja, tanúja, farkantyúja, etc.

ö, ut: tekenöje, ernyöje, kezkenöje, erdője vel erdeje, etc.

ü, ut: tsüje, tetüje, gyepüje, tsepüje, hegedüje, nyiret-tyüje; etc.

Adde Consonam *f*, ut: Fje, kerfje, Christófja, tsúfja, etc.

(II.) Nonnullibi expirat τὸ *j*, et sola vocalis Suffi-
xi *a* vel *e* manet: idque in Nominibus definen-
tibus in

d, ut: *hada*, *vada*, *térde*, *rende*, vel *rendi*, pro *rendje*.

Hic quoque quaedam admittunt *ja*, ut: *kardja*,
módja, *szaladja*, etc.

g, ut: *virága*, (quod et *virág ja*) *világa*, *ága*, *ferege*,
fellege, *süvege*, etc.

gy, ut: *Ángya*, *lágya*, *begye*, *szegye*, *irégye*, *mirégye*,
húgya, etc.

h, ut: (eb) *oláha*, *terhe*, *méhe*, *doha*, *koha*, *vemhe*, etc.

k, ut: *marka*, *farka*, *farka*, *nyaka*, *ablaka*, *lelke*, *fe-
neke*, etc.

l, ut: *nyála*, *szála*, *tála*, *szele*, *nyele*, *fedele*, *nyila*,
tolla, etc.

ly, ut: *Királya*, *homálya*, *helye*, *mélye*, *sonkolya*, *kon-
kolya*, etc.

m, ut: *száma*, *szeme*, *fundámentoma*, etc.

Quaedam horum habent *ja*, ut supra.

n, ut: *szene*, *szine*, *tehene*, *mindene*, etc.

ny, ut: *leánya*, *tudománya*, *tsákánya*, *menye*, *tör-
vénye*, etc.

p, ut: *talpa*, *képe*, *népe*, *cserepe*, etc.

Quaedam vero habent *ja*, ut supra.

r, ut: *kára*, *szára*, *szamára*, *embere*, *fere*, *bora*, *pora*; vide
supra, in *ja* desinent.

s, ut: *hasa*, *húsa*, *vasa*, *verse*, *kölese*, *bélese*, *borsa*, *kofa*, etc.

t, ut: *háta*, *köвете*, (quod et *követje*), *szemete* et *szemet-
je*, *kenete*, etc.

ts, ut: *Átsa*, *kovátsa*, *tolmátsa*, *tsetse*, *követse*, *kintse*,
abrontsa, etc.

tz, ut: *hartza*, *fartza*, *fántza*, *peretze*, *malatza*, *kon-
tza*, etc.

x, ut: matrixa, onixa, Fénixe, etc.

z, ut: háza, máza, reze, méze, ize, vize, szüze, etc.

j, ut: szája, haja, raja, vaja, olaja, teje, feje, (a fő pro fej.) etc.

v, ut: leve, neve, nyelve, öve, köve, könyve, etc.

fz, ut: kovásza, esze, mesze, tsiréfsze, abrosza, rosz-sza etc.

(III.) In quibusdam idem *j* mutatur euphoniae causa in vicinam seu ultimam radicis consonans: idque in Verbis desinentibus in

s, ut: ássa, olvassa, kereffe, nyesse, lessze, mossa, etc. quod, s, interdum fit ex t, ut: szereffe, pro szere-tse; sic vessze, lássa, etc. interdum vero in t radicale finitis servatur t, ut: váltsa, mártsa, etc.

z, ut: rázza, fázzék, idézze, fejezze, óltalmazza, sózza, foltozza, etc.

fz, ut: halászsza, vadászsza, iszsza, veszszen, etc. nonnullibi, t, expirante, ut: válaszsza p. választsza, áraszsza, olvaszsza, maraszsza.

Plures modi his tribus non dantur: ergo etiam non manebit locus, ubi adhibeamus vulgares illas liquidas *gy, ly, ny, ty*, in Suffixorum iunctura: quorum omnium vicem per Primum modum litera *j* debet supplere. Etenim illae liquidae nec Secundo, nec Tertio modo iunguntur Suffixis. Secundo non; quia ibi immediate iungitur sola Suffixi vocalis *a* vel *e* radici, ut: *világa, tála, száma, tehene*; sicque foret *monda, non mondgya, baráta, non baráttya, falata, fóta, kardá, szána, non szánnya, etc.* quae absurda. Nec Tertio modo, quia ibi litera *j*, (quam quodam modo ad essentiam Suffixi pertinere diximus) mutatur euphoniae causa in vicinam consonam; atque sic deberent scribi *mond-da, non mondgya*: nam in radice *mond*,

d, est consona proxima Suffixo, et in eam deberet mutari Suffixi consona. Sic deberet esse *barát-ta* non *baráttya*, *lát-ta*, non *láttya*, *hal-la*, non *hallya*, etc. Haec sunt absona; igitur restat, ut per Primum modum, qui omnium regularissimus est, mediante litera *j*, talibus quoque adiungantur Suffixa; ut sit universalis Regula: Omne Suffixum tertiae Personae molliter pronunciatum sit hoc modo, ut radici addatur syllaba *ja* vel *je*, quae est ipsum formale Suffixum. Vt sic prout scribo *darabja*, ita scribam et *kardja* non *kardgya*. Quid enim habet *magis* commune τὸ *gy* cum *d*, quam cum *b*? uti non scribo *rabgya*, *haraggya*, ita etiam non debeo scribere *mód-gya*, sed *módja*, ut *haragja*, etc. τὸ *gy* plus habet commune cum *g* quam cum *d*; et tamen desinentibus in *g* non per *gy*, sed per *j*, adiiciuntur Suffixa mollia, ut dictum: *harag ja*, *agyag ja*, *dug ja*, *fog ja*, *martzong ja*; quare non sic: *adja*, *áldja*, *mondja*, *módja*? etc. Et sicut, *lopja*, *kapja*, *rakja*, *nyomja*, *akarja*, *fákja*, *Papja*, *karja*, etc. cur non sic etiam *szolgálja*, *nyelje*, *szólja*, *tisztítja*, *gyógyítja*, *fótja*, *petsétje*? etc. pariter in ceteris Verborum personis, ut: *adjam*, *adjad*, *adjuk*, etc. ut uniformis sit, quantum fieri potest, haec et alia omnia a suis radicibus formandi modus, nec quid alieni, cum evitari potest, admisceatur; sed genuinam et sibi familiarem literam *j*. Suffixa servant.

Si quis dicat, talem scriptionem a pronuntiatione dissentire, adeoque repudiandam: ego et Antecedens et Consequens negabo. Antecedens, quia *kardja* et *kardgya*, *hallja* et *hallya*, etc. pariter sonant haec in fluenti pronuntiatione, aut certe perexiguum deflectit unum ab altero. Nam cum τὸ *j*, post has literas *d*, *gy*, *l*, *n*, *ny*, *t*, ponitur, sequente illud aliqua vocali, quasi colliquefcit cum illis, vel illae cum hoc,

et ipsum *j* vix potest (scilicet cum fluenter loquimur) in suo distincto et formali sono pronunciari: nisi id fiat data opera: adeoque per talem scriptionem non metuentum est, ut turbetur pronuntiatio. Nam si qui huic nostro scribendi modo illudentes, talia: *mondja*, vel in Imperativo *mondj*, *adj*, etc. pronuncient, quasi scriptum esset *mondi*, *adi*, etc. (prout aliqua Hungariae Dialectus usurpat) illi calumniae culpam incurrent, non tam ex incitia, quam ex malitia natam. Id quod ostenditur hoc modo: 1. Quia sciunt, quantum differant a se invicem literae *i*, et *j*, natura, usu, forma, etc. illam vocalem, hanc consonam esse. et nusquam apud accuratos scriptores (nisi forte deficientibus typis) usurpari *i*, pro *j*, vel contra. 2. Sciunt in octavo Praecepto *ò Ne lopj*, non pronunciari sic, *Ne lopi*; sic cetera *rág j*, *morog j*, *vakarj*, *szabj*, *rakj*, *teremj*, etc. non hoc modo pronunciari: *rági*, *morogi*, *vakari*, etc. igitur clarum est, nostram scriptionem nullatenus patrocinari pronuntiationi Circum-Cassovianae *adi*, *mondi*, *tapodi*, etc. Et haec omnia quomodo fiant, vel debeant fieri, nos longe curiosius invastigasse et scire: quam ii, qui nos et nobiscum nostrum opus ludibrio exponunt, qui sine fundamento iudicant, et ex solo praeiudicio loquuntur.

Obiectionis Consequens quoque negatur: nam innumera sunt talia, quae non pronunciantur ita, ut scribuntur; vel si scribantur, ut pronunciantur, omnium (praeter ignaros) iudicio vitiose scribuntur, e. g. *Ö Nagysága Kegyelmednek szolgálátját izente, 's a' bárányt megküldte*, haec prout in communi sermone et currenti pronuntiatione sonant, sic deberent scribi: *Ö Natstsága* (nam ita pronuntiatur) *Kiendnek szoálatját* (nam et hoc vulgo ita contrahitur) *izente 's a' bá*.

ránt meg- vel mekküdde, vel kütte. Ita posset describere, nec aliter, si quis nostrae linguae ignarus audiret ex ore alicuius Hungari, illas voces pronunciantis, nempe ut sermo communis habet. At certe vel stolidum, vel Orthographiae exlegem et prorsus contemptorem eius oportet esse, si quis, cum linguam norit, ita scribat, vel scribendum censeat. Sic multae literae finales radicum apparent in pronuntiatione permutatae esse, accedentibus Postpositionibus (Nota hic, *Praepositiones* Latinorum plerasque esse Hungaris *Postpositiones*) vel Casuum vel Verborum vel aliis notis et particulis. Ita *ny*, finale accedente, *n*, vel *t*, *r*, *z*, *b*, *h*, *k*, etc. vix apparet in pronuntiando, ut: *törvént, törvénnék, törvénnre, törvénből, törvénnhez, törvénnkezem*, etc. Ita solent haec et talia pronuntiari; et tamen nemo accuratus scribit ita, sed radicem *törvény* formaliter exprimit ubique. Sic *Leányinak, Afzszonyinak, leányzó, arányzom*, etc. Quia flexio et formatio Casuum regulariter fit servata semper radice integra, seu themate, additisque Casuum notis, ut: *ember-é, ember-nék, ember-t, ember-töl*, etc. Nec dissimilis est ratio in adiectionibus aliarum particularum, ut: *törvényhez, törvényre*, etc. Ita valde rudis sit, oportet, et non Orthosed Kakographiae discipulus, qui τὸ *Mennynek földnek*, etc. scribit, ut pronuntiatur *mennek földnek*. Vnde aliqui irrisores et vaniloqui habent illud: *mennek földnek az ekével*. Id accidit saepe literae *gy*, sequente itidem litera *n*, vel *t*. e. g. *vagytok* (aliqui per crassam inscitiam pronuntiationem sequentes scribunt *vadtok* vel *vattok*), *vagynak* (quod per contractionem *vannak* a *van*) scribunt imperiti *vadnak*: quasi sit Dativus a *vad*. Sic *hagytok*, non *hadtok* vel *hattok*, *hagynak* non *hadnak*. Ita ab *ny*, ut: *hányok, hánysz*, non *hánysz, hánytok* non

hántok, hánynak, non hánnak, hányni, non hánni: quia (ut dictum) radix sive tertia singularis Kal *hány*, debet servari Suffixis accedentibus, per omnium Personarum, Numerorum, Temporum, etc. formationes. Ita *hánytam, hánynék, hagytam, hagynék, etc.* In *ny, τὸ y*, non pronunciatur sequentibus supradictis consonis etiam in diversis vocibus, et tamen non debet abesse in scriptione, ut: *törvén nélkül*, pronunciamus; et tamen *törvény nélkül* scribimus. Sic: *Én bizony nem tom*: nam ipsum *n*, quoque sono *τὸ m*, effertur sequente *b*. Sic *Debreczemen* etc. at quis ita scribat? Sic *g*, sequente *k*, ut: *mag kender, mag káposzta*. Ita particula *a'* vel *e'* sequentibus iisdem consonis apparet sequentem consonam duplicare, ut: *a' tál* quasi *attál*, *e' tél*, quasi *ettél*; *e' bitang*, quasi *eb bitang*, *a' roka* etc. Sic litera *d*, sequente *t*, non proprio sed ipsius *t*, sono auditur, ut: *vadtól elragadtatott*, pronunciatur *vattól elragattatott*; sed quis ita scribat? cum utrobique radicalis, proinde immutabilis sit litera *d*? Sic *Apádtól, Anyádtól, Nénédtől, Dávidtól* etc. non scribimus *Apáttól, Anyáttól, etc.* Sic *hadtól, tselédtől, ebédtől, etc.* Sic in verbis per saepe, ut: *tudtam* non *tuttam*, *szaladtam, szenvedtem, maradtam, etc.* Aliquando ipsum *d*, foro cedit, ut: *mindnyájan* pronunciatur *minnyájan*; et tamen non hoc, sed illo modo scribunt omnes accurati: ut servantur radicales litterae, etiam ubi per concursum quarundam litterarum non possunt, nec solent clare et perceptibiliter pronunciari. Sic in voce *mindjárt* pronunciatio loco *dj* habet *gy*; sed tamen qui accurate vult, non scribit *mindgyárt*. Adverte, an non ita sit etiam *mondja*, si scribatur *mondgya*. Imo si scribatur exacte, ut pronunciatur, non *mondgya*, nec *móngya* erit, sed *mony-*

gya; quia iam etiam *n*, incipit liquefcere in pronuntiando fequente *gy*. Sic erit etiam *agygyon* (quod et ipfum non verentur fcribere quidam imperiti) fic *tugygya*, etc. quafi themata fint *agyok*, *tugyok*, *monyok*, etc. Ita occasione *tó ſz*, frequens fit ſcriptionis et pronuntiationis discrepantia, e. g. *ſzárafztom*, a radice *ſzáraz*. Sic *óltalmazta* pro *óltalmazta*, etc. contra *válafzd-ki* fonat *válazd-ki*. Sic *áſztatom* fonat, pro *áztatom*, ab *ázom*. Sic *nézfze* fonat *nézfze*, *láthatſza* fonat *láthatztza*, *hozhatſza* fonat *hozhatztza*, et contractum *hozfza* pronuntiatur *hotztza*, ſicut *atztza* pro *adſza* etc. Nam in talibus particula *ſza* vel *fze*, quae reſpondet Hebreo נ, addenda eſt radici, ut utraque integra maneat. Sic *éjtſzaka*, *eredſze*, non *eretztze*; *látſz*, non *látztz*, *tudſz*, non *tutztz*, *futſz*, *ſzedſz*, *maradſz*, *hagyſz* non *hatztz*. Sic legis *olvafſz* pronuntiatur *olvafzfz*; at ſi hoc ſcribas, ſignificabit *liquefac*. *Szeretſz*, fonat *ſzeretztz*, *áſz*, fonat *áfzfz*, *hozfz* fonat *hozfzfz*. Sic *egyſzer* fonat *etztzer*; *kétſzer* fonat *kétztzer*; *tízſzer* fonat *tízfzzer*, etc. Viden' quam multa ſunt, quae non debent ſcribi, et a nullo accurato ſcribuntur, ut pronuntiantur? Imo ſi ſcribere vellemus exacte, ut pronuntiamus, nullam vocem poſſemus recte deſcribere, in qua literam *n*, ſequitur *g* vel *k*, ut: *engem*, *ángolna*, *miénk*, *mankó*, etc. Nam in talium pronuntiatione nullum *n*, fonat, ſed aliquid ab eo et ab omnibus literis diverſum. Proprie enim litera *n*, fit linguae extremitate palatum ad radicem dentium premente; at cum dicimus *ángolna*, *Benkö*, etc. nihil tale fit, ſed linguae medietate attingimus medium palati. Imo idem *n*, ante *l*, ne ita quidem pronuntiatur, ſed per cavitatem oris expirat, dum ſe parat lingua ad pronuntiandum *l*. e. g. *ajánlom* etc. id quod inde

fit, quia non potest lingua tam cito converti ab una parte palati ad alteram, ut continuo pronunciet distincte et *n*, et *l*. Ita fit etiam cum post *n*, vel *ny* ponitur *z* vel *sz*, ut: *kényszergek*, *vánszorgok*, *leányzó*, *hányszor* et similia. Ipsum *p* etiam sequente *b* pronunciatur, ut ipsum *b*, ut: *a' napba*, *kalapból*, etc. imo etiam sequente *z*, ut: *képzem*, etc. et infinita offerunt se attendenti, in quibus pronuntiatio longe discedit a scriptione; et contra. Vide ergo, quomodo ratiocineris, qui dicis: talem scriptionem *módja* etc. differre a pronuntiatione, adeoque non esse rectam scriptionem.

V-tam et ultimam rationem consultius est omittere.

Dices ad hoc: Hactenus potuit nobis in talibus satisfacere litera *y*, quare non etiam dehinc? Nec esse consultum inveteratas consuetudines mutare conari: neque id facile fieri posse, ut quod usu adeo invaluit, mutetur.

℞. Ad hoc in Rationibus supra allegatis quadantenus responsum est.

℞. 2. Avorum nostrorum aetate ita scribebant: *Mert nagy chodákat chelekőszik*, etc. pro *mert nagy tsudákat tselekőszik*; ut nunc scribimus: an nihil hic mutationis vides? Primum hic occurrit *τó cho*, pro quo nunc scribimus *cs* vel *ts*. Illud ab Anglis acceptum approbabat illa aetas; sed posterior plus illa sapere volens, iam scribit *s* loco *h*. An non plus discrepat in suo sono *s* ab *h*, quam *j* ab *y* in hoc molli sono? et tamen permutatio illa introvenit. Quaere igitur, et cognosce prius, quomodo potuit evelli ex usu *h*, ut ei substitueretur *s*, tum et ego respondebo, quomodo iam etiam possit ita fieri cum *j* et *y*: idque nonnisi in locis certis. 2. Vides etiam in Vocalibus discrepantiam:

tunc scribebant per *o*, *cho* vel *tsodákát*; nunc per *u*, *tsudákát*. Item *tseleköszik*, scribebant per *ö*; iam gaudemus, (praeter paucos alicuius Hungariae anguli indigenas) ridere antiquitatem pro eo, scribentes nunc per *e*. In ipsis quoque Bibliis Janff. quae non admodum antiqua sunt, plus satis exemplorum huiusmodi habes, ut: *annakfölte*, *elröjté*, *a' fötétben*, *a' fölső házban*, etc. et tamen quis esset iam recentis Bibliorum editionis Corrector (nisi forte aliquis de *Felföld*) qui etiam suoapte ingenio non illam mutationem in Bibliis faceret, ut $\tau\omicron$ *ö* substitueret $\tau\omicron$ *e*? Vides igitur non esse novum non esse insolens et violentum, nec esse crimen contra consuetudinem, aut antiquitatis existimationem, probata a prioribus mutari a posterioribus, ubi ratio suadet: quin saepe sine ratione solus casus infert consuetudini talem mutationem. Et haec de 2-da difficultate.

TERTIO. Displicebit fortasse nonnullis id quoque, quod in quibusdam Derivationem et compositionum generibus literarum non-necessario duplicatarum alteram expunximus: non quidem ubique, potissimum ab initio. Nam (quod ultro fatemur) antea nos quoque minus gnari eramus Orthographi, et sine fundamento ex solo praeiudicio, secundum erroneam vulgi consuetudinem hunc vel illum scribendi modum sequebamur. Sed post successu temporis cum inquireremus in rationes, cur sic vel sic scribendum esset, et an sic vel sic rectius etc., et sic magis ac magis curiose scrutaremur omnes Hungarici sermonis recessus, conferendo similia cum similibus (qui modus veritatem eruendi satis probatus est etiam in Scripturae enucleatione, cum Scriptura cum Scriptura confertur) item dividendo composita, et derivata ad suas origines reducendo, in plures ac plures incidimus veritatis orthographicae fon-

tes: et in multis particularibus latitantes universales veritates seu Regulae nobis obviam prodeuntes, satis declararunt errorem vulgi, et simul nostrum, in multis scriptionum modis: et eadem opera docuerunt et comprobarunt, posse hanc laxam, et sine omni lege ad libitum cuiuslibet currentem orthographiam Hung. si non omni, tamen maxima ex parte certis legibus adstringi et in ordinem redigi. Ita multos errores detexerunt inter ceteras hae veritates, seu Regulae:

I. Adiectiva *Qualitatis*, (ut sic nominem ea, quae qualitatem sui Primitivi inferunt Subiectis seu Substantivis, de quibus dicuntur) formantur a Subst. seu Abstractis addito *s* vel per se, si ea desinant per Vocales, ut: *marhá-s*, *ruhá-s*, *balhá-s*, *ketské-s*, *medvé-s*, *eké-s*, *komló-s*, *furkó-s*, *hordó-s*, *erdő-s*, *érő-s*, *franczú-s*, *kapu-s*, *hegedű-s*, etc. vel mediantibus Vocalibus homogeneis, si Substantiva desinant per Consonas, ut: *lyuk-as*, *tüz-es*, *viz-es*, *hegy-es*, *kegye-s*, *rend-es*, *harag-os*, *darab-os*, *kalap-os*, etc. Igitur vitiose scribunt vulgo *tüzezs*, *vizezs*, *hegyezs*, *lyukasz*, *szoros*, *lapos*. Ex hac Principali Regula fluit

II. Regula: Adverbia *Qualitatis* in *n* desinentia fiunt per compositionem, scilicet ad Adiectiva *Qualitatis* seu Concreta accedente Postpositione *en*, vel nude *n*. Nota hic: Praepositioni Latinorum *in* vel *per* (nam aliud est *in* i. e. intus, Hungar. *ben*) respondet Hungar. Postpositio *en*, vel simpliciter *n*, quae variat Vocales suas secundum qualitatem praecedentis, et scribitur *an*, *en*, *in*, *on*, *ön*, etc. ut: in dorso asini, a' *szamá*r *hátán*, in veste a' *ruhán*, az *emberen*, minden az *Istenen áll*, *Semmin nints nagyobb bánatom*, *lő hátan*, a' *gáton*; a' *földön*, *füvön*, etc. Nempe si Adiectiva terminentur per Vocales, adiicitur illis particula Ad-

verbii formativa nude *n*, ut: *drágá-n*, *tunyá-n*, *lomhá-n*, *gyengé-n*, *petsenyé-n*, *óltsó-n*, *késő-n*, *merő-n*. Si autem definant per Consonas, adiicitur mediantibus Vocalibus homogeneis, ut: *vig-an*, *gyors-an*, *rest-en*, *szép-en*, *ékes-en*, *kész-en*, *temérdek-en*, *vastag-on*, *vékony-on*, *tudós-on*, *szorgalmatos-on*, *igaz-án*. (Lat. vere, quasi in vero vel in veritate), *kés-ön*, *szörös-ön*, etc. Hoc posito fundamento patet, quales sint in multis particularibus abusus. e. g. *Eröffen* scribitur vulgo per geminum *ff*; sed unde est alterum horum? In Adiectivo non est, nam non scribitur *eröfs* (ut dictum) sed *erös*, ab *erö*; sicut *szeplö* *szeplös*, *gyeplös*, *himlös*, *erdös*, *mezö*, etc. cui si addas particulam Adverbii formativam seu Postpositionem *en*, fiet *erösen* simplici *s*. Similiter fit cum multis aliis Adiectivis in *s* terminatis, quae vulgo per geminum *ff* Adverbiascunt, ut: *hamissan*, *üressen*, *sebeffen*, *széleffen*, *vereffen*, *kegyeffen*, *tüzeffen*, *véreffen*, etc. Quorum omnium (ut dictum) Primitiva, ex quibus veniunt, scribuntur simplici *s*. Neq. tantum in litera *s* fit talis non-necessaria geminatio, sed etiam in

sz, in voce *egékszzen*, cum radix habeat simplex *sz*. Sicut ergo scribitur *kész* *készen*, *mérész* *mérésszen*; sic debet esse etiam *egéksz*: *egésszen*.

ly ut: *kevély* scribitur simplici *ly* et tamen multi scribunt *kevéllyen*. Sic *mély* *méllyen*.

ny, ut: *keményen*, cum radix sit *kemény*. Sicut ego *serény* *serény-en*, *jövevény*, *szegény*, non *szegényen*; sic etc.

p, in talibus: *miképpen*, *azonképpen*, etc. pro *miképen*, sicut *szép* *szépen*. Quia radix est *kép*, (ut in *szép*) simpl. *p*, et adiicitur particula *en* aequivalens Latinorum *in*, ut ergo dico in liene *a' lépen*, in ima-

gine *a'* képen: *miképen*, quasi *mitsodaképen* aut *mi módon*, in quali *imagine* vel *figura*, aut *forma*. Sic debent scribi: *ekképen* vel *e'* képen, *azonképen*, *sokképen*, *hányképen*, *kétképen*, *kiváltképen* etc.

Et quia ita cadunt per simplex *p* omnia desinentia in *p*, ut: *kép*, *lép*, *nép*, *szép*, *tsép*, *tserép*, *fiép*, *Nap*, *Pap*, *tsap*, *kalap*, *púp*, *fúp*, etc. ergo etiam rectius *ép*, quam *épp*, et consequenter *épen*, *építem*, non *éppítem*, etc. Sicut *szépítem*, etc. Ita *telepítem*, *gyarapítem*, *repítem*, *lapítem*, *sápítok*, etc.

Inde fluit et

III. Regula: Verba *Qualitativa* (scil. quae qualitatem inferunt rebus, de quibus dicuntur) in *itek*, *ítem* (secundum Formas *Kal* et *Pihel*) item *úlok*, *ülök*, nec non *edem* vel *odom* desinentia, formantur ab Adiectivis *Qualitatis* adiectis ad ea terminationibus dictis Verborum *Formativis* *itek*, etc. ut *tág-ítem*, *tág-úlok*, *lágý-ítem*, *lágý-úlok*, *éh-ülök*, *szegény-ítem*, *szegény-edem* vel *szegény-ülök*, *hitván-úlok*, *sovány-ítem*, *sovány-úlok*, *kevélyedem*, et *ülök*; *hideg-ítem*, *hideg-ülök* et *hideg-edem*; *kövéér-ítem*, *kövéér-ülök*, et *edem*; *vakítem*, *vakúlok*, *ditső-ülök*, *pufztítok* (ex *pufzta*, eliso *a*, et *úlok*,) *szomorítem*, pro *szomorúítem*. Quia in Vocales (praeter *ö*) terminata Adiectiva amittunt suas ultimas i. e. Vocales, accedentibus his terminationibus.

Haec Regula quoque similiter superiori, errores supra dictis similes reteggit; imprimis in iis verbis, quae veniunt ab Adiectivis in *s* terminatis, ut: *erőfsítem*, *erőfsödöm* vel *erőfsülök* scribit vulgus, pro *erősítem*: quia venit ab Adiectivo *erős*, et addita Formativa Verbi *ítem* etc. fit *erősítem*. Quidni? cum a *szeplő* fit *szeplős* et hinc *szeplősítem* non *szeplősfítem*; quo iure ab *erő* *erős* fit *erősítem*? Tales abusus sunt: *szorofsítem*, *szorófsú-*

lok et odom, lyukaſſítom, úlok et odom, vereſſítom, ülök et edem, tüzeſſítom, ülök et edem, hamiſſítom, lapoſſítom, üreſſítom, etc. Occaſione Verbi Qualitativi in *úlok et ülök etc.* veniunt in conſiderationem etiam alia Verba in *lok* deſinentia, quae abſque praecedente *ú* vel *ü*, quod ibi erat, habent notam et Formativam ſolum terminationem *lok*: ideoque non ſunt Qualitativa, ſed alium uſum habent, praecipue instrumenta transferunt in actum: de quibus etiam poteſt conſtitui.

IV. Regula: Verba Nominalia in *lek, lok, lök* deſinentia formantur a ſuis Nominibus per Vocales terminatis etiam immediate, additis hiſ Verborum Formativis terminationibus, ut: *kaſzá-lok, kapá-lok, boroná-lok, beretvá-lok, vatsorá-lok, ſzolgá-lok; henyé-lek, tſeré-lek, heré-lek, betsü-löm, gyalu-lok, hegedü-lök, (haec deſinunt in úlok, ülök, etc. ſed tamen non ſunt Qualitativa, quia illud ú vel ü pertinet ad radicem, non ad Formativas Verborum:)* *ſajtólok, tanúlok, etc;* per Conſonas vero terminatis per Vocales homogeneas; interdum tamen et hiſ abſolute, ut: *ének-lek és ének-elek, ebéd-lek, et ebéd-elek; ſereg-lek vel ſereg-elek, müve-lek, kováts-olok, ſíp-olok, dob-olok, kürt-ölök, lant-olok, etc.* Medulla huius Regulae eſt, quod in Formativa talium Verborum eſt ſemper ſimplex *l*: igitur (quod unum hinc concludere volo) ſcribendum eſt *ſzólok* non *ſzóllök*. Hoc ſolum Verbum dedit occaſionem hanc Regulam eliciendi; quod quia et in Bibliis Janſſ. et in vulgari ſcribendi uſu nunc ſimplex *l*, nunc geminum habet, et in pronuntiatione ſaepius hoc, nos quoque hunc poſterioremodum ſecuti ſumus in initio operis ex ſolo recepti uſus praeiudicio. Poſtea vero cum ſagacius perquireremus rationes, collatis omnibus ſimilis formae Verbis, elicitaeſt haec Regula;

quae ostendit nos antea errasse, et sententiam mutare debere. Ita scripsimus Gen. 3: (Kin *szöll 's beszél va-la*: cum contrario modo debuissimus *szól 's beszéll va-la*, illud simplici *l*, hoc gemino; quia *beszélek* venit a radice *beszéd*, addito *lek* deberet esse *beszédlek*; sed euphoniae causa mutatur illud *d* in vicinum *l*, *szólok* vero a radice *szó*, addito *lok*: *szó-lok*, sicut *fajtó fajtólok* etc. Huc refer etiam *prédikálok* non *prédikállók* (usus et vulgaris et Biblicorum Janff. habet nunc hoc, nunc illud) sicut *disputálok* non scribis *disputállók*. Sic *appellálok* non *llok-órálok*, *repetálok*, *sompordálok* etc. Aliud vero est *állók*, *hallok* etc. quae primitiva sunt, et in talibus *ró llok* ad essentiam radiceis pertinet, non est servile, ut in supra dictis derivatis. Et quia *hallok* habet geminum *ll*, patet etiam taliter debere scribi Verbum *hallgatok*, quod ab illo derivatum, quodammodo Frequentativum est.

Occasione superius memoratarum geminationum venerunt in considerationem etiam Gradus Comparisonis, seu potius Gradus, qui Hungaris a Positivo distinctus unus tantum est, nempe Comparativus; Superlativus autem est ipse formalis Comparativus, addita tantum particula *leg*.

Igitur de hoc quoque potest constitui

V. Regula: Comparativus formatur a Positivo addita litera duplici *bb* vel per se, si Positivus desinat per Vocales, ut: *tunyá-bb*, *szántá-bb*, *gyengé-bb* *jó-bb*, *látható-bb*, *keserű-bb*, etc. vel per Vocales praecedentibus homogeneas, si Positivus desinit per Consonas, ut: *szeléd-ebb*, *gyors-abb*, *jámbor-abb*, *kegyetlen-ebb*, *gonosz-abb*, *meleg-ebb*, *hideg-ebb*, *rövid-ebb*, *lágý-abb*, *nagy-obb*, *erőtlen-ebb*, etc. Horum quaedam contrahuntur nonnunquam sic: *erőtlenb*, *gonoszb*, etc.

Ex hac Regula denuo patet abusus, qui committitur geminando ultimas Consonas Positivorum in formandis Comparativis, e. g. ex *erös* faciunt plerique Comparativum *erössfebb*, vel *erössfeb* persaepe omisso altero *b*, (ut et *véneb* quasi sit *véneb*) pro *erösebb*. Ita *keménynebb*, *hamissabb*, *hegyessfebb*, *kegyessfebb*, *tüzesfebb*, *keserveessfebb*, *széleessfebb*, etc. Cur non scribunt per eandem Regulam *gazdaggabb*, *röviddebb*, *vénnebb*, *jámborabb*?

Quinimo iidem, qui in talibus errant, errant etiam in Declinationibus, seu extendunt illam non necessariam consonarum geminationem etiam in flexiones Casuum et Numerorum: e. g. *hamis hamissat*, *erös erösssek*, *hegyesssek*, *kegyesssek*, *szorossak*, *üresssek*, *vizecssék*, etc. in quibus omnibus superfluum est alterum *s*, quod nec ad Casuum et Numerorum notas, nec ad ipsas radices pertinet.

VI. Regula: Abstracta fiunt ex Concretis, adiecta syllaba *ság* vel *ség*, ut: *nagy-ság*, *kitsiny-ség*, *hosszú-ság*, vel *hosszsa-ság*, *rövid-ség*, *fehér-ség*, *fekete-ség*, *hideg-ség*, *meleg-ség*, *tudatlan-ság*, *goromba-ság*, *ember-ség*, *szép-ség*, *rút-ság*, etc.

Haec Regula monstrat vitia in talibus, e. gr. si scribatur, ut vulgo fit plerumque et in Bibliis Janss. ut plurimum *ditsösség*, etc. Concretum est *ditsö* (ut *a' ditsö Szent Háromság*), igitur si addas formativam Abstracti *ség*, non *ditsösség*, sed *ditsöség* erit. Sicut ab illendö non fit *illendösség* vel *a' mezö mezösség*; sic *a*, *ditsö* etc. Ita per alias Vocales terminata simpliciter admittunt notam Abstracti, ut: *bénna-ság*, *gyenge-ség*, *halandó-ság*, *szomorú-ság*, *v akmerö-ség*, *háború-ság*, *gyönyörü-ség*, *keserü-ség* etc.

VII. Regula: Postpositio *ban*, *ben* (quae componitur ex Adverbio *bé* (ut *jöjj-bé*) *intra* vel *intro*, et Postpositione *en* vel *n*, quam respondere Latinorum Praepositioni *in* supra diximus, ut: *in* monte, *a'* *hegyen* etc. Siquidem componitur cum Postpositione *in loco* significante. Vicissum Postpositio *ba* vel *be*, veniens ab Adverbio *bé* (hanc Particulam dicere possumus Adverbialem cum hoc Accentu, quae tantum Verbis adiicitur; illam vero sine Accentu Postpositionalem, quae tantum Casibus adiicitur, et quidem semper a tergo) significat *motum ad locum*.

Impingunt etiam in hanc Regulam multi, confundentes has duas particulas sensu contrarias *be* et *ben* etc. usurpando hanc pro illa, vel contra, ut: *Béméne a' házban*, pro *a' házba*; *aluszik vala a' hajóba*, pro *a' hajóban*, *a' városba voltam*. Is magis condonabilis error videtur esse in Psalterio, ubi persaepe Rhythmi cadentia cogit Poëtam ad eiusmodi licentiam; at in soluto stylo quis accuratus Orthographus id ausit? Quantus error est apud Latinos, si dicas: *Ingredere in domo*, vel *In pagum habitat*, etc. tantus est, si dicas vel scribas: *Eredj a' házban*, *A' Faluba lakik*, etc. Hinc nascitur

VIII. Regula: Postpositio localis, sive simplex *n* vel *en*, etc. sive composita *ben* etc. scribitur simplici *n*, ut: *a' rostán*, *vizen*, *habon*, *kapun*, etc. Igitur abusus est, si accedente coniunctione *is* illud *n* duplicetur, ut fit a quibusdam, e.g. *a' városbannis*, *templombannis*, *e' földönnis*, *ez utánnis*, etc. si non scribis *Istvánnis*, *Salamonnis*, *Istennis*, etc. quare *Istenen* accedente *is* scribis *Istenennis*? etc.

Literarum non-necessario geminatarum occasione venit etiam in considerationem vox *egy*; quam aliqui

scribunt *edgy*, aliqui *eggy*, aliqui etiam *egygy*; quae etiam geminatio vel aggravatio quomodocunque expressa, videtur supervacanea esse.

Aliqui statuunt, quod in simplici simpliciter *egy* scribendum sit; in Derivatis vero et Compositis adiaci debeat *d*, ut sit *edgy*; at hoc nulla ratio videtur vel postulare vel admittere: nam I. *Orta scribuntur ut Prima*, etc. vide similia. Ex *hegy* Derivatum est *hegyesít*em non *hedgyesít*em; *hegy* generat *hegyes* non *hedgyes*, sic *ágyas*, *mirégyes*, *völgyes*, *húgyos*, (unde videtur scribendum etiam *húgyozom*, uti Siculi pronunciant, non *huddozom*.) Ergo etiam ex *egy* fit *egyes* non *edgyes* vel *egygyes*, etc. Ex *húgyos*, *húgyosít*om; ergo etiam ex *egyes* *egyesít*em etc. 2. Ratio. Quia in casibus nunquam duplicatur Thematis consona finalis simplex, ut, *hegy*, *hegyé*, *hegynek*, *hegyet*, etc. Sic *nagyok*, *ágyat*: *húgyot*, *irégyek*, *völgyet*, etc. Ergo etiam a Nominativo *egy* Accusativus fit *egyet*, etc. Et quia hic ita est, etiam sic debet esse *egyetlenegy* etc. Deinde 3. Et Derivata atque Composita quaedam satis ostendunt simplicitatem radicis, e. g. *egyedül*, *egyetemben*, *elegyít*em (quod est Compositum ex particula *el*, et simplici per se inusitato *egyít*em, sicut *szélesít*em, *el szélesít*em, *lányít*om, *el* aut *me glányít*om, etc. et est *el-egyít*em, quasi *el-zavarom* 's *egygyé té szem*. Per transpositionem scribitur *egyelít*em, sed utrum bene, nescio) unde et *elegybelegy*. Sic *egyenés*, *egyengetem*, etc. quae etiam sunt ab *egy*. *Egyengetem* quasi *egyarányúvá vagy egyezővé té szem*. *Egyenlő*, quasi *egy lineán menő*, i. e. *egyarányú*, etc. In his et similibus Derivatis et Compositis scribitur sine duplicatione *egy*: ergo primum est concludere tum quod radix ipsa, tum quod et reliqua horum cognatio ita debeant scribi.

Si quaeras: unde igitur sumpserunt aliqui illud *d*, vel alterum *g*, quod adhibere solent in expressione huius vocis, praesertim in nonnullis Deriv. et Comp. ut *edgyes*, *edgyetlen*, *edgy* etc.?

Dico, quod eam literam ex abusu introductam, vel aggravationem quocunque modo expressam, sicut et in supra memoratis omnibus, scil. *szóllók*, *prédikállok*, *eröfssen*, *ditsöfség*, *tüzezsítem*, *szegénnyebb*, *éppen*, *miképpen*, *e' földönnis* etc. in his inquam et similibus geminatarum alteram, vel aggravationem nonnisi male-fueta pronuntiatio ingessit: id quod casu quo facile potest contingere. Sicut enim in Sideribus, si contingat alicubi aliquam maculam in suo motu impediri et haerere, mox alia in eam impingens etiam haerebit, mox plures etc. et sic successu temporis tanta macula accrescit, ut totum Sidus obtegat. Ita in linguarum usu facile potest unus aliquis errare, ab eo (praesertim si homo sit auctoritate pcellens) errorem accipiet alter, tum tertius etc. et consequenter in universam nationem dimanare potest abusivus et erroneus loquendi, atque (iuxta loquutionem) scribendi modus. Aliqui luxuriant *penna* seu scriptione (unde fit et illud, quod multi Scribae pro *Apafi* scribunt *Apaffi*, *Bánffi*, *Samuell*. Sic in Lat. *Item*, *tott* etc.) aliqui *lingua* seu pronuntiatione, plus apponentes literarum in enunciandis vocibus, quam necesse esset: et id facere quibusdam consuetudo adeo familiare fecit, ut pene naturale sit. Ita non sine risu audiebamus quondam in Coll. Enyediensi quendam Studiosum hoc modo opponentem: *St. Paulli Apostolli Epistollae sont obscorae, tom Esriptora Sacra est obscura; at nequi* etc. A talibus potuit fieri primum ut pronuntiaretur *edgyet* etc. sic *szóllók*, *vizeffebb* etc. Deinde et status si-

gnificandi quarundam vocum, seu potius dispositio hominum, qua solent illis uti, secum fert, ut illae fortiter per aggravationem quandam pronuncientur, e. g. *Eröfssen verd-meg, keménnyen köfsétek-meg, hamissan mondod*, etc. Sic solent pronunciari, quia leniter non possunt, cum sensus et usus illarum vel talium vocum vehementiam aliquam secum portet, quae per talem aggravationem pronunciationis solet exprimi. Sed ex eo, quod ita pronuncientur, etiam ita debere scribi, negatur. Genuinam Orthographiam non tam pronunciationis, quam Regularum sequacem debere esse, satis ostensum est supra. Et irata mater ita minatur filio: *Bizzony megverlek* etc. in tali affectus concitatione vocem *bizony* per geminationem literae *z*, quasi eructando; sed tamen non sequitur ita debere scribi, nec scribitur. Vnius vocis fortuna maior fuit quam alterius: sicut Siderum cum maculis conflictantium unum eas dissolvit; alterum ab eis superatur et obruitur.

Sed de his fit satis.

QVARTO: Contra mirabuntur procul-dubio nonnulli additas quibusdam in locis tales literas, quas vulgus scriptorum ut plurimum negligit. Tales sunt 1. Litera *d* in Imperativis Contractis *Pihel*, quae a *Kal* ut sensu, ita scriptione distingui debent, e. g. *Te-kintsd ellenségimet: Rontsd-el ö találmányokat. Nyújtsd-ki kezed, a' szegényt ne felejtsd-el. Lelkem mentsd-meg fegyvereddel, Tartsd-meg én fejemet, Ellenségimet fordítsd-el, Szégyenítsd-meg Uram ökét, Hajtsd én hozzám te füledet, Értsd-meg én esedezésemet. Haec inquam et similia sine litera *d* perinde essent, acsi scriberentur: *én ártatlan élte met örizz-meg, Ellenségimet kergefs-el, Támaszsz tsak az Istenre minden dolgod, És remén-**

ségedet vefs ö benne, *És fogadj-fel én igyemet, Igafságodat adj értenem, Világofságod küldj alá*, etc. Haec in Forma Kal non magis impertinenter adhibentur in tali constructione, quam illa: id quod alienigenis distinguere difficillimum est. Requiritur ergo talia in Forma *Pihel* necessario literam *d*; nam sine contractione illa sic dicerentur; *Tekintsed*, *rontsad*, *értsed*, *nyújsad*, *fordítsad*, *hajtsad*, etc. et elisis Vocalibus postremis necesse est manere *Tekintsd*, *rontsd*, *nyújsd*, *értsd* etc. 2. Litera *t* in Participiis Praeter. contractis, ut: *Irtt*, *vontt*, *vertt*, *tsináltt*, *fundáltt*, *számláltt*, *szítáltt*, *nyertt*, *fontt*, *viszszáltt* etc. Sine contractione enim essent: *Irott* vel *irattatott*, *vonattatott*, *verette-tett*, *számláltatott*, *törettetett*, *találtatott*, etc. Quorum ut sensus maneat in contractis, debet etiam geminatio literae ultimae *tt* manere.

QVINTO: Nec illud poterunt forte aliqui praeterrere intactum, quod cum particula *a'* et *az* egimus. Scilicet (1) Pressae conati sumus sequi differentiam, quae est inter *a'* et *az*: nempe vocibus per Vocales incipientibus praeponi debet *az*, ut: *Az Ádám*, *az ember*, *az Isten*, *az oltár*, *az utólsó* etc. Per Consonas vero inchoatis *a'*, ut: *A' bolond*, *a' dolog*, *a' fu*, *a' lyuk*, *a' madár*, etc. Peccant ergo potissimum in particula *az* multi, praeponentes eam vocibus, quae per Consonas incipiunt; ut: *Az Christus*, *az boldog*, *az fogoly*, *az templomba*, etc. (2) Non, ut initio fecimus, scilicet ducti reverentia Exemplaris nostri, reliquimus; sed paulo post plerubique eliminavimus utramvis earum particularum, et averruncavimus a Nominibus Propriis, e. g. *Felele Dávid*, *Monda Salamon*, *Pártot úte Jeroboám*, *Feljöve Sénachérib* etc. Non *a' Sénachérib*, *a' Jeroboám* etc. Vti enim hodie sermo vulgaris

in usu est, facile et eleganter carere possumus ea particula in Nominibus Propriis, ut: *Pál megdorgála Pétert*. Cur sic: *a' Pál a' Pétert?* Inti *Timotéuft*, non: *a' Timotéuft*, *Elment Rómába*; non: *a' Romába*. Sic vulgo dicimus: *János meg jöve*, non: *a' János, küldbé Istvánt*, non: *az Istvánt* etc.

SEXTO. Metuo, ne animadvertant scrupulosi et hoc (1) Quod particulas has: *meg, el, bé, ki, fel, le*, etc. praeponimus verbis immediate, sine signo scilicet Diaerefeos, cum quo in nonnullis libris Hungaricis habentur. Qui has minutias carpendas iudicat, is videat, velim, an non in ipsum Exemplar nostrum, Editionem nempe Janff. telum vibrat. Imo necesse est illum non vidisse ulla Biblia Hung. in Germaniis sive per Alb. Molnár, sive per quemlibet alium impressa; nam nulla dantur (praeter unicam in Patria procuratam, eamque sat grandem, Editionem nempe Varadinensem) in quibus illa *αρίους* observata fuisset: idque procul-dubio ob illam rationem, quam et nos *Secundam* damus: quia per tot dilatationes vocum in corpus longe grandius excrescere Biblia necesse fuisset, quae contrahere nos, quantum pote, studuimus. *Tertia Ratio*. Quia et apud Latinos illae vel illis similes particulae, nempe Praepositiones sine Diaeresi praeponi solent verbis; Casibus autem seorsim, ut: *Exeo domo*, id est *eo ex domo*. Vnde et nobis visum est praeponere illas particulas immediate, postponere autem per Diaeresin, ut: *Megáldom, áldom-meg, megirjad, irjad-meg; Bémégyek, mégyek-bé; Megszenteltsék, szenteltsék-meg*. (2) Quod ob easdem, rationes, Voces compositas plerasque immediate secuti Exemplar nostrum, non per Subunionem connexuimus, ut: *Azután, annakfelette, annakokáért, en-*

nekutánna, Tisztatartó, Közbenjáró, Anyaszentegyház, etc. de quo mentionem fecisse satis est. Nam et apud Latinos plurima videmus eiusmodi composita, ut: *Quare, contradico, nonnulli, Respublica, quotusquisque* etc.

SEPTIMO. Scrupulum reperient forsitán nonnulli etiam circa Accentuationes vocum: de quibus etiam (praeter illas si quae ex lapsu contigerunt in impressione) rationes possemus dare, si singillatim nobis in mentem venirent, vel praevidere possemus has vel illas censurae obnoxias futuras. Vnum illud nos latere non potest, visum iri vitiose scriptum esse *Szolgáim, szolgáid*, etc. et in caeteris Personis et Numer. contra consuetudinem vulgi, pronunciantis et scribentis *szolgaim, szolgaid*, etc. sine Accentu. Nos quare Accentuamus, rationes haec sunt: (1) Quia omnia in *a*, (sed non Suffixum) definitia acuunt illud *a* accedentibus Suffixis his Possess. ut: *ruhá-im, postá-im, marhá-im, boká-im, gyertyá-im, fá-im, kapá-im, kupá-im, tsizmá-im, penná-im, kutyá-im, macská-im, katoná-im, kamará-im, palotá-im* etc. Ergo etiam *szolga szolgáim*, et consequenter in caeteris Pers. et Num. *szolgáid, szolgái, szolgáim* etc. (2) Quia non tantum in *a*, sed in omnes alias Vocales definitia quoque acuunt naturaliter eas accedentibus his Suffixis, e. g. in *e*, ut: *eké-im, zeké-im, teké-im, ketské-im, fetské-im, menyetské-im, petsenyé-im, tsemetéim, medenczé-im* etc. in *o*, ut: *mosdó-im, hordó-im, szolgáló-im, varró-im, szabó-im, háló-im, holló-im, korsó-im*, etc. *ö*, ut: *gyeplő-im, főző-im, himlő-im, feredő-im, kendő-im*, etc. *ú*, ut: *tanú-im, udú-im, farkantyú-im* etc. (praeter pauca, ut: *kapu-im*, etc.) *ü*, ut: *hegedű-im, tetű-im*, (quod et *tetveim*), *nyirettyű-im, betű-im*, etc. Ergo etc.

(3) Plurale Suffixatum fit ex tertia Singulari Suffixata, quia illa est simplicissima, prout in verbis

ostensum est supra) addito insuper Suffixo Plurali, e. g. (kezem kezed) *keze*; huic addo Suffixum *im* etc. fit *keze-im* etc. Sic *foga-im*, *könyve-im*, etc. Sed in vocales definitia habentia Suffixum *ja*, illud amittunt, ut: *marhája*: hinc *marhája-im*, deberet esse; sed eliso *ja* manet *marhá* Accentuatum, cum Suffixo Pl. *im* fit *marhá-im* etc. Igitur etiam *szolgá-ja* abjecto *ja* et addito *im* erit *szolgá-im* etc.

(4) Quia idem *szolga* Singulare acuit a sine controversia cum Suffixis iisdem, ut: *Szolgám*, *szolgád*, *szolgája*, *szolgánk*, *átok*, *ájok* etc. Ergo per Consequens etiam Plurale debet illud acuere; ut prout est *Atyám*, *Atyáim* etc. ita fit etiam *szolgám*, *szolgáim* etc.

(5) Quia idem *szolga* acuit a (aliorum instar) accedentibus aliis omnibus Suffixis, e. g. in Prae- vel Postpositionibus ut: *szolgától*, *szolgához*, *szolgán*, *szolgában*, *szolgára*, *szolgáért*, *szolgával* etc. Similiter in Casibus, ut: *szolgájé*, *szolgának*, *szolgát*, *szolgák* etc.

(6) Quia nisi ita sit, non poterit distingui Adiectivum servilis *szolgái*, a Substantivo Suffixato, *ö szolgái* servi eius etc. Ita etiam in caeteris Accentuum situationibus vel omissionibus, non desunt rationes facti. Dictum volo hoc de plerisque, et quae magis in oculos incurrere possunt. Nam in multis hic quoque indulsimus consuetudini magis, quam rationi, potissimum in Nominibus Propriis, uti *Jérusálem*, *Abigail*, *Jérémiás*, *Zachariás*, *Natanael*, *Sinagóga* etc. Neque illud diffiteri vel volo, vel possum: non potuisse in nobis quoque non reperire fidem illud *Quot capita, tot sensus*. Quia plures in omnibus Particularibus non potuimus exacte consentire Correctores; hinc aliquae hic et ibi discrepantiae.

OCTAVO. Offendet multos etiam id, quod in Nominibus Propr. (NB. dehinc de folis Nominibus Propriis tractabimus) in quibus occurrit *y* pro *i*, illud mutavimus in *i*, ut: *Babilon*, *Sinagóga*, *Tirus*, *Illiria*, *Lidia*, *Lisiás*, *Licia*, *Libia*, *Liftra*, *Tichikus*, *Siria*, *Affíria* etc.

Ratio nostra (ut omittam auctoritatem, quam et hic urgere possem) est, quia litera *y* apud Hungaros alio fungitur officio, et Vocalis sonum vimque eodem momento amisit, quo translata vel conversa est ad id munus, ut literas has *g l n t* emolliat. Ne igitur etiam in his idem officium habere censeatur a rudioribus, adeoque tales voces prave pronuncientur, melius esse putavimus nos, eliminare ipsam, et substituere ipsi cognatam ei Vocale *i*, quae eius sonum exprimere potest, et quae expers est offensionis seu scandali.

NONO. Non deerunt etiam, qui ob id nos carpant, quod literam *c* duriter sonantem in Nominibus propriis mutavimus in *k*. *Resp.* (1) Non desunt nobis fautores et in hoc scribendi modo: quorum exempla secutis nil necesse est laborare multum de excusando facto; cum illi ipsi, qui priores nobis id fecerunt, immunes exstiterint censurae: praecipue hactenus, quatenus nos hac in re eos imitati sumus. Non enim usque eo processimus nos in talibus, quo nonnulli Auctores vel Impressores, qui etiam *Christus* scripserunt *Kristus* et caetera per *ch* scribenda per nudum *k* prepperunt.

Nos hanc Regulam (quod ad talia attinet) nobis praefiximus, et quantum fieri potuit secuti sumus: Quae in Graecis per *χ*: vel in Hebr. per *כ* scripta sunt, nos quoque ea, ad servandam aspirationem, per

ch, exprimamus, quae vero in Graeco per *κ*, aut in Hebr. per *כ* aut *כּ* scribuntur, Hungarice per *k* scribantur. Sed de his infra quoque dicetur aliquid.

(2) Quinimo ipsa quoque Biblia Janff. quam plurima suggerunt nobis exempla talia, id est Nomina Propr. in quibus *k* scriptum est loco Latini *c*; imo amplius ibi ausum est, quam in nostris Bibliis a nobis, idest illud, quod supra attigi, nempe etiam quae realiter per *ch* scribi debuissent, per *k* scripta sunt: adeo nifus in contrarium in excessum quandoque inducit. Exempla utriusque multa passim reperire est, rarius quidem in veteri, sed crebrius in Novo Test. Id quod etiam ad rem nostram facit: siquidem *posteriores cogitationes prioribus potiores sunt*: et quod in caeteris rebus fieri solet, id et hic; quanto diutius quis occupatur circa crisin Orthographiae, tanto evadere accurationem Orthographum necesse est. Sive igitur ad Correctores eius Editionis, sive ad ipsummet Versorem referatur hic usus literae *k* loco *c*, apparet ipsos tum, cum hunc usum eius literae arripuerunt, aut crebrius usurpandum sumperunt, plus in Orthographia sapere debuisse, quam ante: siquidem circa finem operis, idest in N. Test. hoc factitarunt. Ita scripta vides passim in Evangeliiis *Kajafás*, *Publikánus*, *Kána*, *Kánaánbéli*, *Kapernaum*, *korona* (quod appellativum est) etc. Ita *Kánaán*, *Káldéusok*, *Síkem*, *Karrán*, *Pátriárka*, *Molok*, etc. vid. Act. 7. *Kréta*, *Kappadocia*, Act. 1. *Kandaké* Act. 8. *Kornelius* Act. 10. *Antiokia* Act. 11. *Márkus* Act. 12. *Lykaonia*, *Merkurius* Act. 14. *Epikureus* Act. 17. *Korinthus* Act. 18: 1. *Akája* Act. 19: 21. *Tykikus* Act. 20. *Syrakusa* Act. 28. etc. Quicumque igitur nos ob eam rem taxas, debes primo involare in capillos eorum, quibus Biblia Janff. suam Orthographiam vel primario vel secunda-

rio debent; aut tuo temet gladio feris, dum urges, nos non debuiffe recedere ab Exemplari nostro etiam in Orthographia, et interea damnas ufum literae *k* loco *c*: quem ibi non tantum familiarem effe vides, fed etiam latius extenfum; adeo ut nimietate illa etiam erratum fit nostro quidem iudicio: Vnde factum eft, ut multa nos recorrexerimus, fcribentes loco *k*, *ch*: e. g. *Pátriárcha*, *Achája*, *Tichikus*, non *Tiki* etc.

(3) Quia ratio illa, propter quam abhorret Latina lingua ab ufu literae *k*, in lingua Hung. nihil penitus valet. Ibi fancitur a Grammaticis talis Regula: *K eft litera mere Graecanica; ideo in Latinis vocibus ufum non habet*, etc. At Hungaris non folum non aliena et peregrina eft litera *k*, fed e contra tam familiaris eft, ut inter Confonas praeter unam vel duas nulla deprehendatur tam frequens, ut hoc fatis experiuntur Fufores literarum, nec non Typothetae etc. Non enim adverto animum ad Editionem Bibl. Varadinenfem, vel alias impreffiones, ubi litera *c* etiam in ipfismet vocibus Hungaricis adhibetur, potiffimum in terminationibus earum, e. g. *minden népec*, *adjatoc az Ifténne*, etc. Quod factum credo, quod Typus ad proportionem Latinae linguae fufus, deftitutus fuerit fufficienti copia literae *k*, abundaverit vero litera *c*: aut fi data opera et confulto id factum eft, revera magnus abufus fuit.

DECIMO. Iidem, qui in aliis non poffunt linguae suae temperare, mirum erit fi non folvantur in nostri criminationem in eo quoque, quod *τῷ ph* in Nominibus Propriis et peregr. fubftituerimus *τὸ f*, ut: *Proféta*, *Sofoniás*, etc.

Refp. (1) Nec in hoc fumus primi inventores vel novatores. Magni enim Viri, qui literaturam vere

Hungaricam, idest Hungarico idiomati accommodatam voluerunt sequi, ita factitarunt, idest scriptitarunt. Nec soli auctoritati vel exemplis innixi sumus, ut in aliis: ita in hoc quoque; sed fuerunt et rationes, quae nos ad hoc induxerunt. Igitur ꝑ. (2) Quia, qui in Scholis Latinis studuerunt, illi quidem norunt Regulam: *P et h coniunctae pronunciantur ut: f, etc.* at Biblia Hungarica non pro solis talibus parantur, sed etiam pro idiotis (ut sic nomen rudes linguae Latinae), foeminis, pueris, etc. quos quid necesse est Regulis Grammaticis onerare, quibus carere cum compendio possemus? sed quod maius est (3) In Latina quidem lingua illa Regula vera est, quia omnia vocabula, in quibus *ph* occurrit, sunt peregrina, nec ullum datur vocabulum Latinum, in quo occurrerent et distincto suo quaeque illarum literarum sono pronunciandae essent; at in lingua Hungar. longe aliter series habet; et plane contrario modo: adeo, ut contrarium illius Regulae verum sit, hoc modo: *In lingua Hung. p h nullibi pronunciandae sunt literae f sono; sed utraque earum proprio suo sono distincte proferenda.* Exempla huius permulta passim occurrunt. Ita cum *Potentialia*, *hatok*, *hatom*, etc. verbis in *p* radicale finitis annectuntur, e. g. *haraphatok*, *kaphatok*, *tsaphatom*, *lephetem*, *téphetem*, *tsíphetem*, *lophatok*, *szophatok*, *kophatok*, *léphetek*, etc. Ita etiam cum Postpositio *hez*, *hoz*, Nominibus in *p* desinentibus adiungitur, ut: *Naphoz*, *Paphoz*, *tsaphoz*, *kalaphoz*, *talphoz*, *istáphoz*, *néphez*, *képhez*, *léphez*, *tséphez*, *tseréphez*, *síphoz*, *kolomp-hoz*, *stomp-hoz*, *júphoz*, etc. Si igitur illa Regula: *P, et h, coniunctae etc.* vera debeat esse in Hung. quoque, sicut in Latina lingua; tum haec ita debebunt pronunciari: *kafatok*, *tsafatom*, *lefetem*, *szófafs* etc.

Sic: *Pafoz, Nafoz, kalafoz, talfoz, kéfez, néfez*, etc. Haec et alia huiusmodi absurda inde sequuntur: uti et de facto sequuntur nonnunquam, scilicet cum peregrini vel alienigenae tradunt se ad linguam Hungaricam discendam: qui siquidem in literatura Latina iam fuerint versati, accommodant linguae Latinae seu Regulis Grammaticis etiam pronunciationem Hungaricarum vocum. Id ipse expertus sum in Transilvania, dum Saxo linguae Hung. gratia in Scholam nostram advectus, lectitaret Psalterium Hun. pronunciabat ita: *Nafoz napok adassanak* etc. Tum inculcare illi diligenter debui, ut exuat se prorsus illa Regula, dum Hungaricas voces vult pronunciare; in iis enim contrarium vel negativum illius Regulae verum est.

Diceres fortasse, expeditam fore viam, si inculcantes illam Regulam⁵ de *ph*, distinctionem adhiberemus talem: In peregrinis *ph* coniunctae pronunciantur ut *f*, in Hungaricis vero non. Sed qui sciunt illi, in quorum rationem Biblia Hungarica parari paulo ante dictum est, nempe rudiores (hos concernunt praecipue Biblia Hungar., nam qui linguam Latinam vel etiam alias linguas⁵ intelligunt, illi possunt etiam Bibliis Hebraicis, Graec. vel Latinis uti, et utuntur) haec vel illa vox an sit peregrina? Num *Christóph, Jóseph, Pharaó* etc. sint ab aliis linguis mutuata, an solis Hungaris propria? Ita obscurum per aequae vel magis obscurum scrutandum et decidendum foret etc. (4) Inde fit non raro confusio et error etiam apud illos, qui Regulam Grammaticam didicerunt: nam Hungari assueti omnes literas distinctis sonis efferre, etiam *ph* concurrentes (ut vidimus in *Naphoz, néphez*, etc.) peregrinas quoque, vel eas non dignoscentes, vel ex assuetudinis vitio ita saepe efferunt, ut: *Top-het, Sap-*

hat, etc. Sic nonnullus e rudioribus in Coll. N-Enyedenensi Studens, precum occasione in publico Auditorio Act. 13. *Paphus* legebat *Pap hús*. Ita ne Scholastici quidem possunt tenere Regulam; quanto minus etc. (5) Si Graeci Latinum *F* exprimunt per *ph* (*Φηλιξ Φεσος*) idque, quia haec litera ipsis est familiaris et ordinaria in usu linguae; cur non vice versa nobis liceat efferre per *F* id, per quod *F* exprimitur in Graeca lingua? cum nobis τὸ *f* sit familiaris in nostra lingua. (6) Si *ph* non licet in *F* mutare, tum nec in aliam literam: sicque scribendum foret *Istphán*, non *István* etc. Atqui etc. Ita non est novum quid apud Hungaros peregrina Nomina Propria cum aliqua mutatione sibi appropriare, ut: *Lukáts*, *Mihály*, *János*, etc. qualia si tantam mutationem pati possunt, cur non alia aliqua literalem solum mutationem, ubi pronuntiatio integra manet?

Vnde vicissim retroagetur instantia tua, si urges as nos formalem peregrinorum scriptionem servare debere sine mutatione, ut ostendatur illa peregrina esse. Nam (1) Hanc rationem non valere vides in allegatis: non enim scribimus *Lucas*, sed *Lukáts*, *István*, *Mihály*, etc. Ita *Petrus*, *Dominicus*, *Vrbanus*, *Ladislavus*, *Bernhardus*, *Augustinus*, *Gregorius*, et caetera fere omnia Nomina, dissimili vestitu ornantur ab Hung. lingua. (2) In aliis quoque vocibus, quas ab aliis linguis mutuavimus, eandem scriptionem non servamus eo fine, ut illa peregrina esse constet; sed cum aliqua mutatione linguae nostrae genio adoptamus, e. g. *prédikálmi*, non scribimus *prae*, ut ea vox in Latin. scribitur: neque *cálmi*, sed *kál*, etc. Ita *Császár* non *Caesar* formaliter. Ita *Templom* non *plum*,

Egyptom non *AEgyptum*, *Phébé* vel *Fébé* non *Phoebe*, *Judéa* non *Judea*, *Sadducéus* n. *caeus* etc.

(7) Si Latinum *c* (uti supra traditum est) audeamus mutare in *k*, e. g. *Korona*, *Kornélius*, *Publiká-nus*, *Merkurius*, etc. quidni et Hebr. vel Graecam *ph* in *F*, quod ei aequae respondet in sono, atque τὸ *k* τῷ *c*?

Huic *ph* affine est *th*, quod etiam in Nominibus Propr. tam frequens est, nos multis in locis expressimus per nudum *t*, ob has Rationes: 1. Quia idem ita expressum vidimus hic et ibi etiam in Exemplari nostro, id est Bibliis Janff. Sic *Bethlehem* non raro *Betlehem*. Sic *Bétel*, *Gennezáret*, *Kéhát*, *Rámót*, etc. Qualia si alibi ita scribuntur, quidni licet et alibi? 2. Latini quidem possunt illud *th*. Hebr. vel Graecum servare, quia in nulla Latina voce (si forte unicum idque compositum *isthoc* excipias) occurrunt illae literae distincto sono pronunciandae: sicque possunt ubique sine confusione aequabiliter pronunciare: at Hung. lingua hic quoque (prout in *ph*) reclamatur, siquidem multa occurrunt in ea vocabula, in quibus *t* et *h* separatim a se invicem pronunciantur. e. g. Cum *Potentialia* radicibus in *t* finitis adiunguntur, ut: *Láthatok*, *taníthatom*, *nyithatom*, *teremthetek*, *téríthetem*, *indíthatom*, *mozdíthatom*, *futhatok*, et caetera talia, quae sat frequentia sunt. Ita etiam, cum Postpositio *hez hoz*, Casibus in *t* finitis adhaeret, ut: *a' gáthoz*, *lapáthoz*, *baráthoz*, *Bogáthoz*, *Radnóthoz*, *Rápóthoz*, *Baróthoz*, *parthoz*, *lakathoz*, *héthez*, *réthez*, *petséthez*, *menyéthez*, *kenethez*, *szemethez*, *etsethez*, *élethez*, *követhoz*, *hithez*, *bóthoz*, *fólthoz*, *kanóthoz*, *Némethoz*, *Tóthoz*, *kúthoz*, *rúthoz*, *pamuthoz*, *horuthoz*, et infinita talia: ut et alius formae voces, e. g. *nátha*, *mintha*, (quasi) *rothad*, *itt-hon*, *otthon*, etc. In quibus et similibus quia Hungari

affuefcunt *th* feparatim pronunciare pro duabus literis, facient ita (praefertim rudiores, in quorum gratiam imprimis Biblia Hungar. imprimi iam dictum eft) in peregrinis quoque, quae pronunciatio non carebit abfurditate. Sic *Náthán* fi pronuncient *Nát-hán* cogitabunt fortaffe venire a *nátha*, ut fit *Náthás* Proféta etc. Nihil eft igitur certius, quam ut ubi non debent pronunciari *t* et *h*, nec feribentur. Ita fine *h* pronunciuntur *Máté*, *Názáratbéli*, *Betlehem*, etc. in communi ufu; cui bono igitur in iis *h*? Et fi aliae effentialiores literae omitti poffunt (ut in *Máté* alterum *t* ex *Matthaeus*) cur haec aspiratio non poffit omitti, quae apud Hungaros plane inutilis eft? Hungari enim nullum medium fonum norunt, fed vel crasse et nimis asperè efferunt aspirationem, ut: *Nátha*, vel plane omitunt. Itaque quia ex idiotismo linguae Hungar. periculum eft, ne nimis aliene et abfurde pronuncientur voces fcriptae per *th*, praeftat literam *h* omittere. Id tamen nos non tam ftictè obfervavimus ubique, fed tantum nonnullibi, in vocibus fcilicet, quas alibi fimiliter per nudum *t* fcriptas reperimus. Ad haec 3. Hebraei fex habent aspiratas כֶּתֶב Si igitur כ aspiranda eft in lingua Hungarica, tum et caeterae omnes pari iure aspirandae erunt, quod abfurdum; nam nullibi aspiratur כֶּבֶד: non enim fcribimus *Adhám*, *Dhávidh*, *Jákóbbh*, *Abhel*, *Ghedheon*, *Ghibhea*, *Judha*, *Rubhen*, etc. Si igitur aspiratio in his excluditur, cur non in כ quae eam non magis requirit?

Cum de כ seu *th* loquor, feries fert, ut loquar etiam de כֶּח, quam etiam nos fcribendam iudicavimus fine aspiratione per *k*. Idque (1) ob dictam modo rationem: quicaetea ras *Begad kephat* non aspira-

mus; ergo etc. (2) Quia aspirationem, seu τὸ *ch* relin-
quimus pro *h*, cui ea propria est, et essentialis, et a
qua debet *h* distingui. Id verum est, quod propter pe-
nuriam Alphabeti Latini seu Hungarici literae *h*, *k*
et *h* non possunt exacte distingui a se invicem per
convenientes sibi literas Latinas, sed necesse est unam
illarum cum alterutra confundi, et similiter exprimi:
quam similitudinem maluimus nos inter *h* et *k* collo-
care, quam inter *h* et *h*, quia, ut dictum est, aspiratio
literae *h* necessario adhaeret, literae *h* vero acciden-
taria est: quae si ideo debet aspirari in Hungar. quia
in Hebr. aspiratur; sequitur vice versa tum non debe-
re aspirari, cum in Hebr. non aspiratur. Et si eius
discrimen investigetur, id nemo assequetur, nisi lin-
guae Hebraeae peritus: quod vix centesimus quisque
Hungarorum praestabit. Dico sic: Litera *h* (ut et ali-
ae *Begad kephat* literae) ubi debeat aspirari, ubi non,
debet ex Regulis Grammaticae Hebraeae disci: ni-
mirum quod aspirationem exuunt ab initio dictionis
si praecedens dictio non terminetur vel litera quie-
scente, vel Vocali longa, item in medio dictionis post
Scheva quiescens etc. quotusquisque est, potissimum
rudiorum, qui talia scrutetur? et qui ea norunt, si tam
stricte premant et exprimere conentur Hebraismum,
tum easdem voces aliter atque aliter debebunt scri-
bere diversis in locis, prout cadunt et situantur lite-
rae Hebr. Sic כְּשֵׁרִים כְּרֹבִים vel כְּרֹבִים כְּשֵׁרִים scribendum es-
set sine Dagesch leni *Cherubim* aspirate in medio vo-
cis post Vocale longam, et initio dictionis praece-
dente litera quiescente vel Vocali longa etc. at si prae-
cesserit litera mobilis, vel si accedat Praefixum ali-
quod, quod post se Dagesch requirit, e. g. חֲכָרִים
iam sublata aspiratione in Hung. quoque scribendum

erit sine aspiratione *Cerubim*, vel (quia loco *c* literam *k* adoptavimus supra) *Kerubim*. Quod si faceremus, idest dupliciter, nunc per *ch*, nunc per *k* exprimeremus vocem כְּרוּבִים et caeteras per כ scriptas, omnes illi, qui non assequerentur rationes, quare id ita fiat, vitio nobis imputarent, nempe hic vel ibi vitiose scriptum esse affererent. Praestat igitur penitus averruncare ubique illud *h* a כ (prout etiam a ח, ubi eadem ratio) quam tot tricas parere. Nos itaque talem Regulam (prout et supra innuimus) quoad haec fiximus: Heb. ח et Graecum χ exprimendum per *ch*: reliqua omnia sive ק, sive כ et hoc quidem aequè non Dageffatum, atque Dageffatum, ut et *k* Graecum, per *k* efferendum. Nihil est planius et promptius pro lingua Hung. potissimum ratione rudiorum, qui Biblia in lingua vernacula lecturi sunt. Id verum est, quod nos etiam non obtinuimus finem, et eius Regulae usum in omnibus. Nam ח circa initia Bibliorum Hungar. ante impressorum exprimitur, quidem fere ubique per *ch*, (cuius respectum statueramus nos quoque ita de ח) e. g. *Chittéus*, *Chivéus*, *Ráchel*, *Náchor*, *Chám*, *Chúsám*, *Chebron*, *Corách*, *Sénachérib*, *Achimélek*, *Zérách*, *Jérachméel*, *Chusí*, etc. At postea deflectentes a coepto tenore, vel primi vel posteriores harum rerum tractatores, omisso *c* coeperunt scribere per *h* solum, confundentes ח cum ח, ut: *Hittéus*, *Hivvéus*, *Hermón*, *Hebron*, *Hesbon*, *Hiram*, *Zérah*, *Ahimélek*, *Ahitub*, etc. Cui nec nos potuimus contraire, tum propter inveteratum quorundam saporem, tum propter frequentiam talium: cum quibus si quis conflictari tentet, (quamvis videatur per se res non magni momenti) taedium et perplexitatem sentiet talem, ex qua vix se extricabit. Nam permulta sunt talia, quae iam

usu ita invaluerunt, ut mutari non possint sine scandalo : e. g. *Betlehem* si scribatur *Bethléchem*, vel *Aggéis* aut *Haggéis* si scribatur *Chaggéis*, vel *Nehemiás* *Nechemiás*, *Ezékiás*, *Chizkiás* etc. absone et absurde sonabunt. Vicissim nec omne ה possumus per nudum *h* efferre, quia inusitata forent talia: *Ráhel*, *Hám*, *Sénahérib*, *Aház*, *Aháb*, *Náhor*, etc. Nec hoc solum, sed etiam nonnullibi ipsum ה effertur (omissis tum Consonis *c* et *h*, tum Vocalibus ipfarum) per Vocale *e*, ut: *Chanoch*, *Énoch*, *Noach*, *Noé*, *Jiph-tách* *Jefte*, *Pinchas* *Fineás*, *Corách* *Kóré*, etc. Tanta est varietas, quam pepererunt, qui primum Nomina illa peregrina Hungaricae linguae adaptarunt.

Similis varietas est in ע, quod etiam aliquando confunditur cum ה, et effertur per *h*, ut: פֶּרַעֲה *Pharahó*, מַעֲשִׂיָה *Mahásia*, אֱלִי־עֲנַי *Eljohénai*, יִשְׁמַעֵאל *Ismahel*, Efd. 10 : 21, 22. etc. Ita שִׁמְחִי *Simhi* nonnullibi. יְעִיָּאל *Jéhiel*, Efd. 10 : 43. יַחֲזָקִי *Jahásu* §. 37. מַהֲדַי *Mahadai* §. 34. Alibi vero ut plurimum confunditur idem ע cum א, ut sit litera, solum sustentaculum Vocalis, ipsa vero omni sono careat, e. gr. in dicto cap. *Eliézér*, *Elam*, *Uzzia*, *Simeí*, *Eláfa*, *Semájah*, *Paros*, *Aziza*, *Abdi*, *Athlai*, *Adna*, *Jésua*, et plura. Ita et alibi *Esfau*, *Ismael*, *Gedeon*, *Amós*, *Gibea*, *Esfaiás*, *Obadiás*, *Náomi*, *Pharao*, *Efdrás*, us (עַע, idem alicubi *Hus*) *Eber*, *Ebál* infinita talia, 1 Chron. 1. et seq. et alibi passim.

Hae tam infinitae diversitates cum nequeant iam exacte complari; danda tamen esset opera (nec nos prorsus negleximus, quanquam in istis perplexis defatigati connivere in plurimis satius duximus) ut saltem eadem nomina ne diversimode scriberentur, ut:

Simhi, Simeï, Sémeï: Elihézer, Eliézer: Ismael Ismahel: Pharahó Pharaó: Uz Us, Hus etc.

Nobis in exprimenda hac litera displicuit *h*, tum ut tot literae עה ne confundantur, sed si confundenda erit, ץ cum ך potius confundatur, ut et haec habeat sociam, sicut ה et ח, item כ et ק: tum quia frequentius exprimitur in nostro quoque Exemplari sine *h*: tum quia *Quod potest fieri per pauca etc.* tum quia et hodierni Iudaei supprimunt *h* in pronunciando ץ ex. gr. אטאס *Athias* non *Hathias* etc.

Alii vero, qui nolunt per modum ך, tamen non per ח *h*, sed per *ng* vel *ny* etc. efferunt: quod quia magnam induceret mutationem, praestat exprimere nec sic, nec per *h*, sed ut sit saepius in nostris quoque Bibliis ante impressis, per modum ך.

Omnia sic planius pronunciabuntur, sed per *h* multis locis absurditas vel ambiguitas introduceretur: e. g. *Amós* si scribatur *Hámos* putabunt esse *Hámos* 16: *Us* si scribatur *Hus*, putabunt esse carnem: *Uzza* si *Húzza*, trahit etc. *Uzza húzza vagy tafzítja vala ugyan*, de nem onnét neveztetik.

Horum occasione lubet persequi etiam plures alias scriptionis Nominum Propr. diversitates, in nostris Bibliis Edit. Janff. quas pariunt literarum Hebr. variae expressiones, vel aliae causae: quas quidem diversitates nec nos potuimus omnes tollere.

Ita variat passim litera ץ, quae alicubi redditur, ut convenit, per *tz*: exem. g. *Mitzraim, Tzilla, Tzemareus, Baáltzephon, Tzippora, Tzohár, Itzhár, Eltzáphán* etc. Alicubi per *s*, ut: *Sádok, Melchisédek, Háfár, Hus, Siklág, Sedékiás, Sophoniás, Isák*, etc. Alicubi per nudum *z*, ut: *Zádok, Neh. 10: 21. Sic Bozra. Sic Uz, Job. 1: 1. etc.*

Quapropter hinc rursus oritur frequens confusio, ex varia scriptione eorundem Nominum: e. grat. in Genesi scribebatur *Mitzraim*: mox in 1. Chron. 1: *Misraim*: ibi *Itzhár*: hic *Ishár*: ibi *Tzemareus*: hic *Semareus*: Sic *Botzra* et *Bozra*: *Tzóra* et *Sóra*: *Mibtzár* et *Mibsár*: *Péretz* et *Péres*: *Etzer* et *Efer*: *Chetzron* et *Hefron*: *Tzohár* et *Sohár*; *Tzeboim* et *Séboim*, *Amtzi* et *Amfi*: *Tzi'clág* et *Siklág* etc.

Ita vario modo redditur ך, alicubi proprie seu genuine per z, ut: *Zilpa*, *Zérach*, *Zébul*, *Acház*, *Boáz*, *Gáza*, *Uzza*, etc. Alicubi per tz, ut: *Tzilpa* etc. Alicubi per s, ut: *Josabád* Neh. 11: 16. quod alibi scribitur *Jozabád*. Sic ibid. ̣. 13. *Sabdi*; quod alibi *Zabdi*; *Eliéfer*, Efd. 10: 15. *Éliézer* inf. ̣. 23. Sic *Zorobábel* et *Sorobábel*, *Barzillai* et *Barfillai* etc.

Variat etiam ן, e. g. *Israel* et *Izrael* ישראל. Hinc fit confusio vocum *Tzin* et *Sin*: quae diversa sunt sensu et scriptione in Hebr.

Fit quoque diversitas scriptionis in Nominibus Propr. etiam quoad alias literas, imo etiam syllabas integras, cum idem Nomen alicubi secundum litteram seu Hebraeae exprimitur; alicubi secundum Graec. 70 interpretum; alicubi secundum Vulgatam vel alias Versiones. Ita vox צדקיה *Sedékiás* vulgo, reperitur tamen alibi *Tzidkjah*. Sic מכה *Mikeás*; alibi *Micah*, vid. Neh. 10: 11. Ita סדוק in communi; Neh. 10. 21. *Zádok*. Ibidem ̣. 17. literaliter *Obadijah*; quod sup. cap. 10: 5. et alibi communiter *Abdiás*. Sic. Neh. 11: 7. ישעיה literaliter *Jesajah*; quod alibi communiter *Efsaiás*. Sic. Esd. 10: 21. literaliter אליה *Elijah*; quod alibi *Illyés*. Sic Nehem. 12: 34. יהודה *Júdás*; quod alibi communiter *Júdu* etc.

Fit etiam diversitas in scriptione Nominum copulatorum, quae alicubi immediate connectuntur; alicubi per *Makkaph*, vel signum Diaereseos separantur, alicubi sine tali signo in diversas voces discernuntur, ex. g. *Kirjátjéarim*, *Kirját-jeárim*, *Kirját Jeárim*. Sic *Hasárfual*, *Hasár Suál*, *Bethoron* et *Beth-Horon*. Ita variantur *Baáltzéfon*, *Bethbaálmeon*, *Bamóthbaál*, *Bethogla*, *Bethseán*, *Bethsemes*, *Maáléakrabbim*, *Kirjáthárba*, *Kirjáthséphe*: et plurima alia videre est apud *Jos. cap. 16, 18, 19, 20, 21.* et alibi sparsim in Bibliis.

Fit etiam diversitas scriptionis occasione *Dagesch Fortis*, quod alicubi redditur, ut debet, per geminationem literae, e. g. *Hiddékel*, *Adullám*, *Akkub*, *Ammon*, *Jephunné*, *Tappuách*, *Ággéus*, etc. alicubi negligitur, ex. gr. *Habakuk*, *Gáza*, *Uzijah*, *Zathu*, *Suchót*, *Jadua*, *Zachur*, *Samuah* etc.

Fit denique valde frequens diversitas scriptionis ex terminatione ך, quae alicubi effertur per terminationem *iás*, ut: *Esfaiás*, *Jerémiás*, *Sofoniás*, *Abdiás*, *Zakariás*, *Ezéchiás*, *Nehemiás*, *Amariás*, etc. Alicubi formaliter *jah*, ut: *Semájah*, *Maaséjah*, *Hasábjah*, *Hodijah*, *Máلكijah*, *Serájah*, *Anajah*, *Benájah*, *Abijah*, etc. Alicubi omisso *h* solum *ja*, ut: *Semája*, *Serája*, *Jedája*, *Moadija*, *Elija*, etc. Alicubi omisso et *j*, *ia*, ut: *Hilkia*, pro *Hilkijah*. Sic *Abia*, *Uzzia*, etc. Alicubi mutato *j* in *i*, per *iah* vel *ia*, ut: *Sekániah*, *Semáriah*, *Amária*, *Zacharia*, *Zebadia*, *Obadia* etc. Aliquando etiam cum alterius Vocalis mutatione, ut: *Esth. 10: 21. Mahaséja*, quod ך. sequi. *Mahasia*, etc.

Ipsum *j* cum *i* alibi etiam saepe confunditur, ut: *Eljohénai* *Neh. 12: 41.* *Ellohénai* *Esd. 10: 27.* *Miníámin* *Neh. 12: 17.* alibi *Minjámin*: sicut et *Benjámin*, quod et ipsum *Benjémin*, dicto *Cap. 7. 34.* Sic

Kirjáth-Árba Neh. 11: 25. scribitur *Kiriáth-Árba*. Sic *Kirjáth-Jeárim*, redditur 1 Chron. 13: 56. *Chiriáth-Jeárim*: alicubi etiam *Chireáth-Jeárim*, ut ibidem in Argumento. Huc pertinet et Hungaricum *Oriás*, quod plerubique in Bibliis Janff. scribitur *Orjás*. Aliud est *orjás káposzta* etc. Nisi forte quis τὸ *Oriás* velit esse Denominativum ab *orja*: mivelhogy nagy orjája vagyon, id est etc.

Variat etiam terminatio ם, Pluralis, quae aliquando redditur formaliter *im*, ut: רפאים *Ráphaim*, aliquando per terminationem Latinam *eus*, ut: *Raphéusok*; vel etiam per *ita*, ut: *Réphaiták*. Sic כרובים *Kerubimok* et *Kerubok*. פלשתיים *Palestinusok*, *Pelistéusok*, *Philistéusok*, *Philistinusok* etc. אנכים *Anakimok*; aliquando redditur per Hung. *Oriás* etc.

Hae tam infinitae in solis Nominibus Propr. diversitates (quorum tamen ne genera quidem adhuc omnia commemorata sunt, et praeter haec sunt maximam partem, quae in Apologia mea annotata sunt (ut alia taceam) quantum taedium procreent, quantas facessant molestias, accuratam et ubique conformem sibi Orthographiam (qualem caeterae linguae sequuntur) sequi conantibus, quis fando exprimere possit? Qui contemnit et ridet, quod vel ignorantiam, vel invidiam prodat suam, quis non videt?

Quod ad me attinet, illo haec Epiphonemate concludere possum:

Cur aliquid vidi; cur noxia lumina feci?

AMSTERDAM. Anno 1684.

Vtinam vero illud Dictum non quadraret etiam moderno statui meo, cum Virorum Magnorum (qui propter imperitiam et incuriam plurimis defectibus la-

borare videntes *Typographiam*, mihi singulariter illam provinciam commendarunt et suscipiendam suaserunt) consiliis et votis etis facere quoad posse meum volens, libros potissimum scholares plurimis vitiis refertos expurgare mei officii esse ratus, ne contra conscientiam vitia manifestissima (hic quoque monere et observari id volo, quod omni imperfectione carere humanum non est; adeo, ut a nemine in hac vita vel praestitum sit vel exspectari possit opus omni ex parte absolutum) in impressione intacta relinquere, atque sic proprio etiam, iudicio vitiosa exemplaria in lucem protrudere videar; infandum, quantum et hinc laboris nobis cumulatur, officinaeque tot remorae oboriuntur, ut absque hoc duplo celerius unumquodque pene opus procedere posset: atque sic lucellum aliquod ex nostro opere (quod quam sit nunc vel exiguum vel prorsus nihilum, proprio damno experimur) sperare possimus. De Bibliis aliisque libris per me in *Hollandia* impressis hoc unum notum facere debeo: *Orthographiam* in iis adumbratam, quam statim intimavi, non potuimus et ipsi hactenus in hac Patria tam preesse sequi: quia *Typothetas* insuetos ad repentinum et insolitum laborem cogere non visum est consultum; iam vero cum illi ipsi talis *Orthographiae* approbatores videantur, vix nobis dehinc temperare poterimus a maiori in talibus curiositate. Hoc unum non possum hic non attingere. Multos apprehendisse cum aliqua insultatione vocem **hibáik** in quadam editione mea. Nunc ergo tentandum mihi est, an aliter melius cum ratione ponere potuisssem? Si hoc modo impressisssem: **Afzszonyoknak hibája**, tum contra Regulam supra positam Suffixum Singulare Singularis pro Singulari Pluralis posuisssem. Nam vox **hibája** habet Suffixum, quod tò **hiba** Singulare ordinarie ad Singulare Possidens refert, e. g. **Afzszonynak hibája**. Si posuisssem sic: **Afzszonyoknak hibájok**, constructio quidem esset bona, sensus vero non: mert úgy az Afzszonyoknak tsak egy hibájok felöl volna a' szó. Cum ergo plura vitia de pluribus (scilicet mulieribus)

dicuntur; non aliter exprimi possunt, quam per illud Plurale Pluralis, Afzszonyoknak hibáik. Ego tamen non ubique, sed tantum ubi hoc modo et non aliter cum sensu vox exprimi potest, imprimere et posthac decrevi.

Alterum de iisdem libris monitum volo, quod in illis Distinctiones non nisi secundum exemplar nostrum impressae sint; nondum enim quoad talia fluctuantem animum determinare potueram, ita, uti iam nunc. Hoc unum iam nunc ex meo cerebro apponere decrevi: Si suadenti mihi obtemperaretur, nemo tam rigide sequi pergeret illam Regulam: Longum s scribitur in principio et medio; rotundum s in fine, vel post alterum s in medio etc. persuasus non tantum nullo fundamento niti istam Regulam, sed etiam, quam arduo labore paratur apud Fusores literarum longum s. Potissimum autem hoc meum consilium locum haberet in talibus, ubi vel Casuum vel aliae notae adduntur Thematibus, in s desinentibus, ut: másé, másnak, mást, mástól, másban, másért, másra, másból, etc. vel per compositionem iunguntur cum aliis vocibus in s desinentia, ut: Másképen, másunnan (pro máshonnan), másuvá (quasi máshová), mászor, másféle, másfelé, etc. Sic in Comparisonibus, ut: Bizonyosabb, hitelesebb, vétkesebb, zavarosabb, szagosabb, etc. Alibi autem et in initio et in medio longum s usurpari potest et debet, ut: fokan, fátor, most, mese, saskefelyü, festett, áfó, gufaly, etc. Sic in Latinis: Nosmet, quisquis, Legisperitus, semper, sicut, Absolon, Abisai, etc. Sed manum de tabula: hactenus etiam multos offendi his, quae optanda (potius quam damnanda) essent ab unoquoque sincere Patriam amante, et eius commodum proprio anteponente viro.

F I N I S.

X.

IOHANNIS TSÉTSI

OBSERVATIONES

ORTHOGRAPHICO-GRAMMATICAE.

1708.

IOHANNIS TSÉTSI

ILLVSTR. SCHOLAE SÁROSPATAK. RECTORIS, IN EAQVE SS. THEOL. ET
PHILOS. PROF.

OBSERVATIONES

ORTHOGRAPHICO-GRAMMATICAE DE RECTA HVN-
GARICE SCRIBENDI ET LOQVENDI RATIONE, POST
OBITVM AVCTORIS EDITAE A IOHANNE TSÉTSI FIL.

PRAEFATIVNCVLA AVCTORIS.

Volens praeposteræ Vocum Hungaricarum Scrip-
tioni, Lectioni et Constructioni quadantenus mederi,
placuit has Observationes, post amplam aliorum
Messum, quasi Spicilegium, in gratiam eorum, qui
mihi operam dant, exhibere.

I. Lingua Hungarica cum nulla Europaea ha-
bet Cognationem, magnam ex Asiaticis cum Hebraea.

1. Quatuor Linguae Originales, seu Cardinales
celebrantur in Europa: Graeca, Latina, Sclavonica,
Germanica. His omnes Linguae Europaeae debent
originem, nullam cum his Affinitatem Hungarica ha-
bente.

2. Omnes Europaei eiusdem Linguae Cardina-
lis se invicem loquentes intelligunt, ut ut forsan diffi-
culter.

3. Nec tam facile haec addiscitur, ut reliquae
Europaeae, nisi vel ab Infantili aetate hanc quis im-
bibat, aut iam adultus, arte et sedulitate sua excolat.
Vnde:

a. Rari ex adulta aetate eam discentibus sunt, qui eam accurate calleant. Et

b. Egredsum finibus suis nativum Hungarum, oportet esse mutum, pariter ex aliis in fines Hungariae ingressum. Multae quidem voces Europaeorum apud Hungaros inveniuntur; at eae sunt mutuatae tantum a Vicinis, inter quos habitant, non Originariae. Hoc etiam aliis Nationibus propter Vicinitatem contingente.

4. Eam magnam habere cognationem cum Hebraea Viri Eruditi testantur, adductis multis eiusdem rei indiciis: partim ex Vocibus eandem significationem utrobique habentibus: partim ex Affixis, Nominibus, Verbis, Praepositionibus addi solitis, partim ex aliis.

II. Hungari, posthabitis suis, iam a multis seculis, quibus in Scythia, unde olim egressi sunt, utebantur Literis, loco earum utuntur Latinis: sicut multae aliae in Europa Nationes.

1. Hungari ut id facerent, contigisse arbitror ex Christianismo Pontificio a se suscepto, in detestationem Gentilitiae, cui erant addicti, Religionis; alias impulisse variam rerum suarum mutationem, et coactivam sui sub iugum Romanorum missionem, qui ut Leges et Mandata Victis dabant, ita omnia Lingua Latina et Literis edita volebant.

2. Traditio non incerta est, Hungaros in Scythia propriis Literis fuisse usos, progrediendo inter scribendum a Dextera versus sinistram, more Hebraeorum et aliorum Orientalium. Harum Literarum vestigia etiamnum, ut aliqui perhibent, apud Székeliōs Transylvanienſes ſupereſſe extra dubium eſt, licet iis uti paucis datum ſit.

III. Hinc Literae Latinae simpliciter, nisi combinatim sumptae, omnes non sufficiunt sono Hungaricarum, si eae essent in usu, exprimendo. Vnde

1. Multo plures sunt, quoad expressionem, Literae Hungaricae Literis Latinis.

2. Sunt aliquot inter Literas Latinas, quibus Hungari facile carere possunt, et debent, ut ex subiecta hac Tabella patet:

Fig.		Pot.	Fig.		Pot.
A.	<i>a.</i>	<i>a.</i>	B.	<i>b.</i>	<i>b.</i>
D.	<i>d.</i>	<i>de.</i>	E.	<i>e.</i>	<i>e.</i>
F.	<i>f.</i>	<i>ef.</i>	G.	<i>g.</i>	<i>ge.</i>
Gy.	<i>gy.</i>	<i>gye.</i>	H.	<i>h.</i>	<i>ha.</i>
I.	<i>i.</i>	<i>i.</i>	K.	<i>k.</i>	<i>ka</i>
L.	<i>l.</i>	<i>el.</i>	Ly.	<i>ly.</i>	<i>ely.</i>
M.	<i>m.</i>	<i>em.</i>	N.	<i>n.</i>	<i>en.</i>
Ny.	<i>ny.</i>	<i>eny.</i>	O.	<i>o.</i>	<i>o.</i>
P.	<i>p.</i>	<i>pe.</i>	R.	<i>r.</i>	<i>er.</i>
S.	<i>f. s.</i>	<i>es.</i>	Sz.	<i>fz.</i>	<i>esz.</i>
T.	<i>t.</i>	<i>te.</i>	Ty.	<i>ty.</i>	<i>tye.</i>
Ts.	<i>ts.</i>	<i>tse.</i>	Tz.	<i>tz.</i>	<i>tze.</i>
U.	<i>u.</i>	<i>u.</i>	J.	<i>j.</i>	<i>je.</i>
Z.	<i>z.</i>	<i>ze.</i>	'Z.	<i>'z.</i>	<i>'ze</i>
V.	<i>v.</i>	<i>ve.</i>			

Hae pariter ac Latinae sunt

1. Maiusculae et Minusculae, non sono, seu potestate, sed figura ab invicem distinctae.

2. Quinque ex his Vocales: A, *a*, E, *e*, I, *i*, O, *o*, U, *u*. Reliquae Viginti quatuor Consonantes.

Vocales Duplices.

1. Breves. A, *a*, E, *e*, I, *i*, O, *o*, U, *u*.

2. Longae: Á, *á*, É, *é*, Í, *í*. Ô, *ó*, Û, *ú*, prolatione solum, non figura differentes.

Vocales Longae a Brevibus apiculo, seu Accentu superne posito distinguuntur. Ne eadem Vocalis scribendo duplicetur, id fit; tantundem enim est *á*, *é*, *ó*, etc. ac *aa*, *ee*, *oo*, etc. Sicut apud aliquas Nationes Literis Latinorum usas, ut. Gall. Belg. etc. in comperito est. Hinc

Vitiose scribitur *Páál*, *Tóót*, etc. nam est in his concursus implicate quatuor Vocalium, verum *Paal*, *Toot*, aut *Píl*, *Tót*, esset scribendum.

Fiunt ex Vocalibus Diphthongi Duae ut Ô, Û.

1. Diphthongus Ô, ex e, o: Û, ex e, u constat. Hinc

2. Corrupte pingitur sic: Ö, Ü, aut Ö', Ü'; aut *eö*, *eü*; sed sic: Ô, Û. Vnde enim quid componitur, in idem resoluendum est. Hoc videre est in Maiusculis Ô, Û, typis impressis. Licet in Minusculis observari hoc plerumque nequeat, ob minores characteres.

Vt Vocales, ita Diphthongi inter se accentu dividuntur in *Longas* Ô', Û', et *Breves* Ô, Û.

Perperam, magno cum damno rei Literariae Hungaricae, hodie accentus supra Ô', Û', negligitur, ab innumeris quantumvis Eruditis, tam in Manuscriptis, quam in Typis editis. Incuria huius parit confusionem Vocum: Quae enim est Differentia inter *tör*, frangit, et *tör*, laqueus, absque accentu? at est: nam hoc *tör*, istud *tör*, scribitur.

Pariter ac neglectus accentus supra Vocales parit confusionem earundem, simul et vocum, ut *Hal*, Piscis. *Hál*, Pernocat. *Éles*, Acutus. *El-és*, Cadit. *Élés*, Victus.

Ruditatem eorum arguit, qui haec fusque deque habent. Quae tamen magnam accurationem merentur.

Plures his duabus Diphthongi non dantur, nisi quis Vocales Longas velit esse tales, ob earundum geminationem.

Hinc *ay, ey, oy, uy*, non esse Diphthongos patet. Vitiose igitur scribitur: *Nyáy, feytem, boytos, suytom*; cum debeat scribi: *nyáj, fejtem*, etc. Nedum Diphthongum faceret *y* cum vocalibus, verum nec inter litteras numeranda est, ut inferius patebit.

Sic de Literis in communi: Iam de quibusdam usitatoribus quoad expressionem soni, et accuratam in Derivatis scriptionem. Quod certis Regulis distinctur.

R E G V L A I.

Quibus Literis Latinis sonus Hungaricarum commodius exprimi potest, eae debent adhiberi. Hinc

1. Diphthongi Latinae *ae, oe*, per *e*, exprimendae sunt, ut: *Prebenda, preda, penitentzia*, etc. a *Praebenda, poenitentia*, etc.

2. *C, Q, X, Y*, non comparent in Alphabeto Hungarico.

C, c, est Litera mere Latina, quae diversa accedente Vocali mutat sonum suum, ut: *Ca, ce, ci, co, cu*. Loco *c*, scribenda est *tz*, sonum cum omnibus Vocalibus retinens, ut: *tza, tze, tzi, tzo, tzu, tzö, tzü*.

Syllabae *ca, co, cu*, exprimuntur per *K*, sicut Hebraei, Syri, Graeci, scribentes voces Latinas *C*, habentes, utuntur. Latini vice versa *K* eorum exprimunt per *C*. *K* enim non est Litera Latina.

Q, q, debet resolui in *Kv*. ut *Kvártus*, Rom. 16: 23. *Kvártély, Kviétántzia, q*, enim est pure Latina.

Hinc nulla syllaba incipit a *q*, vel definit in *q* apud Hungaros, nec in *Kv.* Hebraei, Syri, Graeci, *q* reddunt per *K*.

X, x, Latinorum et Graecorum debet pingi per *ks*, ut: *Artakferkfes*, *Feliks*. Act. 23. *Aleksander*. Marc. 15: 20. Syrus Interpres has duas reddidit per *ks*: illam Hebraeus Scriptor *Artachsafta*. Efd. 4: 7. *Nehem.* 2: 1.

Ex *Aleksander* apud Hungaros superest vox *Sándor*, et non *Xándor*.

Y, y. 1. In Vocibus Peregrinis iam usu Hungaricis scribenda est per *i*, ut: *Tirus*, *Siria*, *Mirtus*, *Mirha* etc. ex *Tyrus*, *Syria*, etc. Sic *Babilonia*. 2. Nulla est vox Hungarica incipiens ab *y*, vel definens in eam. 3. Non est adhibenda, nisi iuxta quatuor Literas *g, l, n, t*, ad emolliendum earum duritatem, ut: *gy, ly, ny, ty*, quae iunctae cum *y*, singulae simplices Literas efficerent, si Hungaricae essent in usu, ut: *gyalázat*, *nyavalya*, *atya*. 4. Nec habent locum, nisi in simplicibus vocibus. Hinc vitiose scribitur: *akarat-tya*, voluntas eius. *Királyya*, Rex eius etc. Sunt enim hae Compositae voces, ut patebit inferius. 5. Iuxta *g, l, n, t*, notatur *y* etiam sic: *g', l', n', t'*. Hinc quoque colligitur, non esse eam Literam Hungaricam.

3. *G, g*, durius sonat, nec addenda est ei *h*, ut: *megh*, *hamisságh*, *Ghazda*, etc. *g* enim et *h* duae literae sunt, non simplex.

4. *I, i*, est Vocalis incipiens, promovens et finiens syllabam.

Non est confundenda

1. Cum *j*, ut: *jrok*, *bjró*, *vennj*.

2. Cum *y*, ut: *Várady*.

3. Cum *ij*, praesertim in Maiusculis, ut: *PALANKÿ*, etc.

Et vice versa

1. *I*, non est scribenda loco *j*, ut: *Iárok*, ambulo, *Iámbor*, probus etc.

2. Nec *j* ponenda pro *y*, ut: *vagj*, et *hogj*, quod perperam fit: *j* enim Consona est, nec adhibetur *y*, nisi iuxta Literas iam supra dictas.

3. *Y* etiam male scribitur pro *i*: nec bene notatur superne duobus punctis *ÿ*, hoc enim est *i* et *j*.

5. *K*. Peregrinae habentes *ch*, exprimendae sunt per *K*, ut: *Kérubimok*, *Kristus*, *Káldeusok*, etc. Imo Hebraeorum כּכּ, Graecorum *X*, efferendum est per *K*.

6. *Ph*, *th*, *rh*, non sunt apud Hungaros simplices Consonae, verum binae, ad diversas vocales pertinentes.

Id Exempla ostendunt: *Paphoz*, ad Pastorem. *Néphez*, ad Populum. *Nátha*, catarrhus; *Szabadíthat*, liberare potest. *Emberhez*, ad hominem. *Turha*, phlegma, etc.

Ph. Hinc in Peregrinis loco *ph* ponenda est *f*, ut: *Filosofia*, *Éfésus*, *Páfus*, etc. non *Philosophia* *Paphus*, etc. hanc enim pure Hungarus legeret *Paphus*, Caro Sacerdotis. Act. 13: 6.

Et sic Literae *ph* et *f*, essent promiscuae in vocibus mere Hungaricis; *ph* deberet enunciari per *f*, ut: *Paphoz* legeretur *Pafoz*. *Néphez*, *néfez*, quod absurdum esse omnis videt.

Th, *th*, exprimenda est per *t*, ut: *Máté*, Matthaeus. *Tamás*, Thomas, etc. Non satis accurate additur igitur *h*, ipsi *t*, in vocibus pure Hungaricis, ut: *Thúri*, *Thafnádi*, *Thállyai*, *Pathai*, etc.

NB. Voces apud Latinos habentes *ch, ph, th, rh, y*, omnes sunt peregrinae. Vnde male scribitur *Sepulcrum, Prophanus, Author, Syncerus*, voces enim hae sunt origine Latinae.

Rh. Per nudum *r* scribendum est *rh.* ut: *Ródus sziget, Tírrénium tengeré*, ex Rhodus, etc.

7. *Ts* accuratius exprimitur per *ts*, quam per *cs*, idem fere imitantibus etiam Belgis in *Witsius, Luyts*, etc. — *cs* vix densum illum sonum exprimit, nam *c* est vicarium *K*.

Observatio. Olim Hungari (ut et hodie in Nominibus propriis *Chuti, Chanádi*, etc. imitati hic Gallos) loco *ts* usi sunt *ch*, ut: *chak*, tantum. *chalán*, urtica. *choda*, miraculum etc. At meo iudicio vitio fe: Cur enim in Latinis *ch*, non valet *ts*? vel si *ts*! per *ch*, exprimendum esset; *charus* legeretur *tsarus, tsaritas*, etc.

8. *Tz* rectius scribitur per *tz*, quam per *cz*, propter rationes iam superius positas, ut: *tzérna, tzél*, etc. quam *czérna, czél*, etc.

9. *U, u* Vocalis non est confundenda cum *v* consona. Hinc male scribitur: *Vram*, Domine. *Ualak*; pro *valaki*, aliquis.

10. 'Z, 'z est littera distincta ab *S* et *Z*, ut ut cum *S* confundatur ubique. Debet tamen distingui, ob vitandam confusionem Vocum, vitiosa scriptio facile contingentem. Eadem littera scribitur vulgo *seb*, vulnus, *feb*, locus, *sir*, flet, *sir*, adeps; at littera debet utcumque accommodari pronuntiationi. Scribendum itaque est *Seb*, Vulnus. 'Zeb, Locus. *Sir*, Flet. 'Zír, Adeps. Sic: 'Zidó, 'Zobrák, 'Zák, 'Zújta, 'Zadány, etc.

In omnibus Libris Hungaricis, praeter opera

Petri Pázmán Cardinalis q. et Archi-Episcopi Strigoniensis, et Biblia Hungarica *Georgii Káldi* Jesuitae, non habita est ratio huius 'Z.

Aliqui sic etiam expresserunt 'S, ut: 'Sák, Saccus: at propius accedit ad z quam ad s. Haec Litera est inventitia, ob defectum Latinarum.

R E G V L A II.

Litterae combinatae pro Simplicibus sumendae sunt in collectione et pronuntiatione earum.

Sunt autem eae septem:

gy, ly, ny, ty, ts, tz, sz.

1. Geminantur eae propter insufficientiam Latinarum, ad exprimendum utcumque sonum Hungaricarum, si sua figura scriberentur.

2. Non bene separantur in Collectione ab invicem Litterae, istae, sic: *g, y, vel f, z*, ut fit apud Mulierculas et Idiotas docentes Scripturam et Lecturam Hungaricam. Cum si pronuntiando sunt singulae Litterae, cur non debeant esse tales colligendo?

NB. Sunt praeter Literas in Alphabeto numeratas duae Consonae *ds* et *dz*, ut in Vocibus *Handsár*, Pugio. *Dsida*, Jaculum. *Dsigom*, (Hae duae posteriores Turcicae). *Madzag*, Funiculus. *Ödzeni*, Fundere. *Kérödzik*, Ruminat. *Bodza-fa*, Sambucus. *ds* esse Consonam Hungaricam colligi vix potest, nam nulla est vox, in qua reperiatur: in *Handsár* potest dividi in *d* et *s*: in *dz*, *d* in *z*, aut *t*, potest mutari, ut: *mazzag*, *ötzem*, hinc *Ötvös*, Fusor, quasi *Öntvös*, *Kérötzik*.

Sic de Literis quoad expressionem soni. Iam de accurata Vocum Simplicium, Derivatarum et Compositarum scriptione deinceps.

I. *De Vocibus Simplicibus.*

R E G V L A I.

Voces Originariae apud Hungaros maximam partem sunt Monosyllabicae.

Patet hoc vel saltem in Nominibus membrorum humani corporis, ut: *Fő, Fül, Száj, Fog, Kéz, Láb, Térd, Szív*, etc. Sic: *Ég, Föld, Nap, Hóld, Viz, Tűz, Hó, Köd, Hal*, etc. Et Verba: *árt, tart, üt* etc. Sic in *tanít*, literae originariae seu radicales sunt *tan*, hinc *tanáts*.

R E G V L A II.

Omnis Vox Hungarica a Simplici Consona incipit.

Hinc: Vox apud Hungaros duas in initio habens Consonas est peregrina, ut: *Prédikátor, Trombita, Prókátor, Stráfa, Tréfa, Spék*, etc.

Talibus vocibus usi Hungari, Vocales aliquas solent Consonae Priori vel praeponere, ut: *Oskola*, vel *Iskola*, Schola. *István*, Stephanus. *Istálló*, Stabulum. *Asztal*, Mensa. a *stól* Slavonico. Sic: *Keresztyén, Keresztség, Keresztelni*, a Christianus, Christianitas, Christianizare.

Vel postponere, ut: *Ferentz*, Franciscus. *Goromba. Görög*, Graecus. *Palánt*, Planta. *Szalonna, Lardum*. a *Szlanina*, etc.

Observ. Vox *Egy* Vnus, taliter scribi debet, non *Edgy*, patet ex Derivatis *Egyetemben*, una. *Egyedül*, unice. *Egyébütt*, unibi.

R E G V L A III.

Particula *az*, Vocibus a Vocali incipientibus praeposita, retinet *z*; at Consonantibus, amittit eam per aphaeresin, et notatur sic: *a'*.

Exemplum ad prius: Homo, az *Ember*. Deus, az *Isten* etc. ad posterius: Terra, a' *Föld*. Mare, a' *Tenger*. etc.

Hoc accidit az et ez, cum sunt Pronomina Demonstrativa, praefertim ez, hic, ut: haec terra, e' *föld*. etc.

In Compositis etiam, ut: *amaz*, *imez*: *amaz ember*, ille homo: *imez edény*, istud vas: *ama' példa*, illud exemplum, etc.

Observatio. Particula *Az* vel *a'*, male praeponitur Nominibus Propriis, ut: *a' Dávid*, *a' Pál*, etc. nisi fuerint in Regimine, ut: *A' Dávid Fija*, etc. sed Appellativis bene. Sic Hebraei π suum Demonstrativum Appellativis, non Propriis praeponunt.

R E G V L A IV.

Particula *És*, Et, per Aphaerefin pingitur 's.

Exemplum: *Égen 's földön lakó teremtetett állatok*, Caelum et terram inhabitantes Creaturae. Vitiose itaque scribitur s-, vel s', eo quod non a posteriori, sed a priori parte tollitur é.

R E G V L A V.

In Vocibus Apocopis pariter adhibetur Apostrophus', ac apud Latinos.

Vt: *URam kiáltásom' halld-meg!* Domine mi clamorem meum exaudi etc.

Hoc obtinet apud Hungaros, maxime in Orationibus Rhythmicis.

II. De Vocibus Derivatis.

R E G V L A I.

Derivata suorum Primitivorum Literas retinere debent. Hinc

Pronuntiationi non est accommodanda scriptio. Vt: *Romlottság*, Fragilitas. *Veszettség*, Perversitas. *Igazság*, Iustitia. *Ravaszság*, Astutia. *Egészség*, Integritas, etc.

Sic in Adverbiis Derivatis: *Egy-szer*, *Két-szer*, *Hét-szer*, *Nyóltz-szor*, *Tíz-szer*, *Más-szor*, *Száz-szor*.

R E G V L A II.

Verba in Prima Persona singularis Numeri Indicativi Praesentis habentia *gy*, retinent in sequentibus:

Vt: *Vagytok*, *vagynak*, *Eftis*, *sunt*, *a vagyok*, *sum*.

Ita: *Hánytok*, *hánynak*, *hányni*, ab *hányok*, proiicio. *Hegyzem*, *acuo*, ab *hegy*. *Jegyzés*, *jegyzeni*, *a jegy*, *signum*. *Hagytam*, ab *hag yok*, *relinquo*.

R E G V L A III.

Nomina Comparativi Gradus a Positivo formantur addito *b*, vel *bb*.

Si definat vox in consonam, additur *b*, ut: *Tudósb*. Si in Vocalem *bb*, ut: *Jó*, *jóbb*.

Interferitur Consonae et *b*, *a* vel *e*, unde duplicatur *bb* ut: *Tudósabb*, Doctior. Hoc patet in Accus. Sing. et Casibus Pluralis Numeri.

R E G V L A IV.

Nomina Derivata a Verbis, debent scriptione distingui ab iisdem.

Vt: *Eredet*, Origo: *eredett*, ortus est. *Szeretet*, amor: *szeretett*, amavit. *Kezdet*, initium, vel principium: *kezdet*, inceptit.

Illa per *t*, haec per *tt*, scribenda sunt.

At Nomina orta a Participiis Passivis retinent *tt*, ut: *mentt ember*, excusatus homo.

Sic orta a Neutris Verbis, ut: *meg-esett személy*, persona quae cecidit, etc.

R E G V L A V.

Derivata a Patriis *j* habentibus, retinent illud.

Vt: *Tokaji a Tokaj, Halmaji, Gyulaji, Pataji, Geleji*, non *Tokai, Halmai*, etc. ita enim Primitivum efficit *Toka, Halma* etc. Sic: *Vaji, Baji, Fáji, Zaji* etc.

R E G V L A VI.

Adverbia Qualitatis scribuntur per *an*, aut *en*.

Vt: *szorosan* stricte: *erősen*, fortiter: non *erősfen*. Patet hoc ex *szépen* etc. *Sűrűen*, dense: *keményen*, duriter etc.

R E G V L A VII.

Voces Monosyllabicae in Vocales desinentes, propter Euphoniā, si crescant in fine, ob concursum duarum Vocalium, *v* recipiunt.

Vt: *A szó, fit szavat: tő, tavat: tő tövek: ab hi, vocat, fit hívok, hívunk* etc. Sic: *szövök, nővök* etc. at non sequente Consona, ut: *hílak, voco te: hitok, vocatis: hínak, vocant*. Sic: *lónak, equo: lótól, ab equo*. etc.

Hinc Adiectiva *Bő, Ó*, pingenda sunt, non *Bőv*. *Ov*: unde *Bőféges, Óság*, non *bővséges, óvság*; at *bőven, bővebb: ovas vel avas, vetustus: avúlt, inveteratum*.

R E G V L A VIII.

Vix existimem vocem aliquam in *v* purum desinere, at multas in *impurum v*.

Vt: *Enyv, Könyv, Ölyv, Örv, Nyelv, Kedv, Nedv*, humor.

Nec *Sziv, Cor*, et *Hiv*, fidelis, deberet scribi,

unde *szives, hivek*; verum aut *szí, hí, aut szü* et *hü*: hinc *hüség, hüség*, et non *hivség, vel szivnek* etc.

Nec *hivság*, vanitas, oritur ex *hiv*, sed ex *hiü*. Hinc *hijában-valóság*, sicut ex *Fiü* fit *Fiüség*, et *Fijában*, in filio eius.

R E G V L A IX.

Fons Derivationis in Verbis Analogis apud Hungaros est Tertia singularis Indicativi Praesentis.

Vt: *a szeret amat*, fit *szerelek, szeretünk, szerettem, szeretném, szerettetem*, amor Passivum. Sic *jössz a jö*, venit: *nőnek*, crescunt, *a nő*, crescit etc.

Anomala definitia in *szek, szem, szom*, in Derivatis variant.

Vt: ab *Eszek* vel *eszem*, edo, *iszom*, bibo, fit *ettem, ittam, egyél, igyál, enni, inni*.

Huc refer *vagyok*, sum: *valék, volt, lenni*, haec significative a *vagyok* oriuntur, et non Etymologice.

Observ. Tertia singularis Indicativi Verborum Monosyllaborum non debet accentuari, ut: *ád*, dat: *vét*, ferit, *a vetek*: *nyér*, lucratur, *a nyerek* etc. cum accentum non retineant inde deducta, ut: *adok, adás* etc. *nyereség, nyerekedem, nyerni*, etc.

R E G V L A X.

Verbis Secundae Singularis Indicativi Praesentis curate additur *sz*.

Vt: *Tudsz*, scis: *szeretsz*, amas: *mútat sz*, ostendis: non *tuttz, szerettz* vitiose.

Hac Cautione addita:

Verba Definitia in *it*, et in duas Consonas, ipsi *sz* praeponunt *a* vel *e*, ut: *tanítasz*, doces: *rontasz*, frangis: *mondasz*, dicis: *kérdesz*, interrogas.

R E G V L A XI.

Verba Secundae Singularis Modi Imperativi, definentia in *d*, duplicant eam.

Vt: *mondd*, dic, a *mond*: *kérdd*, interroga: *fedd-meg*, increpa etc.

Haec scribuntur per Syncopen pro *mondjad*, *kérdjed*, etc.

R E G V L A XII.

Imperativi Secundae Singularis, cum Nominibus vel Pronominibus tertiae Personae constructi cum *d* scribi debent.

Vt: *Tartsd-meg az embert*, *tartsd-meg ötet*, *térítsd hozzád öket* etc.

Nota. 1. Simpliciter exprimuntur, cum ad secundam Personam, ut: *Plántálj szőlőt*, aut tertiam indeterminate: *Plántálj valamit*; sed *d* accipiunt, cum referuntur ad tertias personas, ut: *Plántáld a szőlőt* aut determinate, ut: *Plántáld öket*.

2. Verba intensiorem et directiorem Actionem significantia scribuntur ita, non item aliam, ut: *Tarts valamit*, *tarts meg minket*, etc.

R E G V L A XIII.

Imperativus derivatur a suo fonte, adiecta *j*.

Vt: a *Kér*, fit *kérj*: a *mond*, *mondj*: a *retteg*, *rettegj* etc.

Excipe: Definentia in *s*, quae mutant *j* in *s*, ut: ab *olvas*, fit *olvass*.

Definentia in *at*, *et*, *ut*, *t* mutant in *s*, et *j* in *s*, ut: *mutat*, hinc *mutass*, *szერess* etc.

Definentia in *it*, *j* mutant in *s*, manente *t*, ut: a *taní* fit *taníts* etc.

Sic Definientia in *t*, praecedente confona, *j* mutant in *s*, ut: *ronts*, a *ront*.

Sic in *z*, mutant eam in *zz*, ut: *irgalmazz*, ab *irgalmaz*.

Definientia in *sz*, *t* mutant in *sz*, ut: ab *olvaszt*, liquefacit, fit *olvassz*, liquefac: a *maraszt*, fit *marassz*, detine etc.

R E G V L A XIV:

Verborum Indicativi et Subiunctivi Terminationibus in *a*, *am*, *ad*, *em*, *ed*, *e*, *uk*, *ük*, *átok*, *étek*, non *gy*, aut *ly*, aut *ny*, aut *ty*, sed *j* debet praeponi.

Vt: *mondja*, *szenteljük*, *vigasztaljuk*, *kívánjátok*, *tartják*, etc. non *mondgya*, *szentellyük* etc.

Vitiosam istam Scriptionem invexit sola pronuntiatio talium Verborum, accommodatam eidem.

Nec alii, qui eam defendunt, adhibent alibi Literas istas combinatas, nisi in Verbis Definientibus in *d*, *l*, *n*, *t*, *gy*, *ly*, *ny*; ita, ut post *d*, *gy*: post *l*, *ly*: post *n*, *ny*: post *t*, *ty*: post *gy*, *gy*: post *ly*, *ly*: post *ny*, *ny* scribant. At nec haec accurate, ut: *hagygyon*, *follyon*; sed sic: *hagyjon*, *folyjon*, *hányja* etc.

In Verbis in alias Literas finitis, usurpant *j*, ut: *kérjem*, *rágjuk*, *tsapjam*.

R E G V L A XV.

Verborum in Personis Terminationes oriuntur ex Pronominibus.

Vt: *Tanítom*, *tanítod*, *tanítja*, *tanítjuk*, *tanítunk*, *tanítotok*, *tanítnak*, *tanítják*, ex *m*, ab *enyim*: *d*, ab *tiéd*: *ja*, vel *je*, ab *magájé*: *nk*, a *miénk*: *tok* aut *tek*, a *tiétek*: *nak* aut *nek*, ab *annak* vel *ennek*.

Hoc obtinente etiam apud Hebraeos in terminationibus Personarum.

R E G V L A XVI.

In Verbis Secundae Singularis Indicativi Praesentis a *szek* derivatis, duplicanda est *sz*.

Vt: a *lészek*, *tészek*, *vészek*, etc. fit *lészsz*, *tészsz*, *vészsz* etc.

Scribitur ita per Syncopen; *lesz* enim idem est, ac *lészesz* etc.

R E G V L A XVII.

Verba Potentialia Secundae Singularis Indicativi Praesentis in *szá*, *sze* desinentia, retinent literas originales.

Vt: *láthatdza*, *vehetdze* etc. potes videre, accipere, pro *láthatodza* etc.

Et *láthatfsza*, *vehetfsze*, etc. a *láthatz*, *vehetz* etc.

Observ. Syllaba *ság* vel *fég*, non debet duplicare *sz*, nisi vox, cui annectitur, exeat in *s*. Vt: *haszonlatóság*, *szorgalmatóság*, patet ex annexis in Vocalem desinentibus, ut: *Erőség*, *haszonlóság*, *ditsőség*, *háborúság*, etc.

III. De Vocibus Compositis.

R E G V L A I.

Voces Compositae Partis suae prioris Literas retinere debent.

Scribuntur Composita, vel utramque partem confundendo, vel distinguendo ab invicem lineola transversa, ut: *elvágom*, *meg-töröm*, *baj-vívó*, *ör-álló*, etc.

Ita fit apud Latinos, ut: *circum-eo* etc. *ante-mala*, *retro-actio*.

Vox *szaka* quibusdam affigitur, manentibus prioris Partis Literis, ut: *teletszaka*, per hyemem: *esztendőtszaka*, *nyáratpszaka*, *éjtszaka*.

Prior pars finita in *j*, in Compositione retinet eandem, ut: *férjfi*, mas: *éjfé*, media nox: *fürjháj*, arvina coturnicis.

Nomina cum Nominibus Composita, magis, quam Verba cum Praepositionibus, distinguuntur ab invicem lineola-.

Vt: *Bál vány-imádó*, *Sziz-gyártó*, *Nagy-Ida*, *Nagy-Ari*, *Anyá-szent-egy-ház*, *ellen-vetés*, *hál'-adás*, *gond-viselés*, etc.

Et cum aliis quibusdam, ut: *egyszer-'s-mind*, *mind-azon-által*, *kivált-képen-való*, *ide-'s-tova*, *áll-ortza*, *gazd'-affzony*.

R E G V L A II.

Composita cum Affixo Tertiae Personae Singulari non debet scribi *gya*, *lya*, *nya*, vel *tya*, sed *ja*, vel *je*.

Vt: *gondja*, cura eius: *akarattja*, voluntas eius non *gondgya*, *akarattya*.

Etiam hanc scriptionem perversam invexit pronuntiatio.

Hinc: Desinentia simplicia in *d*, recipiunt *gy*: in *t*, *ty*: in *l*, *ly*: in *n*, *ny*: non alia etiam iuxta male scribentium mentem, ut: *Rabja*, Captivus eius: *Papja*, Pastor eius, etc.

Observatio. Affixum *ja* vel *je*, iuxta praecedentes Vocales mutatur in *i*, ut: *jelenti*, non *jelentje*. Si Vocales praecedentes sint *e*, *i*, mutatur in *i*; si *a*, *o*, in *ja*.

Non potest defendi *fzereti*, si rideatur *mondi*, etc.
Nec *mondja*, si contemnatur *fzeretje*. Quia *ja* vel *je*
pariter ibi mutatur in *i*, ut in his.

R E G V L A III.

Postpositiones *bann*, *benn*, cum quietem in loco
significant, debent scribi *ban*, *ben*; cum motum ad lo-
cum, *ba'*, *be'*.

Referri posset haec Regula ad rectam loquendi
rationem.

Hinc male scribitur et pronounciatur: *Menjünk a*
Templomban, Eamus in Templum, sed *a Templomba*.
Forſan *ben* deberet scribi curatius per *benn*. Patet ex
Compositis cum Affixis, ut: *bennem*, *benned*, *benne*, etc.

Sic terminantur aliae quoque Postpositiones, ut:
utánn, *előtt*, *hozz*, *mellett*, *között*, *miatt*. Huc refer *he-*
lyett.

Observ. Voces *reggel*, *estvel*, sunt Compositae:
Reggel ex antiquo *reg*, hinc *reg-Mise*, et Postpositione
vel: *estvéli* ab *est*.

R E G V L A IV.

Multa sunt in Compositis in usu, in simplici
non item.

Sic: *annyi*, *mennyi*, *annyiira*, quae accuratius
scriberentur *a' nyi*, pro *az nyi* etc.

Talia sunt: *Napa*, *Ipa*, *Ifju*, *Ör-álló*, *Ör-fa*, ab
ör, hinc Verbum *örizem*, custodio: *tár-ház*, *tár-fzekér*,
tar-varjú. *Szabóné*, *Papné*, ab antiquo *nő*, id est *fele-*
ség, dedit originem his: *nőzők*, *nőzni*, *nős*, *nőtelen*, ő
hodie mutatur in *é*.

R E G V L A V.

Voces: *Vala*, *fogom*, *fogja*, etc. *légyen*, *vólna*,
Verbis lineola - debent iungi.

Vt: *Látom-vala, fogom-látni, láttam-légyen, látam-vólna, látni-fogja*. Vno siquidem verbo efferuntur Latine, ut: *videbam, videbo, viderim, vidissem, videbit*.

Sic: *fogom, fogod, fogja: fogjuk, fogjátok, fogják: fogok, fogsz, fog: fogunk, fogtok, fognak*, Verbis Infinitivis addi solitum, ab iisdem lineola distinguitur.

Vt: *tanítani-fogom, docebo: szeretni-fogsz, amabis* etc. Sunt autem talia Verba Modi Indicativi, Futuri Temporis.

R E G V L A VI.

Jé Possessivum debet distingui ab Interrogativo *é*, ut: *Atyaé? Paterne? Atyájé, Patris*.

é Interrogativum, Vocalem, cui annectitur, non mutat; at *jé* Possessivum ex brevi eam facit longam. Nomina in Vocalem desinentia obtinent id; at desinentia in Consonas, non admittunt istam distinctionem, ut: *emberé, hominis, et homone? seu an homo?*

R E G V L A VII.

Nomina cum Affixis iuncta sunt etiam Composita.

Vt: *szolgám, szolgád, szolgája, etc. servus meus, servus tuus, servus eius* etc.

Observ. Sunt tria Pronomina, a quibus omnia affixa Nominibus addita oriuntur, videlicet:

Enyim, tiéd, övé, hinc affixa m, d, ja, je.

Miénk, tiétek, övék, hinc nk, tok vel tek, jok vel jek.

Enyéim, tiéid, övéi, hinc im, id, éi vel ái.

Miéink, tiéitek, övéik, hinc ink, itok vel itek, áik vel éik.

m, d, je, ja affigitur Singularibus Nominibus, ad rem unam relatis, ut: *szolgám, szolgád, szolgája, servus meus, tuus, eius.*

nk, tok vel tek, jok vel jek Singularibus, ad res, vel Personas plures relatis, ut: *szolgánk, szolgátok, szolgájok, servus noster, vester, eorum.*

ink, itok vel itek, ik affigitur Pluralibus, plures res, vel Personas respicientibus, ut: *szolgáink, szolgáitok, szolgáik, servi nostri, vestri, eorum.*

im, id, i Pluralibus, ad rem, vel Personam unam respicientibus, ut: *szolgáim, szolgáid, szolgái, servi mei, tui, ipsius.*

Hinc absonae istae locutiones Hungarorum: Hostis abegit eorum boves et equos. *Az ellenfég elhajtotta azoknak ökröket és lovokat.* Cum oportuit dici: *ökreiket és lovaikat.* Homines enim plures, non unum bovem, aut equum habent, sed plures; aut si unum, bene enunciantur constructa praetacta.

Talia sunt: Opera hominum, *Embereknek tselekedeteik, non tselekedetek.* Nam hoc opus hominum.

Habent Mosen et Prophetas, *Vagyon Mofesek és Prófétáik non Prófétájok, hoc enim unum significat.*

R E G V L A VIII.

Voces Relationem Realem notantes contracte recipiunt Affixa *ja, jok*, Affixa Tertiae Personae.

Vt: *Atyja*, Pater eius: *Anyja, bátyja, nénjek*, pro *Atyája, Anyája* etc.

Sic: *Királyok*, Rex eorum, ut distinguatur a *Királyok*, Reges.

R E G V L A IX.

In Vocalem Definentes Voces ultimam accentuant propter Affixa.

Vt: *szolga, szolgálík, mondjátok, akarják* etc.

Haecenus de Vocum Simplicium, Derivatarum et Compositarum accurata Scriptione.

Iam

De Recta Loquendi Ratione.

R E G V L A I.

Substantivum a Substantivo diversae rei regitur.

Vox hic recta manet, altera regens mutatur, estque quasi cum Affixo iuncta, ut: *Isten Háza*, Domus Dei etc. vel recte additur *nek* vel *nak*, ut: *Embernek állapotja*, Status Hominis. *A Királynak szolgálja*, Servus Regis. Sic in Plurali *K* ad plures refertur, ut: *Hiveknek üldöztetések*, Persecutio Fidelium, non *üldöztetése*, hoc enim ad unum Fidelem refertur.

Hinc non est accurata locutio: *Az Istennek az ő Irgalmassága*, sed *az Istennek Irgalmassága*.

Observ. Voci regenti debet addi ipsius Adiectivum immediate, non rectae, ne mala et vitiosa Constructio inde oriatur, ut: *A' Király rosz pénze*, mala pecunia Regis, non *a rosz király pénze*: nam sic Adiectivum refertur ad Regem, non ad Pecuniam. Confusionem istam pariunt talia, quia Adiectiva Hungarica constructa cum Substantivis, non variant terminationes per Casus.

R E G V L A II.

Pronomen *az ő*, non est confundendum cum *annak*.

Confusio horum Pronominum, magnam parit confusionem sensus, ne dicam blasphemiam, cum agitur de operibus Dei, ut: Ipse enim liberabit populum suum a peccatis ipsius, vel eius: *Mert ő szabadítja meg az ő népét az ő büneiből*, cum debeat verti: *annak büneiből*.

Distinguuntur ista Pronomina:

1. Nam *az ő* est Reciprocum, respiciens Personam, ex qua Actio immediate resultat: *annak* est Relativum relatum ad rem, vel personam Actionis terminativam.

2. *Az ő* exprimitur per *suus*, *sui* etc. *annak* per *eius*, vel *ipsius*.

Vt: Matres suis uberibus debent lactare suos Infantes: *Az Anyák a' magok emlőikkel tartoznak szoptatni az ő tsetsemőiket*. Rependet Deus iniquo secundum meritum eius, non suum: *Meg-fizet az Isten a' hamisnak, annak érdeme szerint, non az ő érdeme szerint, nam hoc ad Deum referretur, quod abfit!*

R E G V L A III.

Nomina Passivam significationem habentia, accurate debent distinguui ab habentibus Activam.

Vt: Creatio hominis, *Az ember teremtetése*, non *teremtése*: hoc enim significat Active, et tribuitur Deo; istud Passive. *Az Ember meg-igazíttatása non igazítása*. etc.

R E G V L A IV.

Inter *Ki* et *Melly* est Differentia apud accuratiores Hungaros.

Nam *a' ki* refertur ad Personam, *a' melly* ad rem, ut: *Isten a' ki, a' föld a' melly* etc.

Observ. 1. *A' melly* refertur etiam ad Personam, at non relative, verum absolute, ut: *A' melly embernek jó hiti vagyon.*

Observ. 2. Rhythmistae Hungari confundunt ista Pronomina, at non satis accurate.

R E G V L A V.

Verba in *ül, ül* desinentia, Latine transferenda sunt Passive.

Vt: *mozdúl*, movetur etc. vel Neutraliter, ut: *pendül*, sonat.

Talia Verba sunt Neutra terminatione, at Passiva significatione: *fordúl* enim tantum est, ac *fordítatik*. Neutra tamen mera retinent significationem suam, vel Activam, vel Passivam.

R E G V L A VI.

Verba Infinitiva iuncta cum Verbis necessitatis absolute posita definunt in *ni*, sed respective cum Affixis iunguntur.

Vt: *Meg kell lenni*, Debet fieri: at *Meg-kell enned, ennie, Meg-kell tfelekedniünk, tfelekednetek, tfelekedniek.*

R E G V L A VII.

Participia Praeterita Passiva et Neutra in *a* vel *e*, efferuntur apud Hungaros sine *n*.

Vt: Scriptum est: *Meg vagyon irva*, vel *iratva*. *Sietve szalad*, Festinans fugit. Sic Lucae 11: 25. Invenit eam versam et ornatam: *Találja azt meg-seperve és fel-ékesítve*.

Non est satis accuratum: *Mellyet az Ur Lelke irván hagyott*, pro *irva*.

Huc pertinet Particula *fogva*, ut: *Eleitől-fogva*, ab initio, non *fogván*: hoc enim est Verbum, istud Postpositio.

Ast cum est Participium Passivum, sine *n* efferuntur, ut: *fogva vizsgál*.

R E G V L A VIII.

Non satis curate enunciantur istae Voces:

Nintsén pro *nintsen*, *hidég*, *melég*, *betég*, *közél*, *vélünk*, etc. *emlékezet*, *Testámentom*, *szolgai*, *bennünket*, *benneteket*, *eztet*, *aztat*, *teremt* pro *terem*. Sic: *oda fel vagyon: ide alá lakok*.

R E G V L A IX.

Sunt praeterea Voces tortae ex aliis, corrupte ab Idiotis usurpari solitae.

Vt: *Prémonda*, *Komontzio*, *Hores mores*, *marko füles*, *Iti piti Koppenfus* etc. pro *Prébenda*, *Conventzio*, *Honores mutant mores*, *raro in meliores*, *Quot capita*, *tot sensus* etc.

Sic Nomina Festorum Anniverfariorum, ut: *Karátson* a Carnatio seu Incarnatio. *Húsvét* componitur ex *hús* et *vétel*: nam exacto Ieiunio Quadragesimali, Hungari Pontificii in Paschatis initio solent sumere carnem ad comedendum. *Pünköft* ex πεντεκοστή, infracte fit quasi *Penteköft*.

Ita Nomina quarundam Septimanae Feriarum sunt Sclavonica.

Vt: Szereda a Streda: Tsötörtök a Tsvártok: Péntek a Pietok etc.

FINIS.

XI.
FRAGMENTA
DE
LINGVA HUNGARICA.

I.

E GALEOTI MARTII NARNIENSIS

COMMENTARIO

DE MATHIAE CORV. HVNG. R. EGREGIE, SAPIENTER
ET IOCOSE DICTIS ET FACTIS.

1. E capite XVII.

Hungari, sive nobiles, sive rustici sint, eadem fere verborum conditione utuntur, et sine ulla varietate loquuntur: eadem enim pronuntiatio, eadem vocabula, similis accentus ubique sunt. Nam, ut de Italia loquar, nobis tanta est loquendi varietas, ut civis a rustico, et rursus Calaber a Tusco, tantam habeant in sermone dissimilitudinem, ut difficultatem intelligendi maximam praebeant: sed apud Hungaros, ut diximus, eadem loquendi forma, vel exigua admodum differentia est: Vnde fit, ut carmen lingua Hungarica compositum, rusticis et civibus, mediis et extremis, eodem tenore intelligatur.

2. E capite XXVIII.

.. sola Hungaria, ex Christianis loquor, nonnisi latine scribit. Quoniam Hungarorum lingua non facile scribi potest, minima enim accentuum mutatione et diversitate prolationis mutatur significatio. Nam apud

Hungaros sunt vocabula, quae in *u* litera desinunt; sed si illa litera promptis, aliud, quam si contractio-ribus et depressioribus labiis pronunciatur, significat, quod scriptura ostendi nequit. Quandoquidem latina lingua unicum habet *u*, et lingua hungarica quadru-plici indigeret; si varietas omnis comprehendi debe-ret, et sic de aliis. Habent etiam linguae penuriam in nominibus provinciarum: nullam enim nomine suo nuncupant; sed circuitione utentes, gentile nomen ponunt, adduntque regnum. *Olaz Orzag* dicunt Ita- liam, quod sonat Italorum regnum; *Tot Orzag*, quod Sclavinorum regnum; *Nemet* autem *Orzag* est Ger- manorum regnum. Et sic de singulis. Habent etiam multa Sclavinorum vocabula, et Latinorum etiam: *mit cheress* dicunt: quid quaeris? cum *c* et *q* sint affi- nes. De his satis etc.

II.

RÖVID ORTHOGRAPHIAI JEGYZÉS
PÁZMÁNYTÓL.

1605.

A nyomtatásba eset fogyatkozásokrul.

A minémü fogiatkozásokat eýtet az Német nyomtató è keoniueckébe, künnien efzébe veheti a szemes oluasó, és magátulis megh emendálhattia. Némely beotûc fogiatkozála leon oka, hogy

az	$\left. \begin{array}{c} \text{ö} \\ \text{û} \\ \text{k} \\ \text{sz} \end{array} \right\}$	heliebe	$\left\{ \begin{array}{l} \text{eo} \\ \text{ü, vagy eu} \\ \text{c feokeppen a szok végen} \\ \text{ß} \end{array} \right\}$	vete a Nyomtato.
----	--	---------	---	------------------

Ennek feoleotte, a Magyar Orthographiaba nincz a mi Nemzetünknek valami keonzeonfeges regulaia, es Praeceptoma. Kibeol a keouetkeozik, hogy nem minniaian egy forman iriac vgian azon szotis, Igy lattiuk hogy nemelliec *efmerem*, egiebec *ismerem*. *ki künnien*, *ki pedig keonnien*. nemelliec *chiak*, egiebec *csak* auagy *csak*, etc. szokták irni. Az *y* pedig, *esh*, gyakran iratic nemellektül a magyar irasba, nemelliec pedig

ritkan elnec ezeckel. En efféle arolekra nem vífel-
tem nagy gondot, iollehet nem csak a Z. beotűnek
szűk voltaert, de egieb okokbolis, mindenkör cfirtam
a cfakot, cfudat, cfupat es a teob efféle szokot, mel-
lieknec, hasonlo fonuffa vagion, A *czégert* pedigh,
czigant, *teczik*, *laczik*, *halhacza*, *Constanczinapolt* es a
teob hasonlo keppen hangoskodo szokot, czvel irtam.

III.

GELEJIKATONA ISTVÁN ELŐSZAVÁBÓL

AZ ÖREG GRADUÁLHOZ.

1636.

Az vétések . . . ebben az Magyar Gradualban. . .

Közfelfogatosan egy falkáig semmi külömbfeg nem tétetett az i, y, j, bötük között, hanem válogatás nélkül egyik az másikért vétetett, holott éppenfeggel külömb külömb nemű bötük legyenek, f-fokkal más képpen-is *pronuntiáltassék* az i, f-másképpen az j, az *ypsilon*t pedig csak ott kelleffék vetni az Magyar nyelvben, az hól az *consonánt*, kiváltképpen az g-et, az l-et, az n-et, és az t-et *molliálni*, meglágyítani, kelletik, mint *gyik*, *gyikény*, *ajánlyuk*, *nyel*, *nyelv*, *tyuk*, *farkantyú*, &c. Díztelenül iratott tehát: *könörűly* pro *könyörűlly*, *raitunk* pro *rajtunk*, mert amugy egy *syllabával* mind nagyobb lenne az szó, ha ugy mondatnék ki; Ismét *könörőgy* pro *könyörőgy*, *világja* pro *világja*, *uj* pro *uj*. Továbbá az meg kötötetendő bötük helyett nagy fok szókban csak egy egy nyomtattatott, mint *erőfítetik* pro *erőfittetik*, *épitetik* pro *éppittetik* etc. Viszont ellenben az eggyes bötük helyett kettősök, mint *ditsőség* pro *discőség*, *békeffég* pro *békeség*, *eggyetemben* pro *egyetemben*, *tölle*

pro *töle* &c. mellyről a' nyomtatót gyakrā meg intetem, számtalan fok helyeken ki-is törlöttem. Ez-is megjegyzendő, hogy az *e*-helyett fok számu igékben *i*-t tött, mint *igiét* pro *igéjét*, holott *ige*, *f*-nem *igi* a' *themája*, *itilet* pro *itélet*, *igiret* pro *igéret*, *késfirtet* pro *kisfértet*; Ezt az szót-is *mennyekben*, fok helyütt nyomtatták *parasztul menyégben*. Az *sz* helyett fok szókban éltek tsak *z*-vel, mint *kereztýének* pro *kerefsztýének*, *kereztység* pro *kerefsztség*. Ezeket az szókot-is egy darabon mind így nyomtatták a' vétkes íráfból, *minnyájjan* pro *mindnyájjan*, hogy már mind nyájastol, feregestől; *kivályképpen* pro *kiváltképpen*, hogy már mások közzül való ki-vált-képpen.

Az *tsét-is* hol *tf*-el, hol *cs*-el nyomtatták; az kézírásban mindenütt *cz*-vel völt, noha nem igazán, mert ugyan azon bőttükkel írta a' *czélt*, az *aczélt*, az *czégért*, és több igéket-is. A' ts annak leg igazabban való le irattatása, mint fok szókból ön kényén ki hasad, ugymint *követség*, *setítéség*, *veszetség*, *isméretség*, *sáketség*, *romlotttság*, *omlotttság*, *bomlotttság*, *barátság* &c. mellyeket *fenki tf*-nél egyébbel igazán soha nem irhatna, holott az *radixokban*, *követ*, *setit*, *veszett*, *isméret*, *füket* &c. vagyon. Noha mind azon által némelly szókban *df*-el is iratik, mint ezekben, *imádság*, *szabadság*, *fáradtság*, *szomszédság*, *rövidség*, *szelidség*, *bolondság*, &c.

A *cs*-el való írást az Magyar nyelvben idegennek alitom, mert tsak egy szó sem adathatik példajul reá, az mellyben a *cs*-tséfen *pronuntiáltatnék*, mind az által fok helyütt ugy nyomtattatott itt-is, el unván mindenűt ki törteni. A' cht, az mint-is írják némellyek, legidegenbnek tartom az mi nyelvünkől.

Tudom penig hogy némelly szóknak irattatások az én Magyar *Orthographiámban* sem fog első tekén-tettel mindeneknek tétzeni, de ha magokban szálván az szóknak eredefeket fel kezdik nyomozni, helyben fogják hagyni; mint *hagyd, vegyd, vigyd, tegyd* &c. az mellyekben *syncopa* vagy on, pro *hagygyad, vegyed, tegyed*. Viszont *tartsd, pro tartsad, rontsd pro rontsad*, mellyeket szűkséggképpen így kel írni, mikor *tertia persona* mellé tétetnek, ugymint *hagyd el az gonoszt, vigyd vagy vegyd el az mi tied, tegyd dolgodat, tartsd meg az törvényt* &c. Ha szintén a' *pronuntiatióban* úgy ki nē Magyarázhatni-is az d-et, mint némelly szókban az g, az l, az f, és több *consonansok* után, mint *úld, áfd, vágd, éld, öld, ild, áfd, véfd, üfd, súfd* &c. De mikor *secunda persona* mellé adatnak, akkor az d-nek el kell maradni; mint ne *hagygy el minket, tégy jól velünk, tarts meg engem, ne ronts el bennünket* &c. Ez is igen új dolognak látszik, jól képzem, némellyeknek, hogy az *verbum substantivumot* gyanal irtam vég felé néhol néhol, az mellyel én köszön-ségefen élek az magam írásában; úgy-mint *vagytok, vagynak*; de ne gunyollya meg rántzban szedett or-rával, vagy ki-pittyesztett ajakával, míg az eredetit meg nem tekénti, az melly ez; *vagyok vagy on, a' honnan immár, vagynak, vagytok, nem vadnak*, mint ha vólna fene vadnak, vagy vannak, és vattok. Vagy-nak több meg jegyzendő, és megváltoztatandó fogyat-kozáfok is a' Magyar szólásban, és írásban, az im-már bé tsufzott és meg rögzőtt szokásból, az mellyek között ez majd leg tettefő, hogy immár az mi Ma-gyarink semmi külömbseget nem tesznek szólások-ban az *activa* és az *passiva voxok* között, hanem az *passiva* kot-is mind *active* mondják ki. Mint: Az em-

bernek *teremtése* pro *teremtetése*, mint ha az ember teremtetett volna; Az embernek örök életre való el *választása* pro *elválasztatása*, mert az ember maga magát nem választotta, hanem az Istentől választatott. Az Istennek *imádása*, *segítségül való hívása*, mintha az Isten imádna, vagy hiuna segítségül valakit; az bűnnek *megbotsátása*, hogy már meg botsáttatása, és több è fele fok illetlen szóllások, mellyek káromkodás nélkül-is alig vagynak néhányszor. Hasonló ehez az is, hogy az *possessivumokot in plurali* ne tudgyák az mi mostani Magyarink ki mondani, az kik ugyan alittyák-is magokat valakiknek lenni, hanem mind tsak *singulariter* mondják ki: Az *fiaknak* bõtsülniek kell az *ő szüléjeket* úgy szólunk, mint ha tsak egy volna az *ő szüléjek*, holott ketten vagynak, és így kellene szólunk: *az ő szüléjiket*; Ismét; Az szüléknek jól kell nevelnie az *ő fiokot, leányokot*, mint ha soha nē volna több egynél, holott azt-is így kellene mondaniok, *az ő fiaikat, leányikat*. Az lelkes ember meg nem foghattya azokat az mellyek az Istennek Lelkéje, így magyarázzák, holott igazán így kellene magyarázniok, az mellyek az Istennek Lelkejei. Adgyátok meg a Tsászárnak *az mellyek az Tsászáré*, az Istennek-is *a' mellyek az Istené*; így szólunk; Maga így kellene Magyarul szólunk; *az mellyek az Tsászáréi, az mellyek az Istenéi*; Mert ez, *az mellyek plurale*, ez penig az Istené, és az Tsászáré, tsak *singulare*, és így egy kellemes *Totismust* ejtenek véle; Egy illyen kortsos Magyarság ez-is: A' pogányok biznak az *ő lovokban*, mint ha valamenyin vagynak mind tsak egy lovok volna, f-arra duzzadnának fel biztokban, holott az igaz Magyarság è volna; *az ő lovaikban*. Mert *in singulari lova, in plurali* ha tsak

egygyé, *lovai*, ha többeké *lovaik*. Az írásban pedig ez az nagy otrombaság, hogy semmit az szónak eredetire nagy fokak nem néznek, hanem csak az mint az szó a' ki mondattatásban efik, úgy írják ki; Mint *eczer f-mind* hogy már *egyszer f-mind*, *jedzi*, hogy már *jegyzi*, *hedzi* hogy már *hegyzi*, *mátfotzor*, hogy már *másodszor*, *szenyvetz*, hogy már *szenyvedsz*, és több é féle elmétlenségből és itéletlenségből származott tsufos íráfok, melly miatt az Magyar nyelv, immár szintén majd elparasztul. De ne mondgyák hogy én új *Grammatikat* írok, és az Magyar nyelvben magamnak *Professorfágot* tulajdonítok, elég légyen ezekről ez alkolmatossággal, mint egy mulólan emlékezmem, tudó az tanuló és az megismért fogyatozásokot örömeft el hagyó emberek ezekből eggyet máft szedegetnek elméjekben, az kik pedig inkább akarnak az kőfseggel az vétkes szokásban meg maradni, mint valakivel íráfokban és szólláfokban jóbbitást tenni, szabad, fenki ököft nē erőlteti. Nem vólna talā jóbb mint az minnen faját régi ősf bōtūinkel élnénk, az mellyekben mindenre kiváltképpen való bōtűik vagynak, és azok szerént az írásban egymáftol nem külfőmbőzhetnénk; melly bōtűik még nálunk, elég vagynak, de félő hogy el ne temetődjenek lassan lassan, melly bizony kár f-szégyen lészzen minékűnk, ha az mi eleinknek bōtűik az mi gondvifeletlenségűnk miatt vesznek el. Jele hogy azoknak *virtusiktól* el fajtunk.

IV.

MIKOLAI HEGEDŰS JÁNOS

UTÓSZAVA

„A MENNYEI IGAZSÁG TÜZES OSZLOPÁHOZ.”

1648.

A' jo ítélető olvasónak Irgalmaffág és békefég az Urtul.

Keresztyen Olvaso, Ez en fordétáfbeli munkám közben, egy nagy Akadályra találtam, mellyet által sem hághattam, elkerengeni sem akartam. Akadálynak mondhatom ez aránt a' Logicus terminusokat, és t. avagy az okaffág Mesterfégének szavait, nem ő magokért: Mert ugy azok, à jo dolgoknak megértéfére valo gyertyák, kalahufzok és segédek; hanem ezért: Mert ugy tudom, hogy à mely nyelven azoknak tudása vagy jo kifejezése nintsen; ott azok mind a' külfő mind a' belfő jo dolgokban, valoba nagy akadályok: Nagy segédfé ellenben azoknak tudása. A' mi nyelvönkőn némellyek alkalmaffént ki magyaráznák némellyeket; De többire, ugyan tudós embe-reketis halgatván, vártam mint fejezikki à nép értelmére, eléggé kerülték, irták, mutogatták; De en ugy ítélem kevesen vehettek eűekbe, mások penig ugy nemis tehetik. Nekem ugy tétzik, hogy job volna egyfzer meg tanétani azokra à népet, s' az után ember magát sem fáraftaná, s' à népis könnyebben meg

érthetné a jó dolgokat. Olly akadályok voltak azok ez arántis, hogy ha attul nem tartottak volna fokban eddig, mérem mondani, fok jó könyveket fordétottak volna nyelvünkre; De fokban, avagy, nem nézvén mint fordétattak ennek előtte, avagy nem emlekezven mint élnek jobban vélek, nem mértek jó dologhozis kezdeni, melyben azokat vagy el kellett volna hagyniok, vagy ki kellett volna magyarázniok, félvén az ollyan szoktulis, a' mineműeket en azért halhatok fokaktul, hogy tudniillik tsak meg motskoljuk dolgunkat e' félével. Am légyen, eltűrőm en azt, s' többeketis, tsak metzhesszem el annak a' megátalkodott akadálnak fővevényét, tsak mi részébenis. Ezt töttem azert, hogy

I. *Az ollyan mesterfégék szavait, a Logicus terminusokat tudniillik, en ki magyaráztam, a' mint közönségesen szokták ki fejezni, De szánt szándékból, ugyan bennis hagytam többire, ez könyvetskeben, Deákúl, nem tsak a' mi nyelvünk szók volta miatt, mellyen alig fejezhettyük azokat jól ki; Hanem a' fellyeb megjelentett okan kivól, ezert főképpen, hogy itt ama, melyfeges tudományok inkább megertetheszenek, és így a' kösszegis szokjek hozzájuk, holott gyakorta hallják a' Tanetoktulis, fok helyyeken: Sőt ezen végre, s a' szent Irás értésére, és t. egyéb Mesterfégeknekis, de akar tsak a' Rhetorica terminusfinak ha volna bőveb tudása Nemzetünkben, akarnám.*

Igy magyaráztam penig ki nagy részént:

<i>Agens,</i>	Tselekedő.
<i>Actus,</i>	Tselekedés, tselekedtetés <i>avagy</i>
<i>Actio,</i>	Tselekedet.
<i>Alteratio,</i>	Máslodás.

<i>Antecedens,</i>	Előtte jaro dolog.
<i>Causa,</i>	Oka valaminek.
<i>Causa litas,</i>	Munkálodhatas, tselekedőség.
<i>Consequens,</i>	Következő dolog.
<i>Efficiens,</i>	Tselekedő, szerző ok, kitől valami
<i>Efficacia,</i>	Hathatóság. (leízt.
<i>Eventus,</i>	Kimenetele a' dolognak.
<i>Executio,</i>	Végbevívés, megtsselekedés.
<i>Effectum,</i>	Tsinálmány, tétemény, a' mi lótt.
<i>Habitus,</i>	Lehetőség, tehetőség.
Mint a' kisedekbéli hitnek maga. és t.	
<i>Materia,</i> <i>Materia,</i> a' miből valami áll. Mint a' ke- nyérnek a' téfta, líft, távolyb valo a' buza és t.	
<i>Objectum,</i>	Cél, a' mi körül forgolodnak.
<i>Opus,</i>	Munka, tsinálvány.
<i>Praedamnati,</i>	Eleve-elkárhoztatás.
<i>Privatio,</i>	Hiba, fogyatkozás.
<i>Pasíve,</i>	Elvifelőképpen.
<i>Simplex,</i>	Egyűgyű, magán valo.
<i>Simpliciter,</i>	Eőszinte.
<i>Subjectum,</i>	Hely, fundamentom a' minn vagy mi- ben más valami dolog vagyon.
<i>Uníversalis,</i>	Kízféledő, közőnséges, őszveséggel valo.

Ezeket es többeket, így megtanulhatunk, noha Deák szok. Mert ha meg nezzük, fok szokat tsinált Nemzetünk eddigis deakbol, és Görőgbőlis, Ecclesia, Biblia és t. Görőg szok, s' mind értik: Magistratus Fundamentum és t. Deák szok, Ez utolsót ugyan akarnámis ha ki mondaná valaki Magyarul: A' Deak Gradus szobol, Gradits szot tsináltak, s' mind jok; Mennyivel szúksegefbek ezek, és t.

II. Továbba találtam egy nagy hatalmas Urra, a' Confuetudora, à bevõtt szokáfra, melynek ellene véteni, sok helyeken nem mertem, à sonak, à dolognak es elmémnek jussábolis elkellet sokkor hagynom, à hol másképpen irtam volna, ha ennek nem engedtem volna.

III. Vigyáztam Nemzetünkben à szegény nép költőfégtelenfégéreis, mellyért, ha lehetett volna, tsak egy vagy ket árkofra borétottam volna mind ezeket. Innet lótt ezis egy rékent.

1. A' Compositumokatis nem separaltam, az ószve foglaltatott szokot gyakorta nem szaggattam el egymástul; Noha annékülis, en nem tudom, miért gyónyórkódunk mi azoknak megszaggatásokban? Holott egyeb nyelveken azt nem teszik: A' Görög nyelv azzal ékes nagy részent, hogy egynehány szokot egyben mondnak ók ki: A' Deak nyelvenis jo az, Introibo, választéknekül, s' miszükség nekünk, hogy a' Bémenendek megszaggattván Be-menendek legyen. Nekem ugy tetszik, hogy az ilyen Præpositiok, eleibetetett szok, főkeppen mikor Uerbummal vagynak, akar elől, akar utól tétesenek ószveragaszhattyuk, ha penig más részetske jó közikbe, ám vállyanak el ollyankor. Ezent itélem ama' Perfectiva particulákrul, tellyest jegyző szókrulis: Meg, El. p. o. Megmondom nem választomel, mint szoktuk Meg-mondom. Ha ugy sok Megen kezdetett szok lesznek, mit árt? A' deákbanis elég nem tsak Re szotskan, hanem Adon, Contran es t. kezdettek vagynak, mindazáltal nem szaggattyák meg. Nem olly tulajdoni ezek nyelvünknekis hogy azokra esküdgyünk; Noha a' szokást enis nehezen hagyhatván, gyakortáb amugy irom.

2. Abbreviatiokkalis, rövidetésekkel irtam ezen végre.

- Annyit teszen azért, valahol látod á
p. o.	Példának okaért
és t.	Es többek, vagy többeké, ket, ktúl és t.
u. m.	mint Ugymint.
z.	az az. Többeket sem ártana így írni.

Mind ezek felett:

Diphthongusokra, két hangju Deak betőkre, nem ismerem szűksegünket. Mert annyit teszen, ha Predicator irok E betővel, mint aé.vel írnám. Elég nekünk ő, ű és t.

A' C betőt mi elég erőssen ki mondgyuk. Azért jól irok azzal akarmi szótis, e es i követvén, mint Ceger, Cigany és t. mellyet a, o, és t. követvén, igazábban irom tz betőkkel, mint tzafolás, tzopogás, és t.

A' Duplex consonanfok, két zengéő betők közül, a' tsattogo vagy súvóltó zengest igazábban irom ts betőkkel, mint tsuda, tsómör, tsomó, és t.

A' H betőnekül elvégezheti a' g a' szokat.

Hofzszu f bető kell a' szok eleire es közepibe, de mikor t után következik, ket zengefü betű helyett, kitsény végső s betőis jo, akar hol.

A' w bető noha nem irattatott eddig, de volna, ugy tettik helyye, az ilyen szok után, mint ovv, hivv, p. o. ovv Testamentom, hivv szolga, és t. Mert nem tsak o, s' hü ugyan, mint a ki mondásbolis megtetik, és inkább á formatumokból, p. o. a' hivvból jönnek hiven, hivek. Itt menten ki tettik á V. melly amotis ott zengett, noha tsak igen gyengén, a' minemű zengéfe vagyon a' vv nek ez nemzeteknél, mely majd egygez a' Gőróg v betővel. A' hogy zeng nyelvünkön a' szivv, bívv, és t. Ezeket es t. jo Cenfor, itéleted alá örömeft botsatom. Légy egeffégben.

V.

CSEPREGI TURKOVICS MIHÁLY LEVELE

A DICSÉRETÉS HÍRŰ TUDÓS FÉRFINAK DEBRETEI MÁRTONNAK,
 AZ ÚR JÉZUS SZOLGÁJÁNAK A' HÉCEI GYÜLEKEZETBEN etc.
 MENNYEI KEGYELEM ÉS MINDEN JÓK.

(Új írásmóddal).

Amsterdamban aug. 10. 1648.

Szerelmes atyámfia az Úrban, Eléggé epekednek 's szívesen gondolkodnak, en elhiszem, sckan az Isten szolgálai közzül, mint orvosolhatnák meg szegény Nemzetünknek külső, belső boldogtalanságát. Innen találták ki azt az eszközt és utat, a felől való esztendőkbén, mely által minden jót reménlhetünk szegény hazánkban, hogy tuduillik a nép olvasásra tanéttassék, ha nem csak végeznék, hanem indétának is. Ebben az Úr szolgálival nem tsak egyez kegyelmed is, hanem ugyan munkálódik-is, aminthogy az mindnyájunknak tisztünk. De én ugy veszem eszemben, hogy az olvasástanulásban a gyengéknek nagy akadály ez: Mivel a magyar betüket kevesen ismerjük, hanem mind deák betőkkel élünk, melyért nem lévén nyelvünkön való betők, componálunk, öszvetészünk egynehányakat, és úgy élhetünk vélek, minémő a *gy, ny, ts, ty*, ést. Ezokáért könnyebben tanulhatnak a gyengék ha ugyancsak úgy egyenként is adjuk eleikbe, hogy az ilyen kettősöket is csak

egyben mondhasák ki. Mint *ly* mondja az *Abc* és *elly*, *ts*, *tse*, *sz*, *esz*, ést. Noha én inkább akarnám, ha másképpen, avagy tsak apostrophusokkal, mint *ál'* *ül'* *ug'* *neg'* ést. írnök ki. Az *y* minálunk kettős *j* helyett vagyon, mikor két vocálisok közt vagyon. Azért jobb ha csak *ay*-nak vagy másképpen mondja ki a gyenge. A vocálisok között is vagynak a hosszabb rövidebb és két hangju betők, melyeket külön kell eleikbe adnunk. Az *e* betőnek szinte három hangása vagyon, mint *e* szókából (megérzés, megértés, megtérés) kitetszik: Az első rövid *e* csak magán lehet, a másik hosszú *é* accentus gravissal, a harmadik vékony *é*, acutussal különböztetnek meg; De én a szokást ebbenis nem akarom bolygatni. Jóllehet az utolsó *ével* irok en ki eféle verbumokat, mint *fordétom*, *tanétom*, *megtéréti* ést. Mert valamint hang az utolsó *é* e szóban (*Megtérés*) szintén ugy e verbumbanis, én hallottamra, (*Megtéréti*, így a többiben is). Mindazáltal örömet látnám efélékrül, (mint a Felföldismus, Alföldismus, és Erdélyismusnak öszvebékeltetésérül is) valamely Uramnak hasznos oktatását, azokkal együtt, melyek igen szépen löttek némely Uraimtul a felyöl való esztendőkbén. Ehez is kegyelmed ennálamnál (megvallom) többet ért, de én még is tudván kegyelmednek arra az Úr munkájára való buzgóságát, ezt örömet kegyelmednek ajánlom, nem annyéra közönségest, mint magunknak valót, avagy ezért is, hogy amint egy szivönket tudom az Úr háza építésére, úgy egy úton is kezdjünk annak fundamentomára köveket hordani: Vegye azért kegyelmed és (ha tetszik) ez úton indétsa el a gyengéket, főképpen a Bibliának olvasására.

Kezdő betők formái:

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U X
Y V J

Eggyütt zengő betők.

b c d f g gy h k l ly m n ny p q r s sz st ts ty tz x
z v w j y

Hangó betők:

a á e è é i o ö u ü, Hosszú ó ú.

Ab áb eb èb éb ib ob öb üb.

Ba cá de fè gyé ki lo mö nu sü.

Boldog ember, ki gyönyörködik az Úr törvényében. Mert oly tsudálatosok és tiszták az Isten beszédei, mint a hét szerőn tett arany.

Adjad Uram, hogy szerethessem azt mint az egy szükséges dolgot.

VI.

MEDGYESI PÁL ELŐSZAVÁBÓL

ÁZ EGYHÁZI TANÁCSRUL ÍRT KÖNYVÉHEZ.

1650.

A' Szóllásokat a' mennyére a' fíetés miat lehetet, Magyarúl igyekeztem volna ejteni, mert tudom hogy *az szó valamint a' pénz a' jó, a' melly el-kél.* Az talált f-gondolt szóknál, szóllásoknál, mi lehet a' mi a' nyelvet inkább meg-motskolná? Nagy foggyatkozásnak tartom, hogy mi az mi nyelvűnket az Deák nyelvhez szoktuk mérni, (mellyel ékes tulajdonfágiból f-erejéből ki-vészűk azt) holot ez a'nak nem mértékje: és régen más nemő-is a' mi nyelvűnk, ugy mint Nap-keleti, a' Deák penig Nap-nyugati. Ha mérni akarnók, méltábban az Sidóhoz kellene mérnűnk, melly az-is Nap-keleti, és az szó járafok-is a'hoz hasonlétnak inkább. Tsak ne sajnálnók a' fész-két, nem a' Deák nyelvben, hanem magában fel-keresni, vinnénk minden ki-fejezéseket, ki-mondásokat, az kőzönfeges szokott Magyar szóllásokra, meg-tudakozván szorgalmatoffan, mint szokták az jó Magyar emberek a' fele dolgot ki-mondani: fokkal Magyarabbúl szólhatnánk és irhatnánk. Mellyhez képest, én azt itélem, hogy Magyarúl leg-igazabban f-tisztábben, a' tudna szólni és irni, a' ki (egyébként értelmes

ember lévén) semmi nyelvet nem tudna. Ezel penig igyekezetemet jelentem inkább, hogy nem mint én-is ez szerént tselekedhettem volna; mert mivel Deák nyelvből tanullyuk mi az tudományt, nem óhattyuk hogy akarattunk ellen-is oda ne katsontanánk; más' az hogy annyira meg-kezdett az eggynehány esztendőök alatt, az fok-fele tarafarazással, született nyelvünk vesztegetődni, hogy alig vagyon a' ki a'nak mételyében hirenélkül-is belé nem kapot volna: melyen mentől inkább kapdofunk, anál meszízebb esünk az szónak igaz végéről, (melly az szív gondolatnak ki-fejezése, 'f-mással közölhetése:) vagy nem értvén az déáktalan nép, e'fele déákos formán-való szóllásokokat; vagy igen nehezen értvén, és azt vélvén hogy nem igaz Magyarok, hanem Tótosok, &c. a' kik úgy beszélnek. Ezzel-is nem azt akarom, hogy nem kelene a' rendes és ékes szô ejtésekre, szô elegyétésekre, foglalásokra nézni, tsak szintén mint a' Parasztok, olly formán mondván-ki mindent; hanem hogy az helyeffen szóllásban-való igyekezetünk, mindenben igaz Magyar módon essék, semmit nem hajtván Deák f-több formákra: holot tsak maga-is az mi nyelvünk eléggé kimutattja hol f-mikor esik illetlenül az szô.

Alkalmas meg-piszkolásával esik tehát szép Magyar szóllásinknak e'fele szókat, *jött, nőtt, nyójt, lőtt, szíjt, ríjt, rótt* &c. így igyekezni irni f-mondani: *jóvt, nővt, nyóvt, szóvt, lóvt* &c. azt vélvén hogy mint az Deákban, a' *primae personae indicativi modi verbum a' radix*, az az, a' *nővők, jóvők, nyóvők, szóvők, lóvők* &c. mellyhez képeft osztan, a' *flexioban*-is meg kellene az v-t mint *radicalis literát* tartani. Holot eggy az hogy az Sidóban 'sem mindenkor vagyon az, más az hogy az *tertiæ personae verbum indicativi modi* a' mi nyelv-

vünken mint szintén a' Sidóban-is a' *radix*, mellyből a' *flexiok* folynak: *jő, nő, nyő, sző, lő &c. lát, út, vet &c.* a' honnan osztán a' több *personák*, *jősz, jővők, nősz, nővők &c.* mint b. e. Molnár Albert-is ezt az ő Magyar *Grammaticájában* fel-jegyzette. Vagyha azt az *v*-betűt, ugyan a' *tertia personában*-is oda valónak állattyuk lenni, ilyen formán: *jöv, lőv, nőv, nyűv &c.* (mellyben én 'sem ellenkezem,) f-egyebbűt-is meg-tartandónak itélyük azt; hogy nem tartyuk. hát ezekben-is meg: *jővűsz, lővűsz, nővűsz, nyűvűsz, rívűsz, szívűsz; jövetem, jövetél, lövetem, lövetél, nővtém, nyűvtém, szövetem, nővtél, nyűvtél, szövetél &c. jövní, nővní, nyűvní, szövní, lövní &c.* Valamint azért ezekben nem illendő meg-tartani, ugy amazokban *jövet, nővt &c.* sem: hanem a' miképpen láddé, az jöttemben, jöttelben &c. jönniben, lönniben &c. a' *v*-betű *propter euphoniám*, a' mindjárt utánna következendő *consonansnak*, vagy nehánykor az előtte való *vocalisnak* mi volta szerént változik-el, mint *jöttem, nőttem, nyűttem, szíjtam, ríjtam, &c.* az első *t*-betű vagy az utolsó *vocalis* mint a' *Dagesch* a' Sidóban, potolván-ki, a' ki-esett *v*-betűt (mert egyebként ha *vocalis* követné, helyben maradna, mint *jővők, nővők, nyővők &c.*) így szintén ezekben-is, *jött, lött, nőtt, nyűtt, szíjt, ríjt, nyíjt &c.*

Ítélet nélkül-való bőltsekedesnek lattzik ez-is, hogy ez *suffixum*at, val, minden szôkban a' bé-vôtt szokás ellen, eppen ki akarjuk mondani, mint, *babval, vadval, tsufval, szagval, számval, tsapval, sfirval, fáfval &c.* nem nézvén semmit az *euphoniara*. Maga forgas-el bár elmédben minden Magyar szokat, ez val-t mi különbben az szôk után éppen nem mondjuk, hanem csak a' mellyek *vocalisban* végezôdnek, mint, *arpával, buzával, epével, semmivel, ollóval, buval &c.*

amazokban penig szebb f-könnyebb ki-mondhatáért a' v-betű ollyanná változik a' szokás szerént, a' minémű betű mellé efik, mint, *tők, pők, kenyér, étek, &c. tőkkel, pőkkel, kenyérrel, étekkel, &c. az, azzal vagy a'val, per apostrophen*: Miképpen egyéb nyelvekben is ez az *euphonia*, jól ki-mondhatás kedvéért való illyen forma változás bővön meg-találtatik, példák az *illudo, irretio, collapsus, corrado, arrodo, allaboro, suffero, irrogo &c.* mellyeket nem így mondnak, *inludo, inretio, conlappus, conrasus &c.*

Nem hagyhatom szô nélkül (ha már ennyiben egygyeledék) ama' fok *tattata'takat, tettetetteket-is*, a' mint *in passivis* fel kezdők venni, mint mikor ez illyen szôkat *ictus, raptus, visus, ustus &c.* így mondjuk ki, *üttettetett, ragadtattatott, láttattatott, égettetett.* Ismét *vigasztaltatás, teremtetés, vagy teremtetetés* f-több efelék: mert általán fogva régen mást téznek a' mi nyelvünkön ezek, ugymint valakinek nem magátul, hanem más által-való tselekedéset, minémő szabásuak a' *Hiphil, Hophal verbumok* az Sidóban: ugy hogy mikor hallom ez szôkat: agyonn *üttettetett*, azt értem Magyar módon rajtok, mintha más valaki parantsolattyából, eset vólna az *ítés, az ütött emberen.* Hasonlóképpen mikor ez Deák szôkat, *de albatu sum, sanctificatus sum, iustificatus sum &c.* így mondod Magyarúl, *meg-meszeltettem, megszenteltettem, igazéttattam &c.* azt téfzi hogy az meizelést, szentelést, igazétást, mással tétettem, vagy ha így mondod, *meg-meszeltettettem, szenteltettettem &c.* azt hogy valakitül más szolgálatya által vagy meg-meszeltetve, szenteltetvén &c. Igen óvást f-tapogatva kell azért e'félekben járni, mert meg-efik ha tsak mind egygy lében keverünk mindent, hogy a' mikor az közönséges szokás kivól, leg-jobban akarjuk a' szôt

ejteni, a'kor vesztjük leginkább esztét nyelvünknek. Igaz (nyelvünknek jó szerezésével) különböző világos szókkal mondhatni-ki Magyarúl *verbalia in io*, melly a' Deák nyelven mind *activè passivè* tsak ugyan azon eggy módon esik, mint *oratio, justificatio, sanctificatio &c.* de igen még kell gondolni, mellyik vagyon szokásban s-mellyik nem, ugymint ha ez Deák szokat, *vivificatio, justificatio, redemptio, sanatio, regeneratio, recreatio &c. activè, passivè* Magyarúl ki-akarjuk mondani, így mondjuk: élesztés, éledés; elevenítés, elevenedés; igazítás, igazulás; váltás, válttság; gyógyítás, gyógyulás; újjászülés, újjászületés; ujetás, ujlás; remítés, remülés, ijesztés, ijedés; égetés, égés; itatás, ivás &c. nem pedig élesztetés, elevenítettetés, igazítottatás, válttatás, gyógyítottatás &c. mellyek igaz Magyar szók ugyan, de régen mást tésznek, mint tsak a' köz ember-is mindjárt meg magyarázza. Ezek pedig *in Verbis & Participiis passivis*-is mind így esnek. A' mellyeket pedig így nem mondhatni, sokakat ilyen formán-is mondanak, kényszerítés, kényszerítődés, kezdés, kezdődés, végezés, végeződés; útás, útódás &c. ha így 'sem, megint *intransitivè*, mint ez *verbumok*at, *deposita sunt, allatae sunt (literae scilicet)* le-téttek, meg-hozták, megadtak, le vágta &c. melly majd leg-szokafosb szollás-is nallunk &c. avagy így, *le-vannak téve, el vannak feleltve, fedeztetve, választatva, &c.* Es ha ugyan *tattatatafra, tettettetéfre* szorulunk, az szokástul függünk, halgatozzunk mint mondják közönségesen, s-mi-is úgy mondjuk; egyébként tsak magunknak nem másnak beszéllünk.

TARTALOM.

Lap.

Előszó V—XVIII

I. Io. Sylvestri Grammatica Hungaro-Latina. (1536)

1539. 1—78

De nova apud nostros imprimendi arte hexastichon 3

Tetrastichon ad pueros 3

Ad Theodorum filium carmen endecasyllabum 3

In osorem 4

Epistola nuncupatoria ad Theodorum filium 4

De literis 6

De orthographia hungarici sermonis 10

Nomen 12

Paradigmata declinationum 33

Pronomen 38

De affixis pronomminibus 42

Paradigmata pronomminum 48

Verbum 53

Paradigmata verborum 60

Adverbium 72

Participium 72

Coniunctio 76

Praepositio 77

Interiectio 78

II. Orthographia Vngarica Cracoviensis. 1549. . . 79—114

Az Oluasonac B. A. 81

Az vocalisocrul 98

Az diphthongusocrul 99

Az consonansocrul 99

Ez kaet ighétskerül, Az Ez 102

(Kis hittan) 103

(Számok) 1 113

III. Alberti Molnár Szenciensis Novae Grammaticae Vngaricae Libri duo. 1610. 115—290

Illustr. Principi Mauritio Iun., Hassiae Landgravii filio 117

Praefatio 113

De certo et definito linguarum numero Iohannis Goropii sententia 115

	<i>Lap.</i>
In Novam Grammaticam Hung. epigramma Rod. Lavateri . . .	116
Grammaticae Vngaricae Liber Prior, de Etymologia . . .	117
Caput I. De literis	117
Caput II. De syllabis	119
Caput III. De metaplasms	124
Caput IV. De articulo	126
Caput V. De notatione et originatione	127
Caput VI. De numero	129
Caput VII. De genere	130
Caput VIII. De generis adsignificatis	131
Caput IX. De comparatione	132
Caput X. De casu	134
Caput XI. De prima declinatione in n a c	135
Caput XII. De declinatione in n a c secunda	138
Caput XIII. De declinatione in n e c prima	151
Caput XIV. De declinatione in n e c secunda	154
Caput XV. De deminutione	165
Caput XVI. De cognominatione	166
Caput XVII. De compositione	170
Caput XVIII. De verbo	175
Caput XIX. De tempore	178
Caput XX. De persona	180
Caput XXI. De prima coniugatione in n a c	182
Caput XXII. De secunda coniugatione in n a c	195
Caput XXIII. De tertia coniugatione in n a c	200
Caput XXIV. De coniugatione prima in n e c	209
Caput XXV. De secunda coniugatione in n e c	218
Caput XXVI. De tertia coniugatione in n e c	224
Caput XXVII. De nominibus a verbis descendentibus	234
Caput XXVIII. De verbis ortis	237
Caput XXIX. De vocibus sine numero, vel particulis indeclina-	
bilibus	239
De praepositionibus et postpositionibus et affixis	239
De adverbis	246
De interiectionibus	251
De coniunctionibus	252
Grammaticae Vng. Liber Secundus de Syntaxi	253
Caput I. De convenientia separata et coniuncta	253
Caput II. De convenientia articulorum	254
Caput III. De convenientia nominis cum nomine	256
Caput IV. De convenientia nominis cum verbo	261
Caput V. De convenientia vocum sine numero	262
Caput VI. De rectione casuum rectorum	267
Caput VII. De rectione genitivi et dativi	269
Caput VIII. De rectione accusativi	271
Caput IX. De rectione ablativorum	273

Lap-

Caput X. De rectione verbi infiniti	276
Caput XI. De participiis infinitis, sive de gerundiis participialibus	278
Caput XII. De rectione varii finis ambigua	279
Caput XIII. De rectione duplicata	284
De rectione elliptica	286
De distinctione	287
Lectori Christiano (quaedam fidei capita)	287

IV. Geleji Katona István Magyar Grammatikája.

1645. 291—329

A' kegyes olvasokhoz	293
I. Az igaz magyar irasnak modja felöl	295
(II.) Az igaz magyarán szollásnak modja felöl	307

V. Ge. Csipkés Comarini Hungaria Illustrata. 1655. 331—402.

Generoso Balthasari Latran de Kémer	333
Praefatio ad lectorem	337
Prolegomena. De natura linguae hung. in genere, et literis	341
Lib er I. De nomine	346
Sectio I. De nomine perfecto	346
Caput I. De caractere nominis, scilicet particula a z	346
Caput II. Primitivorum et derivatorum natura	348
Caput III. De natura adiectivorum, et comparatione eorundem	351
Caput IV. De motione nominis e singulari in pluralem	354
Caput V. De compositis et eorum compositione	356
Caput VI. De declinatione seu variatione nominis per casus	357
Caput VII. De mutatione vocalium in nomine	361
Sectio II. De nomine imperfecto, seu pronomine	363

Caput I. De pronomine separatis et eorum natura ac affectionibus	363
Caput II. De pronomine inseparatis seu affixis	366
Lib er II. De verbis	370
Caput I. De prioribus communibus verbi affectionibus	370
Caput II. De coniugatione verborum	375
Caput III. De observationibus in coniugatione verborum notandis	385
Caput IV. De stupenda verbi hungarici foecunditate	389
Caput V. De divisionibus verborum	394
Lib er III. De particulis	396
Caput I. De particulis adverbialibus et earum natura	396
Caput II. De particulis coniunctionalibus, praepositionalibus et interiectionalibus	399

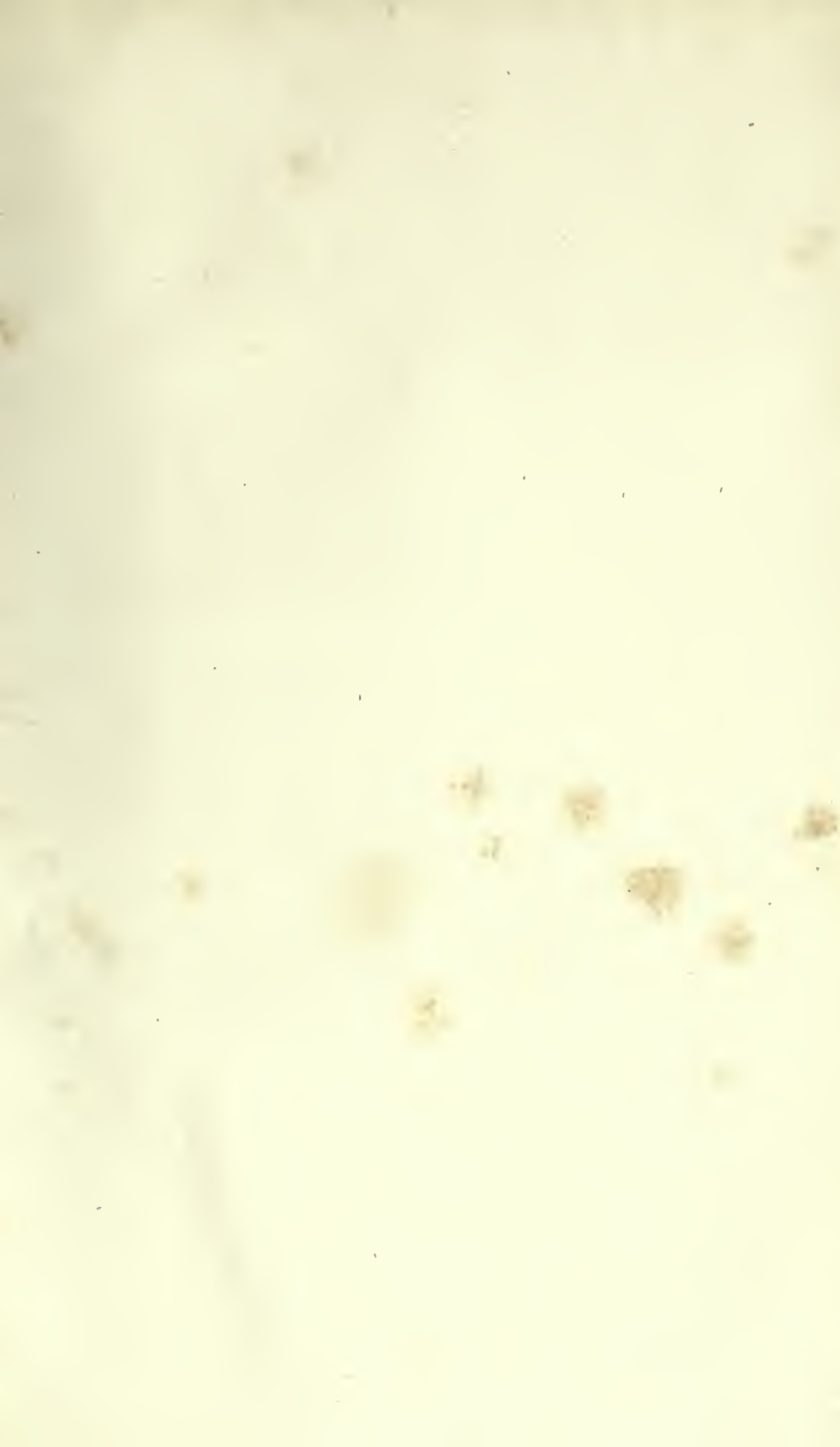
VI. Pauli Pereszlényi Grammatica Linguae Vngaricae.

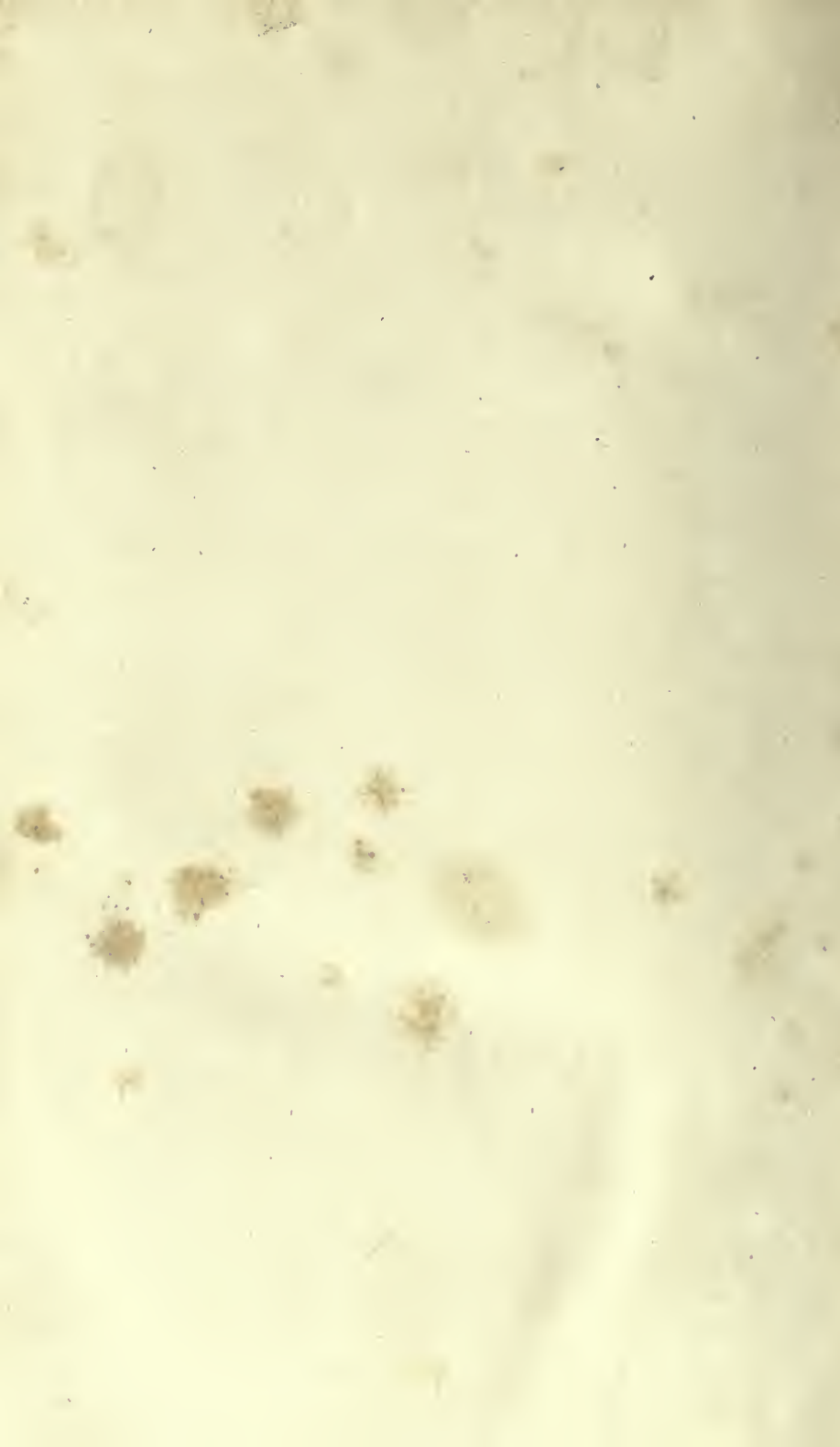
1682. 403—548

Praefatio ad lectorem	405
Pars Prima. De nomine	407
Caput I. De literis, earumque divisione, pronuntiatione, accentu, elisione, et accidentibus ad declinandum necessariis	407

Caput. II. De puris nominum et participiorum declinationibus, seu sine possessivis affixis; et primo occasionaliter de articulo	412
Caput III. De variis nominum substantivorum et adiectivorum speciebus, pro iis, qui iam prima principia linguae ungaricae perceperunt	423
Caput IV. De nominibus adiectivis et eorum comparatione . . .	429
Pars Secunda. De pronomine, et nominum cum iis affixis, quae latinis possessivis aequivalent, compositione . . .	435
Caput. I. De pronominum divisione	435
Caput II. De pronominum declinatione	436
Caput III. De affixis pronominibus, quae latinis pronominibus possessivis aequivalent	439
Pars Tertia. De verbo	458
Caput I. De iis verborum accidentibus, quae ad coniugandum necessaria sunt	458
Caput II. Tabella continens affixa primae coniugationis . . .	464
Caput III. De coniugatione secunda, seu verborum determinatorum	474
Caput III. (IV.) Coniugatio tertia, seu verbi passivi	483
Caput IV. (V.) Coniugatio quarta, seu verborum quorundam neutrorum	495
Caput V. (VI.) De verbis anomalis	499
Appendix. De metaplasmo	507
Pars Quarta. De syntaxi. Caput I.	510
Caput II. De propria verborum constructione	514
Caput III. De communi verborum constructione	520
Caput IV. De aliis casibus verborum communibus	523
Caput V. De praepositione	530
Caput VI. De adverbiorum, interiectionum et coniunctionum constructione	531
Praxis	532
Supplementum. — Adverbia.	534
Interiectiones	538
Coniunctiones	539
Regulae accentuum	540
De articulo <i>a</i> vel <i>az</i> instructio	543
Regulae syllabizandi	545
Admonitio	548
VII. Pauli Kövesdi Elementa Linguae Hungaricae.	
1686.	549—584
Ad lectorem	551
Caput I. De literis praecepta	552
Caput II. De declinationibus nominum	553
Caput III. De suffixorum declinatione	557
Caput IV. De declinatione pronominum	561
Caput V. De coniugatione verborum	563
Caput VI. De praepositione	574

De syntaxi, in quantum constructio hungarica discedit a latina	576
Regulae I—X.	576
VIII. Szőnyi Nagy István Magyar Oskolája. 1695. 577—604	
(Előszó)	579
Magyar Oskola (XII. órára osztva)	591
(Kis hittan)	601
IX. Nicolai Kis de M. Tótfalu Ratiocinatio de Orthographia. (1684) 1697.	605—660
X. Johannis Tsétsi Observationes Orthographico-Grammaticae. 1708.	661—688
Praefatiuncula	663
(Prolegomena)	663
(De recta scribendi ratione).	667
(De literis)	667
I. De vocibus simplicibus	672
II. De vocibus derivatis	673
III. De vocibus compositis	679
De recta loquendi ratione	684
XI. Fragmenta de Lingva Hungarica	689—712
I. E Galeoti Martii Narnensis Commentario, cap. XVII.	
XXVIII.	691
II. Rövid orthographiai jegyzés P á z m á n y tól. 1605.	693
III. Geleji Katona István Előszavából az Öreg Graduálhoz. 1636	695
IV. Mikolai Hegedűs János Utószava „A Mennyei Igazság Tüzes Oszlopához.“ 1648.	700
V. Csepregi Turkovics Mihály levele Debreteihez. 1648.	705
VI. Medgyesi Pál Előszavából az „Egyházi Tanácsrul“ írt könyvéhez. 1650.	708

40. - 11x241

(59) (M 3152)

PH
2101
T6

Toldy, Ferencz
A régi magyar nyelvészek ,

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

